

# Familia Sbiera,

ACADEMIA ROMÂNĂ  
DICTIONAR

după tradițiune și istorie

și

## Amintiri din viața autorului.

De

**Dr. Ion G. Sbiera,**

profesor universitar în Cernăuț, membru al Academiei Române în București, membru fondatoriu și onorariu al mai multor societăți culturale, etc.

Cu nouă ilustrații familiare.

*(Scriere înmulțită prin tipăriu ca manuscrisul.)*



**CERNĂUȚ.**

Tipografia universitară i. r. a lui R. Eckhardt.

1899.





## Cuvînt către cititoriu.

Scrierea de față conține trei lucruri diferite: 1. cunoștințele mele de pînă acum asupra familiei Sbiera, din secolul al 15-le încoace; 2. decursul dezvoltării mele intelectuale și al activității mele publice; și 3. un feliu de istorie culturală și politică a Romînilor din Bucovina.

Dacă cele espuse în tradițiunea și în istoria familiei Sbiera nu vor presîntă cititorului mult înteres general, decît doară în descrierea unor puține întîmplări de însemnătate națională, apoi cele cuprinse în Amintirile mele nu cred ca să nu deștepte un viu înteres precum la toți aceia cari se ocupă cu studiul stării sufletești a omului, așa și la aceia căroră li place să se înformede despre soarta Romînilor din Bucovina și despre mișcările lor culturale și politice din anul 1775 încoace. Dela anul 1860 înnăinte aceste mișcări sînt descrise dupăcum le-am văđut însu'mi cu ochii, și precum s'aũ oglindit ele în mintea și s'aũ păstrat în memoria mea și prin multe scrisori ce le mai poșed încă.

În espunerea întîmplărilor și în descrierea observărilor și impresiunilor mele am năzuit să fiũ deplin veridic, de și multe

lucruri le-am îndegetat numai să le-am trecut detot cu vederea din diverse motive, iar' altora nu li-am dat poate întreg coloritul acela, cu carele impresionaseră ele, la ivirea lor, emoționatul meu suflet.

Această carte, în partea Amintirilor din ea, este compusă în anul iubileului de cincideci de ani de domnie glorioasă, dară foarte agitată, a Marelui Împărat al Austro-Ungariei, Francisc Iosif I.; aş fi declarat'o bucuros ca scriere festivă iubilară şi aş fi dedicat'o împăratului; dară n'avuîu fericirea să o săvîrşesc la timp, de aceea o dedic frăţini-meu Niculaiu şi familianţilor noştri, precum şi tuturor acelora cari au stat cu mine în vreo legătură colegială, sau şcolerească, în genere conaţionalilor şi compatrioţilor mei. Binevoiască deci a o primí, cu îndulginţă, în semn de iubire frăţască, şi de amintire.

Cernăuţ într'a 20. Ianuariu (11. Faur) 1899.

**Autorul.**





## I. Tradițiunea familiară.

### § I. Despre Turci și Tătari.

În sêrile lungi de iarnă, cînd eră tata bine dispus, se aședă în mijlocul nostru, și noi eram cam mulțișori, doi frați și șapte surori, și ni povestîă cîte și mai cîte din timpurile trecute, din pătăraniile moșilor și strămoșilor. El ni povestîă de venirea Turcilor prin țara Moldoviî, de prădile lor, de bătăliile Romînilor cu ei, de înnecul Turcilor în Dunăre și de bejănirea Romînilor prin munți și codri. El ni spuneă și despre Tătari că năvăliau din cînd în cînd în țară; că prălau pre oameni de tot avutul lor; că căutau să'i prindă și să'i ducă cu sine ca robi; că, de groaza lor, bîeții oameni, cari nu puteau scăpă la munte și la codru, se ascundeau în locuri băltoase prin stuhuri, dar' că Tătariî aveau niște paseri cu sine, năgîțîi, pre cari îi deprindeau la iscodit oamenii. Cînd li dá drumul, năgîțîi zburau pe deasupra stuhurilor, și cînd zăriau oameni ascunși acolo, se rotiau în aer deasupra lor și tot țîvlicau. Atunci Tătariî încunjurau stuhurile acelea, se băgau în ele și prindeau pre sărmanii oameni, îi făceau robi, îi luau cu sine a casă, și rar cînd se mai întîmplă ca să scape vrounul din mînile lor și să vină îndărăpt a casă. Ba încă diceă tata, că Tătariî mînceau și oameni. Dupăceî prindeau. îi îngrășau bine cu smochine, cu sîmburi de nucă și cu coarne de mare; făceau foc în cuptoriî, trăgeau jărticul pe vatră și vîriau acolo pre oamenii cei îngrășați, de'i frigeau și apoi îi ospetau.

Mai ales pre fete li plăcea să le prindă, să le îngrăse și să le frigă. Așă ni spuneă tata, că odată au prins și dela Zbîeroaiea din sat o fată și au dus'o în Bugeac. Aice au îngrășat'o așă de tare, cît abia se urnia din loc de groasă și grasă ce eră. Într'o sărbătoare tătărească s'au fost dus toți Tătariî de-a casă, poate că la biserica lor, și au lăsat a casă pre o Tătarcă bătrîna ca să li frigă fata aceea, să fie gata friptă pecînd s'or întoarce ei.

Tătarcă a încălđit un cuptoriî de fier bine bine, și apoi a scos pre fata ceea de unde eră închisă, a adus'o în casă ca s'o bage în cuptoriî și

s'o frigă. Pentru aceasta aveaŭ Tătarcele un cărucior cu douăe roți, pe care puneau o lopată și pe lopata aceea pre cel merit la fript, și apoi îl împingeau în cuptoriu și'l lăsaŭ acolo de se frigea. Tătarca a spus fetei să se pună ia așa pe lopata aceea de pe cărucior. Fata însă s'a aședat cum nu venia Tătarcei la îndămină. Tătarca îi mai arătă și-apoi îi dișe: „Ciuci, fată, pe lopată!”

Dar' fata, cam șireată, se făcea că nu o pricepe și se aședă tot pe dos.

După multă arătare și mocoșală, mai dicindu'i Tătarca: „Ciuci, fată, pe lopată!” îi răspunse fata: „Vină, babă, de'mi arată!”

Tătarca, creșind pre fată tare nepricepută, s'a aședat ea pe lopata aceea de pe cărucior așa precum se cădea să șadă, dicind fetei: „Îan veđi! Așa să ședă și tu!”

Cînd s'a aședat Tătarca mai bine, fata a împins repede căruciorul în cuptoriu, a răsturnat pre baba acolo, a tras căpacul la cuptoriu și-apoi a fugit, și cu mare greu a nimerit în țară a casă. Ea călătoria numai noaptea, ca să n'o vadă nime și s'o prindă; ea se uită tot la stele, mai ales la cercălanul albuŭ de pe ceriŭ, la Calea lui Trăian, căria îi dic unii oameni Drumul saŭ Calea Robilor.

## § 2. Originea numelui familiar.

Tata ni spuneă că cine știe cînd, în vechime, familia noastră nu se chemă ca acum Zbiera, saŭ Sbiera precum ne scriem astăzi, ci că avea alt nume; ea se numia Popescul, dela un răsstrămoș carele eră popă. Numele de Sbiera să'l fi căpătat mai târziu și să fie o adevărată poreclă, dată de vecini. Întimplarea care a provocat această poreclă este cea următoare. Tata spuneă că un răsstrămoș avea o moșie foarte mare și că ținea o mulțime de vite: cai, vaci, boi, oi, și altele. Dar' mai ales oile îi plăceau tare; avea stîni întregi cu sutele de capete. Iarna, cînd feta oile, făceau atît ele cît și miei lor un răcnet și un răsnet ca acela, cît se auđia peste toată moșia, pînă la al treile sat. Locuitorii moșiei și cei de prin satele vecine se stîrniaŭ demineșile din somn, cînd începeau toți miei și toate oile să zbiere și să se strige unii pre alții.

De la zbieratul oilor aŭ apucat locuitorii moșiei a poreclă pre acel răsstrămoș Zbieră, saŭ Zbiera, și Zbiera. Cînd vorbeau între sine despre dînsul, nu'l numiau altfelu decît tot Zbiera. Cînd aveaŭ o treabă la dînsul, diceau că se duc la Zbiera. Chiar vecinii de prin satele de pe împrejur începuseră a'l poreclă și a'l numi tot Zbiera. Chiar moșii aŭ prins a'i schimbă numele și înloc de a o numi ca mai înainte, aŭ început a'i dice și ei Zbieroaiea, mai pe urmă Zbierenii.

Vedînd acel răsstrămoș că cu toții îl poreclesc și'l numesc Zbiera, a primit mai pe urmă și el porecla aceasta ca nume de familie, mai ales fiindcă porecla aceasta nu înșemna ceva de rușine și de supărare, și pentrucă și oile îi erau dragi. Și de atunci a rămas porecla aceasta ca nume de familie pînă astăzi.

### § 3. Cunoștinți dela tata despre familie.

Între copiii moșului: cinci frați și o soră, tata eră cel mai tînăr, dară mai cu chipzuială și mai deștept în ale vieții. Despre trecutul familiei și despre peripețiile prin cari trecuse, nu ni prea vorbiá, pare că se sfiá să iaie cu noi vorba despre aceasta; numai atîta ni spuneá din cînd în cînd, că noi nu sîntem de aici din Horodnicul de jos; că noi am avut pe aiurîa moșii; că am fost boierî mari, dară tare de demult; că familia noastră îi tare vechie și că se trage din Moldova.

Despre aședarea familiei noastre, adecă a moșului nostru, în Horodnicul de jos, ni spuneá că ține însu'sî minte, că moșul fusese mai înnăinte boierî în Țibenî; că cătanele nemțești 'l-au alungat de acolo; că moșiea aú dat'o la niște Unguri pre cari îi adusese din Țara Ungurească; că moșul, nelăsîndu'l Nemții să meargă la Moldova, s'a dus aiurîa, a venit la Horodnicul de jos; că a găsit acolo locuri pustii și cu pădure; că a cuprins cît a putut lucră și cît să fie de hrană pentru copiii ce'i aveá; că a curățit locuri de pădure și le-a făcut de arătură; ba încă ni și arétá după casă și prin livadá niște teșături de copaci foarte groși, ca rămășiți din pădurea ce o tăiase moșul spre a'și face casă și livadá pe lîngă ea. Asemenea ni spuneá multe despre nevoile ce suferiaú bieții oamenî dela cătanele nemțești și dela Nemți; că ei îmbláu din sat în sat de scieaú locurile; că cele mai bune le luaú pentru dînșii, adecă pentru fondul religionariú, iar' cele mai rele le lăsá oamenilor; că cine se împrotiviá și nu voia să deie de bună voie locurile și să mărturisească că nu sînt ale sale proprie, îl puneá jos la pămînt și îi trăgeaú cîte cincideci pînă la doáe sute de bețe, pînăce se lepádá de loc și spuneá la protocol că nu este al saú, saú al satului. Tata ni spuneá și locurile cari le luaseră într'acest chip, dela omenî, precum Brădetul și Tocmitura, unde pînă astăzi sînt comándi, adecă grajdîuri pentru prăsila cailor împărătești.

Acestea ni le spuneá tata cînd eram micî, îndată dupăce începuserăm a învăța carte în casa părințească dela un învățătorîu care îmblá din sat în sat și se ímbiá la omenii ce'i mai de frunte ca să li învețe copiii. Poate că nî-a spus tata și mai multe, dară nu le țin minte, atîta știú că atuncia, cînd îl întrebam ba despre una, ba despre alta ce nu'i prea venia la socoteală, diceá: „Da ia mai lasați voi cu de aieste întrebări ce nu sînt pentru voi! Las', după ce'ți crește mai mari, atunci vî voiu spune mai multe!“

### § 4. O neînțelegere cu unchișul Ioniță, și cunoștinți familiare dela el.

Cel mai bătrîn între frații tatei eră unchișul Ioniță. Cînd m'am trezit pe lume, el eră hăt bătrîn. Nu știú de unde și pînă unde, dară el aveá o aplecare mare cătră mine; mă numia totuna Tizule, și de cîte ori ne întălniam (și ne întălniam cam adese, pentrucă casa dumisale eră lîngă

livada noastră de lângă casă), totdeauna mă întrebă: „Da ce faci, Tizule? Cum te mai lauzi?“ Eă încă îl aveam drag, pentrucă îmi dá perje și pere din pomët cînd erau coapte, dară un lucru nu'mi plăceá dela el, că mă tot numiá Tizule. Eă nu știam ce voia el să'mi dîcă cu aceasta, orî ceva de bine, saú de rău! Mai degrabă îmi veniá a crede, că voiește să mă împungă cu cuvîntul Tiz, și odată, poate cam supërat, 'i-am dîs: „Da ce, unchișule, tot Tizule și Tizule? Eă nu mă chîem Tizule, eă mă chîem Ioniță ca și dumîata! De ce nu'mi dîci pe nume?“

Unchișul începú a rîde și a mă neteđi pe cap, și apoi îmi dîse: „Nu te supërá, nepoate, că Tiz nu'i ceva de rău. Tiji se numesc aceia cari au acelaș nume de boteđ; pre noi amîndoi ne chîamă Ioniță, și de aceea iți dîc Tizule; dar' dacă nu'ți place cuvîntul, apoi nu te-oîú mai numi așa!“

„Ba nu, nu, unchișule, dacă nu'i nimică de rău. poți să'mi dîci și mai departe Tizule“, îi respnseiú eă, și iar' ne împăcarăm.

Unchișul Ioniță, orî că erá mai deschis cu noi, orî că știa mai multe despre familia noastră și despre întîmpiările ei, căci, după împăcarea noastră cu Tizule, îmi făgăduí că 'mî-a spune cînd va avé vreme o poveste despre doi strămoși de ai noștri, tot cu numele Ioniță.

Cum am auđit de poveste, îndată 'l-am și întreat, cînd 'mî-a spune-o, căci mie tare îmi plăceá să ascult la povești. Unchișul 'mî-a dîs să vin Duminică după biserica la dînsul, că 'mî-a spune-o.

## § 5. Un Ioniță Sbiera omorît.

Abiá am așteptat diúta de Duminică. Cum am vedúť că ies oamenii din biserică, (că și biserica nu erá departe de casa noastră și se vedeá din pomët), îndată am alergat la el a casă și 'l-am rugat să'mi spună povestea cea cu strămoșul Ioniță.

Unchișul nu s'a dat îmbieat și a început a povestí:

„Mai innainte, Tizule, neamul nostru nu erá scăpëtat ca acum și nebăgat în samă, ci erá boieri mari și aveá moși multe, chîiar și eă îmi aduc a minte de moșia Zbîeroaiea și de Talpa. Strămoșii noștri erau puterneci și stá în sfatul domnesc, și ce dîceau ei, erá băgat în samă de Vodă. Așa îmi spuneá moșu-mieú Ioniță, că și un răsstrămoș al său încă se chîemá Ioniță, ca și noi, și că erá tare vestit. Oamenii îi dîceá Beizădeá. El aveá o bucată de țară din Moldova sub sine, aceá parte ce'i dîc Țara-de-jos. Ce spuneá el în țînutul acela, spus erá, și nici Vodă nu dîceá alt-mintrea. El se purtá foarte bine cu oamenii, îi feriá de Turci și de Tătari să nu'í prede, și cînd se aruncaú strînsuri și beilicuri pe capetele lor, el îi pësníá cît cu putință și nu'í apucá cu hapea și cu rëul; el aveá milă de dînșii, pentrucă pîntre dînșii trăiá și se înțelegeá tare bine cu ei; de aceea și oamenii îl iubiáú foarte și stá pentru dînsul.

„Pe timpurile acelea stăpîniá în Moldova un Domn tare hapsîn și cumplit; luá de pe la bieții oameni pîná și vaca cu lapte dela gura

copiilor; îi asupriă cu angariii și cu bețlicuri, și îi chinuă cu tot felul de munci. Oamenii se îngroziseră și începură a se împrăștiă care cum puteă prin munți și codri, alții pribegiau și în țări străine. Nime nu eră sigur de vieața sa de ađi pe mîne! Toți cirtiau asupra lui Vodă, dar' mai ales asupra oamenilor cari îi impliniau poroncile cu asprime și fără de nicio milă. Chیار boierii nu erau îndestulați cu Vodă și se temeau de dînsul ca de un leu.

Vedînd răsstrămoșul nostru, Ioniță Sbiera, asuprelele oamenilor, nemulțămirea și tînguirea țării, s'a sfătuit cu alți boieri, ce să facă ei ca să scape țara dela peire, și n'au găsit alt mijloc, decît să alunge pre Vodă și să pună pre altul în locul lui. Sfătuiindu-se ei amú că pre cine să aleagă Domn, s'au înțeles și s'au învoit cu toții ca să facă Domn în Moldova pre Ioniță Sbiera ca pre cel mai de frunte și mai cu cap dintre dînșii.

„Toate aceste sfaturi și înțelegeri se făcuseră între boieri cam prin cășlegile de iarnă și prin Postul cel mare, și se hotărî ca să le țină taină pînă n'or pune mîna pe Vodă. Dar', ia cum îi firea omului, nu toți pot ține taina! Se găsi pîntre dînșii un Iudă, care aduse la urechile Domnului toate cîte se vorbiseră și cîte se hotărîseră pîntre boieri.

„Cum a înțeles Vodă de planurile boierilor că vor să'l răstoarne și să'l prindă, a întărit străjile de pe lîngă sine și a început a se ferî ca să nu eadă în cursă, dar' cătră boieri, și chیار cătră aceia cari se juraseră asupra lui, se arătă pe față cu prietenie, ca doară nu 'l-ar pricepe că el știe toate sfaturile și planurile lor. Ca să scape de răsturnare și de vreo primejdie a vieții, Vodă a pus gînd ca să ucidă pre toți aceia cari erau împotriva lui, iar' mai ales pre răsstrămoșul nostru, Ioniță Sbiera, care eră să fie Domn în locul lui. Dar' cum să înceapă aceasta, că și boierii se păđiau de dînsul? Cugetînd Vodă mult asupra lucrului acestuia, poate mai sfătuiindu-se încă și cu alții, a găsit un mijloc bun ca să iușele pre boieri și așa să'î pîcardă.

„După obicei, în săptămîna Patimilor s'au mărturisit toți boierii împreună cu Vodă, iar' în ziua de Paști s'au cuminicat și s'au îmbrățișat și șărutat spre semn de iertare și de bucurie pentru sărbătorile Învierii. După cuminicătura a poftit Vodă pre toți boierii la masă ca să ospeteđe împreună. Vodă făcuse așa, că pre boierii cei fără de pripus 'i-au aședat la masă deosebi, iar' pre cei cu pripus 'i-a luat la masă cu sine. Între aceștia eră și Tizul nostru Ioniță Sbiera.

Dupăce-au ospetat boierii bine și au închinat mai multe păharé, numai ce veđi că face Vodă un semn la ușeri! Aceștia îndată au slobođit în lăuntru o mulțime de Arnăuți cu pistoale și cu săbiil de au încunjurat pre boieri, 'i-au prins și 'i-au tăiat pre toți, ia cum tai niște puil de găină. Toate răcnetele și strigătele lor de ajutoriu nu li-au folosit nimică, pentrucă ușile erau încuiate, și în curtea domnească nu eră niciun om, pentrucă cu toții erau pe a casă pe lîngă ai săil de ciocniau oaúe și mîncau pască, ia ca în

diua de Paști. Tizul nostru, Ionița Sbiera, a fost cel dintîiu pe care au fost pus mîna și 'l-au omorît, pentrucă el eră capul între boierii jurați asupra Domnului, și pentrucă el eră să fie Domn în locul lui.

„Și așá, dragu-mieú, o păți Tizul nostru! A rădicat capul prea sus, de aceea 'i 'l-au și rătădat, măcarcă el nu făcuse aceasta din sumeție și rēutate, ci numai ca să scape biata țară de un Domn hapsîn, care o jăcuia și o pustiiá de oameni!“

Ascultînd întîmplarea aceasta, am înghiețat de frică și pērul 'mi se făcuse măciucă în vîrfu capului, și îmi tot părea că aud strîgătele și vaietele acelor boieri și mai ales ale răsstrămoșului nostru; dară spaîma aceasta nu ținu mult, pentrucă unchișul mă luase cu alte vorbe, întrebindu-mē ba despre tata, ba despre mama, ba despre surori, ba despre frate-mieú, ba cum îmi merge cu cartea, pentrucă acuma începuseú a învățá și la școală, și cîte altele de acestea. și așá îmi mai trecură florile. Cum m'am mai liniștit, am și întreat pre unchișu-mieú, oride nu mai știe niște povești de acestea? El 'mî-a rēspuns că știe tare multe, dar' că acuma n'are cînd să 'mi le spună, ci să vin altă dată, și-atnncia iar' îmi va spune, acuma însă să mă duc a casă că m'or fi așteptînd părinții și s'or îngrijiiá, neștiind unde sînt.

Eú 'l-am ascultat și m'am dus a casă.

În altă Duminecă iar' am alergat la unchișul mieú și 'l-am rugat ca să'mi mai spună o poveste!

Unchișul a diș că acuma 'mî-a spune o poveste despre o bătălie între Moldoveni, Turci și Ruși la Chițoveni, bătălie în care a fost de față și moșul dumisale.

## § 6. Bătălia dela Chițoveni.

„Noi draguțē,“ dișe unchișul mieú Ionița, „mai înnainte nu eram ca acuma sub Nēmți, ci ne țineam de Moldova și aveam Domnul nostru, căruia îi dișeau oamenii Vodă. Dar' acest Domn nu eră de sine ca alți împērați, ci stá sub împēratul Turcesc, căruia îi plătiiá haraciú pe an.

„Pe timpurile acelea se făcuseră și Moscalii tari și mari, și purtau adeseori rásboaie cu Turcii, pentrucă ei voiau să scoatá pre creștini de sub Turci și să'í aducă sub împărăția lor; mai ales Țara Moldovii și Țara Romîneasă tare ar fi dorit Moscalii să le împreune cu împărăția lor, pentrucă aice erau numai creștini, carii aveau foarte multe mănăstiri cu moși și cu mult bine în ele.

„Acú de unde și pînă unde nu știú, dară atît îmi spuncă moșu-mieú, că într'o bună dimineață s'au trezit cu un rásboi între Moscali și Turci, și cu Moscalii în țară. Curînd au sosit și Turcii și s'au întîmpinat oștile în mai multe locuri; au ajuns pînă la Chițoveni, nu departe de Botoșeni. Moldovenii erau pe partea Turcilor, pentrucă se țineau de împē-

răția lor, iar' cu inima trăgeau tot mai tare spre Moscali, fiindcă aceștia erau creștini ca și noi.

„Cînd s'aun întălnit oștile la Chițoveni, eră timp de iarnă. Acolo erau tot dealuri, numai într'un loc eră pintre dealuri o vale mai întinsă și în mijlocul ei un heleșteu saun lac mare. Lacul acesta eră înghețat. Oștile turcești se aședără pe niște dealuri, iar' în fața lor, preste lacul acela, se înșirară oștile moscălești. Între ele, spre Turci, eră și oastea moldovenească. În oastea aceasta eră și moșu-mieun, Dumnedeu s'al ierte! Aun împușcat oștile unele în altele amú cît aun împușcat cu tunurile, dară nu'si făceaun nicio stricăciune, pentrucă ele se îngropaseră în pămînt și obuzurile (gloanțele) zburăun peste capetele lor. Dela un timp s'aun săturat oștile de împușcat și, voind a se bate și cu sabia, s'aun repeđit unele asupra altora în vale. Ajungînd Turcii mai curînd la lacul acela, aun început să treacă peste dînsul; grămadindu-se mulți peste dînsul și mai slobođind Moscalii și niște tunuri în ghieață, s'aun spart ghieața de pe lac și o parte mare din oastea turcească s'a înecat acolo.

„Cînd aun vedut Moscalii pătăraniea Turcilor, s'aun aruncat mai cu inimă asupra lor și aun tațat foarte mulți dintr'inșii. Bieții Turci abiaun scăpat cu fuga de sabiile și de tunurile Moscalilor, și aun apucat'o spre Suceava!

„Moșu-mieun, vedînd că se răsipeșe oștile, aun apucat'o și el la fugă. Pe timpurile acelea eră încă tîner, abiaun se însurase. El aveă o nevastă tare frumoasă, pre care n'o lăsă de lîngă sine nici în bătălie, dară nici ea nu voieă să se despartă de dînsul, că diceă că la ce'i bună ea, dacă va muri el în bătălie! Fugind ei așa împreună, iată că aun dat niște Turci mari peste dînșii, și unul din ei 'i-a răpit soția, ba încă eră s'al și omoară cînd s'a cercat s'o scoată cu lupta din mîna lor. Vedînd moșu-mieun că n'o poate scoate cu sabia cea de oțel, aun cercat s'o scape cu cea de aur. El purtă cu sine un săcuieț mare, plin de galbeni. Cum a spus Turcilor că li-a dá săcuiețul acela cu galbeni, dacă 'i-or dá nevasta îndărăpt, ei îndată s'aun primit de acest schimb, și numai așa a fost moșu-mieun în stare să scape pre moașa din mîna păgînilor!

„Iată, Tizule, povestea cu bătăliea de la Chițoveni, și cu moșul și moașă-mea! Îți place?“

„Da cum să nu'mi placă“, îi răsponseiun eu, „ba încă imi pare tare bine că aun scapat și strămoșul și strămoașa! Acuma, unchiesule, te rog să'mi mai spuı altă poveste, tot de-acestea!“

„Ți-aș spune bucuos“, dise unchiesul, „dară acum du-te a casă că te-or așteptă și pre tine, și-apoi și eu n'am mai mult cînd astăđi. Vină în altă Duminică, saun într'o sărbătoare cîndva, și-atuncia 'ți-oiun mai spune una.“

## § 7. Un Ioniță Sbiera în Țibenı.

Cum numai a sosit o sărbătoare, nu'mi mai aduc a minte care, am și alergat la unchiesu-mieun peste livadă și 'l-am poftit ca să urmede mai

departe cu poveștile sale. Unchișul încă erá bine dispus, m'a luat lângă sine și-apoi a început a'mi povesti:

„Apoi, dragu-mieú, Tizule, astăzi am să'ți povestesc despre alt Tiz, și anumea despre moșu-mieú cum s'a făcut stăpîn pe moșia Țibenií.

„Mai înainte noi nu trăiam în părțile acestea, ci ia mai încolo în Moldova, dincolo de Suceava, cam pe la Iași. În acele părți aveam și moșii, după cum 'ți-am mai spus și altă dată, și eram tare bogați nu ca acuma. Hei! pe atuncia, îmi povestiá tata, erau alte vremi, și strămoșii noștri trăiau în bine; numai poronciú și aveau de toate.

„Mulți din neamul nostru erau cărturari, ia ca și tine și ca frate-tăú Niculaú; de aceea Vodă îi luá la curte ca să'i fie de ajutoriú la trebile domniei. Pre unul din strămoșii noștri 'l-a trimis odatá Vodă cu trebí domnești la Cîmpul-lung, unde a petrecut muí mulți ani de zile.

„Ținutul Cîmpul-lungului este muntos; pe acoloá nu se face nici grîu, nici sêcará, și nici pápușoiul nu se coace. Oamenii de pe acolo trebuie să se coboară la țară ca să'si cumpere pînea trebuincioasă. Așá trebuieá să facă și acel strămoș al nostru. El însă aveá datina, ca în călătoriile sale după pîne să iaie cu sine pre un fecior ca să'i fie mîná de ajutoriú. Venind odatá la cumpăraturá în ținutul Rádáuțului, a găzduit la Țibul, la stăpînul moșiei Țibenií. Acesta aveá numai un sîngur copil, și anumea o fatá tare frumoasă și foarte de treabá. Sara, la ciná, a făcut cunoștință cu fata Țibului feciorul aceluí strămoș, adecá tata tatei. Din vorbá în vorbá, tinerii 'și-au plăcut unul altuia. A doaua zi, la despărțire, Țibul a poftit pre acel strămoș ca să mai abatá pe la dînsul cînd s'a mai repeđi la țară după pîne. Strămoșul a primit cu plăcere ímbiarea; de acuma înainte, el totdeauna trăgeá în gazdá la Țibul.

„Nu mult după această íntîmplare, strămoșul a pețit pentru feciorul său Ioniță pre fata lui Țibul. Țibul s'a ínvait bucuros, a făcut nuntá și a dat fetei sale ca destre moșia Țibenií. Acest Tiz al nostru a rămas de aci înainte la socrul său în Țibeni, unde trăia în tîenă și în liniște.

## § 8. Ioniță Sbiera face trei biserici.

„Trecurá mulți ani la mijloc. Moșu-mieú aveá acuma mai mulți copii. Într'una din zile se íntîmplase că 'i se făcuse foarte rău; îl apucase nușce de inimá, căci tare se váitá. După vro doauă trei zile murí. Erá mare jale în casá, căci moașa rămăsese tînerá și cu mai mulți copii mici pe lângă ea. Se gátirá de ínmormîntare. La trei zile aduserá dela bisericá prapuri, cruci și șfeșnice; venirá și preuți mai mulți; scoaserá mortul din casá; îi mai citirá și în ogradá și apoi pornirá cu el la bisericá. Moașa, sármana, se sfármá în plîsete și bocete, și tot se válcără, că ce'i bună ea sîngurá pe lume cu atîția copii mici; că mai bine ar fi, dacá ar pune-o și pre dînsa și pre copii în raclá și să'i íngroape íncalte pre toți deodatá.



Îndeșert se încercară unii alții s'o mîngăie, căci ea pădiă totuna a ei, că ce-a face și cum va trăi ea sîngură cu atîția copii.

„Tot în bocete și văicărări aŭ ajuns la biserică. Aice aŭ prohodit pre mort cum se cuvine, 'l-aŭ scos apoi afară, 'l-aŭ dus în țînterim și 'l-aŭ slobođit în mormînt. Dară atît pe drum, cît și în biserică și pînă la groapă nu puseră căpacl pe raclă; fiindcă moșul nu se schimbase tare la față; părea mai mult că doarime, iar' nu că'î mort.

„Dupăce 'l-aŭ slobođit în mormînt, aŭ mai citit preuții niște rugă-cîuni și apoi aŭ luat paosul dela coliba cîrului și aŭ turnat din el cruciș peste moșul în sicriiŭ. Cum numai 'i-aŭ udat pînă de pe față și de pe piept, moșul a și început a se mișcă cîte puțin. Cu toții s'aŭ uimit de o minune ca aceasta, și preuții aŭ poroneit să scoată sicriiul afară.

„Groparii aŭ scos sicriiul. Preuții aŭ început a pipăi pre moșul încolo și 'ncoace și li pârú că a înviat. Căutară mai bine și numai ce vîd că pare că deschide ochii și că dă mai multe semne de viață. Aŭ început cu toți, dar' mai ales moașa a'l strîgá și a'l rugá ca să se scoale și să n'o părăsească pentru totdeauna, că ea nu știe ce-a face și cum a crește atîția copii la astfelîu de vremi! La bocetele moașei, moșul aŭ deschis mai tare ochii și aŭ prins a`se uita țîntă la ea, dar' 'nu diceá niciun cuvînt, nu se urniá din loc, nici nu cercá să se scoale. Atunci moașa și un preut aŭ dat să'l rădice din sicriiŭ, dar' moșul li-a făcut semn cu mîna dreaptă ca să'î dee pace, să'l lase în raclă și să'l ducă îndărăpt a casă.

„Uimiți cu toții și plini de bucurie, mai ales moașa nu știia ce să dicá și ce să dreagă de-atîta bucurie, aŭ luat mortul înviat și 'l-aŭ dus cu raclă cu tot acasă. Aice 'l-aŭ scos din raclă și 'l-aŭ aședat în pat. Aŭ cercat să'l pună între perini să șadă, dară nu se puteá ține, atît de tare slăbise. Chiar falca de jos îi spîndurá, cînd îl puneá să stee în sus; de aceea 'i-aŭ și legat'o cu un testemel. La toate întrebările ce'î puneá ba moașa, ba alți oameni, moșul nu răspundeá niciun cuvînt, ci numai faceá cîte un semn ca să'î dee pace. Atuncia o babă bătrînă a đis cătră moașa : „Ascultă, draga mea! De voiești ca să se întărească barbatul dumitale mai de grabă, să'î dați pace, să nu vorbiți cu el, și să'î faci îndatamare o đamă de puí și să'î dai s'o befe, și tot cu đamă de puí să'l hrănești pînăce-a mai prinde la putere și-a începe a mîncá sîngur. Atuncia să'î dai și fripturică de puí!“

„Moașa s'a ținut de povata babei și a hrănit tot așa pre moșul șese săptămîni. În tot timpul acestă, moșul n'a vorbit niciun cuvînt. La șese săptămîni a prins a vorbí ca copiii ceí micí numai cîte un cuvînt, dară ca toți oamenii a început a vorbí abia la trei luni de đile. Abia acum 'i s'a deslegat limba cum se cade, și moșul a început a povesti felîu de felîu de lucruri de pe cealaltă lume.

„El ȃicea: „Cum numai am murit, ȃndatȃ a venit un ȃnger la mine, ȃmbrȃcat ȃn haȃne albe ȃi luminate, m'a prins de mȃnȃ ȃi 'm'a ȃis sȃ mȃ duc cu el ȃi sȃ nu mȃ depȃrteȃ de ȃdȃnsul. Pare cȃ am zburat prin aer. Mergȃnd aȃa, am dat de o ceatȃ de oameni negri cu coadȃ ȃi cu coarne; erau dracȃ, Dumneȃu cu noi ȃi cruce de aur ȃn casȃ! Ei cȃutaȃ care de care sȃ mȃ apuce ȃi sȃ mȃ ȃaie cu dȃnȃi, dar' eȃ tot mȃ ȃndesam pe lȃngȃ ȃnger ȃi'l rugam sȃ mȃ fereascȃ de aceȃȃi necuraȃi. ȃngerul ȃmȃ rȃspundeȃ sȃ nu mȃ tem, cȃ, cȃt oȃu fȃ cu el, ei n'aȃu nicȃo putere asupra mea, ȃi nu 'mȃ-or face nimicȃ.

„Maȃ zburȃnd aȃa amȃu cȃt am zburat, am dat de altȃ ceatȃ de necuraȃi ȃi maȃ rȃi decȃt cei dintȃiȃ, cariȃ numai decȃt voȃȃ sȃ mȃ smulgȃ din mȃnile ȃngerului, dar' el mȃ ȃineȃ bine de mȃnȃ, ȃi eȃ tot mȃ ȃndesam pe lȃngȃ dȃnsul. Cȃnd a vrut un necurat sȃ mȃ apuce, am ȃnceput a plȃnge, a mȃ vȃrȃ pe lȃngȃ ȃnger ȃi a'l rugȃ ca sȃ nu mȃ lese. ȃngerul ȃi acum 'mȃ-a ȃis cu blȃndeȃe, ca sȃ nu mȃ tem, cȃ nu 'mȃ-a fi nimicȃ, ȃi cȃ noi avem sȃ maȃ trecem ȃncȃ pe lȃngȃ ȃcece cete de necuraȃi, unȃi maȃ rȃi ȃi maȃ cumpliȃi decȃt alȃȃi, darȃ sȃ n'am nicȃo fricȃ, cȃci ei n'aȃu nicȃo putere asupra mea, ȃi apoi ȃmȃ maȃ spuse cȃ de aceste cete sȃnt doȃuȃsprȃȃcece de toate ȃi se chȃeamȃ Vȃmile din vȃzduh saȃu din aer, ȃi cȃ aceȃȃi necuraȃi prind numai sufletele oamenilor celor rȃi ȃi pȃcȃtoȃi, dar' nu ȃi pre ale celor bunȃi ȃi dreptȃi.

„Auȃȃnd acesteȃ dela ȃnger, am maȃ prins la fire ȃi am purces maȃ departe. Am mers tare departe; cȃ zburam maȃ repede decȃt sȃgeata; am trecut ȃi pe la celealalte Vȃmȃ de necuraȃi ȃi apoi am dat de niȃte cȃmpȃi largȃi ȃi ȃntinse. Unele din ele erau cu ȃarbȃ mȃndrȃ ȃi cu izvoare limpedȃi, dar' vitele ce pȃȃteauȃ acoloȃ, erau hȃtioane, prizȃrȃite ȃi abȃȃ se ȃineȃu pe picȃoare de slabe ce erau. Alte cȃmpȃi ȃnsȃ erau pȃietroase, cu puȃȃnȃ ȃarbȃ, micȃ ȃi uscatȃ, cu izvoare foarte rare ȃi cu apa din ele maȃ mult turbure decȃt limpede, dar' vitele ce pȃȃteauȃ pe acoloȃ erau aȃa de grase ȃi de frumoase, cȃt de-a dragul te uȃtaȃ la ele.

„Mirȃndu-mȃ de aceastȃ nepotrivre nevȃȃutȃ pe pȃmȃnt, ȃntrebaȃu pre ȃnger, cȃ de ce vitele de pe cȃmpiile cele verȃȃi, apoase ȃi umbroase, sȃnt hȃtioane ȃi urȃte, ȃar' cele de pe cȃmpiile pȃietroase, arse ȃi secetoase, sȃnt atȃt de grase ȃi de frumoase? Atunci ȃngerul ȃmȃ rȃspunse ȃȃicȃnd: „Veȃȃi, dragul mȃeȃ! Cȃmpiile acesteȃ ȃnchipesc inimile oamenilor de pe pȃmȃnt ȃi cugetul lor, ȃar' vitele de pe ele ȃnchipesc faptele lor cele bune. Vitele cele grase ȃi frumoase ȃnchipesc acele fapte bune ce le-aȃu fȃcut oamenii cu cuget curat, din toatȃ inima ȃi fȃrȃ de nicȃo bȃnuȃlȃ saȃu pȃrere de rȃu chȃȃr ȃi atunciȃ, cȃnd binefacerile lor aȃu fost rȃsplȃtite cu rȃu din partea celor ce le-aȃu primit; ȃar' vitele cele hȃtioane ȃi hȃdoase sȃnt faptele cele bune, fȃcute de oameni numai pentru laudȃ ȃi falȃ, saȃu pentru carile aȃu bȃnuit, saȃu lȃ-a pȃrut rȃu maȃ pe urmȃ, saȃu pre carile nu le-aȃu fȃcut din toatȃ inima ȃi cu cuget curat!“

„Trecînd și de aceste cîmpii, am mai mers cît am mai mers și am sosît la o vale lată lată și adîncă și plină de foc. Valea aceasta erá Îadul, și erá bucsîta de Ucigă'i-crucea. Ei erău negri ca cărbunele, cu pîrul zburlit pe cap, cu coarne la frunte, cu dinții rînjiți, la degete cu unghii lungi și groase și încîrligate și cu o coadă lungă dinapoi. Ei chinuiau aice sufletele păcătoșilor; le frigeau prin căldări; le țineau la fum gros și negru și ȳute; le tăiau cu ferestul de la cap în jos, sau dintre picioare în sus; le întindeau pe roți și trăgeau cu căncile carnea de pe dîsele; le băgau în poloboace bătute cu cuie ascuțite în lăuntru și le durăiau apoi în toate părțile; încălecau pe dîsele, pe grumaz și pe spinare, le plesnău cu bice de foc și le silău să alerge cu ei peste tot locul; le aruncau în cuptoare de foc, le frigeau acolo bine, apoi le scoteau și le frecau cu sare și cu oțet ca să le usture mai tare; și multe alte grozăvii făceau cu bițelele suflete, încît te încîncenai cînd te uitaî la acele munci și chinuri. Sărmanele suflete țipaū și se văietaū de nu mai auđiaî nimică de viațetele lor, și se rugău, felîu și chip, ca să le mai continească din munci, dar' necurații rîdeaū cu hohot, își băteaū joc de ele și începeau a le chinuî încă mai cumplit.

„Peste valea aceasta, dela o margine pînă la cealaltă, erá o punte de fier, lungă lungă, dar' tare subțire și îngustă. Pe puntea aceasta trebuiau să treacă toate sufletele cîte scăpaū de Vămile vîzduhului, în călătoria lor mai departe.

„Cînd am ajuns la puntea aceasta și am început a trece pe dînsa, ea a prins a se clătină și a zbîrnăi, ca cum ar fi vrut să deie de știre la necurați că trece cinevă pe acolo. Eū nu știam ce să mă fac de spaîmă și de frică, ca să nu se rumpă puntea de sub noi, sau să nu mă cumpenesc și să cad în Îad, și am început a plînge cu amar, a mă tot lipi de înger și a'l rugă ca să mă țină, ca nu cumva să pic în Îad. Îngerul mă tot îmbărbăta și'mi dicea să n'am grijă, că nu'mi s'a întimplă nimică rău.

„Cum au sîntît Ucigă'i-crucea că sîntem pe punte, s'au repeđit o mulțime de ei spre mine cu cănci întinse ca să mă înșface și să mă tragă în lăuntru, iar' alții scuturaū puntea din răsputeri ca doară m'aș cumpeni să pic în mînile lor.

„Cînd am vedut eū pornirea necuraților asupra mea, am înlemnit de spaîmă și de frică și am prins a tremurá ca varga, dar' nu puteam scoate niciun cuvîntel. Cunoscînd îngerul spaîma mea, a început a mă neteđi pe cap și a'mi dice ca să nu mă tem, că Ucigă'i-crucea n'au nicio putere asupra dreptilor, și oricît s'ar încercá ei să mă tragă la dînșii, tot n'or fi în stare, fiindcă așa este hotărît dela Dumneđeū.

„Auđind eū mîngăierea îngerului, m'am mai îmbărbătat, am mai prins la putere, mi s'a deslegat limba și am prins a grăi. Am mulțămit îngerului din toată inima pentru bunătatea și pađa lui Dar' Ucigă'i-crucea tot nu încetaū ba a scutura puntea, ba a întinde căncile spre mine, ba a aruncá cu arcanul asupra mea, eū însă îmi țineam acuma firea și mergeam

tot pe lângă înger înnăinte. Dela un timp am zărit în depărtare, la capătul punții, un zid înalt și gros de piatră și preste el, în depărtare, 'mi se părea că ved cîmpii, pomii, munți și codri, și am întreat pre înger, că ce să fie în partea aceea? Îngerul 'm'a răspuns că acolo îi Raiul, și că într'acolo mergem și noi.

„Ce bucurie eră pentru mine! Acuma mergeam mai lin. Îndată am ajuns la Raiu. În zid eră o poartă mare și ferecată toată. Lîngă ea stă de-o parte un dulău mare și grozav, cu trei capete, de o pădă, iar' de cealaltă parte stă un om bătrîn, cu barbă albă ca zăpada, și cu niște chieii mari și groase în mîni.

„Cum am sosit acolo, a dîs îngerul cătră moșneagul acela: „Sîmpietre! Iian deschide poarta, că am adus un suflet bun și drept încoace!“

„Sîmpietru, îndatamare, nî-a deschis poarta, și noi am intrat în lăuntru. Cum am călcat pe pămîntul Raiului, poarta s'a și închis îndărăptul nostru!

„Bucuria mea că am scăpat de Ucigă'i-crucea! Acuma nu mai știam ce să fac de-atîta însuflețire și voie bună! Stam uimit locului și mă uitam în toate părțile și nu cuteam să fac niciun paș înnăinte, atît de mîndru și de frumos eră pămîntul pe acolo. Pămîntul pe-acolo nu eră așă negru ca pe la noi, ci eră luminos ca soarele și strălucă, măcarcă pe dînsul creștea iarbă și pomii, dar' niște iarbă și pomii cum nu se mai ved aice pe pămînt! Stam, cum dîc, uimit locului și nu cuteam să calc pe astfelu de pămînt și iarbă. Cunoscînd îngerul sfiiala mea, 'm'a dîs cu dulceața: „Cuteadă, dragul mieu, cuteadă, că aceste locuri sînt menite pentru tine și pentru cei ce împlinesc voia lui Dumneđu, că de acum înnăinte, aice vei petrece! Hai înnăinte ca să'ți arăt locurile toate și unde petrec și neamurile tale!“

„Dîcînd acestea, m'a apucat iar' de mîna dreaptă și am pornit împreună pe o cărare lungă și șerpuită. Eă mă uitam în toate părțile și nu mă puteam sătura de-atîta mîndreață cîta am vedut pe aice. Locurile nu erau nici muntoase, nici șesuri cum sînt pe la noi pe pămînt, ci arătau mai mult ca undele mării line, ca văi late și întinse, pline de verdeață și de flori frumoase și mirositoare cum nu se mai ved pe la noi. Aceste văi erau presurate, tot din depărtare în depărtare, cu niște munți mai mult sînguratici, nici prea înalți, nici prea joși, toți acoperiți cu felu de felu de copaci verđi, unii mai mîndri decît alții, și cu niște frunđe minunate cum arare locuri pe la noi. Prin văile cele întinse vedeai, tot ici colea, pomete cu felu de felu de pomii, unii în floare, alții cu poamele verđi, mai alții cu poamele coapte, numai bune de mîncat. Pintre pometele acestea curgeau din munți niște rîuri line cu o apă ca lacrima de curată, pline de pești cu soldii de aur și de argint și cu ochii ca de mărgăritariu. Pe lîngă rîurile acestea și pintre pomete se întindeau tot cărări cu pomii și copaci pe lîngă ele. Prin pomii și copacii aceștia, precum și prin cei de

prin pomete și de pe munți cîntău felurite paseri minunate, unele cu clonțul de argint, iar' altele cu clonțul de aur și de mărgăritariu, cît tot de-a dragul le priviași și le ascultași, așa de mîndre erau și atît de plăcut cîntău ele.

„Pe lîngă fiecare pomēt staū tot cete cete de suflete de ale acelor oameni cari se țineaū de acelaș neam. Înșe'si neamurile stăteaū cam tot în aceeaș depărtare unele de altele, după cum departe erá și spița consîngeniei lor. Apoi și neamurile cari făceaū un popor, încă staū mai la un loc, și mai aproape unele de altele; tot așa și popoarele erau înșirate unele lîngă altele după apropiîrea consîngeniei lor.

„Sufletele oamenilor aveaū chipul ca de om viū, numai că erau mult mai frumoase decum sînt oamenii cei mai chipeși și mai frumoși, însă așa de micuțe încît pe o palmă de loc încăpeaū mai multe miș de suflete.

„Locurile pe unde petreceaū sufletele acestea erau unele mai mîndre, mai plăcute și mai desfătătoare decît altele, dar' toate așa de încîntătoare încît nu'ți mai venia să te duci de pe acel loc pe altul așuria. Aice aveaū sufletele înaintea sa toate de-a gata: mese întinse cu bucate și beuturi pe ele atît de gustoase, cît nu se pomenesecă nici pe la cei mai puterneci și mai de frunte împărași de pe pămînt. Sufletele dreptilor nu lucraū aice nimică, ci numai se primbăiaū, șăguiaū, rîdeaū, jucaū, mînceaū și beaū cînd li venia gustul, și tot așa petreceaū în chiefură și desfătări. Și oricît de mulți și oricît de îndelungat ar fi ședut la aceste ospețe, mesele rîmîneaū totdeauna încărcate de bucate și ca neatinse, gata de a tot primi oaspeți în jurul lor.

„Aice în Raiū îi totuna ziua. Soarele stă deasupra și'i mult mai luminos și mai strălucitoru, decît se vede de pe pămînt, dară nu pălește, nici nu frige, ci rașele lui sînt aici mai mult răcoroase, decît fierbinți și arșătoare. Și luna și stelele încă se vîd, dar' sînt mai mari și mai lucitoare, decum se par oamenilor de pe pămînt.

„Îngerul m'a purtat de mîna mai pe toate cărările din Raiū și prin locurile din el, unele mai frumoase și mai mîndre decît altele, precum ochi de om n'aū mai vîdut pe pămînt, nici mințe omenească n'a visat de ele. Pretutindenea îmi arêta că aici îi cutare neam, dincoace cutare, că în partea aceasta petrec neamurile cutăru popor, iar' în cealaltă ale cutăruia, și tot așa mai departe, pînăce 'mi le-a arêtat pre toate. Aice, ca și pe pămînt, neamurile și popoarele erau despărțite unele de altele, avînd fiecare pometele, mesele și țînuturile lor, unde petreceaū împreună bucurîndu-se și desfătîndu-se în bunătăți netrecătoare; aice neamurile nu se stingheriaū unele pre altele, ci trăiaū toate împreună lîngă olaltă, ca frați într'o sîngură familie.

„Apoi am sosit și la ceata neamului nostru. Of! ce locuri frumoase și încîntătoare mai erau acelea! Aice 'mă-a arêtat îngerul pre tata, pre

mama, pre moși și strămoși, dar' eă nu 'i-am cunoscut pre dînșii, nici eă pre mine, și așá am trecut cu îngerul mai departe.

„Mergînd mai încolo, am ajuns la un pomăt mai mîndru și mai plăcut decît toate cîte le vėđuseă pînă acuma. Aicîa 'mî-a spus îngerul cã petrece Sîntămăria cu toate neamurile sale. M'am uítat mult la ea, cãci sufletul eă erá cel mai luminos dintre toate celealalte, și-apoi ne-am dus mai ínnainte.

„Nu departe de acoloá am zărit niște curți ínnalte cît munții cei mai ínnalți, încît nu se vedeá acoperișul lor, și erau mult mai luminoase și mai strălucitoare decum îi lumina soarelui. Pe lîngá curțile acestea zburau în toate părțile tot cete și cete de îngerî și de serafimî, și cîntau niște vîersurî ca acelea cît nu 'ți-au mai dat urechile sá audî! M'am oprit și eă uímit și am întreat pre înger, cã ce sá fie în curțile acestea? Íngerul 'mî-a rėspuns, cã aice îi țîțina Raiului și a cerului, și cã în curțile acestea șede Dumneđeu și cã de aice direge el lumea íntreagá și o priface neîncetat dupá voiea sa. 'L-am rugat ca sá mē ducá și pre mine ínlăuntru ca sá vėđ și eă fața lui Dumneđeu și sá mē ínchin lui. Dar' îngerul 'mî-a rėspuns, cã íncá nime n'a vėđut fața lui Dumneđeu, și cã íncá n'a sosít timpal ca sá o vadá dreptîi lui, și-apoi m'a dus mai departe ca sá 'mî arete și alte locurî íncá mai minuate decum vėđuseă pînă acum.

„Dupáce m'a purtat îngerul prin tot Raiul, a voit sá mē ducá índărăpt la neamurile mele, dar' pe cale m'a întreat, sá 'i spun cu adevėrat, cum ímî place aice în Raiu, și orî de voiesc sá rēmîn acoloá la neamurile mele pentru totdeauna, orî aș dorî ca sá mē mai întorc pe cealaltá lume, pe pămînt?

„Eă atuncîa 'i-am rėspuns: „Heî! da cum sá nu'mî placá aicî, cã frumușeturî și mîndrețe ca acestea íncá nu 'mî-au dat ochii sá vėđ! Nime din cei ce vėđ de acestea nu mai poate dorî ca sá se íntorcá pe pămînt! Nici eă n'aș vrē sá părăsese aceste locurî íncîntătoare; aș dorî sá petrec aicî în veci, numai de un sîngur lucru 'mî 'i tare jale! A rēmas pe pămînt nevasta mea íncá tînerá și cu o casá de copii brudii și n'a ști, sármana, cum sá 'i creascá și sá 'i puná la cale“!

„Íngerul se índuioșá de cuvintele mele și'mî rėspunse: „Ei bine! Cum vėđ eă, tot 'ți-ar plăcē ca sá te mai întorci la nevastá și la copii și sá mai petreci cu eă ímpreună?“

„Heî!“ îi rėspunseă, „dacá am đis cã aș dorî sá mē mai întorc la eă, aceasta n'am đis'o pentru mine, cã mie 'mî 'i tare bine aicî, ci numai pentru dînșii, sėleacii, cã's brudii și nu știu íncá trái în lume cu bine!

„Apoi fie! ímî đise îngerul; dar' ce fágăduiești lui Dumneđeu ca sá te mai duc pe un timp iar' în lumea pămînteascá, la nevastá și la copii?

„Dacá este cu putîntá una ca aceasta, apoi fágăduiesc sá fac trei biserici!

„Cum am rostit aceste cuvinte cãtrá înger, m'am și trezít în mormînt!“

„Acestea, dragu-mieû Tizule, ni le spuneá noaûi tata, şi eû 'ţi le spun ție ca să le ții minte şi să nu le uiți!

„Dupăce s'a înfiripat moşul, s'a ținut de cuvîntul ce'l dăduse îngerului în Raiû, şi a făcut trei biserici, una la Mănăstioară lîngă oraşul Sîretelui, a doaua aice în munți la Plosca, şi a treia la Chiţoveni în Moldova. Moşul şi cu moaşa sînguri aû scos lemnul din pădure pentru aceste biserici şi 'l-aû cărat pe loc, ca cu atîta mai plăcute să fie lui Dumnedeû aceste locaşuri de rugă şi de evlavie. Îa cînd îfî creşte şi voi mai mari, să mergeți pe la acele locuri să mai vedeți de bisericile acelea, şi de vî va dá mîna, să le mai ajutați şi voi, că şi voaûi vî vor prii odată!“

Eû am sărutat mîna unchişului pentru această poroganie minunată şi apoi 'l-am întrebat, cînd să mai vin la el ca să'mi mai povestească încă şi altele. 'Mi-a răspuns ca să vin Duminica viitoare că 'mi-a spune cu ce întîmplare a venit moşu-mieû, Niculaû Sbîera, la Horodnicul de jos.

## § 9. Niculaû Sbîera vine la Horodnicul de jos.

Cum a sosit Duminica, m'am şi dus la unchişu-mieû Ioniță ca să'i ascult poveştile. El începú a'mi spune:

„Dupăce a înviiat moşu-mieû Ioniță, a trăit încă mult timp, a făcut bisericile juruite, 'şi-a crescut copiii mari, şi pre unul din ei, pre tată-mieû (Dumnedeû să'l ierte!), 'l-a însurat cu fata preutului din Horodnicul de sus, dară îl țineá la sine în Tîbeni.

„Pe timpurile acelea erá mare duşmănie între Turci şi Moscali; nu ştiú ce tot aveaú de împărțit între dînşii, că totuna își steteaú cu mînilé în pîr şi nu'si dá pace unul altuia. Noi, Moldovenii, eram în mijlocul lor. Pînăce se apucaú ei de scărmănat, noaûi ştiú că ni smulgeaú chicile, ni deşertaú pungile şi ni mînceaú vituțele! De groaza Turcilor, a Moscalilor şi a Tătarilor (că şi Tătarii țineá cu Turcii!), bieții oameni își părăsiaú casele şi moşiile şi pribegiaú prin țări străine, saú se retrăgeaú pe la munți şi codri şi se adăpostiaú pe acoloá pînăce mai trecea úrgiea lui Dumnedeû de pe țară, şi-apoi iar' se întorceaú pe la casele sale.

„Odată năvăliră în țară Moscalii, Tătarii şi Turcii cu mai mare úrgie decît alte dáți, şi începurá a se bate între dînşii şi a puștiú biata Moldova şi a jáfui pre locuitorii ei, cît nu mai erá chip de trăit în țară. Moscalii se aşedará într'însa ca stăpîni. Mai pe urmă se amestecará şi Nemții în certele Turcilor şi ale Moscalilor, şi veniră şi ei cu oaste în Moldova de cuprinsérá o parte din țara de sus, aceea care se chiamă acum Bucovina, şi unde ne aflăm şi noi. Se mînceaú aşá împărații între dînşii, dar' dela o vreme li-a venit şi lor lehamete de-atîta vîrsare de sînge şi de-atîtea greutăți şi necăduri aruncate pe spatele oamenilor, şi s'aú împăcat. Cînd după pace, Moscalii şi Turcii s'aú dus din Moldova, dar' Nemții nu s'aú dat duşi, ci aú pus cordon de cătrá Moldova şi aú rēmas şi mai departe stăpîni pe partea ce o cuprinseserá mai dinnăinte. Bieții oameni se îngroziră

de tot, că vor rămâne despărțiți pentru totdeauna de moșile și de neamurile lor de prin celelalte ținuturi, și mulți din ei cercau să treacă în Moldova, dar' Nemții nu' i lăsaū dîcînd că' i închis cordonul, și că nime nu mai poate trece peste graniță. Moșu-mieū însă avea moșii și în ceea parte și spuneă Nemților ca să' l lese să se ducă într'acolo, dar' cu Nemții nu eră de șăgnit; dintr'a lor nu' i puteă scoate nime, și așă a trebuit moșul să rămînă aici la Țibenii, fără de moșii și fără de binele acela ce eră pe ele. Ce se va mai fi ales din ele, nu știū, că de atuncia nime n'a mai căutat să le iaie în stăpînire, că nici nu puteă trece nime cordonul!

„Pe atuncia erău tare puțîni oameni aici în țară, nu ca acuma; mulți din ei pîriseră în răsboiū, iar' alții fugiseră de pe aici cînd au audît că intră și Nemții în țară, și nu s'au mai întors îndărăpt. Ba chiar și după ce se aședară cu temeiū Nemții în țară, încă au mai pribegit mulți cîți au putut străbate cordonul fără a fi prinși de Nemți. Vădînd Nemții că țara îi mai de tot goală de locuitori și că locurile zac pustii, au adus de prin alte țări oameni străini și 'i-au aședat aici. Acestor oameni li dedeaū Nemții locuri nu numai unde erău deșerte și pustii, ci și acolo unde numai dorăū; nu căutaū orî de sînt saū ba alți oameni pe ele!

„Așă s'a întîmplat că au venit pe atuncia și o grămadă de Unguri. Cel ce 'i-a adus încoace se află bine cu căpitanii cătanelor nemțești și a cerut ca să li deie loc de aședare tocmai moșiea Țibenii, unde eră amū tata cu niște frați de ai săi. Cătanele nemțești n'au căutat că acuma moșiea aceasta eră a tatei, ci 'l-au scos de aici și pre dînsul și pre frații lui și pre toți ceialalți oameni cari erău aședați pe această moșie, și li-au spus să meargă încotrō voiesc, să'și caute alte locuri și să se așede acolo. Tata atuncia cerut ca să' i deie voiesc ca să se întoarcă îndărăpt la moșile sale din Moldova, dar' Nemții nu 'i-au îngăduit nici acuma, și așă a fost tata nevoit ca să părăsească și această moșie! Ceialalți frați au apucat'o care încotr'o a putut, iar' tata a venit la socru-săū, la popa din Horodnicul de sus. Pe atunci erău și pe aici tare puțîni oameni; mai ales locurile din Horodnicul de jos erău pustii și acoperite cu pădure: oameni se aflaū mai mulți numai în partea aceea ce o numim Călugăriță. Din locurile pustii din Horodnicul de jos a cuprins tata pe sama sa cît a putut curăți și cît a socotit că 'i-a ajunge de hrană și că va puté lucră. Și eū sîngur îmi aduc a minte cum tăiă tata la copaci și cum făcea heuri pe lîngă casă din ael lemn. Teșături din copaciū cei mai groș se cunosc și acuma ici coleă prin livețile noastre.

„Și așă, dragu-mieū, o pați tata! Acum știū cum am ajuns noi aici în Horodnicul de jos?“

Știū, unchișule! îi răsponseiū eū, dară mult mă mir, cum de se puteău întîmplă pe atuncia lucruri de acestea, că pe acum ar fi cu neputință!

„Apoi veți, Tizule!“ îmi dîse unchișul, „pe atuncia nu eră regulă ca acum, și nici nu se băgă în samă ce dîc și ce vreū oameni; pe



atuncia cum 'ți se poronciá, așa trebuia să faci, că de nu, orî îți tăia îndată capul, orî te spîndurá, și nime nu diceá niciun cuvînt. Pe atuncia erau timpurile tare grele, nu ca acuma!"

Ved și eu că pe atuncia erá altmintrea, dar' să lăsăm aceasta, unchișule, și te rog ca să'mi mai spuî și alte povești dacá ai cînd.

„Dragul mică, Tizule“, îmi dîse bunul unchiș, „bucuros 'ți-aș mai povesti, dará mai multe nu știu despre pătăranile familiei noastre. De-acum să spuneți voi, urmașii noștri, altora cîte se vor mai întîmplá.“

'Î-am sárutat mîna, ca de obicei, și ne-am despărțit.

## II. Familia Sbiera în istorie.

### § I. Îndemn la cercetări istorice.

Tradițiunea familiară, orîcît de înteressantă și ponderoasă ar fi fost înaintea unui om matur și resonabil, înaintea mea, pe atuncî tîner între 10 și 15 ani, nu avea altă valoare, decît aceea a poveștilor și poroganiilor ce le ascultam noi frățini, încă mai de mici, cu multă plăcere toamna la desfăcutul păpușoiului, în sêrile lungi de iarnă la tors, saú cînd eram priveghiați, în absința părinților, de o babă care știá, cu multă iscusință, să ni astîmpere plînsul și dorul de părinți prin povestirea a o mulțime de întîmplări fantastice, cari te făceau să rîdi saú să te apuce fiori și să 'ți se sburlească pêrul capului. Chiar laudele ce le auđiam dela mulți consîngeni și amici de ai casei, că aș fi băiat deștept și că am să ajung domn mare, nu mă făceau să cuget mai adese orî la tradițiunea familiară și să'i dau vreo importanță. Abia după ce cetiseu în anul 1856 opul învêțatului naturalist svedian Ion Christian Oersted „Spiretul în natură=Der Geist in der Natur“, și în anul 1857 Letopisețele Moldovii, edate de genialul M. Cogălniceanu, 'mi se lărgiră puțin vederile și prinseu a cugetá ceva mai mult despre univers și despre rolul omului în lume.

Ceea ce cu deosebire 'mi-a adus aminte de tradițiunea familiară și m'a împins mai adese orî la cugetări asupra ei a fost trista soarte a lui Ionașcu Sbiera din domniea lui Ion Vodă Armanul saú cel Cumplit (1572—1574) <sup>1)</sup>, carea atît de bine se potrivía cu aceea ce'mi povestise unchișul Ioniță despre „tizul“ saú omonimul nostru Ioniță Sbiera, Beizădea.

Dela cititul acestei întîmplări din anele lui Grigoriu Urechie n'am mai încetat a mă înteresa, după timpuri și împrejurări, despre trecutul familiei Sbiera, și a'mi însemnă tot ce găsiam prin orișice alte scrieri relativ la ea.

Îată aici cunoștințele mele de pînă acum !

<sup>1)</sup> Letopisițele Moldovei de M. Cogălniceanu, t. I, Iași, 1852, pg. 191; Cronicile României, de M. Cogălniceanu, t. I, București, 1872, pg. 224.

## § 2. Originea numelor de familie și de localități.

Romîni, ca deștindenți ai Romanilor nu numai după sînge, dar' și după cugetări, înstituțiuni și datină, erau din vechime deprinși a avé pe lîngă numele lor individuale încă și nime gentile, adecă de neam, și nime de familie. Nu ne vom mirá dară, dacă observăm la ei manifestîndu-se 'o pornire vie de a'si crea nime noaűe de familie atunciă, cînd își întemeiară domniatē proprie mai mari, și prinseră a introduce în ele o viațā publică comună. Acuma mai mult decît înnăinte se simțîă necesitatea de a distinge nu numai pre om de om prin nime proprie, dar' și pre o familie de alta, și pre un neam de altul.

Numele familiare aű la Romîni, ca și la alte popoare, origini diverse, și s'aű stabilit la indiviđi numai pe încetul, în decursul anilor. Unele din ele sînt luate :

1) orî dela cîte o însușie, saű deprindere bătătoare la ochi și caracteristică pentru oarecare ins, precum: Netedul, Hîdău, Groza <sup>1)</sup>; Jumătate <sup>2)</sup>; cel Negru, Negri, Negrilă <sup>3)</sup>; Ureclē <sup>4)</sup>; Bărbos <sup>5)</sup>; Lațcu Boț <sup>6)</sup>; Albul <sup>7)</sup>; Limbă-dulce, Dulcescul <sup>8)</sup>; Jorj Piatră, Mihail Oțel <sup>9)</sup>; Manul Gîrbovul <sup>10)</sup>; Toader Cămilă <sup>11)</sup>; Ion Mîndul <sup>12)</sup>; Oană Pintece, Hudco Crețul, Jîurj Găuriciű <sup>13)</sup>; Lazea Pitic, Ion Buorean <sup>14)</sup>; Ion Bucium <sup>15)</sup>; Mihul Buđat <sup>16)</sup>;

2) orî dela vreo ocupațiune principală moștenitoare, ca: Stoian Procelnic (Logofetul) <sup>17)</sup>; Lațcu Posadnic (Pîrcălabul) <sup>18)</sup>; Mihaű Popșă, Mihaű Uric, Ivașcu Procelnicovicű <sup>19)</sup>; Ignat Popescul <sup>20)</sup>;

3) orî dela numele poporului din care se trăgeă, ca: Ravas Lita-voii <sup>21)</sup>; Manul Grecin <sup>22)</sup>; Simion Turcul <sup>23)</sup>; Bodea Sîrbul, Bodea Rumă-rul (Romînul) <sup>24)</sup>;

<sup>1)</sup> Hăjdău: Archiva ist. a Rom, t. I. 1, pg. 18, Nr. 19, uric din 30. Mart 1393; — Hurmuzaki: Documente, I. 2. pg. 817, Nr. 647, uric din 6. Ianuariű 1395: — <sup>2)</sup> Hurmuzaki, l. c., pg. 826, Nr. 654, uric din 1. August 1404; — Hăjdău, l. c., I. 2. pg. 11., Nr. 283, uric din 18. April 1409; — <sup>3)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2., pg. 827, Nr. 655, și pg. 850, Nr. 670, urice din 6. Opt. 1407 și din 13 Ianuariű 1434; — Hăjdău: l. c. I. 2. pg. 12. Nr. 284 și I. 1. pg. 121, Nr. 174—175; urice din 12 Sept. 1410 și din 1. Iuniű 1428; — <sup>4)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2. pg. 827, Nr. 655, uric din 6. Opt. 1407; — <sup>5)</sup> Popescul Dr. Or. Cîteva documinte moldovene, Cernăuț 1895, pg. 3 Nr. 1; — <sup>6)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2. pg. 833, Nr. 659; — <sup>7)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2. pg. 850, Nr. 670, uric din 13. Ian. 1434; — <sup>8)</sup> Hăjdău, l. c. I. 2. pg. 18. Nr. 286 și I. 1. pg. 4 Nr. 2, urice din 19. Sept. 1435 și din 17 Faur 1438; — <sup>9)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2. pg. 868, Nr. 680, uric din Dec. 1435. — <sup>10)</sup> Hurmuzaki, l. c. pg. 878, Nr. 686, uric din 2 Faur 1442. — <sup>11)</sup> Hurmuzaki, l. c. pg. 882, Nr. 688, uric din 14 Maiű 1443; — <sup>12)</sup> Hăjdău: l. c. I. 1. pg. 113, Nr. 159, uric din 5. Opt. 1447. — <sup>13)</sup> Hăjdău: l. c. I. 1. Nr. 141, pg. 102, uric din 26. Ianuariű 1453. — <sup>14)</sup> Popescul Orest Dr: Cîteva Documente, pg. 8, Nr. IV, uric din 25 Aug. 1454. — <sup>15)</sup> Hurmuzaki: l. c. I. 2, pg. 669, Nr. 513, uric din Iul. 1456. — <sup>16)</sup> Hăjdău: l. c. I. 1, pg. 116, Nr. 164, uric din 5 Opt. 1480. — <sup>17)</sup> Hăjdău: l. c. I. 2. pg. 12. Nr. 284, uric din 12. Sept. 1410. — <sup>18)</sup> Hurmuzaki: l. c. I. 2, pg. 833, Nr. 659; — <sup>19)</sup> Hurmuzaki l. c. pg. 840, Nr. 664, uric din 4. Iuliű 1433. — <sup>20)</sup> Popescul Or. Dr., l. c. pg. 8, Nr. IV, uric din 25 Aug. 1454. — <sup>21)</sup> Hurmuzaki, l. c. pg. 827, Nr. 655, uric din 6. Opt. 1407. — <sup>22)</sup> Hăjdău: l. c. I. 1., pg. 4, Nr. 2, uric din 17. Faur 1438. — <sup>23)</sup> Hurmuzaki, l. c. pg. 868, Nr. 680, uric din 7. Dec. 1435. — <sup>24)</sup> Hăjdău: l. c. I. 1. pg. 154, Nr. 245, uric din 13 Mart 1489.

4) ori, mai adeseori, dela numele de boteč al capului familiei, ca: Mihail Ivaniș <sup>1)</sup>; Iugșa Toderov <sup>2)</sup>; Ivașeu Manevică, Iliăș Dumitrovșchi <sup>3)</sup>, Ștefan Borilovică <sup>4)</sup>; Cozma Șandru și Șandrovică <sup>5)</sup>; Vană Julică <sup>6)</sup>;

5) ori, în fine, dela vreo localitate, ca: Duma Branistarski (din Bra-niștar), Dămăcuș Serețelovșchi (dela Serețel), Vitold Ripujinski (din Răpujîn s. Răpujineț), Boris Cucăroski (din Cucăur) <sup>7)</sup>; Manoil Hotinski (din Hotin) <sup>8)</sup>; Duma Bașevică (din Bașea) <sup>9)</sup>; Ion Buorean (din Bour), Petru Ezerean (din Ezăr) <sup>10)</sup>.

Într'un chip similar s'a purces și la numirea localităților. O localitate nu'și poate căpăta nume propriu, decît abia după ce vin oameni în vecinătatea ei, sau după ce intră ea în posesiunea cuivă; o localitate pustie, nelocuită, fără oameni în apropiere, n'are nume propriu.

Numele propriu al vreunei localități se ia:

1) sau dela pozițiunea și configurațiunea pământului, precum: Adîncata, Băltana, Cîmpeni, Dealureni, Fundătura, Gîoseni, Hîrtoapele, Mălurenii, Muncelul, Munteni, Neteda, Petroasa, Rîpa, Rîurenii, Rotata, Rotunda, Strîmba, Strîmptura, Susana, Vălenii, etc;

2) sau dela producțiunea pământului, precum: Arămoasa, Brădeasca, Cărpenișul, Făgetul, Frasinul, Mestecănișul, Nucetul, Oređarea, Plopana, Răchitoasa, Socetul, Spinoasa, Urziceni, etc;

3) sau dela numele de boteč ori familiar al vreunui proprietariu, precum: Andriești, Buciumeni, Costina, Dogari, Drăgoești, Giulești, Iacobeni, Mircești, Negoiești, Olari, Popești, Porăreni, Rădăușul, Toporoușul, Țibeni, etc.

### § 3. Numele Sbiera în localități.

Numele Sbiera îl întîmpinăm nu numai ca nume de familie, dar' și ca nume de localități în trei județe din Moldova și în unul din Basarabia.

În județul Fălciului, în plasa Podoleni, găsim lîngă Prut o comună mare, numită Sbieroaia, cu două cotine: Copăceanul și Scoposenii; astăzi este în proprietatea statului.

În fața acestei comune, preste rîul Prutul, în Basarabia, găsim alt sat cu numele Sbieroaia pe unele mape, iar' pe altele Sbierenii. Proprietarul acestei moși este astăzi un Gonatá.

<sup>1)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2, pg. 817, Nr. 647, uric din 6 Ian. 1395. — <sup>2)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2, pg. 826, Nr. 659, uric din 1. Aug. 1409. — <sup>3)</sup> Hurmuzaki: l. c. pg. 827, Nr. 655, uric din 6. Opt. 1407; — <sup>4)</sup> Hăjdău: l. c. I. 1, pg. 110, Nr. 154, uric din 8 April 1419. — <sup>5)</sup> Hurmuzaki l. c. pg. 840, Nr. 664, uric din 4 Juli 1433 și pg. 859, Nr. 676, uric din 18 April 1434. — <sup>6)</sup> Hurmuzaki, l. c., pg. 880, Nr. 687, uric din 6. Mart 1443. — <sup>7)</sup> Hurmuzaki, l. c. I. 2, pg. 865, Nr. 679, uric din 12 Sept. 1435. — <sup>8)</sup> Hurmuzaki l. c., pg. 876, Nr. 685, uric din 2 Juli 1439. — <sup>9)</sup> Hurmuzaki, l. c., pg. 880, Nr. 687, uric din 6 Mart 1443. — <sup>10)</sup> Popescul Orest Dr., l. c., pg. 8, Nr. IV, uric din 25 Aug. 1454.

În județul Iașilor, mărginaș cu al Fălciului, spre miazănoapte, aflăm în plasa Bahluiului trei localități cu acest nume; una se cheamă S**bi**er en i și i cotun al comunei Cotnariu; a doaua se numește tot S**bi**er en i și face parte, ca cotun, din comuna Cîrjoaia; a treia localitate se cheamă Văcăriea-dela-S**bi**er en i, și se ține tot de Cîrjoaia.

Dela județul Iașilor spre miazăzi apus, preste județul Romanului, găsim în județul Neamțului, în plaia Bistriței, pe imbele latură ale acestui riu, doauă cotune, unul în stînga rîului, și acesta se cheamă S**bi**er eș ti i-lu i-Bo ian și se ține de comuna Podoleni, iar altul, în dreapta rîului; acesta se numește S**bi**er eș ti i-Costeș ti și se ține de comuna Costișa.

Afară de aceste șapte localități din Moldova, în cari s'a păstrat cu toată esactitatea numele familiei S**bi**era, mai amintim aice încă alte doauă din Țară Românească, al cărora nume aduce încitva cu numele familiei S**bi**era. Una este Dealul-Spirei, suburbiu al orașului București din județul Ilfovului, iar cealaltă se cheamă Spiru și este o locuință izolată în învecinatul județ al Ialomiței.<sup>1)</sup> Orîde staă saă nu în vreo legătură originară numele Spira și Spiru cu numele S**bi**era, nu ne încumătam a decide.

#### § 4. Vechitetea familiei S**bi**era.

Împrejurarea că derivate dela numele S**bi**era, ca S**bi**eroaia, S**bi**er en i și S**bi**er eș ti i, se găsesc ca nume de localități în trei județe diferite din Moldova și în unul din Basarabia, ni învederează că familia S**bi**era aveă oarecîndva moșii întinse, și că membrii ei se înmulțiseră pe pămînturile ce le cultivaă.

Cînd vreo localitate capetă numele dela vreo familie, este semn că acea localitate nu fusese mai înnainte stăpînită de alții, că ea eră pustie și că abia acea familie a început a se folosi de ea mai cu deadinsul și în mod permanent. De aice urmează că acele familii, al cărora nume se găsește în vreuna saă mai multe localități, trebuie să fi fost primitive pe acele locuri și prin urmare, foarte vechi, mai vechi decît acele familii, al cărora nume nu'l găsim împlîntat în vreo localitate.

Aceste considerări adeverec în mod decisivă ă familia S**bi**era trebuie să fi fost una din cele mai vechi și mai primitive în Moldova și că ea esistă pe acoleă, dacă nu mai de înnainte, apoi cel puțin pe timpul întemeierii statului Moldovii. Ba încă mai mult, ea trebuie să fi ajuns la oarecare însemnătate acoleă și să fi jucat și vreun rol politic saă cultural, căci altfelu n'am găsi-o îndeștrată în diferite locuri cu mai multe moșii, și încă unele din ele numite după numele saă propriu, după porecla sa. Aceasta se cunoaște și din puținele izvoare istorice ce le-am putut adună pînă acum.

<sup>1)</sup> Frunțescu, D. Dicționarul topografic, București, 1872, pg. 421 și 454; — Revista pentru istorie etc. red. de Gr. G. Tocilescu, anul I. v. 1, București 1862, pg. 375, nr. 3.

## § 5. O familie Spenea și Sperea.

De la începutul domniei lui Alesandru celui Bun (23. April 1401 - 1. Ianuarie 1434) cunoaștem un uric din 8. Mart 6915 (1407), dat în Suceava de către Alesandru cel Bun. uric pre care îl credem de oare care însemnătate pentru familia Sbiera. Într'acest uric ni spune Alesandru cel Bun că panul Popșa Mihaïu a servit predecesorilor săi și lui însuși cu dreptate și cu credință, și că de aceea îi daruește două sate, Scorțanții dela păraul Negru și Pancăuții ce sînt mai sus dela Călugării dela Dumbrava. Într'acest uric aflăm printre marturii numiți pentru adevărarea daniei două nume de familii boierești, cari ni atrag atențiunea într'un grad foarte mare pentru sēmēnarea lor atît unul cu altul, cit și cu numele Sbiera. Aceste familii boierești sînt Spenea Jïorj și Sperea Jïorj cu copiii lor. Aceste familii figurează aici cea dintîiu ca a 12-a, iar' a doua ca a 13-a între 22 de boieri. <sup>1)</sup> Unul din acești Gïorgi, însă fără de conumele familiar, dar' cu titulătura boieriei sale de magistru al dapi-ferilor său de stolnic, se găsește numit ca martur într'un trätat comercial, închietat tot într'acelaș an, într'a 8. Optomvre 6916 (1407), între Alesandru cel Bun și represintanții orașului Leina s. Leopolea din Galiția. <sup>2)</sup> Omisiunea numelui familiar într'acest uric ni probează că boierii de pe atunci nu se subscrieau totdeauna cu numele de boteș și cu conumele lor familiar, ci adeseori preferiau a se subscrie numai cu unul din ele, dar' atunci adăogea la el numaidecît titulătura boieriei lor.

Numele lui Jïorj Sperea nu'l mai găsim repetit în chipul acesta prin uricele cunoscute, precînd numele lui Jïorj Spenea mai provine încă de două ori, odată deplin, панъ Спеня Жюръжъ, într'un uric din 6. Optomvre 1407 <sup>3)</sup>, iar' a doua oară numai conumele Spenea, și anumea ca al unui urmaș din această familie, вѣра пана Спенина, într'un uric din 22. Septembrie 1410 <sup>4)</sup>. În ce rēport au stat aceste nume familiare între sine, vom vedē mai la vale (§ 7). Dela anul 1410 încoace însă n'am mai dat pîntre boierii puși ca marturii prin uricele domnești de numele Spenea, precum n'am găsit nici numele Sperea dela 1407 încoace, de nu cumva Jïorj dela Șomuz (панъ Жюръжъ и Станъ отъ Шумузъ) citat împreună cu Stan, în uricul din 6. Opt. 1407 îndată după Spenea Jïorj, панъ Спеня Жюръжъ, este identic cu Sperea Jïorj din uricul din 8. Mart 1407, despre carele am vorbit mai sus, ceea ce este foarte probabil.

## § 6. Numele Spenea sau Spinea în localități.

Pe teritoriul foastelor domiiate romînești Moldova și Țara Românească, astăzi regatul României, găsim mai multe localități cu numele de Spineni.

<sup>1)</sup> Вѣра пана Спеня Жюръжа и дѣтей его, (вѣра пана Сперя Жюръжа и дѣтей его). Melchisedec Stefanescu, episcop. Chronica Hușilor, București 1869, în Apendice pg. 3-8. — <sup>2)</sup> Hăjdău B. P. Archiva ist. a Rom. t. I. 1. Nr. 189, pg. 132. — <sup>3)</sup> Hurmuzaki, Documente, I. 2. pg. 655 Nr. 327. — <sup>4)</sup> Hăjdău: Archiva I. 2. Nr. 284, pg. 12.

În Țara Românească sînt cinci județe, în cari se află localități cu numele Spinu și Spineni. Așă este 1) în județul Argeșului lîngă Ardeal chiar un plaîu saŭ plasă, care poartă numele de plaîul Spinului, și încă un sat cu numele Spinu în plaîul saŭ plasa Lovișteea. Apoi mai găsim 2) în județul Mehedinți, în plaîul Cloșani, un sat cu numele Spineni, ca cotun la comuna Baiea-de-aramă; — 3) în județul mărginaș. Dolj, în plasa Amaradia, alt sat tot cu numele Spineni, ca cotun la comuna Godeni; — 4) în județul Oltului, în plasa Vedea, încă un sat cu numele Spinenii de sus, care formează comună împreună cu Vîneții de sus și cei de jos; — și 5) în județul Mușcel, în plaîul Nucșoara, o pădure de 2000 de pogoane cu numele Spineni.

În Moldova sînt șese județe, în cari găsim localități cu derivate dela numele Spinu saŭ Spinea. Așă este 1) județul Putna, în care se află, în plasa Răcăciuni, satul Spinenii, ca cotun la comuna Sascut, și în plaîul Vrancea satul Spinești, care formează comună cu cotunele Bodești și Mătăcești; — apoi 2) în județul vecin, Băcău, în plasa Bistrița de sus, alt sat cu numele Spineni, care formează comună cu cotunele Bogdana, Cățelești, Peletiuți de jos și cei de sus; — 3) în județul Tutova, în plasa Țîrgul, se găsește de asemenea un sat cu numele Spineni, care formează comună cu cotunele Lațești, Sărățeni de jos și cei de sus; — 4) în județul Văslui, în plasa Funduri, este un sat cu numele Spineta, ca cotun la comuna Dumești, și o locuință izolată cu numele Spineni, — 5, în județul Iași, în plasa Turie, aflăm încă un sat cu numele Spineni, ca cotun la comuna Îepurenii; — și în fine 6) în județul Botoșani, în plasa Țîrgul, o locuință izolată cu numele Spineni.<sup>1)</sup>

Remarcabil de tot este un uric de delimitare dela Giörgiŭ Duca, din Iași, 26. Opt. 1681. Într'acesta ni se vorbește despre un sat Spireni, nu Spineni, ca esistînd încă pe timpul lui Ștefan celui Mare în regiunea Siretelui de jos, oareunde în stînga lui. Astăzi însă nu se mai află, cel puțin nu sub numele de Spireni.<sup>2)</sup>

Avînd acuma în vedere modul numirii localităților la Romîni (§ 2), trebuie să admitem, și fără de alte probe, că aceste localități s'aŭ numit cu numele familiar Spinul saŭ Spinea, dela vreun proprietariu al lor. Și întru adevăr am constatat mai sus (§ 5) că pîntre familiile boierești din Moldova se găsiă una cu numele de Giörgiŭ Spenea, iar' alta cu numele de Sperea.

## § 7. Legătura probabilă a numelor Spenea, Sperea și Sbiera.

Nu fără înteres pentru noi ni se presintă întrebarea: orîde este saŭ nu identic, din punct de vedere limbistic și al consîngenității, numele Spenea cu numele Sperea și Sbiera?

Este foarte probabil un lucru ca acesta, dacă ni aducem aminte de fenomenul limbistic din graful romînesc, cunoscut sub numele de rotacism, adevă

<sup>1)</sup> Frunțescu D. Dicționarul topografic și statistic, București, 1872, pg. 453. —

<sup>2)</sup> Melchisedec, episc. Chronica Romanului, p. I. pg. 307.

de prifacerea sonului **n** între două vocale în sonul **r** în cuvintele de origine romanică <sup>1)</sup>, fenomen care îl întimpinăm nu numai în scrierile cele mai vechi, ca Codicele Voronețean, Psaltirea Schiețana și cea Voronețană și în unele legende vechi din Codicele Sturđan, dar' încă și în unele urice din secolul al 15-le. Așă găsim într'un uric dela Petru vodă, fiul lui Alesandru celui Bun, din 22. August 1447, cuvintele Jeminești s. Gemi-nești și Fântănele, scrise cu **n**, precînd în alt uric, tot dela acest Domn, din 8. Decemvre 1443, sînt scrise cu **r** înloc de **n**: Fântărele, și Geamăr înloc de Geamén. <sup>2)</sup> Într'un uric dela Ștefan cel mare, din Suceava 13. Mart 1489 <sup>3)</sup> găsim două seliști, numite după numele proprietarilor lor, una se numește seliștea „Bodea Sîrbul“, iar' cealaltă „Bodea Rumărul“. Aice „Rumărul“ stă înloc de „Rumănul“, adică Romînul.

Această balanțare prin secolul al 15-le a pronunței unor cuvinte cînd cu **n** și cînd cu **r** ne împinge a presupune, că și în numele familiare Spenea și Sperea se află tot acest fenomen, mai ales dacă considerăm, că uricele în cari găsim Spenea și Sperea, Fântănele și Fântărele, Rumărul, sînt tot din acelaș răsăm, aproape contimporane. Ceea ce ar vorbi în-contra acestei identificări este împrejurarea, că în uricul din 8 Mart 1407 se găsesc imbele aceste nume familiare Spenea și Sperea puse unul lîngă altul și încă cu acelaș nume de boteđ Jiorj s. Giorgiú. Aceasta ar pără să indice că aceste două persoane, cu acelaș nume de boteđ, sînt din două familii diferite. Dară și în cađul acesta că Jiorj Spenea și Jiorj Sperea din uricul din 8. Mart 1407 ar fi într'adevăr familii diferite, tot n'ar delătură cu temeiú identitatea numelor familiare Spenea și Sperea, fiindcă foarte ușor a putut să fie ca într'o ramură din aceeaș familie primitivă să se fi păstrat pronunța primitivă Spenea s. Spinea, iar' în cealaltă ramură pronunța alterată Sperea s. Spirea, astfelú, încît Sperea și Spenea ar fi într'adevăr tot acelaș nume familiar, luat ca poreclă dela plînta spin, lătinește spina=ghimpele, și spinus=însăși plînta, poate și dela spina totuna cu spinare.

Dar' dacă putem admite cu mult temeiú totunitatea s. identitatea între cuvintele Spenea și Sperea, nu tot așă de ușor este aceasta între aceste nume și numele Zberea, Zbiarea, Zbierea s. Sbiera, fiindcă aice găsim nu numai o trecere neîndatinată a sonurilor **sp** în **zb** sau **sb**, ci încă și o diversitate în înțelesul cuvintelor. Spenea s. Spinea și Sperea s. Spirea ar însămna pre omul care are datina de a înghimpá, prin cuvinte, pre alții, precînd Sberea sau Sbiera pre o familie, ai cării membri au datina de a vorbi mult, de a face zgomot prin vorbe, de a sbiera ca oile, de a striga, de a dá semn de alarmă. Aice numai o derivare poporană, făcută pe temeiul vreunei întimplări caracteristice de felul aceleia ce s'a păstrat în

<sup>1)</sup> Hăjdăú B P Cuvinte den bătráni, t. 2. București, 1879, pg. 9—18; — Sbiera I. Codicele Voronețean, Cernăuț 1885, pg. 329, nr. 21 și pg. 329 § 34. — <sup>2)</sup> Hăjdăú : Cuvinte l. c. pg. 13 § 12. — <sup>3)</sup> Hăjdăú : Arhiva I. 1. Nr. 245, pg. 155.

tradițiunea familiară (pg. 6. § 2), ar apropiá și identificá s. totuni numele Spenea și Sperea cu numele Zbërea și Zbïerea s. Sbïera. Dacă ținerea unei turme foarte numëroase de oi a putut schimbá, prin zbïarátul oilor, numele de Popescul în Sbïera, cu atît mai ușor s'a putut priface. pe acelaș temeïu, numele Spenea și Sperea în Sbïera.

### § 8. Iuga, fiul lui Jiorj saũ Gïorgïu.

Roman, Domnul Moldovii (1391—1395), acela care se întituleadá: „eũ marele sîngur dispunãtorïu . . . dela plãurï pînã la mare“, <sup>1)</sup> rësplãtește, împreunã cu fiii sãii Alesandru și Bogdan, printr'un uric dat în orașul Roman într'a 30-a Mart 1392, șerviciile credincioase ale lui Ionaș Viteazul, Иваныш' витязю, dãruindu'i trei sate lîngã rîul Sîretelui de jos.

Printre boierii puși ca marturï într'aceastã danie gãsim, în frunte, pre jupînul Iuga, fiul lui Gïorgïu (вѣра жупана Юра Жюржевича). Acest Iuga trebuie sã fi fost bãrbat foarte însemnat și cu vađã, fiindcã între cei treisprãdece boierï marturï numai el și al doile dupã dînsul, Ștețcu, poartã titulãtura de jupîn, precînd ceialalți numai de pan, ba chiar doi din ei n'aũ nici un felũ de titulãturã. Cu toate acestea numele lui Iuga, fiul lui Gïorgïu, și al lui Ștețcu nu'l mai întãlnim prin uricele ce le cunoaștem dela Roman (1391—1395), Ștefan (1395—1399) și Alesandru cel Bun (23 Apr. 1401 pînã 1. Ian. 1434), precînd ale celorlalți boierï, marturï contimporeni, tot mai provin; mai ales numele de Gïorgïu saũ Jiorj se gãsește foarte adeseori prin uricele din prima jumãtate a secolului al 15-le, saũ fãrã de niciun calificativ, saũ cu calificativele de starostë, de vornic, de globnic, saũ cu porecla familiarã de Spenea, de Sperea, de Jumãtate, de Frãtescul s. Fratovschi, de Piatrã, etc.

Acest jupîn Iuga și tatãl saũ Gïorgïu, saũ poate alți contimporeni, tot cu acest nume de boteđ, trebuie sã fi fost foarte avuți și cu vađã, fiindcã dela numele lor gãsim numite în Moldova mai multe sate, și anumea trei cu derivatul dela Iuga: Iuganiï-din-deal și Iuganiï-din-vale în județul Roman, în plasa Moldova, și Iuganiï în județul Tutova în plasa Pereschiv; și șese cu derivatul dela Gïorgïu: Gïurgenï în județul Tecuciũ în plasa Berheciũ; Gïurgeniï boierești și Gïurgeniï Schitului și Schitul Gïurgenï în județul Roman în plasa Fund; Gïurgești în județul Suceava în plasa Șomuz și în plasa Sirete, și în aceasta din urmã și un schit Gïurgești; apoi Gïurgïu, un munte în județul Putna, plãul Vrancea.

Toate aceste nume și numirï par a avé pentru noi oarecare însemnãtate, și iatã cum!

### § 9. Popa Iuga.

O persoanã foarte interesantã pentru noi este popa Iuga. El se bucurã de o favoare deosebitã atît la Alesandru cel Bun (1401—1434) cît

<sup>1)</sup> Hãjdãu B. P. Archiva istoricã a Romãniei I. p. 1. pg. 18.



și la fiii și succesorii acestuia Iliș (1434—1444), Ștefan (1434—1447) și Petru (1444—1447; 1448—1449; 1455—1457) pentru șerveciile credincioase și cu dreptate ce el li făcea lor.

Prima amintire ce o găsim despre acest popă Iuga, se află într'un uric din Băcău 11. April 1431. <sup>1)</sup> Prin acest uric dăruiește Alesandru cel Bun popei Iuga și urmașilor lui două sate, cu numele La Miclea din Bahnă pe Tutova și La Balan dela Strîmba, și îl scoate totodată de sub jurisdicțiunea juđilor, avînd a ascultá numai de domnitorîu. Această danie și această scoatere din rîndul supușilor ordinari și rădicare la gradul de adevărată vasalitate o întărește Alesandru cel Bun cu credința fiilor săi Iliș voevod, Ștețeu (Ștefan) și Petru, și a boierilor săi mari și mici, pre cari însă nu'i pune pe nume în uric spre părerea noastră de rău.

Mult mai răsvedit ni vorbește Ștefan, fiul lui Alesandru celui Bun, despre șerveciile și proprietățile popei Iuga într'un uric din Suceava, 24. April 1434. Într'acest uric ni spune Ștefan că popa Iuga a șervit cu credință și cu dreptate tătîni-său Alesandru și că acum îi servește lui tot așa de bine; de aceea și el îi arată deosebită grație și'i întărește și îi dă pe vecie lui, copiilor lui și nepoților și strănepoților lui și tot neamului lui satele: Buciumeni unde'și are casa; apoi pe rîulețul Tutova două sate unde este Miclea dela Bahna și unde este Balan dela Strîmba; mai departe un loc pustii în Baș, mai în jos de moara de vînt a lui Băliță, și încă la Podraga seliștea lui Oțel; și în fine dispune ca hotarele satelor să fie cele din vechime, iar' hotarul locului pustii și al seliștii să fie cît vor puté stá două sate. Ca marturi sînt puși 18 boieri mari, un logofet, Neagoe, care atîrnă pecetea, și un scriitorîu Oană, care a scris uricul. <sup>2)</sup>

Tot din Suceava într'a 24. April 1434 și tot cu acelaș boierî ca marturi, cu acelaș logofet care atîrnă pecetea, dară cu alt scriitorîu al uricului, cu diacul Ghideon, mai dă Ștefan alt uric popei Iuga, prin care îi întărește daniea ce 'i-o făcuse Alesandru cel Bun. Aice se specifică proprietățile popei Iuga așa: Buciumeni unde îi este casa; al doile sat mai jos de Tormitești, unde este judele Mical; al treile Cîorsăceștii pe Șomuz; al patrule, mai în sus de Buciumeni, cu numele Rădășanii; apoi în Liubana de sus Mîndații, și la vîrsătura Studinețului Temeșeștii, amîndoaș părțile județului (объ частн жудеціе) și Strîmba dela isvor pînă la vîrsătura ei, cît va puté cuprinde, și pe Tutova Lăleștii și Hălmășeștii, și pe Strajnița de sus unde este judele Mihail. <sup>3)</sup>

Altă amintire despre popa Iuga, care devenise acuma protopop, o găsim după împăcarea lui Iliș cu frate-său Ștefan în privința domniei lor în Moldova, urmată în anul 1434 după bătălia dela Podriga. Acuma

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Documente privitoare la istoria Romînilor, București 1890, t. I. vol. 2, pg. 838, Nr. 662. — <sup>2)</sup> Hurmuzaki: Documente I. v. 2. pg. 852, Nr. 671. — <sup>3)</sup> Hurmuzaki: Documente I. vol. 2. pg. 863, Nr. 672.

îmbii frați daŭ și întărese protopopului Iuga, prin un uric din Vâsluŭ într'a 7. Decemvre 1435, pentru credincioasele și dreptele șerviciŭ ce le făcuse el lor și tătîni-lor, lui Alesandru celui Bun, următoarele sate: Mîndații pe Liubana; apoi la vîrsătura Studenețului, unde aŭ fost Temeșeștii, amîndoaŭe părțile cutului; și pe Tatova, unde este Miclea dela Bahna; și mai sus la vîrsătura Strîmbei, unde este Balan și unde este Barbă Stan și Stancîul; la culmea (izvorul) Strîmbei amîndoaŭe județele și Strîmba dela culme pînă la vîrsătură cîte sate și прыкыты=împrejurimŭ (șarinŭ, cotunuri), își va puté întemeiá, și la Conovețe (Belți?), unde este Mihaŭ Coliciŭ; toate aceste locuri cu toate veniturile lor să fie moștenire protopopului Iuga și ficiorului său Mihul grămăticul, și celorlalți copii ai lui și fraților lui și nepoților lui și tot neamului lui nestrămutat în veci. Ca marturŭ pun îmbii domnitori doaușdecŭ de boierŭ mari, iar' grămăticul Mihaŭ Oțel a scris și a atîrnat pecetea. <sup>1)</sup>

Vêdînd Iliăș și Ștefan înncetatele șerviciŭ ce le primiá dela protopopul Iuga și dela Mihaŭ, fiul acestuia, li daŭ, respective li întăresc prin uricul din Suceava 2. Juliŭ 1439, următoarele sate: Buciumeniŭ pe Șomuz unde li este casa; apoi pe rîul Reutulŭ în Basarabia de astădŭ, pe atunci tot Moldova, Cozareuții s. Cozareștii, și mai în jos, la vîrsătura lui, Ohrincea, cu păsătorile și stuhurile dela Nistru, cîte se tîn de aceste sate; și pe rîul Prutululŭ, înspre Podolenŭ, amîndoaŭe județele; și unde a fost Mihaŭ Coliciŭ; și pe Strîmba unde a fost Barbă Stan, amîndoaŭe părțile, și mai în jos un loc cu numele Străminoasa, și unde este Balan și Mihnea dela Bahna, și la vîrsătura Studenețului Temeșeștii, unde aŭ fost amîndoaŭe cuturile, însă aice așá ca dresul lui Stan dela Poiana să nu strice nicicînd acest dres domnesc, și apoi unde este Toader în Mîndații. Toate aceste moșii, cu toate veniturile lor, fură dăruite atît lui Iuga, și fiului său Mihaŭ, cît și copiilor lor și urmașilor lor, și nepoților, și strănepoților, și urmașilor lor și tot neamului lor care va fi mai deaproape, nestrămutat nicicînd pînă în veci.

Ca marturŭ pentru confirmarea acesteŭ daniŭ și întăriturŭ se pun pe lîngă îmbii domnitori, Iliăș și Ștefan, încă și Roman vodă, fiul lui Iliăș, și copiii lor, și încă 29 de boierŭ mari; logofetul Dienis fu însărcinat cu atîrnarea peceteŭ, iar' grămăticul Pascu cu scrisul uricului. <sup>2)</sup>

Alte urice relative la protopopul Iuga și la familia sa n'am găsit pîntre cele publicate și cunoscute mie. Aceasta poate fi și din cauză, fiindcă protopopul Iuga saŭ că erá prea îndestulat cu cît căpătase, saŭ că n'a trăit mult după anul 1439.

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Documente I. vol. 2 pg. 868, Nr. 680. — <sup>2)</sup> Hurmuzaki: Documente, vol. I. p. 2. pg 876, Nr. 685.

## § 10. Moșiile popei Iuga și ale familiei sale.

Din cele cinci urice citate mai sus (§ 9), și mai ales din cel din 2. Iuliu 1439, cunoaștem lămurit, cât de multe și cât de întinse moși căpătase Iuga în decurs de noăă anî pentru șerviciile credincioase și drepte ce le făcuse lui Alesandru celui Bun și filor și urmașilor acestuia, lui Iliăș și Ștefan. Aceste moși erau împrăștiate prin mai multe județe, și anumea prin următoarele.

Județul Suceava îl punem în frunte, fiindcă aice eră încuibată familia popei Iuga mai înnainte de anul 1431, cînd căpătase primele moși pe lîngă aceea ce-o aveá din vechime. Vatra părințască a fost satul Buciumeniî din plasa Șomuz a acestuî județ, aproape de orașul Fălticeni și nu departe de marginea țării Bucoviniî. Aice își aveá popa, mai pe urmă protopopul, Iuga casa sa, precum mărturisește uricele citate. Dară cînd, și de unde, și sub ce împrejurări se aședăse el, saú părinții, orî moși saú strămoșiî lui acoleá, n'am putut aflá pînă acum. Destul atîta că în anul 1431, cînd fú dăruiat cu primele moși, popa Iuga își aveá acú demult casa saú curtea sa în satul Buciumeniî. De aice a prins a'și înmulți moșiile.

În apropiere de satul Buciumeni a căpătat popa Iuga dela Ștefan vodă, prin uricul din 24. April 1434 trei sate, și anumea: mai în sus de el, frumoasa și întinsa proprietate Rădășaniî, iar' mai în jos Tormiteștiî, poate Tempeștiî de astăđi, și mai depărțișor, pe rîulețul Șomuz, acum dispărutului sat Ciorsăceștiî.

Al doile județ este județul Tutova. În plasa Tutova din el, spre mîadănoapte dela orașul Bărlad, pe rîulețul Tutova și pe afluițiî lui, pe preele: Studenețul, Strîmba și Strajna, înspre județele Văsluî și Tecuciî, a căpătat popa și apoi protopopul Iuga, în diferite rînduri, prin uricele citate mai sus, aproape tot pămîntul de acoleá, precum: Bahna pe rîulețul Tutova, unde fusese un oarecare Mielea saú Mihnea; — apoi mai în sus, la vėrsătura Studenețului, satul Temeșeștiî, poate Tomeștiî de astăđi; — mai departe locul dela vėrsătura Strîmbeî, unde se aflase un oarecare Balan, și — încă locul de pe îmbele laturî ale Strîmbeî pînă la izvor, pe unde fuseseră un oarecare Barbă Stan și un oarecare Stanciul; — mai încolo un loc numit Stăminoasa, poate Stăniceștiî de astăđi; — apoi satul Lăleștiî pe Tutova și Hălmășeștiî, poate Hălmăgeniî de astăđi; — apoi locul de pe Strajnița de sus la Conovețe, unde eră un oarecare Mihăi Colicî, nu departe de satele de astăđi Poiana și Lipova și — în fine satul Mîndațiî în Lăubana, unde eră un oarecare Toader.

Al treile județ este Tecuciul. În plasa Podoleni de acoleá, numai preste unghiul dela mîadăđi al Județului Văsluî, care desparte plasa Tutova de plasa Podoleni, a căpătat protopopul Iuga, nu departe de vėrsătura Jijiei în Prut, pe îmbele laturî ale acestuia, un loc foarte

întins și deschis, unde se află astăzi satele: Sbierenii în stînga Prutului în Basarabia, și Sbieroaiea în dreapta Prutului în Moldova; și încă o pădure de făget, numită Jigărenii. Acest făget Jigărenii nu știm orî de stă saŭ nu în continuitate cu locul de lîngă Prut, și de nu cumva este identic cu teritoriul satului de astăzi Jigoreniî din plasa Fundurile din județul Văsluî.

Maî alt județ eră județul Dorohoî, unde, în plasa Băsău, a căpătat popa Iuga un loc pustiiŭ pe Băsău și încă la Podriga o seliște a oarecărui Oțel. îmbele de o cuprindere așă de mare, încît să se poată face doauă sate pe ea. Podriga saŭ Podraga samăna să fi fost acel loc, unde se întîmplase, în anul 1434, o bătălie între îmbii frați, Iliăș și Ștefan, cariî se certau pentru domniea țării. După această bătălie se împăcară îndată îmbii frați. Popa Iuga de bună samă că n'a fost străin de această împăcare frățască, fiindcă de aici înnăinte îmbii frați domnitoriî dăruiră lui popa Iuga, pre care îl și înnăintară la rangul de protopop, diverse moși, și în special cele din județul Tutova, Tecucî și din Basarabia.

În Basarabia de astăzi, afară de locul amintit de pe îmbele laturî ale Prutului dela vîrsătura Jijiei, a maî căpătat protopopul Iuga doauă sate mari pe rîul Reutului, anumea Cozareuțiî, poate Cozareștiî de astăzi, și Ohrincea de lîngă vîrsătura rîului în Nistru.

Acestea erau moșiile, multe și întinse, în număr de vro șesesprădece, asupra cărora dispunea protopopul Iuga, dimpreună cu întreaga sa familie, într'un mod aproape suveran, fiindcă el nu avea să asculte de nicîun jude, decît numai de domnitoriî, după cum se exprimă uricul din 11. April 1431, dat de Alesandru cel Bun; aice se diceă apriat ca să asculte numai de Domn și, afară de el, alt judecatoriî să nu aibă. Această clausulă însă nu o maî găsim repețită și în uricele posterioare din aniî 1434, 1435 și 1439, poate de aceea ca nu cumva, înmulțîndu'-se moșiile, să devină prea puternec și apoi să se sumețască!

## § II. Mihul saŭ Mihaî, fiul lui Iuga.

Popa Iuga a avut maî mulți copii și frați. Aceasta se cunoaște din uricele moșiilor căpătate. În uricul din Băcău 11. April 1431 se dice despre danie, ca ea să fie „și copiilor lui, și nepoților lui, și fraților lui celor maî deaproape.“ Maî apriat se respică accasta în daniea din Văsluî 7. Decemvre 1435, unde se dice, că daniea se face protopopului Iuga și fiului saŭ Mihaî grămăticul, și tuturor celorlalți copii ai lui, și fraților lui, și nepoților lui și tot neamului lui. Întru cîtva și maî lămurit se exprimă uricul din 2. Juliî 1439; aice se dice că daniea este făcută protopopului Iuga și fiului saŭ Mihaî împreună, ca să li fie moșie lor, și copiilor lor, și fraților lor, și nepoților lor, și strănepoților lor, și urmașilor lor și tot neamului lor.

Ciți fii și frați însă a avut protopopul Iuga, n'am găsit indicat nicăurî; nici numele lor nu le cunoaștem pînă acuma, afară de numele unui fiu, pre care un uric, cel din 7. Decemvre 1435, îl numește Mihul, iar' cel din 2. Juliu 1439 Mihail; numele Mihul însă și Mihail sînt totună cu Mihaîu.

Despre acest fiu Mihul sau Mihaîu nu știm alta, decît că în anul 1435 eră grămătic, adecă învățătorîu și scriitorîu la curtea domnească, și că a făcut și el, ca și tată-său Iuga, șervicii credincioase și cu dreptate filor lui Alesandru celui Bun, Iliăș și Ștefan, și că a fost recompensat pentru aceasta, împreună cu tată-său, cu mai multe moșii.

De numele unui Mihail grămăticul mai dăm încă în doaă urice anterioare anului 1435. Unul dintre acestea este datat din 30. Ianuariu 1425, iar' celalalt din Suceava 1. Juniu 1429, și sînt îmbele dela Alesandru cel Bun. În ele găsim tot pre un Mihail grămăticul însărcinat de domnitorîu cu scrisul uricului și cu atîrnarea peceții domnești.<sup>1)</sup>

Se naște acum întrebarea, orîde acest Mihail grămăticul este sau nu persoana identică cu fiul protopopului Iuga, numit în uricul din 7. Decemvre 1435 Mihul grămăticul, iar' în cel din 2. Juliu 1439, pur și simplu Mihail?

Noaî ni vine a crede că dá, căci numai șervicii mai îndelungate din trecut și sperînța pentru altele viitoare din partea lui puteau determina pre domnitorii frați, Iliăș și Ștefan, să treacă în uricele de danie din 7. Dec. 1435 și din 2. Juliu 1439 și numele lui Mihul sau Mihail, al aceluia dintre fiii protopopului Iuga, care se destinsese mai mult prin talentele și șerviciile sale, precînd pre ale celorlalți fii și frați ie retac. Ba încă mai mult! Noaî ni vine a ține tot de aceeaș persoană cu fiul protopopului Iuga și pre acel Mihail, pre care îl întălnim într'un act diplomatic dela Ștefan, fiul lui Alesandru celui Bun, datat din Sirete 26. Noemvre 1444 și în doaă urice dela fiul lui Iliăș, Alesandru, în unul din Suceava 8. April 1452 și în altul din Neamț 3. April 1453, însărcinat cu atîrnarea peceții domnești. dară pe timpul acesta nu mai mult în calitate de grămătic ca mai înăinte, ci cu titlul de cancelariu s. de mare logofet.<sup>2)</sup> Împrejurarea că în uricul din Văsluiu 7. Decemvre 1435, în care provine pentru întîiaș dată citat un fiu al protopopului Iuga sub numele de Mihul grămăticul, se află ca însărcinat din partea domnitorilor cu scrisul uricului și cu atîrnarea peceții grămăticul Mihail Oțel<sup>3)</sup>, nu ne clatină în presupunerea noastră, căci acest Mihail este determinat în mod neîndoios prin porecla de „Oțel“ ce o aveá, și porecla, odată întrodusă la vreo familie, se păstrá cu oarecare rigoare, de cîte ori

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Documente, vol. I. p. 2. pg. 836, Nr. 661; — Hăjdău B. P. Arhiva ist. a Rom. I. 1. pg. 121, Nr. 175. — <sup>2)</sup> Hurmuzaki, Documente, vol. I. p. 2. pg. 886, Nr. 690; — Hăjdău B. P. Arhiva ist. a Rom. I. 1. pg. 101—102 Nr. 140—141. — <sup>3)</sup> Hurmuzaki, Documente, vol. I. p. 2. pg. 868, Nr. 680.

eră vorba de cel ce o căpătase pentru întâia dată, sau de urmașii lui, cu deosebirea însă, că în cațul din urmă se puneă și numele de botez spre a determina pe deplin persoana.

Dacă identificarea persoanelor citate aici nu ni presintă greutăți nedelăturabile, nu ar fi tot așa cu identificarea fiului protopopului Iuga cu un oarecare Mihul, pre care îl întâlnim subscriindu-se numai cu calificativul de pisar, adecă de scriitoriu concepist, într'un uric dela fiul lui Alesandru celui Bun, Ștefan, datat din Suceava, 7. Maiu 1442, și avînd pe lîngă sine pre un Toader grămăticul <sup>1)</sup>, și căruia îi întărește și îi dăruște Ștefan mai multe moșii prin uricele din Neamț 6 Mart 1443, din Suceava 14. Maiu 1443, și din Suceava 30. Maiu 1443. <sup>2)</sup> Într'aceste urice nu găsim pentru identificarea lui Mihul pisarul cu Mihul grămăticul, fiul lui Iuga, alte puncte de rașim mai puternice, decît că Mihul pisarul a cumpărat, sau a schimbat, sau căpătat niște moșii în apropiarea acelora ce le stăpîniă familia protopopului Iuga. Acest Mihul „pisarul“ aveă un frate aprod, cu numele Duma în anul 1443. De ar fi fost acest Mihul identic cu fiul protopopului Iuga, credem că frate-său Duma încă ar fi fost amintit în vreunul din uricele de danie ce le căpătase protopopul.

## § 12. Șerviciile popei Iuga.

Alesandru cel Bun numește pre Iuga „popa nostru“, iar' fiu săi, Iliăș și Ștefan, îl numesc „șervitoriu și rugătoriu nostru“, îl tituleadă protopop din anul 1435 încoace, și ni spun că el a șervit cu dreptate și cu credință atît tatălu cît și lor însiși, și că „pentru aceste șervicii cu dreptate și cu credință“ a fost dăruit cu moșii.

Aceste șervicii drepte și credincioase trebuie să fi fost mari și multe și să fi avut o val oare foarte însemnată pentru domnitoriū și țară, dacă tata și fiu s'au sîmțit îndemnați a le recompensă cu o dărnicie deosebită. În ce anumea însă au constat ele, nu putem ști cu siguritate. Avînd însă în vedere calitatea lui Iuga ca popă, protopop și rugătoriu, și a fiului acestuia, a lui Mihul sau Mihaiu ca grămătic, putem afirmă cu mult temeiu, că aceste șervicii drepte și credincioase au fost mai mult de natură culturală, intelectuală și religioasă, decît de natură curat politică și răboinică. Această afirmare căștigă un grad înalt de siguritate, dacă considerăm mai departe că pe timpul lui Alesandru celui Bun și al fiilor săi, Iliăș și Ștefan, s'au petrecut în Moldova puternice mișcări religioase. Se trătă adecă pe atunci cu tot adinsul despre unirea bisericii răsăritene cu cea apuseană și despre supunerea lor sub primăția și jurisdicțiunea popei din Roma. La conciliul dela Constanța din Baden (5. Noevre 1414 pînă 22. April 1418) eră represîntată biserica răsăriteană din domniatul Moldovii prin un deputat propriu, cu numele Chirilă. <sup>3)</sup> Cine

<sup>1)</sup> Hăjdău B. P. Arhiva l. c. I. 1. pg. 123, Nr. 177. — <sup>2)</sup> Hurmuzaki : Documente. vol. I. p. 2. pg. 880 - 884, Nr. 687 - 689. — <sup>3)</sup> Hurmuzaki : Documente, vol. I. p. 2. pg. 497, Nr. 409.

anumea a fost acest Chirilă și ce a făcut el la Constanța și după întoarcerea sa în țară, nu știm pînă acum nimic, dar' ceea ce știm este, că în anul 1421 Alesandru cel Bun erá despărțit de a doaia sa soție, de papi-stașa Ringală, sora regelui polon Vladislau Iagelonul, lucru care ni dá a înțelege că, după conciliul din Constanța, se iscase o puternică reacțiune încontra celor ce împingeau spre o unire cu biserica apuseană. Această reacțiune erá favorită și de mitropoliții locali: Iosif, <sup>1)</sup> Macariu <sup>2)</sup> și cu deosebire de Grigoriu Țamblac din ultimii ani ai domniei lui Alesandru celui Bun și din primii ani din domnia urmașilor acestuia, Iliș și Ștefan.

În anul 1431 fú convocat la Basileea un nou conciliu (23. Juliu 1431 pînă 18. Dec. resp. pînă Opt. 1438, resp. pînă 16. Maiu 1443) pentru stîrpirea eresurilor din bisericile creștine, pentru împăcarea popoarelor și unirea lor bisericească, pentru delăturarea răsboaielor și reformarea bisericii în capi și membri. Ca represîntant al bisericii răsăritene din Moldova la acest conciliu fú desemnat decătră Alesandru cel Bun mitropolitul țării, Grigoriu Țamblac <sup>3)</sup>. Acesta însă pare să nu fi fost mare adept al uniunii, căci, cu toate că cam la patru ani după convocare, în 9. Mart 1435, fú însărcinat de papa Eugeniú IV. ca să îmble pe la popoarele de confesiunea grecească și să îndemne pre păstorii lor sufletești la împăcare și împreunare cu confesiunea romană <sup>4)</sup>, el tot nu a făcut nimic în privința aceea, ci preferă să se lepede de mitropolie și să se retragă ca călugăr la mănăstirea Neamțului <sup>5)</sup>, iar' locul lui îl ocupă, cam pe la 1436, un favorit al împăratului și patriarhului grecesc din Constantiniana, cu numele Damian. Acest Damian a participat în persoană, împreună cu protopopul Neagoe, la pertrătările pentru unirea bisericilor. <sup>6)</sup>

Spre a facilitá pertrătările cu Grecii pentru uniunea bisericească, papa Eugeniú IV strămută în Februariu 1438 conciliul delá Basileea la Ferara, și de aice, după un an, în Februariu 1439, la Florența, unde s'a și subscris învoiala unirii în 6. Juliu 1439. Printre subscriitorii ei figurează și Mitropolitul Moldovei Damian, carele însă nu se mai întoarce în țară, fiindcă în Moldova se rădicase o mare furtună printre cler și popor încontra acestei uniri, furtună care aduse la o ruptură între biserica răsăriteană din Moldova și cea din Constantiniana. <sup>7)</sup>

La aceste frămîntări și lupte pentru credință trebuie să fi luat parte și popa, mai pe urmă protopopul Iuga, într'un mod așa de eminent, încît atrăsese asupra sa nu numai privirile, dar' și favoarea deosebită a lui

<sup>1)</sup> Hăjdău: Arh. ist. a Rom. I. 1. pg. 98, uric din 7. Ianuariu 1407. — <sup>2)</sup> Revista-Tocilescu anul 2. t. 3. pg. 32. — <sup>3)</sup> Conf. Urechie, în Cronicele României de M. Cogălniceanu, ediț. a 2. t. 1. pg. 139. c. V. — <sup>4)</sup> Hurmuzaki: Documente, vol. I. p. 2. pg. 599, Nr. 502. — <sup>5)</sup> Melchisedec: Grigoriu Țamblac, în Revista-Tocilescu, anul II. t. 3. pg. 41. — <sup>6)</sup> Syropulos: Historia concilii Florentini, secț. 3. ep. 18. — Pichler: Gesch. der kirchlichen Trennung, t. 1. pg. 390—397. — <sup>7)</sup> Veđi scriptele mele asupra istoriei limbii și literaturii romînești, răsîmpul al 5le; evenimentele bisericești: propaganda unionistă printre Romîni din stînga Dunării.

Alesandru celui Bun și a fiilor săi, Iliș și Ștefan, cariî apoi îi și răsplătiră cu dărnicie.

Fiul lui Iuga, Mihul sau Mihail, ca grămătic, adecă ca învățătorii și scriitorii ce eră prin anul 1435, încă trebuie să se fi distins oarecum în această luptă culturală și religioasă, fiindcă este amintit pe nume în uricele de danie din 7. Decemvre 1435 și 2. Juliū 1439, date tocmai în timpul celor mai aprige fierberii și lupte pentru credință.

### § 13. Ignat Popescul.

Ignat Popescul apare ca martur printre boierii mari din uricele domnești, pentru prima oară, într'un uric din Cotnariū 25. August 1454, prin care Petru, fiul lui Alesandru celui Bun, acoardă mănăstirii Moldoviții oarecarii scutiri. Aice îl găsim pus ca al decele între 16 boierii marturii, dară fără de indicarea vreunei funcțiuni domnești, ci se țice pur și simplu, ca și la alții, „credința domnului Ignat Popescul“ <sup>1)</sup>. În uricele următoare, cîte le cunoaștem din secolul al 15-le, n'am mai dat de numele Ignat Popescul, după socotința noastră nu din cauză pentrucă el n'a mai fost tras ca martur la daniile domnești, ci probabil numai de aceea, fiindcă într'acest uric 'i s'a adaus și un conume, care nu 'i se dase nici mai înnăinte, nici după aceea.

Se știe cumcă din numele de boteț, Ignat, a făcut poporul, prin demierdare, prescurtatul Iuga. Aceasta se vede din uricele din 25. Ianuariū 1476, și din 29 Juniū 1476, unde se țice apriat că Ignat se numește altfelii Iuga <sup>2)</sup>. Popescul dară, nu'î alta nimică, decît un conume familiar, o poreclă luată dela ocupațiunea principală a unui cap de familie, și arată că persoana, căriia 'i s'a dat această poreclă, se trage dela un tată care a fost popă. Fiindcă derivativul Popescul apare prin urice ca nume familiar îndată după activitatea religioasă și culturală atît de binecuvîntată și domnește remunerată a popei și protopopului Iuga, dăm cu socoteală că acest Ignat s. Iuga Popescul a stat în legătură familiară cu vestitul popă și protopop Iuga, și anumea ca urmaș al lui, probabil ca nepot dela fiul său Mihaî s. Mihul.

Într'această socotință ne sîmțim întăriți încă prin următoarele considerări. Într'un uric din Suceava, 23. April 1460, prin care dăruiește Ștefan cel Mare mănăstirii Tăzlău vama de acolo și din Băcău <sup>3)</sup>, și în altul din Suceava, 3. Juliū 1460, prin carele acoardă Ștefan cel Mare neguțătorilor din Liov s. Leina niște privilegii pentru negoțul lor prin Moldova, găsim numit printre marturii, pentru întîiaș dată, și pre un Iuga vistiierii <sup>4)</sup>. Acest Iuga vistiierii se mai află citat ca martur încă în uricele din Suceavă 9. Juliū 1466 <sup>5)</sup>, din Suceava 28 Juliū 1468, din

<sup>1)</sup> Popescul Dr. Or. Citeva documente moldovene, Cernăuț, 1895, pg. 8, Nr. IV. —

<sup>2)</sup> панъ игнатіе, рекомый юга, Popescul Dr. Or. I. c. pg. 13—17, Nr. VI—VIII. — <sup>3)</sup> Hăjdău: Arhiva, I. 2. Nr. 279, pg. 7. — <sup>4)</sup> Hurmuzaki: Documente, II. p. 2. Nr. 520, pg. 688. — <sup>5)</sup> Hăjdău: Arhiva, I. 1. pg. 114, Nr. 161.



Tîrgul de jos 10. August 1470<sup>1)</sup>, din Suceava 3. Septembrie 1472<sup>2)</sup>, din Suceava 5. Opt. 1480 și 1. Febr. 1481<sup>3)</sup>; de aci înainte nu mai dăm de dînsul prin uricele cunoscute.

Prin aceste șapte urice nu găsim alta despre acest Iuga, decît că eră vistiierîu domnesc. Mai bine înformați în privința personalității și familiei lui sîntem prin alte trei urice din Mănăstirea Putnei 25 Ianuariu, 1. Juniu și 29 (?) Juniu 1476, prin carile dăruiește însuși Iuga acestei mănăstiri satul său Șărăuții de preste Prut din ținutul Cernăuțului, apoi o cădelniță, un chivot, doi cai, 100 de oi și 100 de lei ungurești, pentru sănătatea și sufletul său și al familianților săi. Într'aceste urice se numește Iuga cu numele întreg de botez Ignat, dar' adaugă că de altfelîu îl cheamău toți Iuga, și apoi ni spune că este mare vistiierîu la Ion Ștefan voevod, că are o soție cu numele Nastea saă Năstăsiea, un fecior cu numele Mihul și cu diregătoriea de păharnic, și o fiică cu numele Sofiea, numită și Sobșea s. Soptea. Această mărturisire asupra familiei sale ne face să credem, că acest Ignat s. Iuga vistiierîul nu'î altul, decît nepotul popei și protopopulu Iuga și fiul lui Mihaîu s. Mihul grămăticul, despre cari am vorbit mai sus, și că, precum Mihaîu s. Mihul grămăticul 'și-a botezat pre primul său fecior cu numele tătîni-său Iuga, așa și acest Iuga vistiierîul a dat primulu său fiu numele de Mihul, după numele tătîni-său. Această datină o găsim păstrată pînă astăzi prin multe familii romînești.

Împrejurarea că în uricul din 25. August 1454 găsim pre un Ignat Popescul, iar' în uricele din 23. April și 3. Juliu 1460, din 9. Juliu și 9. Optomvre 1466, din 28. Juliu 1468, din 10. August 1470, din 5. Opt. 1480 și din 1. Februariu 1481, pre un Iuga vistiierîul, carele, după uricele din 25. Ianuariu, 1. și 29. Juniu 1476, este tot atîta cît Ignat vistiierîul, ne fac a crede, că Ignat Popescul de sub Petru vodă a păstrat porecla de Popescul numai cît timp a ocupat funcțiunii mai inferioare, iar' dupăce a înaintat în funcțiunile mai superioare ale statulu și a ajuns a fi chiar mare vistiierîu, a preferit a se întitulă și subserie numai cu titlul boieriei sale, poate de aceea fiindcă acuma eră mai cunoscut sub titulătura aceasta, și poate că ea se părea multora mai onorifică decît porecla Popescul ce 'i se dedese după profesiunea moșulu său.

Dacă espunerile noastre de mai sus oglindesc realitatea lucrurilor de atunci, precum credem noi, apoi popa și protopopul Iuga, fiul său Mihaîu s. Mihul și nepotul său Ignat și strănepotul său Mihul sînt pentru familia Sbiera persoane foarte interesante. Și iată cum!

#### § 14. Familia Sbiera sub Ștefan cel Mare.

Deodată cu suirea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovii în April 1457 apare printre boierii din împrejurul său o familie cu un nou conume,

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Documente, II. p. 2. Nr. 525 pg. 701, Nr. 527, pg. 706 și Nr. 528, pg. 708. — <sup>2)</sup> Popescul Dr. Or. Cîteva documente, Nr. V. pg. 11. — <sup>3)</sup> Hăjdău: Arhiva I. 1. p. 116, Nr. 164 și pg. 75 Nr. 92.

cu o noață poreclă, ai căria membri au stat în consiliul domnesc cea mai mare parte din îndelungata lui domnie de 47 de ani 2 luni și 3 săptămîni. Această familie are conumele s. porecla de Sbiera sau Zbiarea.

Uricele cunoscute pînă acum, în cari provine numele Sbiera, sînt următoarele :

1. Doaue urice din anul 1457, unul din Piatra 8. Septemvre 1457 <sup>1)</sup>, prin care întărește Ștefan cel Mare mănăstirii Bistriței luarea vămii dela Băcău și dela Tăzlău, ceara domnească din Băcău, și cîteva mori, iar' al doile uric din Băcău 13. Septemvre, prin care provoacă pre refugitul în Polonia Mihail logofetul ca săse întoarcă în țară, că nu 'i se va întimplă nimic rău <sup>2)</sup>. În îmbele aceste urice poartă Sbiera titlul de stolnic; în cel dintîiu este Sbiera stolnicul s. magistrul dapiferilor al 18-le între 20, iar' în al doile al 9-le între unsprădece marturi.

2. Un uric din Suceava, 12. April 1458 (6966), prin care hărădește Ștefan cel Mare mitropoliei de Roman satele Leucusanii și Dragomireștii cu morile domnești de pe apa Moldovii, scutind totodată pre locuitorii lor de jurisdicțiunea domnească și comunală și de dările domnești și comunale și supunindu'i întru toate mitropoliei. În uricul acesta este Sbiera tot stolnic, ca al 18 între 19 boieri marturi <sup>3)</sup>.

3. Un uric din Suceava. 20. Maiu 1459, prin carele supune Ștefan cel Mare pre Ungurii păpistași din satul mănăstiresc Lucăceștii jurisdicțiunii egumênului din mănăstirea Bistrița și plătirii cătră el a dării episcopoești de mai înainte. <sup>4)</sup> Numele boierilor nu sînt puși de publicătorii.

4. Doaue urice din 1460, unul din Suceava 23. April 1460, prin care întărește Ștefan cel Mare mănăstirii Bistriței daniile în privința luării vămii din Băcău și Tăzlău <sup>5)</sup>, iar' al doile din 3. Iuliu 1460, prin care stăbilește Ștefan cel Mare pentru neguțătorii din Leina locurile de vamă și cîtimea ei la vîndutul mărfurilor lor prin domniatul Moldovii <sup>6)</sup>. Și într'aceste urice figurează Sbiera cu titlul de stolnic.

5. Un uric din Suceava 12. August 1461, prin care curmă Ștefan cel Mare o ceartă pentru trei sate, punînd pre pârît să jure împreună cu alți șese. Și aice figurează Sbiera tot ca stolnic <sup>7)</sup>.

6. Trei urice din anul 1464, unul din Suceava 28 April 1464, prin care dăruiește Ștefan cel Mare lui Luca, fiului logofetului Petru, satul Toporauț; <sup>8)</sup> al doile din Văsluiu, 11. Juniu 1464, prin care întărește Ștefan cel Mare foștilor proprietari Măsa Penteleiu, Cerna Penteleiu și

<sup>1)</sup> вѣра пана Збѣры столника; Hăjdău, Arhiva I. 1. Nr. 244, pg. 154. — <sup>2)</sup> вѣра и душа пана Збѣри столника. Hurmuzaki : Document vol. II. p. 2. Nr. 518, pg. 683. — <sup>3)</sup> вѣра пана Збіари столника; Melchisedec episc. Chronica Romanului p. 1 București, 1874, pg. 119. — <sup>4)</sup> Hăjdău, Arhiva, 2. 1. Nr. 160, pg. 113. — <sup>5)</sup> вѣра пана Збиари столника; Hăjdău, Arhiva, I. 2. Nr. 279, pg. 7. — <sup>6)</sup> панъ Збиаръ столник; Hăjdău : Arhiva II. pg. 176; — Hurmuzaki, Documente vol. II. p. 2. Nr. 520, pg. 688. — <sup>7)</sup> Hăjdău Arhiva III. pg. 149. — <sup>8)</sup> Wickenhauser: Bohotin, Wien 1874, pg. 67.

Petru Oțeleșul satul Penteleștii Țezăr<sup>1)</sup>; și al treile din Suceava 13. August 1464, prin care adjudecă Ștefan cel Mare lui Mîsea satul Târnauca, după ce a jurat cu alții că este al său<sup>2)</sup>. Și într'aceste trei urice figurează Sbîera tot cu titlul de stolnic.

7. Un uric din Suceava 14 Sept. (Înnălțarea crucii) 1465 (6974), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela frații Stan, Iachim și Sîmion Babiță satul Injicova de sus pe Suceava și apoi îl dăruiește mănăstirii Putnei. Aice figurează Sbîera cu titlul de pîrcălab de Cetatea Albă.<sup>3)</sup>

8. Doaue urice din 1466, unul din Suceava 9. Juliu 1466, prin care îndestrea Ștefan cel Mare cu venituri mănăstirea Pobrata<sup>4)</sup>, iar' altul din Suceava 9. Octomvre 1466 (6975), prin care întărește Ștefan cel Mare cumpărătura satului Oncești decătră frații Luca, Oancea și Tudoran.<sup>5)</sup> În cel dintîiu figurează Sbîera cu titlul de pîrcălab dela Cetatea Albă, ca al 13-le între 25 de marturi, iar' în al doile este pus fără de nici un titlu, ca cel dintîiu între 21 de bîeri, lucru care ne face a trage la îndoială data uricului.

9. Doaue urice din 1467, unul din Suceava 15. Mart 1467 (6975), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela Șteful, fișorul Anei, al fișii lui Costea Tătăraș, satul Vicșineț pe Suceava, ce îl aveă dela moșul său Ivașcu, o parte, și alta dela Andriaș Hîncul (Hancoviciu) și dela frate-său Ivancu, și dela surorile lor Ana și Tața și dela consîngeana lor Marina, fișca Nastasiei și nepoata lui Demeșcul, și apoi îl dăruiește mănăstirii Putnei<sup>6)</sup>; iar' altul din Suceava 2. Octomvre 1467 (6976), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela Marina, soțiea lui Ivancu Braeviciu, fișca lui Iațcu Branicu, și dela fișii ei, Ivașcu și Iliăș, jumătate din satul Maneuț pe Suceava, și apoi o dăruiește mănăstirii Putnei.<sup>7)</sup> În uricul dintîiu Sbîera figurează ca cel dintîiu între boierii marturi fără de nicio titulătură, în al doile însă ca al 7-le și cu titlul de pîrcălab din Cetatea Albă. Această nepotrivire în titulătură și în număr încă ne face să tragem la îndoială data uricului dintîiu.

10. Un uric din Suceava 28 Juliu 1468 (6976), prin care promite Ștefan cel Mare, la întrevinerea regelui Poloniei, că va restitui refugitului logofet Mihail și frașini-său Duma moșiile lor Părtonoșul și Onțeștii, dacă se vor întoarce și'i vor fi cu credință.<sup>8)</sup> Aice figurează Sbîera fără de nicio titulătură ca al 6-le între 14 boieri.

11. Doaue urice din 1470, unul din Suceava 28. Maiu 1470 (6978), prin care cumpără Ștefan cel Mare o vie în Hirilău și apoi o dăruiește mănăstirii Putnei, iar' al doile din Suceava 10. Septemvre 1470 (6979),

<sup>1)</sup> панъ Сбіаръ столник: Melchisedec, Chronica Hușilor, apendice, pg. 11. — <sup>2)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Homor, St. Onufri, Horodnic und Petrauz, Czernowitz 1881, pg. 176. — <sup>3)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, Czernowitz, 1886, pg. 154. — <sup>4)</sup> вѣра пана Збіари Белградскогo; Hăjdău: Arhiva, I. 1 Nr 161, pg. 115. — <sup>5)</sup> Wickenhauser: Die Urkunden des Klosters Moldawitza, Wien, 1862, pg. 67. — <sup>6)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Homor etc. pg. 178. — <sup>7)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronetz, etc. pg. 156. — <sup>8)</sup> вѣра пана Збіары. Hurmuzaki, Documente vol. II. p. 2. Nr. 527, pg. 706.

prin carele cumpără Ștefan cel Mare dela frații Oană și Alecsi spătariul satul Bălbăuț de lângă târgul Siretelui, și apoi îl dăruiește mănăstirii Putnei <sup>1)</sup>. În cel dintîiu uric figurează Sbiera cu titlul de Pircălab de Cetatea Albă, ca al 7-le între 23, iar în al doile fără de niciun titlu, ca al 6-le tot între 23 de boieri marturi.

12. Patru urice din 1472, unul din Suceava 25. April 1472 (6980), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela frații Tăbuciu, Pojar și Năstăsia satul Ostrița de lângă Prut și îl dăruiește apoi mănăstirii Putnei <sup>2)</sup>; al doile din Văsluiș 5. Juni 1472 (6980), prin care întărește Ștefan cel Mare o danie făcută de Stana, fiica lui Miclăuș, nepotului său Roman spătariul <sup>3)</sup>; al treile din Suceava 3. Septemvre 1472 (6981), prin care dăruiește Ștefan cel Mare mănăstirii Putnei morile domnești din Sirete și 12 buți de vin <sup>4)</sup>; al patrule din Suceava 18. Septemvre 1472 (6981), prin care dăruiește Ștefan cel Mare lui Corlat satul Berchișești și altele <sup>5)</sup>. În toate aceste patru urice figurează Sbiera ca al 6-le între 24—26 de boieri, fără de niciun titlu de funcționarîu.

13. Un uric din Suceava 25. April 1475 (6983), prin care întărește Ștefan cel Mare mănăstirii Homorului satele: Vorniceni, Stăuceni, Glodeni, Părtești, Călugăreni, niște pășuni, slatină și prisacă. <sup>6)</sup> Sbiera figurează fără titlu de funcțiune, ca al 5-le între 24 de boieri marturi.

14. Un uric din Iași 22. Mai 1476 (6984), prin care întărește Ștefan cel mare cumpărătura decătră vornicul Mușat a seliștii Popricanii pe Jijica dela pitarul Șteful, nepotul vistișerului Iacuș. <sup>7)</sup> Și aice figurează Sbiera fără titlu de funcționarîu domnesc, ca al 6-le între 25 de marturi boieri mari.

15. Un uric din Suceava 20. Septemvre 1478 (6987), prin care schimbă Ștefan cel Mare cu mănăstirea din Suceava dela sintul Gîorgiu satele sale Vereșecanii pe Sirete și Ungureni, căpătînd Vicovul pe Suceava, pre care îl dăruiește apoi mănăstirii Putnei <sup>8)</sup>. Sbiera figurează și aice fără titlu de funcționarîu domnesc, ca al 2-le între 21 de boieri marturi.

16. Un uric din Suceava 7. Mai 1479 (6987), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela Misa satul Târnauca și îl dăruiește apoi mănăstirii Putnei. <sup>9)</sup> Și aice figurează Sbiera fără titlu de funcționarîu, ca al 3-le între 21 de boieri marturi.

17. Un uric din Suceava 5 Optomvre 1480 (6989), prin care întărește Ștefan cel Mare lui Mihul Buđat proprietatea asupra satului Răcă-

<sup>1)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 157 și 158. —

<sup>2)</sup> Wickenhauser, Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 160. — <sup>3)</sup> пан Збѣаръ Revista-Toiculescu anul II. vol. IV. pg. 701. — <sup>4)</sup> вѣра пана Збѣари; Popescul Dr. Or. Cîteva documente Nr. V. pg. 11; — Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 161. — <sup>5)</sup> Wickenhauser: Urkunden des Klosters Moldawitza, pg. 69. — <sup>6)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Homor, etc. pg. 85. — <sup>7)</sup> пан Збѣаря, — Columna lui Traian, revistă de B. P. Hăjdău, anul VII pro 1876, pg. 560. — <sup>8)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 163. — <sup>9)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Homor, etc. pg. 182.

ciuni pe Sîrete.<sup>1)</sup> Și aice îi Sbîera fără titlu de funcționariu, ca al 3-le între 23 de boieri mari.

18. Un uric din Suceava 1. Februarîu 1481 (6989), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela Daco, fiul lui Sima, nepotul lui Dragoș Viteađul, și dela nepoatele lui de soră: Jurja, Anușca, Vasutca, Măriea și Neagșa satul Siliveștriî și îl schimbă apoi cu satele Borileștiî și Drăgoteștiî din cîmpul lui Dragoș pe Nichid, ce erau ale Mărinei Lolcei, ficei lui Ianăș Borilescul, și le închină apoi mănăstirii din Tăzlău.<sup>2)</sup> Și aice este Sbîera fără titlu de funcționariu, ca al 3-le între 23 de boieri mari, nefuncționari și funcționari.

19. Un uric din Suceava 13. Noemvre 1486 (6995), prin care dăruiește Ștefan cel Mare episcopiei din Rădăuț patru familii de Țiganî.<sup>3)</sup> Sbîera figurează aici fără de niciun titlu de funcționariu ca cel dintîi între 21 de boieri mari, funcționari și nefuncționari.

20. Trei urice din 1487, unul din 7. Mart 1487 (6995), prin care întărește Ștefan cel Mare mănăstirii Putnei satul Maneuț pe Suceava, pe care îl căpătase în schimb pentru satul Șărăuț din ținutul Cernăuțului, dela Șteful, fiul lui Hărman, și dela sora lui Marina, soțiea lui Mihail Rugașeviciu<sup>4)</sup>; iar' al doile din Suceava 15. Optomvre 1487 (6996), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela Mihul Giurgîu, Bratul, Mihul Oboroc, și Grigoriu satul Negoieștiî pe Părăul-Negru cu 172 de galbeni tătărești, iar' dela Dașcu și Malea jumătate din satul Goștileștiî tot pe Părăul-Negru cu 120 de galbeni tătărești, și încă dela Ileană doauă sate pe Moldova, anumea Poiana, cu 200 de galbeni tătărești, și iarăș dela Zărna satul Ciorsăceștiî cu 240 de galbeni tătărești și în fine dela Neagșa un sat pe Moldova, partea lui Botăș, cu 60 de galbeni tătărești, și apoi le dăruiește pre toate mitropoliei de Roman<sup>5)</sup>; și al treile din Suceava 23. Decemvre 1487 (6996) prin care întărește Ștefan cel Mare cumpărătura dela Dancîl Delea a unui sat mare pe apa Bărladului decătră Feteia Cobescul și de soțiea sa Marina, nepoata lui Știbor bătrînul și a Zoiței<sup>6)</sup> Sbîera figurează și aice fără titlu de funcționariu, ca cel dintîi între 21 de boieri nefuncționari și funcționari.

21. Trei urice din 1488, unul din Suceava 9. Ianuariu 1488 (6996), prin care întărește Ștefan cel Mare cumpărătura de cătră Golăiu a satului Golăiești dela sulgerul Ivancu Turcul și dela frațiî acestuia, Toader și Mihul<sup>7)</sup>; al doile din Suceava 17 Ianuariu 1488 (6996), prin care cumpără Ștefan cel Mare dela Șandru Pardu, dela nepotul lui Șusman și dela veriî acestora, dela Ioan și de la surorile lui Magda și Mariea, și dela Neaga,

<sup>1)</sup> вѣра пана Збіари; Hăjdău: Arhiva I. 1. Nr. 193, pg. 116. — <sup>2)</sup> вѣра пана Збіари; Hăjdău: Arhiva I. 1. Nr. 92, pg. 76. — <sup>3)</sup> вѣра пана Збіари; Popescul Dr. Or. Cîteva documente, Nr. IX, pg. 20. — <sup>4)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 165. — <sup>5)</sup> вѣра пана Збіари; Melchisedec episc. Chronica Romanului p. 1. pg. 136. — <sup>6)</sup> вѣра пана Збіери; Revista-Tocilescu anul I. vol. 1. pg. 370. — <sup>7)</sup> вѣра пана Збіари; Revista-Tocilescu anul I vol. I. pg. 372, nr. II.

copiii lui Costea Masariescul, satul Stulpicanî pe Toplița Rece, pe Suha Mare dela izvorul ei, cu toate locurile de pe pâraele Rărăuani, Ostra și Negrileasa, și apoi îl dăruiește mănăstirii Voronețului<sup>1)</sup>; și al treile din Suceava 3. April 1488 (6996), prin care hărădește Ștefan cel Mare mănăstirii Putnei ceara din Sirete, morile domnești de acolo, vama dela Vicov, satul Cozminul din ținutul Cernăuțului.<sup>2)</sup> Și într'aceste trei urice figurează Sbiera fără titlu de funcționarîu, ca cel dintîiu între 21 și 18 boieri mari.

22. Doaue urice din anul 1489, unul din Suceava 13. Mart 1489, prin care întărește Ștefan cel Mare cumpăratura decătră urmașul Lupea a unei bucăți de pămînt, loc de sat, din hotarul Alboteștilor, la gura Săratei, dela frățîniî Năstăsiea, Toma și Ilca, copiii lui Costea, nepoții vornicului Oană, și dela frățîniî Ana și Sima, copiii lui Lazor, nepoții vornicului Oană, și dela Stanciul, fiul lui Jurj Husea, o seliște pe Prut, unde fusese tîrgul Săratei<sup>3)</sup> — și al doile din Suceava . . . . . prin care cumpără Ștefan cel Mare dela Musa, soțiaea lui Sbiera, fiica stolnicului Jurj, nepoata logofătului Isaiea, dela frații ei Ion și Petru, dela sora lor Anușca; apoi dela copiii Anuștii: dela stolnicul Toader, Ion și Marina; dela Marina, fiica lui Duma, și dela Escula, soțiaea lui Iacobescul; dela Bașu și Iuga, fiilorii lui Olușca, nepoții lui Șandru; dela Iuri; dela frații Toader și Petru, cu toții nepoți de ai logofătului Isaiea, satul Vlădeni pe Sirete, cu morile lui, și apoi îl dăruiește mănăstirii Voronețului.<sup>4)</sup> Și aice figurează Sbiera fără titlu de funcționarîu ca cel dintîiu între boierii marturî.

Nu ne îndoim că numele familiei Sbiera va fi provenind și prin uricele din anii intermediari, dacă nu în toate, apoi de bună samă că în multe din ele, numai cît aceste urice n'aū venit pînă acum la cunoștința noastră; ele zac nepublicate în arhivele regatului Romăniei, sau prin arhivele private. Cu toate acestea nu vom greși, dacă vom afirmă, pe temeiul celor trei deci și șapte de urice citate aici din 22 de diferiți ani din îndelungata domnie a lui Ștefan celui Mare, că unul sau mai mulți membri din familia Sbiera s'aū bucurat de o încredere și considerare deosebită la Ștefan cel Mare, de aceea îi și găsim numele așa de des citat ca rar la alte familii contimporene. Aceasta ni probează în mod necontestabil, că familia Sbiera, cel puțin în membrii ei de la curtea domnească, a fost însuflețită de aceleaș simțăminte nobile și generoase, și condusă de aceleaș idei înalte de învigoșare și consolidare națională prin cultură, luptă și înnăintare, ca și domnitorîul țării, Ștefan cel Mare. Altfeliū nu

1) Tabula țării din Cernăuț, Nr. VI, Fasc. II; — la Wickenhauser Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 101, nr. 1. — 2) Wickenhauser, Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 166, nr. 21. — 3) вѣра нова збїаря; Hăjdău Arhiva, I. 1. Nr. 245, pg. 155. — 4) Tabula țării din Cernăuț, Nr. VI, Fasc. II; la Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, pg. 103, nr. 2, reproduc schimbat.

nă-am puté esplicá ținerea acestui boierii printre consilierii săi prin un timp atât de îndelungat!

#### § 14. Funcțiunile publice ocupate de Sbiera sub Ștefan cel Mare.

Înnăainte de Ștefan cel Mare și subț el, oamenii se pregățeau pentru funcțiunii publice cam în chipul următorii. Cine doriă să ajungă la ceva în stat, învăță mai întâii a citi și a scrie la vreun gră măt ie, după cum se numia în învățătorii în vecbime, sau la vreun dia c, sau dască l, după cum se numia ei mai târđiū. Îndeștrați cu cunoștința cititului și a scrierii, intraū la curtea domnească, mai târđiū și prin curți mari particulare, mai întâii ca copiiști, ca scriitori, apoi ca grămătici și logofeți sau concepști; după aceasta ca comiși sau îngrijitori de grajdurile domnești; mai departe ca dapiferi sau stolnici, adecă îngrijitori de ale mesei, de ale îndopării; ca pincerni sau păharnici, adecă îngrijitori de ale beuturii; ca cubiculari sau postelnici, adecă îngrijitori de camerele s. locuințele domnești; ca vistiieri, adecă îngrijitori de veniturile domnești; ca spătari, adecă îngrijitori de ale oști; ca vornici sau juđi supremi; ca pircălabi sau căpitani de cetăți cu ținutul lor; și în fine, după ce treceau prin unele din aceste funcțiuni, rămăneau adese ori ca simpli consilieri în consiliul cel mare domnesc, fără de nicio funcțiune.

Încât despre Sbiera, al căruī nume figurează în uricele citate, nu putem ști, după cunoștințele ce ni le-am adunat pînă acum, oride 'și-a început cariera sa la curtea domnească cu copiatul, cu grămăticia sa cu logofeția. Ceea ce rezultă însă în mod cert din uricele cunoscute pînă acum este, că acest Sbiera apare chīar în primul an al domniei lui Ștefan celui Mare deodată ca magistrul al dapiferilor s. ca stolnic. De aice urmează că el 'și-a început cariera sa la curtea domnească la vreunul din innăntași lui Ștefan celui Mare; sub carele însă, n'am puté decide.

Funcțiunea de stolnic sau magistrul al dapiferilor a ocupat'o Sbiera timp pe șapte ani, dela 1457—1464; în anul 1465 îl întâmpinăm ca pircălab de Cetatea Albă pe Nistru. Această funcțiune a ocupat'o, fără înțrerumpere, pînă în anul 1467; într'un uric din anul 1468 îl găsim fără titlu de funcționarii, dar' într'un uric din 1470 iarăș cu titlul de pircălab în Cetatea Albă. Din anul 1472 innăainte nu'l mai întâmpinăm citat cu vreun titlu de funcționarii; de aceea și figurează pîntre boierii mari cei fără de funcțiuni, puși pe atunci totdeauna în fruntea marturilor, și anumea între anii 1472 și 1476 ca al 6-le și al 5-le între 1478 și 1481 ca al doile și al treile, iar' din anul 1486 pînă în anul 1489 ca cel dintii între toți boierii cei mari. Din anul 1490 innăainte n'am mai găsit prin puținele urice ce ni sînt cunoscute, citat numele Sbiera pe tot timpul ultimei domnii a lui Ștefan celui Mare, și dela moartea lui, întâmplată în 2. Julii 1504, innăainte pînă în domnia lui Petru Rareș (1527—1538 și 1541—1546). decī în decurs de treideci și șapte de ani.

## § 16. Caracteristica conumelui Sbiera.

Este foarte remarcabil și bătătoriu la ochi, că nici într'unul din uricile cunoscute de sub Ștefan cel Mare nu găsim numele de boteț al stolnicului, pîrcălabului și marelui boieriu Sbiera. Această lipsă de punerea numelui de boteț este foarte caracteristică; ea ni arată că această persoană eră pe atunci mai cunoscută sub conumele ei, decît sub numele de boteț. Și de ce oare eră ea mai cunoscută sub acest conume? Și aceasta își are esplicarea sa firească.

Se știe că atunci, cînd prin vreo întîmplare oarecare se scoate cuiva vreo poreclă, această poreclă se răspîndește îndată pretutindenea, și prinde rădăcini așa de adînci în memoria oamenilor, încît ei lasă de-o parte numele de boteț și numesc persoana respectivă neconținut cu acest noș nume, ca mai cunoscut acuma tuturor. Dar' nu numai numele de boteț cade pe a doăna treaptă și nu se mai întrebuintează înnăntea unei porecle ivite cu zgomot, ci sînt cațuri cînd, sub astfelu de împrejurări, se scoate din usul comun chiar însuși conumele familiar de mai înnăntea, și se întroduce în locul lui porecla cea noăă pentru denumirea persoanei ce a căpătat'o mai întîiu, și apoi și pentru a deștindinților ei.

Într'unul din aceste doăă cațuri, saă poate chiar într'amîndoaă din ele, s'a aflat și persoana lui Sbiera de sub Ștefan cel Mare. Ea adevă saă că a căpătat acum pentru întîiaș dată porecla de Sbiera ca conume familiar pentru sine și urmașii săi, saă că 'și-a schimbat porecla ce o avea mai înnăntea, cu această noăă, ori numai 'și-a modificat'o în pronunță și în scriere după această pronunță noăă precum pare a rezultă din cele ce am spus mai sus în paragrafii 5—7, pg. 25—28. Oricum fie în privința aceasta, atîta rêmîne constatat prin documinte neîndoioase, că în timpul domniei lui Ștefan cel Mare s'a stabilit conumele familiar Sbiera, și că din anul 1457 încoacea continuat a se păstră pîna astăđi cu pronunța și cu scrierea lui de atunci.

## § 17. Concordanța tradițiunii familiare cu documintele istorice.

Prin uricul dela domnitoriul Roman din 30. Mart 1392 am constatat esistența unui boieriu mare, cu numele jupînul Iuga saă Ignat, fiul unai Giorgiu saă Jiorj (§ 3. pg. 28.) Ori de-a avut saă nu pe atunci acest Iuga saă Ignat, respective tată-său Jiorj, vreo porecla saă conume familiar, nu putem ști. Ceea ce știm însă sigur este. că cu 15 ani mai în urmă găsim într'un uric dela Alesandru cel Bun, din 8. Mart 1407, trei persoane cu numele de boteț Jiorj, dar' deosebite unele de altele prin un titlu de funcționariu și prin doăă conume familiare; unul se numă Jiorj starostele saă căpitanul, al doile Jiorj Spenea și al treile Jiorj Sperea.

Acum se naște întrebarea, oride putem declară saă nu pre vreunul din acești trei Jiorji ca persoană identică cu Jiorj, tatăl lui Iuga s. Ignat din uricul din 30. Mart 1392?



A dá un răspuns temeinic și decisiv la această întrebare este foarte cu greu după starea cunoștințelor noastre de acum. Probabilitatea însă, și încă o probabilitate foarte mare nu este eschisă sub niciun caș.

Înteressant și de mare înportanță pentru noi este însă alt lucru. Mai cunoaștem încă un uric tot din anul 1407, dat cu șapte luni mai în urmă, într'a 6. Optomvre 1407 <sup>1)</sup>. Și aice se află tustrei Jiorjii de mai înăainte, dară acum unul din ei are alt nume distinctiv. Jiorj starostele a rămas tot cu titlul distinctiv de staroste, Jiorj Spenea tot cu conumele său familiar de Spenea, numai pre al treile Jiorj, pre Jiorj Sperea îl găsim aice despoiat de conumele său familiar „Sperea“, și distins cu determinativul „dela Șumuz“. Acest Jiorj „dela Șumuz“ credem că nu este și că nici nu poate fi altul, decît tot acela carele în uricul din 8. Mart este numit cu numele de Jiorj Sperea. Decî în ochii noștri Jiorj Sperea și Jiorj dela Șumuz sînt una și aceeaș persoană, numai altfelîu determinată.

Determinativul „dela Șumuz“ însmnă că Jiorj Sperea eră de loc de pe lîngă rîulețul Șumuz, saŭ precum ne-am exprimă astădi „din partea Șomuzului din județul Suceava“. Această constatare este pentru noi de mare valoare, căci tot din partea aceasta, dela Șumuz, s'a mai rădicat pe timpul acesta altă persoană, care a jucat un rol foarte însemnat.

Ca originar „dela Șumuz“ am cunoscut în cele precedente (pg. 31 § 10) pre popa Iuga saŭ Ignat, cu casa în satul Bucîumenii, care eră proprietatea sa împreună cu alte sate de pe împrejur. Acest popă Iuga s. Ignat trebuie să fi stat în vreo legătură de consîngenitate cu Jiorj Sperea „dela Șumuz“, căci altfelîu nu ni-am puté esplică în mod îndestulătorîu, cum de un sîmplu popă ajunge de a jucă un rol atît de însemnat sub Alesandru cel Bun și sub fii săi, Iliaș și Ștefan, și de a fi îndestrat de ei, pentru meritele lui, cu moșii atît de multe și de întinse.

Admițînd această consîngenitate, fie în gradul de fiu saŭ de nepot, lucru care în ochii noștri este cît se poate de evident, trebuie să đicem, că numele familiar al popei Iuga s. Ignat a fost Sperea.

Prin devinirea la celebritate a popei Iuga în calitatea sa de preut, ușor s'a putut întîmplă ca unii din urmașii lui consîgeni, aceia cariî aŭ ajuns a fi și ei renumiți prin șerviciile ce le aduceaŭ statului, să fi fost numiți decătră contimporeni cu porecla de Popescul spre deosebire de aceia cariî se trăgeaŭ din ramura civilă a Spenenilor saŭ Sperenilor. Aceștia mai pe urmă, poate prin ocuparea lor în mod însemnat cu creșterea oilor, precum pretinde tradițiunea familiară (pg. 6, § 2), foarte ușor aŭ putut căpăta dela contimporeni porecla de Sbiera s. Zbiera, înloc de Sperea s. Spenea (pg. 26, § 7). În chipul acesta s'aŭ ales doază ramure din aceeaș familie, una cu conumele familiar de Popescul, iar' alta cu

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Documente, I. 2. nr. 655, pg. 827.

cel de S**bi**era s. S**bi**area s. Z**bi**area. Chiar vocala **e**, respective bisonul **ea**, din încheietura din urmă a cuvîntului Z**bi**area s. S**bi**erea, ne duce la derivarea cuvîntului din Sp**er**ea, mai deadreptul decît la derivarea lui din sb**iar**atul oilor, măcarcă și această derivare familiară și poporană își are îndreptățirea sa.

Cumcă această espicare este sîngură adevărată și istorică, rezultă de acolo, că bărbații din îmbele ramure apar deodată pe arena publică a domniatului Moldovii, și anumea de pe la anul 1454 un Ignat s. Iuga Popescul (pg. 36, § 13), și de pe la anul 1457 un S**bi**era s. Z**bi**erea (pg. 37, § 14.)

În modul acesta își găsește tradițiunea familiară o adevărire deplină în faptele istorice consemnate contimporenește și păstrate pînă astăzi prin uricele domnești.

### § 17. Doaue urice de mare valoare pentru familia S**bi**era.

Cunoșteam încă din 1883 o traducere nemțască, făcută cam cu puțină pricepere și iscusință în anul 1781 de pe o traducere romînească din 1697 a unui uric dela Ștefan cel Mare, scris bulgaroslovenește în anul 1489. Această traducere nemțască este păstrată în Tabula Bucoviniî din Cernăuț, adecă în Arhiva documintelor relative la moșiile mănăstirești și boierești, sub Nr. VI, Fascicolul II, nr. 50. Ea este reproducă și de Ad. Wickenhauser în opul său: Geschichte der Klöster Woronetz und Putna, Cernăuț 1886, pg. 103, Nr. 2, însă schimbată, cu corecturi în limbă și chiar în test, dupăcum a făcut el cu toate copiile reproduce de dînsul în tomurile scrierii sale: Molda oder Beiträge zur Geschichte der Moldau und Bukowina. Din această cauză, precum și pentru însemnătatea ce o are acest uric pentru originile familiei S**bi**era, reproducem aici atît traducerea nemțască așa precum se găsește ea păstrată în Tabula Bucoviniî, căci cea romînească din anul 1697 lipsește, precum lipsesc în Tabulă toate uricele originale ale moșiiilor, cît și o retrăducere în romînește a acesteia, făcută de noi cu păstrarea tuturor neesactităților strecurate în testul nemțesc. Îată-le!

In Nammen Gott des Vaters, des Sohnes, und des Heiligen Geistes, der einigen und unzertheilten Dreyfaltigkeit. Ich Knecht meines Beherrschers Iesu Christi, Ioan Ștefan Vojvod, von Gottes Gnaden Fürst der Moldauer Landschaft, machen durch gegenwärtigen Unsern Brief allen und jeden zu wissen, die solchen sehen, oder lösen, hören werden. Sihe es ist die Muscha, Tochter des Stolniken Schurscha, Enkelin des Logofeten Isaias, Ehegemahlin des H.E. S**bi**era mit ihren Brüdern

În numele Tatălui, al Fiului și al sîntului Duh, Triimiî sînte și nedespărțite. Eă șerbul stăpînului mîcî Isus Hristos, Ion Ștefan voievod, din mila lui Dumneđeî domn țării Moldovii, facem cunoscut prin această carte a noastră celor ce o vor vedé, citi orî audí. Îată că aū venit înnăntea noastră și înnăntea marilor și micilor noștri boieri moldoveni:

Mușă, fiica stolnicului Gîorgiū,

Ivan und Petru, dann ihrer Schwester, samt dem Stolniken Toader, dessen Bruder Isanu, und deren Schwester Marina, als die Kinder ihrer Schwester Muschka, und Anuschka, mit allen ihren Befreunden, dann die Marina Tochter des Dumi mit der Eskula, Ehegemahlin des HE. Iacobescul abermal mit allen ihren Befreunden; ferner der Baschu mit dessen Bruder, Iuga, Söhne des Oluschki, Enkeln des Schandru, und Iuri, mit allen ihren Befreunden. Endlichen der Toader mit seinem Bruder Petru, alle des Isaias Logofeten Enkeln, sind samt allen ihren Söhnen, und Befreunden vor Uns, und vor unseren grossen und kleinen Moldauischen Bojarn erschienen, und haben Uns aus ihrem freyen Willen von niemanden gezwungen, noeh dazu angehalten ihre aufrechte, und bey dem Sereth Fluss liegende Moschie Vledeni, allwo . . . auch mit denen auf demselben Fluss errichteten Mühlen, welche sie vermög denen Contracten, und Urschriften ihres gross Vaters des vel Logofeten Isaias, die er von Unserm gross Vater dem alten Fürst Alexander erhalten, besessen, für 350 Tartarische Gulden verkauft, welche Geldes Summa, id est 350 Tartarische Gulden, Wir zu Handen der Muschi Tochter des Stolniken Schurscha, Enkelin des Logofeten Isaias, Ehefrau des Sbiera, und in die Hände ihres Bruders Ivan, und Petru, wie auch ihrer Schwester, und des Stolniken Toader, dann dessen Bruders Ivan, und ihrer Schwester Marina, wie auch in die Hände aller der oben angeführten Freunde in Beysein unserer pammentlichen grossen Bojarn ausgezahlt haben. Derothalben geruhen Wir aus unseren guten Willen, reinen, und erleuchteten Herzen, aus unsern Wohlwollen mit Beystand Gottes, und

nepoata logofetului Isaiea, soțiea jupînului Sbiera, cu frații ei Ion și Petru, cu sora ei, dimpreună cu stolnicul Toader, cu frate-său Isanu (! = Ivan), cu sora lor Marina, ca copiii dela soră-sa Mușca (!) și Anușca, și cu toți prietiniș lor; apoi Marina, fiica lui Duma, cu Escula, soțiea jupînului Iacobescul, iarăș cu prietiniș lor; mai departe Bașu cu frate-său Iuga, fișorii ai lui Olușchi, nepoți ai lui Șandru și Iuri, cu toți prietiniș lor; în sfirșit Toader cu frate-său Petru, toți nepoți ai logofetului Isaiea, dimpreună cu toți fișorii și prietiniș lor și, din buna lor voie, de nime siliți, nici nevoiți, Ni-aș vîndut moșiea lor de pe Sîrete, Vlădeniș, unde . . . . ., cu toate morile făcute pe acel rîu, pre care aș stăpînit'o ei în urma învoielelor și a uricelor căpătate de moșul lor, marele logofet Isaiea, dela bătrînul domn Alesandru, cu trei sute cincî decî de lei tătărăști, pre care sumă de trei sute cincî decî de lei tătărăști am plătit'o Noi, în fața marilor noștri boierî pămîntenî, la mîna Mușei, fișeei stolnicului Gîorgiș, nepoatei logofetului Isaiea, soțiea lui Sbiera, și în mînile frașilor ei, Ion și Petru, precum și în mîna surorii ei, și a stolnicului Toader și a frățini-său Ivan, și a surorii lor Marinei, și a tuturor prietinișlor lor pomeniți mai sus.

Îar' domniea mea binevoit'am cu bună voie, cu inimă curată și luminată, cu binevoința noastră și cu ajutoriș lui Dumnezeu și am dat pentru sufletele întru fericire

haben dem heil. Kloster von Voronetz, allwo der Heilige, und seelige gross Martyrer Georgie verehret wird, weil es demselben gewidmet, wo der Priester Ephrem Iegumen ist, das Dorf Vledenî an Sereth, allwo . . . . gewesen, für die Seele unserer Verstorbenen ur- und grossältern, dann Ältern, wie auch für das Seelen Heil, und die körperliche Gesundheit unserer Herrschaft, und unserer geliebtesten Söhnen gegeben, es darmit begnädiget, und bekräftiget, dass dasselbe diesem Unsern heil. Kloster von Voronetz von Uns aus mit allen Einkünften, ohnabänderlich, auf Ewig zugehören solle. Die Grenze aber dieses Dorfes sollen von allen Seiten, wie solche vor Alters bestimmt worden, bleiben. Zu diesem ist die Beglaubigung Unserer Herrlichkeit des Vojvoden Stepha die Beglaubigung unserer geliebtesten Söhnen Alexandru, und Bogdan, dann die Beglaubigung unserer getreuen Bojaren, als: des HE. Sbiera, des Nicolae, des Dumî, des Gongora, des Dragosch Vorniken, des Hermann, des Iatzko Hudics, des . . . des Stephan Parkalaben zu Chotin, des Mikot, des Ritzekolo Perkelaben zu Nyamtzu, und die Beglaubigung aller Unserer gross und kleinen Moldauischen Bojarn. Nach unseren Ableben aber wem immer Gott aus unseren Söhnen, Befreunden, oder auch wem immer andern zum Nachfolger dieses unserer Moldauischen Landes erwählen wird, soll unsere Schenkknuss doch immer ohnabgeändert bleiben, Wir mögen das Kloster mit was immer bekräftiget und bestättiget haben, denn Wir haben selbst diese Moschie mit den Mühlen für die Seele unserer Verstorbenen grossältern, Ältern, dann für das Seelen Heil, und die Gesundheit unserer Herrlichkeit und unserer Kinder, diesem unseren Heiligen Kloster

răpăosaților noștri strămoși, moși și părinți, precum și pentru mîntuirea și sănătatea domniei mele și a iubiților miei fii, sîntei mănăstiri dela Voroneț, care este închinată sîntului și marelui martir Gîorgiă, și unde este preut Iegumenul Ifrim, satul Vlădenî pe Sîrete unde a fost . . . . și am miluit'o cu el și 'i 'l-am întărit ca să fie dela Noi al acestei sînte mănăstiri a noastre cu toate veniturile lui, nestrămutat, de veci. Îar' hotarele acestui sat să rămînă din toate părțile precum a fost apucate din vechime. La aceasta este credința domniei mele a lui Ștefan voievod, și credința preaiubiților noștri fii, Alesandru și Bogdan, și credința credincioșilor noștri boierî: a Jupînului Sbiera, a lui Niculaïu, a lui Duma, a lui Gangur, a vornicului Dragoș, a lui Herman, a lui Iațu Hudiciu, a lui . . . ., a lui Ștefan, pîrcălab de Hotin, a lui Micul, a lui Rîțescul, pîrcălab de Neamț, și credința tuturor boierilor noștri moldovenî, mari și mici. Îar' după moartea noastră, pre cine va alege Dumneșeu Domn țării noastre Moldovii, fie din fiii noștri, din prietiniî noștri, saŭ pre oricare altul, acela să nu strice daniea noastră, ci orice am dat noi mănăstirii să confirme și să întărească și să adeverească, fiindcă noi am dat acestei sînte mănăstiri a noastre această moșie cu morile ei pentru sufletele răpăosaților noștri moși, părinți și pentru mîntuirea și sănătatea mea și a copiilor miei. Îar' de ar cuteđă cinevă să o răstoarne și să o strice, acela să fie blăstă-

gegeben. Sollte sich aber jemand unterfangen es umzustossen, und zu zernichten, ein solcher solle von Gott dem Herrn, und unserm Erlöser Iesu Christo, von der allerreinsten Gottes Geböhrerin, von denen 4 heil. Evangelisten, von denen Häuptern deren Aposteln Petro und Paulo, von 318 Heiligen Vätern der Nicaenischen Versammlung, und von allen Heiligen, die von Ewigkeit her Gott dem Herrn wohlgefallen, vermaledeyete seyn, er solle seinen Theil erhalten mit dem Verkäufer Iuda, und 3 mahl verfluchten Ario, dann denen Iuden, welche wider Gott dem HE. aufgeschrien, sein Blut komme über uns, und unsere Kinder. Zu grösserer Beglaubigung und Bekräftigung alles dessen, was oben geschrieben, ist selber unser getreuer Herr gross Logofet Teutul beordert worden, welcher auch unser Petschaft an diesem unsern Brief angehängket hat. Es hat es der Thoader Deakul von Szuczava geschrieben den . . .

Ist in das Moldauische übersetzt worden den 14. März 1697.

mat de Domnul Dumneđeă, și mîntuitorîul nostru Isus Hristos, de preacurata Născătoare de Dumneđeă, de cei patru Evangelisți, de Petru și Paul, capiî Apostolilor, de cei 318 sîntîi părinți dela conciliul niceian, și de toți sîntîii cariî din veac aũ plăcut lui Dumneđeă; să aibă parte cu vîndătorîul Iuda și cu de trei ori blăstămatul Arie, apoi cu Jidoviî cariî aũ strigat împrotiva Domnului Dumneđeă: „sîngele lui să vină asupra noastră și a urmașilor noștri.“ Spre mai mare confirmare și întărire a celor scrise mai sus am poroncit credinciosului nostru jupîn, marelui logofet Teutul, ca să atîrne pecetea noastră la această scrisoare a noastră. A scris Toader Diacul, Suceava într'a . . .

S'a trădus romînește într'a 14. Mart 1697.

Dintr'acest uric vedem că un Sbiera de pe timpul lui Ștefan celui Mare (1457—1504) aveă ca soție pre Mușa, fiica stolnicului Gîorgîu și nepoata marelui logofet Isaia din domniea lui Alesandru celui Bun (23. April 1401 pînă 1. Ianuariu 1434), și că această soție a vîndut, împreună cu mai mulți consîngenî de ai săi, lui Ștefan celui Mare satul lor Vlădeniî de pe Sîrete din județul Botoșani, plasa Sîrete. Remarcabilă este într'acest uric împrejurarea că printre boierii marturî din el găsim la locul dintîiî pre un domn Sbiera, ca și în alte urice dintre aniî 1486 și 1489. Acest primmartur Sbiera să fie el oare tot aceeaș persoană cu Sbiera, soțul Mușei? Îată o întrebare la care nu putem răspunde acum decît cu un poate, saũ cu un probabil!

În strînsă legătură cu acest uric stă altul din 17. Mart 1573, carele se află în original la familia boierească Grigorcea din Bucovina. El este scris pe pergament și are în lățime 48 cm (la îndoitura lui a treia însă numai 47 cm), iar' în lungime, la mijloc, 31.5 cm și la margine, după îndoitura rotundă a colțurilor de jos, numai 27 cm; conține 15 șire de test bulgaroslavice de cîte o lungime de 43 cm, (afară de șirul de pe urmă) și cu cîte un spațiu între ele cam de 1 cm. Bula de ceară are rotundimea cea mare, în diametru, cam de 12 cm, iar cea adîncată, cu înscripțiunea, cam de 8 cm.

Acest uric are o îndoită însemnătate pentru familia Sbiera, una, fiindcă el a ieșit dela domnitorul Moldovii Ion Armanul său cel Cumplit (1572—1574), dela acela carele a omorît în anul 1572 pre Ioniță Sbiera, marele vornic de țara de jos, precum vom vedé mai la vale (la § 25), iar' alta, fiindcă întrînsul găsim numiți cîțiva membri din familia Sbiera cu arătarea gradului consîngenității lor, și una din moșiile lor. Din această cauză îl și reproducem aice atît în autotipie cît și cu transcrierea testului bulgaroslavice și cu traducerea lui în romînește.

#### Transcrierea testului:

Милостію Божію Іоани воевода, сынъ Стефана воевода, господарь Земли молдавской. Оже прїдошѣ прѣд нами и прѣд нашими молдавскими болѣри наши слуги юрашко и брат его владко, дѣти Фѣдори, унукове магди и сестри еи муши, прѣуночатове сими Збіяри, умолити нас и просити себѣ от нас урик села их правою отнину и дѣднину ис правилѣм що ималь прѣдѣд их има Збіярѣ закупен от прѣдида нашего старого Стефана воеводи на село Карапчиул на сирѣтѣ. Ми исѣ нашими Болѣри искахом и обрѣтохом. съ нашѣми душами, аже ест им права отнина и дѣднина и дѣдохом им и утврѣди ом им съ сим нашим знаменитом листом, како да ест им и от нас урик и отнину, якоже и прѣжде съ вѣсимъ доходом, им и дѣтем их и уночотом и прѣуночатом и прѣщорѣтом и въ сему роду их, ктори избрет нан ближни непорушено николиже на вѣчїи, а хотар тоѣ прѣдреченїи село на имѣ Карапчиул на сирѣти, да ест от вѣсѣх сторон съ вѣсѣми своими старими хотари, покуда из вѣка оживали. а на то ест вѣра нашего господства више писаннаго Іон воевода, сынъ Стефана воеводи, вѣра прѣвѣзлюбленнаго сына господства ми Петра воеводе, вѣра Бояр наших, вѣра пана Думбравѣ дворника долнѣи земли, вѣра пана Пѣкурарѣ дворника горнѣи земли, вѣра пана Козми Мургу, вѣра пана Карагизел и пана Лупе Хуру прѣкалаби хотинскїи, вѣра пана Маѣина и пана Ромашка прѣкалабове немецких, вѣра пана Тоадера и пана Цопи прѣкалабове романских, вѣра пана Грѣли портарѣ сочавскаго, вѣра пана Крети и пана Данчула прѣкалабове орхевскїи, вѣра пана Малаю Пѣтру, вѣра пана Еремїе постелника, вѣра пана Григорїе спѣтарѣ, вѣра пана Юни вистерника, вѣра пана Бучума [чаш]ника, вѣра Билѣи столника, вѣра Николая комиса, и вѣра вѣсѣх Боляр' наших' молдавских, велеких и малых. А по нашем животѣ кто бѣдет господарь от дѣтии наших [или от] нашего рода [или пан Бог кого възберет господарем бити наши] молдавской земли, тот би им непорушил нашего данїе и потврѣженїе, але би им дал и укрѣпил занужи есми им дали и потврѣдили. За що е им права отнина и дѣднина а на болшїи крѣпосто и потврѣженїе тѣм въ сѣм више писаним велѣли есми нашему вѣрному и почтеннаму [Болѣру] пану Іон голѣи логофету писати и наш печат провѣсити къ сему истинному листу нашему: И писал Крств Михѣлескул у Ясох.

Нои Іон воевода и сынъ наш Петру.

Влѣто зпа мѣсяца мартїе зі дни.

Pe bula cea mare de ceară galbă, atârnată cu șfară roșie de mătă-să, se citește pe cîmpul cel roșu imprimat în mijloc împrejurul bourului cu două stele pe lingă bot și cu una între coarne următoarele: *млстю Бжю Ion гедар змли молдавскои снъ Стефана воевода.*

### Trăducerea lui:

Din mila lui Dumnezeu Ion vodă, fiul lui Ștefan vodă, Domn țării Moldovii. Îată că venim înaintea noastră și înaintea boierilor noștri moldoveni și șervitorii noștri Iurașcu și frate-său Vladcu, ficiorii lui Toader, nepoții Magdei și ai surorii sale Mușei, strănepoții lui Sima Sbișera, ne rugăm și poftim pentru sine dela noi uric asupra satului lor adevărată părinție și moșie cu dresuri (privilegiu), pre care o avuse cumpărată strămoșul lor Sima Sbișera dela strămoșul nostru Ștefan vodă cel Bătrîn în satul Carapciu pe Sirete. Noi cu boierii noștri cercetăm și aflăm cu sufletele noastre că li este lor adevărată părinție și moșie și li-o dădăm și li-o întărim cu această însămnată scrisoare a noastră, cumcă li este dată și dela noi uric și părinție, ca și mai înainte, cu toate veniturile, lor și copiilor lor și nepoților și strănepoților și urmașilor și tot neamului lor ce se va alege mai deaproape, nestrămutat nicicînd în veți. Și hotarul acestui sat amintit mai înainte, cu numele Carapciu pe Sirete, să fie din toate laturile cu toate hotarele lui vechi, pe unde esistară din veac. Și spre aceasta este credința domniei mele scrise mai sus, a lui Ion Vodă, fiul lui Ștefan vodă; credința preaiubitului fiu al domniei mele Petru vodă; credința boierilor noștri: credința domnului Dumbravă, vornic țării de jos; credința domnului Păcurariu, vornic țării de sus; credința domnului Cozma Murgu; credința domnului Ion Caraghîuzel și a domnului Lupea Huru, pîrcalabii Hotinului; credința domnului Macsin și a domnului Romașca, a pîrcalabilor din Neamț; credința domnului Toader și a domnului Țopa, a pîrcalabilor din Roman; credința domnului Gărlă, portariul Sucevi; credința domnului Cîrstea și a domnului Danciu, a pîrcalabilor din Orhei; credința domnului Mălaiu Pătru; credința domnului Ieremie, postelnicul; credința domnului Grigoriu, spătarul, credința domnului Ion, visternicul; credința domnului Bucium, păharnicul; credința Bilei, stolnicul; credința lui Niculaiu, comisul; și credința tuturor boierilor noștri moldoveni, mari și mici. Și după vieța noastră cine va fi Domn dintre copiii noștri, sau din neamul nostru, sau pre cine'l va alege Dumnezeu să fie Domn țării Moldovii, acela să nu li strice a noastră danie și confirmare, ci să li dea și să li coroborede precum noi li-am dat și confirmat ca să li fie dreaptă părinție și moșie. Și spre mai mare putere și confirmare a tuturor acestor scrise mai sus am poroncit credinciosului și recitătorului nostru boieru, domnului logofet Ion Golăiu, ca să scrie și să lege bula (pecetea) noastră de această adevărată scrisoare a noastră.

Scris'a Cîrstea Mihălescul în Iași în anul 7081 în luna lui Mart în a 17-a zi (= 17. Mart 1573).

Noi Ion vodă și fiul nostru Pătru m. p.

Ca și în uricul din 1489, așa și într'acesta din 1573 ni se vorbește despre un boierii Sbiera de sub Ștefan cel Mare, cu acea deosebire însă, că aice el se numește și cu numele său de botez, Sima, precînd acolo nu. Nu mai puțin remarcabilă este încă și altă deosebire. În uricul din 1489 ni se spune că Mușa, soția lui Sbiera, a vîndut lui Ștefan celui Mare moșia Vlădenii de pe Sirete, iar' în uricul din 1573 ni se arată, că Sima Sbiera a cumpărat dela Ștefan cel Mare moșia Carapciul pe Sirete în Bucovina, în căpitănatul și județul Storjînețului, moșie care a trecut apoi, prin moștenire, la frații Iurașcu și Vlad, ficiorii lui Toader, nepoții Magdei și ai surorii ei, Mușei, strănepoții lui Sima Sbiera.

Din această arătate a gradului de consîngenitate urmează, că Sima Sbiera, între alți copii, a avut și două fîce, cu numele Magda și Mușa, pre cari le-a îndestrat cu moșia Carapciul pe Sirete. și că una din ele a avut ca copil pre Toader, iar' acesta pre Iurașcu și pre Vlad.

Semnificativă este întărirea dreptului de proprietate asupra moșiei Carapciul, dată lui Iurașcu și Vlad, de către Ion vodă cel Cumplit, dușmanul și omorîtorul marelui vornic Ioniță Sbiera. Această întăritură ni-o esplicăm prin împrejurarea, că Ion cel Cumplit a confiscat moșiile lui Ioniță Sbiera, dar' nu și pre ale neamurilor lui colaterale.

O întrebare înteressantă este aceasta: Oriđe Sima Sbiera, citat în uricul din 1573, este saū nu aceeaș persoană cu Sbiera, soțul Mușei, din uricul din 1489? Un răspuns sigur nu se poate dá, dar' este foarte probabil lucrul acesta, mai ales dacă luăm în considerare pe de-o parte afacerile reciproce de cumpăratură și vîndare de moși dintre Ștefan cel Mare și familia Sbiera, iar' pe de altă parte numele consîngenilor din uricul din 1573, nume pre cari le întîmpinăm și în uricul din 1489, și despre carile știm că ele se moșteniă în familie pe atunci ca și în ziua de astăzi. Rămîne însă deschisă întrebarea: Oriđe Sima Sbiera a fost saū nu tot aceeaș persoană cu marele boierii Sbiera din consiliul domnesc dintre anii 1457 și 1489, deși noi înclinăm tare spre un răspuns afirmativ.

### § 19. Numele Sima printre boierii dintre 1435 și 1523.

Numele de botez Sima, însă fără vreun adaus de nume familiar, vine mai adeseori printre numele boierilor dintre 1435 și 1523. Așa găsim într'un uric, datat din Leina (Lemberg) 19. Septemvre 1435<sup>1)</sup>, pre un Sima, fiul lui Mihăilaș din Herța, printre boierii lui Iliăș vodă, fiul lui Alesandru celui Bun, cari jură în numele domnitorului lor credință regelui Poloniei, Ladislaū III.

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Documente I 2. Nr. 679, pg. 865.



În trei urice dela fratele lui Iliaş, dela Ştefan, dătate din Neamţ 6. Mart 1443 şi din Suceava 14. şi 30. Maiu 1433 <sup>1)</sup>, întâmpinăm iarăş pre un Sima, ca logofăt însărcinat cu facerea uricelor şi cu atîrnarea pecetii domneşti la ele.

În alte două urice, unul tot dela Ştefan, fiul lui Alesandru celui Bun, dătat din Suceava 8. Maiu 1443, iar' celalalt dela frate-său Petru, dătat din Tîrgul de jos 26. April 1444 <sup>2)</sup>, întâlnim pre un Sima ca vornic.

Sîntem la îndoială, orîde aceşti Sima din uricele citate sînt sau nu tot aceeaş persoană, şi orîde staū sau nu în legătură cu Sima Sbîera de sub Ştefan cel mare; mai probabil că nu.

Remarcabil însă este alt boierū mare, vistiierūl Sima de sub Ştefăniţă vodă (1517—1527), fiul lui Bogdan celui Chîor. Fiindcă acest domnitorū se urcă pe tronul strămoşesc în etate de abia noaū anī, se iscă cam pe la 1523 o gravă neînţelegere între el şi boierū săi asupra modului cum să fie conduse destinele domniatului Moldovii, şi asupra mijloacelor ce ar fi de întrebuintat pentru apărarea intereselor lui. O politică de prevedere şi de prudenţă eră susţinută de consiliul domnesc, cu deosebire de hătmanul Luca Arbure, crescătorūl şi tutorul lui Ştefăniţă <sup>3)</sup>, precînd acesta, cu cîţiva boierū tineri şi neesperimîntaţi de prin împrejurul său, împingeă la o politică de avînturi, mai ales decînd se supăraseră pe regele Poloniei din causă că acesta nu'i dedese în grabă ca soţie pre una din ficele sale. De aceste neînţelegeri se folosiră unii învidioşi şi ambiţioşi, şi atîţară pre Ştefăniţă asupra lui Luca Arbure şi a familiei lui pînă într'atîta, încît el omorî, în April 1523 (7031), pre Luca Arbure şi mai pe urmă şi pre feciorii acestuia, pre Toader şi pre Nichita. Vădînd boierū acest omor, fără judecată şi fără de causă binecuvîntată, se răsulară asupra lui Ştefăniţă în 7. Septemvre 1523 (7032) împreună cu o samă din locuitorii ţării, dară fură învinşi. Atuncia mulţi boierū au fugit prin Ţara Românească, prin Ardeal şi prin Polonia, iară „pre Costea pîrcălabul, dice Urechie în cronica sa <sup>4)</sup>, şi pre Ivaşcu logofătul şi pre Sima visternicul, şi pre alţii mulţi, 'i-au prins vii, şi li-au tăiat capetele în tîrg în Roman.“

Despre acest Sima vistiierūl ştim dintr'un uric, din Hirilău 3. Mart 1530 <sup>5)</sup>, atîta că el aveă pintre moşii şi satul Păşcanii din Cîmpul-lui-Dragoş. Acest sat fū luat dela el decătră Ştefăniţă vodă drept pedeapsă pentrucă se revoltase încontra lui împreună cu celalalţi boierū ucişi, sau fugiţi, şi dechierat ca sat domnesc, şi apoi dăruit de unchiesul şi urmaşul său, Petru Rareş, mănăstirii din Tăzlău.

Observăm aice în treacăt, că despre „Cîmpul-lui-Dragoş“ se mai vorbeşte încă într'un uric din Suceava 1. Februarū 1481 <sup>6)</sup>, dar' aice îi

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Doc. I. c. Nr. 687—689, pg. 880—885. — <sup>2)</sup> Hăjdău: Arhiva ist. I. 1. Nr. 177 şi 178, pg. 123—124. — <sup>3)</sup> Bogdan: Vechile cronice moldoveneşti, pg. 200—202. — <sup>4)</sup> Cronicele României, de M. Cogălniceanu, ediţ. 2. Buc. 1872, t. 1. pg. 188. — <sup>5)</sup> Hăjdău: Arhiva I. 1. Nr. 191, pg. 132 — <sup>6)</sup> Hăjdău: Arhiva, I. 1. Nr. 92, pg. 75.

pus mai în jos de Pășcanii din plasa Sîretelui din județul Suceava, și anumea în plasa Bistrița din județul Neamț. Și Alesandru Lăpușneanul vorbește într'un uric, din Huși 9. Maiu 1555 <sup>1)</sup>, despre satul Căndeștii ca întemeiat tot în Cîmpul-lui-Dragoș. Căndeștii sînt în plasa Bistrița din județul Neamț. Se vede că „Cîmpul-lui-Dragoș“ se răspîndia prin trei județe: Suceava, Neamț și Roman, dacă, după uricele citate, satele Pășcanii, Căndeștii, Borileștii și Drăgoteștii erau situate în acest Cîmp.

## § 20. Sbiera de sub Petru Rareș.

Petru Rareș eră fiu natural al lui Ștefan celui Mare, dar' moștenise dela el calitățile lui cele bune mai mult și în grad mai înalt, decît însuși fiul cel legetim, Bogdan cel Chior, și decît nepotul său Ștefăniță.

După purtarea barbară a lui Ștefăniță cu partea mai mare din boierii țării ceî cu chipsuială, și după înveninarea lui decătră însăși soțiea sa în Ianuariu 1527 <sup>2)</sup>, eră lucru firesc, ca boierii să chîeme la domnie dintre deștindenții marelui Ștefan pre acela, pre care îl credeaî mai vrednic. Alegerea lor cădă asupra lui Petru Rareș; el fū adus din Polonia, unde petrecea din cauza îndușmănilor îterne, și proclamat ca Domn în Hirilău la începutul anului 1527.

Deodată cu suirea pe tronul țării a acestui viteaz și întreprindătoriu bărbat întălnim priuntre consilierii lui, ca și la Ștefan cel Mare, pre un membru din familia Sbiera. Se vede că Sbierenii erăî încălđiți de simțăminte nobile și generoase și însuflețiți de idei înalte, naționale și culturale, dacă domnitorii superiori făceaî apel la ei, și dacă ei se simțiaî bine și îndestulați în împrejurul lor!

Uricele cari atesteađa presînța unui Sbiera pintre consilierii lui Petru Rareș (1527—1538, și 1541—1546), sînt următoarele:

1. Un uric din Huși 15. Mart 1527 (7035), prin care dăruește Petru Rareș boierului Vitolt un loc pustiu în Chighieciu pe Ialpug, ca săși întemelede pe el un sat. Pintre cei 16 boieri marturi se află și stolnicul Sbiera ca al 15-le. <sup>3)</sup>

2. Un uric din Huși 8. April 1528 (7036), prin care întărește Petru Rareș frăținilor Ion, Mihul și Fedca Ștircea dreptul de proprietate asupra întregului sat Boianul Mare pe Prut dimpreună cu cuturile lui. Pintre cei 18 boieri marturi este stolnicul Sbiera al 17-le. <sup>4)</sup>

3. Trei urice, unul din Huși 17. Mart 1529 (7037), prin care întărește Petru Rareș schimbul satului Pănceștii cu satul Ideștii, făcut de Armean ca cu episcopia de Roman <sup>5)</sup>; al doile, din Hirilău 23. April 1529 (7037), prin care dăruește Petru Rareș episcopiei de Rădăuț satul Grămeștii pe Prut; și

<sup>1)</sup> Hăjdău: Arhiva I. 1. Nr. 155, pg. 111. — <sup>2)</sup> Bogdan: Vechile cronice moldov. pg. 202. — Urechile Cronicele Rom. t. I. pg. 189; — Magazinul istoric, p. D. t. I. pg. 162. — <sup>3)</sup> Popescul Dr. O. Citeva documente, Nr. XII pg. 27. — <sup>4)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Voroneț und Putna, pg. 206. — <sup>5)</sup> Melchisedec. Chronica Romanului, pg. 160.

al treile, din Hîrlău 29 April 1529 (7037), prin care întărește Petru Rareș dăruirea decătră monahul Eulogiu a satului Sălăgeni mănăstirii de acolo. În tustrele uricele acestea figurează Sbiera cu titlul de pîrcălab în Tîrgul-Noû, adecă în Roman, ca al 10-le între 17 boierî marturî. <sup>1)</sup>

4. Un uric, din Hîrlău 3. Mart 1530 (7038), prin care dăruște Petru Rareș mănăstirii Tăzlău satele: Pășcanii din Cîmpul-lui-Dragoș, luat de cătră Ștefăniță dela vistiierul Sima pentru răscoală; Tuteștiu cu o moară pe Tăzlău, și Daduv pe Prut, și încă un sălaș de Țiganî. Aice este Sbiera cu titlul de stolnic ca al 16. între 17 boierî marturî. Titulătura lui de stolnic ne face a crede că data uricului e citită greșit; anul trebuie să fi fost 1527 (7035), iar' nu 1530 (7038). <sup>2)</sup>

5. Un uric, din Văsluî 27. Februarî 1532 (7040), prin care întărește Petru Răreș lui Sima Purcel dreptul de proprietate asupra moșiei Văneștiu pe Teleajăn. Sbiera este aice cu titlul de pîrcălab de Tîrgul-Noû (Roman) ca al 8-le între 16 boierî marturî. <sup>3)</sup>

6. Doaû urice, unul din Văsluî 13. Mart 1533 (7041), prin care întărește Petru Rareș cumpărătura decătră Fătul, fiul lui Ion Grădul, a unei jumătăți din jumătatea de sus a satului Pășcanii pe Ozer dela boierul Ștefan și sora lui, Urita. Și aice figurează Sbiera cu titlul de pîrcălab de Roman s. Tîrgul-Noû ca al 8-le între 12 boierî marturî; <sup>4)</sup> iar' celalalt, din Iași 11. April 1533 (7041), prin care cumpără Petru Rareș dela Corlat satul Berchișeștiu pe Moldova și il dăruște apoi mănăstirii Moldovițiî. Sbiera este și aice cu titlul de pîrcălab de Tîrgul-Noû (Roman) ca al 8-le între 16 boierî marturî. <sup>5)</sup>

7. Un uric, din Hîrlău . . . . 1534 (7042), prin care întărește Petru Rareș mănăstirii Moldovițiî munți de prin împrejur. Sbiera este și aice pîrcălab de Tîrgul-Noû (Roman), ca al 8-le între 16 boierî Marturî. <sup>6)</sup>

8. Un uric, din Hîrlău din 23. April . . . . , prin care întărește Petru Rareș cumpărătura decătră Ion Ciudinul a satului Horodnicul de jos cu un pomêt sub Osoî dela Gavril, ficiorul Anei și nepotul lui Iațcu. Și aice îi Sbiera cu titlul de pîrcălab. <sup>7)</sup>

Din aceste unsprădece urice cunoaștem atîta despre acest Sbiera, că el a fost mai întîi stolnic, adecă magistru al dapiferilor prin doi ani, în 1527 și 1528, și apoi pîrcălab de Tîrgul-Noû s. Roman prin șese ani, de la 1529 pînă la 1534. Din anul 1535 înnainte nu mai întîlnim pre Sbiera printre funcționarii curții domnești, poate din cauză că cam de pe

<sup>1)</sup> вѣра пана Данчула и пана Збіари пракалабове новоградскихъ. Popescul Dr. Or. Cîteva documente Nr. XIV și XV, pg. 31—35. — <sup>2)</sup> вѣра пана Збіари столника, Hăjdău: Arhiva I. 1. Nr. 191, pg. 133. — <sup>3)</sup> вѣра пана Збіари и пана крачуна прькалабове новагородских. Popescul Dr. Or. Cîteva documente, Nr. XVI, pp. 37. — <sup>4)</sup> вѣра пана Збары и пана крѣчуна Новоградъ. Arhiva Soțietății științifice și lit. din Iași, t. 2. anul 1890/91, pg. 177—178. — <sup>5)</sup> Wickenhauser, Urkunden des Klosters Moldoviza, pg. 79. — <sup>6)</sup> Wickenhauser: Urkunden des Klosters Moldoviza, pg 80. — <sup>7)</sup> Wickenhauser: Geschichte der Klöster Homor, St. Onufri, Horodnik und Petrauz, pg. 208.

timpul acesta înnaînte Petru Rereş se dete atras într'o politică avînturoasă, puţin folositoare ţării, şi prinse totodată a introduce la curtea domnească o viaţă mai mult de plăceri şi de desfătări, decît de deliberări şi consultări asupra destinelor domniatului.

Această direcţiune neaşteptată a înstrăinat dela Petru Rareş inimile multor boieri, cari doriau să se urmeze în dirigenţa statului alte căi mai priincioase. Între aceşti boieri aū că a fost amestecat şi pîrcălabul Sbiera dintre 1529 şi 1534, aū că s'a retras cu supărare în viaţa privată, spre a nu rădică şi el mîna încontra celuia, în care pusese multă sperinţă, şi pre care îl şi şervise neînterupt prin opt ani de zile. Destul, că din anul 1535 înnaînte pîna în Septevre 1538, cînd fû necesitat să fugă Petru Rareş din cauza nemulţămirii ce se rădicase asupra lui în ţară, precum şi în a doaua lui domnie, Febr. 1541 pîna Sept. 1546, şi chîiar şi în domniea filor lui, Iiaş (Sept. 1546 pîna Juliū 1551) şi Ştefan (Juliū 1551 pîna Sept. 1552), nu mai întălnim pre niciun Sbiera pintre funcţionarii domneşti, fiindcă din a doaua domnie înnaînte „îşi hrăniă Petru Rareş cinstitele bătrîneţe, precum dice cronicariul Macariū <sup>1)</sup>, cu băi şi beuturi şi mîncări“, iar' ficiorii lui adoptaseră datinile Turcilor şi viaţa lor libidinoasă şi desfrînată pîna într'atîta, încît unul din ei se şi turcise chîiar. În astfelîu de atmosferă oamenii de bine nu se puteau ţine pe lîngă domnitoriū!

Despre numele de botez al acestui Sbiera încă n'am aflat nimică, precum nici despre activitatea lui ulterioară şi ce s'a ales mai departe cu el. În uricele cîte le mai cunoaştem dela Petru Rareş din întîia şi din a doaua lui domnie, precum şi în acelea dela urmaşii săi, Iiaş şi Ştefan, nu'l mai găsim citat.

## § 21. Popesculenî sub Petru Rareş.

Precum numele Sbiera aşă şi acela de Popescul apare pintre funcţionarii domneşti de sub Petru Rareş.

În doauă urice, îmbele din Hîrlău 23. şi 29. April 1529 (§ 20, Nr. 3) găsim numit ca copist pre un Dumitru Popoviciū. Ni se pare că tot acest copist apare mai tîrziu înnaîntat în funcţiunile statului, dar' nu sub porecla de Popoviciū, ci sub aceea de Popescul. În şese urice: 1) din Văsluî 27. Februarî 1532 (7040); 2) din Iaşi 11. April 1533 (7041); 3) din Hîrlău . . . 1534 (7042); 4) din . . . 22. Mart 1535 (7043); 5) din Suceava 18. Ianuariū 1536 (7044), şi 6) din Huşi 30. Mart 1537 <sup>2)</sup>, îl întîmpinăm în funcţiunea de magistru al pincernilor, adecă de păharnic s. ceasnic; într'un uric însă din . . . . . 30. Noevre 1539 (7048) în

<sup>1)</sup> Bogdan, Vechile cronice mold. pg. 12. — <sup>2)</sup> Popescul Dr. Or. Cîteva documente Nr. XVI şi XVII, pg. 37. şi 40; — Hăjdău: Arhiva I. 1 Nr. 104, pg. 83; — Wickenhauser: Urkunden des Klosters Moldoviza, pg. 79 şi 80; — şi Geschichte der Klöster Homor, St. Onnfrî, Horodnik und Petrouz, pg. 95.

funcțiunea de pîrcălab de Hotin împreună cu Șeptiliciu. De aci înnăinte n'am mai găsit numele Popescul pîntre funcționarii domnești prin urice, decît numai într'un uric dela Petru Șchiopol, din Iași, 19. August 1579 <sup>1)</sup>.

## § 22. Numele Popescul în localități.

Oficiul de popă este foarte vechi și cel mai răspîdit și totodată unul dintre cele mai onorifice. Mulți 'l-au îmbrățișat și 'l-au purtat cu demnitate și cu renume. Nu ne vom miră dară, dacă popiea a dat ansă la distingerea unor familii de altele prin porecele luate dela acest înnalt oficiu, mai ales atunci cînd membri din vre-o familie îl îmbrățișau prin mai multe generațiuni de arîndul, sau se ilustra în purtarea lui. Asemenea vom găsi lucru firesc, dacă vom întîmpină porecla de Popă, Popi, Popescul, Popești, Popeni și pîntre numele de localități. În foastele domnate naționale, Țara Romînească și Moldova, astăzi regatul România, se află o mulțime de localități sub numele propriu de Popa, Popău, Popăuț, Popeni, Popeasca, Popești, Popi, etc. Ceea ce ni bate încîtva la ochi în distribuirea acestor nume pe județe, este împrejurarea, că mai cu samă în județele unde aveă familia Sbiera moșii întinse, se găsesc localități cu acest nume. Așa în județul Botoșani Popăuții, în județul Dorohoiu vro șese sate cu numele de Popeni, în județul Băcău și Fălciu cîte unul, în județul Tutova doauă; în județele Neamț, Iași, Tutova cîte unul sub numele de Popești; Popi în județul Tutovei. <sup>2)</sup>

Numele acestor localități nu putem a nu le aduce în oareșcare rēport cu numele, moșiile și deștindentiile lui popa Iuga, Ignat Popescul. Iuga s. Ignat vistierul, Dumitru Popovicu și Popescul pāharnicul și pîrcalabul, fără însă de a fi în stare, după cunoștința noastră de astăzi, a precisă mai deaproape acest rēport.

## § 23. Un Sbiera sub Alesandru Lăpușneanul.

Corupțiunea și înstrăinarea ce se strecuraseră în țară în a doaua domnie a lui Petru Rareș și în domniile fiilor săi, Iliăș și Ștefan, înpăimîntară pre bărbații binelui, ai moralității și ai naționalismului, și 'i uniră între sine ca să stîrpească aceste moravuri rele și ucigătoare. Ei căutară pîntre urmașii marelui Ștefan și aflară pîntre ei pre un Petru, numit mai apoi Alesandru Lăpușneanul, fiindcă eră făcut cu Nastasia, o femeie din Lăpușna, decătră Bogdan cel Chior, fiul lui Ștefan celui Mare <sup>3)</sup>. Pre acest Alesandru Lăpușneanul îl rădicară boierii Domn Moldovii prin ajutorul Polonilor, fiindcă acest Alesandru, ca pretendent la domnie, se temeă a petrece în țară din cauza omorurilor dese ce se făceau pîntre

<sup>1)</sup> Wickenhauser, Woronetz, pg. 212. — <sup>2)</sup> Frunțescu D. Dicționarul topografic, 1872, Buc. pg. 372—374. — <sup>3)</sup> Bogdan: Vechile cronicе moldovenești, pg. 218 și 220.

boierii mai curajoși, dar' mai puțin precauți, și de aceea se refugise la Poloni.

Acest Alesandru Lăpușeanul a domnit în Moldova în două rînduri, odată din Sept. 1552 pînă în Noemvre 1561, și a doua oară din Noemvre 1563 pînă în Mart 1568.

Acest domnitoriu inimos, pre care oamenii de bine ai țării îl priviau dintru început ca pre un adevărat mîntuitoriu, ar fi făcut mult bine țării sale, dacă toți boierii 'l-ar fi încunjurat cu intențiuni bune și 'l-ar fi ajutat și servit cu fidelitate. S'aă aflat însă unii din ei, cari aă dat mîna cu străinii și aă uneltit ca să rădice pe tronul țării pre un avînturariu străin, pre Iacob Eraclide Despotul, în locul îndigeanului Alesandru Lăpușeanul. Aceste esperiinți triste aă deșteptat în sufletul lui Alesandru Lăpușeanul, în domniea lui a doua, calitățile rele ale năintașilor săi: neîncrederea, pripusul, cruđimea, vėrsarea de sînge, și o apropiere esagerată și fără precauțiuni îndestulătoare cătră Turci. Aceste porniri necum-pătate aă abătut pre mulți oameni de bine de prin împrejurul lui.

În șerviciul acestui domnitoriu întălnim iarăș pre un membru din familia Sbiera, și anumea ca bărbat de încredere deosebită. Vėđînd Alesandru Lăpușeanul în domniea sa a doua, că în domniatul său esistă mare desordine în spirete, desunire între boieri și mulți competiți la tron, a prins a se îngrijii de soartea copilașilor săi: Bogdan-Ștefan, Ionașcu, Ilie, Petru și Constantin, și făcú, în Iași într'a 24. Mart 1565, o scrisoare, prin care recomîndă cu insistință Sultaului turcesc pre fiii săi, ca să li fie purarea binevoitoriu și să li ajute a'și păstră tronul strămoșesc, iar' dacă, la cađ de nevoie, drumul li-ar fi închis la Poarta Otomană, apoi îi recomîndă cleminței și grației împăratului Austriei (Germaniei), regelui Poloniei, regelui Franciei, regelui Angliei și Ducelui Venetiei ca să'i primească cu bine, dacă vreunul dintr'înșii s'ar adăpostii la ei, și ar cere sprijinul lor. Drept adevărire pentru cele cuprinse într'această scrisoare de recomîndare se subserie Alesandru Lăpușeanul și doi dintre cei mai distinși boieri ai săi, Sbiera adecă și Dumitru. <sup>1)</sup>

Despre acest „*illustrissimus primus senatus, dominus Zbiara, supremus Curiae Marschalcus*“, saă mai pe romînește, despre acest Sbiera, mare postelnic s. cubiculariu, n'am găsit nicio amintire alta în tot decursul domniilor lui Alesandru Lăpușeanul nici în cronicile țării, nici prin puținele urice cunoscute dela acest domnitoriu; dar' cine a fost acest personagiú, ce rol a jucat mai departe, cum se chiamă pe numele de botez și ce soarte a avut, vom vedé în cele următoare.

<sup>1)</sup> In quarum rerum supra scriptarum fidem Alexander, Palatinus Moldaviae eiusque Illustrissimi primi Senatus, Dominus Zbiara, supremus Curiae Marschalcus, Dominus Dimitro Dux, causa evidentioris testimonii Sigillum principatus nostri Moldaviensis praesentibus literis appendimus et manu propria Alexander Palatinus subscripsimus“; Hurmuzaki: Documente: vol 2. p. 1. Nr. 495, pg. 532.

## § 24. Un Sbiera sub Bogdan Lăpuşneanul.

Trei ani după dresarea actului de recomîndare din 24. Mart 1565 muîf Alesandru Lăpuşneanul, după unii nu de moarte firească, ci înveninat. Lui în domnie 'i-a urmat fiul său mai mare, Bogdan (Mart 1568 pînă April 1572), în etate de 15 ani, sub epitropia înțelepteî sale mame, Rucsanda, și de bună samă că și sub a marelui postelnic Sbiera și a pîrcălabului Dumitru, subscriși în actul de recomîndare.

Nu ne îndoim că Sbiera trebuie să fi fost înăntat în diregătoriile domnești încă sub Alesandru Lăpuşneanul, dar' nu ni staî urice la îndămină ca să probăm aceasta. Ceea ce știm însă sigur este, că în April 1569, deci la un an de domnie a lui Bogdan Lăpuşneanul, întălnim pre Sbiera ca mare vornic, iar' într'un uric din Iași 2. April 1569 (7077), prin care schimbă Bogdan Lăpuşneanul satele sale Scheulețiî și Bogdăneștiî cu satul Bărleștiî, care eră al episcopiei Romanului, figurează Sbiera nu numai cu titlul de mare vornic, dar' și ca cel dintîiî printre boieri. <sup>1)</sup> Această înăntare și figurare în fruntea tuturor boierilor funcționari, ni probează evident, că Sbiera eră bărbat de încredere al familiei lui Alesandru Lăpuşneanul, cu mare înfîurire la ea și cu vađă deosebită printre ceialalți boieri. Din alte trei urice ce se găsesc în Condica Moldovenească Nr. 1015 din Arhiva regatului Romăniei <sup>2)</sup>, reese, că acest Sbiera eră vornic de țara de jos, adecă guvernătoriî, administrătoriî și judecătoriî, preste jumătate din domniatul Moldovei tocmai din acea parte, unde eră mai espus la încălcări decătră puternecii dușmanî de pe atunci, decătră Turci și Tătari. Și aceasta ni arată deosebita încredere ce o aveă familieă domnitoare în el. Tot din aceste urice se vede că acest Sbiera se chîemă Ion (Ionașcu, Ioniță).

Domniea lui Bogdan Lăpuşneanul s'ar fi consolidat și familia lui Alesandru Lăpuşneanul ar fi rămas timp îndelungat pe tronul Moldoviî, dacă n'ar fi murit preacurînd înțeleapta Rucsandă (în Noemvre 7078 = 1569), și dacă tînerul Domn ar fi ascultat, ca mai înăinte, de sfaturile și povețele cumpenite și chipsuite ale consilierilor săi, căci el „eră blînd și cucernec și tuturor arētă direptate; . . și de carte nu eră prost“, dice analistul Urechîe; dar', din nefericire pentru familie și pentru țară, aceste doauă condițiuni nu s'au împlîit, și de aceea nenorocirea și rēsîpa 'și-aî arētat furia cu prisos.

„După moartea Doamnei Rucsandei“, ni spune mai departe analistul Urechîe <sup>3)</sup>, că Bogdan „nu cercă bătrîniî la sfat, ci dela cei tineri din casă luă sfat și învățatură; iubiă să audă glume și măscăriî, și jocuri copilărești; mai apoi lipî de sine Leși, de'î eraî și de sfat și de a batere halca cu sulița, risipînd averea domnească“.

<sup>1)</sup> вѣтра пана Збієри дворник; Melchisedec, episcop. Chronica Romanului, p. 1. pg. 200. — <sup>2)</sup> Hăjdău B. P. Ion Vodă cel Cumplit, București, 1865, pg. 251, — <sup>3)</sup> Cronicele Romăniei, de M. Cogălniceanu, ediț. 2. t. 1. pg. 233.

Această ușurătate și nechipsuință îi înstrăină inimile multora și provocă o conspirațiune, care îi grăbi căderea, îi căusă pribegirea și stingerea familiei, aducînd totodată asupra țării o mulțime de nevoi și de necațuri. Vechii și bunii săi consilierî, ca Ionașcu Sbiera și alții, cercară chipuri și mijloace ca să'l scoată din rețelele periculoșilor și să'l împingă spre căi priincioase și de glorie, dar' toate fură îndeșert. Bogdan eră surd la toate sfaturile bune și înțelepte; zburdalnicii și străinii îl prea împresuraseră și încălecaseră!

De aceste rătăcirî ale brudiului Bogdan se folosiră dușmanii familiei lui Alesandru Lăpușneanul și organiseră o răscoală pentru delăturarea dela tronul Moldovii a membrilor acestei familii. În fruntea lor se puse, din depărtare, un deștinent nelegitim al lui Ștefăniță vodă (1517—1527), cunoscut în istorie sub numele de Ion Armanul și de Ion cel Cumplit, și isbutî, prin mituirî grase, a înduplică și pre împăratul Turcilor ca să'î deie steagul de domnie și o oaste mică de Turci, cu care să meargă dela insula Rodos unde petreceă pe atunci, la Moldova spre a'î ocupa tronul.

### § 25. Ioniță Sbiera sub Ion cel Cumplit.

Sosînd Ion cel Cumplit în Moldova prin Mart 1572, fú îmbrățișat cu căldură de aderenții săi și dus la scaunul domniei, la Iași, iar' Bogdan cu amicii săi Poloni fugi, în April 1572, în Polonia, spre a'și căută acolo ajutoari în contra rivalului său, lăsînd într'a 15. April 1572 amicului său polon, Martin Dobrovolschi, cetatea Hotinul spre apărare pînă ce se va întoarce cu ajutoare <sup>1)</sup>; dar' împrejurările politice de atunci îi făcură cu neputință întoarcerea.

Ion cel Cumplit fú aclamat de țară ca domn. Spre a se stabili mai cu siguritate pe tron și spre a împiedecă vreo mișcare dușmănoasă în contra sa decătră boierii devotați casei lui Alesandru Lăpușneanul, cînd se va întoarce refugitul Bogdan cu ajutoare polonești, Ion cel Cumplit găsi cu cale ca să omoară pre toți boierii despre cari presupunea că 'i-ar putea fi periculoși. Printre aceștia numără el și pre vornicul de țara de jos, pre Ionașcu Sbiera, ca pre unul care eră numit în scrisoarea de recomandare a lui Alesandru Lăpușneanul din 24. Mart 1565 ca bărbat de casă și credincios familiei acestuia. Aceste rēporturi întime ale lui Ionașcu Sbiera cu familia lui Alesandru Lăpușneanul, măcarcă și el desaprobă apucăturile copilărești ale lui Bogdan și alipirea lui de străinii nepăsători de țară și neam, aū atras asupra sa nevedea și ura multora dintre boieri, precum și pripusurile lui Ion celui Cumplit, și de aceea a și cădut jărtfă chiar pe timpul fugii lui Bogdan.

Iată cum se rosteste în privința aceasta analistul Urechie în analele Moldovii; „Iară Ion vodă, pre postul mare, aū venit în Iași și aū ședut în scaun; și arătîndu-se groznic să'î ia spaîma toți, nu de alta se

<sup>1)</sup> Hăjdău Arhiva I. 1. Nr. 93. pg. 76.



apucă, ci de cazne groznice și de vărsare de sânge; și atunci, în ziua de Paști, a ă tăiat pre Ionașcu Zbîerea, și multe cazne făcă. <sup>1)</sup>

Această întâmplare tristă n-ă comentează eruditul B. P. Hăjdău în opul său: *Ion vodă cel Cumplit, București 1865*, pg. 18—19 și 251—252, astfel: „Pe lângă stăpînirea Hotinului, celei mai puternice fortărețe a țării, și pe lângă ajutoare polone, Bogdan, ca toți principii destronați, mai numără vro cîțiva partiđani între boierii. — Pentru a se feri de dușmanii casnici, Ion vodă îi puse pe toți sub sabie. — Aristocrația se înfiară văđînd în mîna Țiganilor, cari esercitău în Romînia profesiunea de călăi, pe boierii cei mai de frunte, pe stîlpii nobilimii, mai cu samă pe bătrînul Ionașcu Zbîerea, mare vornic al țării de jos și dintr'un neam de cele mai antice ale Moldovii. — Capul său se rostogolii la picioarele gîdelui tocmai în ziua Paștilor. — Ion vodă vrú să arete că nu poate fi scuteala sărbătorii pentru a pedepsi orice amerință siguranța statului. — Țara mai întiú de toate . . Paștile mai pe urmă! . . . Urechile dice numai atita, că Ionașcu Zbîerea fú descăpitat în ziua Paștilor îndată după încoronarea lui Ion vodă. Dar' cine fú acest Ionașcu Zbîerea? — cronicariul tace. Din documentele lui Bogdan, predecesorul lui Ion vodă, înregistrate în număr de trei în *Condica (moldovenească) Nr. 1015 din Arhiva statului (Romăniei)* ne încredințăm, că acest personagiú ocupase cea mai înnaltă demnitate militară (!) în Moldova, ca mare vornic al țării de jos. Din documentele lui Ion vodă din aceeaș *Condică* ne încredințăm, că îndată după descăpitatea lui Zbîerea îi succese în demnitate Dumbravă. Se naște întrebarea: din ce cauză să fi destituit și suplicat Ion vodă pe un aristocrat atît de puternec? Răspuns, în parte, îl găsim în *Forgaciú*: „*Quibus omnibus patratís, Ioannes Regulus Turcarum exercitum dimisit, nobiliores autem praecipue auctoritatis viros, praesertim Bogdano studiosos, more quodam gentis, omnes trucidavit*“ (= Petrecîndu-se toate acestea (adecă încoronarea la Iași), regișorul Ion concediă oastea turcească, iar' pre cei mai nobili, mai ales pre bărbații cu autoritate, cu deosebire cei aplicați lui Bogdan, îi trunchiă pre toți, după oarecare nărav al poporului). Așadară Zbîerea eră un afidat al destronatului Bogdan, încît Ion vodă, firește, nu puteă să' lase în mînă cel mai înnalt post al țării, pentru care se cereă un om devotat noaúei stări de lucruri, precum eră, bună oară, Dumbravă. Dar' destituțiunea nu eră oare de ajuns? De ce mai trebuia descăpitatea? Această extremă măsură se esplică prin împrejurarea învasiunii Polonilor în Moldova. Cu cîteva mií de oameni, Mielețchi ar fi cutezat el oare a trece Nistrul, să nu mai fi avut el alte speranțe? Apoi trecînd Nistrul, de ce oare nu merse deadreptul asupra Sucevií, ci se pogorí pe Prut în direcțiunea țării de jos, în care vornicise Zbîerea? E vederat că generalul polon, neștiind încă nimică de descăpitatea acestui boierii și de înlocuirea lui prin credinciosul Dumbravă, comptă pe promisiuni ce 'i le-ar fi dat

<sup>1)</sup> Cogălniceanu M. *Cronicele Romăniei*, ediț. 2. t. I. pg, 223—224.

fostul mare vornic de a unii armata țării de jos cu oastea de învaziune“ . . . (l. c. pg. 251—252).

Și în alt loc (pg. 21) adaugă: „Mielețchi . . . păși la vale pe țărmul Prutului pînă în dreptul Ștefăneștilor . . . Acî vornicul Ionașcu Zbîerea, să mai fi trăit, eră să unească oastea moldovenească din țara de jos cu acea Polonă, și apoi să meargă cu toții asupra lui Ion vodă. — Moartea trădătorului, de carea Mielețchi se înștiință prea tîrziu, dărmă planul dușmanilor: în loc de Zbîerea ei găsiră pe Dumbravă.“

Cartea „Ion vodă cel Cumplit“ a lui Hăjdău are, ca toate opurile sale, mare valoare, dar' ea nu' e carte curat istorică, ci foarte tendențioasă. Ea a fost scrisă sub impresiunea agitărilor și a luptelor pentru împrumărirea țaranilor din actualul regat al României. Mulți dintre marii boieri și proprietari se opuneaș la această reformă. Hăjdău arătă lui Ion Alesandru Cuza, Domn pe atunci în țară, și consilierilor lui, cum să purceadă ca să scape de piedici. <sup>1)</sup>

Înspirat de aprețuirile eruditului Hăjdău asupra lui Ion celui Cumplit și a contimporenilor lui, tot înțelegerea cu Poloniî pentru reintronarea lui Bogdan Lăpușneanul, deci un act de dușmănie saș de rea voință cătră Ion cel Cumplit, o aduce ca motiv pentru tăierea capului lui Ionașcu Sbîera și meritosul istoriograf A. D. Xenopol în opul său: *Istoria Romînilor din Dacia Trăiană*, Iași 1891, t. 3. pg. 98, dîcînd: „În timpul atacului Polonilor, Ion vodă, aflînd cu vicleșug (!) pe boierul Ionașcu Sbîera, coborîtor din o vechie familie de pe timpul lui Ștefan cel Mare, care lucră pentru Bogdan și partida polonă (!), îi taie capul chiar în dîia de Paști, și'l înlocuește cu Dumbravă, boierul pîbegit din Muntenia, în vornicia țării de jos, care boierul îi ajută mult la prinderea armatei polone la Hotin. Această pedeapsă făcută într'o dî mare, încontra canoanelor ce învoiaș tăierea capului în acea sfîntă dî numai pentru acei ce ar fi violat morminte, saș ar fi răpit ficioare, contribue a aruncă și pe Ion hula că ar fi eretic“.

Încercîndu-se a neteđi și a descărcă măcar întru cîțva pre Ion Cumplitul de oribilele crime ce le comiteă pentru susțînerea sa pe tron, învățatul Xenopol mai dîce într'alt loc (l. c. pg. 104): „Mulți boieri și călugări, tot de neam boieresc, vor fi suspinat după îndepărtatul țînc (Bogdan) și vor fi căutat a unelti felurite manopere spre a răsturnă pe Ioan vodă și a readuce pe favoritul lor. Chiar dela început, vedem pe Ioan vodă tăind pe Ionașcu Sbîerea pentru prepus că țînea cu Poloniî. Toate celelalte esecuții vor fi avut acelaș motiv“.

Motivele însă ce le presupun învățații academicianî și profesori, B. P. Hăjdău și A. D. Xenopol, că ar fi determinat pre Ion cel Cumplit la omorîrea lui Ionașcu Sbîera, nu curăspund cu realitatea lucrurilor, nu sînt cele adevărate.

<sup>1)</sup> Conf. Melchisedec: *Chronica Romanului*, t. I. pg. 204—209.

Înnăainte de toate, Ionașcu Sbiera nu ocupă, precum crede eruditul B. P. Hăjdău, „cea mai înaltă demnitate militară în Moldova“, fiindcă vornicia țării de jos, deși urmă îndată după logofeteia cea mare, nu eră o demnitate „militară“, ci curat administrativă și judecătorească. İtă cum definește analistul Urechie <sup>1)</sup> cercul de competență al acestei înalte demnități: „Vornicul mare în țara de gîos (este) gîudecătorîu tuturor din țară, și globnic (= pedepsitorîu) de morți de om, și de șugubinî (= concubinagîu, adulterîu și furt) ce se fac la partea lui, și vornic Bărladului“; iar' Dumitru Cantemir dice <sup>2)</sup> în privința aceasta așa: „Vornicul de țara de gîos, procuratorul (= administrătorîul) Moldovii inferioare, espedieadă la curtea principilor toate afacerile acestei provinți, stă în fruntea tuturor judecătorîilor din această regiune, ascultă certele, le judecă, poate pedepsi, chiar fără știrea principelui, pre cei vinovați de crime capitale, pre furi, pre ucigătorîi de oameni, pre sacrilegi (cei ce se ating de cele sînte), și pre alți făcătorî de rele de felîul acesta; și ca semn al puterii sale poartă băț aurit. Odinioară, cînd Basarabia eră încă parte a Moldovii, eră pusă sub stăpînirea lui Chilia, iar' după ce s'a luat această cetate dela Moldoveni, 'i se dete prefectura Bărladului, unde are ca locoțiitorîu cîte doi vornici micî, fiindcă chîemarea oficiului și trebuințile provinții cer ca el să petreacă totdeauna la curte“.

Însărcinare militară, pe lîngă calitatea lor de judecătorî, aveau numai pîrcălabîi cetățîilor, iar' adevăratul ministru de răsboi, cum am dice astăzi, eră „hatmanul, pîrcălab și portarîu de Suceava și ispravnic pre toate oștile țării“, precum dice analistul Urechie (l. c.). Prin acesta se convocau boierîi cu oamenii lor și gloatele la răsboi, cînd cerea trebuința, iar' nu prin „vornicul țării de jos“.

Mai departe se știe că Ion cel Cumplit fû, în taînă și pe ascunse, destinat ca Domn în Moldova prin Ianuariu 1572; că abîa pe la începutul lui Faur a plecat spre Moldova, și că toemaî prin Mart a ajuns acolo, cînd a bătut pre Bogdan și 'l-a fugărit cu ai săi în Polonia. <sup>3)</sup>

Ion cel Cumplit, ni spune analistul Urechie (l. c. cp. XXVII, pg. 223) că „pre postul mare a venit în Iași și aședut în scaun“ și că a început a înspăimîntă lumea prin „cazne groznice“ și prin „vărsări de sînge“, și că în ziua de Paști a tăiat capul lui Ionașcu Sbiera. Ziua de Paști însă a picat în anul 1572 pe 6. April. Decî omorul s'a făcut în grabă și îndată după sosirea lui Ion celui Cumplit în țară. Prin urmare, Ionașcu Sbiera n'a putut dispune de timpul necesar spre a uneltî încontra noului Domn și a se înțelege cu Polonîi pentru readucerea fugitului Bogdan Lăpușeanul, chiar dacă ar fi voit să facă el una ca aceasta. Ba încă mai mult! Analistul Urechie ni spune apriat, că Bogdan Lăpușeanul, după

<sup>1)</sup> Cogălniceanu M. Cronicele Romăniei, ediț. 2. t. 1. pg. 138. — <sup>2)</sup> Descriptio Moldaviae, pars II ep. VI. — <sup>3)</sup> Hurmuzaki Documente II. 1. Nr. 593; Nr. 595-596, Nr. 599-602, pg. 613-622.

moartea mini-sale, nici nu mai „cercă bătrîniî la sfat, ci dela cei tineri luá sfat și învățatură“ și „Leșiî, îîerau și de sfat“. Această emancipare copilărească de sfaturile bătrînilor a lui Bogdan și această aruncare a lui în brațele străinilor eschid orice amestec a lui Ionașcu Sbiera în politica greșită și în planurile nechipsuite ale fostului său amic și Domn. Decî și de vreo trădare, saú de vreun vicleșug cătră Ion cel Cumplit, încă nu poate fi vorba, precum pretind învățații Hăjdău și Xenopol.

Pe lîngă aceasta, între acest omor și între pornirea Polonilor spre Moldova sub conducerea palatinului Podoliei Mielețchi pe la începutul lui Maiu<sup>1)</sup> trecú atîta timp, încît prea ușor puteau fi înștiințați Polonii despre omorîrea lui Ionașcu și împiedecá, dacá erá vreo conțelegere, venirea lor pripită. Această întoarcere grabnică a lui Bogdan cu Polonii săi încă probeadă că el a lucrat după capul său și după povețele amicilor săi poloni, iar' nu în conțelegere cu Ionașcu Sbiera, saú cu alți boierî pămîntenî.

Dar' dacá n'aú fost la mijloc nici vicleșug, nici trădare din partea lui Ionașcu Sbiera, de ce oare î-a tăiat capul Ion Cumplitul?

Răspunsul la această întrebare ni'l dá, pe de-o parte, contimporeanul istoriograf Francisc Forgaciú (1510—1575) în opul său: *Rerum hungaricarum sui temporis commentarii libri XXII. pg. 1540—1572* <sup>2)</sup>, unde dice că Ion cel Cumplit a ucis pre boierî cu autoritate, dar' mai ales pre cei aplicați lui Bogdan (Bogdano studiosos), iar' nu pre trădătorii săi; pe de altă parte, analistul Urechie ni spune aprîiat că de aceea se arétá Ion cel Cumplit groznic ca „să'î ia spaîma toți“. Așadară, și unul și altul nu ni vorbesc de vreun act de viclenie, saú de înnaltă trădare din partea celor chinuiți și omorîți de cătră Ion cel Cumplit, ci numai de cruđimea acestuia și de o precauțiune esagerată încontra acelora cariî, la cađ dat, puteau să'î devină periculoși din cauza amicieî lor cu familia lui Alesandru Lăpușneanul.

Acest Ionașcu Sbiera este acela pre care tradițiunea familiară (§ 5. pg. 8) ni'l presîntă ca beizădeá și apărătorî al poporului de asuprele.

## § 26. Urmările omorîrii lui Ioniță Sbiera.

Se stăbilise datina că domnitorii Moldoviî pedepsiau adeseori pre boierî cu confiscarea moșiilor lor pe sama domniei, mai ales pre aceia cariî fugiau din țară, saú pre cariî îi omorîá Domnul din vreun motiv oarecarele, precum s'a întîmplat și cu vistiierîul Sima omorît în 1523. (§ 19.)

Această soarte samênă să o fi avut și Ioniță Sbiera cel omorît de Ion cel Cumplit. Aceasta pare a resultá dintr'un uric din Iași 15. Mart 1624, prin care întărește Radu Mihnea (1615—1616 și 1623—1626) fraților diaci, Giörgiú și Iurașcu Bașotă, satele Tătăreniî și Sbiereniî. Despre

<sup>1)</sup> Hurmuzaki: Documente II. 1. nr. 603, pg. 623. — <sup>2)</sup> In Monumenta Hungariae historica, edit. Maier t. 16.

ăceste sate se ȕice în uric că frații Bașota aveau asupra lor dresuri de danie și de cumpăratură dela Ștefănița Tomșa (1611—1615); că îmbele sate se află în ținutul Hîrlăului, dar' că Tătărenii de pe părăul Miletin ascultau de ocolul Șipotului, iar' Sbîerenii de pe părăul Cîrjoaia de ocolul tîrgului Hîrlău, și că amîndoașe fuseseră sate domnești.<sup>1)</sup>

Cînd și cum au devenit satele aceștea domnești, nu am aflat. Este însă foarte probabil că, dacă nu îmbele sate, apoi măcar unul din ele și anumea satul Sbîerenii s'a făcut domnesc prin vreo confiscare, poate că tocmăi dela omoritul Ionașcu Sbîera. Cu confiscarea moșiilor marelui vornic Ionița Sbîera samենă a stă în legătură și uricul domnesc din 1573, despre cuprinsul căruia am vorbit mai sus. (§ 17. pg. 46.)

## § 27. Un Sbîera sub Petru Șchiopol.

După doi ani și trei luni de domnie agitată și nesigură își află Ion; cel Cumplit un sfîrșit tragic, după ce se dete într'o bătălie în mîinile Turcilor (14. Juniü 1574). Lui îi urmă în domnie Petru Șchiopol, care fusese Domn și în Țara Romînească (1559—1567). El eră fiul lui Mircea Ciobanul (1546—1554 și 1558—1559) și al Chiajnei, al unei fiice a lui Petru Rareș, eră așădară nepot al lui Alesandru Lăpușneanul, după soția acestuia Rucsanda, care și ea eră fiica lui Petru Rareș. Nimic mai firesc dară, dacă Petru Șchiopol, ajungînd Domn în Moldova, a căutat să se încunjure cu bărbați dintre amicii casei lui Petru Rareș și Alesandru Lăpușneanul.

Între aceștia se numără, precum am văduț, și familia Sbîera. Petru Șchiopol făcu apel la ea îndată după urcarea sa pe tron (Juniü 1574 — Juniü 1579 și 1582—1591). Despre aceasta ne încredințăm din doaușe urice dintre puținele ce le cunoaștem dela Petru Șchiopol. Unul este din Iași 30. Mart 1575 (7083), iar' celalalt din Iași 16. Juliü 1575 (7083).<sup>2)</sup> Prin cel dintîiu întărește Petru Șchiopol mănăstirii Putnei proprietatea asupra satului Cucînrul-Mare, dăruit ei de mătușă-sa Rucsanda, soția lui Bogdan celui Chîor, nu de Rucsanda, soția lui Alesandru Lăpușneanul, carea încă îi eră mătușă, dar' mai aproape; iar' prin al doile întărește Petru Șchiopol mănăstirii Voronețului proprietatea asupra satelor Drăgoiești, Lucăcești și Botești, dăruite mănăstirii de copiii lui Drăgoiu.

În îmbele aceste urice figurează ca al doile între marturii boierii un Sbîera fără de titlul vreunei funcțiuni domnești. În ce legătură familiară a stat acesta cu Ionița Sbîera cel omorît de Ion cel Cumplit, n'am putut află. Asemenea n'am mai dat de numele Sbîera, nici prin anale, nici prin uricele ce le mai cunoaștem din întîia și din a doaua domnie a lui Petru Șchiopol. Se vede că de aci înnainte familia Sbîera s'a retras din luptele politice și s'a ferit de funcțiuni domnești, poate de aceea, că pe timpurile

<sup>1)</sup> Popescu Dr. Or. Cîteva documente, Nr. XXI, pg. 52. — <sup>2)</sup> въра нана Збѣрѣ; Popescu Dr. Or. Cîteva documente Nr. XX, pg. 47; — Wickenhauser: Geschichte der Klöster Woronez und Putna, pg. 110 și 195.

acestea se stîngeau urmașii Mușăteștilor și în special, ai neîntrecutului Domn Ștefan celui Mare, și cîți se mai găsea, erau degenerați, fără de avînturi mai înalte și fără spiret de inițiativă.

Tronul Moldovii, în urma stîngerii familiei Mușăteștilor, cari îl susținuseră și îl ilustraseră în decurs de două secole, deveni acumă mărul de ceartă între familiile boierești mai ambițioase, cari se împărechiară pentru ocuparea lui, iar' pentru străini un punct de atracțiune și de cumpetire!

Sub astfelu de împrejurări triste și critice, în urma cumpetei nenorociri din anul 1572, familia Sbiera nu se simția destul de puternică ca să se poată amesteca în dirigența statului, ca mai înainte, cu oarecare succes, fie din cauză că nu se bucură de simpatii întinse printe familiile boierești cu cari conlucrase pînă acumă, fie de aceea că se înspăimîntase prin tăierea capului unuia din fruntașii săi, sau fiindcă slăbise în urma confiscării unora din moșiile ce le avea. Destul că din anul 1575, prin un secol întreg, n'am mai găsit figurînd numele Sbiera prin uricele și analele cunoscute!

## § 28. Numele Sbiera într'o scriere literară.

La trei ani după apărerea cărții: „Oamenii mari ai Romîniei: Ion vodă cel Cumplit“, eruditul și harnicul B. P. Hăjdău a mai publicat încă o scriere intitulată: „Rășvan și Vidra, Poemă dramatică în cinci cînturi Edițiunea a treia. București, 1869.“

Această scriere ni se presintă ca a treia în șirul: „Oamenilor mari ai Romîniei“; cea dintîiu eră „Luca Stroiciu, părintele filologiei latino-romîne, București, 1864.“

Într'această scriere, de asemenea nu fără de tendință, ilustrul B. P. Hăjdău glorifică pre un bărbat de origine joasă, dar' care, prin talentele și energia sa, s'a avîntat pînă la cele mai înalte trepte soțiale, căci ajunsese a fi pus chiar Domn în Moldova în anul 1595. Acest bărbat se numia Rășvan și se trăgea dintr'un Țigan și o Romîncă. El intrase de tîner în armata polonă, se destinase în niște bătălii cu Moscalii, fû înaintat de Ștefan Bători în grade înalte ostășești, se întoarse în Moldova în domnia lui Aron cel Cumplit (1591—1595), primii dela acesta șervicii militarești și fû trimis chiar ca sol la Sigismund, regele Poloniei, dar' îl trădă mai pe urmă, și cercă, cu ajutoriul principelui Transilvaniei Sigismund Batori, a se urcă el pe tronul Moldovii ca candidat încontra boierului Ieremie Movilă, sprijinit de Poloni. Rășvan fû prins și omorît în Decembrie 1595. <sup>1)</sup>

Într'această „poemă dramatică“ și istorică introduce B. P. Hăjdău

<sup>1)</sup> Heidenstein, Rerum Polonicarum libri XII; — Bălcescu, Mihaïu Viteazul în Revista Romîna, București 1861, pg. 475; — Miron Costin în Cronicele Romîniei, edate de M. Cogălniceanu, t. I, pg. 249—252; — Xenopol: Istoria Romînilor, t. 3. pg. 194.

printre persoanele principale din acțiune și pre un „Sbiera, boierii bătrîn.“  
 Introducerea acestui Sbiera în „poema sa dramatică“ trebuie să o fi făcut  
 Hăjdău pe temeiul unor urice sau scrisori pre cari le cunoșteă ca director  
 al Arhivei regatului Romăniei, dar' cari n'au ajuns încă a fi cunoscute  
 publicului romîn.

În scrierea „Ion vodă cel Cumplit“ dă B. P. Hăjdău de înțeles dom-  
 nitoriiului de atunci, Ion Alesandru Cuza, cum el ușor ar introduce în  
 stat reformele sale poporeniste sau democratice, dacă ar căută să se spri-  
 jinească pe „țărănime“, cu ajutoriiul căriia ar ține în friu pre „boierii  
 oponenti.“ În scrierea Răsvan și Vidra însă urmăriă autoriiul alte doăne  
 scopuri: unul de a pune în vederea tinerimii romîne, cum fiecare din ea,  
 fără respect la origine, ci numai prin talent, energie și lucru neîncetat,  
 s'ar puté urcă sus pe treptele soțiale; iar' altul de a aruncă un despreț  
 asupra celor cu origini alese, dar' leneși, fățarnici și zgîrciți.

Ca tip de boierii vechii și ruginit își alese Hăjdău pre un Sbiera.  
 Cum de tocmai pre el și nu pre altul din familiile contimporene, nu ni-o  
 îndică B. P. Hăjdău în scrierile sale. Poate că numai așa din întâmplare!  
 Aștia știu, că, întâlnindu-mă cu autoriiul dupăce'i citiseii cartea, luaii  
 vorba cu el despre ea și'i amintii și despre această împrejurare. Drept  
 răspuns prinse a rîde și a'mi măgulii dîcînd, că acesta'i un „tip literar“  
 și nu mă privește nici pre mine, nici pre numele familiei.

Într'această scriere Sbiera este caracterizat ca boierii foarte avut,  
 tare evlavios, lacom de bani, zgîrcit din cale afară și gata de a vedé cusu-  
 ruri la alții, dar' fricos și umil la nevoie.

Rolul acestui boierii literar este următoriiul: Un Sbiera, cu moșii  
 lîngă Prut, ajunge a fi al doile cămăraș la curtea domnească din Iași, în-  
 nemurit fiind cu marele logofet. Mergînd pe drum, trece pe lîngă un  
 cerșitorii, care îi cere bani pentru sine și copii. El se supără, dîce că  
 n'are bani și'l cîrtește că de ce face copii, dacă nu'i poate hrăni. Du-  
 cîndu-se mai departe pierde o pungă plină de galbeni. Un Țigan, Răsvan,  
 care mergeă înapoia lui, găsește punga și'l strigă ca să 'i-o deie, dar' Sbiera,  
 cređînd că și Țiganul îi cere bani, răspunde năcăjit că n'are. Atunci  
 Răsvan își însușește punga, ca un lucru al nimăruia, și dă cerșitoriiului  
 un galbën. Întorcîndu-se Sbiera, întilnește pre Răsvan rîdînd cu mai mulți  
 de niște vîersuri bățjocuritoare, și pre un vătav, Bașotă; certîndu'i pentru  
 aceasta, zărește la Răsvan spîndurîndu'i din bursunariii baierile pungii  
 sale, 'i-o smulge cu grăbire, îl acusă înnăntea vătavului pentru galbënu  
 ce lipsiă. Neputîndu'l restitui, Răsvan este osîndit a fi rob lui Sbiera. (Actul I).  
 Apoi scapă, se face căpitan de hoți. Sbiera este găbuit de acești hoți și adus  
 înnăntea lui Răsvan cu o mulțime de bani. Cînd vede pre Răsvan, Sbiera  
 cade jos de frică și se tînguește pentru banii prădați. Toți își bat joc de  
 el și cer să fie ucis. Răsvan, mărinimos, îi dă drumul teafăr, dar' făr de  
 bani. (II). Răsvan devine ostaș polon și este în tabără la o bătălie încotra

Moscalilor. Sbiera fusese robit de Tătari dela moșia sa de lângă Prut, și pentrucă nu li dedese bani de răscumpărare, fû vîndut la Moscali. Dela aceștia fû răpit de ostașii poloni și adus înăntea căpitanului Răsvan, care și acuma se arată generos cu el și i dă drumul. Dar' Sbiera nu uită: a i aduce aminte de restituirea banilor pradați. (III). Înăntea de plecare din tabără, Sbiera se mai întâlnește cu Răsvan, îi aduce aminte că tatăl soției sale, Vidreț, a murit și i-a lăsat mai multe moși, și ori de nu voiește să le vîndă, căci el i-ar găsi cumpărători. Vidra consimțeste la aceasta, îndemnînd pre Răsvan spre măriri și traiu orășenesc. Răsvan se opune, dar' Sbiera secundează pre Vidra. Răsvan îi spune să vină mai târziu pentru răspuns definitiv. În absința lui Sbiera, Vidra înduplică pre Răsvan la aspirațiunii de domnie, Răsvan îi promite, dar' se tînguește de rana ce o căpătase în bătălie. Atunci apare din nou Sbiera și spune că el va aduce în grabă un medic iscusit și ieftin, pre . . . o descîntătoare! (IV). Răsvan ajunge Domn. Sbiera apare înăntea lui cu o lădiță cu bani, rugîndu l pentru scut, fiindcă poporul pradă. Dar' Răsvan este trădat și dat în minile dușmanilor săi. Vădînd Sbiera aceasta, cade de frică mort jos; apoi moare și Răsvan înjunghiat, cădînd pe cadavrul lui Sbiera (V).

Toată întîmplarea aceasta, vîersificată dramatic de ilustrul B. P. Hăjdău, s'a petrecut între 1580 și 1595, din care causă am și înregistrat'o aice ca o curiositate.

## § 29. Petrașcu Sbiera sub Antoniū Ruset.

Secolul al 17-le este cel mai lipsicios în știri despre familia Sbiera. Pînă acum n'am dat de nici un uric cu dată sigură, carele să ni spună, oride membri din ea aū ocupat saū nu, și ce felū de funcțiuni în domniatul Moldovii, și oride s'aū distins saū nu prin vreo activitate alta decît prin cultivarea moșiilor ce le aveat? Numai un singur uric am găsit, dar' și acesta fără loc și fără dată, carele ni vorbește despre un Petrașcu Sbiera ca pîrcălab de Neamț. Se iscase adecă o ceartă între călugării din Secul și rădeșii din Băloșești de lângă orașul Piatra din județul Neamț, plasa de mijloc, pentru o bucată de loc din satul vecin, Rușciorul. Domnitorul puse la cale lucrul așă, ca acela din certanți să câștige, care va găsi „doisprădece oameni bunī bătrîni să giure precum li-aū fost uricul.“ Cu îndeplinirea acestei decisiunii domnești fură însărcinați Gligorașeu Cărlig, vornic de poartă, și Constantin Arapul, fost pîrcălab. În rēportul lor scris cātră domnitorul, ei spun că rădeșii din Băloșești n'aū putut pune jurători pînă în patru zile; că de aceea ei aū fost necesitați să strîngă „oameni bunī bătrîni, megieși de prin pregiur“, și i-aū întreat, „cum știu ei de rîndul aceluī loc, și cine cum aū ținut“, și că aceștia aū mărturisit, cumcă acea bucată de loc, cu hotarul Rușciorilor, aū ținut'o călugării din Secul „64 de ani și de nime n'aū avut nicio gâlceavă pînă la Dumitrașcu vodă, iar' în zilele lui Dumitrașcu vodă aū



început pîră rēdeșii din Băloșești“, dar' aũ pierdut procesul din cauza lipsei de jurători pentru ei. Așã și acuma n'aũ adus jurători și de aceea ei aũ dat locul acela, din nou hotărnicit, călugărilor din Secul spre stăpînire. Într'acest rēport spun hotărnicii cã la hotărnicire „prilejitu-s'aũ și Andriaș Bantăș și Pătrascu Zbiearea, pîrcălabii de Neamțu“. <sup>1)</sup>

Această noaũ hotărnicire, precum rezultã din ținoarea rēportului, s'a fãcut îndatã dupã încetarea domniei lui Dumitrașcu vodã. Spre a determinã în mod apropiativ data acestui rēport, trebuie sã știm cine a fost acest Dumitrașcu vodã, și cînd a domnit el?

Domnitori în Moldova cu numele de Dumitru aũ fost numai doi și anumea: Dumitrașcu Cantacuzinul în doatã rînduri, odatã din 1673—1675 și a doã oarã din 1684—1685; și apoi Dumitru Cantemir, iar' de doatã ori, o datã în 1693 trei sēptãmîni, și a doã oarã din Noemvre 1710 pînã în Juliũ 1711.

În rēportul de fațã numai de Dumitrașcu Cantacuzinul poate fi vorba și anumea, de întîia lui domnie, cãci altfelũ hotărnicii de bunã samã nu s'ar fi exprimat precum aũ fãcut, ci ar fi precizat mai de aproape pre domnitoriũ, dacã ar fi avut în vedere pre doi cu acest nume, saũ mai multe domnii ale aceluia. Nefãcînd însă aceasta, trebuie sã admitem, cã hotărnicii aũ avut în vedere numai pre Dumitrașcu Cantacuzinul, și anumea numai pre întîia lui domnie, fiindcã o a doãua încã nu se întîmplase pînãcînd își scriseserã rēportul. Decî această noaũ hotărnicie trebuie sã se fi întîmplat între anul 1675 și 1684, prin urmare, saũ în domniea lui Antoniu Ruset (1675—1678), saũ în a lui Gîorgiũ Duca, cea de a treia oarã (Decemvre 1678 pînã Decemvre 1683), saũ în a doãua a lui Ștefan Petriceicu (Decemvre 1683 pînã Februariũ 1684). Dintre aceste trei domnii, mai probabil este cã rēportul s'a scris în domniea lui Antoniu Ruset, între Decemvre 1675 și Noemvre 1678, fiindcã rēdeșii din Băloșești, negãsînd dreptate sub Dumitrașcu Cantacuzinul, n'aũ așteptat alta decît cãderea lui, ca sã'și cerce norocul la alt Domn. Este însă cu putințã ca această delimitare sã se fi fãcut și sub domniea a treia a lui Gîorgiũ Duca între Dec. 1678 și Dec. 1683, fiindcã un uric dela Gîorgiũ Duca, iarãș de delimitare, din Iași 26. Opt. 1681 (7190), ni vorbește tot despre „Grigorie Cãrlig ce aũ fost vornic de poartã“ <sup>2)</sup>, ca însãrcinat cu o delimitare în alt proces. Împrejurarea însă cã Grigorie Cãrlig figureaã aice cu titlul nu de actual, ci de „fost vornic de poartã“, ne întãrește mai mult în socotințã, cã delimitarea de mai înnãinte s'a fãcut în domniea lui Antoniu Ruset.

Din aceste considerãri urmeaã mai departe cã și Petrașcu Sbiera tot pe timpul acesta, între 1675 și 1678, a fost pîrcălab în Neamț împreună cu Andriaș Bantăș.

<sup>1)</sup> Hãjdãu: Arhiva I. 1. Nr. 49, pg. 48. — <sup>2)</sup> Melchisedec, episc. Chronica Romanului p. 1. pg. 307.

### § 30. Varlan Sbiera și frate-său sub Gîorgîu Duca cel Bătrîn.

Gîorgîu Duca eră Romîn macedonean din satul Policeni; veni de tînăr în domniatele romînești din stînga Dunării, mai întîi cu un neguțatoriu, ca băiat de prăvălie, în București <sup>1)</sup>, și apoi trecu în Moldova, unde fu crescut la curtea domnească a lui Vasiliu Lupul (1634—1653), mai pe urmă fu boierit și ajunsese a fi mare vistiieriu sub Dabija (Dec. 1661 pînă Sept. 1665) <sup>2)</sup>. Eră îndestrat cu mari talente, cu înclinări neguțătorești, dar' și cu ambițiunii politice departe țintitoare. El ajunsese a fi Domn de trei ori în Moldova (Dec. 1665 pînă 2. Maiu 1666; 1669 pînă Aug. 1672; Decem. 1678 pînă Dec. 1683), și odată în Țara Romînească (1674 pînă Dec 1678).

Cînd eră cu a treia domnie în Moldova, isbuti, prin Juniu 1680, a căștigă cu bani dela Turci domniea asupra Ucrăinei. <sup>3)</sup> De aci înainte prinse a trăi ca regii și împărații. Venituri însă aveă prea puține în porțiune cu ~~spesele~~ ce le făcea. Puse dară contribuțiuni grele și asupri-toare pînă și pe boierii mari și chiar pe jupînesele vădane, și le scoteă cu chinuri și închisori. În toată țara nu se audiau decît țîpete, vaiete și blăstămuri printre locuitori. Spaîmă și cu tremur cuprinseseră pre toți. Mulți oameni își părăsiau casele și moșiile, se ascundeau prin munți și codri, sau fugiau prin țări străine, numai ca să scape cu țile de boala ce'i dăcea „Supărul“ lui Duca vodă. <sup>4)</sup>

Printre boierii cari' și-au părăsît casele, moșiile și țara de groaza chinurilor ce îi așteptă, dacă nu vor fi în stare să îndestulede pre strîngătorii de biruri, cari' luaă și însutit decît se obligaseră oamenii să plătească, erau marele spătariu Tudosiu Dubău, marele stolnic Gavril Neniul, marele medelniceriu Ilie Moțoc, marele armaș Ilie Drăguțescu, al doile logofet Niculaiu Murguleț. Acestora li urmară apoi în Țara Leșască fostul mare medelniceriu Savin Smuncilă și frate-său postelnicul Ghîorghită, logofetul Varlan Sbiera și un frate al său, al căruia nume de boted însă nu ni'l arată cronicile, și încă mulți alții <sup>5)</sup>

În Țara Leșască petreceă și refugitul Domn Ștefan-Petriciceicu. Cu acesta organizară boierii refugiți o răscoală asupra lui Gîorgîu Duca. Cînd audiră că Gîorgîu Duca s'a dus în April 1683, din pornea Turcilor la Vieana, și că Turcii sînt învinși, credură sosît timpul pentru detronarea lui Gîorgîu Duca, și se porniră cu toții spre Moldova, luînd și ajutoriu dela Leși. Dela Iași a trimes Ștefan Petriceicu oaste sprintenă de Moldoveni, Leși și Căzaci, să prindă pre Duca, care sosise la Domnești din plasa Răcăciunii în județul Putna. Oastea de Moldoveni eră comandată de marele armaș Varlan Sbiera, de Vasile Bainschi, de fostul

<sup>1)</sup> Del Chiare, *Istoria delle revol.* pg. 129. — <sup>2)</sup> Cogălniceanul: *Cronicele Romăniei*, t. 2. pg. 5 și 195. — <sup>3)</sup> Hurmuzaki *Documente* vol. V. p. 2. Nr. 242, pg. 165. — Cogălniceanu *Cron.* Rom t. 2. pg. 18; 20—21. — <sup>4)</sup> Cogălniceanul M. *Cronicele Rom.* t. 2. pg. 18—19, 21—24; 216; t. 3. pg. 19—20 și 105. — <sup>5)</sup> Cogălniceanu M. *Cronicele Romăniei* t. 2 pg. 23.

al doile jitniceriu Ilie Pleșca și de vornicul Nechițele<sup>1)</sup> — ; Gîorgiu Duca fii prins în 25. Dec. 1683 și trimis la Leina. Cu căderea lui Gîorgiu Duca din domnie, se desfăcî și Ucraina de Moldova. Dară și Ștefan Petriceicu nu rămase în Moldova Domn, decît pînă în Mart 1684 cînd se retrase și el în Țara Leșască de dinnăntea lui Dumitrașcu Cantacuzinul, trimis ca Domn în Moldova; boierii însă, cari veniseră cu Ștefan Petriceicu, rămaseră în țară.

Ce soarte mai departe a avut acest Varlan Sbiera, mai întîiu logofet și apoi mare armaș, n'am putut află pînă acum. Asemenea nu știm nici în ce legătură familiară a stat el cu pîrcălabul Petrașcu Sbiera, și ori de nu cumvă acest Petrașcu 'i-a fost chiar frate. Un ficior de al acestora trebuie să fi fost persoana, despre care vine să vorbim.

### § 31. Constantin Sbiera sub Mihaïu Racoviță.

În secolul al 18-le întălnim prin scripte mai multe persoane din familia Sbiera. Cea dintîiu este un Constantin Sbiera. Acesta a ocupat cel puțin două funcțiuni domnești; mai întîiu ajunsese a fi „mare șătrariu“, adecă îngrijitoriu de „corturi domnești și în oști și în alte căi, și purtătoriu de grijă tunurilor“<sup>2)</sup>, și apoi „vornic de Cîmpul-lung“<sup>3)</sup>. Aceasta rezultă din două urice dela Mihaïu Racoviță, unul din 26 April 1718 (7226) și altul din Iași 13. April 1719 (7227). Prin uricul din urmă însărcinează Mihaïu Racoviță, într'o ceartă dintre mănăstirea Moldoviții și Cîmpullungeni pentru împresurare din hotarul mănăstirii, pre Calistru, episcopul de Rădăuți și pre „boierii . . . dumealni Constantin Zbiera biv vel (= fost mare) șătrariu și pre Vasilie Cîndin biv (= fost) postelnic, vornicii de Cîmpul-lung, ca să meargă acolo să lea sama acelu hotar“, și apoi întărește hotărnicia făcută de el.<sup>4)</sup>

Acest Constantin Sbiera trebuie să fi fost acela despre care ni spune tradițiunea familiară că a petrecut la Cîmpul-lung cu trebî domnești, și că s'ar fi încuscrit cu Țîbul, proprietariul de atunci al satului Țîbenii, făcînd cunoștință cu el și cu familia lui în călătoriale sale particulare la țară (§ 7 pg. 11 și § 3 pg. 7). Cum se cheamă fiul lui Constantin Sbiera care se însurase cu fata lui Țîbul, vom vedé mai la vale. Astădi satul Țîbenii este comună ungurească sub numele de „Istensegicîu“, și de Țîbeni la Romîni.

### § 32. Ion Sbiera din Pîrlîșeni.

Încă de prin anul 1738, dacă nu chiar de mai înnăinte, se iscase între călugării din mănăstirea Solca și locuitorii din Calafindești o ceartă

<sup>1)</sup> Cogălniceanu M. Cron. Rom. t. 2. pg. 30. — <sup>2)</sup> Urechie, în Cronicile Moldovii de Cogălniceanu ediț. 2. t. 1. pg. 138. — Cantemir D. Descriptio Moldaviae p. 2. cp. 6. — Miron Costin: Opere, de V. A. Urechie, t. 2. pg. 135—139. — <sup>3)</sup> Conf. Cantemir, Descriptio Moldaviae, p. 2. cp. 16, 134. — <sup>4)</sup> Actul original romînesc se află la direcțiunea bunurilor fondului religionar din Cernăuț la actele mănăstirii Moldoviții, Fasciculul 60 lit. D. și o copie la mine, Dr. I. G. Sbiera; — Wickenhauser: Urkunden des Kl. Moldaviza, pg. 115. și 116.

de hotar între posesiunile acestora și teritoriul satelor mănăstirești: Crăinicești, Pîrlișeni și Ivancicăuții. Din procesul acesta cunoaștem două hotărniciri să delimitări, una de sub Constantin Maurocordat din a doua domnie (1741—1743), și anumea din 7. Iuliu 1742 (7250), și alta din anul 1766 de sub întâia domnie a renumitului Grigoriu Alesandru Ghica (Febr. 1764 pînă 1767).<sup>1)</sup> În înele aceste delimitări întălnim printre marturii luați din satul Pîrlișeni două persoane foarte interesante pentru noi, pre un Vasile Țibul și pre un Ion Sbiera. În delimitarea din anul 1766 sînt amîndoi calificați ca bătrîni, moșnegi, dar' nu ni se spune anumea, ce pozițiune soțială aveau ei, ci se dice pur și sîmplu numai atîta că erau „din Pîrlișeni“.

În ce legătură familiară a stat acest Ion Sbiera cu Constantin Sbiera, care este calificat în uricul de delimitare din Iași 13. April 1716 de sub Mihaï Racovița ca „boieru, fost mare șătrariu și actual vornic de Cîmpul-lung“, n'am puté decide cu siguritate după cunoștințele ce le avem pînă acum. Asemenea nu știm, orîde-am esprima adevărul curat, dacă am identifică pre martorul Ion Sbiera din Pîrlișeni cu Ion Sbiera despre carele voim să vorbim acuma și pre carele tradițiunea familiară îl declară ca tată al moșului mîeu, Niculaï Sbiera, și ca ctitor bisericesc.

### § 33. Ion Sbiera, ctitor bisericesc.

Luînd în cercetările mele istorice ca temelie tradițiunea familiară, am însărcinat în anul 1888 pre parohul de-atunci din Sirete, Zaharie Voronca, un fost învățăcel al mîeu, ca să cerceteze, după povețele date, printre actele parohiale și prin cărțile bisericești, despre un Sbiera, făcătorul unei biserici din loc. Printr'o scrisoare din 8/29 Mart 1898 îmi împărtăși că a găsit la biserica sîntului Dumitru un Evangelieru slovenesc, pe marginile căruia se vorbește despre un Ion Sbiera ca ctitor.

În actele Consistoriului mitropolitan din Cernăuț, consultate de mine în anul 1889, încă am găsit atestat că bisericuța din Sirete, cu ruga sîntului Dumitru, este făcută „de un întru vrednica adormire Zbera cu toată a sa chîeltuială“. Actul în care se afirmă aceasta este datat din „Seret la 28. Dechemvrie 1839“, și înregistrat sub Nr. 3664 într'a 31. Dechemvrie 1839 s. 12. Ianuariu 1840.<sup>2)</sup>

În anul 1889 s'a înnoit acoperemîntul acestei bisericuțe și s'a îmbrăcat în scînduri cu spesele frății-mîeu, Niculaï Sbiera, esarh și paroh în Botoșana. Sîntirea acestei înnoiturii, s'a sîrșit în 16/28 August 1889.<sup>3)</sup> La această sîntire am asistat și eu cu familia mea. Această bisericuță

<sup>1)</sup> Wickenhauser: Geschichte und Urkunden des Klosters Solca, Czernowitz, 1877, pg. 110, Nr. LIX, pg. 114, Nr. LXIX, și pg. 145, Nr. CXXXVI. — <sup>2)</sup> Veđi și: Șematismul arhidiecesei Bucovinii din 1887, pg. 48, Nr. 1. lit. b; și din 1849 pg. 55, Nr. 1. lit. b. — <sup>3)</sup> Veđi și: „Revista politică, Cernăuț-Suceava, anul IV. Nr. 21, pg. 10“, unde se publică de Constantin Sbiera, esarh și paroh din Sirete, altă tradițiune familiară.

am luminotipiat'o într'a 6. August 1898 st. n, fiind lîngă ea eă și nepotul mîeă de vîr primare, esarhul și parohul local, Constantin Sbîera, dimpreună cu soțîea sa și cu o fiică. Iată aice această luminotipie (pg. 75).

### Descrierea unui Evangelierîu slavîc, dăruit de Ion Sbîera.

Cercetînd la sîntîrea înnoiturîi bisericuțîi cărțîle din ea, am găsît și Evangelierîul despre care am vorbit mai sus. Acesta este înregistrat la înventariul bisericii sub Nr. 8; e acuma cam defectuos; îi lipsește, între altele, chîiar titlul. El este o tipăritură în folio mic (38 cm lungime, 18.3 cm. lățîme), cam din secolul al 17-le, în limba vechîe slavîcă, și conține pre ceî patru Evangeliștî, cu precuvîntări la fiecare, și pe urmă povețe despre folosîrea Evangeliilor în dîlele și sărbătorile de preste an. Evangelierîul are la început șese foî nepaginate cuprîndînd împărțala în capete a Evangeliiei lui Mateiă, o precuvîntare la ea și chipul autorîului ei. Foaăea dintîiă este ruptă și înlocuită cu alta scrisă cu mîna. De aicî înnăinte Evangelierîul își are paginile foilor numărate jos cu litere, începînd cu 1 (a) pîna la 414 (вдї). Evangelicia lui Mateiă cuprinde paginile dela 1—106, lipsînd foile cu pg. 10, 50, 60; apoi urmeadă pe paginile dela 107—177 împărțala în capete, precuvîntarea, chipul și Evangelicia dela Marcu, lipsînd foile cu pg. 127—132; pe paginile 178—296 se succed împărțala în capete, precuvîntarea, chipul Evangelistului Luca și Evangelicia lui, lipsînd foaăea cu pg. 295—296; pe paginile 297—386 vin aceleaș lucrurî la Evangelicia lui Ion; iar' pe paginile 387—414 se cuprînd povețe despre folosirea cărțîi.

Într'acest Evangelierîu găsîm, pe marginea de jos a unor foî, scrise cu mîna, mai multe însămări, precum: (pg. 2) Я арсени, (pg. 3) продалъ: Єван(гє)л(ї)є, (pg. 4) слубникъ, (pg. 5) и п(с)алъ, (pg. 7) Ивонови, (pg. 8) Изъбря = Eă Arseniă am vîndut lui Ion Zbîerea un Evangelierîu, un Liturgierîu și o Psaltire.

Apoi urmeadă pe romînește: (pg. 13) а часть сѣнтъ ев(ян)г(є)лїе ши о лутургїе, ши о фалтїре (pg. 14) сау дат сѣнтѣи Бесерич(и) дупъ мїла лу д(у)мн(є)зєу (pg. 15) шї а маїки преч(є)стїи че неу аїютат де амь фъкут с(фъ)лта (pg. 16) бесерикъ: храмул успенїе, дечи ачесте кърци (pg. 17) ши вешмїнтелъ ши васеле с(фин)теи бесеричи че сау дат (pg. 18) де нон де титори, де їон Збера: Деч(и) ачесте чїне (pg. 19) сар сїли съ ле є фъръ де треба бесереческъ съ фїе (pg. 20) сунтъ блъстамул луи дмнєзе ши неертатъ пънъ (pg. 21) ла зуа де вїудєци: ши съ фїе афурисит (pg. 22). де тнї отєци че ау фост ла никїе = Această sfîntă Evangelie și o Liturgie și o Psaltire s'aă dat sfîntei bisericii după mila lui Dumnezeu și a maichii precești ce nı-aă agiutat de am făcut sfînta beserică: hramul Ūspenie (Adormirea). Decı aceste cărți, și veșmintele și vasele sfîntei beserici ce s'aă dat de noi de titori, de Ion Zbera, decı aceste cine s'ar silı să le ıe fără de treabă beserecească, să fie supt blăstēmul lui Dumnezeu și neıertat pîna la đua de gıudețe, și să fie afurisit de 318 oteți (părînti)

ce au fost la Nichiea. (Cuvintele dela „și să fi . . .“ pînă 'n fine sînt scrise de altă mînă.)

Maî departe avem însemnat pe pag. 192: съ се щине ача(с)та евангеліе къ ау врут турчи съ о баѣе ѝнтро ишитоѣе яръ еу Барбул ам дат бани ч де ау(!) купърат къ(!) съ но(!) о баѣе ѝ вишьтоаре(!) = să se știe, aceasta Evanghîelie că au vrut Turcii să o bage într'o ieșitoare, iară eū Barbul am dat bani (noaŭe đeci) 90 de au (=o am) cumpărat ca să nu o bage în ieșitoare.“

Pe pagina 290 stă însemnat cu negreală foarte albie, și aproape necitibil: „Анастасіа Збера = Anastasiaea Zbera“. Așá se chîemá poate soșiea ctitorului Ion Sbiera, fiindcă în notița de pe pg. 18 se vorbește în plural: „s'au dat de noi de titori: Ion Zbera“, fără de a se arătá acoleá, care a fost și al doile.

Pe pg. 305, sus, stă scris: Барбу, Барбул, Барбул, ему = Barbul, Barbul, Barbul, al mîeū (?)

Pe pg. 328: Ев(ан)г(е)ліе зач къ = Evanghîelie, începutul 26.

Pe pg. 350 găsîm o însemnare în privința cunoașterii timpului, cînd Barbul își făcea notatele sale într'această carte. Ea sună, sus: Барбу Бърбіярул зсм.гєн. е, jos: А ипумъе (?) = Barbul, Bărbierul, 7240 (= 1732), Ianuariū 9, — (nedeslegabil).

Pe pg. 362 stă: съ се щіе къ ам скрис Барбул = să se știe că am scris Barbul . . .

Pe pg. 378 sus: от букурєщи шам скрие еу Барбул Бърбіярул кєре ам ѝвѣѣат ла мєщєрул Дїникул Бърбіярул. ачаста ам скрис еу шъзъндъ фъръ лукру, окзсмс, (iar pe margine în stînga): о зо се фак (?) . . . о а зсмс = din București și-am scris eū Barbul Barbierul care au învățat la meșterul Dinicul Bărbierul. Aceasta am scris eū ședînd fără lucru, Octomvre 7246 (1737) din điuă (?) se fac (?) Octomvre (?) anul 7246 (1737).

Pe pg. 391—393 încă a fost scris ceva, dar' s'a sters maî pe urmă așá, încît nu se poate deslegá.

Pe pg. 408, jos, stă: черкать Констанд(ин) = cercat Constandin.

Pe pg. 413, sus, stă scris: Бълаша. — Барбул Бърбіярул кєре ау ѝвѣѣать ла мєщєру Дїнику о . . . (pe margine în stînga) дїнику бърбіяру (jos) съ се щіе (!) ачастъ вангеліе ау врут турчи съ о баѣе ѝнтро ишитоѣе (!) яръ еу ам да бан ч еу барбул бърбіяру о в зсмс = Bălașa. — Barbul Bărbierul care au învățat la meșteru Dinicu din . . . Dinicu Bărbier. — Să se știe, această vanghîelie au vrut Turcii să o bage într'o ieșitoare, iară eū am dat bani noaŭe đeci (90), eū Barbul Bărbierul, Octomvrie 5, 7245 (= 1736).

În fine pe pg. 414, jos, stă: зснз. — (pe margine în dreapta) къчи ну сау гъсит мущєру ка съ я (în dos pe margine în stînga) Барбу (jos) скрис ам зснз = 7257 (1. Sept. 1748 pînă 31. Aug. 1749); căci nu s'au

găsit mușteriu ca să ia. — Barbul scris'am 7248 (1. Sept. 1739 pînă 31. August 1740).

### O Psaltire cu notițe manuscrise.

Dintre celealalte cărți dăruite de Ion Sbiera și amintite în notițele din Evangheliieru am găsit numai Psaltirea; de Liturgieru s. Slubnic n'am dat.

Psaltirea încă este o tipăritură bulgaroslavică, făcută dacă nu în anul 1721, precum se vede însemnat jos pe icoana care represintă pre împăratul David cu cimbală în mîni, apoi de bună samă în scurta domnie a împărătesei rusești, Ecaterina I. (1725—1727), fiindcă la finea Psaltirii, în *Помянникъ*, numele ei poartă titlul de „sîngurstăpînitoare“. Cartea însași este legată în piele, octav mic; e defectuoasă, n'are nici titlul, nici finea. La început sînt unsprădece foi nenumărate. Pe trei din ele stă tipărită, cu litere mai mărunte, o scurtă arătare cum să se facă cruce cu mîna; apoi urmeadă, pe opt foi, tipărit parte cu litere mai mășcate ca în testul Psaltirii, parte cu litere ca cele de mai înăinte, un regulămînt dela Sînții Părinți, cum să se citească Psaltirea decătră monahî (6 foi) și decătră preuți în particular (2 foi); pe pagina din dos a ultimei file se află amintitul chip al prorocului și împăratului David. După aceasta urmeadă, pe 176 de foi numărotate sus cu litere-cifre (1—176), însuși contestul Psaltirii, împărțit în doauă decî de caftisme s. secțiuni; apoi pe 17 foi noauă cîntări (f. 177—193); mai departe pe 16 foi (f. 194—209) polieleul; pe 5 foi (f. 210—214) cursul îndictioanelor dela anul 1409 pînă la anul 1940; pe 15 foi (f. 215—229) canonul de Paști (*пасхалиа зрячаа*), defectuos (f. 216—220); pe opt foi (f. 230—237) canonul după ieșirea sufletului din trup, și, în fine, pe doauă foi ce mai sînt (f. 238—239) un *Помянникъ*.

Într'această Psaltire, la finea regulămîntului despre cititul ei, stă scris cu negreală palidă: *Сия Псалтирѣ Сахастрна цибяцкои Ивона Збларѣ*. = Această Psaltire a săhăstriei din Tîbeni a lui Ion Sbiera.

Pe foaiea a șesea pe dos, la finea caftimei prime, este scris: *сия псалтира еросхимо(на)ха Григория от съхастрна Солка въ л(ѣ)тъ зсиз* = Această Psaltire a ieroshimonahului Grigoriu din Săhăstriea Solca în anul 7257 (1748 sau 1749).

După a cincisprădecea caftismă, pe fața foii 134, mai găsim scris: *Трии лукрури сънт урити луи Думнезю: Бѣтрънул курвар . . . . ши богагул минчинос, сърагул мъядру* = Trii lucruri sânt uriti lui Dumneșu: bătrănu curvar . . . și bogatu minciнос, săracu mândru.

Ultima însemnare manuscrisă este pe fața foii 141, după finea caftimei a șesăsprădecea, cu un monogram: *Ал думитале плекат Александру съ се щие къ ам скрис. Александру Поповичу* = Al dumitatale plesat Alecsandru, să se știe că am scris. Alecsandru Popovicu.

### Timul clădirii bisericii Adormirea.

Însămănrile scrise în Evangelierii decătră Barbul Bărbierii din 9. Ianuariu 1732 pînă în 1738 s. 1739 sînt mai tărdie, decît cele puse de vîndătorii cărții, Arseniu, și de ctitorii Ion și Anastasia Sbierea. De aice rezultă că și biserica cu ruga Adormirea, făcută de acești ctitori și îndestrată de ei cu vase, veșminte și trei cărți liturgice, trebuie să fi esistat înainte de Ianuariu 1732. Dar' cînd anumea a fost ea făcută, n'am puté precisá după cunoștințele ce ni le-am adunat pînă acum. Ținîndu-ne însă de tradițiunea familiară și admitînd că acest ctitor Ion Sbierea a fost ficiorul boierului fost mare șătrariu și apoi vornic de Cîmpul-lung prin anul 1718 și 1719, iar' soțiea lui, Anastasia, fiica lui Țibul, proprietariul satului Țibenii, am trebui să afirmăm cu tot adinsul, că această biserică a fost rădicată între anul 1719 și 1732, căci între acești ani ar căde pe de-o parte căsătoria lui Ion Sbierea cu fata lui Țibul, iar' pe de altă parte moartea lui aparentă și învierea lui.

Încît despre felul acestei bisericii, ea samănă să nu fi fost biserică parohială, ci o săhăstrie pentru unii călugări din mănăstirea Solcii. Aceasta pare a rezultă din cele două însămări dintii ce le aflăm scrise în numita Psaltire.

### Locul clădirii bisericii Adormirea.

În privința locului unde au făcut Ion Sbierea și soțiea sa Anastasia biserica cu ruga Adormirea, se deșteaptă în noi o nedumerire nu mică.

Tradițiunea familiară, în deplin acord cu documintele din arhiva Consistoriului mitropolitan din Cernăuț, o pune în orașul Siretelui, și o identifică cu aceea care astăzi are ca patron pre sîntul Dumitru, iar' nu Adormirea Maicii Domnului, cum stă în notița din Evangelierii dăruit. În Sirete însă se află în ziua de astăzi numai trei biserici de confesiunea dreptcredincioasă răsăriteană; una, cea principală, are ca patron pre Sîntul Ion Botezătorii și să fie zidită de Petru Mușat, respective de maică-sa, Margareta, cam pe la 1382, iar' celealte două, filiale ale ei, au ca patron. una, pre Sînta Treime, zidită înainte de anul 1349 decătră Giula, fiul lui Dragoș, poreclit și Sas Vodă, iar' cealaltă pre Sîntul Dumitru. Despre o biserică cu patronul Sînta Adormire în Sirete nu avem cunoștință, și totuș notița din Evangelierii citat ni spune lămurit, că biserica făcută și îndestrată de Ion Sbierea nu avea alt patron decît Adormirea.

Cum să deslegăm această neconcordanță?

Trei răspunsuri sînt posibile; întiiu, biserica Sîntului Dumitru de astăzi nu avea mai înainte acest patron, ci Adormirea; al doile, poate că a esistat în Sirete încă o a patra biserică cu patronul Adormirea; și al treile, poate că biserica Adormirea a fost făcută de Ion Sbierea ațurii undeva, și mai pe urmă s'a strămutat la Sirete, căpătînd aice alt patron, pre Sîntul Dumitru.



Ar mai fi încă și acest caș posibil, că adecă numai Evangelierul și Psaltirea au ajuns într'un mod oarecarele în biserica Sîntului Dumitru din Sîrete; dar' atunci nu ni-am puté esplicá consonanța dintre tradițiunea familiară și documintele din arhiva Consistoriului mitropolitan din Cernăuș. Din această cauză trecem cu vederea această posibilitate neadmisibilă.

Care însă din cele trei posibilități admise mai sus ar fi cea adevărată și ar curéspunde cu realitatea, n'am puté decide cu siguritate, deși mărturisim că mai probabil ni-ar păré cașul al treile. Într'acest caș, lucrurile samănă să se fi petrecut cam astfel. După ocuparea Bucovini și după secularizarea tuturor mănăstirilor din țară, afară de trei, săhăstria din Țiben, făcută de Ion Sbiera, a rămas pustiie, fără de călugări. Neputînd căpétá Vasile Sbiera în anul 1786 permisiunea de a strămutá biserica după dorința sa, precum vom vedé mai la vale (§ 34), ea a rămas părăsită, „în urđicá“ cum se exprimă o tradițiune, și apoi, cine știe după cîți ani, a fost strămutată la Sîrete, cu care prilej a fost din nou sîntită, dîndu'i-se ca patron pre sîntul Dumitru.

Aceasta pare a resultá și dintr'un răspuns al nepotului micu, Constantin Sbiera, pre care îl împărtășesc aici în întregimea lui.

„Mult stimate și iubite unchișule!

„Poftesc de multe ori scusă că am întărdiit așá tare cu răspunsul cel dorit despre hramul bisericii sîntului Dimitrie; dară, voind a aflá despre aceasta ceva cît cu putință sigur, am trebuit să cerc mai întiú toate actele și scrisorile parohiale, și, durere, în astea nu am aflat nimică referitiv la cercarea dorită. Actele parohiale sînt și foarte defecte, căci innăainte de anul 1850 nu se mai află acte, ci numai sîngurite frînturi neînsămname. Asemenea, afară de Evangelia donată de Ion Sbiera și una alta, tot în limba ruteană, tiparită cu mîna din anul 1640, însă fără vreo însămname, nu se află alte cărți vechi, cari ar arétá vechietatea bisericilor. Nu am avut în Sîrete preuți cărora li-ar fi pésat de aceasta!

„Am întrebat mai departe între oamenii vechi din Sîrete, ca Stefanîuc de preste optdecî de ani și alții asemenea lui, dară ei nu știú nimică de vreun alt hram al bisericii și nici nu au auđit ceva în astă chestie dela părinții și bunii lor. O unică împrejurare ar puté poate aduce ceva lumină în astă afacere. Unii dintre Ruși đic că ar fi auđit din bătrîni că astă biserică ar fi aflat'o în urđici.

„Astă đisă trivială, în îmbinare cu trecutul orașului Sîrete și cu însămnamea din Evangelia donată de ctitorul Ion Sbiera, că Turcii au voit să arunce Evangelia în ieșitoare, ar puté poate dá încîtva deslușire. Se știe că orașul Sîrete erá odată mare și întins; prin învasiunile Turcilor și Tătarilor s'a nimicit însă cu totul, astfel că la trecerea Bucovini la Austria a aflat căpitanul Pitzelli numai puține case și locuitori, după cum đice în protocolul său din 1780. Prin urmare, orașul fú pustiit

locuitorii în parte uciși, în parte au fugit, și astfel au rămas și bisericile părăsite, încât în jurul bisericii de astăzi a Sîntului Dimitrie au dudăit tot felul de buruene și tufari. Începînd oamenii a se strînge iarăș după multe decenii și a împopora Sîretele, au aflat biserica asta pustiită și părăsită, și, dîndu-se uitării hramul de mai înainte, au sîntit de nou biserica și i-au pus hramul s. m. m. Dimitrie. Astfel au îmbină eu toată afacerea!

„Pe lîngă aceea, la tetrapodul din biserica sîntului Dimitrie se află, în partea de dinapoi, o icoană ceva săpată în strung și așezată stînd, dupăcum se află asta la multe alte tetrapode. Pe icoană însă nu e zugrăvit chipul s. m. m. Dimitrie, dupăcum ar trebui să fie, fiind s. Dimitrie patronul, ci **Maica Domnului**, și anumea: **Acoperemîntul Maicii Domnului**. Iară tetrapodul e vechiu, și nu se știe de cine-i pus în biserică. Poate și astă împrejurare e de vreo însemnătate!

„Mai multe în astă afacere nu am putut afla. Trădițiunea publicată de mine în Revista Politică din 1889 Nr. 21., cu ocaziunea cînd am acoperit și reparat încîtva biserica pe speșele unchișului Nicolaïu, am audît'o chiar dela unchișul Nicolaïu.

„Vreă să mai înduc o împrejurare privitoare la biserica numită a Sbierenilor. Am aflat un act ddto 21 Juliü 1844, adresat de „Stadt-gemeindegericht“ de atuncea parohiatului ort. or. din Sîrete, însemnat cu Nr. 2659/1836, din care se vede că Nemții voiaș să caseșe cimitirul din jurul bisericii sîntului Dimitrie și să'l strămute în un alt loc și, deodată cu aceasta, să depărteș și biserica Sbierenilor, dechierîndu-o de ruinată (baufällig). Parohiatul cu Exh. Nr. 117 din 11/23 August au rēportat, că în biserica sîntului m. m. Dimitrie se liturgisește ca și mai înainte, și că comuna s'a exprimat încă în anul 1835, că ea va îngrijî toate reparaturile la astă biserică, singură, însă nu lasă să se dărîme astă biserică. Și mai tărđiü s'au încercat dirigătoriile a nimici astă biserică, dară orășeni, cu deosebire cutul numit Rușii, s'au opus la asta din toate puterile. Și astăzi se țin, cu deosebire Rușii, cu toată puterea de ea, și o demolire a astei biserici ar trage, cu toată siguritatea, după sine o trecere numēroasă la unie, de aceea a făcut unchișul Nicolaïu un bine foarte mare, acoperind de nou biserica, ceea ce numai Consistoriul nu au vrut să recunoasē! Orice dar la acea biserică, cu deosebire de vreun Sbierian, face mare impresie la popor. Un Sbiera a adus din Horodnic, înainte de vro 20 anî, o toacă de lemn, de care și astăzi vorbesc Rușii cu deosebită plăcere.

„Poftind încă odată scusă pentru întărđierea cea mare, rămîn totdeauna

devotat nepot,

**Constantin Sbiera** m. p.

Sîrete, în 12. Decemvre 1896.

### § 34. Vasile Sbiera, reclamantul unei biserici.

Nimic mai firesc decât a admite că ctitorul bisericii Adormirii, Ion Sbiera, a avut precum frații săși și copii, dar' iarăș nimic mai greu decât a afirmă cu temeinicie atît numărul, cît și numele lor. Și cu toate acestea nu putem a nu pune în vreo legătură familiară cu ctitorul Ion Sbiera pre Vasile Sbiera, despre carele voim să vorbim acum.

Urme despre existența acestui Vasile Sbiera am găsit în protocolul de gestiune din anul 1786 din arhiva mitropolitană din Cernăuț sub Nr. 20, Nr. 30 și Nr. 105. Într'aceste trei numere ni se vorbește, în resumat, despre un Vasile Sbiera, ca unul care, cu spesele sale, a făcut o biserică în Țibenî, dar' nu ni spune care Sînt anumea a fost patronul său ruga ei. Este însă foarte remarcabil, că protocolantul consistorial califică pre acest Vasile Sbiera, în resumatul scrisorilor înregistrate, ca „țaran“ sau pe nemțește „Bauer“. Orîde această însușie soțială curăspundeă sau nu cu realitatea, și orîde nu cumva prin ea se ascundeă vreo nedreptate comisă, n'am putut află pînă acum, căci testul scrisorilor înregistrate nu se mai găsește în ȃiua de astăȃi în arhiva Consistoriului.

În scrisoarea presîntată la Consistoriul episcopesc într'a 15 Ianuariu 1786 st. v. și înregistrată în protocolul de gestiune sub Nr. 30 ni se spune că țaranul din Țibenî, Vasile Sbiera, se roagă ca să 'i se permită a strămută la Bălcăuț biserica cea făcută în Țibenî cu spesele proprie, fiindcă el se aședase acum acolo. Se vede că pe timpul acesta se luase dela familia Sbiera moșia Țibenî și se dăduse în posesiunea noauei colonii maghiare, care o stăpînește pînă astăȃi, căci într'o consemnare a moșiilor, făcută în anul 1780, se găsesce Țibenî numiți cu numele dat de Unguri „Fogodi-Isten“ și mai pe urmă Istensegits. <sup>1)</sup>

În urma acestei pretensiuni, Consistoriul episcopesc a cerut, prin scrisoarea sa dintr'a 16. Ianuariu 1786, înformațiuni în privința aceasta dela guvernul țării. Acesta îi răsponde printr'o scrisoare din 30 Ianuariu 1786 st. n. presîntată la Consistoriul într'a 21. Ianuariu 1786 st. v. și înregistrată sub Nr. 30, ca să nu se oprească lui Vasile Sbiera strămutarea la Bălcăuț a bisericii făcute cu spesele sale în Țibenî, dacă prin aceasta nu se altereaȃ noaua organizare bisericească, întrodusă în anul 1785.

Într'această noaua organizare satul se numește Țibenî sau Pelișeni (= Pîrlîșeni), și aveă 46 de familii dreptredincioase cu o biserică și cu un preut, iar' Bălcăuții făceaă, împreună cu Botoșința și cu Gropana, o părofie cu 69 de familii, cu o biserică în Botoșința și cu un preut. <sup>2)</sup>

În urma înformațiunii primite dela guvernul țării, Consistoriul episcopesc răsponde în 24. Ianuariu 1786, prin protopopiatul Vicovului, lui Vasile Sbiera, ca să mai aștepte cu strămutarea pînăce se vor înmulți locuitorii din Bălcăuți ca să poată formă o parohie deosebită.

<sup>1)</sup> Werenka Dr. D. Topographie der Bukowina, Czernowitz 1895, pg. 176; și pg. 123. — <sup>2)</sup> Werenka Dr. D. l. c. pg. 194.

Acest răspuns nu mulțămi pre Vasile Sbiera. Scos din moșia ce o avea aici, el prinse a reclama vasele, veșmintele și cărțile bisericești, aducînd ca motiv înăinte, că nu mai voiește să rămînă în Bucovina, ci că va trece în Moldova, fiindcă 'și-a găsit adapost acolo în Rudești, un sat în plasa Berhomete din județul Dorohoiu, nu departe de Talpa, o moșie veche familiară, după cum ni spune tradițiunea (pg. 8, § 5).

Temîndu-se de vreo răspundere pentru pribegirea lui Vasile Sbiera, protopopul Vicovului și al Cîmpul-lungului Rusesc, Toader Țurcan, face Consistoriului episcopesc arătare despre aceasta prin scrisoarea sa presîntată într'a 13. Mart 1786 și înregistrată în protocolul de gestiune sub numărul 105, că popa Toader Miron din Pîrlișeni sau Țibenii s'a dus la noaia sa parohie, iar Vasile Sbiera pretinde numaidecît predarea tuturor vaselor, veșmintelor și cărților bisericești și chiar a altariului, va să dică toate lucrurile din lăuntrul bisericii, căci el nu mai poate stă în țară, ci că vré să treacă în Moldova la Rudești. Consistoriul, la rîndul său, înștiințează despre aceasta pre guvernul țării prin scrisoarea din 16. Mart 1786 cu rugarea, ca să iaie măsuri în privința pribegirii lui Vasile Sbiera.

Ce a urmat mai departe în privința aceasta, nu știm, fiindcă n'am mai găsit nimic înregistrat în protocolul de gestiune. Dară țînînd samă de voința tare ce caracterisează pre Sbierenii și de stătornicia lor în propunerile ce 'și le fac, nu este greu a gîci, cum s'au petrecut lucrurile mai departe. Vasile Sbiera n'a mai putut rămîne în Țibenii sau Pîrlișeni, fiindcă moșia lui eră acum ocupată de colonia ungurească și nu mai avea cu ce trăi, decî a trebuit să pribegescă, dar' încotro s'a dus, nu știm. Asemenea și biserica ce o reclama încă n'a mai putut stă acolo, deoarece noi colonisții nu erau de confesiunea dreptcredincioasă răsăriteană. Ea dară a trebuit să fie strămutată. Și întru adevăr așa s'a și întîmplat, că în consemnarea parohiilor și a preuților, alăturată sub lit. A la planul regulativ bisericesc din 1786 nu mai găsim Țibenii sau Pîrlișeni figurînd în ea ca parohie<sup>1)</sup>, ca în consemnarea Consistoriului din 1785, nici măcar ca atenență a altei parohii. Însă, încotro a fost strămutată? Iată o întrebare care se împune de sine, dar' la care, după documintele de cari dispunem pînă acum, nu este greu de răspuns, de și nu pe sigur.

Pe temeiul tradițiunii familiare și al atestului dat într'a 28 Decemvre 1839 și într'a 1/13 Noemvre 1844 de episcopii bisericești și de bătrîni din Sirete la Consistoriul episcopesc și înregistrate acolo într'a 31. Decemvre 1839 12. Ianuariu 1840 sub Nr. 3664 și într'a 6/18 Noemvre 1844 Nr. 4175, putem afirmă, pînă la dovezi contrare, cu oarecare siguritate, că biserica din Țibenii a fost strămutată nu alurîa decît la Sirete, cu care ocaziune ușor s'a putut întîmplă ca să 'i se schimbe și ruga sau hramul, adecă patronul.

<sup>1)</sup> Calinescu M. Normalien-Sammlung, Cernăuț 1887, t. I. pg. 56.

Dacă aceste deducțiuni se vor adevăra ca deplin întemeiate prin cercetări ulterioare, atunci ar urma mai departe, că această biserică este cea făcută de Ion Sbiera și de soția sa Anastasia înainte de anul 1732, și că Vasile Sbiera din anul 1786 n'a fost altul decât vreun fiu de al lui, care reclamă biserica nu atîta ca făcută de dînsul cu speșele proprii, cît mai virtuos în virtutea dreptului de moștenire, ca pre un odor familiar.

Cu toată argumîntarea aceasta, sau cu tot șirul acesta de cugetări, care ni se împune de împrejurări, trebuie să mărturisim că nu rămîne esclus nici cazul, că atît Ion Sbiera înainte de anul 1732, cît și Vasile Sbiera mai pe urmă, fiecare îndeosebi, să fi făcut cîte o biserică, și anume Vasile Sbiera în Țibenî cu un patron pînă acuma necunoscut, iar Ion Sbiera cu o localitate necunoscută, dar' cu patronul Adormirea.

Din cele espuse aice un lucru răsare mai pre sus de orice îndoială, că între anul 1779 și 1786 s'a stricat cuibul Sbierenilor din Țibenî sau Pîrlișeni, că teritoriul stăpînit de ei a fost ocupat de alții cu puterea, și că ei au fost nevoiți să se împrăștiie care încotró a putut.

Acest Vasile Sbiera, atît de energic și de stăruitor întru apărarea drepturilor sale, încă trebuie să fi avut copii. Dară cîți și cum se cheamă ei, aceasta nu o știm după cunoștințele noastre de pînă acum. Dar' ceea ce putem afirmă cu destulă siguritate este, că Niculaiu Sbiera, despre carele avem să vorbim acuma, a stat cu el în legături familiare foarte deaproape, probabil ca frate mai mic.

### § 35. Niculaiu Sbiera.

Acest Niculaiu Sbiera eră moșul mîeu după tată, și eră venit din Țibenî în Horodnicul de jos, după cum îmi spuneă tata și unchișul Ioniță, și precum afirmau și alți oameni bătrîni de acolo mai în urmă. Precînd frații săi se duseseră în alte părți în urma ocupării moșii lor decătră veneticii Unguri, Niculaiu Sbiera eră constrîns de împrejurări familiare ca să vină la Horodnic, fiindcă se căsătorise pela 1782 sau 1783 cu Lupa, fiica preutului Aristarh Onică din Horodnicul de sus, și să ocupe pe teritoriul Horodnicului de jos niște locuri deșerte și pustii, dupăcum ni spune tradițiunea familiară (§ 9. pg. 19.)

În Septemvre 1790, eră acú Niculaiu Sbiera aședat în Horodnicul de jos, locul mîeu natal. Consultînd cu deamăruntul matricele parohiale de acolo, iată ce am găsît în ele!

Dupăcum se vede din „Conscripția asupra tuturor persoanelor din parohia bisericii hramului cinstitei cruci în satul Horodnicul de gîos și petrecerea lor creștinească, pe anul 1811“ sub Nr. 41, moșul mîeu Niculaiu Sbiera eră trecut în ea cu etatea de cincîzeci și trei (53) de ani. După această îndicare el trebuia să se fi născut în anul 1758. Această îndicare însă stă în descordanță cu altă notiță ce o găsim în „Conscripția pe anul 1817.“

Aice stă scris sub Nr. 41, că în acest an Niculaïu Sbiera (Zbera) eră în etate de cinci decii și șapte (57) de ani; prin urmare, după această a doăua indicare, el samănă să se fi născut nu în 1758, ci în anul 1760. În „Mitricea morților a parohiei Horodnic de jos“ t. 1. stă însemnat, că el a murit într'a 13. Februarîu 1829 în etate de șapte decii și doi (72) de ani. După această a treia însemnare ar urmă, că Niculaïu Sbiera s'a născut cam în anul 1757. Tustrele aceste notițe sînt trecute precum în „Conscripție“ așa și în „Mitricea morților“, nu după vreun documînt de naștere, ci după spusa familianților mai bătrîni, căci înăainte de încorporarea Bucoviniî, și chîiar și după aceasta pînă în anul 1786, nu se purtau Mitrice, nu se făceaŭ Conscripții. Aceste însemnări arată așadară data nașterii nu în mod sigur, ci numai apropiativ. Decii, după ele, nu putem afirmă alta, decît că moșul Niculaïu Sbiera s'a născut cam între anul 1757 și 1760.

Soțiaea moșului Niculaïu Sbiera, Lupa, fiica preutului Aristarh Onică din Horodnicul de sus, este trecută în „Conscripția“ din 1811 cu etatea de patru decii și patru (44) de ani, iar' în cea din anul 1817 cu etatea de patru decii și noaŭe (49), și în „Mitricea morților“ stă însemnat că a murit într'a 16. Februarîu 1830 în etate de șapte decii și unul de ani. Decii și la moașa Lupa varieađa anul nașterii, după aceste trei îndicări, între 1759 și 1768.

În Horodnicul de jos se așădase Niculaïu Sbiera pe o moșie mănăstirească, a Suceviții adecă, și cuprinse din teritoriul ei cît loc îi trebuia spre hrană, din care causă fŭ apoi constrîns decătră administrațiunea moșiilor mănăstirești ca să facă pentru aceasta dîle de lucru ca și ceialalți locuitori clăcași, dupăce se înființară în anul 1785 în Bucovina opt oficii pentru administrarea bunurilor mănăstirești și pretești.

### § 36. Copiî moșului Niculaïu Sbiera.

Moșul Niculaïu Sbiera a avut mai mulți copiî, toți născuți în Horodnicul de jos, și anumea pre:

1. Ion, adecă pre neuitatul unchiș Ioniță, pus în „Conscripția“ din anul 1811 sub Nr. 40 ca fiind de 28 de ani și ca avînd de soție pre Acsinea, în etate de 24 de ani, iar' în „Conscripția“ din anul 1817 este arătat ca avînd 33, iar' soțiaea sa 29 de ani. Decii Ioniță s'a născut, după aceste însemnări, saŭ în anul 1783 saŭ în 1784; prin urmare tată-saŭ, Niculaïu Sbiera, trebuie să se fi căsătorit saŭ în anul 1782, saŭ în 1783.

2. Ursachi. Acesta este pus în „Conscripția“ din 1811 sub Nr. 41 ca fiind de 27 de ani și ca însurat în Februarîu 1812 cu Mariea de 20 de ani; în „Conscripția“ din 1817 sînt trecuți, el cu 32 și ea cu doatŭ decii și cinci (25) de ani.

3. Toader saŭ Tudurachi cum se numia el îndecomun. Acesta este arătat în „Conscripția“ din 1811 Nr. 41 ca fiind atunciă de 25 de ani,

iar' în „Conscripția“ din 1817 Nr. 41 ca fiind de 30 de ani și avînd ca soție pre Ileana în etate de 22 de ani.

4. Ghiorghie. Acesta este trecut în „Conscripția“ din anul 1811 cu 20, iar' în cea din 1817 Nr. 41, cu 25 de ani. Acesta a fost tată-mieș.

5. Domnica. Aceasta este trecută în „Conscripția“ din 1811 cu 17 ani. După „Condica născuților“, t. I. pg. 18—19, ea s'a născut într'a 7. Noemvre 1795 avînd ca nănaș la boteș pre preutul Miron Tăriță din Bădeuș; rugăciunile de boteș 'i le-a citit preutul local, Vasile Popescul.

În Conscripțiunea din anul 1817 Nr. 41 mai găsim trecut ca ficior și 6) pre Aftanasă. Acesta este arătat aici ca fiind pe atunci în etate de 32 și ca avînd de soție pre Ana, în etate de 28 de ani. După această însemnare el pare a fi fost frate geamên cu Ursachi, dar' în familia tătini-mieș treceă ca al doile, după Ioniță. Neafiarea lui în „Conscripția“ din 1811 se poate esplică prin aceea că se află pe atunci aiuria undeva, la vreun neam, saș la soeri. El a avut un ficior, născut în Optomvre 1818, cu numele Ștefan, chîemat și Dumitru. Acesta și soțiea sa Ileana sînt părinții esarhului și parohului din Sîrete, Constantin Sbiera.

După „Condica născuților“ t. I. pg. 10—11, Niculaș Sbiera a mai avut încă o copilă cu numele

7. Ecaterina, născută într'a 17. Septemvre 1790 și rēpăosată într'a 22. Faur 1791, de vērșat.

### § 37. Copiș lui Giorgiș Sbiera.

Tată-mieș Giorgiș s'a născut, precum adeverește „Condica născuților“ din Horodnicul de jos, t. I. pg. 12—13, într'a 7. April 1791. La boteș a avut ca nănaș pre preutul din Bădeuș, Miron Tăriță, iar' rugăciunile de boteș 'i s'a citit de parohul local, Vasile Popescul. El s'a cāsătorit în anul 1818.

Soțiea sa și maică-mea se chîemă Ana, și eră ficea dascălului din Crasna, Ilie Iliuță, și a soțieș acestuia, Cseniea, ficea preutului Ieremie Pleșca și a soțieș sale Mariea, din Crasna.

Copiș împreună aș avut :

1. Smaranda. Ea s'a născut într'a 31. Optomvre 1820; a fost boteșată de vicariș parohial, Dumitru Popescul, fiul parohului Vasile Popescul, avînd ca nănaș pre cîntăreșul bisericesc din loc, Giorgiș Popescul. Ea s'a mărîtat după Alesandru Teleagă, proprietariș mic din loc, într'a 11. Noemvre 1843 și a avut patru copiș, pre Dumitru, Sîmion, Paraschiva și Nastasiea; a rēpăosat într'a 17. Mart 1879.

2. Cătrina. Ea s'a născut într'a 31. Optomvre 1822; boteșul 'i s'a citit de preutul local, Dumitru Popescul, avînd ca nănaș pre cîntăreșul bisericesc, Giorgiș Popescul. S'a mărîtat după Vasile Luță, proprietariș mic din loc, într'a 29. Noemvre 1841 și a avut șapte copiș, pre

Măriea, Ana, Paraschiva, Ilie, Gîorgiîu, Miftodi și Ion; a r p osat într'a 24. Februar i  1884.

3. **Paraschiva.** Ea s'a născut într'a 8. Optomvre 1824; bote ul 'i s'a citit de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca n naș pre c nt re ul bisericesc, G orgi  Popescul. S'a măritat după G orgi  Teleagă, proprietari  mic din loc, într'a 4. Noemvre 1845 și a avut opt copii, pre Dumitru, Ion, Gavril, Casian, Agafia, Catrina, Mariea și Ileana; a r p osat într'a 3/15 Ianuari  1896.

4. **Ion.** Acesta s'a născut într'a 24. Ianuari  1827; bote ul 'i s'a citit de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca nănași pre c nt re ul G orgi  Popescul și pre Mariea Lungoci . A murit într'a 12. August 1829, de tusă.

5. **Măriea.** Ea s'a născut într'a 23. August 1829; bote ul 'i s'a citit de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca n naș pre c nt re ul bisericesc, G orgi  Popescul. S'a măritat într'a 10. Juli  1847 după Istrate Colban, proprietari  mic din cotunul Călugărița din loc; a avut un sîngur copil, pre Ștefan, și a r p osat într'a 14. Septemvre 1849.

6. **M crina.** Ea s'a născut într'a 17. Juli  1831; s'a bote at de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca n naș pre c nt re ul bisericesc, G orgi  Popescul. S'a măritat după G orgi  Donisan, proprietari  mic și pi ari  de sumane în Satul Mare, într'a 31. Ianuari  1852, și a avut șese copii, pre Ion, Nicula , Vasile, Elisaveta, Mariea și Tecla.

7. **Nicula .** Acesta s'a născut într'a 7. April 1834; s'a bote at de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca n naș pre c nt re ul bisericesc G orgi  Popescul, și s'a c s torit într'a 14/26 Juli  1863 cu Ileana, fiica protopopului Nicula  Dracinschi din R d uț, av nd cu ea trei copii, pre Ana s. Lița, pre Ștefan și Ionița; la al patrule copil a r p osat într'a 19. Ianuari  1873.

8. **Ion,** autorul acestei scrieri. El s'a născut într'a 20. Optomvre 1836; bote ul 'i sa citit de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca n naș pre c nt re ul bisericesc local, G orgi  Popescul; s'a c s torit într'a 30. Juli  s. 11. August 1872 cu Aspasia, fiica parohului Nedelcu din Po ene de l ng  Solca, av nd cu ea noa e copii, pre Romul-Ion, Rem-Modest, Trăian, Decebal, Radu, Alesandru, Eugenia, Eudochiea și Miha .

9. **Elisaveta,** numită Saveta. Ea s'a născut într'a 8. August 1839; bote ul 'i s'a citit de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca n naș pre c nt re ul bisericesc G orgi  Popescul. S'a măritat după Pintele  Vladeanul, proprietari  mic din loc, într'a 15. Faur 1859, și a avut noa e copii, pre Ana, Mariea, Eufrosina, Tit, Ion, Artemi , Ion, Eufrosina și Mariea, acești șese din urmă a  murit.

10. **Tecla,** numită Aftecla. Ea s'a născut într'a 2. Optomvre 1841; s'a bote at de parohul local, Dumitru Popescul, av nd ca n naș pre c nt re ul bisericesc, G orgi  Popescul. S'a măritat după Vasile Teleagă, pro-



prietariu mic din loc, într'a 8 Noemvre 1859 și a doăa oară, ca văduvă, după Ion Onică, proprietariu mic din loc, într'a 14. Noemvre 1868, și a avut cu bărbatul dintiū un fecior și o fată, iar' cu al doile bărbat patru copii, pre Mariea, Laurențiu, Sevastia și Ana.

Maică-mea, Ana, a rēpăosat de reumatism într'a 10. Ianuariū 1853, în etate de 52 de ani, iar' tată-mieū a murit într'a 19. Februariū 1860, în etate de 63 de ani, dece luni și 12 zile.

Datele de mai sus sînt scoase toate din Condica Născuților, din Condica Înuraților și din Condica Morților dela parohia Horodnicul de jos din Bucovina.



### III. Amintiri din viața mea.

#### A. Timpul copilăriei, 1836—1845.

##### § 1. Viața universală.

Universul e fără început, fără sfîrșit și fără margini; e plin de putere dumnezească, de viață nesecată. Puterea, viața este mișcare, și mișcarea vecinic se combină și se desbină, dînd astfel început și sfîrșit la nenumărate ființi mărginite, în felūrite forme și în diferite mărimi. Într'acest modru ivitu-s'au în legătură strînsă între sine centrele mari și mai mărunte de viață individuală, condiționată una de alta.

Ajuns'am pe nesîmțite și pe neștiute la sisteme solare și planetare. Ne trezim însă pe pămînt în plină viață universală și încunjuțați de varii viațe particulare, ca emanațiuni ale aceleia. Începem pe încetul a avē conștiință de sine și de încunjurimea noastră din apropiare și de cea din depărtare. Cît timp păstrăm această conștiință, trăim, adecă trecem prin viața într'o formă binedeterminată. Cînd se dăbălădeadă legăturile formii acesteia și se desfac, ne părăsește și ni se întunecă conștiința de esistență particulară, murim, adecă ni se descompune forma în care am fost, și elementele ei întră din nou în mișcarea universală, și staū la dispozițiunea Puterii Dumnezești pentru combinarea și durarea alte viațe, în altă formă, mai superioară sau mai inferioară, după cum au fost și rezultatele, adecă faptele primei viațe individuale și particulare.

##### § 2. Nașterea.

Eū m'am ivit în forma de om, ca esistență proprie particulară într'a 20. Optomvre/1. Noemvre 1836 în Horodnicul de jos dintr'o familie care a păstrat, în urmașii săi, mai bine de patru sute de ani conștiința esistenței sale particulare. Cînd s'a ivit în mine, pentru întiaș dată, conștiința despre esistența mea proprie, nu știū; urme însă din ea

s'au păstrat în receptaculul ei, în memorie, în viața mea sufletească, încă de dinnăinte de a fi împlinit șapte ani.

### § 3. Un omăt mare.

Așă, de esîmplu, îmi aduc foarte bine aminte, cum într'o noapte de iarnă ninsese atît de cumplit, încît pînă deminează pătura noaă de omăt ajunsese pînă la ferești; cum numai cu greu putură părinții deschide ușa tindii; cum cu anevoie se făcură cărări pînă la grajduri și pînă la fîntină; și cum unele găini, răsbite de foame, zburară din pătula lor deschisă și, cădînd în omăt, se cufundară în el, și nu mai putură eși afară.

### § 4. Înmorboșare și descîntare.

Altă dată mă bolnăvisei; măică-mea mă duse la o descîntătoare din apropiare; și, ca astăzi, ved cum biata babă luă niște lingure și cuțite, cu cari mă lovia, din cînd în cînd, în cap, în piept, în pîntece și la brațe, le băgă într'o ulcică cu apă, le împlintă într'o străchinuță cu unt, și cum tot borborosia nușce din gură, și cum, în sfîrșit, făcu o luminiță de ceară, o aședă pe niște păciusele, o prinse, o puse pe pîntecele mieu și o acoperi cu o ulcicuță. Deodată simții cum 'mi se suge pîntecele în ulcicuță, și începuî a plînge. Mă mîngăiară neteđindu-mă pe cap, dar' ținîndu'mi minile și spunîndu'mi, că nu'mi va fi nimică și că mine voi fi sănatos.

### § 5. Bucurie după însănătoșare.

Într'una din Duminicile următoare mă sculaî de pe cuptoriu sănatos și voios. Bucuria mea eră nespus de mare, simțindu-mă iarăș tare și voinic. Măică-mea mă puse pe vatră lîngă foc, mă îmbracă într'o cămeașă albă și mă încinse cu un briu frumușel, iar' tata-mieș puse niște colaci într'un tulpan și se duse cu ei la biserică. Uitîndu-mă cam cu dor la colaci, înțelese măică-mea că aș voi și eș unul, și îndată îmi dete unul din cei ce mai rămăseseră pe masă, dar' adause, ca să șed bineșor pe cuptoriu pînă ce se va întoarce tata dela biserică, că'mi va aduce alt colac sînțit. Ce plăcere aveam și cît de vesel eram cînd, după biserică, putuî arătă frăținilor mieș doi colaci, vîrîndu'mi mînușile cînd în unul, cînd în altul, cînd într'amîndoî!

### § 6. Petrecere cu povești.

Asemene îmi aduc aminte cum în ăile de sărbători și de tîrg, cînd părinții se duceau de-a casă, lăsaî în locul său, pentru paza noastră, pre o babă bună și blindă, Chița cu numele, care ni povestia sările felurite porogani și povești. Astfelu de povești și de porogani ni povestia și tata în sările lungi de iarnă. Ale tatei povești însă erau mai mult despre viteji și feți frumoși, iar' ale Chiței mai ales șagalnice și despre duhuri necurate, saș despre îngerî.

### § 7. Cucoși de grăunțe.

Tot așă nu pot uită cum măică-mea ni făcea, în sărbători, cucoși, aruncînd grăunțe alese de păpușoi într'o tigare cu untură, pusă pe căr-

bun. Într'o sârbătoare, ducîndu-se părinții de-a casă în cumătrie, rămaserăm numai noi copiii. Cum plecară părinții, și mai înainte de a sosi buna noastră Chiță, făcurăm foc în vatră și jăratec, luarăm din cămară o tigaie, o împlurăm cu unt în loc de untură, îl topirăm și aruncărăm în el grăunțe. Dar' ce să veți! Din grăunțele noastre nu se făceau cucoși mari, albi și frumoși, ci foarte mici și pîrliți, iar' cele mai multe grăunțe abia crăpau, sau numai se pîrpilău, fără de a crăpa măcar. Mult ne mirărăm noi de acest lucru! Se trecu numai înzădar o mulțime de unt. Am pus toate la locul lor, iar' cucoșii și grăunțile pîrpilite, cîte nu le puturăm mîncă, le ascunserăm într'o strachină acoperită. Dînd maică-mea a doaua ȕi de ele, ne trase la răspundere, și cînd vedu cît unt 'i-am fost stricat, își puse mîinile în cap, ne muștră bineșor, dar' nu ni făcu niciun rău. Cînd o întrebărăm, că de ce din grăunțele noastre nu se făcură cucoși frumoși, ni spuse că de aceea, pentrucă sîntem brudii, și că cucoșii nu se fac în unt.

### § 8. O pedeapsă.

Altă dată, într'o sară din Postul cel Mare, aduse tata niște vergi în casă, se aședă pe scaun înnăntea focului de pe vatră, și începă a le pîrpili în para focului și a împleti din ele gînjuri. Trebuie tare să'l fi stinghierit în lucrarea sa și să'l fi năcăjît amar, căci, deodată, mă tređițu lovit peste pulpele goale ale piciorușelor cu o vargă de cele calde, ceea ce nu'mi aduc aminte să fi făcut vrodată mai înnănte, fiindcă mă aveă foarte drag. Țipațu și prinsețu a plînge cu jale.

„Da ce-ai făcut, Ghiorghie!“ îi ȕise maică-mea cu duioșie, venind repede la mine și căutînd să mă ogoaie.

„Ți-am dat minte, răspunse tata, ca să bage mai bine în samă și să se ferească a călcă în picioare cuvintele tatei!“

De atunci am căutat să nu'i mai dau prilej la supărări atît de dure-roase pentru mine.

### § 9. O datină vitejască.

În datinile poporului român s'au păstrat, în mod simbolic, multe amintiri drăgălașe și prețioase de prin decursul desvoltării lui soțiale și culturale. La nunta Romînului sînt o mulțime de ceremonii de o adincă semnificare. Între acestea este și oprirea miresei decătră vreun frate la ieșirea ei din casa părintască cu danț mare dela ospățul de după cununie. La cîntecul Busuiocului decătră lăutari, comesenii se scoală, se prind de mîină și așa, dăntuind în colan, încunjură de trei ori masa; apoi se desprinde colanul danțului la capățul meșei și începe a ieși afară, tot în șirag, ținîndu-se de mîini. În timpul acesta se aședă la pragul ușii un frate neînsurat de al miresei, sau, în lipsa lui, o soră, sau și alt neam, și așteaptă acolo cu un pistol, sau și cu un băț, în mîină. Cum numai a pășit mirele preste prag, avînd la dreapta sa pre

mireasa, viteazul frate repede pune pistolul în uşciorul uşii, între mireasă şi mire, dîcînd acestuia că nu'î va slobodî mireasa pînăce nu va rîscumpără-o după cuviinţă. Mirele atunci scoate din curea saŭ din şerpăraş vreun dar potrivit şi pregătit mai dinnăinte, şi loveşte cu el pistolul din jos în sus spre semn ca să'l rădice şi să sloboadă danţul. De convine străjerului darul oferit, el dă drumul miresei şi rămăşiţii danţului, 'yar de nu, el stă de vorbă cu mirele şi nu ia pistolul din uşciorul uşii pînă nu se învoiesc asupra rîscumpărării.

Cu deosebită plăcere şi bucurie îmi aduc aminte cînd în toamna anului 1841, pentru întîiaş dată, eu şi frate-mieŭ, Niculaŭ, instruiţi de bunul nostru tată, ne aşedarăm la pragul uşii, cu pistoale în mîni, şi nu voiam să dăm drumul sorioarei noastre, Catrinei, care se măritase după Vasile Luţă. Ce viteji mai eram noi la astfelî de prilejuri, cari se mai repeţiră încă în toamna anului 1843 şi 1845 şi în vara anului 1847, şi ce vervă mai desvoltam noi, prîfăcîndu-ne că nu ni place, saŭ că nu ni'î de-ajuns darul de rîscumpărare !

### § 10. Un cîntec pe jumătate priceput.

La unele prilejuri casnice, cînd oaspeţii tatei erau bine dispuşi, pe lîngă săgile şi rîsetele lor necontenite, începeau a şi cîntă. Tata încă avea un cîntec, pre care însă numai rar îl cîntă, şi mai ales atunci, cînd oaspeţii săi săguiau şi rîdeau mai cu hohote. Partea dintîiŭ a acestui cîntec o pricepeam destul de bine, fiindcă oglindia aceea ce se petrecea în casă, dar' partea a doaua o înţelegeam numai într'atîta, încît îmi aduceam a minte de luptele unor voînici şi feţi frumoşi de prin poveştile audite. Acest cîntec eră :

Haŭ să bem, să bem, să bem !  
 Dară minte să avem !  
 Haideam să ne veselim,  
 Dar' totuna treji să fim,  
 De duşmanî să ne ferim !  
 Tot cu chîef şi voie bună  
 Să petrecem împreună,  
 'yar' la grele, la nevoi  
 Să sărim ca la pripoiŭ !  
 Să luptăm, să nu ne dăm !  
 Neamul, ţara s'apărăm !

### § 11. Învătătură rominească în casa părinţască.

Noi toţi copiiŭ, cum numai prindeam a grăi bine, învăţam treptat dela părinţi rugăciunile : În numele tatălui, Împărate cerese, Sînte Dumneđeule, Sîntă Treime, Tatăl nostru, Născătoare de Dumneđeŭ, Cređul, şi mai pe urmă şi Miluieşte-mă Dumneđeule, rugăciuni pre cari le spuneam, înnăntea

icoanelor de pe pãrete, sara ãnnãinte de culcat și dimineața ãndatã dupã spãlat.

Venind din cînd ãn cînd ãn vãdute la pãrinți frații mamei, din Crasna, și plãcîndu-le cum spuneam rugãciunile, ni fãceã cîte un mic dar ãn banï, ne lãudã tare și ãndemnã pre tata ca sã caute sã ne deie la școalã cînd vom fi bunï de ea.

„Da cum nu 'i-aș dã bucuros, li rãspundeã tata, dacã am avé și noi, ca Domniavoastrã, școalã ãn sat, dar' sã'i trimet prin strãini, mã cam tem!

Auãînd mai adeseori aceste ãndemnuri, și ãnimoșãți de laudele ce le cãpãtam dela unii alții, ãncepurãm și noi, doi frații, a ne trage la școalã. Mama ni ținea parte, dar' tata își arëtã mai de multe ori ãndoielele sale. ãn fine, ãn toamna anului 1843, cînd frate-mieũ mai mare, Niculaiũ, erã de noaũe, dar' eũ de șapte anï, se ãnduplecã tata sã iaie ãn casã pre un ãnvãtãtorũ ambulant din Rãdãuț, Vasile Rãduș cu numele. Pînã ãn Postul cel Mare din 1844 ãnvãtãserãm cu el: Bucovna, Ceaslovul, Psaltirea, și puțin comput.

Vãdînd tata propãșirile noastre ãmbucurãtoare, și ãndestulat cu ele, credũ deocãmdatã cã atîta ar fi deajuns pentru cultura noastrã ãntelec-tualã, și dete drumul bunului ãnvãtãtorũ. Ca sã arete prietinilor și con-singenilor sãi cã are feciori cãrturari, la ãntãlnire cu ei ãn casa pãrin-tascã, la prilejuri sãrbãtorești, ne puneã tata adeseori sã citim cîte una alta din cãrțile ce le aveam. Noi, frații, ne supuneam la aceasta cu plãcere, fiindcã aveam și noi partea noastrã de laude, ceea ce deșteptã ãn noi con-știința de sine și nãzuința de a citi și mai alte cãrți. Mare bucurie și plãcere am simțit atît noi cît și cei ce ne ascultã, cînd am dat ãn satul vecin, ãn Horodnicul de sus, preste vestita Alesandrie, și ãncepurãm a o citi mai adeseori ãn auãul tuturorã.

## § 12. ãndemnuri la ãnvãtãturã publicã.

ãndemnãri ca sã urmãm mai departe cu ãnvãtãtura nu lipsiaũ. Noi frații ãncã ne trãgeam la școalã, darã tata se cam codiã sã ne deie pre amîndoi, fiindcã doriã ca frate-mieũ mai mare sã rãmînã la moșie, iar' eũ îi pãream ãncã prea mic de școalã. Și așã trecũ anul 1844. Adunîndu-se ãn anul 1845, la Sîntul Gïorgiũ, patronul tatei, mai mulți oaspeți, ne puse tata, ca de obiceiũ, sã citim ãnnãintea lor cîte una alta. Oaspeții se mirarã de propãșirea noastrã, felicitarã pre tata, și unii din ei îl ãndemnarã ca sã ne deie mai departe la ãnvãtãturã dîcînd cã putem fi odatã domni mari, sau preuți. Aceste ãndemnuri, precum și stãruința mamei, nu rãmaserã fãrã de succes asupra hotãrîrii tatei, fiindcã, curînd dupã aceasta, ne și duse la Rãdãuț la școalã. Mama ni pregãti cele trebuincioase, darã nu ni pãrea destul de voioasã. Îi pãrea bine cã ne duce la școalã, darã erã cu inima frîntã și plinã de jele cã se despãrtește de noi. Ne iubiã nespus de tare!

Noi frații eram voioși. Am plecat la Rădăuț cu căruța încărcată de merinde. La școală ne puse directorul să'i citim; ne lăudă că citim așa de bine românește, dară vedînd mai pe urmă că nu știm citi nemțește, țise tatei că nu ne poate primi în decursul anului școlar, ci numai la începutul lui, și anumea în clasa elementară ca să deprindem și nemțește. Ne întoarserăm dară a casă fără de ispravă. Cînd eram aproape să intrăm din livadă în ograda casei, ni spuse tata să nescoborîm din căruță și să ne dosîm după grajduri, fiindcă voia să afle ce va dice mama acum cînd nu ne va vedé.

Am ascultat. Auđînd mama duruitul căruții, a ieșit tatei înnăinte și, nezărindu-ne în căruță, îl întrebă: „'I-ai lăsat în Rădăuț? . . . Dar' oare ce-or face sărmanii!“ . . . și începú a plînge, a ne căină și a ne jăli.

Cum auđîrăm jălirea mamei, alergarăm repede înnăinte ea, și'i strigarăm: „Iată-ne mamă!“

Aceasta fú o apă rece peste simțămintele ei prea fierbinți. Ea încetă de plîns și de jălit, ne sărută și, întorcîndu-se cătră tata, îi țise în chip de mustrare: „Veđi, Ghîorghie, tot nu te îndurî să'i dai la școală!“

„Ba! îi voiú dá, dar' abia delă toamnă înnăinte, că acuma, pe la sfîrșitul anului școlar, n'au vrut directorul să'i primească, fiindcă nu știú nemțește“, îi răspunse tata.

## B. Timpul învățaturii publice primare, 1845—1849.

### § 13. Rădăuțul.

Pe la începutul lui Septemvre 1845 am ieșit din casa părintască. Îmbii frați, spre a ni continuá învățatura în școala trivială de trei clase din Rădăuț. Acest oraș este vecin cu Horodnicul de jos, locul nostru natal, și foarte aproape de el. Pe timpurile acelea, Rădăuțul erá încă mai detot romînesc; nu ne simțiam dară prea înstrăinați petrecînd acolo. Pe lîngă Jîdani în număr mai mare, ca neguțatori, se mai aflaú puțini Nemți și cîțiva Poloni, saú ca funcționari saú ca meseriași; negoțul erá în mîna Jîdanilor și a Armenilor; numai un sîngur dughienariú erá Neamț.

Cînd venia Vineria, ziua de tîrg sêpteminal, se strîngeau de prin împrejur o mulțime de oameni de impleau ticsit piața cea foarte spățioasă din mijlocul orașului. Tot negoțul se făcea numai prin intermediul limbii romînești; chiar în zilele de rînd nu auđiaí vorbindu-se decît romînește. Înșiși străinilor li plăcea a vorbi romînește ca să se deprindă mai bine într'un graiú, de carele aveaú mare trebuință pentru îndestularea trebuințelor dîlnice; mai ales Nemții și Jîdanií făceaú aceasta.

## § 14. Limba nemțască ca pîedică în continuarea dezvoltării mele intelectuale.

Îmbii frați am fost înscriși la școală în clasa elementară ca să învățăm nemțește. Cu cititul și scrisul ni merse foarte ușor; deprinsesăm îndată; dară ce folos! că nu pricepeam nicio boabă din cîte citiam. Despre vreo espicare în romînește a celor citite nemțește nu eră nici vorbă pe atunci! Învătătorul de clasa elementară și cel de a doaua clasă dreptcă pricepeau romînește, dară nu vorbiau cum se cade; numai directorul, ca Romîn ce eră, știa romînește. Acasă la gazdă încă n'am avut pre nime care să ne învețe a pricepe și a vorbi nemțește; ne îndestulam numai cu cît puteam deprinde de pe la conșcolerii carii vorbiau îbele limbii. Cît pentru școală, fûrăm necesitați să învățăm toate dearostul, fără de a pricepe și a ni dá sama cum se cade de cîte le învățam. De aceea nici nu ni puteam face închipuinti lămurite și precise despre cîte învățam. Această scădere principală a învățămîntului public de pe atunci a avut o înrîurintă nu numai împiedicătoare, ci și foarte stricăcioasă asupra lucidității minții mele. Nutrită toemai în timpul dezvoltării sale, prin mai mult decît șese ani de zile, numai cu închipuinti vage și confuze despre diverse lucruri și despre rēporturile lor între sine, mintea mea nu s'a putut deprinde și întări, chiar dintru început, într'o eugetare limpede și precisă; eă dreptcă concepeam repede și bine, dar' cînd eră vorba să dau espresiune celor închipuite, îmi lipsiau neconținut numirile trebuincioase, și de aceea eram împiedicat la tot pasul să le comunic altora într'un șir bineordinat și strîns legat și cu espresiunile cele mai potrivite. Această scădere primordială în modul esprimării în graul nemțesc n'a putut să nu aibă mai apoi înrîurire și asupra vorbirii romînești, mai ales din momentul, în care mintea își formase închipuinti numai cu nume nemțești, fără de-a avé la îndămînă și numirile lor romînești! Într'această tristă pozițiune am ajuns mai ales din a treia clasă gimnasială înnăinte, decînd începuseiă a ști mai multe în graul nemțesc, decît în cel romînesc!

## § 15. Un curios fenomen mintal.

După trei luni și jumătate de petrecere neîntreruptă în Rădăuț la școală, ne aduse tata a casă de sărbătorile Crăciunului. În decursul acestui timp scurt se săvîrși o mare schimbare în mintea și în memoria mea. În neconținută luare a mințe la noaua încunjurime în care mă aflam, și căutînd a'mi dá sama numai de cîte vedeam și auđiam aici, nu mai eugetam atît de întensiv la împrejurimea din casa părintească, fiindcă părinții ne cercetă, cel puțin, odată în săptămînă. Ce mare îmi fû dară surprinderea și mirarea, cînd, întorcîndu-mē pentru întîiaș dată a casă, îmi păreau acuma toate de acolo mai altmîntrelea decum le lăsaseiă, mai străine. Dar' această ciudățanie îmi dispărú curînd, după ce prinseiă a compará încunjurimea din casa părintească cu cea dela gazda din Rădăuț și a scoate asemênările și

deosebiriile dintre ele. Abia acum revenii la inchipuirea limpede de mai inainte despre cele din si de pe langa casa parintasca!

### § 16. Huțanii la tîrg.

Romii bucovineni numesc Huțanii pre locuitorii din muntii Cîmpulungului Rusesc. Între sine, Huțanii vorbesc un dialect rusesc, și numai puținii din ei pricep ceva și românește. Ei vin din cînd în cînd la tîrg, călare în șirage lungi, ca să și cumpere cele trebuincioase. Pe atunci aveau în piața Rădăuțului un loc anumea unde se aședău. Într'o Vineri, căutînd niște Huțanii ce ar găsi mai ieftin de cumpărat pentru mîncare, aflară la o femeie mai multe grămăjoare mari de hrean și încă un sac plin lingă dînsa. Ei nu știaū ce'i hreanul, dar' vedînd pre alții cumpărînd și mîncîndu'l cu mămăligă, s'aū mălaiū, și sare, aū întreat și ei cît de scumpă'i grămăjoara? Înțelegînd că costă numai cîte un cruceriu, își cumpărară trei grămăjoare și se întoarseră cu ele repede la ceata lor ca să ospetețe. Găsînd că rădăcina aceasta îi prea iute, că miroșul ei îi înțapă la nas și îi zgîndărește pe la ochi așa de tare, încît prinseră a strănută și a lacrimă, începură unii din ei a se cam codi dela mîncare, dar' bătrînul care cumpăraseră hreanul, îi tot îndemnă dîcîndu-li: „Trebuie mîncat . . . măcar ochi crepat, . . . eū banii dat!“

### § 17. Un rival la învățatură.

Anul școlastic se încheieă totdeauna cu oarecare solemnitate și cu împărțirea de cărți și de iconițe, unele în colorii și aurite pe împrejur, iar' altele numai în negru. Concurenții la aceste premii erau cei mai distinși dintr'o clasă, dar' și aceștia împărții în emenentiști și accidentiști. Eū rivalisam în clasa din urmă pentru premiul dintîi cu un Neamț de origine. Diferința între mine și el eră, că dînsul își spunea lecțiunile și regulile grămaticale cu cuvinte proprie, iar' eū numai cu cuvintele din carte, învățîndu-le pe de rostul; îmbii căpētam, ca censură, eminență sau ademență, cu deosebirea însă că ale mele censuri erau mai adeseori scrise cu literă inițială mare, iar' ale lui cu mică.

La esaminul „pe clase“ (cum dîceam noi) de la finea semestrului din urmă învinseū pre rivalul mieū. Acesta însă, avînd conștiința că pricepe și vorbește nemțește mult mai bine decît mine, se simți foarte asuprit și, în amărăciunea sufletului său, prinse a plînge și a se jăluī, că lui 'i se face mare strîmbătate, dîndu'mi mie întîietatea. Spre a liniști pre rivalul mieū și spre a'l convinge că n'aū fost clasificat cu părtinire, chiamă învățătorii clasei pre director și ne supuse pre amîndoi înăntea lui, din nou, la un esamin, la care directorul puneă întrebările. Și de astădată eșiiū eū învingătorii, și anumea pe motivul că, deși nu vorbesc așa de bine nemțește ca dînsul, dar' rēspunsurile mele, fiind date cu cuvintele din carte, sînt mai bine exprimate și mai frumoase decît ale lui.



## § 18. Lectură privată și inriurința ei.

Neavînd alte cărți de citire decît numai pre cele școlare, în tot decursul acestor trei ani de zile cît am învățat la Rădăuț, ba chiar și vro trei ani din cei petrecuți în Cernăuț, fûrăm nevoiți, în timpul sărbătorilor de Crăciun și de Paști și al feriilor celor mari de vară, a împrumutá dela biserica din sat cărți de citire. Le căpătarăm ușor, fiindcă preutul și cîntărețul ni erau veri primari, iar' tata epitrop la biserică. Citirăm pe rînd, cu mare evlavie, pe lîngă Ceaslov s. Orogierii și Psaltire, încă și Octoihul s. Optvoceriul, Apostolul, o carte groasă de predică, Evangeliierul, și două mari foliante despre Viiețile Sînților, apoi părți din Triod s. Tricînt, din Pentecostarîu și din Antologiü s. Florilegiü. Cititul Evangeliierului și al Apostolului a lăsat în noi adînci urme de religiositate, dar' numai Viiețile Sînților aü fost cartea care a deșteptat în noi însuflețire pentru creștinism și năzuința de a stá și a luptá pentru idealurile lui. Această carte stîrni și nutri în noi dorința de a ne apropia, prin fapte bune și prin lupte neîncetate pentru dreptate și adevăr, de acei martiri atît de plăcuți lui Dumnezeu, și atît de distinși de El prin rară înțelepciune și deosebită putere cu cari ü îndăstrá. Îmi dîceam nu odatá: Ce fericiți sînt acești bărbați! Pentru scurte suferinți, saü pentru disprețul plăcerilor lumești, aü apoi pentru vecie atît de bine la Dumnezeu în cerü, și sînt încă și glorificați și adorați de oameni pe pămînt!

## § 19. Împresiuni din prima călătorie la Cernăuț.

Mîntuind cu succes foarte bun școala trivială din Rădăuț, la începutul lui Septemvrie 1848 ne-a dus tata pre amîndoi frații la Cernăuț, ca să continuăm acolo a patra clasă primară în școala normală, și apoi, la anul, să intrăm în gimnasiü, și ne-a recomîdat, spre privighiire și povățuire, cumnatului saü, și unchișului nostru, Veniamin Iliuț, catehet pe atunci la gimnasiul de jos de patru clase. El ni-a și fost necontentit ca un tată. La el alergam în toate nedumeririle și nevoile noastre și totdeauna eșiam mulțămii dela dînsul!

Trecînd în călătoria noastră spre Cernăuț prin mai multe sate, preste riuri, preste munți și prin păduri, mă uítam cu uîmire în toate părțile; orice vedeam erá ceva nou pentru mine; simțiam cum parecă 'mi se întinde și 'mi se lățește închipuirea.

Din poveștile și poroganiile cele multe ce le auđiseü, imi închipuam că pămîntul este ca un disc, lăteț și rotund, aședat pe spinarea unor pești dintr'o apă mare, și sprijinit de niște țîțini de lemn, la cari rodeau niște cai.

Satul Horodicul de jos erá aședat în vale pe lîngă pârăul Pozănul și pe coasta mîadăđiuală a unui colnic lungareț. Din vatra satului, cercul de vedere, adecă discul pămîntului imi pareá foarte răstrîns, îngust. Cînd mă suiam însă pe gruiul colnicului, unde erá pusă o ciuhă decátră îngi-

neri, cînd aũ fost mäsurat moşile oamenilor, 'mi se mai lărgiá încîtva cercul de vedere, dar' tot credeam că acolo, unde se împreună ceriul cu pămîntul, este marginea lumii. Acuma, cu călătoria aceasta, mă încredinţam tot din ce în ce mai tare, că discul pămîntului trebuie să fie mult mai larg, decît îl vedusem pînă atunci, şi întrebam pre tata, orî de este încă departe pînă la marginea pămîntului. Dumialui îmi răspundeá că sînt încă foarte multe ţări şi împărăţii mari pe împrejur, şi apoi îmi aduceá aminte de Alesandria ce o citiseam de atîtea orî, şi îmi dicea că numai marele împărat Alesandru Machedon a îmblat prin toate ţările şi a ajuns şi pînă la marginea pămîntului.

Cernăuţul de pe timpurile acelea nu se deosebiá tocmai tare mult de oraşul Rădăuţului. Erau dreptcă unele case mai mari şi mai arătoase împrejurul pieţei capitale şi pe lîngă nişte strade cari dau în ea, dar' încolo toate casele şi oamenii aveau aceeaş înfăţişare, şi deprinderile lor tot aceleaş. O singură deosebire 'mî-a bătut mai tare la ochi. În Cernăuţ găsîm mai mulţi străini decît în Rădăuţ, şi audîm acolo vorbindu-se mai adese orî şi ruseşte; în pieţele de negoţ însă predominá graiul romînesc, nu însă şi prin dugbiene.

## § 20. Învătămintul limbei romîneşti în a patra clasă primară.

În clasa a patra primară am avut dintru început un profesor de limba romînească, carele nu ştia nici citi măcar romîneşte. În oara de învăţămînt, el citiá cu unii copii ruseşte, iar' pre frate-mieum şi pre mine ne făcea învăţătorî pentru şcoleriî romîni. Dară curînd scăparăm de el şi căpătarăm pre un Romîn, Simighinovicium cu numele. Mareni-a fost bucuria şi plăcerea cînd acesta a început a ni vorbi romîneşte şi a ni esplicá, ce sînt cuvintele din limbă, cum se împărţesc ele şi că unele dintr'însele sînt de fire bărbătească, iar' altele de fire femeiască. Mult mă miram eũ, cum pot fi cuvintele unele ca bărbaţi şi altele ca femei, şi povestiam mamei despre aceste minunăţii, cînd veniam a casá de sărbători şi de ferii.

„Multe lucruri minunate mai învăţaţi voi la şcoală“, ni răspundeá maica surîdînd.

## § 21. Spaimă de Unguri.

Venind de sărbătorile Crăciunului a casá, am găsît pre sătenî în turburare şi pre părinţi în mare nelinişte. Se vorbiá că Unguriî s'au sculat asupra împăratului, că Romîniî din Ardeal ţin cu împăratul, şi că s'au încăierat la bătăie cu Unguriî. Mulţi dintre sătenî erau duşi cu caré spre Ardeal ca să ducă merinde ostaşilor. Tocmai în ziua de Crăciun se răspîdise prin sat vestea, că Unguriî ar fi bătut pre Romîni pe lîngă Bistriţa şi că cearcă acum ca să străbată şi în Bucovina. Spaima erá cumplitá! Mulţi oameni se grijiá sã fugă în munţii păduroşi din apropiare şi să se ascundă prin vizuniî. Tată-mieum făcu în livadá, lîngă pomét unde aveá ariea cu stogurile de pînă, o groapă foarte mare şi adîncă, o împlitu cu

felicitate pînă și cu veșmintele cele de sărbătoare, și o astupă ca să nu se cunoască. Își pregăti niște caré cu merinde și căruța, și așteptă adevărarea veștii ca să fugă și el, cu căsenii săi, la munți prin păduri. Sara, după ce înnoptase cum se cade, ni spuse tata noaui, copiilor, ca să ne culcăm mai degrabă, că poate va fi trebuință ca să ne trezască și să plecăm. Ne culcăm cu toții, numai tata și mama mai așteptau. Într'un târziu auzii ceva răsnet la vatră. Mă acoperiiu mai bine de frică, dară curiozitatea mă făcu ca să mă uit puțin într'acolo de sub învelișul mieu. La flacăra abia pîlpîindă a unui opaiț dosit, zăriiu pre tata săpînd sub vatra focului o groapă, și ascunzînd acolo o scătulcă, în care știam că aveă bani.

Demineața ne-am sculat cu grija în spate. Tot așteptam oara de pornire spre munți. După vr'o două zile însă sosi vestea îmbucurătoare că Ungurii, cari voiau să străbată în Bucovina, au fost bătuiți și fugariți, și că nu mai este teamă de vreo primejdie, cu atîta mai virtos nu, că și Moscalii se pregătesc să vină împăratului nostru într'ajutorii, dacă ar cere trebuința.

Cînd sosi timpul să plecăm spre Cernăuț la școală, grijuliea și duioasa maică se cam temeă să ne lese. Arătîndu-ne noi însă neînsălmîntați și cu bărbăție, ea nu se mai opuse, tăcu, și tata ne duse iarăș la școală.

## § 22. Cîntecul mamei cel de jele.

După ce se măritaseră patru surori, și după ce și noi, frații, în urmărirea învățăturilor noastre, ne depărtaserăm mai tare de casa părințească, întîlnirile noastre cu părinții deveniseră mai rare. Cu deosebire maica eră tare moale la inimă, duioasă, ne căină adeseori și jăliă mult după noi.

La întîlnirile noastre de Crăciun, de Paști și de feriile cele mari, îmi povestiau sorioarele rămase a casă, că miloasa și duioasa noastră maică nu odată plîngea după noi, căinîndu-ne. Ea și făcuse și un cîntec de jele pentru stîmpărarea dorului său.

Cînd îi eră dorul mai mare și jelea mai covîrșitoare. Iubita maică prindea să cînte:

Of! loziță înfrunzită!  
 Inima mi'i împărțită  
 Pe aici, pe dincoaleă,  
 Prin toată lunuța mea!  
 Frunză verde, foaie lată!  
 Fața'i arsă și 'ntinată,  
 Cu tină de vară,  
 Călcată de caré,  
 Și de dobitoace  
 Mergînd la otoace!

Frunză verde, flori de tei!  
 Unde 'mi's cei găngurei,  
 Ca să'mi cînte prin grădine  
 Dorul să 'mi'l mai aline?!  
     Dorul mîeî e dor de mamă;  
     Nime nu'l mai bagă 'n samă!

### § 23. Moscalii în Cernăuț.

În primăvara anului 1849 a sosit la Cernăuț și oastea moscăcească așteptată; n'a petrecut însă mult pe aici, ci a plecat mai departe. Și la gazda noastră erau încortelați trei ostași. Cît timp au stat acolo, făceau multe coțcării și înșelături cînd cumpărau cîte ceva de mîncat, sau de beut. Așa d. e. vîriau în cîte un ulcior mare un burete; mergeau pe la dugbiene de' l'impleau cu rachiu, sau cu unt de lemn; dá neguțătorului niște bancnote de schimbat, și neavînd acesta de unde, sau neputînd dá rămășița de grabă, turnă ostașul untul de lemn, sau răchiul, îndărăpt, veniá la gazdă, scoteá buretele de' l' storceá bine și, vîrîndu'l îndărăpt, plecă din noi la cumpăratură. Pinea o mușcă cum numai o prindeá în mînă, și o aruncá neguțătorului îndărăpt, dacá nu căpétá îndată rămășița din bancnota ce 'i-o arétá numai. Astfelú își procuraú unii ostași mîncarea și beutura!

### § 24. Închipuinți vage de o ordine soțială.

În Cernăuț încă se formase o gardă națională orășanească. Se isca-seră și niște neînțelegeri între studinții dela institutul de studii filosofice și între învățăceii de pe la meseriași. Veni și la pârueală între ei.

Aceste întâmplări zgomotoase și zguduitoare au făcut mare impresiune asupra mea, și m'au necesitat ca să mă intereseș numai de dătorințele mele școlare, dar' și de alte lucruri publice. Mîntea mea prinse acum a căpétá niște închipuinți vage despre starea și ordinea soțială nu numai de pe la noi din țară, dară și de pe aîuría mai departe. Acestea mă făceau ca să capét conștiință tot din ce în ce mai largă și mai limpede nu numai despre diversitatea oamenilor ca inși și ca popoare, dar' și despre diferența intereselor lor și despre lupta lor neîncetată pentru apărarea acestor interese particulare.

## C. Timpul studiilor secundare, 1849—1857.

### § 25. Întrarea în gimnasiu.

Bucuria noastră erá mare cînd ni ajutase Dumnezeu să mintuim cu succes foarte bun învățăturile noastre primare. Conștiința de sine se deșteptase puternec în noi; ne credeam cine știe cît de învățați. Părinții încă erau mulțămiiți cu noi și se grăbiră a ne aduce a casă. Petrecurăm feriile tot în voie bună, și în preparări pentru continuarea studiilor. În

Septembrie 1849 am intrat în gimnasiul superior de opt clase, din Cernăuț, reorganizat tocmai atunci după un nou sistem de învățământ, împreunându-se la un loc, într'un singur institut, gimnasiul de patru clase, și institutul de studii umanitare și filosofice de mai înainte, sau liceul.

Deși îmi mergea greu cu limba nemțască, totuș clasele le-am absolvit regulat și cu succes eminent din semestrul al doile din clasa primă, făcând tot cu succes eminent în Juli 1857 și un esamin general, dis de maturitate, din toate obiectele de învățatură din gimnasiul superior.

În decursul studiilor mele secundare, prin opt ani de șile, s'aun petrecut multe lucruri cari au avut o înrîurintă mare asupra năzuinților mele în viitoriu, și carile m'au și determinat direcțiunea activității mele.

### § 26. Stipendist.

Nedispunînd de-a casă de mijloace abundante de susținere, ne apucăm de timpuriu a da lecțiunii altor școleri, spre a întregi, în mersul studiilor noastre, prin mijloace proprie, aceea ce credeam că ar trebui precum la învățatură, așa și la introducerea noastră în viața socială. Toate mergeau bine. Eu ajunsei din semestrul al doile din întâia clasă a studii cu eminentă, și de aceea mă învrednicii, din a treia clasă gimnasială, a căpeta din fondul religionariu ort. or, un stipendiu de 80 fl. m. c. pe an, manifestînd intențiunea de a mă face preut. Acest stipendiu îl păstrai prin toate clasele și contribuî mult precum la desvoltarea simțului de valoare proprie și de neatîrnare, așa și la îmbunătățirea sorții noastre ca studinți.

### § 27. Moartea mamei.

Cînd eram în clasa a patra, avurăm zdrobitoarea nenorocire de a pierde, într'a 10. Ianuariu 1853, prin moarte, pre necomparabila de bună, de duioasă și de grijulie maică, pre care o iubiă nespun de tare. Cum sosirăm a casă și ne mai vedîndu-o eșîndu-ni înnainte ca altă dată să ne îmbrățișede, să ne strîngă la pîeptul său și să ne sărute, m'a cuprins o jale nespun, 'mi s'a făcut negru pe dinnaintea ochilor, și cînd eră să intru în casă, am cădut leșinat pe pragul ușei. Cît am stat într'această tristă stare, nu știu, dar' cînd m'am trezit și m'am dus să'mi ved și să'mi sărut maica, înlemnisei la privirea ei și nu mai putui nici plînge măcar, ca să'mi ușureț inima!

Mare lovitură pentru noi fu moartea mamei! Nu mai socotiam că n'ia fi cu putință să ni continuăm studiile. După înmormîntare însă căută tata să ne mîngăie și să ni spună că, de și îi cade acuma foarte greu, dar' își va da toată sîlința ca să nu ne împiedice în proumarea studiilor, și ne trimese iarăș îndărapt la școală.

### § 28. Friguri din nebagare de samă.

Cînd eram în clasa a cincia, vr'o cincî șile înnainte de finea semestrului de vară, mîncaii după amiață niște cireșe și plecai îndată la

Prut împreună cu alți școlari ca să ne scăldăm. Am stat cam multșor în apă, pînăce am simțit niște fiori reci în trup. Am eșit și am venit a casă, dîrdîind de frig. Preste noapte nu 'mă-a fost îndămîină. Căpătaseiū friguri; mă scutură în fiecare ȃi; abiă așteptam să căpătăm testimoniile și să plecăm a casă. După vro doată treî ȃile de scuturăturā și de nemîncare căpetaiū poftā la vin. Erā lucru foarte ciudat, fiindcă eū nu suferiam niciun felū de beuturā, decînd încă de micī bāuserām noi doi frațiū, la absintarea pārinȃilor din casā, niște ocoviȃ, și ni fusese cumplit de rēū. Spunînd frāȃini-mieū și gazdei despre această poftā, aū gāsīt cu cale ca să'mī cumpere o ocā de vin. Dupāce mă scuturarā amarnic frigurile și'mī venī fierbinȃealā cumplitā și sete nespūsā, ceruiū șipul cu vin și, în vrociȃeva duști lungi, deșertaiū șipul fārā să fi simțīt alta, decīt cā mī-am potolit setea. Apoi am adormit. A doāua ȃi am așteptat să mă scuture frigurile; dar' ce să veȃi, ele nu se mai arētarā! Am plecat a casā, însā nu deadreptul ca alte dāȃi, ci luînd parte la o logodnā în Ceahor, la o nuntā în Mologhiewa și la un hram în Suceveni.

Ajungînd a casā nu mai aveam voiewa cea bunā din alte feriī de mai înnāinte, fiindcă acum de un an și jumātate ni lipsiā fiinȃa care ni îndulciā și ni fārmecā traul prin desmierdāriile și drāgālașiele sale materne. Nu știū din ce causā, din tristeatā, s'aū din vreo greșalā de mîncare din cālătorie, cā după vrociȃeva ȃile mă apucarā din noi frigurile, și mă scuturarā amarnic, dar' acum nu în fiecare ȃi, ci tot a doāua, și mă ținurā mai bine de patru sēptāmîni. Se apropiā timpul de plecat la școalā, și eū mă aflam ca vai de mine! Nu mai cugetam la proumarea studiilor!

## § 29. Un vis.

Într'o ȃi frumoasā, îndatā după ameaȃȃȃi, cînd prinserā frigurile a mă scuturā, mă culcaīū afarā pe prispa casei, cu spatele la soare, ca doarā raȃele lui m'ar încălȃi cevā. Nu ajutā însā nimicā! După un timp încetā scuturătura; îmi venī fierbinȃeala regulatā, și adormiū. Alte dāȃi, de cîte ori dormiam cînd aveam fierbinȃealā, 'mi se presîntaū în minte, cu colorile cele mai vii, toȃi eroiī vechimii și luptele lor îndrāzneȃe de pe uscat și mare de pe împrejurul mării Mediterane. Cu astā datā însā mi se presîntā un Sînt, îmbrācat în veșminte albineȃe de liturgie, căstāniū la faȃ, cu o coroanā de aur pe cap, încălecat pe un cal alb sîreap, cu un frîu de aur în gurā. Veniā alergînd prin vȃzduh spre mine, cam dela rāsārit miȃȃȃȃi, se rotī în faȃa mea, se oprī, și, uīȃindu-se la mine, își rādicā mîna dreaptā și'mī ȃise cu voace blîndā, dar' apēsātā: „Scoalā-te, fiule, mergi într'acolo (îmi făcū un sēmîn cu mîna dreaptā spre Suceava) și te veī însānātoșā!“ Mai făcū încă o rotiturā pe calu'i sîreap și apoi plecā, tot prin vȃsduh, dincotró a venit, în direcȃiunea în care îmi arētase să mă duc.

Mē treziū asudat, mă sculaīū repede plin de uīmire și aruncînd ochiī

prin ogradă, zăriiu pre tata și pre frate-mieū. Li împărtășiiu visul. Se mirară și ea, iar' tata di se îndată: „Acesta trebuie să fie Sîntul Ion dela Suceava. Să mergeți dară amîndoi într'acolo, chîiar mîne deminează cu căruța. Eū vi voiū căută un om care știe drumul într'acolo, căci eū nu mă pot îndepărta de-a casă!”

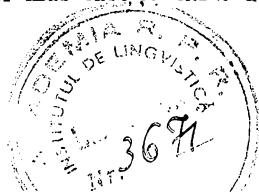
Despre activitatea din viața a acestui Sînt și despre minunile lui după moarte ni povestise în semestrul de vară din clasa a patra cătehetul și proto-sincelul Veniamin Iliuț cu multă însuflețire și pietate foarte multe lucruri uimitoare. Aveam dară o închipuință vagă despre acest Sînt. De atunci 'l-am privit și venerat ca pre un geniū tutelariū al mieū și mai pe urmă al familiei mele!

A doăta di am plecat. La rugăciunea de sără am fost la Sînt în biserică. M'am uimit găsînd pre Sîntul din raclă sēmēnînd aeeva cu Sîntul de pe calul cel alb! Mi s'a sîntit apă lîngă sîcriū; am bēut din ea și m'am spelat și pe față.

În diūa următoare nu mă mai scuturără frigurile! Mē sîmțiam acuma mult mai bine și eram voios. Petrecuū vro trei patru di le pe la niște neamuri din loc și de pe împrejur. Frigurile mă părăsiseră detot. M'am întors cu voie bună a casă, și a treia di m'am dus la Cernăuț, la școală. Aice, după vro cîteva di le, mă cercară din nou frigurile, dar' acum fără de nicio putere, și dispărură; dreptcā luaū și cîteva prafuri de chinină, la recomîndarea unui medic, pre care îl consultaseū, și carele nu credeā în minunile Sîntilor!

### § 30. Lipsă de tact pedagogic.

În clasa a șesa am avut cu profesorul de matematică o mare neplăcere, care a lăsat urme neșterse în sufletul mieū. Acest profesor aveā o metodă nu prea bună; nu ni făcea mai înnainte prelegeri și esplicări ca alții, ci chîemā la tablă pre cîte unul dintre școleriū mai buni, îi dictā cîte o temă din carte și apoi îl lasā să o lucre sub conducerea sa. Ca mai altă dată, într'una din oare mē scoase la tablă și m'îdete de resoltit o temă cam lungă și grea; am lucrat la ea pînă spre finea oarei. Vēdînd însă profesorul că îndată are să sune clopoțelul, prinse el a m'î dictā închîeșarea, dară, din nefericire, 'i se strecurară în dictat niște erori. Comparînd rezultatul căpētat cu cel îndicat în carte și găsîndu'l necurēspunđătorū, îmi di se că n'aș fi lucrat bine tema. Avînd conștiința despre esactitatea celor lucrute de mine, am căutat să 'l arēt și să 'l demustru că eroarea zace în cele dictate de domniea sa. Această cutezare din parte m'î a pus pre profesor ca pe niște cărbuni, s'a răstit aspru asupra mea, calificîndu-mē de nerușinat. Atacat în ambițiunea mea, 'l-am replicat desvinuindu-mē. Aceasta 'l-a oțărît și mai tare și m'î-a dictat o pedeapsă de doăne oare închisoare în clasă.



### § 31. Oponere, pedeapsă și urmări.

Eu m'am opus și m'am jăluit directorului. Acesta 'm'i-a promis că va cerceta lucrul. La conferință, profesorul jignit propuse eschiderea mea din gimnasiu. Mulți dintre profesorii străini îl secunda, numai cei doi cateheți ortodocși, profesorul de limba românească și ordinariul clasei prin decurs de patru ani 'm'ă-ă ținut parte; cu deosebire ordinariul clasei, Vencesla, Resl, dechierașe înaintea conferinței, că eschiderea mea ar avé drept urmare și ducerea sa dela acest gimnasiu. Această apărare energică necesită pre ceilalți profesori să'si modifice propunerea de eschidere în opt oare de arest în gimnasiu și cu o notă la purtare „de înfruntat pentru un sîngur caz de oponere“.

La sfătuirea profesorilor binevoitori m'am supus pedepsei. Dar', ce să veđi! Atît școlerii cît și însu'si directorul trebuie să fi cunoscut că 'mi se face strîmbătate, căci mărturisesc că simpatia și grija ce 'mi le-ău arătat în decursul arestului m'eu atît școlerii din gimnasiul superior, cît și doamna directorului, precum și însu'si directorul, ău fost pentru mine o recompensă prețioasă pentru umilirea ce 'mi se făcuse. Profesorul de matematică nu m'a mai întreat în tot semestrul, și la conferința de clasificare dela finea lui îmi dete notă rea din obiectul său. Auđînd de aceasta, mă jăluiră directorului. Acesta îmi spuse că la esaminul public dela încheierea semestrului va fi de față și inspectorul școlar, și că atunci mă va esamina înaintea lui și a publicului. Înțelegînd profesorul de aceasta, se absintă dela acest esamin și nu se înfățișă nici la chîemarea expresă a directorului, pretestînd o îmbolnăvire repede. Rămaseu dară cu nota rea pînă după ferii, cînd o reparaui foarte bine. Profesorul știu să se răsbune cum nu s'ar fi cădut din punct de vedere al moralității și al creșterii bune!

### § 32. Un propus.

Această întîmplare mă făcu să simțesc și să găsec o mare deosebire precum între străinii venetici și oamenii conaționali și coreligionari din țară, așă și între oamenii cu apucături rëntăcioase, răsbunătoare, și alții cu simț de blîndeată și de dreptate în sufletul lor. Ea stîrni în mine nu numai dispreț și ură încontra strîmbătăților și asupririlor de tot felul, dar' și un propus, o hotărîre stătornică de a lucră, cît cu putință, încontra lor. Ea mă aduse la o conștiință vie despre o ordine morală printre oameni, și mă împinse la decisiunea de a studiă drepturile, ca să pot apoi, ca diregătoriu, sau ca judecătoriu, să apăr ordinea morală printre oameni și să țin cumpena dreptății printre ei!

### § 33. Înstructor de casă. Bibliotecă privată.

Curînd după aceasta mă luă în casa sa boierul Giorgiu Flondor ca învățătoriu la doi copii ai săi, dîndu'mi pe lîngă vîpt și cortel încă și 20 fl. pe lună. Într'această îngînjare neașteptată vedui un semn dum-



needeesc, și'mi dăseîu îndată: „Acum ai bani de prisos; întrebuințează'î cu chipsuire pentru cele neapărat de trebuință, pentru cărți și veșminte, dară cruță din ei cît poți, pune de-o parte cît mai mulți, ca să te asigureți pentru toate întîmplările și să'ți facilitezi prourmarea studiilor!“ Așá am și făcut! Mă-am procurat mai multe cărți, ca: un Dicționarîu lătinesc-nemțesc de Carol Ernst Georges, Istoria universală (Weltgeschichte für das deutsche Volk, Frankfurt, 1844—1856) de Friedrich Schlosser, niște cărți filosofice, ca: Compendiul de psihologie de W. Fr. Volkmar, (Grundriss der Psychologie vom Standpunkte des philosophischen Realismus, Halle, 1856) și Spiretul Naturii (Geist der Natur) de Hans Christian Örsted, etc., dar' am pus totodată și de-o parte, așá încît la finea studiilor mele secundare dispuneam de preste patru sute de florinî, a cărorá sumă esactă nu o cunoșteá nimene altul, nici frate-mieî, nici tata.

### § 34. Lărgirea și limpedirea vederilor intelectuale.

Citirea cărților filosofice, dar' mai ales a cărții Spiretul Naturii de H. Chr. Örsted a produs în sufletul mieî, în mintea mea, o revoluțiune întregă. Cugetînd și simțînd pînă pe la 1856 numai în cercul vederilor căștigate din cititul cărților religioase bisericești, mă vedîniî deodată ca strămutat în altă lume, construită mai altfelî decum o găsiám descrisă în Biblie și în închipuirea poporană, direasă de mai altă putere decît de Moșneagul zugrăvit pe icoane, și împoporată mai cu alți oameni decît aceia ce'î cunoșteam de prin Viiețile Sînților, saî din Istoria Universală. Se stratifică deci în mintea mea alt material de cugetat; se formară în ea alte închipuiniți, alte represîntațiuni, alt cerc de vedere intelectuală. Acestea intrară în conflict cu celea de mai înnăinte, și se încinse între ele o luptă cumplită și înflorătoare, care m'a ținut, timp mai îndelungat, într'un chin intelectual foarte neplăcut, nesuferit chîr.

Vederile mele se limpediră, cercul lor se lărgi pînă la desmărginire și nedumerirea mea mortificătoare dintru început se prifăcú într'o liniște sufletească nevisată, abîá într'un tărđiî, după terminarea studiilor mele universitare și după ce citiseî pe încetul mai multe scrieri filosofice, ca: Elemente de geologie de Carol Lyell; Puterea și Materia, Omul și pozițiunea lui în natură, de Luis Büchner; Fisiologia prifacerii materiei în plînte și animale, Circulațiunea viieții, Lumină și Viieța de Iacob Moleschott; Originea speciilor de Carol R. Darwin; Viieța lui Isus de Iosif E. Renan; Viieța lui Isus, Credința vechie și noaî de David Fr. Strauss; Universul s. Pluralitatea Lumilor locuite de Camil Flammarion; Istoria Creațiunii naturale de Ernst Häckel; Moralitatea și Darwinismul de Bartolomeî de Carneri; etc.

### § 35. O avintură nopturnă.

Un lucru curios 'mi se întîmplă de Paști în anul 1856. Plecaseî a doauă đî cu tata prin satele Horodnicul de sus și Marginea la Mănăstirea

Suceviții, fiind acoloá hram s. rugă și mare strînsură de prin împrejur. După liturgie, tata se duse pe la finii săi, iar' eú petrecuítu cu tineretul adunat pînă pe la cincî oare. Căutînd acuma pre tata ca să ne pornim a casă, 'mi se spuse că și el se înterese de mine, dar', neafîndu-mă, a lăsat cuvînt că pleacă sîngur, iar' eú să mă întorc cu preutul, orî cu cîntărețul din sat. Știind pre aceștia încă la egumênul mănăstirii, făcuítu cu mai mulți o primblare prin grădina mănăstirii. Cînd mă întoarseítu însă să caut consoții de plecare, am aflat că și ei se porniseră acú. Vădîndu-mă niște cunoscuții din Rădăuț cam supărat că trebulam să mă întorc acum, spre noapte, pe jos a casa, îmi propuseră ca să plec cu ei la Rădăuț, și a doăa și mă vor trimete a casă. Avînd însă să pornese a doăa și numaidecît la Cernăuț la școală, primiiú propunerea numai pe jumătate. Plecaítu cu ei pînă aproape de Horodnicul de sus, unde ne despărțirăm. Ei se duseră mai departe la Rădăuț, iar' eú apucaítu, apostolește, spre casă, însă nu deadreptul prin Horodnicul de sus, fiindcă mă temeam de cîni și de rătăcire, ci încunjurînd satul și trecînd prin toloaca dintre ímbele Horodnice.

Erá după dece oare noaptea cînd începuítu a străbate toloaca, în care se afá un loc renumit pentru arătarea spiretelor necurate, și un țînterim de colericî din 1831. Pe lîngă aceste locuri trebuíam să trec. Mi se presîntară deodată vioiú în minte toate închipuințile din copilărie despre duhurile necurate și mă făcură să mă cam înfiořeđ din cînd în cînd, cu toate începuturile mele de studii naturaliste și filosofice. Erá întunec; ceriul ínnourat mai detot. Íntr'o îndepărtare zăriiú deodată doăue mătăhale negre. Mă apucară niște fiorî la spinare, și pėrul 'mi se făcuse măciucă sub cilindrul de pe cap. Mai apėsaítu pălăriea ca să nu pice; băgaiú íute mînile în bursunarele de la frac; luaítu în ele, spre eventuală apėrare, cîte un ou ímpistrit în mîni, fiindcă băț nu aveam cu mine; pîndiítu apoi cu mare luare aminte ce vor face mătăhalele. Vădînd că vin spre mine și că se fac tot din ce în ce mai mari, se mai repețiră înfiorările, dar' noăuele ideí mă tot îmbărbătaú. Nicî cînd se apropiară mai tare mătăhalele, nu cunoscuítu ce sînt. Abiá dupăce îmi rostiră un Hristos a ínvieat! distínseítu că eraú un bărbat și o femeie.

Cînd am trecut pe lîngă bătrîna și gîrbova rachită, după credința poporului cu duhuri necurate la rădăcinile ei spălate de ploaie, mă uitaítu boldiș ca să zăresc ceva, dar' nu 'mi se arătă niciun duh. Se temeáu bietele de oăuele sîntíte din mînile mele! Așteptam acuma să daú de țînterimul de colericî. Dar' ce să veđi! Mă tređiítu deodată sub muncelul Osoiú de la capėtul tolocií despre rėsărit și la ímpreunarea ímbelor Horodnice. Eú rătăciseítu! Ími veniá să cred că duhurile necurate din țînterimul colericilor ími ímpăinjániseră ochiú, ca doară mă vor prinde. Ími făcuítu cruce de trei orî; mă lăsaítu la pămînt și, privind spre partea în care presupuneam că este Horodnicul de jos, zăriiú spre apus mîađă-

noapte, în depărtare, niște răchiți cari îmi îndicau drumul care intră în sat. Plecau repede într'acolo. Nimerii bine. Pornii pe drumușor pînă la casa cumnatului mieu, Vasile Luță. De aici nu eră departe pînă a casă. Trebuia însă să trec printr'un fînaț, numit Rede și renumit ca locuit de duhuri necurate, și apoi încă preste părăul Pozănul. Aș fi intrat la sorămea, dar' mă temeam de un cîne rău ce îl aveá și pre care îl credeam deslegat. Deci preferii să încunjur puțin. M'aș fi dus tot pe drumul larg, pînă a casă, dar' trebuia să trec pe lîngă ținterimul bisericii, și nu'mi prea convenia. fiindcă și despre dînsul auđiseu multe lucruri îngrozitoare. Deci îl părăsiu, dupăce trecuseu Pozănul pe o punte, și apucau mai deadreptul prin capetu despre mîdađi al liveđii altui cumnat, Alesandru Teleagă, pe o cārare pe care imblaseu de mai multe ori în timpul sãrbătorilor. Aice trebuia să trec pe din dosul unei case cu o îngrăditurã înaltă de nuiele despre livadă și în ogradă cu un cîne negru și mic, dară legat, și prin o luncușoară cu cîteva răchiți de nuiele! Cînd ajunseu în dosul casei, auđiiu o pîriitură într'un unghieriu dela gardul de nuiele, ca cum ar calcă cinevá pe niște vreascuri, și deodată imi sãri deaceleá, drept înnãinte, cu un avînt puternec, un cîne bãlan, foarte mare; luã o pusătură de atac și mă inholbã grozav. Spaîma mea eră la culme. Abia imi mai apesaui pãlărica pe cap ca să nu cadă jos, și, cu oaule în mîni, prinseu a bate din picioare, și scoaseu un rãgușit hiii! Cînele mai stete cîteva secunde inholbat la mine, și apoi, fără să caște gura, să mă atace, sau să latre, se întoarse repede spre mîdađi răsãrit, făcu o sãriturã preste alt gard de rãzlogi dela livadă, și dispãru în capetu despre mîdađi al luncușoarei de nuiele prin care aveam să trec.

Viindu'mi în fire, am pus oaule în bursunariu, am rupt un par dela gard și am plecat cu el prin luncușoară. În cîteva minute am ajuns cu bine a casă. Eră acú pe la mieđu noptii. Cucosi prinseră a cîntă. Îngroziturile dispãruseră.

Oricît am întreat eu a doaua đi pre tata, pre sorioarele de a casă și pre alți oameni din sat cu cari mă întâlneau, ca să'mi spună, oride este la cinevá în sat, sau în satul vecin, un cîne ca cel vedut de mine, și cu toții 'mi-au afirmat că nicăuri prin apropiare nu se găsește astfelu de dulău. „Trebue să fi fost vreun duh necurat“, imi điseră, „dară n'au cutedat să se apuce de dumniata, fiind pe la cîntători!“

### § 36. Direcțiunea culturală pînă la 1848.

Înnãinte de anul 1848 puțin ce se vorbiã în Bucovina despre Romîni. Cultura străinã știu evitã, în mod admirabil, ațîțarea și desvoltarea sîmțului național romînesc; chiar germanismul nu se cultivã pe atunci ca sîmț național germănesc, ci ca sîmț patriotic de legătură și de solidaritate între toate popoarele din împărăție; numai confesionalismul se întrețineã cu multă îngrijire, însă cu o vedită favorisare a confesiunii apusene,

romanocatonice și unite. Toți Romîniî din Bucovina se numău Moldovenî între sine și decătră străini, cînd voiau să se distingă naționalicește unîl de alții. Cunoștința individualității Romînilor ca popor, cu viitoru mare, dar împrăștiat prin toate imperiile circumvecine, dreptcă se găsiă pe la puțini aleși, dar' chiar și la acestia nu destul de lămurită și de circumscrisă; ba încă ce este mai mult, un simț vag de coesistență a Romînilor de pretutindinea și de solidaritatea lor națională se întrețineă instinctiv prin toate păturile lor soțiale, și oricine îl descoperiă, cînd căută să pătrundă mai adînc în firea Romînului. Cu toate aceste licuriri, mai mult sau mai puțin luminoase, trebuie să mărturisesc că pătura cultă de pe atunci, în partea ei mai mare și în urma culturii înstrăinătoare și cosmopolite, își pierduse mult din bunul său simț național, și se folosiă, chiar în familie, de graiul ei cultural, precum și de alte graiuri străine, nu din alte îndemnuri, decît numai spre a'și arătă superioritatea sa asupra încunjurimii sale! Chiar eu însu'mi, dupăce începuseu a pricepe și a vorbi cîte ceva nemțește, nu atîta spre a mă deprinde într'acest grai, sau spre a nu fi înțeleș de alții, cît mai virtos spre a'mi dá aerul de copil învățat și mai superior, nu odată vorbiam cu frate-mieș nemțește atît înnăntea căsenilor cît și a consătenilor. Ridiculă deșertăciune!

### § 37. Înriurința naționalistă a lui A. Pumnul.

O schimbare mare într'această stare sufletească a Romînilor bucovineni se făcu de la anul 1848 încoace, cu deosebire prin neuitatul Aron Pumnul și prin învățaceii săi. Înriurința lui culturală asupra mea a fost determinantă și decisivă. Convenirile mele tot din ce în ce mai dese și mai întime cu acest mare și iscusit învățatoriu au lăsat urme neșterse în sufletul mieș, și, pe nesimțite, mă făcu să apuc calea și direcțiunea în care m'am mișcat în toată viața mea ulterioară. El mă introduse în studiul limbii și literăturii romînești. Prin îndemnurile lui de a citi Cronicul vechimii Romînomoldovlahilor de D. Cantemir, Istoria pentru începutul Romînilor de Petru Maior și Cronica Romînilor de Giorgiu Șincaiu, mă familiarisă cu trecutul și aspirațiunile unui popor, despre carele nu auđiseu de la cealalți profesorii nici o boabă frîntă în tot decursul studiilor mele secundare și universitare! De aci înnăntea, deși încă brudiș așă ȃicînd, mișcările contimporane naționale, începînd chiar cu acelea din anul 1851 pentru înființarea unei bibliotecii centrale și universale în Cernăuț, dar' mai ales cu cele internaționale de la 1854 încoace, n'au mai fost pentru mine nici străine, nici neînțeleșe detot, ci vibrau toate și în inima mea!

### § 38. Cunoștință cu frații Hurmuzachi.

Prin mijlocirea iubitelui mieș profesor Aron Pumnul avuș fericirea să fac, încă de timpuriu, cunoștință cu renumiții frați Hurmuzachi, mai deaproape însă cu talentosul, vivaciul și vișcătoriu Alesandru. Convorbirile mele mai dese cu acest rar bărbat m'au inițiat în curentul autonomist

și naționalist din țară, și m'au făcut cunoscut cu tendințele și scopurile lui culturale și politice naționale. Abia acum cunoscui că studiile noastre în grai străin numai printr'un mare încunjur ne vor duce la ținta dorită, și că prin ele ni înstrăinăm cugetarea, neavînd la îndămină, pentru ideile primite, expresiuni adecvate și corespunzătoare în limba noastră romînească pe care o învățam numai în rîstrînsul cere familiar, căci chiar și la oarele din școală, destinate limbei romînești, profesorul eră necesitat să propună și să examineze nemțește, fiindcă cei mai mulți școleri erau ~~geromîni~~, și abia acum, în gimnasiu, începeau a învăța a citi și scrie romînește!

### § 39. Înființarea unei biblioteci romînești pentru studinți.

Pentru cultivarea sa în graiul propriu, mulți dintre gimnasiaștii romîni cu plăcere ar fi citit cîte una alta și în romînește, dar' nu aveau la dispozițiune nicio carte romînească în biblioteca gimnasială, iar' din biblioteca țării, înființată în anul 1851, nu puteau împrumută, fiindcă trebuiau să depună o cauțiune de zece florini, pre care însă nu o aveau. Spre a împlini dorința mea și a unora dintre coșcolerii miei, începuî a face printre ei propagandă pentru înființarea unei biblioteci romînești, proprie studințești. Asigurîndu-mă de consimțămîntul mai multora, luaiî vorba despre înființarea acestei biblioteci mai întîi cu scumpul meu profesor Aron Pumnul, apoi și cu amabilul meu nou amic, Alesandru Hurmuzachi. Întîmpinaî însă la ei dintru întîi cîteva nedumeriri asupra modalităților și a dificultăților de înființare și de folosire, dar', după discușiuni mai dese, la intervaluri mai îndelungate, găsîi nu numai deplina lor aprobare, ci încă și sprijinul lor eficaciu. Dorita bibliotecă s'a înființat, sub administrarea mea, în anul 1857 cu un număr mic de cărți, parte cumpărate pe niște bani adunați de pe la studinți, parte dăruite de către unii binevoitori. Cînd am părăsit Cernăuțul spre a-mi continua studiile la Vieana, o lăsaî sub priveghîirea frății-meu și a iubitului meu profesor, Aron Pumnul. Întorcîndu-mă însă de acolo în 1861, o luaî iarăș la mine și o ținuî la dispozițiunea tinerilor gimnasiaști pînă în anul 1871, cînd tot cu această destinare, o dăduî „Soțietății pentru cultura și literatura romîna în Bucovina“.

### § 40. Călătorie prin Bucovina.

Spre a cunoaște mai deaproape țara și locitorii ei, întreprinseî împreună cu bunii miei amici, Parteni Popescul și Artemi Ieremievicu-Beraiu, în feriile de vară din anul 1856, o călătorie prin țînutul Sucevi și al Cîmpul-lungului Romînesc. Îmblarăm dela preut la preut. Mare ni fu mirarea cînd aflarăm că pretutindenea se vorbea în familie mai mult nemțește, și, ici colea, chiar rusește. Începurăm a vorbi cu căldură și cu însuflețire pentru românism, pentru o cultură curat națională a copiilor și pentru necesitatea îperioasă de a se folosi, în familie, numai de graiul

propriu. Ne ascultați oriunde căsenii cu plăcere; aprobați din inimă ideile noastre; preuții se bucurau de avântul ce îl căpătase acum cultura națională; ne fericiau de posibilitatea ce ni se deschisese de a studia limba și literatura românească la gimnasiu, și mărturisiau cu jale că ei, afară de a citi și a scrie, și afară de cântări bisericești, nimic altă n'au fost învățat românește. Mult li mai plăcea graul nostru! Despre mine diceau unii, că eu vorbesc mai altfel decât se vorbește în comun, și că vorba mea samănă mult cu graul din cărțile bisericești și cu al Românilor din Ardeal; unii din preuți, necunoscându-mă mai de aproape ca pre consoții miei, mă țineau chiar de Român ardelean!

Într'această excursiune, mai ales călătoria prin munți, împreună cu cei care niște avânturi, ca încercarea unor tâlhari de a pune mâna pe noi când trecerăm dela Pietrile Doamnei pe Rărău, lăsă urme neșterse în sufletul meu. Nu numai măreția munților păduroși, a văilor minunate, a stâncilor și prăpastiilor uimitoare, dar' și înfățișarea robustă, rumenă și voioasă a locuitorilor români de pe acolo mă impresionară cumplit. Chiar târgurile de pe aici, ca Gura Homorului, Vama, Cîmpulung și Vatra Dornei, aveau pe atunci o priveliște românească; numai Iacobeni făceau o abatere. Ce prifacere defavorabilă găsim astăzi în privința aceasta!

#### § 41. Din nou instructor de casă.

În anul școlar 1856/57 am fost luat de boierul Gîorgiu Hurmuzachi ca învățătorii la unicul său fecior, Eudociu, cu îndatorirea ca să-l prepar pentru examenul de primire la gimnasiu. Cu greu, și numai la îndemnul iubitelui meu profesor Aron Pumnul, m'am înduplecat la aceasta, fiindcă acuma eram în clasa a opta și trebuia să studiez încă și pentru examenul de maturitate. În cursul de vară, strămutîndu-se boierul la moșia sa Cernauca, mijlociră ca ultimul semestru să-l fac ca privatist și tot ca atare să mă supun la examenul de maturitate, și mă luară cu dînsii la țară. Mult am riscat dîndu-mi consimțămîntul la toate acestea. Ideea însă de a îndatori și de a-mi face binevoitori pre niște bărbați ca Hurmuzăchieni, sfatul unor amici, precum și dorința mea de a-mi câștiga pentru continuarea studiilor ceva bani albi pentru țile negre, au fost decisive.

#### § 42. Inspectoratul școlar și examenul de maturitate.

Pe timpul studiilor mele, învățămîntul public era controlat și priveghiat de clerul apusean. Nimică nu se împărțea în el ce nu era de mai înainte aprobat și admis de dînsul. Din această cauză, înrîurînta acestui cler era covârșitoare și totdeauna decisivă. Clerul dreptcredincios răsăritean era puțin băgat în seamă. Însuși învățămîntul religios al acestei confesiuni era pus sub controlă în puncturile diferențiale.

Învățămîntul primar era inspectat deadreptul decătră preuți apuseeni, iar' cel secundar de cătră doi inspectori civili, cu reședința în Galiția,

unul în Leină s. Liov, iar' celalalt în Cracovia. La esaminul de maturitate ce se ținea în Cernăuț cu absolvenții clasei a opta gimnasiale venia unul din acești inspectori ca comisariu împărătesc. Unul din ei era Neamț, cu numele Lințbauer, iar' al doile Polon, cu numele Cercavschi. Neamțul era mai blînd și mai omenos la inspecțiunile sale, iar' Polonul, foc și pară. Nu numai școlerii tremurau de frică cînd aușiau că are să vină Polonul ca inspector, dar' și mulți dintre profesori se îngroziau de el.

La esaminul mieu de maturitate din Juliu 1857 a fost Polonul ca inspector. Frica și groaza școlerilor era la culme; eu încă mă temeam de dînsul, deși eram școleriu de frunte, mai ales de aceea, fiindcă mă făcuseu privatist în semestrul al doile.

Esaminul de maturitate a durat dela opt oare demineța pînă la opt și jumătate sara, cu o întrerumpere de o oară și jumătate la amiață. Eram opt școleri în aceea zi. Esaminul a început cu fiori reci. După primele răspunsuri însă, date spre deplina mulțămire a esaminătorilor, fiorile reci s'au prifăcut în căldură plăcută, și frica dispăruse. Inspectorul se amestecă cu întrebări la fiecare obiect de învățatură, afară de religione și de limba romînească din care nu pricepea nimic. La esamenul din fizică, după ce fuseseu întreat de profesoriu de specialitate, imi dete și inspectorul o întrebare asupra teoriei vînturilor. Profesoriu întreveni îndată spunîndu'i că el n'a propus în școală această teorie, și'l rugă ca să'mi pună altă întrebare. Eu însă citiseu într'un călindariu nemțesc din acel an un lung și interesant articol despre această teorie, de aceea mă și oferiu a'i răspunde. Inspectorul rămase foarte mulțămit cu răspunsul mieu; înșiși profesorii se bucurară. Esaminul l-am făcut „cu escelință = mit Auszeichnung.“

### § 43. Pîdică la continuarea studiilor și învingerea lor.

După esaminul de maturitate am plecat îndată la Vatra Dornei, unde se află nobila familie Hurmuzachi la băi, ca să continuu prepararea învățăcelulu' mieu pentru esaminul de primire. Fiind acesta foarte delicat și fraged, nu mă lăsară părinții lui să'l încord mai tare la studii, de aceea nici nu'mi fû cu putință ca să fac cu el esaminul la timp și înăinte de purcederea mea la Vicana. Se făcea mare presiune asupra mea ca să'mi amîn continuarea studiilor, dar' voința mea tare și stătornică se opuse cu succes. Familia Giorgiu Hurmuzachi se învol ca să mă substitue iubitul mieu frate, Niculaiu, carele, de și avea și el dorința ca să studieze filozofia și să se facă profesor, totuș, la însistența bunulu' nostru tată, se decise în fine ca să îmbrățișede starea preuțască și să studieze teologia în Cernăuț. Se înscrise dară, la institutul de studii teologice de acolo, și anumea ca esternist, fiindcă trebuia să petreacă la familia Hurmuzachi, la țară, ca instructor la fostul mieu învățăcel, Docsuță, cu carele și făcu încurînd esaminul de primire în gimnasiu.

Și asupra mea făceau drăgălașele sorioarea și îngrijatul nostru tată mare presiune ca să mă fac și eu preut. Îmi puneau în vedere că li va fi foarte cu greu ca să mă susțină la studii, și încercau să mă sparie cu îndepărtarea și cu străinătatea. Eu însă persistaam în propunerile mele, fiindcă și iubitul meu frate le aprobă și mi promitea că va face tot posibilul ca să mă pot termina studiile.

Despărțirea a fost foarte dureroasă. Ne temeam cu toții de nenorociri, deoarece pe timpurile acelea călătoria la Viena era împreunată cu multe greutăți și cu mari pericole, căci trebuia să călătorești cu trăsura, și abia dela Dîmbița înainte cu calea ferată. Ca să las, pentru toate cașurile, o suvenire pentru familie, mă deciseam ca să mă luminotipiez sau fotografiez împreună cu frate-meu. Iată reproducă aice această luminotipie sau fotografie! (pg. 111.)

## D. Timpul studiilor universitare, 1857 – 1861.

### § 44. Călătoria la Viena și studii juridice.

Într'a 23. Sept. 1857 pleacău cu o căruță jidovească împreună cu patru colegi juriști, ei la studii universitare din Leina (Lemberg), eu însă, cel mai sărman din ei, mai departe la Viena. Acest loc îl alescăm din două cauze, una, fiindcă nu mi plăcea să petrec într'un oraș leșesc, iar alta, fiindcă știam că în Viena studiau mai mulți Romîni din toate țările locuite de ei, și aveam mare dor să fac cunoștință și să întru cu ei în legături mai deaproape de prietenie.

Abia a cincina zi ajunserăm în Leina. Aice fuim nevoit să rămîn vro 40 de oare, fiindcă locurile din căruța poștii erau ocupate. Timpul acesta îl folosim ca să ved memorabilitățile orașului.

Prin niște studinți de acolo făcăm cunoștință cu un funcționar mai înalt. Acesta îmi dă o recomandațiune la un cumnat al său din Viena, dîcîndu mi, că aș pute locui la el și că mi-ar merge foarte bine, dacă aș primi să fiu la dînsul învățătoriu de casă la copii, dar, adause îndată, să caut să nu mă îndrăgostesc în vreuna din copilele lui, că's frumusele. Această admonestare am privit'o ca o bătaie la șea ca să priceapă calul!

Într'a 29. Sept. am plecat mai departe cu diligența pînă la Dîmbița. Aice am vădut pentru întîia dată „carul cu foc“, precum îl boteșăseră Romîni. Împresiunea a fost uimitoare. Mi se părea că ved înainte mi un cap de bălaur cu niște ochi roșii, boldiți, cu o gură plină de vâpae și de zgomot foșcăitoriu, și din ale căruia nări și urechi eșiau aburi cenușii și fum negru, și carele aveă un trup lung, cu solți sclipitori, pre care îl încovăia încolo și încoace, după cum era și calea pe care zbură printre păduri și dealuri. M'am vîrit și eu ca alții, de bună voie, în pîntecele lui și am tulit'o împreună cu el tot fuga înainte.



În Vieana am ajuns într'a 1. Octomvre, demineata. Înfațisarea acestui oraș de frunte, cu mulțimea lui de biserici cu turnuri înnalte, de case cu mai multe rînduri de ferești unele preste altele, de strade înguste, dar' cu pîete frumoase, decorate cu statue și cu cișmele, 'mi s'a părut măreață și încîntătoare. Am tras mai întîlî la compatriotul mîeu jurist, la Paul Paicu, a căruia adresă o cunoașteam de mai înainte. Acesta 'mi-a fost călăuzul dintru început precum la înscrierea mea la facultatea juri-dică, așa și la îmbletul mîeu prin acest întins și încurcat oraș. Trebuia să fiu necontentit cu cea mai mare luareaminte ca să nu mă rătăcesc, mai ales în amurgul sării, sau noaptea cînd erau aprinse finarele cu gaz. Lumina acestora dreptcă făcea feerică înfațisarea stradelor și a pîetelor, dară te prindea de ochi și te încurca cumplit la orientare.

#### § 45. O neînțelegere curioasă.

După vrocițevă zile 'mi-am adus aminte de răvașul de recomîndare, primit în Leina. M'am dus la adresat. El locuia în centrul orașului, în Cetate, într'o casă cu multe și mari îndămînări. M'a primit cu prevenire într'o cameră elegantă. Prevenirea s'a prifăcut într'un feliu de amabili-tate, îndatace a citit răvașul. M'a presîntat soției și familiei sale. Am vorbit mult împreună. Între altele veni vorba și despre mijloacele de trai în Vieana. Îmi spuneă că cu trei sute de florini pot să es bine la capăt și să cerceteș din cînd în cînd teatrul și opera. Dupăcum mă înfor-maseră alții însă, suma aceasta o găsiu prea mică, și prinseiu a face cîteva obiecțiuni. Din convorbire înțelesei îndată că nu eram de acord asupra timpului pentru care suma de trei sute de florini ar fi fost destul de ajungătoare. El o credeă pe o lună, iar' eu o călculam pe un an întreg. Ce diferință! Se vede că el presupunea că eu aș fi fiul unui foarte bogat și mare boieru român, și că numai în virtutea bogăției mele aș fi preferit Vieana ca loc de studii universitare! Cunoscînd deosebirea aceasta în punctele noastre de vedere, n'am voit să'î sfîrm ilusiunile despre valoarea mea finanțiară, descoperindu'î adevărul, și deaceea am prourmat convor-birea ca cum și eu aș socoti suma tot numai pe o lună, dar' acuma dîn-du'î tot din ce în ce mai multă dreptate. Ne-am despărțit cu învitări stăruitoare din partea sa ca să'l visiteș sările la cîntări pe clavier și din scripcă; eu însă m'am ferit să cerceteș o familie cu care nu mă potri-viam nici la pungă, nici la pretensiuni culturale!

#### § 46. Greutați la esprimarea cugetărilor în romînește.

După primele orientări în măreața căpitală a împărăției și după începutul cursurilor la universitate, prima mea grijă a fost ca să'mi cerceteș cu rigoare și fără de nicio întreprumpere toate prelegerile la cari mă înscriusesi; să'mi fac notițe despre conținutul lor și să mă încerc a prelucra în romînește unele din ele, spre a mă deprinde în cugetare romînească cu noașele închipunți ce 'mi se formau în minte. Greu detot îmi venia acest

Iucru, fiindcă pînă acum nu citiseîu romîneşte nimică nici despre doctrinile juridice, nici despre cele filosofice. Îmi lipsiaîu cu desăvîrşire terminii, numele, pentru drăgălaşele fiinţîi din noaşa lume înţelectuală; stam cu uimire înăntea lor şi îmi frămîntam crierii cum să le numesc!

În ceî doî anî din urmă dela gimnasiul superior ni espuse adînc-  
cugetătoriiu nostru profesor, Aron Pumnul, teoria sa despre puterea  
creativă şi de desvoltare firească a graîului romînesc, şi căută să ne con-  
vingă, că acest graîu este aşă de fericit construit în organismul său, încît,  
fără împrumuturi de cuvinte de prin alte graîuri, este în stare să'şi în-  
multască, pînă la nesfîrşît, cuvîntariîu său, dacă numai se va folosi de  
rădăcinile, de sufiptele şi de prefiptele ce le poşede în mare abundenţă.  
Ni şi arētă, prin felurite esîmple, cam în ce mod am trebui să purcedem  
la crearea espresiunilor pentru orice noaşa închipuintă, pentru care n'am  
afiă în graîul romînesc nicio numire, saū nu destul de potrivită şi de precisă.

În urma acestei doctrine, propagate cu însufleţire şi cu îndemnuri la  
ţinere de dînsa, 'mî-am adunat şi eū o mulţime de sufipte şi de prefipte,  
chîar mai multe decît îşi culesese iubitul mîeū profesor, şi cercam să mă  
folosesc de ele în temele scripturistice ce ni dădea spre esercitare. Eram lăudat  
înăntea conşolerilor pentru succesele mele, şi această laudă mă îmboldia  
să merg cu inimoşie tot înănte pe calea croită de el.

Deschiđindu'mi-se prin studiile mele univrsitare, juridice şi filosofice,  
o noaşa lume de închipuintă cu numiri străine, şi neavînd la dispoziţiune  
cărţi similare romîneşti în cari aş fi putut găsi pentru ele numiri în-  
trebunţate de alţii, am fost necesitat să mă folosesc de doctrina emi-  
nentului mîeū profesor şi să'mî creeđ însu'mî numiri pentru fiinţile în-  
ţelectuale din noaşa lume în care intram. Şi m'am folosit de această  
doctrină cu avîntul unui tîner plin de vigoare şi de idealism! Mai trebuie  
oare să adaug că, în zborul mîeū creatoriū de cuvinte noaşe şi de năzuinţă  
stăruitoare spre a curăţi graîul de numiri străine, saū nu destul de potrivite  
şi de precise, am ajuns departe, foarte departe, şi că am depăşit chîar  
marginile înţelegerii reciproce şi comune? Scrisorile mele cîte s'aū mai  
păstrat din timpul acesta sînt marture de esagerările mele în această  
privinţă, şi că n'am fost studiat îndeajuns minunata putere creativă a  
graîului romînesc; că n'am cunoscut'o bine, şi de aceea nici n'am ştiut să  
mă folosesc de ea cu acelaş rezultat pre care doriām să'l dobîndesc!

#### § 47. Stăruinţi pentru o soţietate studinţească univrsitară.

Idealismul ce încolţise şi prinsese a se desvoltă puternec în sufletul  
mîeū, mă împinse să fac cunoştinţă cu toţi tinerii romîni cîţi veniaū la  
Vieana pentru studii mai superioare, să intru cu ei în legăturî strînse de  
prietenie şi să ni împărtăşim unii altora aspiraţiunile şi idealurile personale,  
precum şi ale întregului neam romînesc, şi aşă să ajungem cu toţii la o  
unire culturală, căci îmi diceam, dacă vom fi uniţi în cugete şi în simţiri,

vom rămâne uniți pentru totdeauna și în năzuință, în sprijin și fapte, oricât de despărțiți și de îndepărtați am fi noi altmintea unii de alții!

Pentru întruparea acestui ideal am crezut de trebuință înființarea unei societăți culturale, care să fie compusă din toți tinerii români aflați o timpurari în Viena, cari, întorcându-se apoi la vetrele lor părintești, să aibă a continua acolea activitatea lor culturală înființând printre compatrioții lor speciali, societăți similare. Spre acest scop mă puseși încă din Faur 1858 în conșlegere mai întâi numai cu patru, mai pe urmă însă cu mai mulți comilitoni. Am discutat între oaltă, timp mai îndelungat, scopul ce ar ave să'l urmărească o atare societate; dară, cu cât discutam mai adânc, cu atâtea mai multe greutateși și piedici se ivia. Esistau printre studinții de pe atunci unii, cari nu numai că nu împărtașia tendințele societății proiectate, dar' își și băteau joc de ele; din această cauză nu s'a ales nimic din acest proiect, dară unul din cei patru membri primitivi, Constantin Stoian, cu o remarcabilă vînă poetică, scrisese spre amintire vro 25 de pagini în 4<sup>o</sup>, intitulată „Cei patru membri“, și 'mi le dete mie spre păstrare. Ideea înființării unei societăți studințești academice, pusă odată în circulare printre studinții români din Viena, a continuat să persiste printre ei, pînăce 'și-a găsit realizarea într'un mod mult mai nimerit, în societatea academică „România Jună“.

#### § 48. Călătorie prin Banat și Ardeal.

Dorind a cunoaște mai de aproape, din propria vedere, pre Romîni bănațeni și ardeleni, am întreprins o călătorie într'acolo, în August 1858. Am plecat mai mulți studinți împreună cu vaporul pe Dunăre, pînă la Buda-Pesta. Stînd pe podul vaporului, cufundat binișor în apă, ne consideram ca niște lebede plutind pe Dunăre la vale spre frații doriți. Admiram țărurile, pe unele locuri mai joase, pe altele mai rădicate, colnicoase și chiar muntoase, presîrate din depărtare în depărtare cu oite un sat frumos, saă cu cîte un oraș plin de fabrici, ori cu o cetate întărită.

În Buda-Pesta am petrecut vrocîteva zile. Am asistat în teatrul unguresc la represîntarea unei operete, pre care o cunoșteam din Viena. Actorii dreptă 'și-au esecutat cu măiestrie rolurile, dară graiul lor maghiar eră așa de rupturit și de dur în sonorile lui și în combinarea lor, încît îți pareă că se sfădesc și că aă să se înhațe de pînă în cele mai gingașe mominte, cînd își declăraă amor unul altuia. Altmintea, Maghiarii nu făcură impresiune rea asupra'mi; 'i-am găsit oameni deschiși la inimă, dară îngîmfați și sumeți preste măsură, cu închipuintă vie despre superioritatea lor asupra altora, dară te puteai înțelege ușor cu ei, îi muia îndată și 'ți'i alipia, dacă numai îi lua cu bineșorul și li distribuia și puținică laudă!

Dela Buda-Pesta am plecat, tot pe Dunăre, pînă la Neoplînta, de aici am trecut la Petruvaradin, de acolea la Carlovăț. Aice am găsit

pintre studinții romîni de teologie o îmbrățișare cordială; am fost condus de ei pe jos, pintre niște vinațe, pînă la mănăstirea Gherghetec, unde eră arhimandrit și egumên un Romîn bănățan, Popescul, carele luase parte însemnată în mișcările naționaliste dela 1848. Acest brav Romîn 'mi se plîngeá că o duce foarte greu pintre Sîrbî, fiindcă aceștia nu prea simpatiseadă cu Romîni, și că nu pot suferi pre cei ce vorbesc romînește. Ca să'mi formeđ o închipuintă mai lámurită despre Sîrbî și despre însușiile lor soțiale, mă duse bunul egumên la mănăstirea Cruședol din apropiere, unde se sárbá ruga saú hramul mănăstirii și unde eră să fie o mare strînsură de oameni. Am fost recomîndat la mai mulți Sîrbî remarcabilî ca Romîn din Bucovina. Încercînd unîi din ei să vorbească cu mine rusește, lî-am spus că eú nu știú rusește, fiindcă prin Bucovina puțin ce se vorbește într'acest graiú. Auđînd ei aceasta dela mine, aú încetat de a mă mai bágá în samă, nu fiindcă nu s'ar fî putut înțelege în vorbă cu mine, deoarece mai toți știaú vorbi nemțește, ci saú poate că nu aveaú încredere în márturisirea mea sînceră, saú poate că nu li convenía să converseđe cu mine într'un graiú străin într'o soțietate curat sîrbească. În genere, am aflat că Sîrbiî sînt mai închiși la inimă, mai cu pripusurî față de străini, și că nu li place să vorbească nicî între sine, nicî cu alții altfelú, decît numai sîrbește. Mare contrast cu deprinderile Romînilor din Bucovina.

După această excursiune am plecat, tot pe Dunăre, pînă la Bázias, de aice însă cu calea ferată pînă la Biserica Albă și la Oravița. De acoloá am apucat'o, pedestru, pintre munți și prin păduri spre Steuendorf ca să cerceteđ niște mine de cărbunî, măcarcă unîi cunoscúti din Oravița îmi spususeră că sînt urși prin părțile acestea. M'am coborît în mine ca cum aș fî pornit spre Iád! Privelîștea spațioaselor boltiturî și a păreților de cărbunî, precum și a spargerii lor, a fost uimitoare. Romîni cred despre aceste straturî groase de cărbunî că ar fî sînge de zmeú, închîegat, încă de pe timpurile preistorice, cînd locuiaú pe pămînt numai zmei și uriași, cariî se băteau și se omorîau între olaltă, curgînd din ei șiroaie de sînge.

Tot pedestru, prin munți și păduri, m'am dus de acoloá mai departe spre valea Almașului, la capitala ei, Bozovicú. Eră o Duminecă. Ajungînd spre sară într'o poiană și vedînd că drumușorul apucă spre mîiađanoapte înlocde spre răsărit, am întreat pre niște păstorî cariî cîntau din fluer niște doine admirabile, că pe unde m'aș duce ca să sosesc mai de grabă la Bozovicú? Ei îmi arêtară o cărare spre un munte înnalt și păduros și'mi điseră, să plec pe ea și pe munte în sus pînă în vîrf, că de acoloá se vede și valea Almașului și orașul Bozovicú. Am făcut așa. Cînd am început a mă sui pe munte, eră acum în amurg. Pădurea eră foarte deasă și întunecoasă. Pintre copaci se zăriá încă o mulțime de pîetre albe, vâroase, carile sêmănaú cu niște oase urieșe, și carile te făceaú să te

sîmţeşti ca într'un țințierim răscolit, saū pe locul unei lupte crîncene de uriași și zmei. Priveliștea eră înflorătoare și deveniă cu atîta mai înspăimîntătoare, cu cît întunecă mai tare. Domniă o liniște mormîntală, numai din cînd în cînd se audîă cîte un foașcăt de pasere care căută să se acîueđe pe vro creangă. Într'un tîrđiū audîiū un pîrîiet cadentat înnăntea mea. Mă uitaū printre copaci în partea din care veniă sunetul. Zăriū doauē mătăhale în depărtare. Spaīma și groaza mea eraū la culme. Mē credeam atăcat de urși. Audiseiū însă povestindu-se din bătrîni, că ursul nu se apucă de om, dacā'l vede stînd dirz, fără sfiială și uītîndu-se drept în ochi. Cu toată spaīma și frica, luaiū și eū o pusătură voinicēască și prinseiū a mē uita spre mătăhalele cari se scoboriaū drept spre mine. Mare 'mī-a fost ușurarea sufletului cînd putuiū distinge că mătăhalele nu's urși, ci niște Romînași, un bărbat și o femeie, cu niște greble și furci pe umere. Lī-am ieșit înnăntea și 'i-am întreat, oride merg bine spre valea Almașului și spre Bozovicū. 'Mī-au rēspuns să mē duc tot drept înnăntea, că îndată voiū ajunge într'o poiană pe vîrfu muntelui, de unde voiū vedē valea și orașul, și unde voiū găsī un drum care duce pînă la Bozovicū. Lī-am mulțamit și am plecat cu inimosie înnăntea. Îndată am ajuns în poiană; aice se vedeā încă bine. Priveliștea asupra vāi Almașului, a satelor din ea și a munților de pre împrejur eră încîntătoare; ea numai spre mîadănoapte eră deschisă spre o cîmpie plină de holde. Nu prinseiū încă bine a'mī dá sama de localitate și a admirā frumusețile ei, cînd iață că mē vedūiū împesurat și atacat de niște cerberī de cîni dela o turmă de oi, care pășteā acoloā. Eră cît pe aci să mē sfirțice, de nu ar fi sărit spre apērare'mī niște cîobani voinici, cari mē conduserā pînă la drum și mē deterā pe sama unui vezeteū care treceā pe acoloā cu o căruță deșartă tocmai spre Bozovicū.

Însāruse bineșor cînd am sosit în Bozovicū. Am tras la preut, care m'a primit foarte bine. Am convorbit cu el despre felurite lucruri pînă tîrđiū noaptea. A doaua đī demineāta am plecat mai departe la Mibădiea. Dupăce am cercetat acest orașel și Băile Herculane de după munte pe rîul Cerna, aceste doauē prețioase rēmășiți de pe timpul Romanilor, am plecat spre Caransebeș. Pe drum într'acoleā am poposit într'un sat, la o fintinā din mijlocul lui, încunjurată cu niște răchiți pletoase. Aice am gāsīt niște flecăi și fete stînd la vorbă, căci eră sărbătoare. M'am dat și eū cu ei la sfat. Gāsindu'i pre toți militari, am început a vorbi cu ei despre „granița militārească“, despre apērarea țării și despre rāsboiul dela 1848. Eraū foarte bine orientați în toate, precum și în referințele politice dintre popoarele împărăției. Îmī povestirā că unii din ei fuserā în 1848 și 1849 prin Italia; că aū gāsīt acoloā niște „frați“, cari vorbesc ceva mai altfelū decît ei, dar' cu cari se înțelegeaū bineșor în vorbă; că din poronca împăratului se băturā crîncen cu dînși, fiindcă li se făgăduise că, după rāsboiū, vor fi scăpați de unele asupriri din partea Maghiarilor și a

Sîrbilor, și că vor fi ușurați de dările fiscale, dar' că mai pe urmă nu s'a ales nimic din toate aceste făgăduinți; că aū fost amăgiți numai; „dar' lasă, adause unul din ei, „că va mai veni vremea cînd ne vor îmbiă să ne batem cu „frații“, atunci nu li vom crede în smomele și făgăduiele!“

M'am mirat mult de astfelu de limbagiu. de la niște oameni simpli, fără cultură cărturărească!

Dela Caransebeș am plecat tot pedestru, pe la Poarta de Fier, în Valea Hațegului. Ruinile dela Gradiștea, foasta Sarmitzegetusa, dela templul roman din satul Dîmsuș, întăriturile romane de pe munții de lîngă Hațeg și de lîngă pasul Vulcanului, calea romană dela Sarmitzegetusa la Hațeg lîngă rîul Streiului, etc., aū lăsat în sufletul mieu prețioase amintiri și în mintea mea vioaie închipuinți despre luptele Romanilor cu Daci și despre traul și cultura romană prin locurile acestea!

La Gradiștea, în casa preutului la care mă încortelaseu, am aflat o columnă pătrată de piatră, de patru palme de lungă și cam de doauă de lată, pe latura cării, din față, eră foarte bine conservată următoarea înscipțiune lătinească de opt șire: SO<sup>o</sup>LI<sup>o</sup>IN VICTOM  
ITRAEANI CETO<sup>o</sup>ILI MADIO<sup>o</sup> VOTUM SOLVIT  
L<sup>o</sup>M. = adecă: Soarelu neînvinș, luī Mitra Neînvinșul, celui Madiu (= cu umeđeală?) juruința o împlinește L. M.

Tot aice, la un țaran, am găsīt o piatră mormîntală de un stat de om de lungă și pînă la genunchi de groasă, pe fața cării stă săpată următoarea înscipțiune de treisprădece șire: D. M. QIANVARO  
ZOSIMO.VIX ANN<sup>o</sup>XXXV ETIANVARIAE CANDIDAEVIX  
ANN<sup>o</sup>XXX QIANVARAG.ATHAN GELVSFILPIISSPOSVIT  
ADFNVSAVTMZOSIMI ETTITVLOCONTVLERVNT COLLE-  
GFABR\*CCCC QIA. = adecă: Ţeilor Mani. Luī Cvint Ianuar Zosim, a trăit anī treideci și cinci; și Ianuariei curate, a trăit anī treideci; Cvint Ianuar Agathan Gelus, fiul cel mai pios, a pus; la înmormîntarea însă a luī Zosim și cu cuviință aū contribuit colegiile Faurilor. \* 400. Cv. I. A.

Din templul roman din satul Dîmsuș, prifăcut în bisericuță creștinească romînească, încă 'mī-am decopiat niște înscipțiuni de pe cele patru colonne pătrate din mijlocul bisericii, pe carile, tot în formă pătrată și ca chip de horn, se rădică un turn, deschis sus, prin carele ieșită fumul dela sacrificiile ce se ardeau decătră Romanī în lăuntru luī. Înscipțiunile sînt dedicate sufletelor morților: Ţeilor Mani, și nu erau prea bine conservate. Una din ele diceă în șapte șire: D. M. COCTAVIONEPOTI  
VIXANLXX: IVLIA VALENTIA HERESCON IVGI PIEN-  
TISSIMO FACIENDVM PROCV RAVIT HSE. = Deilor Mani. Luī C. Octavian, nepotuluī, a trăit anī șapte decī; Juliea Valenția, erede s. moștenitoare, soțuluī celui mai împăciuitoriu să se facă a grijît. H. S. E.

A doaua înscipțiune, de șese șire, aședată deasupra celeialalte, cu multe lipsuri, cuprindeă: VALERACARA VIXANXXIX TFLA-

VIVSAPER SCRIBACOL . . . SARM.CONJVGI RARISSIM . . .

= Valeria scumpă a trăit ani douăzeci și noaște, T. Flavius Aper Scriba a rădicat (?) Sarmei (?) soaței celei mai rare.

A treia înscricțiune de pe altă columnă este ștearsă mai de tot. Am putut citi numai următoarele din trei șire dintîi dintre cele 12 ce par a fi fost: D. M. M. TVRRI . . . TONL.DECCO . . . VIXANNO. XX . . . . . = Deilor Mani. Luî M . . Turin . . . . .

Din a patra înscricțiune de pe altă columnă am putut citi numai șapte șire: D. M. G.LONGIN MAXIMO VIXAN.LVIII IVLIAA\*FRO DISIACONI B: M. P . . . . . = Deilor Mani. G(loriosului?) Longin celui Mare, a trăit ani cincizeci și opt, Julia Afrodiseia soțului celui binemeritat, celui mai împăciuitoare . . .

Din Dîmsuș m'am dus la Hațeg și de aici la Govajdiea unde am cercetat minele de fier și turnătorie de acolo. Apoi trecînd, tot apostolește, prin Huni-dioara, Orăștiea, Sebeș, Miercuria, m'am oprit în Sîbiu, unde m'am întălnit cu mai mulți studinți, plini de însuflețire pentru aspirațiunile și idealurile naționale, și am făcut cunoștință cu mai mulți bărbați frunțași, între cari și cu renumitul episcop Șaguna. Sași de pe acolo 'i-am găsit muncitori și îndustrioși ca toți Nemții, și au lăsat în sufletul mieu amintiri destul de plăcute, fiindcă trăiau bine cu Romîni. Multămit am plecat de acolo prin Brad, Avig, Porumbac, Făgăraș la Brașov, unde am petrecut aproape o săptămîna, cercetînd tot ce eră mai remarcabil pe acolo, între altele și fabrica de hărtie din Rășinariu, și făcînd cunoștință cu bărbați ca Iacob Murășanul, Ion Maiorescul, I. Muntean și Vasile Boierescul carele, din întîmplare, eră pe atunci acolo!

Neprimind aice un bilet de legitimare și niște bani ce'i așteptam dela tată-mieu, am fost necesitat să mă întorc la Vieana numai cu 16 fl. în pungă, căci mă rușinam să fac vreun împrumut la vreun cunoscut din Brașov; mă temeam să nu mă espun la vreun refus, sau să li stric opiniunea bună ce'mi păreă căși formaseră despre mine. Cu toată suma aceasta mică, nu 'mi-am putut călcă pe inimă ca să nu cerceteș și o parte din Săcuime. Am plecat deci, tot apostolește, prin Feldioara la Odorheiu, de acolo la Sighișoara Mediaș, apoi la Oșorheiu, de aice preste dealuri și țarină, prin Cetatea de Baltă, la focariul cultural al Romînilor ardeleni, la Blaj.

Pre Săcu' 'i-am găsit naționaliști fanatici pînă la disgust, chiar în păturile lor mai de jos. În Odorheiu am voit să'mi cumpăr în piață niște poame. Am întrebat, romînește și nemțește, la mai multe femei, cît coastă grămăjoara, dar' toate îmi răspundeau măghierește că nu mă pricep și nici nu voiaș să 'mi facă vreun semn de conșelegere; numai una din ele dișe cătră fiul său care venise la dînsa dela școală cu o tășcută de cărți, ca să vorbească cu mine nemțește. Acesta însă se mîniă foc pentru această pretensiune a mîni-sale tot bodrogănind cătră dînsa; nu voi să o asculte sub niciun chip. Iată creștere națională care nu te lasă să vorbești

în graiuri străine nici atunci, cînd poți trage din aceasta chiar vreun folos!

Altă întîmplare tot de felul acesta. Călătorind dela Oșorhei spre Cetatea de Baltă, am însărat prin niște țarină. Neștiind nici drumul bine, deși aveam cu mine o mapă foarte acurată, nici unde aș pute mîne, m'am adresat pentru deslușire cătră o babă săcuie care vorbea romînește cu niște lucrători. Uitîndu-se baba la mine și măsurîndu-mă din creștet la tălpi cu niște ochi scrutători, începú să vorbească măghierește cu mine. Î-am replicat că nu știu măghierește, precînd ea pricepe romînește. S'a supărat cumplit și a prins a mă înfruntă dîcînd că eú numai mă prifac că nu știu ungurește, că înfățișarea și portul mă vedesc că eú am îmblat la școală și că în toate școlile se învață ungurește. Abia după ce am căutat să o conving că nu sînt din Ardeal, ci din Bucovina, și că pe acolo nu se vorbește măghierește, abia acuma a început a vorbi mai omeneste cu mine. — Minunată femeie naționalistă!

Blajul, ca înfățișare arhitectonică, foarte inferior altor orașe din Ardeal, 'l-am găsit admirabil ca vatră de cultură romînească. Școlile din el funcționează, fiindcă eră acú pe la mijlocul lui Septembrie. Le-am cercetat pre toate; am făcut cunoștință cu profesorii; am cercetat pre mitropolitul Sterea-Șuluț și pre canonicul T. Cipariú, pre care 'l-am găsit scriind la masă încunjurat cu grămeđi de cărți; s'a interesat mult de A. Pumnul și de Romînií bucovineni, deoarece studiaú cîțiva din ei la gimnasiul superior din Blaj.

Tot pedestru am plecat de la Blaj, preste niște dealuri și cîmpii, la Alba-Juliea și la Vinț; de acolo mai departe prin niște sate din dreapta Murășului pre care 'l-am trecut pe un poron în apropiere de Deva; de aici am ținut tot drumul mare, mergînd la Dobra și de acolo preste munți înalți și păduroși am trecut în șesul Bănatului Temeșan, la Făget, apoi la Lugos, la Temișoara și de aici prin Chichinda la Segedin lîngă Tisa, iar' de acolo am plecat cu calea ferată pînă la Buda-Pesta și de aici cu vaporul pe Dunăre îndărăpt la Vieana.

În călătoria aceasta am observat oarecare deosebire culturală, soțială și chiar șimțămîntală între clerul romînesc de îbele confesiunii. Preuții de confesiunea veche răsăriteană, numită grecească, 'i-am găsit pretutindenea mai puțin școlii, pe la sate îmbrăcați țărănește și lucrînduși înșiși țarinile, dară foarte deschiși la inimă și ospitalieri, precînd preuții de confesiunea romanăcatolică aveaú dreptcă mai multă cultură științifică, erăú îmbrăcați în reverenđi, și trălaú mai bine, dară imi păreaú mai fudui, mai reservați și nu prea ospitalieri. Ceea ce însă 'm'a displăcut detot eră, că pe la unii din aceștia se arêta oarecare fanaticism confesional și nu prea mare armonie cu confrății lor de ceealaltă confesiune, tot creștinească!

Toată călătoria aceasta a fost pentru întelecutul mîeu ca o spălă-



tură cu apă rece, recoritoare, și a lăsat în el urme mai deșteptătoare și mai durabile, decât ar fi fost acelea ce 'mi-ar fi fost rămas, dacă aș fi citit o duzină de cărți istorice și filosofice!

### § 49. O întâlnire cu niște jandarmî.

Vrînd a călători pentru întîia dată prin Ungaria și Ardeal, am căutat să mă înformez dela colegii miei universitari, despre siguranța publică de pe acolo. Aceștia îmi spuseră că n'am a mă teme de nimic, fiindcă furnică o mulțime de jandarmî pentru pașa drumurilor și controlarea ospetărilor; că ei întreabă de pașport, sau bilet de legitimare, pre oricine li cade cu vreun pripus; și că cei mai mulți dintrînșii sînt oameni detot simpli, obișnuiți fără cunoștința de citire.

În călătoria mea, mai mult pedeastră, adeseori mă întălniam cu acești pădători ai ordinii publice, dară treceam unii pe lîngă alții fără a stă la vorbă; ei se uitaū la mine cu ochi ispititori, sălutaū uneori și se duceaū mai departe. Odată însă, între Orăștiea și Sebeș, mergînd eu pe drumul bătut și cam prundos pe ici colea, ca să scap de călcături neplăcute, am trecut șanțul și am apucat'o înnăinte pe o cărărușă moale de de lîngă el. Nu băgaseiū de samă că înnăinte mea, în oarecare depărtare, veniaū doi jandarmî. Observînd acestia că eu părăsese drumul bătut, aū cređut poate că aș voi să mă dosesc de dînșii, și prinseră a se tot uita la mine. La întălnire m'aū sălutat și aū trecut mai departe. După cițiva pași însă, năzărindu-li-se cine știe ce, se întoarseră și mă strigară să staū. Am stat. Mă întrebară, succesiv, că ce sînt, de unde vin și încontro mă duc. Li-am dat toate lămuririle dorite. Auđind ei că sînt studinte universitar din Bucovina, că vin dela Vieana și că mă duc la Sibiu și la Brașov, mă întrebară că ce trebî am eu pe acolo. Li răsponseiū că am neamuri și că aș voi să le viđiteđ. Îmi cerură biletul de legitimare. Li'i arătaiū. Abia acuma mă întrebară cum mă chîem. Această întrebare tărđie îmi păru foarte curiosă și li răsponseiū, că n'aū decit să citească în bilet și vor află cum me chîem. Se supărără, și'mi điseră că ei sînt în oficiul lor și că eu sînt dătoriiū să li daū răspons potrivit. Găsînd eu că ei sînt în dreptul lor, m'am supus. Înțelegînd ei, ca oamenii deștepti și cu cultură ce erau, cam încontr'o am țintit'o eu cu răsponsul dintiū, prinseră a citi înnăinte mea biletul de legitimare, și găsînd că espiră într'o septămîna, mă întrebară că ce voiū face mai departe. Li răsponseiū că la neamurile mele din Sibiu mă așteaptă alt bilet noū, și cu aceasta ne despărțirăm mulțamiți și împăcați.

După vro trei săptămîni, la întoarcerea mea spre Vieana, am însărat într'un sat, pe malul drept al Murășului, nu departe de locul unde se trece preste el cu un peron la Deva. Cam în mijlocul satului mă întălniră doi jandarmî; stătura înnăinte mea, mă salutară și mă întrebară că cum

'mă-mers în călătorie? Îi înholbaiu cu suprinde-re și mirare, dară și cu oarecare inimoșie și voie bună.

„Da nu ne cunoști?” îmi dîseră.

Mă uitaîu mai bine la ei și recunoscuîu într'înșii pre jandarmii în-tâlniți între Orăștiea și Sebeș, și li întinseîu mîna cu bucurie spre sigilarea cunoștinții, dară și cu intențiunea ca doară nu m'ar mai întrebă despre biletul mieu de legitimare, care eră tot cel vechiu, fiindcă cel nou, dimpreună cu niște banî de călătorie, se rătăcise pe drum și mă așteptă acuma în Vieana. Și intru adevăr! Ei se arătară foarte prietenoși cu mine; mă întrebară despre întîlnirea mea cu neamurile, despre impresiunile mele din călătorie, despre întorsul mieu la Vieana, dar' despre bilet nu amintiră nimic; ba încă, înțelegînd că aș voi să mîn într'acest sat, îmi căutară un cortel bun și mă lăsară acolo, luîndu'și cu prietenie rămas bun dela mine. Ce bunî jandarmî sînt aceștia, îmi cugetaîu, și mă acuaîu cu liniște!

### § 50. Frate-mieû ca teolog estern și instructor privat.

Frata-mieû Niculaîu, înscriindu-se în 1857 ca privatist în anul din-tîiû la Institutul de studii teologice din Cernăuț, petreceă în Cernaûca la familia boierului Giorgiu Hurmuzachi ca învășătoriu al fiului acestuia, Eudocsiu. Aice a făcut în anul 1858 cunoștință cu cumnatul acestui boieru, cu boierul Petru Petrino dela Rujnița în Basarabia. Acesta îi făcu propunerea ca să între la el ca instructor al talentosului său fiu, Dumitru, al celebrului poet de mai târziu. Frata-mieû primî bucuros, una fiindcă 'i se deschideă perspectiva de a face, în mod plăcut, călătorii înde-părtate și instructive, căci acest boieru moștenise pre milionariuul său unchiu, pre contele Petroviciu de Armis din Florența în Italia, și aveă să călătorească într'acolo cu întreaga sa familie, iar' alta, fiindcă speră că, în urma îngînjarîi acesteia, va puté îmbrășișă profesura și că va dis-pune încă de-atîtea mijloace ca să'mî vină și mie într'ajutoriû la conti-nuarea studiilor mele juridice. Se duse deci cu acest boieru la Basara-bia în August 1858; petrecu acolo pînă în Ianuariu 1859, cînd se întoarse cu întreaga familie boierească la Bucovina, iară de aice, după o petrecere de vr'o trei patru luni, se pornî cu ei la Florența prin Vieana, unde poposi cîteva zile.

Neșterse din memoria mea vor rămînea emoțiunile sufletești ce le-am simțit la prima noastră întîlnire în Vieana! Dintru început nici nu puteam vorbi împreună de-atîta bucurie amestecată cu lacrimi duioase! Asemenea nu voiu uită cu cîtă frăgeđime se înterese el de traîul mieu din Vieana, și cu cîtă grăbire îmi puse la dispozițiune, la întîlnea întal-nire, doaușdecî și cincî de galbenî, iar' la întoarcerea sa din Italia, în Juliû, treiđeci, cu îndemnarea ca să vin și eu a casă, fiindcă am avé să punem la cale împreună niște afacerî familiare, deoarece iubitul nostru tată nu se mai affă în puterea de mai înnăinte. 'L-am și ascultat, precum voiu povesti mai la vale.

## § 51. Mișcări naționaliste și o spionare.

În anii 1858 și 1859 se vîntură cu înșistență prin țiare și în convorbirile private de prin cafinelele Vienii așa numita cestiune a Orientului. Se vorbîă de mari și adînci prifaceri în organizarea politică a imperiului turcesc și a împărăției habsburgice. O reconstruire a acestora pe principiul autonomistic al naționalităților și al unei confederațiuni între ele eră pe' buzile tuturorora. Sub astfelu de împrejurări eră lucru firesc ca și printre studinții universitari să se discute aceste idei, pentru cari inima lor caldă și generoasă și închipuirea lor vioaă eră atît de primitoare, și pentru cari se însuflețeau cu mare facilitate!

Studinții romîni aveau în mijlocul orașului, în Cetate, o cafineă anumită ca centru de întălnire. Erau destui la număr și din toate țările locuite de Romîni. Mai adeseori se înformaă unii pre alții despre starea culturală și politică a confrăților din părțile de unde erău născuți; discutaă împreună asupra acestei stări și'și făceaă planuri de îmbunătățire. Se înțelege de sine că se vorbîă mult și cu vioăciune printre ei și despre direcțiunile politice și naționaliste de pe atunci. Spre a se lămurî cît se poate de cu temeiu asupra tendinților și aspirațiunilor celorlalte popoare din imperiu, unii din studinții romîni cercetaă din cînd în cînd cafinelele unde se adunaă studinții germani, itălienii, maghiarii și sîrbi; intraă cu ei în discusiuni naționaliste și căutaă să se conțelegă între sine.

Deși întălnirile și discusiunile acestea erău mai mult întimplătoare, totuș nu scăpaă de supraveghîarea ocultă a poliției secrete. Furnicaă pe atunci nu numai în Vieana, dar' pretutindenea prin țările împărăției, o mulțime de agenți polițienești secreți, cu misiunea de a iscodi precum intențiunile și planurile unor bărbați politici marcanți, așa și mișcările studinților universitari. Acești agenți cutrieraă țările și orașele; se introduceă ca „noaăe cunoștinți“ în cercurile de întălnire ale conaționalilor lor; aduceău adese ori cu intențiune vorba asupra cestiunilor politice și naționale; susțineău cu înfocare niște aspirațiuni și tendinți naționaliste cari numai compatibile nu erău cu simțul de sîncer patriot și de bun cetățean austriac; provocaău cu înșistență opiniunile celor de față, și se arătaă nemulțămii, înfruntători chiar, cînd nu găsiaă destulă secundare, sau cînd întimpinaă îndoiele, ori contrariieri.

Vigilența acestor polițiști secreți eră foarte mare, mai ales pe la începutul anului 1859, decînd se uniseră, în 12/24 Ianuaru, îmbele domniate romînești, Moldova și Țara Romînească, alegîndu'si în persoana lui Alesandru Cuza un sîngur domnitoru, și decînd Maghiarii plănuiaă din noă desfacerea lor de Austria cu ajutoru Prusiei, Italiei și chiar al domniatelor romînești unite.

Despre esistența acestor spioni căpătaseră studenții romîni din Vieana știre dela mai mulți bărbați încărunțiți și esperți în mișcările politice, cu admonirea ca să se pădască; de aceea ei se și feriaă precum de oameni

tăcuți și pîndaci, cari pe neașteptate și pe necunoscute veniau în mijlocul lor, așa și de naționaliști prea învâpăiați și provocători.

Într'una din zile veni din Ardeal știrea că încurînd are să sosească la Viena un tîner de cutare și cutare înfățișare, ca să facă propagandă naționalistă printre studenții romîni de acolo în vederea evenimentelor politice ce se pregăteau, dar' noi să ne pădîm de el, fiind agent polițienesc secret. Necazul acestui tîner nu fu prost cînd, în loc de secundări și espectorări naționaliste, n'a găsit la studenții romîni din Viena decît luări peste picior și vorbe de fleac. Înfruntările lui curgeau ca din cofă, și desperarea lui n'avea margini; nu aflase material pentru esercitarea meseriei sale!

În anul 1859 izbucnise între Austria și Italia cu Franția cunoscutul război pentru unitatea Italianilor într'un sîngur stat național. Studenții maghiari începura acuma a fraternisa cu cei romîni și sîrbi, împărtășind acestora că cercurile dirigente maghiare pregătesc, în conțelegere cu naționaliștii germani din Prusia, o răscoală pentru separarea decătră Austria a țarilor ce se țin de coroana ungară și reînființarea din ele a vechiului lor regat, și că începutul acestei răscoale este aședat pe 12. Juliu. Despre toate aceste uneltiri trebuie să fi avut știre curtea imperială din Viena, căci ea, deșteptată poate și prin purtarea necalificabilă a comandantului general Fr. Gyula, se decise repede ca să prevină această mișcare dușmănoasă, și încheiea cu împăratul Napoleon III mai întîiu un armistiț într'a 8. Juliu și apoi într'a 11. Juliu pacea definitivă dela Vila Francă. Năcazul patrioților maghiari eră mare, dar' se mîngăiară cu sperința, că ce nu s'a putut realisa astăzi, se va realisa de sigur mine, poimîne!

### § 52. Prelegeri și predică advocățești.

Dintre variile prelegeri ascultate de mine aū avut asupra mea o înfirunță nu numai înstructivă, dar' și educativă cu deosebire cele ținute de profesorul Dr. G. Phillips asupra istoriei imperiului și dreptului german, și de profesorul Dr. A. Jäger asupra istoriei imperiului austriac. În materiile acestea eram încă de prin gimnasiu destul de bine versat, fiindcă, afară de manualul de istorie și de geografice de W. Pütz (= Piț), introdus în școală, mai citiseiū încă istoria universală scrisă de Carol Fried. Becker, cea de Carol V. Rotteck și cea de Friederic Chr. Schlosser (= Șloser). Îmi formaseiū dară o închipuință proprie destul de precisă asupra întîmplărilor din lume, asupra cauzelor ce le-aū produs, precum și asupra desvoltării și legăturii popoarelor. Am fost deci foarte suprins cînd am vedut, cum acești profesori espun și interpreteada mai altfeliiū întîmplările, decum le găsiseiū povestite și esplicate de alții! Îmbii profesori vorbeaiū cu o căldură și cu o însuflețire așa de mare, încît îi venia a crede ca cum numai imperiul german și cel austriac, imbele în strînsă legătură între sine, aū fost sîngurele cari aū jucat un rol însemnăt printre alte imperii, și ca cum numai poporul german a fost acela, carele a stat

în fruntea culturii omenestii și a apărato încontra altor popoare, carele se încercau să o nimicească!

„Admirabilii patrioții și naționaliști mai sînt acești profesori“, îmi diceam eu nu odată, „și ce bine ar fi, dacă s'ar găsi și profesori romîni cari să espună istoria Romînilor tot cu atîta înfocare și vervă, precum espun aceștia pre a Germanilor!“

Prelegerile acestor profesori erau totdeauna foarte bine cercetate și esercitați asupra auđitorilor o înrîurîntă vedită, și efectul lor ar fi fost general și comun, dacă espunerile întîmplărilor n'ar fi fost uneori atît de pătinitoare, încît jîgniau pre studinții universitari negermani în simțămintele și în demnitatea lor națională.

Nu mai puțin folos sufletesc am tras și din predicile părintelui iesuit Klinkowström. Acesta eră însărcinat ca să țină în biserica Iesuiților din centrul Vieni, în Duminică și sărbători, predici destinate numai pentru studinții universitari. Aceste predici, de conținut religios, moral și dogmatic, erau toate concepute din punct de vedere filosofic. În ele se combatău, cu un aparat admirabil de arguminte, toate teoriile filosofice naturaliste, carele stăteau în contradicere cu învățăturile bisericii romano-catolice. Te uimiai de verva oratorului și de argumintele învocate de el, de și multe dintre ele nu erau alta decît numai niște sofisme, și presîntau adeseori salturi logice de o cuteđare extremă.

Biserica eră totdeauna plină de studinți. Erau însă admiși și bărbați din clasele soțiale superioare. Predicile erau ascultate cu mult interes. Efectul lor eră covîrșitoriu. Aveau însă și ele, ca și prelegerile amintite, un mic cusur: erau esclusiviste! Mult bine ar fi produs predicile acestea, dacă conținutul lor s'ar fi ținut la înălțimea vederilor universale creștinești, și dacă nu s'ar fi accentuat adeseori în ele esclusivismul bisericii romanocatolice, ale cari învățături singure se înfățișau ca unicele mîntuitoare și fericitoare, și că, fără de credința în supremăția papei din Roma, nu'î scăpare, nici împăcare cu Dumnezeu!

### § 53. Întoarcerea mea a casă prin Ardeal.

După primul mîeu esamin din disciplinele istorice juridice și după o absință de aproape doi ani de ȓile de-a casă, m'a împins dorul și îndemnul frățini-mîeu ca să'mi mai vîd consîngenii. Am plecat dară spre patriemî, însă nu deadreptul, fiindcă îmi propusesei, ca cu această ocașiune să cerceteđ părțile din Bănatul Temeșan și din Ardeal, pre cari nu le putusei vîdită în anul trecut. În călătoria aceasta am avut ca consoț pînă la Arad pre compatriotul mîeu, pre talentosul și sincerul naționalist romîn, Isidor Onciul, carele petrecea pe atunci în Vieana spre a se perfecționă în disciplinele teologice pentru o eventuală profesură la Institutul de studii teologice din Cernăuț. Se vorbiă pîntre studinții maghiari mult despre locurile strategice din patria lor, și în special despre for-

tărețele lor neînvingibile. Între acestea numărau ei și fortăreața Comarom s. Comorn. De și oameni ai frăției, ai păcii și ai dreptății, totuș curiositatea ne-a făcut, pre companionul mîeu și pre mine, ca să ne oprim într'acest oraș și să'i viđităm întăriturile și fortăreața renumită. Cu mare greutate ni s'a permis, pe la amădăđi, să intrăm în fortăreața și să ne uităm la întăriturile ei minunate și la multul material de distrugere ce erá adunat în ea. În timpul petrecerii noastre în acest oraș ni s'a întîmplat la amîndoi, din nebagare de samă și din neesperință, o nenorocire, de urmările căriia am avut mult de suferit mai apoi.

La Arad m'am despărțit de bunul mîeu companion; el s'a dus spre Temișoara, Neoplînta și Carlovăț, iar' eú am apucat pedestru, pe din dreapta Murășului în sus spre Ardeal. Admirabilă erá priveliștea, cînd de pe șesul pe care călătoriam prinse a se ivi în depărtare și a se tot rădicá șîragul de munți înnalți și păduroși, cari încing Ardealul ca cu niște zîduri uriașe și miunate. Am intrat în el prin Poarta Meseșului; am ajuns în orașul Brad tocmai într'o ȓi de tîrg; am găsît acoloá o mulțime de țărani de pe împrejur, și pintre ei mai mulți învેțători sătești și preuți. La o ospătărie am făcut cunoștință cu mai mulți din ei. Cu ce plăcere și cu ce însuflețire îmi vorbiău ei despre luptele lor dela 1848 și despre altele neevitabile în viitorii! Avînd cunoștință cu părintele Groaza, unul dintre tribunii romîni dela 1848, cu carele, în fruntea unei deputățiunii, fuseseú ca tălmacıú la o audiință la împăratul Francisc Iosif I pentru solicitarea unor desdăunări pentru pierderile suferite de Romîni munteni în luptele lor patriotice dela 1848, 'i-am întrebat, ori de nu cumvá este și el la tîrg, căci aș avé dor să mă întălnesc și cu el. Îl căutără bunii mîei Romîni în toate părțile, dar' nu'l aflără, ci numai pre niște oameni din satul lui, din București, carií apoi li spuseră că cu plăcere mă vor luá cu ei, la întoarcerea lor a casá, și mă vor duce pînă la părintele Groaza. Cu însăratul am ajuns la dînsul. El își aveá casa pe un tăpșan într'o fundoaie de vale îngustă, de unde nu vedeá decît cerú deasupra ta, iar' prin împrejurul tăú munți înnalți și păduroși.

Mare nă-a fost bucuria la întălnire! Am petrecut împreună pînă tărđiú noaptea tot în vorbe despre trecutul și viitorii Romînilor. Cu mare plăcere se uitá el la o mapă, căláuza mea în călătorie, pe care o cumpăraseú în Vieana la institutul litografic „Artaria“, mapă care reprezintă, în format mare, toate țările din stînga Dunării, locuite de Romîni. Această mapă, în format detot mare și cu numiri locale romînești, a fost reproducă mai apoi de Gîorgiú Filipescu-Dubăú și Anton Parteni-Antonin în Iași sub titlul de „Charta Principatelor — Unite ale Romăniei cu circumvecinele țări: Bănatul, Transilvania, Bucovina și Basarabia“, dupăce o căpėtase de la mine prin mijlocirea amicului mîeu Parteniú Popescul.

Pe la miedul nopții mă conduse amabilul mîeu ospėtariú la culcat într'o casuță din ogradá. Abiá mă aciúaseú, cînd deodată auđiú un zurălet

ca de puști și sabii la ușa căsuței și o voce strigînd să aprind lumina. Cam cu spaîmă aprinseîu lumina și zăriiu înnăntea mea doi jandarmi bine înarmați, dar' nu mă urniîu din culcuș. Mă întrebără de părintele Groaza. Li răspunseîu că a rămas în casă. Îmi replicară că nu'î acolea. „Nici aici nu'î!“ li diseîu; „căutați'l unde știți!“

Un jandarm rămase la mine în căsuță, iar' celalalt se duse după părintele Groaza și găsîndu'l dormind, îl luă din pat, chiar în cămeașă, și se întoarse cu el la mine. Îmbii jandarmi, tot schimbîș, prinseră a ne cercetă și a ne iscodi, pre mine: că cine sînt, de unde vin, încontro merg, și ce caut prin acești munți înfundați? iar' pre părintele Groaza, că ce cunoștinți și legături are el cu mine? Îmbii ne-am dat sama cum se cade. Încă nu sfîrșiseră cu întrebările și cu cercetările prin bursunarele veșmintelor mele și prin cele două tășcuțe ce le purtam cu mine, una cu vro cîteva cămeși și cu merinde, iar' ceealalte cu mai multe hărții și cu bani, și iată că tot dintr'o oară în alta mai sosîră încă două patruile de jandarmi. Iscodirile lor începură a fi acumu mai interesante, fiindcă erau mai variate și mai captioase, și continuară pînă în zori de ȕi, cînd mă întrebără că prin cari locuri voiesc să mă duc la Bucovina, ca să știe și ei. Am înțeles îndată că vor să am „cale legată“, și de aceea nici nu m'am împotrivit la împlinirea dorinții lor, deși îmi eră cam greu să li spun mai cu de amăruntul locurile pe unde am să trec, căci îmi uitaseîu mapa desvălită pe masă în odoaiea unde cinaserăm. Și tocmai aceasta a fost, poate, un noroc pentru mine, căci, de-ar fi dat jandarmii de ea, cine știe ce li s'ar mai fi năzărit!

Negăsînd jandarmii nimică la mine ce 'î-ar fi întărit în pripusurile lor nălucoase, și vedîndu'î eă mai liniștiți și vorbind cu noi într'un ton mai blînd, mă îmbărbătaîu și eă și începuîu a li ține o predică patriotică morală, în care, dupăce li recunoscuseîu că ei nu'și împlinesc decît dătorința prin astfelîu de vișitări nocturne și neașteptate, li spuseîu că părintele Groaza a dat destule și sîngeroase doveđi de patriotism și de credință cătră împăratul nostru, și că n'ar merită niște suspiciuni și supărări cum sînt aceastea de astăđi, iar' cît despre mine, eă, ca jurist, am menirea de a ține cumpena dreptății printre oameni, iar' nu de a fi agentul discordiei și al disordinii! Primiră predica mea cu bine, fiindcă erau acumu mai voioși. O patruilă însă (din bunătate ori din precauține, nu știu) a rămas cu mine pînăce s'a făcut zîua cum se cade, și m'a scos apoi, prin pădure, preste niște munți înnalți, mai deadreptul la drumul mare care duceă spre Abrud, încotró aveam să merg, iar' ea s'a întors spre Zlatna.

După despărțirea noastră, eă am apucat calea spre Abrud. Cînd am ajuns pe culmea unui munte, de pe carele te scoboriai în acest orașel, m'am întălnit cu un romînaș voinic. M'am dat cu el la vorbă, cînd despre una, cînd despre alta. De și fără de nicio cultură cărturărească, 'l-am găsît totuș cu o vie conștiință națională. Mare 'm'a fost mirarea, cînd deodată

prinse a'mi povestí că ia pe aici și pe aici era și el la 1848, într'o ceată de Romîni, cu Iancu în frunte, și că se luptase cu Ungurii potopindu'î ia aici pe coasta aceasta de munte. Eú îl țînuseîŭ pînă acum de un băietan de vro 13 pînă la 14 ani, căci fața lui erá de băiat, fără de nicîo urmă de bărbăție. Cređînd că voiește să'mi anine una, și bună, îi ăiseîŭ cam surîđînd: „Te-ai luptat doară în brațele mamei, saú ale tatei!“

„Ce? Cređi dumíata“ îmi rěspunse el cam suprins, „că eú sînt un copilandru? Eú am acum trei ăeci și patru de ani, sînt însurat, am și copii, și acuma mă duc la Abrud ca să'mi cumpěr cîte una alta pentru casă“.

Uimit de rěspunsul acesta, îi replicaîŭ că înfățișarea lui nu este de bărbat, ci de copil.

„Așá este!“ îmi ăise, „dară oamenii ca mine vei mai găsí ici coleá pe aice. Este un mijloc de a'ți păstrá fața de copil pînă la moarte, dacá voiești. Cînd eram copil de țîță, a prins mama un liliac, 'i-a tăiat aripile, le-a sárat și m'a frecat cu ele pe fața și pe trup; le-a pus apoi și în scáldușcă și m'a spělat cum se cade. Mai am încă niște surori și frați mai bătrîni decît mine. Și ei sînt tineri la fața, tot cu acest mijloc!“

Ce minunat mijloc pentru păstrarea tineretelor! De s'ar probá ca nesmintit, o! cît de multe mame s'ar folosí de el, mai ales la drăgálașele lor fetițe, ca să nu li rěmíie „piatră 'n casă“ !

În Abrud am petrecut vro cîtevâ ăile, am cercetat pre vestitul Iancu cel Viteaz; s'a aranjat o excursiune la strávechíea Aurárie Mare, pe muntele Detunata și la Roșíea. Aice m'am întălnit și cu tribunul pro-topop Balint. În curtea casei lui am dat preste mai multe pietre mormîntale cu înscripțiuni lătinești. Una din ele erá de prin secolul al 4-le saú al 5-le (nu'mi aduc bine aminte!), cu sěmnul crucii pe ea. 'Mi-am fácut o copie de pe dînsa; am păstrat'o mult timp, dară acum nu mai daú de ea! Petrecerea mea cu bravií Romîni de pe aici a fost pentru mine ca o sorbire din Apa Vie din poveste. Vitalitatea Romînului o sîmțiam acuma colcăînd mai puternec prin vinele mele! Rěsăríau în mintea mea tot mai multe steluțe, cari licăríau cu lumina lor palidă prin întunerecul cel neguros al trecutului și mă fáceaú să viseđ și eú despre un viitorîŭ mai limpede și mai luminos!

Dela Abrud am plecat spre Cîmpeni ca să cerceteđ aice pre alt tribun național, pre bătrînul Solomon, pre care 'l-am găsít în gura morții. Cu toate acestea m'a primit cu mare cordialitate, m'a binecuvîntat pentru tragerea mea de inimă cătră apěrătorii neamului romînesc, și 'm'a recomîndat să am și eú grijă de esistența acestuia!

Cu lacrimi în ochi 'm-am luat rěmas bun dela el și am purces mai departe pe valea Arieșului în jos. În Bistra am găsít într'o ospětarie mai mulți Romîni și Maghíari fraternisînd între sîne la o masă acoperită cu cupe de vin, și asigurîndu-se unii pre alții, ca de acú ínnăainte să nu se mai combată și să se nimicească ca întrecut, ci cu toții ímpre-



ună să lupte pentru patria comună în contra dușmanilor din afară, tinzând din răspuțeri la restaurarea vechiului regat al Ungariei pe principiul autonomistic al popoarelor de pe teritoriul lui! Vădind atîta voie bună și însuflețire, m'am vîrît și eu printre ei și am beut împreună o cupă de vin pentru realizarea năzuinților lor, dară . . . nu puteai ca să nu observi, cît de departe, în fața Romînilor un felîu de neîncredere și îndoială, iar' în a Maghiarilor un sîmț de sumeție și de superioritate, vecin cu viclenia!'

Cu reflecșiuni asupra acestei întîlniri interesante și neașteptate am plecat mai departe spre Turda. Aice am poposit o ȕi, cercetînd lacurile cu apă sărată, în care m'am și scaldat, precum și străvechile și renumitele saline romane, dar' în lăuntru lor nu putui întră. Privit'am cu jele și la coasta unui muncel, unde, după ȕisa Romînilor cari mă conduceau, eră tăbărită oastea lui Mibaîu Viteazul cînd acesta fû ucis în cortul său de călăii rivalilor și dușmanilor săi neîmpăcați!

În Cluj am vizitat cîteva biserici vechi și o grădină frumușică lingă rîul Someșulu. Aice am observat multă rēceală între Romîni și Maghiarii culți. Și nici că putea fi altfelîu, căci eră revoltătorîu să veți cu cît despreț și cu cîtă brutalitate întîmpinau unîi Maghiari pre bieții țaranî romîni!

Dela Cluj, prin locuri deschise și frumoase și pe un drum neted, am ajuns la Ghierla. Aice aveam cunoscuți pre cîțiva tineri dela studiile lor teologice din Vieana. Aceștia m'au condus pe la episcopul Ion Alecsi și pe la canonicii lui, dar' mă prevenira ca să nu intru cu ei în discușiuni confesionale, saŭ cel puțin să nu'i contrarieȕ, căci se supēra foc. Pre toți 'i-am găsît cu mult fanatism pentru confesiunea lor și cu viea dorința ca toți Romîni să se unească cu ei în această privința, căci numai așă vor documîntă că sînt adevărați Romîni. O abatere lăudabilă făcea canonicul Fehete saŭ Negruți.

În biserica episcopoească, unde am asistat la o liturgie, încă am aflat multe înnoiturî în sens romanocatholic. Altariul eră deschis, fără catapi-teazmă; însuși ritualul dela liturgisire nu eră observat ca prin celealalte biserici romînești de aceeaș confesiune, unde nu se deosebește de ritualul grecesc. Prin alte locuri, preuții romîni țineau mult la identitatea ceremonialulu bisericesc, ca nu cumva, prin vreo diferința în el prea bătătoare la ochi, să se producă desbinare națională printre Romîni. La scaunul diecesei Ghierlei nu predominau pe atunci aceste vederi mai înnalte!

Dela Ghierla am plecat spre Dej, apoi spre Reteag și Cristur, iar' de aici am părăsit frumoasa vale a Someșulu Mare și am apucat preste niște muncel spre orașul Bistrița, despre carele mai adese ori se vorbea prin Bucovina decătră oamenii cari veniau încoace în negoț de vite. În calea mea spre acest oraș am putut observă că Sașii, la întălnire cu alți oameni, chiar cu Sași de pe aiurîa, mai cu plăcere vorbeau romînește, decît în curiosul lor dialect nemțesc, care varieada mult chiar de la sat la sat, și pre care nu'l pricepe nimine dintre cei ce vorbesc numai limba cultă

nemțască. În orasul Bistrița n'am găsit alta ce m'ar fi putut interesă decât biserica săsască din piața cea mare și școala cea frumoasă; viața de acolo a mi s'a părut monotona, iar' Sașii cam sarbeți și cu puțin lipiciu.

Din Bistrița am apucat'o pe un drum foarte bun tot la deal și la deal, printre munți și păduri, trecînd prin Iad, prin Prundul și Tiha Bîrgăului, prin Vama Vechie și Tihuța, pînăce am ajuns pe Măgura Calului, unde am trecut pe teritoriul Bucovinei. Măreția munților și frumuseța codrilor de pe acolo m'aū impresionat adînc. Acum mă simțiam ca și a casă. Am pornit dară cu mai multă inimoșie tot pe drumul milităresc, spre cunoscuta'mi Dornă.

### § 54. Întîmpinare și spaimă pentru Dorneni.

Încă din Cluj scriseseiū frăți-mieū, cam pe ce timp am să întru în Bucovina. Domniea sa a ținut mult ca să'mi iasă înnăinte. Se porni dară spre munți împreună cu mai mulți foști conșcoleri. În Vatra Dornei își năimiră cu toții cai și plecară călări spre Căndreni întru întîmpinarea mea, a pedestrelui călătorii. Mă aflare întrînd în Căndreni. Încălecaū și eū pe un cal, și pornirăm cu toții, ca o ceată de plăiași, îndărăpt spre Vatra Dornei, tot cîntînd și chiuînd. Se uitară locuitorii de prin împrejur cu ochii imholbați la noi și cam spăriați, fiindcă nu știaū ce însemneadă aceasta, iar' administrătorii politic din Vatra Dornei, alarmat de zgomotul nostru zburdalnic, și presupunînd că am fi o avantgardă din oastea romînească care voiește să năvălească în Bucovina, espediă repede spre recunoaștere niște jandarmi călări. Mare li fū însă desamăgirea cînd nu găsiră alta decât niște tineri escursionisți, plin de voie bună! Asemenea și locuitorii din tîrgușorul Iacobeni și din Puciosul, vedînd această ceată de voinicii călări, mult se minunară de ea și, în curiositatea lor, unii din ei se suiaū chiar pe acoperemîntul caselor ca să ne privească cum înnăintam vitejește, înșirați tot doi cîte doi și unul în frunte, la deal spre Mestecăniș, chiuînd și cîntînd mai întiū marșul lui Iancu „Astădi cu bucurie, Romînilor, veniți, pre Iancu din cîmpie cu toți să'l înșoțiți!“ și apoi și alte cîntece.

### § 55. Întîlnirea cu tata.

După o petrecere de vro săptămînă prin munți am sosit la tata a casă. Ne așteptă cu dor împreună cu sorioara cea mai mică, sîngura nemăritată încă. Duioasă și caldă nă-a fost întîlnirea! Tata nu mai arētă precum îl lăsaseiū la despărțirea noastră din 1857; eră cu mult mai slab și mai îmbătrînit. Această scădere neașteptată a puterilor iubitului nostru tată ne-a pus pe cugete, pre mine și pre frate-mieū. Ne-am sfătuit dară că ce ar fi de făcut, ca tata să nu rămînă sîngur, fiindcă și sorioara mai mică aveă pețitori, și trebuia să se mărite. Ne înțeleserăm că de acum înnăinte nu ne putem îndepărtă amîndoi de tata, apucînd prin țări străine; aveam o dătorință fiască de împlinit!

Frata-mieū, care părăsise acū de un an studiile teologice în urma

întrării sale ca învățătoriu la boierii P. Petrino din Basarabia, și se purtă cu cugetul ca să îmbrățișeze profesoratul, se desfăcú de el și se decise acú definitiv ca să-și continue studiile teologice, să între în seminarul clerical din Cernăuț și să se facă preut; iar' cît despre mine, rămase ca să'mi prourmeđ studiile juridice. La începutul lui Septemvre, frate-mieú se și porú la Cernăuț spre a-și regulă afacerile, iar' eú rămaseú pe cítva timp pe lîngă tata.

### § 56. Testamentul tatei.

Aprobînd bunul tată decisiunile noastre și presimțînd că nu va trăi mult, se hotărî ca să-și pună trebile la cale pentru toate întîmplările. Mai întîiú își logodí pre unica fiică care'i mai rămăsese, promițînd a'i face nunta pe la „Arhangel“, și apoi, într'a 28. Optomvre 1859 st. n. făcú la judecătoria din Rădăuț toate dispozițiunile necesare pentru caz de moarte. Spre a ni asigura și noaú, feciorilor, mai cu temeú viitorul, și dorind ca purtătorii numelui familiei sale să nu rămînă fără de niciun punct de rađîm pe pămînt, dișe în testamentul său, că mica sa moșioară o lasă, după moartea sa, ca dar numai feciorilor, însă cu însărcinarea, ca ei să aibă a dá sorioarelor lor aceea ce li s'ar mai căde pe lîngă ăstrea primită la mărítare.

O! Doamne! Ce tată plin de abnegare, carele, pentru fericirea copiilor săi, renunță la toate, pînă și îngrijirea trebuincioasă în cađ de neputință, trimetînd pre unii la căsniciea, pre alții la desvoltarea lor intelectuală, lăsîndu-se sîngurel în știrea lui Dumneđeú!

Testamentul iubitului mieú tată nu numai că m'a îmbărbătat la continuarea studiilor, dar' el a esercitat, mai apoi, și o înfriurîță puternecă asupra multor decisiunii din activitatea mea ulterioară; m'a făcut mai resolut și mai cutedătoriu, fiindcă, prin el, aveam acum asigurată măcar întru cítva esistența vileșii pentru toate eventualitățile. Aveam un punct solid de rađîm!

### § 57. Cunoștința unei copile și sfat amical.

Înnăinte de a mă întoarce la Vieana, la stăruința sîncerului mieú prieten, Parteniú Popescul, am asistat, ca vătăjél, la nunta sa. Aice am făcut cunoștința unei copile frumușele, care mult m'a fost impresionat. Tare mă sfătuiá amabilul mieú amic, ca să mă logodesc cu ea, căci părinții ei ar fi dispuși ca să mă sustînă la studii.

Cu toată aplecarea mea cătră copilă, nu m'am putut decide la un pas ca acesta, fiindcă nu mă lăsá ambițiunea. Voiam să ajung la ceva numai prin muncă și prin merit propriú! Aș fi fost cel mai umilit și mai nefericit om, dacá aș fi dat cuiva ansă să'mi diică vrodată: „Că, fără de mine și fără de ajutoriiu mieú, tu n'ai fi ajuns aceea ce ești; că eú 'ți's urđitoriu sorții tale!“

'Mí-am rezervat decí hotărîrea pînă după finitul studiilor!

## § 58. Întoarcerea mea la Vieana.

Îndată după nunta surorii mele, Aftecla, 'mă-am luat rămas bun dela scumpul mîeu tată și dela sorioarele din sat, și, cu inima sfășiată de durerea despărțirii, am plecat spre Vieana. În Cernăuț m'am întâlnit cu frate-mîeu, cu unchișul și protosincelul Veniamin Iliuț; am cercetat pre amici și am convorhit mai adeseori cu iubitul mîeu profesor, Aron Pumnul. 'L-am găsit cam morbos. 'Î-am povestit multe din cîte am vădut și am audît dela despărțirea noastră din 1857.

M'a încurajat tare în propusurile mele și 'mă-a rocomîndat cu insistință, ca să'mî mîntuiu studiile cît mai curînd și să mă întorc în patrie, că aice ar fi trebuință de presînța mea și de a celorlalți tineri universitari.

Am călătorit prin Galiția. Ajungînd la Vieana, am cugetat mult asupra celor esperiate prin călătoriile și întîlnirile mele cu mulți bărbați distinși de pe la diverse popoare, cari, cu toții, concepeau mai altfelîu ideile religioase și morale; cari aveau idealuri particulare și aspirațiunii naționale nu numai diferite, dar' chîar contrare unele altora; cari, cu conștiință și cu plan bineîntocmit, năzuiau la realisarea lor, și cari manifesta viū interes de a ajunge cît mai de grabă la ținta dorită. Eră evident, că contrastul dintre năzuințele unora și ale altora trebuia neapărat să pună pre purtătorii lor în luptă crîncenă. Succesul acestei lupte atîrnă dela energia și iscusînța luptătorilor, dela pregătirea, dela numărul și dela disciplina lor.

## § 59. Pășire neisbutită spre activitate literară.

Căpătînd această convingere, pare că mă simțiam și eu chîemat ca să particip, într'un mod saū altul, la această luptă idealistă, saū cel puțîn să caut a pregăti un teren cît mai priincios pentru ea, și să înroleț cît mai mulți combatanți în oastea necesară. Cu acest presîmț de chîemare m'am pus pe lucru, după priceperea mea. Fiind convins că marea luptă viitoare are să fie mai mult pentru conservarea esistenților naționale, decît pentru urmărirea unor idealuri mai înnalte umanitare, comune tuturor, am cređut că lucrul cel dintiū ar fi ca să se caute, ca conștiința unității și solidarității naționale să fie vie și limpede în toate păturile soțiale ale poporului. Găsiseiū, din esperiința proprie, că cultura împărtășită în graiuri străine și dereasă de agenți străini și tendințioși numai priincioasă n'a fost în această privință.

Îndrumat de neuitatul mîeu profesor, Aron Pumnul, îmi formaseiū convingerea, că cel mai potrivit mijloc pentru paralisarea efaptelor rele ale culturii cosmopolite străine ar fi cunoștința, cît mai deamăruntul, a literăturii poporane orale și răspîndirea ei prin tipariū între toate păturile soțiale ale poporului. Tot pre această literatură o priviam ca pre temeliea cea mai solidă, pe care s'ar puté desvoltă, în sens curat național, și literătura scrisă a păturilor culte.

Împins de aceste convingeri, am căutat în acești doi ani ulteriori de studii universitare să'mi prepar pentru tipariu mica mea colecțiune de Povești, de Cîntece, de Descîntece și de Șimilituri. Ca să o pot mări cît cu putință mai tare, am publicat, prin Gazeta Transilvaniei, un apel către publicul românesc, ca să binevoiască a'mi pune la dispozițiune tot ce au și ce știu în privința aceasta. Ce încumetare din partea mea, a unui pitic între uriași, a unui sărac între bogătași, a unui nime între mărimi vălorașe! Nimic dară mai firesc decît ca apelul mieu să fie trecut cu vederea, afară de un sîngur romînaș din Ardeal care'mi trimese mai multe șimilituri! Pentru mine însă această încercare neisbutită a fost o puternică zguduitură, o desilusiune amară!

### § 60. O polemică țiaristică.

Tot în timpul acesta fură aspru dojeniți pentru nepăsarea lor națională Romîniî din Bihar într'un articol publicat în Gazeta Transilvaniei. Într'o notă dela acest articol fură ghîontii și Romîniî bucovineni, tot pentru această scădere. Această ghîontire 'mi s'a părut mie, tînerului cavaleros, prea dureroasă și puțin meritată. Am scris dară o întîmpinare, concepută ici coleă în termeni cam înțepători, și am trimes'o spre publicare. Redactorul țiarului, bărbat cu multă esperiință și prudință, privi înțepăturile mele numai ca gîdilituri pentru sine, și publică întîmpinarea. Un tîner militar, locotenent din Ardeal, citind întîmpinarea mea și găsindu-o ofensătoare pentru redactor, 'i-a trimes o replică cu o bună frecătură pentru mine. Redactorul însă, nu atîta pentru cunoștința ce o făcuseîu cu el, cît mai vîrtos pentru îmbărbătarea mea la lupte țiaristice, găsi cu cale să mă cruțe de săpuneala cunoscutului mieu militariu. Cu toată binevoința redactorului, impresiunea rea ce o produsese la cei mai mulți cavaleriasca mea întîmpinare, a fost pentru mine o tristă esperiință!

### § 61. Moartea tătini-mieș.

După măritatul ultimei sale fiice, tata rămasese sîngurel în casă, încunjurat numai de șervitorime. Cine să grijească și să caute de el mai cu priință? Acest cuget mă tot neliniștă. Drept este că surorile erau măritate mai toate în sat, și unele din ele chiar în vecinătate, și că la despărțirea noastră ne mîngăiau cu asigurarea, că ele vor purtă de grijă și că ni vor dá de știre, dacă ar fi de trebuință ca să fim și noi a casă; dar' ce folos, că ele tot nu puteau fi necontentit cu el!

La întrebările mele din Vieana despre aflarea tatei, frate-mieș îmi răspunse într'a 10. Ianuariu 1860, chiar din Horodnic, unde petrecuse Crăciunul, că tata „a slăbit foarte așa că nu'l cunoști cine'î“; că s'a bucurat nespun vădîndu'l, și că se înterese tare de mine și de traîul mieș; că 'și-a esprimat dorința ca să meargă împreună cu el la Rădăuț la un medic ca să se mai consulte, și apoi să'și facă Ungerea; că pe drum, fiind o țiar foarte plăcută, 'i-a dis tata, că încă ar vré să mai trăiască, căci încă 'i ar

fi drag a trăi în lume cât e de frumos, dară tare a slăbit și foarte tare așteaptă mulți ca să închidă ochii“! . . .

Și eu, eu, sărmanul, nu erăm, nu puteam fi lângă el ca să grijesc de dînsul, ca să'î dau sprijinul mîeu!

În alt răvaș, scris într'a 20 Faur 1860, îmi mai împartăși frate-mîeu, că de Întîmpinarea Domnului, 2. Faur, încă fusese a casă la tata, și că'l aflate „foarte topit încît nu știu de'și poate omul să'și facă vro idee chiară despre o scădătate și bicisnicie așa de mare, încît mă mir, cum încă se mai ține sufletul în el. A întreat și de tine, și a lăcrimat, pe semne socoate că nu vë veți mai vedé pe astă lume!“

Of! ce grijă părintască, ce dușoșie, ce iubire, ce dor, ce jele, ce lacrimi fierbinți? Numai o inimă părintască ca a lui le puteá concepe și sîmți în toată sublimitatea lor! Doamne Dumneđeule! Cîte valuri de felul acesta vor mai fi împresurat sufletul său nobil! . . . . Căci la sfîrșitul neînchielat al răvașului acestuia, frate-mîeu adauge: „Iată, Ioniță, cum m'a întrerupt știrea că tata s'a mutat cătră cele cerești, trezîndu-mé numai cu Teodosiú în casă! Ce să'ți mai spun, nu știú, că trebuie încă acum noaptea să mă pornesc, să caut a'l petrece cum voú puté, dacă nu cum se cuvîne!“

Vai! cînd am primit această veste zdrobitoare, iubitul tatá demult erá acúuat în coaja pămîntului. Am rămas încremenit. Aș fi zburat ca să'î îmbrățișeđ măcar mormîntul și să'l ud cu lacrimile mele, . . . . dară . . . . îmi lipsiau aripile! . . . Fie'î deci țarna ușoară și amintirea în veci binecuvîntată!

O! de ar fi fost trăit pînă după intrarea mea în viața publică, cât de bine m'aș fi orientat eu dela el, cât folos aș fi tras eu din esperiința lui cea întinsă și îndelungată, din rara lui cunoștință de oameni și din sfaturile și povețele lui cele detot prinecioase și lipsîte de orice egoism!

## § 62. Îndemnare la îmbrățișarea profesoratului.

Pe timpul acesta făcură Romîniî bucovinenî, în frunte cu venerabilul lor Consistoriú episcopesc, o mișcare vioaie pentru înființarea în Suceava a unui gimnasiú confesional, cu limba de propunere cea romîneasca. Mai mulți tineri fură îmbiați la îmbrățișarea profesurii. Între aceștia am fost și eu unul. M'am dechierat gata la primirea îmbierii numai dacă mă vor îngădui ca să'mî finesc studiile juridice, și dacă ministeriul, luînd în considerare că eu și ca jurist am ascultat la facultatea filosofică mai multe cursuri filologice, îmi va permite să mă presînt la esaminul de profesură într'un termin mai scurt decît cel prescis. Consistoriul s'a învoit cu pretensiunea mea, nu însă și referentul ministerial carele, la înfățișarea mea la el, m'a primit puțin prietenește, și 'm'a curmat vorba cu aceea că eu n'am să pun condițiuni, ei am numai să primesc pur și sîmple, saú să rásping. Din această convorbire m'am încredințat, că referentul mini-

sterial nu priviá cu ochi buni înființarea unui gimnasiu romînesc în Bucovina! M'am decis dară să'mi mîntuîu mai întîi studiile începute și apoi să caut ce a mai fi de făcut!

O grișeá, cu greu de iertat, aú comis atunci dirigenții culturii romînești. S'aú pripit prea tare cu activarea în anul 1860 a gimnasiului superior din Suceava cu puteri didactice străine și cu limba de propunere cea nemțească, de și numai în mod provizoriu! Mai consult ar fi fost, dacă s'ar fi așteptat pînă la întoarcerea dela Viena a tinerilor cari din anul 1860 începurá a se pregáti la universitatea de acoloá anumea pentru profesurá! Un graiú cultural, pus în us, cu greu se poate deláturá, mai ales cînd acesta este totodatá și graiú viu!

### § 63. O carte interesantă de E. Hurmuzachi.

În anul 1861 am fost însărcinat decătră distinsul, temeinic înstruitul și meritosul Eudociu Hurmuzachi cu corectura admirabilei sale scrieri: *Noth- und Hilferuf der Gemeinden des Moldauisch-Campulunger Okols in der Bucovina = Strigăt de primejdie și de ajutoriú al comunelor din țînutul Cîmpul-lungului Romînesc din Bucovina, Viena, 1861, 8° pg. 294.* Într'această scriere ni desfășurá valorosul ei autor mai întîi istoricul acestei vechi rêmășițe de republici romînești de dinnăinte de întemeierea din ele a ímbelor domniate naționale mai mari, Țara Romînească și Moldova, și apoi ni demustrá cu mai multe documinte, împărțáșite în estinsul lor, cum, după împreunarea Bucovinií cu Austria, organele administrative de acoloá aú năzuit, într'un mod vrednic de altá causá mai buná, să despoaie pre vechii locitori de privilegiile și chiar de proprietáțile lor, și cum 'i-aú încurcat într'un proces neterminabil cu fiscal, din carele aú ieșit numai prin un compromis, sacrificînd în favoarea fondului religionariú și a fiscalui toate privilegiile lor și chiar vro doauă treiți din teritoriul lor strămoșesc.

Din această scriere am cules pentru mine convingerea, că organele administrative, străine fiind de țară precum după origine așá și după graiú și confesiune, saú din necunoștința desvoltării istorice a rěporturilor soțiale și politice, saú din oarecari intențiuni nepriincioase, n'aú avut în activitatea lor totdeauna în vedere binele îndigenilor și desvoltarea lor în mod propriú particular pe toate terenurile vieții lor publice, cel puțin nu față de locitorií vechii republici a Cîmpul-lungului. Această convingere tristă, precum și dorința de a lucrá după sînta dreptate și pentru Romîni, m'aú întărit mai tare în propusul mîeu de a'mi mîntui studiile juridice.

### § 64. Un apel studințesc cătră alegători.

Vioáele mișcări politice ale Romînilor bucovineni din anii 1860 și 1861, despre cari voiu vorbi mai la vale la espunerea stării lor dela finea studiilor mele universitare, aú găsít un rěsunet puternec printre studinții

universitarii din Bucovina. De soartea autonomiei acestei țări eră strîns legată și soartea lor. Erau dară necesități ca să participe și ei într'un mod oarecare la ele. Nu s'au dat îndărăpt. Puneau și ei cîte-un cuvîntel pe unde numai li dá mîna!

Dupăce se promulgase Constituțiunea Împerială din 26. Faur 1861, se publicară îndată și niște decreturi împărătești, prin carile se provoacă locuitorii de prin toate țările împărăției ca să'si aleagă deputați pentru esercitarea autonomiei lor și pentru trimeterea de delegați la Consiliul Împerial central, și anumea pentru Camera Deputaților.

Ca cetățeni constituționali, noi studinții romîni bucovineni din Vieana am cređut că împlinim numai o dătorință, dacă ni vom manifesta și noi socotințele noastre înnăntea conaționaliilor noștri, cari, pentru întîiaș dată, erau chemați ca să'si aleagă deputați în camera legislativă a țării, și, prin aceștia, și la cea imperială centrală. Ne întrunirăm dară, din puțini cîți eram, numai Artemiū Berariū s. Ieremievicū și Leon Popescul, și eū li citiū un apel cătră alegători, preparat de mai înnănte; îl desbăturăm, îl adoptarăm în unanimitate și deciserăm, ca fiecare din noi să'si facă cōpiū de pe el și să'l trimeată cătră prietenii săi din țară cu rugarea, ca să'l răspîndească mai departe printre alegători. Spre a cunoaște starea noastră sufletească și stilul mieū de pe atuncī, iată aice acest apel înteresant în întregimea lui, espediat în 2. Mart 1861:

#### Prea stimați Domni!

„Pentru timpurile ceste grele și încurcate în carile trăim, ni veți iertă puținele cuvinte ce, cu mare stimă, le ațintim cătră domnia voastră; ele purced numai din durerea afundă ce am suferit'o pînă acum împreună, și din dragostea cea înfocată cătră patrie și sporul ei întru toate cele bune.

„Prea onorați domni! Să ni cunoaștem, mai năinte, bine trecutul, ca să pricepem timpul de față și să ni înțelegem, apriat, viitorul spre carele năzuim cu toții!

„Trecutul nă-a fost fatal, furtunos, ba șas mistuitorū de înteresele cele mai înnalte ale omenimii; noi îl putem înfieră, prea pe nimerite, cu cuvîntul despotism sau stăpînism crîncen, adecă, foarte puțini au poroncit numai, după placul lor, și toți ceialalți au trebuit să asculte orbiș, căci, altmintrelea urmă temnița, gloabele și boatele la spinare. Noi am fost, pînă acum, mai mult decît minoreni, mai că am puté dice că am fost chiar robi, căci alții nă-au purtat trebile noastre, alții au dispus, după placul lor, asupra avuției și a vieții noastre, fără să ne întrebe și pe noi de sfat și de conțelegere, și fără că ei să ni deie sama despre purtatul trebilor.

„Noi am avut o țară volnică, cu moși minunate; acuma o affăm înundată de străinism, și moșiile noastre strămoșești în mînă străine, fără ca să știm cum de au venit ele în mîna lor.

„Noi avem moși bisericești, cu un fund religionarū carele trece în milioane, fără ca să știm cum se administreađă ele, și ce se face cu acei bani colosalī.



„Noi plătim biruri grele, adausuri, aruncături, împrumuturi, fără ca să ni deie cineva socoteală că cum și spre ce scop anumit se întrebuintează ele.

„Noi facem poștărituri cu caré și căruțe; noi mergem la cordun; noi încortelăm cătane și grijim pentru dinsele, fără ca să ni spună cinevǎ, pentru ce mai pică atâtea greutateți asupra noastră.

„Noi facem poduri și lucrăm la drumuri, și tot plătim rohătcile.

„Noi plătim vornicului de sat, fără ca să ni alegem chiar pe acela pe carele îl vré tot satul.

„Noi facem părintelui de sat ȃile de lucru; dăm bani și dascălului, și cînd vine la boteȃ, nuntă, înmormîntăciune, iarăș caută să'î îndestuleȃi, și cînd ai lipsă de dînșii și s'ar cuveni să 'ȃi'î alegi sîngur, atunci 'ȃi'î impune altul cu foarȃa (sila)!

„La cîte și mai multe tot dăm și dăm și din pungă și cu brațul, și cînd am cere și noi vrun bine ca să avem cîte o școluȃ bună în sat, cu niște învăȃtori de treabă, saũ vro biserică mai frumoșică pe din afară și mai împodobitǎ în lăuntru, ca să nu ni fie rușine de dînsa: atunci 'ȃi se rěspunde din partea stăpînilor: „Așteaptă pinăce ni va plăcé noaũ, saũ de nu, faceȃi-vi sînguri!“ Așadară tot la punga ta pretinde.

„Pe lîngă acestea mai arunci banii sǎracilor și la spitale! Și cine dintre ai noștri se folosește de dînsele?

„O mulȃime de diregători și judecători străini sînt în țarǎ, și cînd merge un biet om năcǎjit la dînșii cu vrun rugămînt, saũ plînsoare, ca să'și afe dreptatea, iatǎ că nu te poȃi înȃlege cu dînșii la vorbă, căci ei nu'ȃi pricep limba! Chieltuiești de vro trei patru ori mai mult cu procesul, decît face aceea ce vrei să cǎștigȃ, și, dupǎ vro doaũe trei luni, saũ ani de ȃile, ieși la capet cu aceea: că 'ȃi-ai pierdut dreptatea!

„Fiecare bocîncariũ străin se face domn în țara ta, care tot poroncește și te suge, și tu . . . . trebuie să ascultȃ, să faci, și să tacȃ ca mielul!

„Nu vrem aice să amintim nicȃ de gimnasiul din Suceava, nicȃ de celea petrecute în Consistoriũ episcopesc din Cernăuȃ, fiindu-ni prea vie înnăntea ochilor! Multe ar mai fi de vorbit aice! Însă treacǎ acestea de un colorit foarte moderat despre trecutul nostru! Ele să ni demustre că noi am fost ținuȃi mai mult decît de minoreni, adecă mai ca de robi în casa și la vatra noastră, unde am făcut toate pentru alȃii, numai pentru noi nimicǎ; căci nu ni erǎ iertat!

„Relele cele nenumărate ce le-am suferit împreună, și greutateȃile ne'ncetavere ce le-am purtat cu toȃii. abia rěsufliîd: toate acestea le știm și le sîmȃim, deoarece zăcem încă și acuma subt iele, și dorim cu toȃii ca să le scuturǎm de pe grumazul nostru.

„Vaiețele noastre aũ ajuns la auȃul împăratului, și Măriea Sa a hotărît, sǎrbătorește, că vré să ne scape de nevoile trecutului, cu tot adinsul.

„Spre acest scop ne-a dechierat de majorenȃ, adecă de oameni carȃi

pot să grijască singuri de sine, și ni-a încredințat toate trebile sătești, orașenești, ținutorești și ale țării întregi, în mîna noastră, ca să le purtăm singuri spre folosul nostru și spre binele țării!

„Acum are aici loc, în toată tăria cuvîntului, vorba Romînilui: Cum ți'i așterne, așa vei dormi; și cum ți'i sără, așa vei mîncă!“

„Să căutăm dară să ni așternem bine ca să putem dormi dulce, și să ni sărăm cum se cade bucatele, ca să nu se împutască și să se strice iarăș!“

„Viața aceasta noaă de a grijă singuri, în conțelegere cu împăratul, pentru trebile tale și ale patriei, se numește viață constituțională. Toți însă, cîți locuiesc într'o țară, nu pot, pe nemijlocite, să steie față cu împăratul la acea conțelegere despre îngrijitul trebilor patriei, ci se cere ca locuitorii țării să aleagă pe unii, și apoi aceștia vor avé să răspice toate dorințele și ofturile, și să poarte trebile și grija țării în numele celorlalți.“

„Deci și noi Bucovinenii avem să alegem trei decii de bărbați, cari să vorbească și să grijască pentru binele și sporul patriei noastre, și adevă: trei vor fi aleși să înfățișede interesele preuțimii, opt acelea ale boțerilor, șapte ale orașenilor, negustorilor și industrieșilor, și doisprădece cari au să iaie sama de interesele sătenilor. Aceștia toți, dacă vor fi oameni de omenie, cu cuget curat și cu inimă bună, atunci vom puté dice că va fi mai ferice de noi, și că și noi ne vom puté numi stăpîni și domni în patria și la vatra noastră, unde pînă acuma n'aveam de mîcnit niciun cuvînt!“

„Și dela cine atîrnă să fie așa? Dela noi înși-ni! Ce oameni ni vom alege, cu aceia ne vom lăudă, și ei ni vor așterne patul și ni vor sără bucatele șese ani de ăile! Să căutăm dară ca să avem oamenii noștri încređuți, ca nu cumvă să ni alegem niște vitrigi, cari să ni aștearnă numai spină, și să ni sare bucatele numai cu venin!“

„Să ne întrebăm acuma, cum să fie acei bărbați, ce felii de însușietăți să aibă ei, ca să ni poată fi părinți, și încă părinți buni și călduroși?“

„Ei să fie:

1) născuți din moși strămoși bucovineni și de legea noastră dreptcredincioasă, căci altmintrelea ni-am aduce la perichiu (primejdie) religiunea, biserica, și am deschide poartă și mai mare străinilor cari ne-au amărît pînă acuma atît de mult;

2) să fie iubitori de patrie, religiune și națiune, ca nu cumvă, aleși fiind, să ni vîndă dușmanilor patria, să ni strice religiunea, și să ni omoară națiunea, favorînd alte limbă străine;

3) să fie cutedători, cu bărbăție, cu tărie de duh și cu virtute, ca să nu se sfîiască de nimene, ci să steie buni, cu toată puterea cuvîntului lor, pentru toate interesele acelora pe cari îi înfățișeadă, chiar și atunci cînd ar avé să'și atragă niște neplăceri, saŭ disgraii, din partea unora saŭ altora;

4) să fie liberali, adevă, să ceară și să pretindă, rădîmiș, numai aceea

ce este în binele, folosul și sporul patriei și națiunii în t r e g ă , neuitându-se la aceea că s'ar face prin aceasta neplăcuți, sau urâți, înaintea unei sau altei autorități, oridece felii;

5) să fie bunii de gură și ajunși la cap, ca să poată pătrunde deodată toate interesele înfățișărilor săi, ale patriei și națiunii, și să le apere cu căldură și foc, și cu argumente lovitoare, înainte căroră să se topească și să se convingă și cea mai înghiețată inimă a contrarilor săi, și ca să poată răsbate și prevedé, iute și lămurit, toate metehnele obiecturelor contrare, ca să le răstoarne și să le răsufle cu lesnitate;

6) să fie cunoscători de referințele patriei și națiunii și bisericii, și de împrejurările înfățișărilor săi, ca să știe ce și despre ce au să vorbească; ce au să pretindă; ce îmbunătățiri să se introducă; ce rele să se stîrpească, și ce mijloace să se iaie spre o țintă sau alta; și

7) să fie oameni probați, și de faptă, adecă, cari s'au arătat pînă acuma cînd eră vorba despre binele patriei și națiunii, cam ce plătesc dumialor, și cam de cari simțăminte și principii sînt ei conduși, și cari stăruiesc ca, fără întârziare, să se prifacă în fapte toate acelea despre carile sînt ei convinși că's bune, folosicioase și mîntuicioase pentru patrie și națiune.

„Dacă vom avé niște deputați la dieta țării, îndestrați cu însușietățile amintite, putem fi siguri că causa noastră nu va fi fără de apărători, și încă apărători bunii și vrednici; atunci ni va fi patul așternut după plac, și bucatele sărate după gust!

„Dar' mai una! și aceasta'i un lucru de carele avem să ne ferim ca dracul de tămii!

„La alegeri de felii acesta domnește întriga, adecă niște smomele furișate și ițițe, de cari abii te poți luá în samă. Mulți dintre acei domni și domnișori, cari au fost pînă acum deprinși a tot rumpe la colaci și întinge în miere, vor căută în tot modrul să fie și ei aleși; ei vor linguși; ei vor măguli, vor smomiși cu banii, beaturi, sau făgăduinți, dar' . . . să nu li credeți, să nu vă dați înșelați, căci ei ar vré să pună numai iarăș mîna pe cuțit și pită, și apoi să ni împărțască după placul lor.

„Dacă ar cercá cineva cu asprime, sau poronci, a vi împune ca să alegeți pe cutare, sau cutare, să nu'i ascultați, să nu vă temeți, căci de făcut, n'au putere să vi facă ceva.

„Oameni străini, de altă limbă și lege, să nu alegeți, arete-se ei cît de blînzi, sau cu bunețe, căci, dacă pui șerpele în sîn și'l încăldești, apoi te mușcă și te învenineață!

„Încedere nu dați orișicui; cercați'l întiiu bine și răscurpeniți'l cu de amăruntul, și apoi vă puteți încere, încit socotiți că merită!

„Nu căutați să alegeți pe cutare, sau cutare, pentrucă'i neam sau prieten bun, ci numai pe acela, la cari se găsesc împreunate însușietățile de mai sus!

„Spre a înlesni aceasta, se cere ca să vă adunați dumiiavoastră mai mulți la un loc, să vă sfătuiți în privința atinsă, și după ce v'ați învoit la candidații, să-i propuneți și poporului ca, la locul și în ziua de alegere, să aleagă pre aceștia, căci numai așa vom reuși cu oamenii de treabă, și ni vom ajunge scopul, altmintrelea va căde poporul sub înfrința altora, și, la alegeri, vor ieși numai deputați împilători și vîndători, sau nevrednici, înloc de niște apărători ai cauzei noastre sfinte, și înloc de oameni de capacitate strălucită. Adunințe preliminare de acestea nu poate nimene să le împiedice cu dreptul, căci ele sînt iertate orișunde. Aice în Vieana s'au ținut și se țin încă destule în această privință.

„Dacă vom reuși la alegeri cu oameni de cumătățile arătate, atunci și viitorul nostru va fi asigurat; rēul de carele pătimizește atîta țară, se va stîrpi, și ranele de moarte ale trecutului se vor tămădui, și întru toate va răsări altă viață mai vieală, mai sănătoasă, mai puternică și mai plăcută. Cu bărbați de acest feliu în dietă nu vom ave să ne plîngem că nu's școale prin sate, și școale mai nalte și crescători de fete (convipte) prin orașe; că bisericile ni's sparte și cu niște sfinți boldiți și cu gurile șuvăiete, cît te sparii de dînșii; că părinții nu's dotați după cuviință și după cerința timpului; nu vom ave, ȓic, să ne mai plîngem asupra lucrurilor istora, căci fundul religionariu și alte venituri ale țării cad sub administrațiunea dietei, și ea va ști cum să grijască de lipsele și înterezele patriei.

„Avînd noi oameni de aceștia ca înfățișători, nu ne vom mai jeluți că limba și datinile noastre strămoșești ni's călcate în picioare și bătjocurite și înapoiate dela toate trebile (afacerile) publice; că ȓinem procese cu anii, și, după ce ne-am sărăcit bine, pierdem și aceea ce cugetam că vom câștiga, căci ei se vor îngriji ca limba dulce să'și reapuce locul său cuvenit, și noi să căpētăm niște legi mai scurte, mai bune și mai drepte; ei se vor sîrgui ca în toate diregătoriile și judecătoriile să fie limba țării, diregători și judecători născuți din țară, fii de ai patriei, cari să poată înțelege pe popor, și să grijască mai bine de siguritatea lui personală și materială; prin stăruința lor vor înflori științele, va înnăntă industria; meseriile vor prinde zbor, și negoțul va luă niște lărgimi mai întinse; starea înțelesuală și materială a țării va apucă treapta aceea care se cuvine să o aibă Bucovina între țările cultivate ale Europei.

„Deci să nu uităm, că alegerile ce le vom face, vor decide asupra sorții și viitorului patriei noastre! Să nu trecem cu vederea, că numai și numai bărbați, îndestrați cu însușietățile arătate mai sus, ne pot scăpa de nevoile de acuma, și croi un drum mai lin spre fericire! Să'i cercăm dară și cu lumina, ca doară n'am căde în păcate și răspundere înnăntea lui Dumnezeu și a viitorimii!“

„Vieana în 2 a lui Mart 1861“.

Acest apel a fost răspîndit prin țară și comentat decătră mai mulți bravi studinți din Cernăuț, lucru pentru care unii din ei, pentru fervoarea lor prea mare, și pentrucă combăteau candidăturile prefectilor districtuali, străini de origine, au întrat în conflicte cu organele polițienestii. Presiunea guvernămîntală asupra primarilor sătești și a alegătorilor rurali a fost cumplit de mare; de aceea și apelul nostru n'a avut rezultatul dorit. Din doisprădece deputați, pre cari aveă să'i aleagă corpul electoral sătesc, au fost aleși cinci prefecti districtuali, trei boieri și patru țărani, și dintre toți aceștia numai trei Romîni adevărați. Trist detot!

Dacă pentru camera legislativă, apelul nu 'și-a ajuns scopul, pentru mine el a fost ca un felîu de întroducere în viața publică, și'mi atrase atențiunea și simpatia multora. M'am simțit îmbărbătat mult, fiindcă vedeam într'această simpatie o aprobare și secundare a vederilor mele! mai ales tinerimea cultă, sperînța viitorului, mi se arătă cu încredere.

### § 65. Port național la Romîni cãrturari bucovineni.

Proverbul romînesc: „Aă vorbește cum 'ți'i portul, aă te poartă cum 'ți'i vorba“, 'l-am găsit cam nepotrivit și periculos chiar, dacă s'ar conduce de el tinerii romîni, cari, în urma studiilor lor speciale, aspiraă a fi profesori, funcționari administrativi, politici, judecătorești, finanțari, etc. Toți aveau „port nemțesc“, cum se numește la Romîni. bucovineni portul general european; decî, după proverb, cu toții s'ar fi căduț să vorbească nemțește, ceea ce și făceau ei în realitate, dacă nu esclusiv, apoi în general, și de preferință. Această faptă nu'mi convenia, mă revoltă chiar; răsboiam adeseori încontra ei. 'Mî-am propus dară, ca să mă întorc a casă în „port romînesc“, ca să vadă și să înțeleagă oricine, cum am să vorbesc și în ce direcțiune am să lucrul! După modelul pieptariului, cojocului, sumanului, bernevecilor (cioarecilor), ciubotei, cușmei și pãlăriei romînești din Bucovina 'mî-am dat de făcut în Vieana un port întreg, precum se poate vedé din ilustrațiunea de aici (pg. 141).

Am înduplecat chiar și pre Iancu cavaleriî de Zota, carele venise atunci la studii juridice în Vieana, ca să'si facă și el un atare îmbrăcămînt. Eram acuma doi. Speram că incurînd vom găsi imitatori întusiasți! Portul nostru fû îmbrățișat de unii tineri și chiar de vro trei patru boieri din familiile Costin, Popoviciu și Vasilco, dară nu se putu generalisă, nici susținé timp îndelungat, dete însă unor copile îndemnul de a se îmbracă și ele în port național.

### § 66. O vizită la un nou guvernătoriu al Bucoviniî.

Se înlocuise în Mart 1861 guvernătoriul provizoriu al Bucoviniî, Iacob cavaleriî de Miculi, cu altul definitiv, Venceslav cavaleriî de Martina. Înăainte de a plecă noădenumitul la destinațiunea sa, ne-am presîntat la el o deputațiune de tineri romîni bucovineni, între cari eu și Zota în port romînesc, și 'l-am felicitat în numele compatrioților noștri. Am făcut

asupra lui o impresiune minunată, fiindcă dintru început ne credea veniți într'adins întru întâmpinarea sa. Afînd însă că sîntem studinți universitari, ne-a asigurat de binevoînța sa și de sprijînul său în viitoarele noastre cariere, și ne-a îndemnat să fim, cît mai de grabă, studiile și să ne întoarcem în țară, căci mult 'i ar plăce să intrăm sub el în șerviciul statului.

### § 67. Absolvirea studiilor și întoarcerea în patrie prin Galiția.

Eă am finit studiile juridice în Juliă 1861, am făcut al doile esamin de stat și m'am întors îndată în patrie, rêmînînd ca al treile esamin să' fac dupăce voiu fi intrat în șerviciu, în decursul unui an de țile.

Am călătorit, cu astă dată, îndărăpt prin Moravia, Silesia și Galiția, fiindcă doriam să petrec vro țil doauă în Cracovia și apoi să cercetez vechile saline din Bohnia și Vielicica.

Cracovia, vechia capitală a sumetului regat polon, cu înfățișarea ei posomorită, a făcut asupra mea o impresiune tristă și duioasă. Îmi părea ca cum înseși zidurile și tesaurele din ele jălesc neîncetat după gloria trecutului lor! Îmi dîseu: O! soarte, pînă unde umilești tu pre cei ce desconsideră legile eterne ale esistinților organizate și ale progresului lor!

La îmbele saline m'a uimit adîncimea lor, pînă preste trei sute de metri, împărțite în mai multe etaje, la Vielicica însă și estensiunea ei dela răsărit la apus preste 3000 m și dela mîdănoapte la mîdădi preste 1100 m. În salinele Bohniei am admirat o biserică destul de spațioasă, sâpată toată în sare, cu icoane, cu altare și colonne de sare, iar' în Vielicica, pe lîngă o atare capelă, încă și un salon spațios pentru jucat, cu galerii împrejur și cu candelabre, toate de sare, și un lac mare, pe care se îmblă cu luntrea.

Pe la mijlocul lunei lui August am sosit la casa părințească. O! ce impresiune jalnică a făcut ea cu astă dată asupra mea! Odinioară cuib cu doi porumbei și cu mulți puișori pe lîngă ei, acuma părăsit de toți, numai un puișor, frate-meu Niculaiu, se mai găsiă în el, trist și dînsul, fiindcă eră singurel!

### § 68. Prodata viieții mele.

Întors în patrie'mi cu intențiunea ca să rêmîn acolo pentru toată viieța și să'mi pun debilele puteri întelectuale în șerviciul ei, am căutat să'mi croiesc un plan de activitate, în trăsuri de tot generale; voiam să'mi fipseț o țintă spre care să tind, și să'mi aleg cîteva idealuri, la realizarea cărora să năzuesc. Țînta 'mi-am pus'o în continuarea familiei strămoșești, în adaugerea unei noaue verigi la lanțul ei secolar, iar' idealurile le-am găsit în aspirațiunile naționale la o cultură curat romînească, la o dezvoltare nestingherită, la un progres sistematic în toate ramurile activității soțiale omenești, și la solidarizarea tuturor claselor soțiale romînești spre o acțiune comună întru apărarea întereselor naționale ale Romînilor bucovineni.

Îndestrat cu oarecari cunoștinți de țări și de popoare, și cu închi-

puinți mai mult sau puțin lămurite despre organismul lor soțial, economic și politic, și despre starea lor culturală, prin comparațiune ușor 'mi-am putut dá sama, că noi Romînii bucovineni, în multe privinți, stăm tare înapoi; că multe, foarte multe ar fi de dres și încă mai multe goluri de împlut! În mine, în sufletul mieu, pare că auđiam pre cineva șoptindu'mi: „Bă-late! apucă-te de lucru! Mînă-o totuna înnăinte! Nu te desbărbată, că tot veî scoate ceva la capăt!“ Ba, erau clipe, în cari mă simțiam și mă credeam chemat la cine știe ce fapte mari! Eram atît de pătruns și de convins de adevărul ideilor și al principiilor ce 'mi le însușisem de prin felu-rite cărți și de prin multe convorbiri cu bărbați ilustri și esperți; eram atît de însuflețit pentru ele și cu atîta încredere în eficacitatea lor, încît îmi părea că ar fi preste putință ca să nu străbat și să nu reformeđ cu ele tot ce nu găsiam pe placul mieu în cultura noastră intelectuală de pînă atunci, și în referințele reciproce ale păturilor soțiale dela poporul nostru!

Cu aceste cugetări și simțăminte am pășit de pe laifa studiilor universitare în viața publică. Cum 'mi-a mers însă cu ele, se va vedé din puținele evoluțiuni mai remarcabile ce le voiu aduce înnăinte. Atît pot spune și aici că, după trei decii și șapte de ani de esperință, m'am convins pe deplin de adevărul proverbului romînesc: „că nu tot ce zboară se și mănîncă!“

Spre a ocupa și eu în viața publică, în variile ei vișcări, un loc potrivit cu vederile și aspirațiunile mele, am căutat să studieđ și să'mi dau sama de direcțiunile în cari s'a desvoltat ea pînă atunci și pînă la ce grad a ajuns. Iată ce am putut constată!

## **E. Starea generală a mișcărilor culturale și politice în Bucovina la finea studiilor mele universitare.**

### **§ 69. Decursul culturii Romînilor bucovineni între 1775 și 1860.**

Pînă la anul 1775, toți Romînii din fostul domniat al Moldovii au avut aceeaș soarte precum politică și soțială, așa și culturală și literară. De acî înnăinte însă a prins a se schimbá starea lucrurilor. Domniatul Moldovii s'a desmembrat în două rînduri pînă la unirea lui cu domniatul Țării Romînești în 1859, odată în anul 1775, cînd s'a ocupat decătră imperiul Habsburgenilor teritoriul cunoscut astăzi sub numele de Bucovina, și a doua oară în anul 1812, cînd împărăția rusască a cuprins întinsul teritoriū dintre Prut și Nistru, dîndu'î numele de Basarabia după numirea părții lui de jos.

Pînă la încorporarea sa au existat pe teritoriul Bucoviniî, pentru locuitoriî romîni de acoloá, mai multe școli, precum ne încredințăm dintr'un uric, dat de domnitoriul Grigoriū Al. Ghica în Iași într'al treile

an al domniei sale, în 1766<sup>1)</sup>. Dintr'acest uric domnesc ne încredințăm că, afară de școala episcopescă din Rădăuț, mai esistau școli domnești încă și pe la ținuturi, și anumea în Suceava, în Cîmpul-lungul Suceviilor s. Moldovenesc, în Cîmpul-lungul Rusesc, probabil în Vijnîța, apoi în Mănăstirea Putnei, și în Cernăuț.

Dintre aceste școli, cea dela Mănăstirea Putnei se avîntase la un grad mai superior de învățămînt în urma reorganizării sale decătră mitropolitul Iacob Putneanul (1750—1758), fostul episcop de Rădăuț (1745—1750), și a conducerii ei decătră învățatul și activul arhimandrit Vartolomei Mădăreanu. În timpul conducerii acestui distins profesor, cam între anii 1745 și 1778, se înveță într'această școală, pe lîngă Bucovină, Ceaslov, Psaltire, Octoih și Psaltihie, încă și Istoria bisericească, Piatra Scandelei s. Desbinarea bisericii creștinești, Epistolia arhiepiscopului Eugeni, Teologia Platonească, și apoi, ca adaos de învățămînt lumesc, Gramatica, Geografia, Ritorica și Stilistica s. Alcătuirea scrisorilor.<sup>2)</sup>

Pe lîngă școala episcopescă din Rădăuț și cele domnești de prin ținuturi s'au aflat în Bucovina prin ținuturi și prin satele rădăsești, și chiar pe la mănăstiri, încă și școli private, întreținute de învățătorii ambulanz. Esistența lor, în genere, în domniatul Moldoviilor, ni-o ateastă un uric dela domnitorul Ion Toader Calimah, din Iași 1759, în carele se mărturisește că pe atunci erau în domniat o mulțime de „dascăli“, de loc și de pe aîură, cariî strîngeau copii și făceau școli „pre de latură, ori pre la mănăstiri ori pre la alte locuri“. Aceste școli private făceau mare concurență celor publice domnești și le răsipiău, deaceea le admite uricul numai sub oarecari condițiuni.<sup>3)</sup> Alt documînt relativ la existența școlilor private în Bucovina se găsește în arhiva Consistoriului arhiepiscopesc din Cernăuț. Într'acesta se dice că „în vremile cele mai înaintate de intrarea acestei țări sub . . . moștenirea . . . prea înaltei împărătești mării“, se află „școli de rînd“ . . . pe „la episcopie, pre la mănăstiri, pre la ținuturi și la cîteva însemnate sate“, în carile se învețau copii, și cu deosebire candidații de preuție „în știința citirii, scrisorii, cîntărilor și orînduirilor, rugăcîunilor și slujbelor bisericești, un mic Catehisis, Testamîntul Noû și parte de cel Vechi“.

Acești învățătorii ambulanz se încuîbară printre Romîni din Bucovina pînă într'atîta, încît ei au continuat a esista acolo și după ce guvernul austriac organizase învățămîntul public din țară după modelul celui de prin celelalte țări și regate ale împărăției. Persistența lor se esplică parte

<sup>1)</sup> Analele Acad. Rom. ser. 2. t. X. pg. 225 - 229; — Conf. Urechie V. A. Memoriu asupra perioadei de istoria Romînilor dela 1774—1786, pg. 144—146, resp. 260—262; 141—142, resp. 257—258; — Urechie V. A. Istoria școalelor, t. 1. pg. 16—18 și 25—26 — <sup>2)</sup> Onciul Is. în Candela pro 1883 pg. 3—4; — conf. Urechie V. A. Arhimandritul Vartolomei Mădăreanu, în Analele Acad. Rom. ser. 2. t. X. pg. 185, 191, 206—209. — <sup>3)</sup> Codrescu T. Uricariul, Iași 1852, pg. 64 - 71; — Urechie V. A. Istoria școalelor dela 1800—1864, pg. 25—26.



prin greutatea părinților de a se despărți de copiii lor dragălași, parte prin teama, ca nu cumva copiii să'și piardă legea cercetînd școlii direse de învățatori străini și puse sub privighiirea unui Consistoriū episcopesc de altă confesiune. Ei deveniră însă mai rari de pe la anul 1844 încoace și dispărură abia de pe la anul 1855, în care timp s'au înființat și pentru Romîniîi bucovineni școlii confesionale. <sup>1)</sup>

Deci, la încorporarea Bucoviniî, locuitoriî din ea n'au fost fără de școlii, fără de oarecare învățatură, cel puțin nu în păturile lor soțiale mai superioare. Boierul Vasile Balș, carele a jucat un rol foarte însemnat în primele decenii dela încorporarea țării și carele a fost acolea și guvernator din 28. Aug. 1792 pînă în 8. Faur 1800, s'a bucurat de o cultură foarte aleasă și distinsă și trecea ca bărbatul cel mai învățat din țară. <sup>2)</sup>

După încorporarea Bucoviniî, guvernul militar s'a îngrijit, cu tot adinsul, de organizarea în țară a unui învățămînt public, precum se practică acesta prin țările apusene ale împărăției. El aduse îndată din Ardeal mai mulți învățatori romîni, cu ajutoriul cărora deschise mai multe școlii publice. În anul 1780 funcționau acū opt școlii, șese romînești, una lătinească și alta grecească; în 1781 se deschise și o școală nemțască și în 1783 două școlii normale pentru limba romînească și cea nemțască în Cernăuți și în Suceava, și ceva mai tîrziu o a treia în Sirete numai pentru limba romînească. În anul 1784 se proiectă înființarea unui seminariū clerical în Cernăuț, dară se deschise în Suceava în 1786, și fū strămutat la Cernăuț abia în 1789. În anul 1786 se propuse înființarea încă a trei școlii normale pentru limba romînească, în Zastavna, în Cîmpul-lung și în Văscăuț, și a mai multor școlii triviale prin parohiile mai mari. Numărul acestor din urmă crescū la 32 pînă în anul 1792.

La acest avînt îmbucurătorîi ajunse învățămîntul public numai prin aceea, că guvernul militar îi dăduse o temelie curat națională romînească și confesională, și ordonă, într'a 10 Ianuariū 1784, ca „toate dispozițiunile relative la învățămînt să se facă sub privighiirea și, respective, cu știrea episcopului și a Consistoriului“. <sup>3)</sup>

După încetarea în anul 1786 a guvernămîntului militar și împreunarea Bucoviniî cu Galiția, ca țînut saū cerc al acesteia, se puse învățămîntul pe altă temelie, neromînească, și 'i se dete altă direcțiune con-

<sup>1)</sup> Călinescu M. Normalien der Bucovinaer gr.-or. Diöcese, pg. 1234; — Morariū C. Skizzen über die Romänen der Bucovina, pg. 152. — <sup>2)</sup> Zieglauer Dr. Ferd. Geschichtliche Bilder aus der Bucovina, t. 2. pg. 2-3, 40-70; t. 3. pg. 22-24, 86-87; t. 4. pg. 39-43, 53-55. — <sup>3)</sup> Helfert I. A. Fr. v. Die Gründung der österr. Volksschule durch Maria Theresia, Prag, 1860, pg. 488; — Bidermann H. I. Die Bukowina unter österr. Verwaltung, Lemberg, 1876, pg. 75-76; — Călinescu M. Normalien der Bucovinaer gr.-or. Diöcese vom 1777-1886, Cernăuț, 1887, pg. 59 și pg. 131; — Hauptbericht und Statistik des Herzogthums Bukowinas pro 1862-1871, Lemberg, 1872, pg. 383; — Stenographische Protokolle des Bukowinaer Landtags pro 1866, pg. 320; — Morariū C. Culturhistor. und ethnogr. Skizzen, pg. 383.

fesională, romanocatholică. Inspectoratul școlar îl căpătă acuma Consistoriul mitropolitan romanocatholic, care prinse a urmări, prin învățământul public, cu totul alte scopuri decât erau acelea ce le avea în vedere guvernământul militar, dires în spiretul liberal al neuitatului împărat Iosif II. (1765 resp. 1780—1790).

Greșala împreunării Bucoviniî cu Galiția se recunoscă și se repără întru cîtva în anul 1790, precum vom vedé mai la vale, dară învățământul nu se luă de pe noașa temelie șubredă, nici nu 'i se dete o direcțiune mai sănătoasă și mai liberală. Obligativitatea învățământului, introdusă de guvernul militar, se desfiintă în anul 1793; învățătorii neromanocatici fură siliți saș să treacă la unie, saș să'și părăsască școala; cei ce nu treceau la unie fură scoși din școală și înlocuiți cu alții, aduși de prin Galiția s'aș și de așuria, necunoscători de limba romînească, dar' pentru aceea aprigi apărători și propăgători ai confesiunii romanocatolice și ai uniei cu ea.

Vedîndu-se Romîniî atăcați, prin școlî, în aceea ce aveaș ei mai prețios și mai sînt, în graul și în legea lor, se încredințară curînd că acum școala nu este, ca mai înnăinte, un mijloc pentru luminarea minții și pentru nobilitarea inimii, ci numai o mreașă pentru turburarea înțelegiții sufletelor romînești și pentru pescuirea lor în folosul altor graurî și al altor confesiunii religioase; se înspăimîntară și se amărîră; se desgustară de astfelî de școlî și prinseră a le părăsi așă, încît pînă la anul 1804 nu rêmaseră în ființă decât numai patrusprădece școlî dintre cele trei deci și doaș existente în anul 1792.

De aci înnăinte se negrijește cu desăvîrșire graul romînesc prin puținele școlî primare și prin cea normală, cari mai rêmăseseră în activitate. Sîngura școală unde se mai învătă romînește, eră școala catehetică saș clericală, înființată în anul 1786 la Suceava și strămutată de acolo la Cernăuț în anul 1789. Această școală eră destinată a pregăti tineri pentru îmbrățișarea preuției și cantoriei bisericesti, ba chiar și a învățătoriei primare dintru început.

Această școală samănă să fi fost un goz în ochii celor care urmăriaș cu Romîniî bucovineni alte scopuri, decât desvoltarea lor națională, fiindcă ea împiedică oarecum aducerea la îndeplinire a dispozițiunii cuprinse în § 89 din capitolul întîi al regulămîntului pentru organizarea bisericescă, publicat în anul 1786, dispozițiune în vîrtutea căriia, pînă la crearea în Cernăuț a unui institut de studii teologice regulate, trebuiaș să se trimată la Leina (Liov, Lemberg) patru tineri spre a'și face acolo studiile umane și cele filosofice, ba chiar și cele teologice în seminarîul romanocatholic, saș în cel uniat, spre a deveni apoi preuți la Romîniî ortodocși din Bucovina!

Episcopiî Dosofteîu Herescul (1760—1789) și Daniil Vlahovicîu (1789—1822), chiar și mitropolitul sîrbesc din Carlovăț, căruia îi eraș

supuși, în cele dogmatice, episcopii Bucoviniî din anul 1783—1873, se opuseră din răspuțeri la pregătirea preuților ortodocși prin institute teologice de confesiune străină,<sup>1)</sup> dară nu străbătură întru toate cu vederile și cu năzuințele lor; li se dedeă totdeauna asigurări formale că tinerii vor fi cruțați în susceptibilitățile lor confesionale.

Cu toate pēdicile ce le întimpinau în grija lor de a'și ferî confesionalii de rătăcirî și de a li dă totodată o cultură întelectuală mai superioară în graul lor propriu, dirigenții de pe atunci ai destinelor Bucoviniî nu se desbărbătară în urmărirea scopurilor sale, ci pășiră înnăinte. Spre a dá locuitorilor țării o cultură occidentală mai temeinică și spre a pregăti totodată și pre viitorii preuți ortodocși rēsăriteni în direcțiunea culturală și confesională ce o aveau ei în vedere, stărui ră de înnființară în anul 1808 în Cernăuț un gimnasiu liceal, compus din patru clase gimnasiale și din două liceale sau umanioare, căruia 'i se adause în anul 1814 un institut pentru studii filosofice, de doi ani. Dară și aice nu se băgă în samă deosebirea poporistică a Romînilor, naționalitatea lor. Ca limbă de propunere se întroduse limba nemțască pentru clasele gimnasiale, iar' pentru cele liceale și pentru studiile filosofice limba lătină. Limba romînească nu găsi loc nici măcar ca obiect de învățatură! Și cu toate că nu se întrodusesese la acest liceu studiul limbii romînești, guvernul din Leina (Liov, Lemberg), împreună cu cel local, decretă în anul 1810 și 1811, ca toți cei ce vor să între în starea preuțască, decî și în școala clericală, trebue să sfișască cu succes bun toate aceste studii gimnasiale, liceale și filosofice, și dacă nu se vor găsi tineri cu aceste studii, să se închidă școala clericală pe șese ani de țile.<sup>2)</sup> Pentru guvernul din Leina pare a nu fi fost deajuns că într'această școală clericală se întroduseseră încă din anul 1808 studii filosofice și naturaliste! Episcopul se opuse la aceasta. Împăratul drept că nu aprobă deocamdată închiderea școlii clericale, dară dispuse în Sept. 1812 ca episcopul să nu preuțască alți tineri, decît cei cu absolvirea studiilor susnumite, afară de cazul unei trebuinți neîncunjurabile, însărcinînd totînt'r'una pre episcop ca, în conțelegere cu guvernul local, să facă propuneri amărunțite pentru înnființarea unui institut pentru studii teologice și filosofice în Cernăuț.<sup>3)</sup>

Propunerile dorite se făcură de Consistoriul episcopesc în mod definitiv abia în 14. April 1815. Guvernul galițian însă, fără a se rostî asupra admisibilității sau neadmisibilității acestei propuneri cerute de mai multe ori, decretă în April 1816 ca, din anul școlar următoriu, să nu se mai primească învățacei în școala clericală, iar' cei înscriși să'și finească studiile începute într'însa. Școala decî se desființă în anul 1818, fără ca să se fi pus alta în loc pînă în anul 1827.<sup>4)</sup>

La anul după acest decret funest, în 13. April 1817, apără altul,

<sup>1)</sup> Calinescu M. Normalien der Bucovinaer gr.-or. Diöcese, Cernăuț, 1887—1893, pg. 1360—1364. — <sup>2)</sup> Calinescu M. l. c. pg. 1377—1378, nota \*\*. — <sup>3)</sup> Calinescu M. l. c. pg. 1382—1385. — <sup>4)</sup> Calinescu M. l. c. pg. 1388 și pg. 1399—1400.

prin care se împreună nobilimea Bucoviniî cu aceea a Galiției sub acelaș forum nobilium, se vede că numai cu scopul, ca, prin dese conveniri și prin țeserea de întereze comune, să se poată familiarisá și amalgamá fruntáșimea Romînilor bucovineni cu aceea a Polonilor galițieni, precum se întimplase aceasta în secolele precedente cu maghiarizarea fruntáșimii Romînilor ardeleni și ungurenî, prin adoptarea aceleiaș confesiunii și prin crearea de întereze comune. Această atitudine guvernială ni esplică în deajuns desființarea școlii clericale și trăgânarea de a o înlocuí de îndată cu alta, pînăce nu va întrá episcopul cît mai mult în vederile și în intențiunile guvernului galițian.

În intervalul de noaűe ani de lipsă de școală clericală în țară, după remustrări pînă la majestatea sa împăratul și cu inimă greá, fú necesitat episcopul Bucoviniî să trimată tineri la Vieana și la Leina ca să'și facă acoleá studiile lor teologice.<sup>1)</sup> Această nevoie neîncunjurabilă făcú pre episcopul Isaiea Băloșescul (1823—1831) mai molcuț în pretensiunile sale și mai înduplicabil la primirea vederilor preconisate de guvernul galițian, dar' o adîncá amărîcîune sufletească tot îi rêmase în inimă, pre care nu o putú ascunde nici cînd supuse, în 8. Juniú 1824, alt plan pentru înființarea în Cernăuț a unui institut de studii teologice și a unui seminarîu saű internat pe lîngá el, căci în rëportul saű dice la urmă :

„Sá aibá a rëspunde odinioară înnăntea milostivuluî, dar' totodată și severuluî judecătóriú dumnezeesc toți aceia cari, fie din neștiințá, din lipsă de pricepere, saű din vreo tendințá nenobilă, orî poate neonestă, aű trăgânat înființarea acestuî institut cultural, sálutariú precum în privințá religioasă, așá și în cea civilă, căci, prin aceasta, aű răpit ei, poate fără de știrea lor, credincioșilor mîntuința sufletuluî, aű ținut loculuî nemo-ralitatea, dacă nu chiar aű sporit'o, aű lipsit pre locuitoriî Bucoviniî de fericirea civilă și s'aű făcut astfelú rësponsabilî înnăntea lui Dumnezeú și înnăntea prea grațiosuluî nostru Împărat“.<sup>2)</sup>

Această învocate a dreptății dumnezești, ieșită din pïeptul episcopuluî Isaiea Băloșescul, decurînd numit, dar', ca fost arhimandrit diecesan, adînceunoscătoriú al împrejurárilor politice de atunci, caracterisează cu multă fineață, intențiunile și scopurile acelora cari, necontentit, aű încrucișat și contrariat, pïediș și pe fațá, desvoltarea firească a Romînilor bucovineni.

<sup>1)</sup> Calinescu M. l. c. pg. 1388—1395. — <sup>2)</sup> Mögen diejenigen, welche die Einführung dieser in religiöser sowohl, als bürgerlicher Hinsicht heilbringenden Bildungs-Anstalt, seye es aus Unwissenheit, Mangel an Einsicht, oder anderen unedlen, vielleicht zur unredlichen Absicht, zurückgesetzt haben, es bey dem barmherzigen zwar, aber zugleich auch strengen göttlichen Richter einst verantworten! Sie haben, ohne dass Sie es vielleicht wussten, den Gläubigen das Seelenheil entzogen, die Ungesittung wo nicht befördert, doch wenigstens festgehalten, die bürgerliche Glückseligkeit den Bewohnern der Bukowina vorenthalten und deswegen bey Gott und unserem Allergnädigsten Monarchen sich verantwortlich gemacht. — Onciul Is. Cevá despre mersul și desv. culturii teologice și cler. în Bucovina, în Candela pro 1883, pg. 179, nt. 1.

După multe pertrătări în scris cu guvernul local, cu cel galițian și cu cancelăria aulică din Vieana, s'a admis în fine, prin rezoluțiunea împăratească din 6. August 1826, publicată prin decretul aulic din 16. Aug. și altul guvernial din 26. Sept. 1826, înființarea în Cernăuț a unui Institut de studii teologice ortodoxe orientale și a unui seminarîu pe lângă el. Institutul acesta s'a deschis în 4. Opt. 1827, iar' seminarîul clerical în Faur 1828. Scopurile urmărite de trăgănătorii înființării mai grabnice a acestui Institut de studii teologice au fost mai pe deplin atinse, fiindcă și la el se introdusese acum, în virtutea deprinderii, limba lătină pentru catedrele: de istoria bisericească, de limba evraică și archeologia biblică, de introducerea în cărțile Testamentului Vechiu și în ale celui Nou, de limba greacă, de dreptul bisericesc public și privat, de dogmatică, de morală, iar' limba nemțască pentru catedrele: de pedagogie, de teologie pastorală și de catehetică, admițându-se totodată ca manuale de studii cărți compuse de autori romanocatolici, pînăce acestea vor fi prelucrate de către titularii ortodocși ai catedrelor. <sup>1)</sup> Limba romînă fú decî trecută detot cu vederea precum mai înnainte în clasele gimnasiale, liceale și filosofice, așa și acum în cele teologice; nici ca obiect de învățatură nu fú admisă! Bieții Romîni!

De aci înnainte tot învățămîntul secundar și mai superior se făcú neîncetat numai în limba nemțască și în cea lătimească pînă în anul 1848.

Romînește se învăță numai foarte puțin, a citi și a scrie, prin unele din puținele școli triviale; în școala normală din Suceava și în cea din Cernăuț sîngur numai învățămîntul religios se predă în graul matern al copilului, nu după vreo carte, ci în mod catehetic, de-a rostul.

Sub astfelîu de împrejurări, în decurs de mai mult de jumătate de secol, Romînul bucovinean n'a găsît în școlile publice din țara sa posibilitatea de a învăță și de a se cultivá, cît de puțin, în graul său național; toată cultura o căpétá nu numai în graurî străine, dar' și în direcțiune străină, cu observări adeseori repețite, că graul romînesc ar fi graiî rustic și necapabil de a cuprinde și predá știința și învățămîntul! Nu erá de mirat dará, dacă mai toți Romîniî, cultivați astfelîu, se despărțiau de cei fără de carte, și simțiau oarecare rușine a petrece cu aceștia și a vorbi cu ei în graul lor romînesc! Mulți dintre ei se sfiiau a se mărturisí ca Romîni. Între sine și în familia ce o întemeiau, ei preferiau a vorbi nemțește, polonește și chiar rusește, numai romînește nu. Graul polonesc și cel rusesc se încuibară mai ales printre aceia din nobiliî țării, cariî își făceau studiile prin internatele iesuitice din Galiția, sau conveția mai adeseori cu nobiliî poloni. Erá decî cel mai mare pericol ca amintirile romînești să se stingá cu desávirșire și conștiința națională să

<sup>1)</sup> Călinescu M. l. c. pg. 1399--1412; — conf. Dr. Silvestru Morariu Andrievicu, Cuvîntare în „Candela“ pro 1882; — Isidor de Onciul: Cevá despre mersul și desvol. culturîi teologice și clericale în Bucovina în „Candela“ pro 1843.

amortască pe vecie! Clasa cultă civilă ajunsese a fi paralizată. Singur numai prin consiliul episcopesc se mai redicaă, din cînd în cînd, voci, și se iviaă acțiunii atît pentru scăparea școlilor de sub conducerea și inspectoratul romanocatolicilor și pentru organizarea lor după trebuințele confesionale ortodocse răsăritene, cît și pentru publicarea unui călindariu diecesan romînesc, cu învățături pentru popor. Călindariul începú a apăre regulat din anul 1841 încoace; iar' în privința școlilor căpétá Consistoriul episcopesc, prin emisul din 18. Maiú 1844, asigurarea, cá inspectoratul școlilor, după caracterul lor confesional și național, se va împărți între Consistoriul mitropolitan romanocatolic din Leina (Liov) și cel episcopesc dreptredincios răsăritean din Cernăuț. Această promisiune însá nu se împlini îndată, ci după șese, respective unsprădece ani!

Un felú de cultură curat romînească se mai întrețineá, după vechiul obiceiú moldovenesc, prin niște învățatori ambulanti cari, îmblînd din sat în sat, strîngeaú într'o casá mai spațioasă cîțiva băleți de aí frunțașilor sáteni, saú de aí rèdeșilor, și'i învățaú după o Bucovină tipărită în Buda a citi și a serie, apoi Ceaslovul s. Orogierul și Psaltirea, mai rar Biblia, și foarte puțin comput. Numái la oamenii cultivați astfelú s'aú întreținut, necorupte, cugetarea, simțirea și aspirațiunea romînească. Dela aceștia a puresc mai tãrdiú, cu conștiința și plan, regenerarea romînimului, avînd ei nu odatá a se luptá, crîncen, chîiar cu aí sái, cu aceia mai ales, cari fuseserá cultivați în idei și direcțiunii antiromînești.

Mișcările popoarelor din împărăția Habsburgilor, de înnainte și dela 1848, pentru libertate, emancipare și autonomie aú avut consecinți favorabile și pentru cultura națională a Romînilor bucovineni. Aceste idei găsirá un rêsunset puternec într'una din nobilele familii ale țării, în frații Docsachi, Giörgiú și Alecu Hurmuzachi, cari primiserá mai întiú în casa părintască o educațiune romînească, condusá de catehetul Porfiriú Dimitroviciú. Acești frați furá cei dintiú din frunțașimea civilă a țării, cari, după un semisecol de piroteală, arborará cu însuflețire steagul autonomiei țării, al emancipării și al culturii naționale. Spre a dá curs larg acestor idei, ei înființará prima gazetă politică în Bucovina, care apărú romînește și nemțește în Cernăuț într'a 4/16 Optomvre 1848 sub titlul de „Bucovina, gazetă romînească pentru politică, religie și literatură“, și continuá pînă în Septemvre 1850.

Această foaie contribuí mult la zguduirea și deșteptarea conștiinților naționale narcotisate de îndocrinări străine, dar' ideile de înviare și de viață, respîndite de ea, ar fi rēmas sãmînță aruncată prin mărăcini și cărări, pururea călcate de contrari, dacá nu s'ar fi luat de mai înnainte măsuri eficace, ca aceste idei să fie neconținut cultivate ca să poată prinde rădăcini tari și să se desvoalte mai la adăpost de combătătorii și persecutătorii lor. Într'o petițiune adresată de stările țării în Juniú 1848 cătrá guvernul central din Viena și cătrá adunarea constituantă a împărăției

din Cremsier, se formulară doășsprădece postulate. În postulatul dintiū se cereă ca Bucovina să fie recunoscută ca provincă de sine stătătoare, cu statură proprii deosebite și cu o cameră legislativă pentru esercitarea autonomiei ei, iar' în al doile postulat se pretindeă, „pentru conservarea naționalității, înființarea de școli poporale și o catedră pentru limba și literătura romîneasă.“ Încă în decursul pertrătării acestei cereri decătră organele competente, episcopul Bucovini, Eugeniū Haeman, printr'un emis presidial din 18/30 Sept. 1848 Nr. 161, decretă dela sine întroducerea la Institutul de studii teologice din Cernăuț a limbii romînești, ca limbă de propunere, în locul celei lătinești de pînă atunci, iar' Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I., îndată după urcarea sa pe tron, încuviință prin prea înnalta rezoluțiune din 20. Decemvre 1848 crearea la Institutul de studii filosofice de acolo a doritei catedre pentru limba și literătura romîneasă, care se și deschise în 28. Faur 1849 de cătră binerenumitul Aron Pumnul, sosit în Bucovina tocmai pe timpul începerii edării numitei gazete. 1) Chiar și individualitatea Bucovini, ca țară autonomă, fū recunoscută prin Constituțiunea Imperială, promulgată în 4. Mart 1849.

Acuma erau date condițiunile cele mai neapărate pentru o desvoltare proprie națională și pentru o cultură romîneasă. Nu se cereă alta din partea Romînilor, decît hărnicie și muncă neobosită, împreunate cu deosebită prudință. Și întru adevăr, Romîni se și puseră pe lucru cu tot adinsul.

Aron Pumnul, titularul noătei catedre de limba și literătura romîneasă, ca fost profesor de filosofie la liceul din Blaj și ca unul dintre motorii fruntași ai mișcării naționaliste din Ardeal din 1848, cu temeńnicele sale studii și cu rara sa iscusință pedagogică a știut să deștepte și să învioșede, ca rar care altul, conștiința națională a învățaceilor săi prin decurs de aproape șesesprădece ani, să li arete calea sigură a unei culturi adevărate și priincioase, să li descopere aspirațiunile și idealurile naționale și ale omenimii, și să i pregătească astfel spre un apostolat în serviciul lor.

Aron Pumnul a luminat multe minți și a încălzit felurite inimă, pătrunđindu-le de grijă pentru prosperarea neamului romînesc, dară, pentrucă însuși eră familiarisat cu înțelepciunea multor spirete dintre cele mai alese din omenime 2), n'a întrelăsat a avertisă și a feră pre învățaceii săi de unilateralități și de esagerări, ci i-a admonestat ca năzuințele lor spre cultură și consolidare națională să le pună totdeauna în armonie cu ale altora, cari tind spre frăție și progres. Din această causă își căștigase nu numai stima adversarilor, dar' își și asigurase cu temeńicie terenul activității sale și al noului curent naționalist și autonomist.

La Institutul de studii teologice, profesorii titulari își întoarseră, cum putură, prelegerile lor manuscrite, de pe lătinie pe romănie, și înce-

1) Sbiera Dr. I. G. Aron Pumnul, Vocă Cernăuț 1889, pg. 57, 100, 191 și 176, Nr. 27. — Gazeta Bucovini pro 1848, Nr. 6. Urmare eștraordinară. — 2) Sbiera Dr. I. G. l. c. pg. 49.

pură a le predă ascultătorilor cu mai mare plăcere și cu mai multă însuflețire, iar' aceștia abia acuma prinseră a le pricepe și înțelege mai cu temei.

Pentru școlile primare românești ce prinseră a se înființa pe unde numai permiteau împrejurările, tot din ce în ce mai multe decînd căpătă Consistoriul episcopal din Cernăuț inspectoratul asupra lor în samă prin emisul ministerial din 23 Faur 1850, începură a se publică trebuincioasele cărți didactice. Pe terenul acesta, în decurs de vro douăzeci de ani, s'aŭ distins mai ales doi bărbați, fostul paroh din Ceahor Samuil Andrieviță Morariu, devenit mai pe urmă și mitropolit al Bucovinei și Dalmației, sub numele Silvestru (1880—1895), și profesorul de teologie Vasile Ianovicu († 1866). Activitatea lor în compunerea cărților didactice va fi totdeauna amintită cu laudă și cu recunoștință, fiindcă cu multe neajunsuri și cu felurite și grele pîdiei aŭ avut să se lupte.

### § 70. Mișcări politice în imperiū.

Puterneca împărăție a glorioșilor Habsburgieni s'a închișegat, tot gradat, din mai multe țări și chiar foarte regate nedependente, cari toate aveau cîte o organizare particulară, în cari nobilimea și preuțimea romanocatică erau clasa privilegiată și dirigentă. După secolii de esistență într'acest mod, concepți genialul împărat Iosif II (1765 resp. 1780—1790) ideea, ca să deie împărăției sale o organizare unitară, iar' locuitorilor ei egalitate de îndătoriri ca și de drepturi, și, ca semn de uniformitate și de unitate, să introducă pretutindenea limba nemțască în administrațiunea politică și județiară a statului. Această tendință și încercare a energicului, liberalului și naționalistului împărat găsi opunere puternecă și sistematică atît în clasele privilegiate și în represîntanțele diferitelor țări și regate, cît și la acele popoare, în cari conștiința individualității lor naționale eră deșteaptă și vicioasă. Această resistință vînjoasă și continuă aduse pre marele împărat la cunoștința zădărniceii a mai tuturor planurilor sale, și de aceea revocă, prin rezoluțiunea sa din 28. Ianuariu 1790, multe dintre reformele și innoiturile ce le întrodusesese, cu deosebire pre cele de natură politică.

După această revocare urmă un regim absolutistic, feudal și clerical, de 58 de ani, condus cu iscusință și tărie decătră ministrul de externe, principele Cleminte Metternich din 1809 pînă în 1848, regim în decursul căruia puțin ce s'a făcut pentru îmbunătățirea stării materiale a claselor soțiale neprivilegiate și pentru cultura lor intelectuală; din această cauză, spre finea acestui răsăm, clasele soțiale neprivilegiate începură a pretinde, cu împetuositate, egala lor îndreptățire, țările și regatele constitutive ale imperiului autonomia și confederarea lor, iar' popoarele asupraite desvoltarea lor în mod propriu național și coordonarea lor cu celealalte. Contrastul acestor pretensiuni și ciocnirea lor desarmonică aŭ produs mișcarea revoluționară din anul 1848.



Cunoscînd împăratul Ferdinand I. seriositatea acestei mișcări revoluționare, promise în Mart 1848, prin un manifest adresat popoarelor sale, că va convocă pre reprezentanții lor, spre a reorganisa împărăția după dorințele tuturor, puse în armonie. În 22 Juliă 1848 fú deschisă în Vieana prima cameră constituantă austriacă prin arhiducele Ion. Una din primele ei lucrări fú emanciparea țaranilor, desrădicarea clăcii (7. Sept.). Încă pe timpul alegerii deputaților și în decursul lucrării acestei camere constitutive se iviră în Bohemia, în Lombardia, în Veneția și în Ungaria mișcări revoluționare, cari tindeau la autonomia și nedependența acestor regate; chiar în Vieana se produsera în Opt. 1848 mișcări revoluționare poporeniste s. democratice, cari necesitară pre deputații deaceleă să se împrăștiie.

După potolirea răscoalelor din Praga și Vieana, din Lombardia și Veneția, se convocă camera imperială constituantă la Cremsier în Moravia, spre a'și continua acolo, mai în liniște, lucrările sale.

Răscoala Maghiarilor nu se putú potoli așa de curînd, fiindcă se complicase cu a Romînilor, și luase proporțiuni foarte mari.

Negăsînd împăratul Ferdinand I după placul său pretensiunile egalitare și naționale ale popoarelor și ale claselor lor soțiale, și nelăsîndu'l bunătatea inimii sale ca să le suprima prin vîrsări de sînge, abdică în 2. Dec. 1848. În locul său se urcă pe tron tînerul său nepot de frate, Francisc Iosif I., în etate de 18 anî. Acesta vestí supușilor săi, printr'un manifest, că tendința sa este „ca să împreune într'un stat mare toate țările și popoarele din împărăția sa“, promițînd tuturor egală îndreptățire, și dezvoltare națională. Credînd că încurînd va aduce pre Maghiari la ascultare, Francisc Iosif I promulgă în 4. Mart 1849 o Constituțiune Imperială pentru toată împărăția, și desfăcú, în 7. Mart, camera constituantă din Cremsier. Această Constituțiune Imperială eră clădită pe principiile liberale și pe egalitatea tuturor popoarelor și a țărilor locuite de ele. Egalitatea popoarelor își găsi o espresiune potrivită chiar în hărtiea monetă, în bancnotele emise în locul numerarului metalic. Pe aceste bancnote eră tipărită valoarea lor în toate graiurile popoarelor din împărăție, nu numai în doauă, ca după anul 1877 încoace!

Maghiarii însă, îndirjiți prin niște succese de arme, proclamară într'a 14. April 1849 Ungaria cu țările ei lăturașe ca regat nedependent, și detronară dinastia habsburgică lotaringică; dar' sumeția lor fú frîntă încurînd; ei capitulară într'a 13. Aug. 1849, după bătălia dela Vilagoș; vechiea lor constituțiune politică fú casată ca pierdută prin răsboi; țara lor, Ungaria, declarată ca simplă țară ereditară a împărăției, iar' țările ce se ținură de ea ca țări ereditare, nedependente de dînsa!

Succedînd ghibaciului politician și militarist, principelui Felice Schwarzenberg (Șvarțenberg), ministru președinte din 1848 pînă 1852, de a potoli o noauă răscoală în regatul Lombardoveniției (1849), de a zădărnici

planurile politicianilor prusieni relative la unirea staturilor germane sub conducerea dinastiei Hohentollernilor (1850), și de a restăura înrîurința preponderantă a dinastiei Habsburgianilor în confederațiunea staturilor germane: se cređu destul de puternec spre a delătură Constituțiunea Imperială, promulgată în 4. Mart 1849, și de a face din țările și regatele împărăției austriace un stat unitar, cu regim absolutistic și milităresc.

Conduc de acest ideal, principele Felice Șvarțenberg făcú să se înstiească în 14. April 1851, în locul represîntanții popoarelor și țărilor, un Consiliu Imperial, compus din magnați meritoși, civiliști, militari și clerici, cu toții aleși de împăratul, și apoi să se abroage, în 20. August, legea pentru răsponsabilitatea miniștrilor, legea comunală a ministrului Stadion, reformele județiare ale lui Schmerling (Șmerling) dimpreună cu jurații, și într'a 31. Dec. 1851 însăși Constituțiunea Imperială din 4. Mart 1849. În urma abrogării acestor legi rămase nu numai de fapt, dar' și de drept, un regim deplin centralistic și absolutmonarhic, însă cu tendința lăudabilă de a introduce pretutindinea, succesiv, reforme moderate, dictate de spiretul timpului, dar' în necentenită conformitate cu vederile nobilimii feudale și ale preuțimii romanocatoice.

Acest ideal politic l-au urmărit mai departe și miniștrii baronul Alesandru Bach, contele Agenor Goluchowski și contele Leon Thun, cel dintîi și al doile ca miniștri de înterne (1849—1859 și 1859—1860), iar' al treile ca ministru de culte (1849—1869). Popoarele, clasele soțiale asuprite și țările cele mai mici au găsît înteresare și scut la acest regim; și cine știe de nu s'ar fi înrădăcinat și întărit regimul acesta, dacă miniștrii nu ar fi comis o greșală neiertată prin aceea, că, într'a 18. August 1855, încheiară cu papa un tratat internațional, numit Concordat, în virtutea căruia se puse tot învățămîntul sub privighiarea preuțimii romanocatoice, și se știrbî, în unele privinți, chiar suveranitatea statului.

Acest Concordat a stîrnit serioase nemulțămiri nu numai în mulțimea neromanocatoicilor, dar' și la liberalii și autonomiștii tuturor țărilor și popoarelor din împărăție, eră un strigăt general încontra lui. Chiar și prin staturile germane confederate făcú mult sînge rău. El a contribuit, în mod eminent, la provocarea răsboiului din 1859, precum și la rezultatul lui desastros pentru Austria.

Prin acest răsboi s'a vedit cu decisivitate, nimicnicia regimului feudal și clerical și nepracticabilitatea lui mai departe în direcțiunea apucată.

Spre a dá împărăției o noaă reorganizare, confoarmă cu dorințele și năzuințele țărilor și popoarelor din ea, împăratul Francisc Iosif I. ordonă, prin patentul său din 5. Mart 1860, întărirea Consiliului său Imperial, înstituit în anul 1851, încă cu 38 de membri, aleși de el tot dintre cîte trei candidați propuși de represîntanțele țărilor și regatelor. Acest Consiliu Imperial întărit fú convocat pe 31. Mai 1860. La acest Consiliu dreptă veniră și represîntanții Maghiarilor, dară nu cu alt scop,

decît ca să dechîere, că ei nicicînd nu vor primi pentru fostul lor regat altă organizare și altă Constituțiune decît pre ceă vechîe, modificată prin legile votate în anul 1848, dară pierdută în anul 1849 în urma poticalei lor dela Vilagoș.

Neputîndu-se înțelege guvernul central cu Consiliul Împerial Întărit asupra noănei organizării și constituțiunii ce ar fi să se deie împărăției, se curmară deliberările cu el într'a 28. Sept. 1860, dar' opiniunile și dorințele manifestate de membrii lui, în decursul întrunirii lor, nu rămaseră fără de efect.

Printri'un manifest din 20 Oct. 1860 vestî împăratul Francisc Iosif I că, ținînd sama de dorințele exprimate de Consiliul Împerial Întărit, și voind să pună în armonie cu trebuințele faptice amintirile și pretensiunile legitime istorice ale popoarelor și țărilor, promulgă, întru una, o Diplomă, care conțineă principiile după cari are să fie reorganizată întreaga împărăție, respectîndu-se deopotrivă precum întregitatea și unitatea împărăției, așa și autonomia sînguratecelor țări și regate din ea.

Prin această Diplomă se redete și regatului Ungariei constituțiunea ce o aveă, innăainte de anul revoluționar 1848, acest regat și țările ce se țineaă de el.

Prin diferite rescripte, cu aceeaș dată, însărcină împăratul pre ministrul președinte, contele Ion Rechberg (1859—1864) pre ministrul de înterne, contele Agenor Goluchowski (1859—1860), pre cancelariul aulic ungar, baronul Nicolaï Vay (1860—1861), cu punerea în aplecare a principiilor proclamate prin numita Diplomă.

Acu se ivi o mare dificultate. Curentul germanist din împărăție, îngrijorat pe de o parte de soartea preponderanței sale și a graiului nemțesc prin diferitele țări și regate din ea, iar' pe de altă parte, temîndu-se ca nu cumva să se strecoare în noăna Constituțiune Împerială principii anti-liberale, feudale și clericale, se opuse din răspuțeri la reorganizarea împărăției pe principiul curat autonomistic și federativ, și stăruî, cu mare înșistintă, pentru o Constituțiune Împerială mai mult liberală și centralistă unitară, decît autonomistă feudală și confederativă. Acest curent învinse. Ministeriul contelui Agenor Goluchowski cădû și acela al lui Anton cav. de Schmerling (Șmerling,) cunoscut ca bun German și ca liberal, îi luă locul în Dec. 1860. Acesta își publică într'a 23. Dec. 1860 programul său, în care diceă că camerele legislative provinciiale nu trebuese compuse după stări: nobili, preuți, și țărani, ci după înteresele locuitorilor: proprietate mare, orășeni, industrieși, comercianți și proprietate mică rurală, și a elaboră pe temelica aceasta și în sensul acestui curent pentru diferitele țări și regate, afară de regatul Ungariei și al Lombardovenetiei, statutele necesare nu numai pentru autonomia lor particulară, provinciială, dar' și pentru legătura lor unitară cu întreg imperiul, înființînd pentru manifestarea și susținerea acestei legături centrale un Consiliu Împerial, compus

din represîntanții trimesi decătră toate corpurile legislative provinciãle. Această noaã Constituțiune Împerială, constatãtoare din statutele pentru autonomia provinciãlă a diferitelor țări și regate și pentru represîntanța lor unitară într'un Consiliu Împerial, compus din două camere legislative, una a magnaților și alta a deputaților, se promulgă într'a 26. Faur 1861, prin mai multe patente împărătești. Consiliul Împerial Întărit fú desființat și înlocuit cu un Consiliu de stat.

Principiul represîntării intereselor a asigurat partidului liberal, germanist și centralist, preponderanța lui nu numai în camerele legislative provinciãle, dar' și în cele două ale Consiliului Împerial, fiindcă locuitorii orașelor, în partea lor mai mare, erau său Nemți curați său nemțiți în urma culturii lor și a intereselor lor personale, și fiindcă și industria și comerțul erau deasemenea în mîna acestora, iar' proprietatea mică său comunele sătești sub covîrșitoarea înrîurire a organelor administrative guverniale.

Noaã Constituțiune Împerială, numită și Februaniană după luna în care a fost promulgată, 'și-ar fi săpat pe încetul alveia cursului său și s'ar fi consolidat în țarmuri traînice, dacă partidul nemțesc, în frunte cu ministrul Șmerling, ar fi știut să facă la timp concesiuni potrivite, cu deosebire acelor popoare, carile s'ar fi fost îndestulat cu mai puțin, precum erau Cehii, Polonii, Românii și Croatoslavonii, dară, din nefericire pentru imperiū, partidul nemțesc, triumfătorii asupra curentului de mai înnaainte, se cređu acuma atotputernec, și de aceea desprețuia și cele mai modeste pretensiuni naționale și autonomiste ale numitelor popoare. Ea, deci, găsi mulți și puterneci adversari nu numai în Maghiari, căroro nu li se revalidară și recunoscără legile lor revoluționare din 1848, și în Italienii din regatul Lombardovenetiei, cari tindeau spre unirea lor cu cealaltii confrați din Italia și din Piemonte, dar' și în feudalii, clericali, naționaliști negermani și în birocratii de prin celealalte țări și regate, cu deosebire în Polonia din Galiția, în Cehii din Bohemia și în Italienii din Tirolia. Maghiarii își arătară nemulțămirea lor prin nevotarea bugetului și a contingentului militar! La deschiderea noului Consiliu Împerial într'a 1. Maiu 1861 nu apărură în el represîntanții Ungariei, Ardealului, Croației, Slavoniei, Istriei și ai Lombardovenetiei, din care causă căpătă acest Consiliu Împerial calificativul de Îngust și fú considerat numai ca represîntanță centrală a Nemților, Polonilor, Cehilor și Romînilor din partea apuseană și mîdănoptală a împărăției. Consiliu Împerial L a r g avea să se numească cel cu represîntanții tuturor popoarelor, țărilor și regatelor din imperiū. Continuarea mai la vale, § 9.

### § 71. Mișcări politice în Bucovina pînă la 1861.

Teritoriul numit astăzi Bucovina apare ca țară deosebită de alte țări abia din anul 1775 încoace, decînd împărăteasa Austriei, Maria Teresia, la dorința conregentului ei fiu, Iosif II, căpătă dela împăratul turcesc Abdul

Hamid I, prin convențiunea din 7. Maiu 1775, învoirea de a păstră pentru totdeauna o parte însemnată, ocupată în anul 1774 din domniatul Moldovii încontra voinții domnitorului de atunci, Grigoriu Alesandru Ghica. Acest teritoriu cuprindeă mai tot județul Cernăuțului și al Sucevi și O ulul Cîmpul-lungului din numitul domniat și fū numit Districtul saū Ținutul Bucovinei după pădurile de fag dintre Prut, Ceremuș și Sîrete, numite Bucovena decătră Rutenii galițieni încă de pe la anul 1412 încoace. <sup>1)</sup>

Avînd însă cu trei ani mai înainte aceeașsoarte partea din falnicul regat polon, cunoscută sub numele de Galiția, se ivi curînd printre unii politicieni de pe atunci tendința, ca să împreune cu această țară mare și pre mica Bucovină, și apoi să năzuiască într'acolo ea, prin o cultură uniformă, să apropie pre Romîni bucovineni de Rușii și Polonii galițieni și să'i și asimilede apoi en timpul. Această tendință o adurmecară Romîni și căutară să o zădărnicească. Se formase printre ei un curent pronunțat autonomistic și național, în fruntea căruia stă talentatul și bineșcolitul boieru Vasile Balș. <sup>2)</sup>

După stăruinți neîncetate din partea acestui curent, dechieră ingeniosul împărat Iosif II., prin decretul său aulic din 15. Mart 1783, Districtul Bucovinei, pentru întiașdată, ca „provință politică“ fără de nicio legătură cu vreuna din învecinatele țări ale împărăției, garantîndu'i-se totodată status quo întru toate <sup>3)</sup>. Prin acest decret împărătesc, care conțineă un feliu de statut provincial particular, se puse temeliea pentru o administrare și guvernare a țării în conformitate cu caracterul și cu aspirațiunile culturale și confesionale ale locuitorilor ei. Și întru adevăr, guvernul militar de atunci îndrumă toate făpturile sale în sensul acesta.

Dară și adversarii nedependinții și autonomiei Bucovinei nu încetară cu uneltirile lor. După înterveniri stăruitoare, ei stoarseră dela împăratul Iosif II, într'a 16. Sept. 1786, un decret aulic, prin carele se puse țara sub administrațiune civilă și se împreună politicește și judecătorește cu vecina Galiție, ca un cerc s. district al ei. Această faptă neașteptată produse multă și mare nemulțămire și întăritare printre Romîni, și'i împinse la pregătiri pentru niște mișcări mai energice spre salvarea naționalității și a confesiunii lor. Spre a mălcomi agitările și spre a liniști spiretele, publică împăratul Leopold II (1790—1792), într'a 29. Sept. 1790, alt decret aulic, prin carele dice că s'a convins că locuitorii Bucovinei se deosebesc de ai Galiției „prin origine, graiū, moravuri, datini și confesiune“, și că nu poate așteptă „o împreunare și contopire adevărată“, și de aceea poroncește ca Bucovina să se deslipească de Galiția, să nu

<sup>1)</sup> Hurmuzachi, Documente, vol. I. p. 2. Nr. 401, pg. 485. — <sup>2)</sup> Ziegler Dr. v. Fr. Geschichtliche Bilder aus der Bukowina, 2. Bilderreihe, Czernowitz, 1895, pg. 46—65. — <sup>3)</sup> Veđi : Promemoria zur Bukowiner Landesdeputation vom Jahre 1848, Wien, 1849, pg. 5.

mai face parte din ea. nici nobilimea ei să nu se mai țină de nobilimea Galiției, dară „în privința administrațiunii politice și județiare“ să mai rămână „spre încercare, în mod provizoriu“, încă atîta legătură cu Galiția, cîtă poate contribui spre siguritatea țării.

Această dispozițiune împărătească, precum și ulterioara denumire a baronului Vasile Balș, într'a 28. Aug. 1792, ca „căpitan districtual“ sau guvernătorul al Bucovinei, dreptă potoliră întru cîțva agitățile pornite, dară nu fură în stare să delătore cu desevărsire grija și pripusurile Romînilor în intențiunile desînteresate ale guvernanților lor. După șapte ani și jumătate de guvernare, Vasile Balș fû scos din funcțiunea sa prin emisul guvernului galițian din 8. Faur 1800, după ce fusese încurcat într'un proces, care a durat de cece ani. De ce natură a fost procesul acesta, n'am putut află pînă acum; presupunem însă că n'a fost străin de tendinți politice și naționale.

De aci înnăinte se făcură, pe toate terenurile, dar' mai ales prin școli, dese și serioase încercări și presiuni de a predispuce pe Romîni spre o apropiere de Poloni și spre o asimilare cu ei. Ele ajunseră la un grad înalt de energie mai ales între anii 1800 și 1817 și culminară în patentul din 13. April 1817, prin care nobilimea romînă din Bucovina se împreună din nou cu nobilimea polonă din Galiția. În urma acestei reîmpreunări, boierii bucovineni aveau dreptul nu numai de a se folosi de institutele publice și private de cultură ale Polonilor, dar' și de a participa împreună cu ei la dieta lor provincială. De acest drept însă se folosiră numai foarte puțin din ei, din care causă se și polonisară pe încetul; dară cei mai mulți nu vrură să știe nici de institutele nici de dieta Polonilor, și prin aceasta își păstrară naționalitatea și confesiunea.

Vedîndu-se Romîni bucovineni strîmptorați tot din ce în ce mai tare în ce aveau mai prețios și mai sînt, în grai și în lege, mulți din ei, mai ales aceia cari aveau moși și prin Moldova, nu mai voriră să își stăpînească sîngurii moșiile, ci preferiră să le vîndă la străini pe nimic, și să se înstrăineze de țară. Chiar și mulți țărani emigrară. Dintre boierii cari 'și-au înstrăinat moșiile, cităm aice pre: Vasil Aslan, Iordachi și Lupul Balș, Gîorgiū Beldiman, Ion Cantacuzinul, Constantin Catargiū, Lupul Costachi, Andreiū Doniciū, Toma Iamandi, Manoli Iordachi, Ion Murguleț, Lupul Nacu, Alesandru Niculcea, Constantin Paladi, Gîorgiū Pașcan, Constantin și Niculai Ruset, Ștefan Silion, Antioh Stoiciū, Constantin și Ioniță Sturđa, etc. <sup>1)</sup> Prin împușinarea boierimii din țară se micșură, în mod foarte considerabil, și puterea de resistință a Romînilor rămași pe lîngă vetrele părințești. Din această causă nu'i mai întîmpinăm luptîndu-se, pe față și cu energie, nici pentru o cultură romînească, nici pentru neatîrnarea și autonomia țării lor. Ei erau desconcentrați, poate și păin-

<sup>1)</sup> Conf. Werenka Dr. D. Topographie der Bukowina, Czernowitz, 1895, pg. 140—168.

jăniți întru câțva în vederile sale prin o cultură neromânească; așteptau dară în tăcere timpuri mai senine și împrejurări mai favorabile! Numai singur Consistoriul episcopesc din Cernăuț mai eră autoritatea, care se luptă neîncetat și vitejește, cu condeul și cu cuvîntul viu, pentru conservarea legii strămoșești și pentru înființarea de școli naționale și confessionale, puse sub privighiia sa!

Oricît de tendențioasă am presupune că a fost cultura intelectuală, direasă de străini în spiret ultramontan, ea tot a avut efectele sale bune. Mîntea Romînului eră zguduită și împinsă spre cugetare și răsnetare. Zgomotele intelectuale ce'i veniau de pretutindenea, nu puteau să nu o atingă în răsnetul lor, să o deștepte și să'i atragă atențiunea.

Mare înrîurintă asupra înfiripării și îmbărbătării Romînului bucovinean au avut progresele culturale, săvîrșite decătră confrății lor din țările circumvecine. Buciumul libertății și al dreptății, precum și zgomotul popoarelor mai puternice carile au mătarit mișcările dela 1848, încă n'au putut ca să nu trezască și pre Romîni bucovineni, să'i adune la un loc și să'i împingă, ca prin farmec, la o acțiune comună, politică și culturală, în folosul și pentru prosperitatea țării și a locuitorilor ei îndigeni, acțiune care și-a găsit espresiunea sa fidela în renumita „Petițiune“ din Juniū 1848 și în „Promemoria“ adausă la ea în Faur 1849.

Petițiunea fū presîntată mai întîi împăratului. Fiînd însă acū întrunită în Vieana, din 22. Juliū 1848, Dieta Îperială Constituantă, ea fū trimeasă acesteia în 3. August, care o înregistră sub Nr. 183. Petițiunea conține douăsprădece postulate. Într'această Petițiunea se cereau, între altele, autonomia Bucovini și o dietă provințială, în care să fie represîntate, în număr egal, preuțiimea, boierimea s. proprietate mare, înțelegința (funcționărima), orășănimea și țărănimea (nr. 1), înființarea de școli poporane și o catedră pentru limba și literatura romînească, funcționari publici cu deplină cunoștință a limbii romînești și resolvirea suplicilor în această limbă (nr. 2), administrațiune proprie provințială în cele politice, județiare și finanțiare (nr. 3), alegerea episcopului de cătră un sinod național (nr. 10), regularea afacerilor bisericesti (nr. 11) și administrarea fondului religionariū gr. or. decătră un comitet. <sup>1)</sup>

Această Petițiune n'a putut să nu fie contrariată decătră vechii adversari ai nedependinței și autonomiei Bucovini, căci legăturile mai mult sau mai puțin strînse, în cari a petrecut ea cu Galiția dela 1786 pînă în 1848, lăsaseră în sufletele tuturor diverse amintiri, la unii de groază și de repulsiune, iar' la alții de mulțămiri și de pofte. Se produse dară, în mod agitatoric, printre unii locuitori din țară un curent galițienesc, care doriă și stăruia ca Bucovina să rămînă și mai departe împreunată cu Galiția. Acest curent eră prea detot artificial, de aceea nici nu fū băgat în samă. Asupra Petițiunii Romînilor însă, sprijinită și de Promemoria

<sup>1)</sup> Sbiera: A. Pumnul. Vocî asupra vișetii lui, pg. 96—101.

amintită, a deliberat Dieta Imperială Constituantă în Cremsier într'a 24. Faur 1849, și a admis, cu unanimitate, atît nedependința Bucoviniî de Galiția, cît și autonomia ei.

În Constituțiunea Imperială din 4. Mart 1849, decretată de împăratul Francisc Iosif I în virtutea puterii sale împărătești, Bucovina fu declarată ca țară ereditară, cu egală îndreptățire ca și celealalte țări și regate din împărăție, și primî, prin patentul împărătesc din 29. Sept. 1850, încă și un statut de autonomie provincială dimpreună cu un regulămînt pentru alegerea deputaților la camera ei legislativă. Această neatîrnare și egală îndreptățire, precum și titlul de Ducat se conservară Bucoviniî și atuncî, cînd Constituțiunea Imperială din 4. Mart 1849 încetă de a mai fi obligătoare în urma decretului împărătesc din 31. Decemvre 1851, căci, într'a 6. Mart 1853, Bucovina căpētă un guvernătoriū propriū, în persoana lui Francisc Schmück (Șmic), deocamdată în mod provizoriū, iar' din 10. Maiū 1854 în mod definitiv.

Toate mișcările autonomiste ale Romînilor aū avut drept motiv nu ostilități cătră alții, nici cugetări rezervate, ci numai apărarea individualității istorice a țării, conservarea caracterului ei național și confesional, precum și procurarea tuturor condițiunilor favorabile, prin cari s'ar puté desvoltă și întări acest caracter. Romînii aū privit Bucovina totdeauna ca pămînt strămoșesc, deci drăgălaș și prețios, și, ca atare, năzuiaū să'l păstrede și mai departe. Toți locuitoriî străini, cîți se așēdaseră în țară pînă în anul 1848, cu stătornicie, saū numai în treacăt, recunoșteau, fără șovăire, ca deplin îndreptățite aceste vederi și năzuinți ale Romînilor. Drept dovadă despre aceasta este că ei, aproape în unanimitate și cu căldură aū secundat pre Romînii în mișcările lor politice dela 1848, și cu plăcere aū subscris memorabila lor Petițiune din Juniū 1848.

De și Romînii steteau pe terenul individualității istorice a Bucoviniî, totuș ei nicicînd n'aū căutat să oprească, saū să împiedice, pre străinii compatrioți în conservarea și desvoltarea caracterului lor național și confesional, fiindcă doriaū și voiaū să'i albă ca prietenî și ca sprijinitori, iar' nu ca adversari, saū ca dușmani chîar.

Cu toate acestea însă, saū poate tocmai pentrucă erau atît de ospitalieri, de toleranți și de sinceri față de toți, Romînii n'aū putut păstră nealterată vechia simpatie a vechilor și noilor lor compatrioți venetici. Poftele galițieniștilor și antiromăniștilor nu se potoliră, nu încetară; ei pîndiaū numai momentul priincios pentru îndestulare. Acest moment îl găsiră în întîmplările politice din anul 1859 și în stăruința țarilor și popoarelor austriace pentru reactivarea Constituțiunii Imperiale din 1849.

Răsboiul Austriei din 1859 cu Italienii și cu Franțujii a avut pentru împărăția habsburgică, ca consecință, pe lîngă alte pierderi, încă și prifacerea ei din împărăție absolutmonarhică în împărăție monarhică constituțională. La lucrările preparative pentru facerea unei constituțiunii, prin carea să



se garantează tuturor popoarelor din ea o egală îndreptăţire politică şi un grad oarecare de autonomie provincială, eră cît pe-acî ca ăia Bucovina să fie sacrificată pentru totdeauna apetiturilor poloneşti şi curentului galiţienist din ţară. Se găsîră printre politicienii dirigenţi dela centrul împărăţiei unii, cari voiaŭ să împreune din nou Bucovina cu Galiţia. Răspîndindu-se faîma despre aceste intenţiuni, se alarmară cumplit Romînii bucovineni, şi adresară, prin Faur 1860, împăratului o petiţiune preventivă, bineîntemeiată, prin carea îl rugaŭ ca să nu'şi deie consimţămîntul la săvîrşirea acestei fapte. La stăruinţa însă a unor venetici şi fii vitrigi ai ţării şi a unor politicieni poloni, nu se băgă în samă petiţiunea Romînilor, ci se decretă cu grăbire, în 22. April 1860, împreunarea Bucovinei cu Galiţia, ca apoi îmbelor împreună să li se deie un sîngur statut autonomistic în noaŭa constituţiune imperială ce se proiectă.

Această decretare neaşteptată şi necređută avú în Bucovina un efect detunătoriu. Mai ales printre naţionaliştii şi autonomişti romîni, cari formaŭ pe atunci un curent destul de puternec, produse o uîmire nespusă. Rădicară îndată un strigăt de alarmă. Aproape toţi locuitorii ţării, Romîni şi neromîni, săriră ca un sîngur om încontra acestui atentat la individualitatea şi autonomia Bucovinei. Prin o întervenire energică şi la timp, isbutí curentul naţionalist românesc şi autonomist, ca să facă pre guvernul central să'şi recunoască grăbirea şi greşala, şi să revoace, într'a 25. August 1860, decretul de reîmpreunare a Bucovinei cu Galiţia, iar' prin diploma împărătească din 20. Optomvre 1860 să'i asigurede, în termîni generali, ca şi altor regate şi ţări din imperiŭ, o autonomie provincială şi respectarea amintirilor istorice.

Curînd după publicarea acestei diplome împărăteşti se iví la curtea împătească un nou curent puternec pentru o constituţiune imperială mai mult centralistă şi unitară, decît autonomistă cu desăvîrşire şi federalistă. Ministeriul Agenor Goluchovski căđú, şi ministeriul Anton Schmerling îi ocupă locul.

În înţelesul nedependinţii Bucovinei, însă cu o vedită înclinare spre legătură, fie chîar numai bisericeşti, cu ceialalţi confraţi romîni din imperiŭ, se făcú, prin Decemvre 1860, decătră Romînii bucovineni o noaŭă petiţiune cătră Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I., se subscrise de 250 dintre cei mai însămnaţi bărbaţi, fără deosebire de stare, de naţiune şi de confesiune, şi 'i se presîntă, prin o deputaţiune, dimpreună cu o promemorie, iar' ministrului A. Schmerling 'i se dete o adresă. Acest „Strigăt de emancipare“, compus nemţeste de cătră baronul Eudociŭ Hurmuzachi, fú tipărit în Vieana în 1861.

Schimbarea ministeriului pe de-o parte, iar' pe de alta stăruinţa neîncetată a Romînilor pe la locurile competente avură drept rezultat, că în Constituţiunea Imperială, promulgată în 26. Faur 1861, Bucovina fú tratată, în privinţa nedependinţii şi autonomiei sale, întocmai ca toate celealalte

țări și regate din imperiū. Individualitatea ei eră salvată! Romîniî triumfară; însuflețirea lor eră la culme!

Alegerile pentru camera legislativă a țării se escriseră îndată, în Mart, iar' într'a 6. April 1861 se și întruniră toți deputații sub președinția episcopului Eugeniu Hacman, ca căpitan denumit al Bucoviniî, spre a inaugura împreună noația eră constituțională și de autonomie.

Romîniî dispuneaă acum de posibilitatea și de îndămînarea de a îngrijî ei înși'si de afacerile proprie, de a le rînduî și direge după dictatul intereselor sale culturale și al desvoltării naționale; n'aveaă alta de făcut, decît să se folosască de această posibilitate, cu pricepere, cu chipsuință și cu necontenită stăruință!

### § 72. Ivirea unei cestiuni rutene în Bucovina.

Succesul autonomiștilor romîni din 1848 și 1849 și din 1860—1861, departe de a fi descurăjat pre adversarii Romînilor bucovineni și pre contrarii autonomiei Bucoviniî, din contră 'i-a făcut mai precauți și mai șireți în alegerea mijloacelor. Neputînd adversarii străini căpăcîta pre Romîni pentru contopirea lor cu Poloniî și pentru alipirea Bucoviniî cu Galiția, aă căutat să li stîrnească și să li crească alți adversari numeroși în țară. Pîna pe la anul 1848, ba chiar încă pîna spre 1860 puțin ce se vorbiă despre Ruteni în Bucovina și despre graul lor ca egal îndreptățit cu al Romînilor de acolo. Chiar în Galiția, unde Ruteniî eraă atît de mulți și de compacti, nu se consideraă ca popor egal îndreptățit cu Poloniî; acolo numai Poloniî eraă totul! Abiă în decursul mișcărilor naționaliste dela 1848 pășîră și Ruteniî galițieniî în public cu pretensiunile lor naționale, cercînd a se desface de Poloniî și a se organiza ca popor separat de ei. Gurele rele vorbesc că această mișcare naționalistă rutenească a fost anumea provocată, ca prin ea să se paraliseze năzuințele Polonilor spre consolidare națională și restaurarea fostului lor regat!

Această mișcare naționalistă rutenească n'a rămas fără de răsnet nici în inimile puținilor Ruteni, cari se stăbiliseră în Bucovina dela împreunarea ei cu Galiția încoace. Dar' aice în Bucovina Ruteniî nu se manifestaă pe atunci nici cu pretensiuniî încontra Romînilor, nici cu pretensiuniî la țară, ci numai cu simpătiî pentru mișcărilor naționaliste ale confrăților săi din Galiția; ba încă ce este mai mult, ei căutaă să trăiască în cea mai bună prietenie cu Romîniî, ca doară ar puté găsi la ei sprijin și ajutoriū încontra adversariului comun, încontra Polonilor.

O cestiune rutenească în Bucovina se ivi abiă pe încetul și anumea nu ca vreo consecință a celei din Galiția, ci mai vîrtos ca o armă în mîna celor ce urmăriaă precum nimicirea nedependinței și autonomiei Bucoviniî, așă și slăbirea și împiedecarea Romînilor în întreprinderile lor pentru întemeierea și lățirea unei culturî naționale. Taișul acestei arme se simți mai întiū în anul 1860, cînd, în urma stăruinților deputaților romîni

ardeleni și bucovineni dela Consiliul Imperial Întărit din Vieana, împăratul se arătă foarte aplecat la înființarea unei sîngure mitropolii pentru toți Romîniî dreptredincioși din imperiū.

### § 73. Vederi limpedi naționale la episcopul Eugeniū Hacman.

Cînd în anul 1848 toate popoarele din imperiul habsburgic pretindeau reorganizarea acestuia pe temelii egalei lor îndreptățiri, atunci episcopul Bucoviniî, Eugeniū Hacman, eră în fruntea tuturor confesionalilor săi, pretinđînd pentru ei nu numai nedependința și autonomia țării, dar' încă și reorganizarea bisericii dreptredincioase răsăritene din tot imperiul pe principii naționalității, cerînd, ca toți Romîniî de această confesiune să aibă împreună o sîngură mitropolie, precum au Sîrbiî, Dalmatiniî, Slovaciî și Ruteniî una proprie, represîntată prin mitropolitul dela Carlovăț. Aceste vederi le-a espus într'o scrisoare adresată în 6/18 Juliū 1849 către mitropolitul sîrbesc și le-a apêrat apoi cu tărie și convingere în consfăturirile ce le avură între sine toți episcopiî dreptredincioși răsăriteni în Vieana în anii 1850 și 1851 prin dece luni.

### § 74. O șovăire, și „Dorințele“ clerului bucovinean.

Între anii 1851 și 1860 însă, cît timp a durat reacționarismul în imperiū, trebuie să se fi petrecut multe lucruri tainice cari n'au rămas fără de înrîurintă străformătoare asupra vederilor și tendinților episcopului Eugeniū Hacman, căci din anul 1860 înnăinte îl întîmpinăm mai adeseori pășînd și lucrînd cu energie încontra cererilor Romîniilor, referitoare la reorganizarea bisericii și a învățămîntului școlar. Remarcabilă în privința aceasta este purtarea sa din 1860, cînd împăratul Francisc Iosif I, la stăruința deputaților romîni bucovineni și bănățeni dela Consiliul Imperial, convocat la Vieana prin revoluțiunea sa din 27. Septemvre 1860, a convocat și la Carlovăț un sinod bisericesc, compus din toți episcopiî dreptredincioși răsăriteni din împărăție, spre a se consultă împreună asupra reorganizării bisericești conform cu spiretul și cu trebuințele timpului.

Mai înnăinte de a plecă într'acolo, episcopul Eugeniū Hacman n'a voit să se consulte și cu lumeniî în privința refoarmelor de întrodus în organismul eparhieî bucovinene și în referințele ei cu celealalte eparhiî și cu statul, precum o făcuse episcopul Șaguna din Ardeal, ci s'a sfătuit mai întîiî numai cu consistoriul său de patru persoane și încă cu alți cinci preuți, convocați la el. Printr'o comisiune de trei, aleasă dintre aceștia, s'au formulat, cu întemeiere, mai multe dorinți în privința aceasta. Între acestea a fost una pentru rădicarea episcopieiî din Bucovina la treapta de mitropolie neatîrnată și crearea unui sau a doi episcopi titulari pe lîngă noul mitropolit. Ideea înființării unei sîngure mitropolii pentru toți Romîniî din împărăție, apêrată altă dată cu căldură de episcopul Eugeniū Hacman, fú acuma părăsită spre uimirea multora! Ca să

dele acestor dorinți pentru sinodul din Carlovăț și pentru guvernul central din Viena o autoritate mai împunătoare, episcopul Eugeniū a voit să se asigure și de consimțământul clerului său diecesan. Spre acest scop a chemat pe ziua de 17/20 Faur 1861, pe lângă cei noaui membri din „Consistoriul Înmulțit“, încă alți 44 de preuți din întreaga diecesă și li-a supus spre desbatere și aprobare dorințele formulate și întemeiate. Adunarea, ținută sub președința episcopului, „după amărunta și serioasa judecare și cumpenire“, a primit „unanim și cu învăpăire“ cele împărțășite.

Aceste dorinți s'aū și publicat apoi în Cernăuț în 1861 sub titlul de: „Dorințele dreptcredinciosului cler din Bucovina în privința organizării canonice a diecesei și a ierarhiceii sale referințe în organismul bisericii ortodoxe den Austria.“

### § 75. Furișarea unei cestiuni naționale rutenești în biserica din Bucovina.

Pînăcînd clerul și lumenii dreptcredincioși răsăriteni aū mers mîna în mîna și s'aū secundat unii pre alții în năzuințele lor spre reforme soțiale, culturale și economice, aū stors, chiar dela adversarii puternecki, multe lucruri bune și folositoare pentru biserică, țară și neam; ajunseră să'si asigure o vatră proprie, cea strămoșască, pentru o viețuire și dezvoltare nestingherită în mod genetic și particular. Această solidaritate rodnică însă n'a fost pe placul contrariilor; ea dară a trebuit să fie frîntă și delăturată după probatul principiu: desbiuă și veii domni!

Din cari motive și îndemnuri anumea, nu putem ști cu siguritate, destul că în anii 1860 și 1861, ani criticii politicește pentru Bucovina, vedem zdruncinată solidaritatea secolară și isbucnind, ca din senin, o mare divergință în vederi și năzuinți politice între cler și lumeni, divergință manifestată atît în formularea amintitelor Dorinți ale clerului, cît mai ales la întemeierea uneia din ele, la aceea a rădicării Bucoviniii la treapta de mitropolie neatîrnată cu sufragani titulari. Aice se dice apriiat: „Noi Bucovineni nu sîntem cu toții Romîni, ci o parte a confrăților noștri religionari sînt Ruteni. De am voi a alege între Carloviț și Alba-Juliea, nu ne-am puté învoi între noi. Unii s'ar trage încolo, alții încoace; așadară, ceea ce ar conveni unora, ar fi de supărare pentru ceilalți. Pînă acum viețuim noi în Bucovina frățeste și în concordiea cea mai prietenoasă unii cu alții; noi dorim cu toții ca această bună învoire și de acum înăainte să fie. Pentru aceea să fim iertății, dacă dorim și voim a delatură toate cele ce ar turbură împăcarea (!) și concordiea acestor doauă elemente naționale și ar cășună daune pentru biserica ortodoxă din Bucovina“. (Dorințele pg. 17.)

Stilisarea acestui temeii, făcută cam în doi perii, vedește în mod neîndoios că, pe atunci, se făcea printre confesionali dreptcredincioși răsăriteni o agitare mare în sensul punerii la ordiniea zilei a unei cestiuni

naționale rutenești și în Bucovina, și anumea chiar în biserica ei strămoșască și originară. În Galiția, cestiunea rutenească se rădicasă în mișcările naționaliste de la 1848 ca emancipare a unui popor subjugat și strîmbătățit de secolii decătră alt popor care, pe lîngă supremăția sa politică, a știut să'î impună confesiunea sa religioasă, persecutînd și delăturînd pre cea vechie strămoșască. În Bucovina, această cestiune s'a rădicat nu ca să se susțină și să se întărească, ci ca să se turbure și să se nimicească liniștea și frăția secolară dintre aceiași confesionali cari, de și de origine diferită națională, totuș s'a'au ferit în decursul secolilor ca să scornească între sine cestiuni naționale, și să se certe apoi pînă la cuțite pentru valabilitatea și apărarea lor. Confesionali dreptcredincioși răsăriteni a'au fost tari și puterneci, a'au înființat regate și împărății împreună și 'și-a'au apărat cu succes strălucit încontra oricărui dușman legea și neamul pe cît timp s'a'au ferit să scormolească și să stîrnească în biserica comună și chiar în staturile lor unitare o cestiune națională. Românii în special, prin secolii îndelungați, s'a'au folosit în biserica și în domniatele naționale, după împrejurări, de grațuri străine, și nu le-a'au delăturat decît atunci, cînd acestea amorfiseră detot și devenisere de prisos și o pîdică în desvoltarea națională!

Aceste considerări mă fac să cred că furișarea cestiunii naționale rutenești, mai întîi în biserica dreptcredincioasă răsăriteană din Bucovina și apoi arborarea ei în toată țara, n'a avut motive curate, cel puțin nu de „împăcare și de concordie“, și să'mă păstreț convingerea că aceia, cari o mai susțin și o apără și în ziua de astăzi, nu vîdesc nici prudență, nici prevedere, ci că, adeseori, de bună credință fiind, nu lucră decît în interesul acelora cărora precum biserica dreptcredincioasă răsăriteană așă și naționalitatea romînă și ruteană li sînt numai gozuri în ochi și pîdică puternee întru urmărirea scopurilor lor!

## F. Timpul profesoriei mele la gimnasiul superior din Cernăuț, 1861—1871.

### § 76. O abatere dela propusurile mele primitive.

Ajungînd pe la mijlocul lunei lui August în patrie'mi, și petrecînd puțin timp în mijlocul consîngenilor miei doriți, una din grijile mele cele mai principale a fost ca să mă înfățișeț, ca jurist cu studii absolvite, guvernătorului țării. Acesta m'a primit, în portul mieu romînesc, cu multă amabilitate, întrebîndu-mă, în care serviciu, politic ori judecătorese, voiu să întru. S'a bucurat cînd 'i-am răspuns că doresc să îmbrățișeț serviciul politic, și 'm'a dis ca să'î presint cererea cît mai curînd.

Observînd la el atîta binevoînță, 'i-am presîntat într'a 2. Sept. 1861 cererea pentru admiterea mea la guvernul țării ca practicant în concepte,

pretinđind în ea ca. chiar dela început, să 'mi se acorde o remunerațiune pentru șerviciul mîeu.

Auđind de acest pas al mîeu frații Hurmuzachi, sufletul mișcărilor naționaliste de pe atunci, se cam îngrijîră pentru succesul scopurilor culturale naționale ce le urmăriau dela 1848 încoace, fiindcă agentul lor cel mai puternec în privința aceasta, iscusitul profesor Aron Pumnul, eră periculos bolnav, și pe lîngă aceasta, el mai eră ocupat încă și cu compusul unor cărți de lectură și al unei gramateci pentru usul școlilor mijlocie, și 'i trebuia neapărat un concediu precum pentru restaurarea sa, așa și pentru finalisarea lucrărilor sale. Nu se găsea pe atunci nime care să 'l suplinească cu destul folos și, eventual, să 'l ocupe locul cu demnitate și cu aceeaș iscusință. Se puseră dară pe lîngă mine, ca numaidecît să primesc supletura catedrei de limba și literatura romîneasă la gimnasiul superior din Cernăuț, promițindu'mi sărbătorește că vor stărui, ca, eventual, să o ocup și în mod definitiv. Profesorul Pumnul, pre care îl cercetam adeseori, încă mă îndemnă cu mare insistință și mă conjură în modul său captios, ca să nu mai staū la cumpene, ci să primesc cu voie bună nu numai supletura, dar' încă să 'i fiū și urmaș, fiindcă el numai în mine ar ave deplină încredere că voiū lucră, cu stătornicie și cu stăruință, în direcțiunea croită de dînsul și pe temeliea pusă de el. Insu'si directorul gimnasial, St. Wolf, încă se puse pe lîngă mine ca să mă înduplice.

La atîtea îndemnuri, unele mai presante și mai captioase decît altele, îmi deteū în fine consințămîntul, deși mulți prieteni buni mă desfătuiaū, punîndu'mi în vedere că îmi stric căriera și 'mi pericliteū viitorul! Eă însu'mi presințiam aceasta, prevedeam chiar că, părăsîndu'mi cariera pentru care mă preparaseiū cu multă osteneală și cu mari sacrificii, voiū deveni deodată ca frunđa pe apă, fără consistință sub picioare, și că voiū căde neapărat în stăpînirea nemiloasă a furtunilor și a valurilor vițeii, fără ca eū să fiū în stare să le abat, saū să le direg. Dară, predispus precum eram pentru idealuri mai înnalte și pentru aspirațiuni mai nobile, și ademenit neîncetat de voci drăgălașe și scumpe inimii mele, n'am avut încotro vișcă, și . . am cedat!

### § 77. Întrarea mea la gimnasiū.

Tare s'a bucurat directorul gimnasial cînd 'i m'am presîntat ca să 'i împărtășesc decisiunea mea, că primesc supletura. M'a și introdus îndată prin toate clasele, în oarele de limba romîneasă, și m'a înfățișat școlerilor ca pre viitorul lor profesor din acest obiect de învățămînt. Îmi părea că nu fac impresiune rea asupra școlerilor; numai în clasele mai superioare am observat, că unii din ei aveaū fețe vesele și suriđinde, poate de aceea că se aflaū cîțiva și de aceia cari erau cam într'o etate cu mine, și unii dintr'inșii chiar mai bătrîni.

Directorul a rēportat apoi guvernului despre primirea mea ca

suplent cu începutul anului școlar. Acesta s'a grăbit ca să'mi trimată decretul de suplent cu data din 20. Septemvre 1861, Nr. 2134 Praes., chîiar mai înainte de a'mi resolvi cererea pentru admiterea mea în șerviciul politic administrativ. Resoluțiunea la aceasta îmi sosî abîă mai târîi, refusîndu'mî-o pe jumătate. Eû adecă ceruseî ca chîiar dela întreaea mea în șerviciu să 'mi se acoarde o remunerațiune; guvernul însî îmi răspunse într'a 4. Noemvre 1861, Nr. 1962 Praes. că este gata să mă primească ca practicant în concepte, dară fără de remunerațiune. Eră pe atunci, ca și în diîa de astădi, datina de a nu remunera așaș dela început pre tinerii intrași în șerviciu, ci abîă după mai multe luni, saû chîiar după ani de diile.

Așteptînd eû ca să vîd cum 'mî-a merge cu supletura la gimnasiu, și întelegîndu-mî cu referentul dela guvern ca să fiû păsuit, nu 'mî-am reînnoit îndată cererea cu renunțare la remunerațiune. Din ce motive anumea nu știu, dar' deodată mă treziî cu o scrisoare dela guvernul local cu data din 10. Faur 1862 Nr. 224 Praes., prin carea 'mi se întoarseră alegatele cererii mele din 2. Sept. 1861. Această reîntoarcere nemotivată mă făcu a crede, că aceasta s'a făcut numai la întervenirea aceloră cariî doriaû să mă vadă rîmas pentru totdeauna la gimnasiu! Am și rîmas într'adevîr cu un remunerariû anual de 630 fl. din Sept. 1861 pîna în Sept. 1864, apoi de 575 fl. 25 cr. din Sept. 1864 pîna în Sept. 1865, și de 472 fl. 50 cr. din Sept. 1865 pîna în 31 Dec. 1865. Aceste reduceri în remunerariû 'mi se făceau, fiindcă A. Pumnul se încercă din cînd în cînd să îaie asupra'sî învîțămîntul din unele clase mai superioare. Din 1. Ianuariû 1866 însî am rîmas îarăș sîngur la gimnasiu cu un remunerariû anual de 878 fl. 50 cr. pîna în April 1871.

### § 78. Chîemarea unui profesor.

Fără înelinări spre petreceri în soșietăți și neiscusit în curteniri, deprins încă ca învîțacel la studii necontenite și la împlinirea cu acurâteață a dătorinșilor mele școlare, am păstrat această datină, devenită a doaua natură, și după întreaea mea în șerviciu public.

De și familiarisat cu învîțatul copiilor din timpul școleriei mele, căci și în Vieana am fost instructor de limba romînă într'un pensionat și am corepețit și cu marele învîțat slavist, Francisc Miklosich (Mielosiciu), totuș am trebuit să'mî dau bine sama de dătorinșile și de misiunea unui profesor în genere, și în special ale unui profesor public de limba și literătura romînească, carele îa asupra sa o mare și grea răspundere. Înnăinte de toate 'mî-am diș că nu este deajuns să dai școlerilor numai știință despre cutare și cutare lucru și obiîpt de învîțatură, ci că se mai recere ca să li dai și o educațiune, o creștere bună și solidă, să deșteptî în ei îubire și însuflețire pentru învîțatură și progres, conștiință despre individualitatea proprie, despre legătura acesteia cu alte individualități cari compun familii, neamuri și popoare, și despre solidaritatea tuturoră întru

urmărirea unor aspirațiuni comune și întru apărarea unor interese generale, deasemenea comune. Știind cum, prin o cultură împărtășită în graiuri străine și cu tendinți înstrăinătoare și cosmopolite, generațiunile de mai înaintea își adormiseră și întunecaseră conștiința națională, îmi propusesesău cu rigoare ca să lucră la redășeptarea și învioșarea ei în toate păturile soțiale prin toți aceia cariă vor veni în atingere mai deaproape cu mine, fie ca învățăcei, fie ca amici. Aveam în privința aceasta un perfect model în distinsul mieă profesor Aron Pumnul; nu'mi trebuia alta decit să'l imiteș, să comunic cu el neîncetat, și să caut a'i continua opera începută. După un an de șile, mă strămutașău chiar la el cu costul și cortelul, de și locuia foarte departe și într'o stradă glodoasă, numai ca să ni putem împărtășăi unul altuia vederile mai cu înlesnire, să ne punem în conșelegere, și eă să mă lămuresc mai tare asupra multor cestiuni, precum de învățămint, așa și de metodă. Discutam decă foarte adeseori împreună despre toate lucrurile ce ne interesău!

### § 79. Limba rominească folosită la învățămintul ei.

Ca și la alte obiepte de învățămint așa și la cel de limba rominească se întrebuiță pe atunci limba nemțască ca limbă de propunere, și numai rar cînd se vorbiă și rominește cu Rominiă. Aceasta se făcea mai ales din causă, fiindcă pe atunci eră limba rominească obiept de învățămint obligat pentru toți, și fiindcă o parte mare din școleri nu pricepeău rominește. Cu toate că acest us se observă acă de doisprădece ani, mie, tinerului profesor suplent, el nu'mi convenia deloc. Am început decă, așaș din capul locului, a mă folosă la predarea învățămintului tot din ce în ce mai mult de graiul rominesc, pînăce am delăturat detot pre cel nemțesc, mai păstrîndu'l numai la esplicarea regulilor gramaticale pentru neromini. Această înnoitură a mea a venit la cunoștința directorului, mai întâi prin un băiat al său care îmblă la școală, și apoi și prin înspecțiunile ce le făcea din cînd în cînd prin clase, măcarcă la acestea o dam mai mult pe nemție ca să mă priceapă și el și să se convingă de progresele ce le făceam cu școlerii. Poate că din cauza aceasta, sau din motive pedagogice nemărturisite, directorul nu'mi făcău nică observare la această înnoitură, deaceea am continuat mai departe cu metoda mea.

### § 80. Prelegeri asupra istoriei naționale și literare.

Nu se pomenia pe atunci, ca profesorii de istoria universală să amintească în prelegerile lor cît de puțin despre Romini și trecutul lor, poate de aceea că nici nu esistaău opuri despre istoria Rominiilor scrise în limbă culturale străine. Pe timpurile acelea, Romini, ca factor politic, erău o cîtîme neconsiderabilă și negrijibilă; numai țările locuite de ei mai deșteptaău pofta de stăpînire a puternecilor șile! Școleriă gimnasiaști își mîntuiaău pe atunci studiile fără de nică cunoștință despre Romini și viața lor din trecut. Am creșut dară că astup numai o lacună regre-



tabilă în studiile secundare și că'mă împlinesc numai dătorința de profesor, dacă voiu împărtăși școlerilor din cele două clase mai superioare puținile cunoștinți de cari dispuneam și eu pe atunci despre viața culturală, literară și politică a Românilor dela aducerea lor ca coloni în peninsula balcanică și în Dacia Traiană încoace. Am început a prelege românește. Studinții nu erau deprinși cu prelegeri românești și de aceea prinseră cu toții a se înholbă la mine și a mă privi ca nu știu pre cine înaintea sa. Mulți din ei își rădămaseră capetele în mîni, se puseră cu coatele pe laiță, și mă ascultaū cu o atențiune uimitoare și cu o liniște sacramentală. Eu încă eram adînc impresionat la priveliștea lor!

Aceste prelegeri, deși fără multă și mare valoare în sine, totuș, ca ceva nou și neîndătinat, însă foarte plăcut, m'au rădicat sus în ochii școlerilor și au deșteptat într'înșii cătră mine o stimă înaltă și o iubire sinceră așa, încît, la nevoile și nedumeririle lor, cătră mine se adresaū ca la un bun și devotat părinte sufletesc! Eu încă îi trătam cu blîndețe, dară totodată și cu serioșitate și cu rigoare.

Materialul pentru aceste prelegeri, foarte lipsicios și neajungătorū dintru început, a fost adunat și adaus neconținut așa, încît prelegerile dintr'un an numai în ființa, dar' nu și în foarma și conținutul lor, se asemănaū cu celea din anul precedent. Pentru publicul mare începui a publică din ele în anul 1867, în Foaia Societății pentru literatura și cultura romînă în Bucovina, sub titlul de „Studii istorice literare“, dar' nu le-am continuat din cauza variilor și multiplelor mele ocupațiuni de pe atunci, și din lipsa de isvoare îndăminatice.

### § 81. Escursiuni maiale.

Mărturisesc că, în ochii miei, un om cu învățătura mai puțin estinsă și mai puțin temeinică, dar' cu simțăminte nobile și cu tendinți bune, a avut totdeauna preferință înaintea altuia cu multă și adîncă știință de carte, dară josnic în simțăminte și rătăcios în tendinți. De aceea puneam mare preț pe educațiunea tînerului, pe predispunerea și însufleșirea lui pentru tot ce este bun, nobil și frumos. Un mijloc potrivit de a înrîuri educativ asupra școlerilor 'mi s'a părut că ar fi sărbătorirea Învierii în natură, sărbătorirea Primăverii, Maialul cum diceam noi, Armindelul cum diceau Romîni ardeleni. În natură, primăvara se redeșteaptă și apare pretutindenea o noaūă viață. Eu încă voiam să deștept, să ațîi, să aprind în sufletul școlerilor miei mai altă viață, o viață romînească, o viață patriotică și națională, cu aspirațiuni nobile, cu idealuri înalte! Credeam că'mi voiu ajunge scopul, dacă, în fiecare primăvară, voiu aduce pre școlerii miei în atingere cu puterea universală creativă, și'i voiu face să înțeleagă, cum aceasta face să isbucnească în niște lucruri, la așrentă moarte, și pe niște locuri, la așrentă deșerte și pustii, o viață varie și frumoasă, plină de farmec, de plăceri și de bucurii!

Deși sărbări de felul acesta nu se îndătinaū atunci pe la noi, totuș

eă, chiar în primul an al profesoriei mele, am voit să fac o încercare. Am comunicat școlerilor romîni din clasele superioare intențiunea mea; ei au salutată-o cu bucurie. 'Î-am îndemnat să se prepare unii cu cuvîntări, alții cu declamări, și pre cîntăreți cu cîntări horale. În sărbătorile Rusaliilor, zile considerate ca feriale, am ieșit pe la două oare după amezădă în păduricea Horecii într'un număr foarte mare; au sosit și o mulțime de orașeni romîni, fiindcă invitaserăm și pre mulți din ei.

Dița eră frumoasă, însuflețirea la culme, zgomotul mare; ne petreceam de minune! Dară ce să veđi! Nu trecură două treli oare și ne trezirăm cu niște polițiști și jandarmi, dar' nu ni dăseră nimic, ci numai priviaă și observaă ce facem și cum ne petrecem. Înșuși directorul gimnasial veni pe neașteptate, și, vedînd atîția școleri și pre mine în mijlocul lor, mă întrebă că ce este aceasta? 'Î-am răspuns că, fiind ferii, m'am folosit de ele ca să sârbeđ cu școlerii din clasele superioare Maialele printr'o excursiune, prin cîntări și declamări, precum se face aceasta și prin alte țări, dar' mai ales la Romîni din Ardeal.

Espresiunea feței directorului îmi vedeă că fapta mea nu'i cam venia la socoteală, dară nu'mi dăse alta decît că de ce nu 'l-am înștiințat despre aceasta; că el nu este încontra unor excursiuni de felul acesta; că este gata să aranje de în fiecare an excursiuni de prima Maiu, tot schimbiș, odată după călindariul julian și altă dată după cel grigorian, dar' școlerii să nu fie separați după naționalități, ci toți împreună. Am înțeles teama domniei sale! Deaceea nu 'l-am contrariiat, ci m'am învoit și eă la Maiale comune în fiecare an, dar' am rămas decis în sufletul mieu ca să fac și excursiuni separate, curat romînești.

Tinerimea eră voioasă, publicul mulțămit, cu toți adînc impresionați și cu amintiri neșterse în sufletul lor. Deodată cu întunecatul ne-am întors în oraș într'un șirag lung, decorat cu verdeată, la aparență un crîng pus în mișcare, lucit de lumina licurindă a lampioanelor aprinse, legănat misterios în melodiile lăutarilor și încîntat de cîntecele proprie. La intrarea în oraș, orașeni ieșiau afară și se imbulđiau spre stradă ca la o comedie nemaivădută. Abia puteam străbate prin mijlocul lor!

Ca să nu ni se atribuiască intențiunii și tendinți necompatibile cu datorințele unor buni și sinceri patrioți și cetățeni imperiali, întreg șiragul de școleri a făcut, în piața capitală, o ovațiune înnaîntea locuinții guvernătorului țării, carele a eșit pe balcon și a mulțămit. De aici ne-am dus la gimnasiul din apropiere de am făcut și directorului o ovațiune. Acesta s'a scoborit în mijlocul nostru; a mulțămit cu voie bună; a esprimat plăcerea și aprobarea pentru astfelu de excursiuni studințești și a promis că de acum înnaîntea va căută ca să aranje de prima Maiu, în fiecare an, excursiuni scolarești, dară cu toți studinții gimnasiului împreună.

Cu strigăte de să trăească ne-am despărțit și ne-am împărășit în liniște pe a casă.

Oportunitatea excursiunilor maiale a fost discutată apoi într'un consiliu al corpului profesoral, carele a decis, în unanimitate, repețirea lor în fiecare an cu toți școlerii împreună. Așá s'aú și făcut; eú însă n'am părăsít nici excursiunile cu studenții romîni în feriile dela Duminica Mare!

### § 82. Cărți didactice pentru școlii secundare.

După primirea supleturii din parte'mi, Aron Pumnul a rămas concediat prin trei ani dearîndul parte pentru morbositatea sa, parte cu scopul ca să lucrede și să tipărească pentru usul școlilor secundare niște cărți de citire și o gramatică romînească. Acestea lipsiaú detot pe atunci, și profesorul erá necesitat să dicteđe învățaceilor săi tot materialul de învățatură. Numai devotămîntul său fără margini pentru cultura romînească și voința să neînfrîntă de a'și vedé săvîrșite măcar unele din scrierile sale aú păstrat încă, pentru cîtva timp, în vigoare tária și puterile lui Aron Pumnul așá, încît el, în decurs de patru ani de țile, a publicat, pe socoteala fondului gr. or. din Bucovina, în editura cărților școlare din Vieana, în șese tomuri, un „Lepturariú rumînesc, cules den scriptori rumîni pren Comisiunea denumită de cătră naltul Ministeriú al învățămîntului, așădat spre folosința învățaceilor din gimnasiul de jos și de sus“, și anumea tomul I pentru clasa I. și a II. și tomul III. pentru clasa a V. și a VI. în 1862; tomul II. partea 1. pentru clasa a III. și partea 2. pentru clasa a IV. în 1863, și tomul IV. partea 1. pentru clasa a VII în 1864 și p. 2, pentru clasa a VIII. în 1865. La tomul al patrule am colaborat și eú puțin. Gramatica, scrisă nemțește, s'a tipărit în 1864 sub titlul: Grammatik der romänischen Sprache für Mittelschulen.

Planul acestor cărți de lectură a fost conceput cu multă iscusință și cu mare pricepere; el aveá în vedere nu numai lărgirea cunoștinților tinerimii școlare, dar' și creșterea ei religioasă, morală, patriotică și națională. Aceste cărți erau pe atunci unicul op, în care tînărul puteá aflá cunoștinți istorice și literare; în ele găsiá, în esință, întreaga istorie a poporului romîn dela originea lui pînă în timpurile mai noaúe, precum și aproape pre toți scriitorii romîni mai însămnați, represîntați prin cîteva bucăți de citire.

Încît pentru gramatica limbii romînești, destinată pentru școlerii romîni, eú imi compuseseu una, cam tot după metoda gramaticei scrise nemțește de Aron Pumnul, și o dictam necontentit învățaceilor; nu o pregătiseú pentru tipariú, fiindcă nu aveam auspiciú de a o puté tipări cîndva.

### § 83. O soțietate literară romînească în Bucovina.

Esistá pe la anul 1861 în Cernáuț un casin, în care erau înscriși bărbați din toate păturile soțiale, din oraș și chiar de pe la țară, fără privire la naționalitatea lor, prin urmare și mulți Romîni. Se adunaú acoloá în fiecare sará în număr destul de mare; conversaú împreună, citiaú gazete, jucaú bilard, cărți, etc. Mă atraserá și pre mine să mă înscriú la el.

Mărturisesc că, pe cît aprobam existența acestui casin în multe privinți, pe atîta nu'mî plăceă privind, cum floarea Romînilor face întru toate causă comună cu străinii, și cum vorbește nemțește nu numai cu dînșii, dar' chiar și între sine. Eră o urmare a vechilui sistem de creștere, carele constă în slăbirea și desprinderea legăturilor familiare și naționale, în izolarea individului dela rămășița neamurilor sale și dela ceialaltii conaționali, și în dezvoltarea în el a simțului personalității proprie și al intereselor particulare, prin urmare, într'o îndrumare cătră aceia cari dispuneaŭ de putere și puteaŭ să sprijinească pre individul isolat întru cultivarea mai departe a personalității sale, în îngrijirea intereselor proprie particulare.

Îmî dam destul de bine sama, că această deslegătură între membrii unui corp național nu poate dăinuî, dacă este vorba, ca acest corp să'si manifeste vîleața sa proprie și să se desvoalte în ea pînă la deplinătate. 'Mî-am đis dară că este de neapărată trebuință existența pentru Romîni în deosebii a unui centru de întrunire și de conversare, unde fiecarele, fără stingherire și fără teamă de a căde cine știe în ce pripusuri, să'si poată împărtăși ideile și espune vederile, și unde cu toții împreună să plănuească întreprinderea unor făptuiri comune pentru apropierea și deplina înfrățire a tuturor păturilor soțiale ale poporului romîn din țară și pentru solidarizarea lor întru apărarea intereselor lor comune și vitale.

Spre a'mî fructifică ideile, am elaborat un proiect de statute pentru înființarea unei „Reuniuni romînești de leptură în Cernăuț“. Alesăi într'adins acest nume nepretențios, modest detot, una, fiindcă nu știam cum va fi îmbrățișat de cătră compatrioții cu vađa și meritoși scopul urmărit de mine, și alta, fiindcă nu voiam nici să deștept în adversarii mișcării naționaliste romînești nici pripusuri neîntemelte, nici să provoc greutăți și pîdică. Apoi m'am pus în conțelegere cu cîțiva tineri, ca: Orest Reni de Hirșeni, Leon Popescul, baronul Niculai Vasilco și Leon Ciupercovicu; am deliberat împreună asupra statutelor formulate și li-am mijlocit aprobarea guvernului. Dupăce ne-am asigurat de un număr ajungătoriu de membri, am căutat să interesăm pentru această primă soțietate culturală în Bucovina pre bărbații cei mai distinși, mai cu autoritate și înrîurintă, și am invitat pre ingeniosul Alesandru Hurmuzachi ca, în numele nostru, să inaugurede această Reuniune într'a 19. April/1. Maiu 1862. În admirabilul său „Cuvînt de deschidere“, tipărit în Cernăuț în 1862, acest talentos bărbat a difenit tendința acestei Soțietăți astfelu: „Reuniunea, pe care o inaugurăm astăđi, este cea mai vie, cea mai fericitoare și binecuvîntată mărturie, că am simțit adînc astă trebuință, că ne-am pătruns de necesitatea de a ne deșteptă din amorțirea în care am zăcut un timp prea îndelungat, și a începe o viață nouă, mai că aș đice o viață vie, adecă nu lîngedă, vegetătoare, pasivă și deșartă ca pîn' acum, ci deșteaptă, cugetătoare, încordată spre un scop mareț și serios, activă; cu un cuvînt: o viață morală și de cultură.

„Iată carele este, în general, scopul acestei Reuniuni, . . scop nobil și binecuvîntat, scop de cultură, de propășire înțeleșuală, scop de pace și de înfrățire.

„În special și precisat, după cum e lămurit mai deaproape în statute, scopul Reuniunii este: de a dá înțeleșinții naționale din patrie posibilitatea de a cunoaște produsele literaturii romîne din toate ramurile, de a lege și a studiá foile și cărțile acesteia, de a fi, prin urmare, un mijloc de întâlnire pentru toți compatrioții doritori de a urmări propășirea culturii naționale, toate mișcările și manifestările geniului romîn, de ași lămuri, prin conversațiune și desbatere, ideile, de a se consultá frățește despre toate obiectele cari se țin de ramul artelor, știinților și al literaturii.“

Spre a câștigá pentru Reuniune cât mai mulți membri și spre a înrîuri apoi printr'înși la vulgarizarea scopurilor ei, ne-am înțeleș ca totdeauna în dirigența soșietății să se atragă din toate stările soșiale bărbați cu vađă, cu înțeres pentru cultură și, cât cu puțință, cu cunoștinți istorice și literare. În primul comitet dirigent s'aú ales ca membri ordinari: Mihaú Zota, ca președinte, Alesandru Hurmuzachi ca vicepreședinte, Ion Calinciuc, Aron Pumnul, Alesandru Costin și Leon Ciupercovicú, și ca membri substituți: Orest Reni, Ion Sbíera, Leon Popescul și br. Niculaú Vasilco.

### **Limba oficială a acestei Soșietăți.**

Întrunindu-se membrii ordinari și substituți spre constituirea lor în dirigență a noului înstitut cultural, prima lor ocupare a fost, în care limbă să se țină curășpundința cu organele administrative ale statului. Pretutindenea se oficiá pe atunci, de mai bine de un semisecól, numai nemțeste. Limba nemțescă aveá așadară în favoarea sa dáina învechită, usul tacit și îndelungat. Erá deci lucru prea firesc ca cei crescuți și încărunțiti într'această datină, să nu simțescă necesitatea schimbării ei, ci săși manifesteđe aplecarea de a o continuá mai departe. Așá și făcură. Înșă cînd li se puse în vedere că noaúa Soșietate este un înstitut național curat romînesc; că naționalismul unui popor, ca și al unui înstitut cultural, se manifestă singur numai prin graúul propriú matern; că Reuniunea de leptură 'și-ar renegá, chîr din capul locului, individualitatea și caracterul său, dacá ar admite în curășpundința sa mai alte graúuri decît numai pre cel romînesc; că graúul unui popor constitue pentru membrii acestuia un drept natural și neprescriptibil, de carele nime nu'i îndreptățit săi despoie, și că, prin urmare, graúul nemțesc, orícit de îndelungată pracsă ar avé în favoarea sa, prin aceasta singurá încá tot nu 'și-a câștigat dreptul de a se substituí graúului altor popoare, saú institute naționale, fără de consimțămîntul espres al acestora; cînd, đic, se aduseră toate acestea în-năinte, nime dintre membrii dirigenții n'a mai susținut contrariul, ci cu toții aú admis graúul romînesc ca singurul graú oficial al Reuniunii și ca deplinîndreptățit chîr după noaúa Constituțiune Împerială din 26. Faur 1861.

Cînd se aduse la îndeplinire conlusul acesta, guvernul local nu făcú nicîo obiectare, precum nici nu aveá dreptul sá facá, ci se mîrginí numai a cere din cînd în cînd, la acte de o valoare normativá, cîte o tráducere autenticá în limba nemţascá, ceea ce 'i se şí dá, ca act de complácere. Numái oficiul poştal íşí permise, dintru început, a refusá curéspundinţi romîneşti, dar' mai pe urmá, vęđînd pre dirigenţa Reuniunii persistînd cu energie şí cu consecinţá în folosírea dreptului sáú natural şí constituţional, nu avú înconró şí se acomodá şí el.

### Activitatea Soşietăţii în primul deceniú.

Îndatá dupá constituirea sa sub vicepreşedinţia energicului şí însufleţitoríului A. Hurmuzachi, comitetul a publicat o „Înştiinţare despre deschiderea Reuniunii Romîne de lepturá în Cernáuţ, Cernáuţ 1862“, împártîndu-o în toatá ţara prin bárbai de încredere, şí apoi íşí propuse ca sá urmáreascá, cu deosebitá atenţiune, toate mişcările din viaţa publicá a bucovinenilor, şí sá tindá din rásputeri a contrariá pre cele nepriincioase desvoltării Romînilor bucovineni, şí sá secundeze cu energie pre cele favorabile. Spre acest scop, membrii comitetului cáutará sá'şí deie bine sama de situaţiunea presentá, şí apoi, cu puteri unite, sá continue mái departe mişcările culturale şí literare de mái ínnáinte în nişte proporţiuni, cît cu putinţá, mái mái şí dupá oareşcare plan, ca ele între sine sá formeze un întreg şí sá se sprijíneascá unele pre altele.

Pe lingá Alesandru Hurmuzachi, erá secretariul Reuniunii acela, carele názuia din rásputeri ca sá atragá în curentul naţionalist bárbai din toate clasele soşiale şí sá'í facá sá lucreze împreuná, în conşegere şí unire, spre binele tuturor; de aceea şí điceaú cu toţi cá „secretariul este sufletul Soşietăţii.“

Multe succese culturale şí literare ar fi putut înregistrá aceastá Reuniune, apoi Soşietate pentru culturá şí literaturá, dacá toţi secretarií ei, din toate timpurile, ar fi fost în plácuta poziţiune de a'şí închiná Soşietăţii toatá activitatea, şí de a veghí asupra întreselor ei cu aceeaş devotare şí dupá acelaş plan!

Neplácînd multora numele de „Reuniune romîná pentru lepturá“, precum şí cîteva dispoziţiuni din statute, Comitetul ei noú ales drese toate scáderile formale dupá placul tuturor, şí Adunarea generalá din Maiú 1863 votá transformarea Reuniunii Romîne de lepturá în „Soşietate pentru literaturá şí cultura romîná în Bucovina“, nume cu presîntare mái plácutá, dará şí cu mái mare oblegámînt íntelectual şí moral! Abiá dupá un an de đile, în urma preáfnaltei rezoluţiunii împárateşti din 6. Maiú 1864, şí dupá stilisarea din noú a unor dispoziţiuni statutare, cápëtará statutele modificate clausula întáririi lor prin emisul ministerial din 20. August 1864 şí al guvernului local din 29. August 1864 N. 3158. Sub aceastá noaúá numire esistá Soşietatea pîná astáđi. (1898.)

Sub noaşa sa numire începú Soşietatea să funcţioneze din Ianuarîu 1865 încoace.

În privinţa motivelor de transformare a „Reuniunii Romîne de lectură“ în „Soşietate pentru literătura şi cultura romînă în Bucovina“ este foarte remarcabil discursul cu care ilustrul ei vicepreşedinte, meritosul Giorgîu Hurmuzachi, a deschis Adunarea generală din 11/23 Ianuarîu 1865. El Ńice: „Dupăcum este ştiut, Adunarea generală din urmă aű fost decis, după propunerea comitetului Reuniunii romîne de lectură, fiind cercul activităţii acesteia prea restrîns şi mărginit, a se transformá Reuniunea de lectură în Soşietate pentru literătura şi cultura romînă în Bucovina, avînd aceasta de scop lăţirea culturii naţionale, întărirea, sprijinirea şi dezvoltarea ei în toate ramurile ştiinţiale prin studii, prin elaborarea şi edarea de opurî şi de trătaturî ştiinţiale, prin premii şi stipendii pentru diferitele specialităţi de ştiinţă, artă şi alte asemenea; — precum şi de a fi un mijloc de înlesnirea studiilor şi un centru de adunare pentru acei bărbaţi, cari vreu să urmărească, neîntrerupt, dezvoltarea literăturii romîne.

„Statutele Soşietăţii acesteia, debătute decătră onorata Adunarea şi supuse înaltului guvern spre prea înalta aprobare, în fine s'aű încuviinţat şi s'aű sancţionat decătră Maiestate. . . .

„Iată deci, Domnilor şi fraţilor, Bucovina acum îndăstrată cu un aşdămînt care, înainte de trei ani, aű avut un început atît de mic, sub numele de sîmplă Reuniune de lectură. Dar', pentrucă ideea înfiinţării Reuniunii aű pornit din obşteşte sîmţita şi neîncunjurata trebuinţă şi din inimî frămîntate de durere despre amortîrea spiretelor conaţionalilor noştri şi despre negligearea dulcii noastre limbî romîne: pentru aceea ideea aceasta, ivindu-se, aű deşteptat deodată, ca prin farmec supranatural, inimile tuturor Romînilor din Bucovina, dînd concursul săű Reuniunii de lectură.

„Încă nu s'aű împlinit trei ani, şi D-voastră aţi sîmţit acum pornirea progresului limbistic în Bucovina, puterea magică a deşteptării sîmţului naţional prin cultivarea şi îmbrăţişarea scumpei limbî naţionale; aţi cedat judecăţii înţelepciunii, glasului duşos al naturii şi necesităţii practice, şi aţi dezvoltat ideea de mai înainte, înălţînd întruparea ei la a doúa treaptă de perfecţiune, străformînd adecă Reuniunea de lectură în Soşietate pentru literătura şi cultura romînă în Bucovina.

„Diúa de astăđi, care este menită, prin decisiunile dvoastre, a organiza şi a dá curs liber lucrărilor Soşietăţii acesteia, va rămîne pentru ţara noastră pururea neuitată, va face epocă în istoria dezvoltării limbii, literăturii şi culturii romîne în Bucovina, în istoria sîmţului nostru naţional!“ <sup>1)</sup>

Acest citat, ca şi cel de mai înainte, este un testimoniű elocent despre vederile largi şi limpeđi şi pentru sîmţămintele generoase şi nobile

<sup>1)</sup> Foaşa Soşietăţii p. lit. şi cult. rom. în B. anul 1. 1865, pg. 6—8.

ale fraților Alesandru și Gîorgîu Harmuzachi, cariî, conștiuți fiind de valoarea lor, nu se sîmțiau umiliți îmbrățișînd și laudînd în public o idee, care nu purcese dela ei, dar' care eră bucățică ruptă din sufletul lor superior! O! de s'ar află mulți, și în toate timpurile, bărbați de aceștia, căci vederile înguste, și întunecate de porniri și pasiuni josnice, micșurează numai și nimicesc pre cei ce le au!

Cu deosebire spornică și rodnică a fost activitatea acestei Soțietăți mai ales în primul deceniu al existenței sale. Nu eră pe atunci nicio cestiune de înteres național, carea să nu se fi adus în discușiune la convenirile ȕilnice ale membrilor ei și să nu se fi desbătut de dînsii din toate puncturile de privire. În localul acestei Soțietăți și decătră membrii ei se puneau toate la cale și se aduceau la îndeplinire. Numai rar cînd, și numai atunci cînd natura cestiunilor cerea îperios altă procedură, se alegeau localuri private pentru întruniri și discușiuni!

Îată aice schițate, în cîteva cuvinte, și direcțiunile în cari s'a mișcat activitatea Soțietății, în decursul răsîmpului acestuia!

Una din primele ei griji a fost întocmirea unui cabinet de lectură, în care să fie la dispozițiunea membrilor Soțietății precum diverse foi periodice, așa și o bibliotecă romînească, cu facilitatea de a împrumutá și pe a casá cărți din ea.

Spre a creá pentru Soțietate aderenți credincioși și campioni abili și harnici pentru luptele ei culturale, decise Comitetul în anul 1864, ca din anul 1865 înnainte să se deie unor tineri talentați, sînguincioși și nedispunători de mijloace ajungătoare de pe la școala reală din Cernăuț și de pe la gimnasiul gr. or. din Suceava, niște stipendii și ajutoare bănești pentru înlesnirea studiilor lor. În Adunarea generală din Ianuarîu 1866 se decise crearea a două stipendii de cîte două sute de florini pentru tineri cari ar voi să studieze juridica la universitatea din Vieana.

Spre a îndemná și determiná pre tinerii talentați și cu studii mai superioare la activitate literară, tot Adunarea generală din Ianuarîu 1866 mai votá două sute de florini „pentru premiarea celor mai însemnate lucrări literare“ ce se vor trimete Comitetului spre censurare. Una din multele lucrări literare, presîntate la concurs, a fost și o „Espunere pe scurt a legilor și disciplinelor teoretice din armonia musicală“, compusă de Isidor Vorobehieviciu, preut și profesor de musica corală pentru tinerii dreptcredincioși răsăriteni dela gimnasiul superior din Cernăuț și pentru învțăceii dela școala cantorală și dela înnstitutul de studii teologice de acoloá. Această Espunere a fost censurată, în privința meritorie, în mod favorabil decătră Conservatoriul de musică și de declamațiune din București; în privința formală însă a fost găsită de mine, al doile censuratoriu, că ar fi avînd mai multe scăderi relative la modul trătării materiei și la corectitatea limbii. Autoriul ei cu plăcere s'a învoit la o prelucrare a acestei Espuneri cu concursul mîeu neîncetat așa, încît el,



la îndegetările mele, întregia lipsurile existente și adăogea alte materii noaue, neapărat trebuincioase pentru deplinirea opului, scriindu-le nemțește, iar' eă dându-le pe romînește. În chipul acesta, dintr'un manuscris de abia de ce coale, a ieșit o carte care abia s'a putut tipări pe șeptesprădece coale sub titlul de „Manual de armonia musicală, de Is. Vorobchieviciu, Cernăuț 1869.“

Premiile literare au fost provocat, în primii ani, presintarea mai multor scrieri, și ar fi continuat a provoca și mai departe, dacă comitetul Soțietății ar fi fost în plăcuta pozițiune de a le censurá la timp, de a le premiá și tipări. Neîntimplindu-se aceasta însă, mulți autori se descurăjară și nu mai trimeseră scrieri, iar' alții își cerură îndărăpt scrierile presintate!

Spre a face pe Romînií bucovineni cunoscuți mai deaproape cu istoria neamului lor, Adunarea generală din Ianuaríu 1867, la propunerea lui A. Hurmuzachi, însărcină pe comitetul Soțietății, „ca să cugete asupra modalităților înființării unei catedre pentru istoria națională aice în țară“. La Adunarea generală din 5/17 Faur 1868 veni comitetul Soțietății, prin mine, rēportoriul său, cu mai multe propuneri relative la înființarea acestei catedre, cari toate se primiră cu unanimitate. 1) Dintr'acest rēport voiú citá aice un sîngur pasagiú relativ la studiul istoriei naționale în școlile publice de pe timpul acela. Íată'l: „Prin conelusul din anul trecut (1867), Adunarea noastră generală a recunoscut doauă mominte: unul, cumpenitatea cea mare și necesitatea studiului istoriei naționale ca unicul mijloc de a ne cunoaște pre noi însi-ni, de a veni la conștiința individualității noastre naționale, de a o respectá, de a o cultivá, de a'í căstigá pretutindinea valoarea cuvenită, și de a o apără contra atacurilor altor individualități de felul acesta; iar' celalalt momint este lipsa totală a studiului istoriei naționale în învățămintul nostru public de pînă acum. Noi cunoaștem foarte bine istoria tuturor popoarelor străine, vechi și noaue, numai pre a noastră saú nu o știm deloc, saú avem numai puține cunoștinți vage și rapsodice. Această lacună prea simțită, Adunarea generală trecută a dorit ca să se suplinească, după putință, măcar cît de cît.“

Cu toată necesitatea ímperioasă a acestui studíu, proiectata catedră nu s'a putut înființă, fiindcă esecutarea conelusului Adunării generale a fost sistată de guvernul local printr'un ordin espres. 2) Ínlocul ei însă s'aú inaugurat în iarna anului 1870 spre 1871 prelegeri publice în localitățile Soțietății. Ínceputul 'l-am făcut eú într'a 20 Decemvre 1870/ 1 Ianuaríu 1871 cu o prelegere „Despre teritoriul de astăzi ce'l locuiesc Romînií, parte sînguri, parte în majoritate saú în minoritate cu alte sēmintií.“ Această prelegere, cu cîteva eliminări, s'a publicat în anul 1877

1) Foaiea Soțietății, IV. pro 1868, pg. 54 și 57—60. — 2) Foaiea Soțietății IV. pro 1868, pg. 185.

în Călindariul edat de Soțietate pe acest an și redactat de M. Calinescu, pg. 97—110. După mine aŭ urmat apoi Samuil Morariu Andrieviciu, vorbind „Despre istoria fondului religionariu gr. or. în Bucovina“<sup>1)</sup>; apoi Ion Droglu vorbind „Despre chipul cum poate învățatoriu deșteptă și înaintă dragostea către națiune“; și M. Calinescu vorbind „Despre încreștinarea Romînilor“<sup>2)</sup>. Tot acuma, ca penultimul, am mai ținut eu încă o a doua prelegere, despre „Originea Romînilor“, pre care am publicat'o separat mai târziu, în anul 1878. În genere, eu îmi propuseseseu ca în prelegerile mele să percurg întreaga istorie a Romînilor.

Fiind pe timpul acesta în Cernăuț și domnișoara Constanța Dunca, s'a înduplicat ca să țină și ea două prelegeri publice, una „Despre femeia de rasă latină“ (5/17 April 1871), și a doua „Despre femeia în familie“ (6/18 April).

Din nefericire însă nici aceste prelegeri nu s'aŭ putut continua regulat din cauza multor zizanii. Bieții Romîni, sînt tare susceptibili pentru zizanii, vină ele orîdeunde ar veni!

Într'această Soțietate, ieșită din căldura inimii și din chipsuiala minții mele, am rămas necontent membru devotat, dintru început numai ordinaru, apoi și fundatoriu, și am funcționat în ea și ca membru în Comitet și ca secretariu din 1. Maiu 1862 pînă în 1. Iuliu 1864, cînd am demisionat cu motivare, dară în Adunarea generală din Ianuariu 1865 am fost din nou ales și reales pînă în 1872, cînd iarăș am demisionat cu motivare, dar' nici Adunarea generală, nici comitetul Soțietății nu m'ă-au primit demisiunea, deși eu am persistat la ea, rămînînd însă administratoriu al Fundăciunii Pumnulene. Adunarea generală din 1874 m'a reales din nou și am funcționat în comitet pînă în anul 1882, cînd iarăș am demisionat cu motivare. În Adunarea generală din 1885 am fost iarăș ales, dară curînd am demisionat din nou. În Ianuariu 1895 am fost din nou ales în Comitet și am rămas în el pînă la Adunarea generală ordinară din 16/28 Mart 1896 cînd, pe temeiul unui conclus, considerat de mine ca manifestare de neîncredere în bunele intențiuni ale comitetului, deasemenea am demisionat cu espunerea motivelor. În genere, motivele mele de demisionare aŭ fost totdeauna combaterea unor propuneri de mare însemnătate, rădicate la conclus decătră majoritate, conclusuri pre cari eu nu le credeam priincioase, saŭ nu destul de priincioase pentru scopurile și interesele Soțietății, și nu voiam, prin rămînerea mea în Comitet, să mă solidariseș cu ele nici în bine, nici în rău, și să fiu totuna notă discordantă printre membrii dirigenți. Am creșut neîncetat în sînceritatea și în bunele intențiuni ale conmembrilor, și de aceea m'ă-am lăsat să lucrez mai departe fără de cooperarea mea, dicîndu'mi totdeauna, că binele se poate realisa și pe mai alte căi și cu mai alte mijloace decît acelea ce le aproabă altul!

<sup>1)</sup> Călindariu pe anul 1874, edat de Soțietatea p. c. și lit. r. în B. pg. 69--85; —

<sup>2)</sup> Călindariu pe anul 1875, edat de Soțietate, pg. 59—77.

### § 84. Căsătoria frăţini-mieū şi preuţirea sa în Zăhăreşti.

Frata-mieū Niculaiū a pierdut un an în decursul studiilor sale teologice, acela pre care 'l-a petrecut ca învăţătorū la boierul Petru Petrino în Basarabia (pg. 121); de aceea 'şi-a terminat studiile teologice în anul 1862, cu un an mai târziu, decît eū pre ale mele juridice. Înloc să se căsătorească îndată, după cum făceaū mulţi alţi teologi, a preferit să mai petreacă un an de zile la moşioara părinţească din Horodnicul de jos. În decursul anului acestuia a făcut cunoştinţă cu amabila Ileană, fiica protopopului Niculaū Drăcinschi din Rădăuţ. Cunoştinţa aceasta a fost de bun augur pentru el, căci după un an de zile, într'a 14/26 Juliū 1863, s'a căsătorit cu ea în urările cele mai bune şi mai călduroase ale consîngenilor şi nuntaşilor.

Neapărat că, pe lîngă unele surori cu soţii lor, am fost şi eū la nuntă. Bucuria şi mulţămirea mea ar fi fost fără margini şi deplină, dacă n'ar fi vrut soartea să represînt eū la ea pre iubiţii noştri părinţi repăosaţi! Din această caasă, nu odată s'aū atins, în urările îndătinate, coarde cari duos şi jalnic aū vibrat în sufletul mieū. Chieful şi veselia aū fost astîmpărate cu lacrimile duioasei amintiri!

Un dar primit'am la nunta aceasta dela părinţii miresei ca semn de încuserire. Eră un frumos portofoliū. 'Mi 'l-aū presîntat cu o urare plină de avînt, cu urarea de a ajunge ministru! Această urare, oricît de cordială şi săgalnică eră, ea a străbătut ca o săgcată prin inima mea, fiindcă îmi aduceă foarte vioiū aminte de nimicirea presimţită a carierii mele primitive, şi de o abatere dela nişte propusuri adeseori repeţite! Am înghiţit noduri, dar' am răspuns şi eū cu alte urări binesîmţite, tot de asemenea natură!

Tinerii părechii 'i se şedeă bine. Înfaţişarea ei luminotipiată o reprodue aice spre amintire. (pg. 181).

Într'a 6/18 August 1863 a fost sînţit frate-mieū în diacon, iar' într'a 11/23 August în preut, şi trimes îndată ca administratorū parohial în satul Zăhăreşti cu atenenţele Litenii şi Buneştii din protopopiatul Sucevi, unde a şi încăput preut după un an şi jumătate. Această parohie a păstorit'o pînă în anul 1868. Aice îl cercetam mai adeseori; sărbătorile Învierii şi feriile mari de vară de multe ori le-am petrecut împreună. Cu plăcere îmi aduc aminte, cu cît zel şi cu cîtă însufleţire caută frate-mieū să luminede pre poporenii la toate prilejurile binevenite precum asupra datorinţilor lor religioase şi morale, asă şi asupra condiţiunilor unui traiū bun şi cu tiană aice pe pămînt. Pe timpurile acelea, referinţile cam triste de odinioară dintre foştii clăcaşi şi stăpînul moşiei nu erau încă deplin schimbate, sterse şi uitate; tot mai reînviaū din cînd în cînd, deşi acuma sub alte titluri şi foarme. Nu odată admiram, cum frate-mieū, prin prudenţa sa pastorală, căută să împace şi să armonisede înteresele micului agricultorū cu ale marelui proprietariū, şi'l felicitam din inimă vedîndu'l trăind în cea mai bună înţelegere cu imbele părţi!

### § 85. O baterie din parte'mi la uşa unei inimi.

După căsătoria frăţinî-mieû, îmi venî şi mie dorul de însurăciune; căsătoria eră doară în planurile mele! Copila, asupra căriia îmi atrăsese luarea aminte amicul Parteniû Popescul încă în decursul studiilor mele universitare, mă preocupă adeseori în meditările mele. Mă întâlneau din cînd în cînd cu ea chiar în Cernăuţ pe la unele din neamurile ei. Eram cît se poate de sfios şi de stîngaciû în conversaři şi petreceri cu doamnele şi cu domnişoarele. Acestora li plăcea o convorbire uşoară şi glumeată despre lucrurile de rînd, despre petreceri şi avînturi; mie însă îmi convenia mai mult discutiuni serioase şi filosofice asupra împrejurărilor în cari trăiam şi asupra mijloacelor mai nimerite pentru prifacerea lor după gustul şi interesele noastre naţionale. Cu toată diferenţa aceasta între gusturile de a ne amuză, cercam şî eû de a mă petrece cu această copilă frumoasă şi isteată, cu atîta mai vîrtos, fiindcă îmi părea că atît părinţii cît şî neamurile ei nu se uitaû cu ochi rîi la întîlnirile şi convorbirile noastre.

La una din petreceri, îmi luaî inima în dinţi, şi cît se poate de pe de departe începuî să vorbesc cu ea despre pornirile oamenilor şi despre sîmţămintele lor; luaî vorba despre sîmţămintele de cunoştinţă învechită, de prietenie şi mai pe urmă şî despre cele de amor şi despre tăria şi puterea lor; găsiam că copilă se orientă cu facilitate întru toate, şi că şî dá bine sama despre cele ce răspundeă. Cînd atinseseî cu vorba şî sîmţămintele de amor în genere şi de amor conjugal în special, înţelese biata copilă cam încotró ţintesc, poate că şî dete cuvintelor mele un înţeles mai serios şi mai decisiv, decît acela în care le rostiseî eû, căci se roşî ceva mai tare decum eră, şi apoi îmi răspunse într'un ton suprinďătorî şi cu o firmitate la care nu mă prea aşteptam, ca noi să nu căutăm a cultivă între olaltă decît sîmţăminte de prietenie; să fim totdeauna bunî prietenî!

Pentru mine, pururea atentul şi meditativul asupra oricărui felî de convorbire, aû fost de ajuns această observare şi dorinţa a copilei; am priceput gingăşia ce zăcea în ele; 'mî-am đis îndată: „Băiate! te-ai prea grăbit; ai mers prea departe; te-ai prea vedit cu intenţiunile tale! Deşi eşti cu studii universitare absolvite, dar' n'ai încă toate esaminele recerute, n'ai titluri academice, n'ai poziţiune soţială nici înaltă, nici bine asigurată; cum dară de cuteđi a bate, oricît de pe încunjur ar fi, la inima unei copile cu stare materială sigură şi cu aspiraţiuni la un trai soţial mai superior? Nu veđi că te dai de gol şi te faci ridicol? Arată mai întîi că însămneđi ceva, că ai poziţiune sigură, şi că scara norocului îţi stă neoprită la dispoziţiune, şi apoi eugetă la căsnicie şi familie proprie!”

După această reflecşiune momentană şi tainică, am rămas umilit în ochii miei proprii; de aceea m'am şî ferit în viitorî să mai ating undeva coarde gingaşe, pînă nu voî fi sigur de răsunsetul lor armonios şi de acordul dorit. Nu ascund că, la rîndul mieû, şî eû am declinat cu delicăteată şi cuviinţa multe atrageri spre persoane, cari nu'mi erau pe plac deplin!

### § 86. Doaue clase de limba romineasca pentru Neromini.

În anul școlar 1863/1864 am fost necesitat să pedepsesc pre băiatul directorului pentru neluareaminte și pentru neascultare, punîndu'l în genunchi. Acesta s'a plîns tătîni-său pentru pedeapsă, pretestînd că el de aceea nu ia sama în decursul învățămîntului, fiindcă eu propun romînește, și el nu pricepe. În urma acestei tînguirii, directorul m'a tras la răspundere.

'Mi-am dat însă înnăntea lui așa de bine sama, încît el, ca pedagog bun ce eră, îmi aprobă metoda ca mai practică pentru a deprinde pre neromini cu vorbirea graiului romînesc (pg. 168. § 79.) Ba încă mă întrebă, orîde n'ar fi bine ca să se înființeze pentru neromini doaue clase începătoare cu cîte doaue oare pe săptămîină, în carî să se înscrie școleri din toate opt clasele gimnasiului și apoi, prin doi ani, să se deprindă într'un mod detot practic a vorbi romînește așa, ca după aceasta să fie în stare a participă, cu bun succes, la învățămîntul limbii romînești dimpreună cu ceilalți școleri în oarele lor ordinare, și orîde nu m'aș însărcinā eu cu predarea acestui învățămînt pentru neromini pentru o remunerațiune separată de 157 fl. 50 cr. pe an, căci el ar fi aplecat să facă o propunere la ministeriū în privința aceasta, și că nu se îndoiește că va și fi încuviințată. Și întru adevăr, acest curs separat s'a activat cu Septemvre 1864.

'Î-am dechierat că sînt de acord cu propunerea sa și că consimt ca să predau eu învățămîntul într'acest curs separat pentru neromini, pe timpul cît voiū suplini pre A. Pumnul. Eu nu'mi pierduseiū încă sperința în însănătoșarea lui A. Pumnul, nicî nu'mi părăsiseiū deplin intențiunea de a mă re'ntoarce la cariera juridică. Directorul însă cunoștea mai cu deamăruntul starea sănătății lui Pumnul; îmi spusē că nu crede în vreo însănătoșare, și prinse apoi a mă îndemna din nou ca să rămîn la profesură și să mă calific pentru ea, făcînd un esamin din limba lătină și greacă, lucru despre care dicea că 'm'ar fi foarte ușor, deoarece eu, cu predilecțiune și cu censurî eminente, am studiat aceste limbi prin tot gimnasiul; ba încă îmi promitea că, prin cunoștințele sale cu profesorii universitari din Viena, îmi va facilita depunerea esaminului și că, dacă voiū primi ca să propun, pe lîngă limba romînească în clasele mai superioare, încă și limba lătinească în unele clase, m'a recomîndā îndată spre denumire ca profesor ordinar și definitiv, precum sînt ceilalți, și că nu voiū fi numai profesor secundar (Nebenlehrer), precum rămăsese A. Pumnul după reorganizarea studiilor gimnasiale cu începutul anului școlar 1849/1850.

De și sfatul directorului 'm'a părut bun și priincios, fiindcă îmi asigurā o pozițiune soțială sigură și stătornică, totuș nu 'l-am putut acceptā deîndată, și de aceea 'l-am spus că'mi voiū mai trage pe samă și apoi îi voiū împărtăși decisiunea mea definitivă.

### § 87. Un blăstēm infricoșatoriū și o decisiune.

Am comunicat mai întîiū lui A. Pumnul sfatul directorului, și apoi lui Alesandru Hurmuzachi. Pumnul a vĕdut într'acest sfat o tendința

bine măscată de a nimici catedra de limba și literătura românească dela gimnasiu și de a o degrađa la un obiect secundar de învățămînt, precum eră pe atunci limba rusască, așa încît acela care s'ar califică ca profesor numai din limba și literătura românească să nu poată deveni nicicînd profesor primar s. ordinar; a apelat apoi la sîmțul mîeu de Romîn bun; m'a conjurat ca să nu mă fac unealtă la realizarea unor tendinți răuvoitoare neamului românesc din țară; a făcut să înțeleg, că cine are sub conducerea sa, prin opt ani, pre niște tineri frageđi, mult poate înrîuri asupra formării caracterului lor și asupra însuflețirii lor pentru niște idealuri culturale mai înalte, precum patriotice și naționale, așa și umanitare.

Găsînd eu întemeiate vederile respectatului mîeu fost profesor, nu 'i-am contrađis, dar' am adaus că, nebăgînd în samă sfatul binevoitoriu al directorului, nicicînd n'aș pute să devin profesor ordinar și, ca să'mi asiguređ traiful în viitoriu, aș trebui să mă las de profesură și să mă țin de jurisprudență.

Auđînd Pumnul aceasta, 'm'i-a replicat într'un ton serios și solemn: „Ce? Tu să nu fii în stare să Te sacrifici pentru o causă națională, Tu în care am eu toată încrederea și toată sperința? Ar fi trist pentru Tine, și am trebui să nu ni mai batem capul cu susținerea românismului în Bucovina“!

Eu am rămas încremenit și nu mai știam ce să'i răspund; el însă, păstrîndu'si pusătura solemnă, a rădicat mîinile și a rostit un blăstem cumplit asupra aceluia care'si va dá consimțămîntul său la pierderea și nimicirea unui odor național, precum este catedra de limba și literătura românească, unica pe atunci în toată Bucovina.

Cu vorbele de mai înainte și cu blăstemul acesta, A. Pumnul a atins în sufletul mîeu coarda cea mai sîmțitoare și mai vibrantă, și m'a cutremurat pînă într'atîta, încît de aci înainte, de și cu durere de inimă, am rămas decis ca să mă sacrific și să mă las în știrea lui Dumnezeu!

Alec Hurmuzachi însă, cu carele încă mă consultasei, se încercă să mă îmbărbăteđe și să'mi facă iluziuni că, prin stăruinți din partea Romînilor pe la locurile competente, se va isbuti, ca și profesorul de limba și literătura românească să fie tot așa salariat ca și ceialalți profesori ordinarî, fără ca să fie necesitat să se supună încă și la alte esamine. M'am încređut, dar' nu s'a făcut niciun pas în privința aceasta, și chîiar de s'ar fi făcut, tot n'ar fi folosit, căci ar fi trebuit să se facă o abatere dela legislatura școlară de pe atunci!

## § 88. Dispute de introducere în viața publică.

Nu mult timp dupăce am ocupat și eu o pozițiune foarte modestă în viața publică, am dat preste o mulțime de greutăți și piedici în făptuirea ideilor și sîmțămintelor mele, adunate unele de prin diverse cărți filosofice, iar' altele de prin cărți religioase și moraliste; găsiam că oamenii nu se

prea țin nici de unele, nici de altele precum în viața privată, așa și în cea publică. Pretutindinea și mai la toți oamenii, chiar și la acela pe care îi țineam de model și îi știam însuflețit de aceleaș idealuri și aspirațiuni, ca și mine, îmi părea că nu este aceea ce s'ar căde și ar trebui să fie. Îndemnul lor spre fapte îmi părea că nu eră altul, decît numai interesul personal, dobîndirea unor beneficii intenționate. Oamenii din lumea de din afară nu 'mi se potriveau nicîdecum cu aceia din mintea mea și din închipuințile mele! Mă simțiam dară ca străin printre ei; mă ciocniam mai adeseori în idei cu dînșii; mă apucam cu ei la hartă în vorbe și căutam să modulez pre toți după socotințele și închipuințile mele; urmaș decî dispute mai totdeauna foarte animate. Mai cu plăcere disputam cu fostul meu profesor, A. Pumnul, și cu nobili frați Alecu și Gîorgiū Hurmuzachi.

Precînd eū apēram cu ținăcitate, între altele, proverbul lătesc: quisque homo probus habeatur, donec probatur contrarium = ține pre fiecare om de bun pînăce nu te convingi de contrariul, Aron Pumnul îmi aduceă înnăinte sentința biblică: „Nu te încrede în boierii, că ei sînt filii oamenilor“, dînd cuvîntului boierii înțelesul de om deștept, luminat și dirigent, cu mare înrîurire printre alți oameni. Socotința sa 'și-o întemeă cu felurite esîmple din esperiința proprie, și apoi căută să'mi demustre că nime nu face nimică fără de vreun scop și interes propriū, și cînd interesele proprie particulare se încrușișadă și se ciocnesc cu ale altora, fie acestea chiar generale, mai toți oamenii prefer pre cele proprie și sacrifică pre celealalte nu numai cînd sînt particulare ale altora, ci și atunci cînd sînt de o ordine mai superioară și generală. Cînd nu cădeam de acord și'l tot combăteam cu aprijune, nu odată îmi replică: „Lasă, dragul meu, că va veni timpul cînd mai altfelū vei vedē și vei judecă lucrurile, și atunciă abiiă îmi vei dá dreptate! Acuma nu ai la judecarea dumitale toate acele premise pre cari le am eū; mai trăiește și 'ți mai culege esperiinți și din viața oamenilor, nu numai din cărțile lor, și atunciă să vorbim, dacă vom mai trăi!“

Precînd cu A. Pumnul atingeam în disputele noastre și lucrurile cele mai gingașe și mai întime, cu bravi frați Hurmuzachi nu discutam decît despre lucruri culturale, politice și naționale. Și cu dînșii nu mă înțelegeam totdeauna, mai ales atunciă nu, cînd eră vorba despre oportunitatea vreunei făptuirii, și despre timpul și modul esecutării ei. Eū doriām și pretindeam ca întru toate să purcedem mai repede, mai cu energie, chiar fără multă cruțare uneori; ei însă îmi opuneaū: că cu graba se strică treaba; că toate făptuirile intenționate trebuesc pregătite de mai înnăinte și întocmite după un plan oarecare; că trebuie de așteptat și de ales momentul potrivit; că orice întreprindere, cînd o compromiți dintru început, mai târziu cu greū de o mai poți scoate la capēt; și că mai cu samă în cele politice să nu pretinđi lucruri, despre al cărora refus poți fi încredințat de mai înnăinte, cu deosebire atunciă nu, cînd nu ești în stare să 'ți le iaī cu puterea, dacă nu 'ți le dá de bună voie.

Cu toată îndreptățirea acestor considerări n'aș pute dice că nu s'ar fi comis greșele, că nu s'ar fi scăpat multe mominte oportune pentru realizarea unor dorinți, și că nu s'ar fi dobândit multe lucruri priincioase, dacă s'ar fi întrebuințat mai multă energie și mai îndelungată stăruință!

### § 89. Pădică în năzuinți culturale naționale.

În anul 1850 cerură Romîniî bucovineni ca să li se înființede în țară o școală reală și un gimnasiu inferior, de patru clase, în Suceava, și să li se acoarde pentru privighierea și administrarea tuturor școlilor naționale din Bucovina un consiliu școlar provincial, nedependent de acela al Galiției <sup>1)</sup> Această dorință nu li se împlini cu astă dată.

Vădînd Romîniî că pretutindinea în imperiū predomnește un curent germănisătoriu, și că nu'i sperință de reușită, amînără repețirea cererii, precum și stăruința pentru împlinirea ei, pînă la alte timpuri mai favorabile.

Modificînd împăratul, prin rezoluțiunea sa din 20. Juliū 1859 (emisul ministerial din 8. August), decretul său din 9. Decemvre 1854 în sensul, ca pretutindinea limba de propunere în școlile secundare să nu fie, ca în trecut, cea nemțască, ci limba majorității poporăciunii din acel ținut unde se află școala, începură Romîniî din noū a stăruî pentru înființarea de școli secundare naționale. Aveau acuma destule școli primare confesionale și naționale, prin urmare și sperința sigură că se vor găsi destui copii pentru împoporarea celor secundare. Cerură dară din noū înființarea unui gimnasiu în Suceava. Cu astă dată găsiră pretutindinea binevoință, ba chiar grăbire. Se încuviințară din fondul religionariū mai multe stipendii pentru tinerii dreptredincioși răsăriteni cari ar voi să se califice, prin studii universitare, pentru profesură, dar' autoritățile școlare nu așteptară finirea studiilor și calificarea tinerilor, poate de aceea că să nu fie necesitate să înceapă învățămîntul cu limba romînească ca limbă de propunere, ci se grăbiră de deschiseră, în Septemvre 1860, prima clasă a gimnasiului sucevan cu profesori străini și cu limba nemțască ca limbă de propunere, rămînînd ca învățămîntul să se propună romînește atuncia, cînd vor fi profesori romîni calificați și cărți didactice romînești aprobate!

Tot pe timpul acesta se reinnoiră pertrătările și pentru înființarea unei școli reale în Cernăuț, anumea pentru confesionaliî dreptredincioși răsăriteni, și cu limba învățămîntului cea romînească. Ministeriul de culte și învățămînt își dete, în emisul său din 22. Faur 1862 Nr. 1529, consimțămîntul la aceasta, cu adaugerea însă, ca școala să se deschidă, de o c a m d a t ă, cu profesori străini și cu limba nemțască ca limbă de propunere, pînăce se vor găsi profesori dreptredincioși răsăriteni cu studiile necesare și calificați.

Romîniî nu primiră condițiunile ministeriale, ci cerură prin adrese cătră episcopul Eugeniū Hacman și cătră ministeriū, ca au să se deschidă

<sup>1)</sup> Bucovina, gazetă, pro 1850 Nr. 44. pg. 283.



școala cu profesori provizorii și ortodocși, fiindcă mai mulți tineri, juriști și teologi, cu studii universitare absolvite, își dăduseră dechierarea în scris că primesc a fi profesori provizorii, aș să se amîne deschiderea ei pînă ce se vor află profesori ortodocși calificați.

Această intervenire a Romînilor însă nu fû băgată în samă, fiindcă episcopul nu se decisese să o sprijinească după dorința confesionalilor săi.

Înființarea școlii reale fû aprobată prin rezoluțiunea împărătească din 4. Septembrie 1862, emisul ministerial din 24. Sept. 1862, Nr. 9795/773, dreptă cu caracter curat confesional și cu limba romînească ca limbă de învățămînt, dar' nu se concesse nici amînarea deschiderii, nici deschiderea ei cu profesori provizorii romîni, ci se dispuse „ca, spre a'și ajunge școala reală mai curînd scopul, să se creade stipendii din fondul religionariu gr. or. pentru tineri dreptcredincioși bucovineni, cariî voiesc să se califice ca profesori la această școală, și să se întocmească o comisiune pentru adaptarea în limba romînească a cărților de învățatură“, dar' școala „să se deschidă în toamna anului 1863 cu profesori străini deocamdată, și obiectele de învățatură să se predee, provizoriu, în limba nemțască, afară de religiune și de limba romînească“.

Profesorii străini, și cu deosebire directorul acestei școlii, Dr. H. Tausch, și inspectorul școlar de atunci, Dr. G. Bozdech, își propuseră să zădărnicească bunele intențiuni ce le manifestase guvernul central cu deschiderea acestei școlii în 1863; ei voiră, pe de-o parte, să șteargă caracterul curat confesional al școlii prin aceea, că strecurară în titulatura ei de „școală reală grecorăsăriteană“ încă și calificativul de „împerială-regală“, spre a îndică prin aceasta ca cum statul, iar' nu Consistoriul episcopesc, ar avé dreptul să dispună asupra școlii în virtutea paragrafilor 10 și 17 din „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich = Proiectul de organizare a gimnasiilor și școlilor reale în Austria“, la care se provoacă citatul emis ministerial din 24. Sept. 1862, iar' pe de altă parte, să facă cu neputință introducerea oarecîndva a limbii romînești ca limbă de învățămînt prin aceea, că începură a desobligă pre școlerii neromîni a învăța limba romînească.

Aceste tendinți, îndreptate încontra caracterului și a scopului școlii reale, fură întrevădute și combătute cu energie decătră catehetul Isidor Martinovicu și de cătră profesorul suplent Paul Paicu, din care cauză fură necesități îmbii să părăsască această școală.

Căpătînd eă plîngerea profesorului Paul Paicu, adresată ministeriului de interne într'a 30. Juliu 1865, am publicat'o dimpreună cu o întroducere istorică, în Cernăuț în anul 1865 sub titlul de: „Adaos la rēportul anual despre școala reală superioară grecorăsăriteană din Cernăuț la finitul anului școlar 1864—1865“, anonim și fără arătarea anului și a locului tipăririi. Într'această scriere se arată cum inspectorul școlar de atunci și directorul școlii, orbiți de ură și de fanatism, avură cutedarea să afirme că rezoluțiunile

împărătești nu sînt normative, dacă nu sînt votate ca legi de corpurile legislative; că legile din vigoare nu trebuie să fie aplicate așa cum sună ele; că profesorul nu trebuie să aibă convingere proprie; că o școală reală romînească ar fi o prostie, etc. etc.

Convingîndu-se străinii din autoritățile școlare locale că vin în conficte neplăcute cu Romîni, respective cu confesionali dreptcredincioși răsăriteni din țară, cînd înființează și întretin școli cu bani din fondul religionariu gr. or., dar' nu le administreadă în conformitate cu uricile lor de întemeiere, se feriră pentru viitoriu de a mai înființa astfelu de școli secundare, ci, cînd se arătară trebuinți noaște și se manifestară dorinți pentru înmulțirea școlilor secundare, năzuiră ca să fie dechierate ca școli înterconfesionale și de stat, și întroduseră în ele limba nemțască ca limbă a învățămîntului, precum se făcú aceasta cu activarea în anul 1871 a școlii de agricultură din Cernăuț, în anul 1872 a gimnasiului superior din Rădăuț, în anul 1873 a școlii pentru meserii din Cernăuț, admițînd la ele numai catedre pentru limba romînească, dar' și acestea obligate numai pentru școleri romîni din ele, nu și pentru cealaltă!

### § 90. Stipendiști negrijenți.

Fiind pretutindinea la popoarele din împărăție un curent puternec spre cultură națională și admițînd legile imperiale cultivarea lor în grajurile proprie, autoritățile școlare împliniră, fără mult încunjur, dorința Romînilor de a se crea, din fondul religionariu grecooriental, mai multe stipendii pentru tineri dreptcredincioși răsăriteni, carii ar voi să se califice, prin studii universitare, pentru vreuna dintre catedrele învățămîntului secundar. Se trimeseră dară, succesiv, încă din anul școlar 1860/1861 încoace, mai mulți tineri la universitatea din Vieana. Cei mai mulți din acești stipendiști însă n'aũ curăspuns așteptărilor; n'aũ fost pătrunși de urgența misiunii lor; de aceea nici nu s'aũ grăbit ca să'și facă examenele în timpul prescris de lege; unii din ei aũ petrecut la aceste studii preste dece ani, iar' alții nici nu s'aũ întors în patrie, ci s'aũ dus la Brașov. Gurile nespălate găsiaũ cauza acestei întărđiieri fatale cînd în nesîrguința stipendiștilor, cînd în lipsa de control din partea celor ce 'i-aũ trimes, cînd în nesoriositatea scopului pentru care aũ fost trimesi, cînd în diferite greutăți ce le-ar fi fost întîmpinînd tinerii la depunerea esaminului! Oricare a fost cauza adevărată a acestei întărđiieri, destul că negrijința stipendiștilor și numărul lor cel mic aũ făcut ca să se încuibe pe la școlile noastre secundare tot din ce în ce mai mulți profesori străini, carii nu'și găsiaũ subsistența prin patriile lor.

### § 91. Teatru romînesc în Cernăuț.

După înființarea Reuniunii de lectură, transformată apoi în Soțietate pentru cultura și literătura romîna în Bucovina, mult și adeseori s'a discutat printre membrii ei asupra mijloacelor mai potrivite, prin carii mai

grabnie și mai eficace s'ar pute înviosoă simțul național în publicul mare, în toate păturile poporului. Eră aceasta de neapărără trebuință pentru învigoșarea mișcărilor culturale și politice ce se întreprindeau. Cu toții au convenit că, pentru acest scop, mijlocul cel mai nimerit n'ar fi altul decît niște represintări teatrale, alese cu chipsuință și după un plan oarecare. Se credea îndecomun că represintările teatrale, dacă vor fi mai cu samă de conținut patriotic și național, și dacă vor fi esecutate de artiști cît se poate de bunî, nu vor întărđiă, pe de-o parte, să gidilească amorul propriu în publicul romîn, să'i însufle încredere în virtuțile și talanturile proprie, să deștepte în el iubire mai mare cătră neam și cătră idealurile și aspirațiunile lui, și să'l împingă la mai strînsă unire și la mai întimă înfrățire între olaltă, iar' pe de altă parte, să arete și să dovedească străinilor detractori, că limba romînească este destul de desvoltată ca să poată șervi ca mijloc precum pentru predarea știinților așa și pentru înterpretarea și esecutarea artei dramatice, și că Romîniî posed artiști cu mult mai superiori, decît erau aceia cariî veniau din cînd în cînd la Cernăuț pentru represintări teatrale nemțești și polonești, și, în fine, că Romîniî știu aduce sacrificiî nu numai pentru înstitute de cultură, dar' și pentru arta națională.

Prin mijlocirea lui Alesandru Costin, membru în dirigența Soțietății, și a frățini-său, Emanuil, din Moldova, s'a putut îngînjă, prin Ianuariu 1864, o soțietate de artiști, cariî dă, cu deplin succes, represintațiunii teatrale prin Moldova sub direcțiunea doamnei Fani Tardini. Această soțietate de artiști fu adusă, sub garanție de abonamînt, deocamdată pentru douădecî de represintațiuni. Prima represintațiune avu loc într'a 1/13 Mart 1864 în sala teatrală din hotelul de Moldova. S'a jucat Radu Calomfirescu, dramă cu cîntece în patru acte și un spectacol, de I. Dumitrescu. Sala eră ticsită de public romîn; nu lipsiau nici țaranî, nici școleri; se luaseră de mai innăinte dispoșiuni pentru aceasta. Toți așteptaū cu nerăbdare rădicarea cortinei. Primele accente romînești ce au răsunit de pe scenă au fost cele cuprinse în cîntecul:

„Astădi, fraților romîni, ne vedem și noi stăpîni pe-ale noastre namești ce s'adeau mai tot pustii! . . . Nu puteă bietul Romîn, de tiranul de păgîn, nici de casă a'și vedé, ci soartea își blăstămă! . . . Acum, toți ne-am ușurat și rana nî-am vindecat. Să trăiască, să trăiască Cel cu chica oltenească! Așa noi toți să strigăm și credință să urăm prințului Mihaîu Viteazul cel ce nî-a tăiat necazul!“

Acest cîntec, esecutat într'un mod admirabil decătră un cor numeros, a electrisat și a fărmeceat publicul romîn. Nu se sfîrșise bine prima strofă, și publicul, răpit de o însuflețire nedescriptibilă, isbucni în aplause și strigăte de bravo și de trăiască, de cutremuraū păreții, și socotia că are să se prăbușească sala de-atîta zgomot! Niciînd nu se veduse atîta întusias! Puținiî străini presinți stă uimiți, nedîndu'și bine sama de cauza acestei

însuflețiri supreme. Abia mai pe urmă, după represîntare, cunoscără în-sămănătatea cîntecului și a dramei întregi, și de aceea nu s'a mai permis decătră poliție repețirea ei, cu toată stăruința comitetului aranjatorii!

În stagiunea aceasta, dela 1/13 Mart pînă la 15/27 Maiu 1864, se represîntară spre deplina mulțămire a publicului român și spre uimirea celui străin treizeci și trei de compozițiuni teatrale diferite, dintre carile numai șapte erau traduceri din limba frăntuzască, și anumea: *Gabrina s. Camera leagănuului*, trad. de A. Poienariu; *Cine vré, poate*, trad. de D. Stăncescu; *Omul care și ucide femeia*, trad. de Pop; *Doi procopsiți*; și *Idiotul s. Suteranele de Elsberg*, trad. de D. Mihălescu; *Onoarea franceză s. Giorgiu și Mariea*, trad. de D. Grigorescu; și *Barbierul de Savila*, trad. de C. Caragiali, precînd toate celealalte, în număr de douăzeci și șese, erau compozițiuni naționale romînești, detot originale sau nimerite imitațiuni; și anumea: dela I. Dumitrescu: *Radu Calomfirescul*; — dela M. Milo: *Baba Hîrca*; *Un trîntor cît dece*; *Tuzul Călicul*; *Însurăței*; — dela V. Alecsandri: *Chirița în Iași*; *Iașii în carneval*; *Doi morți vii*; *Herșcu Bocegiul*; *Scara mîții*; *Corbul român*; *Piatra din casă*; — dela C. Negruți: *Doi țărani și cinci cărlani*; — dela M. Pascali: *Înviarea Babei Hîrcei*; *Viitorul României*; — dela E. Caradá: *Munteanul*; *Urta satului*; *Cimpoșul Dracului*; — dela D. Anestin: *Iancu Jiianul, căpitan de haiduci*; — dela D. Mihălescu: *Doi soldați romîni*; — dela D. Miclescu: *Fata cojocarului*; — dela D. Porfiriu: *Soldatul și plășaușul*; — dela I. Lacea: *Borgoan vodă*; — dela Penescu: *Fătul Haiducul*; — dela Halepli: *Săracul cinstit*; și în fine dela? *Hoțul și fanaragiul*. Dintre spectacolele originale șapte au fost repețite, iar' dintre cele traduse numai două. Pe lîngă cele douăzeci de represîntațiuni în abonamînt s'au mai dat încă cinci represîntări în beneficiul unor actori din trupa romînească și două în beneficiul unor actori dintr'o trupă nemțască polonească, care eră pe timpul acela în Cernăuț, și căriia îi mergeă foarte rău.

### Teatru nemțesc polonesc în Cernăuț.

Pînă în deceniul al șeptele al acestui secol, funcționarii administrativi și județiarî, precum și profesorii de pe la școalele secundare din Bucovina, erau mai toți străini: Nemți, Poloni și Cehi. Spre a procură acestora distrageri intelectuale, și spre a arătă Romînilor îndigeni superioritatea lor culturală și iscusința grafului lor, veniaă din cînd în cînd actori nemți și poloni și daă în Cernăuț represîntări teatrale. Cînd nu participaă Romîni și Jîdani la ele, sala eră mai goală și venitul neajungătorii pentru acoperirea cheltuielilor actorilor; li mergeă dară foarte rău, și actorii se reîntorceă adeseori în patrie și lăsînd datorii neachitate în urma lor.

O trupă de areste eră în Cernăuț și pe timpul primei stagiuni teatrale romînești. Romîni aveau acuma teatru propriu; decî nu cercetară represîntările actorilor străini; Jîdani, ca de regulă, încă nu prea participaă

la ele. În marea lor strîmptoare bănească, bieții actori întrevieră pe lîngă comitetul teatral român, ca să se permită actorilor romîni cooperarea lor pentru doauă beneficii în favoarea teatrului nemțesc polonesc. Romîni, nobili și generoși din fire, cu plăcere se învoieră la aceasta, și beneficiile cerute se și deteră într'a 18. și 25. Maiu 1864. Această pornire firească a Romînilor însă n'a găsit imitare printre aceia cari s'aședat printre ei în decursul timpului. Cu părere de rău trebuie să observ aice că, mai tîrziu, aproape tot publicul străin s'a ferit cu ostentare a participă la represîntările teatrale și concertele romînești ce se aranjau din cînd în cînd; nu voiau să contribuească cu obolul lor la astfelu de întreprinderi culturale romînești; parcă se temeau ca să nu străbată în sufletul lor accentele armonioase ale graiului și muzicii romînești, și să'i predispună la mai bune simțăminte față de Romîni!

### A doaua stagiune teatrală romînească în Cernăuț.

În decursul represîntărilor teatrale din prima stagiune, publicul român gustase atîtea plăceri sufletești și eră atît de încîntat de succesul lor strălucit, încît nu se uită la nevoile și strîmptorile dîlnice, ci cu voie bună și cu grăbire a cerut consimțămîntul actorilor romîni de sub direcțiunea doamnei Fani Tardini pentru o a doaua stagiune, acordîndu-li un abonamînt îmbielșugat pentru patruzeci de represîntațiuni, pe lîngă șapte beneficiuri. Această stagiune a început într'a 2/14 Noevre 1864 și a durat pînă într'a 9/21 Mart 1865. În decursul ei s'a represîntat preste cincideci și opt de spectacole diferite; (Numărul lor esact nu'l pot pune, fiindcă îmi lipsesc șese din cele 47 de afișe); s'a cîntat mai de multe ori printre acte și printre represîntațiuni cîntece naționale și s'a executat și danțul Romanul.

Spre a dá cîntecelor și melodiilor naționale o mai mare splendoare în esecutarea lor, se acordă o trupă aleasă de lăutari din Moldova sub conducerea fraților Lemeș. Această trupă, la cererea publicului, prinse a concertă și prin grădinile și prin restaurantele publice. Și de astă dată a rămas publicul român deplin mulțămînt și mîndru de arta actorilor, iar' publicul străin se minună în tăcere de mersul atît de bun al teatrului romînesc, și prinse a nu prea veni la el; se putea ușor observă că nu'i eră cam pe plac succesul!

Efectul ce 'l-au avut represîntațiunile teatrale asupra publicului român și străin, valoarea artistică a actorilor, precum și sacrificiile aduse de Romîni cu însuflețire, le-au arătat neuitatul Alecu Hurmuzachi în doauă articole publicate în Foaia Societății pentru cultura și lit. rom. în Buc. anul I. pg. 59—70 și 100—106.

Cu astă dată spectacolele represîntate au fost pe cîte originale cam pe atîtea și traduceri din frînzește și din nemțeste. Printre cele originale s'a repetit vro zece din stagiunea trecută, adăogîndu-se ca noauă, dela

V. Alecsandri: Nunta țărănească; Cinel cinel; Chir Zuliaridi; — dela M. Milo: Doi feți logofeți; — dela I. Dumitrescu: Smărăndița s. Fata pîndarîului; Logofetul satului; — dela I. Maniū: Bătălia dela Călugăreni; — dela D. Răduleanu: Voicu Plugariul; — dela P. Grădișteanu: Umbra lui Mihaïu Viteazul; — dela N. Istrati: Arderea tîrgului Baiea; — dela I. Lacea, în cooperare cu mine: Moartea fraților Costinești; — și dela niște autori necunoscuți mie: Bătaiea orbilor, comedie națională în un act; Țurel sub nume de Tunsul Haïducul, comedie cu cîntece în două acte, și Balul mascat, comedie națională în un act cu cîntece.

Spectacolele trăduse, afară de vro trei patru, aū fost toate date pentru întîiașdată.

### **Divergință de opiniuni în comitetul teatral.**

Unii tineri din acest comitet apăraū cu înșisintă opiniunea, ca să se recomînde actorilor spre represîntare, cît cu putință, numai spectacole naționale, s'aū naționalisate, căci numai prin acestea credeau ei că'și vor ajunge scopul ce îl urmăriaū. Ceialalți membri însă, dreptcă recunoșteaū îndreptățirea acestei idei, dar' opuneaū lipsa de spectacole naționale ajungătoare, potrivite și cu înscenare ușoară și ieftină; că ar fi de considerat și publicul străin care nu prea știe romînește și care ar dorî să vină la teatru spre a vedé și admirá arta, iar' nu spre a se însufleți saū spre a luá învățături din conținutul scrierilor teatrale romînești; și, în fine, că trebuie să dăm și actorilor ocașiunea de a'și aréță talentul și arta de cari dispun, ceea ce o pot face numai la represîntarea unor spectacole clasice, trăduse, superioare celor esistente romînești. Reobiectarea că noi am avé să ne diregem numai de înteresele noastre culturale; că scrierile teatrale străine, oricît de alese ar fi ele după foarmă și conținut, nu află destulă pricepere și viū înteres pentru publicul mare romîn pentru care, în prima linie, este adus și susținut teatrul, și că actorii și în spectacole naționale își pot desvâlî talantul și arta, n'a fost determinantă pentru majoritatea membrilor, cari scoposiaū și oarecare strălucire și fală înnăntea străinilor, și cari urmăriaū mai multă universalizare în idei și simțăminte chiar la publicul minor. Aceasta a fost cauza de ce, în stagiunea aceasta și în aceea din 1869, scrierile teatrale represîntate aū fost cam pe jumătate originale și pe jumătate trăduse.

### **Mihaïu Pascali în Cernăuț.**

Anul 1865 n'a fost mănos; în anul 1866 aū bîntuit în țară colera și lîngoarea, urmate de foamete și scumpete. Sub astfelu de împrejurări triste, membrii din dirigența Societății culturale și literare din Bucovina se vedură necesitați a renunță la acordarea pe mai departe a trupei teatrale. Întrase o paușă de reculegere.

Prin Juniū 1868 își manifestase, prin V. Alecsandri, celebrul artist dramatic M. Milo dorința de a veni, pe la Sîmpietru, la Cernăuț, spre a

dă acoloá vro șese represîntațiunii. Chiar pentru aceste puține represîntațiuni, din cauza vremilor grele, cu toată stăruința membrilor din dirigența Soțietății culturale și literare, n'a fost cu puțință a asigura la publicul teatral un abonamînt cuviincios pentru un artist de meritele lui M. Milo. De aceea se însărăcină măiestrul în condeiu, Alecu Hurmuzachi, de a scrie și publică în Foaiea Soțietății (IV. pg. 171—173) un articol elogios la adresa lui M. Milo, punîndu'î în vedere, pe de-o parte, bucuria și dorința Romînilor de a'î sáluță în mijlocul lor și de a'î admirá în arta lui, iar' pe de altă parte greutățile împreunate cu împlinirea acesteî dorinți. Milo a priceput și n'a venit cu astă dată!

În anul 1869 își manifestă, de timpuriu, artistul M. Pascali plăcerea de a veni și a dá în Cernăuț cîteva represîntațiuni. Membrii din dirigența Soțietății culturale și literare, găsînd împrejurările ceva mai favorabile decît în anii trecuți, se grăbiră a'î învitá pe timpul Sîmpietrului și a'î usigura un abonamînt cuviincios pentru dece represîntațiuni.

M. Pascali erá artist dramatic în toată puterea cuvîntului, și numai în această calitate doriá ca să se înfățișede publicului. Din această causă întreveni pe lîngă comitetul Soțietății ca în înștiințarea ce se va face publicului despre sosirea sa, să se publice și următoarele: „Artele și științele nu sînt locale; ele nu se adreseadă unui individ, unui popor, unei țări; ele, ca și viața, ca și lumina, sînt generale, sînt universale. Oriunde este viața, oriunde este inimă și înțelegință, artele și științele își găsesc centrul său de dezvoltare.

„Cu aceste cuvinte artistul Pascali și Soțietatea sa se adreseadă la publicul din acest oraș, din această țară. Ca artist, el speară să procure o delectare prețioasă inimilor culte, și un șerviciu important dezvoltării înțelesuale. Ca artist romîn, el cearcă să arete consîngenilor săi, ce prețios lucru este cultivarea artelor pentru popor, și să se probe celoralalte popoare, că și Romîniî doresc, iubesc și se ocupă, ca toate națiunile culte, de arte și de științi, sîngura cale care conduce pre o națiune la stimă, la respectul general și la prosperitate.

„Repertoriul ce se va jucá se compune din cele mai mari capodopere dramatice, jucate pe toate teatrele imperiale și regale din Europa; cari aũ avut aprobarea Europei întregi și onoarea de a fi vizitate de toate capetele încoronate. — Cît pentru repertoriul național, el se va compune din operele cele mai alese, mai meritorie și mai demne ale celor mai renumiți autori romîni.“

Stagiunea a durat dela 3/17 Juliũ pînă la 20. Juliũ/1. August 1869, în decursul cării s'aũ represîntat următoarele opere dramatice: 1, Supliciuul unei femei; dramă în trei acte de E. de Girandin; — 2, Odă la Elisa; comedie într'un act de V. A. Urechie; — Gură căscată; canțonetă de V. Alecsandri; — Doi sfoși; comedie într'un act de C. Bălăneson; — 3, Strengariul de Paris; comedie în 2 acte; — 4, Domniea slugilor; comedie

în trei acte cu cîntece; — 5, Mihaîu Bravul după bătălia dela Călugăreni; tablou național de D. Bolintineanu și M. Pascali; — Procopsiți; comedie cu cîntece într'un act; — Piatra din casă; comedie într'un act de V. Alecsandri; — 6, Femeile limbute; comedie în trei acte, trad. de Pascali; — Idel Roșca, gardist național din Iași; canțonetă de T. Boian; — 7, Vasile Lupul, domnul Moldovii; dramă națională în trei acte de M. Pascali; — 8, (Îmî lipsește afișul); — 9, Nebunia și durerea; dramă într'un act; — Nevasta trebuie să'și urmeze bărbatul; comedie într'un act, trad. de M. Pascali; — (Beneficîu) Domnul încurcă tot; comedie în trei acte de M. Pascali; — 10, Amicii falși; comedie în patru acte de V. Sardou.

Drept recunoștință pentru strălucitul succes, M. Pascali a căpătat dela publicul român o cunună de frunzi de laur în argint.

### Fani Tardini a treia oară în Cornăuș.

Cădînd publicului român prea greu acordarea unei trupe teatrale pe timp mai îndelungat, ca în anii 1864 și 1865, și nevoind totuș a se abate din direcțiunea apucată, fiind evidentă înrîurirea binefăcătoare a unui teatru bine aranjat, a chîemat în primăvara anului 1870, din nou, pre doamna Fani Tardini pentru opt reprezentațiuni în abonamînt. Acestea s'a dat în lunile April și Mai cu opere dramatice mai mult naționale.

### Mateiu Milo în Cernăuș.

Cu mare bucurie a primit în primăvara anului 1871 comitetul Societății culturale și literare vestea, că întemeietorul teatrului românesc, acela care, căleînd în picioare prejudețele stării sale, a îmbrățișat din toată inima, pentru întreaga sa viață, cariera dramatică, artistul Mateiu Milo, s'a dat înduplecat să vină la Cernăuș, spre a dá acolo „un șir de reprezentațiuni romînești pe timpul pe cît mult stimabilul public va binevoi a'î dá concursul său.“ S'a făcut îndată un abonamînt pentru dece reprezentațiuni, anunțîndu-se că repertoriul va fi „compus de piese adevărat naționale cu melodii și horuri din musica populară romînă.“ Aceste dece reprezentațiuni, dimpreună cu două beneficiuri, s'a dat dela 27 Juniu/9 Juliu pînă într'a 13/25 Juliu 1871. Operele teatrale ce s'a reprezentat aă fost: 1, Ciobanul român; canțonetă națională de M. Milo; — Milo director s. Mania posturilor, vodevil de V. Alecsandri; — Paraclisierul s. Florin și Florica, vodevil de V. Alecsandri; — 2, Prăpastiile Bucureștilor; comedie în trei acte cu trei tablouri, de M. Milo; — 3, Paraponisitul, canțonetă comică de V. Alecsandri; — Fărmeacătoarea, vodevil național în două acte, de E. Caradá; — 4, Corbul român, vodevil național de V. Alecsandri; — Chira Nastasia s. Mania pensiilor, canțonetă comică de V. Alecsandri; — Cinel-cinel, vodevil într'un act de V. Alecsandri; — 5, Baba Hîrca, operetă în două acte cu un tablou de M. Milo; — 6, Soldații romîni, vodevil național într'un act; — Paraponisitul, canțonetă de V. Alecsandri; — Chir Zuliaridi, comedie în un act de V. Alecsandri; — De-aș



fî, iubită, gingaşa floare, cîntec, de V. Alecsandri; — 7, Omul care'şi ucide femeia, comedie în două acte, tradusă de M. Milo; — Chira Nastasia, cântonetă de V. Alecsandri; — (Beneficiu) Muma din popor, comedie în trei acte, trad. de M. Milo; — Cucoana Chiriţa la Paris, cântonetă de V. Alecsandri; — Am spus florilor frumoase, poezie de D. Petrino, muzica de Flechtenmacher; — 8, Trîntorul s. Educaţiunea străină, vodevil în un act de M. Milo; — Paraclisierul s. Florin şi Florica; vodevil de V. Alecsandri; — 9, Nunta ţărănească, vodevil naţ. în un act, de V. Alecsandri; — Pricopsiţii, comedie în un act de M. Milo; — Cucoana Chiriţa la Paris, cântonetă de V. Alecsandri; — (Beneficiu) Barbul Lăutariul, cântonetă de V. Alecsandri; — Muza dela Burdujeni, comedie în un act de C. Negruţi; — Poetul romantic; — 10, S'a' pus în slujbă Paraponisitul, cântonetă de M. Milo; — Boierii şi ţăranii, operetă naţ. în două acte, de Milo.

Publicul a rămas încîntat de poznăşiile artistului M. Milo şi 'l-a încununat cu o cunună de laur, lucrată 'n argint.

De aci înnăinte a intrat o pauză în reprezentaţiunile teatrale romîneşti din cauza prea marii încordări băneşti a publicului şi a unor zizanii virite printre dirigenţii culturii naţionale decătră nişte înrîurînţi necurate şi rivalităţi neîndreptăţite!

### § 92. Petreckeri naţionale.

Pînă după anul 1860, Romîniî bucovineni n'aveau alte petreckeri naţionale decît nunţile, cumătriile, colocăriile, hramurile s. rugile, şilele onomastice, vergelurile şi horele săteşti.

Vergelurile (dela verigă, verigel, vergel, tot atît ca şi cerc şi ciclu) erau nişte strînsuri de flecă şi fete mari, făcute toamna şi pe la începutul căşlegilor de iarnă, în case private, cu scopul de a se deprinde tinerii în danşuri, în cîntatul colindelor şi în urări la nunţi. La unele din aceste vergeluri aduceau participantii mîncări şi beuturi.

Horele săteşti erau curate strînsuri de joc, făcute de cătră tineret, mai ales vara şi toamna, înnăntea bisericii, la fîntîna publică din sat, la cîrşmă, şi mai rareori la vreo casă privată. La acestea veniau şi bătrîni, dar' mai mult ca privighietori ai copiilor, decît spre a se petrece ei înşi'si.

Hramurile s. rugile erau, la poporul de jos, curate ospeţe în amintirea familianţilor rîpăosaţi; la clasele mai superioare însă se întroduse şi petreckeria cu muzică şi jocuri.

Curate petreckeri familiare, împreunate numai cu ospeţe, erau cumătriile şi colocăriile. La sărbarea şilelor onomastice şi la nunţi întîmpinaî de toate: ospet, muzică, cîntece şi jocuri.

Dupăce se înmulţiseră tinerii cu studii mai superioare, nu se înde-stulară, la astfelu de petreckeri, numai cu ospetul, cu jocul cărţilor şi cu danşurile, ci întroduseră la ele, pe încetul, cîntece patriotice şi naţionale, executate în coruri improvizate, precum şi urări s. toasturi.

Un pas înnăainte în numărul și în modul petrecerilor naționale s'a făcut în anul 1862 cu introducerea așa numitelor escursiuni maiale, aranjate de studinții gimnasiaști romîni din Cernăuț mai întîiu numai pentru sine, mai apoi însă și pentru publicul romîn din oraș și din împrejurime. La aceste escursiuni erau cîntările și declamările patriotice și naționale lucrul principal; jocurile cînd se puteau, și gustărica de întărire venia în linia a doua și a treia. O escursiune de acestea este descrisă în Foaia Soțietății, anul IV 1868, pg. 179—183.

Primul bal public romînesc s'a dat de tinerii boieri într'a 6/18 Faur 1868. A fost de o eleganță rară și de o splendoare nemaipomenită, și a lăsat o impresiune din cele mai plăcute, de și unele familii boierești se prea încordaseră cu spesele pentru toaletă. El a fost de bun augur, căci a rămas ca model pentru balurile ulterioare romînești și mai ales pentru balul romînesc dat mai tîrziu, în fiecare an, decătră studinții universitari din Cernăuț.

Primul concert romînesc a fost acela dat în folosul Fundăciunii Pumnulene, într'a 15/27 Ianuariu 1869, în sala ospătăriei „La mielul de aur“, din inițiativa studinților gimnasiaști romîni din Cernăuț. La acest concert s'a executat: 1, Un prolog, compus și rostit de D. Petrino; — 2, Concert mare în A-moale pentru clavier, compus de Hummel și executat de dra E. Emery și de frate-său Victor; — 3, Re'nturnarea în patrie, poezie de A. Pelimon, musică de Flechtenmacher, cîntată de studintele octavan N. Manastirschi; — 4, Sonetă pentru violină și clavier de Mozart, executată de L. Koffler și Victor Stîrcea; — 5, Ceasul rău, poezie de V. Alecsandri, musica de I. Vorobchieviciu, cîntată de corul studinților gimnasiaști romîni; — 6, Preludiu de Chopin, și Mazurca de C. Miculi, executate pe clavier de dna Isabela Flondor; — 7, Limba romîna, poezie de G. Sion, musica de I. Vorobchieviciu, cîntată de corul studinților romîni; — 8, Elegia Nonnia, musica de I. Milan, și „Un cîntec național romîn“, executate pe clavier de dra Eugenia Zota; — 9, Allnächtlich im Traume, poezie de Geibel, musica de F. Mendelsohn, și Lotosblume, poezie de H. Heine, musica de Schuman, cîntate de dna Isabela Flondor cu acompaniare proprie pe clavier; — 10, Legendă, de H. Wieniawski, și Arie romînească, de E. Singer, executate cu violina și pe clavier de L. Koffler și Victor Stîrcea; — și 11, De dulce suvenire inima mea bate, poezie de V. Alecsandri; Ha! copilă sus pe munte, din canțoneta Munteanul, de E. Caradă; De-aș fi, iubită, gingașa floare; Hora unirii; toate cîntate de dna Isabela Flondor cu acompaniare proprie pe clavier. — O dare de samă despre acest concert s'a făcut în Foaia Soțietății, V, pg. 30—34.

Tot pentru mărirea capitalului Fundăciunii Pumnulene s'a dat și „Serate musicale declamatoare“. Dintre acestea citeț aice programul Seratei aranjate de studinții gimnasiaști romîni într'a 2/14 Faur 1871 în localitățile Soțietății p. c. și lit. rom. în B. Iată! 1, Dulce Bucovina, poezie de

V. Alecsandri, musica de I. Vorobchîeviciu, cîntată de corul studințesc; — 2, Sentinela romîna, de V. Alecsandri, declamată de septimanul Gîorgiu Gîurgîuvan; — 3, Vals brillant, de Ch. B. Lysberg, executat pe piano de dra Sofiea Piteu și de Calousec; — 4, Tînguința tradițională, declamată de dra Ana Gîurgîuvan; — 5, Noapte de vară, de I. Vulcan, musica de I. Vorobchîeviciu, cîntată de corul studințesc; — 6, Bucînumul și Fluierul, de D. Bolintineanu, declamațiune de octavanii At. Tarnavski și At. Pridie; — 7, Stelele, de V. A. Urechîe, musică de A. Flechtenmacher, și Cîntec ostășesc de E. Caradă, musica de A. Flechtenmacher, cîntate de Nicanor Macoveu cu acompaniare pe clavier de C. Krzesniowski, imbiu octavanii; — și 8, Barcarola, de V. Alecsandri, musica de I. Vorobchîeviciu, cîntată de corul studințesc.

### § 93. O horă.

La una din regulatele excursiunii maiale cu școlerii gimnasiaști în păduricea Horecii, s'a fost adunat, ca de ordinariu, o mulțime de oameni, bărbați și femei din toate clasele soțiale din oraș și din împrejurime. Erau de față într'o rotundă din pădurice preuți, funcționari, neguțători, cîteva familii boierești, ca Hurmuzachi, Petrino, Stîrcea, Costin, și pe împrejur, țărani și țărance. Școlerii au ținut cuvîntări ocazionale, au cîntat în hor mai multe cîntece și au declamat mai multe poezii patriotice și naționale: au prins și a jucat la sunetul melodiilor furnicătoare, executate de niște lăutari iscusîți. Însuflețirea eră generală; plăcerea și bucuria străluciau din fețele tuturor.

Culmea însuflețirii însă se atinse atunci, cînd, la una din hore, se sculară mai întîiu frații Hurmuzachi, Gîorgiu și Alecu, și invitară la joc niște doamne din clasa mijlocie, și'mi spuseră în taină ca să invităm la joc și pre boierețele presente, și să luăm și țărani și țărance; și așa s'a încins o horă adevărat romînească, de înfrățire și unionistă. S'a întonat cînteul:

„Hai să dăm mîna cu mîna  
Ceî cu inima romîna,  
Să 'nvîrtim hora frăției  
Pe pămîntul României!“

Răsună armonios păduricea la melodia acestui cîntec, și pămîntul de sub picioarele jucăușilor săltă de viață primăverie, simțîndu-se neteșit de atîtea ființi drăgălașe și drăgostoase!

În însuflețirea mea îmi părea că ved în juru'mi toate păturile soțiale unite între ele spre cooperare comună, armonică, pentru prosperarea întregului corp național, numit popor romîn. Locul unde ne aflam îmi venia ca o grădină plină de pomi roditori cu poame alese și coapte!

De aci înnăinte, păturile soțiale romînești, atît de mărcat separate unele de altele pînă atunci, prinseră și în viața soțială a se apropiia unele

de altele tot din ce în ce mai tare și mai fără sfială, fără însă de a fi ajuns pînă acum la o fuzionare deplină, din cauza diferenței culturii, a vederilor soțiale și a mijloacelor de trai!

#### § 94. O foaie periodică literară.

Una dintre dorințele cele mai fierbinți ale înființatei Soțietăți literare românești a fost și publicarea unei foi periodice, prin care să steie cu membrii săi în legături intelectuale mai de-aproape. Această foaie a început a apăre abia în anul 1865 sub titlul de „Foaiea Soțietății pentru literătura și cultura romînă în Bucovina.“ Spre a învederă precum originea așa și scopul acestei foi, voiu cită aice din apelul „Cătră cititorii noștri“, formulat în numele comitetului redacțional decătră neuitatul Gîorgiū Hurmuzachi și pus în fruntea Foi, următoarele: . . . „Nici bărbații Bucovinii nu au rămas nepesători la prochiemarea genului lumini; de mulți ani conlucrează la osėbite scopuri de cultură; de mulți ani stăruesc la înlăturarea piedicelor contrarie. În fine, împreunîndu-se un număr îndeștătorii de bărbați zeloși și îndeștrați cu științe, au dat viață, în anii din urmă, Reuniunii romîne de lectură care, desvoltîndu-se, acum s'au străformat în Soțietate pentru literătura și cultura romînă în Bucovina. Scopul acesteia este de a concentra puterile spiretuale din patria noastră spre a sprijini, a desvoltă și a lăți amoarea limbii, cunoștința literaturii, cultura poporului în țara noastră. Cu puteri unite speară Soțietatea că va ajunge, într'o proporțiune mai întinsă, aceea ce nu au putut succede lucrărilor sînguratice nici celor mai demni și mai zeloși bărbați. Urmînd principiul însotirii, cugetăm că activitatea Soțietății se va bucură, în fine, de rezultatele cele mai fericite, lățînd totodată, între compătrioții noștri, sîntul adevăr, profunda încredințare despre necesitatea de a lucră neconțenit și neobosît, de voim să mijlocim țării noastre foloasele înnăintării.

„Foaiea aceasta, dupăcum arată însăși numirea ei, este chîemată a servi Soțietății pentru literătura și cultura romînă în Bucovina ca organ de espresiune a lucrărilor, a stăruinților și a cugetărilor ei. Menirea Foi este dar' a conlucră la re'nvierea noastră spiretuală, a întrunî întelegințele din țară și de peste marginile ei, spre a înesni, pe osėbitele căi ale literaturii, împlinirea scopului Soțietății, a deșteptă sîmțămintele amorțite, a vorbi, față cu nămolul amețitorii al idioamelor străine din Austria, iubiților compătrioți în dulcea noastră limbă romînă despre ceea ce poate lumina spiretul și însufleți inima în cerul țarmurit al unei foi literare. Căci, astăzi recunoaște tot omul cult, că limba maternă este isvorul și sîngura condițiune a desvoltării, a înnăintării întelesuale și morale a unui popor.“

Această Foaie a apărut prin cincî ani, dela 1. Mart 1865, însă cu numerii dela 1. Ianuarii. pînă în Decemvre 1869, cu cîte un număr pe lună. Primul ei redactor a fost secretariul Soțietății, D-rul Ambrosiū

Dimitroviță, prin 18 luni, apoi prin trei ani și jumătate eu, Ion al lui G. Sbiera. Într'această Foaie am publicat și eu multe, prin cele 18 luni dintîi dimpreună cu arătarea numelui, mai pe urmă însă fără de aceasta din cauza numerosității articolașilor mai mult sau mai puțin valabili, așa încît toate cele publicate fără de niciun felî de subsemnătură. sînt scrise de mine. Dintre articoliî de oarecare înteres voiî cită aici pre următorîi: 1, Despre însemnînta refrenului de „O! Lere Doamne“ din colindele romîne, despre timpul iviriî și despre însemnătatea lor. (I. pg. 25—40); — 2, Causa relexor din civilizațiunea modernă. (I. pg. 78—86); — 3, Un documînt istoric. (I. pg. 127—131); — 4, În cauza unificării ortografilor romîne. (I. pg. 170—176; 181—195; 283—291; II. 74—83; 251—262); — 5, Soțietatea academică romîna din București. (III. pg. 201—267; și V. 119—132.) — 6, Ortografia limbii romîne în desvoltăciunea sa istorică. (III. 281—292; IV. 5—16): — 7, Comisiunea pentru cercetarea și compunerea cărților școlastice în limba romîna pentru școala reală superioară gr. or. din Cernăuț. (II. 195—207; 262; 287—290; III. 91—94; 135—136); — 8, Cîntece poporale, culese, (II. 263—266; 280—287; III. 138—141; 274—280); — 9, Ochire preste anul 1866, și 1867 (III. 1—9; IV. 1—4); — 10, Studii istorice literare. (III. 10—15; 25—31; 105—114; 153—161); — 11, Mișcări literare (III. 97—103.); — 12, Fonduri comunale pentru timpuri de nevoi (împreună cu Orest Reni). (III. 183—192); — 13, Răport . . . pentru înființarea unei catedre de istoriea națională. (IV. 57—60.); — 14, Școală reală sau gimnasiu real? (IV. 133—137); — 15, Casarea premiilor din școalele poporale; traducere, (IV. 137—140); — 16, Cele șapte păcate al Transilvaniei, traducere, (V. 38—46.); — 17, Acte relative la cesiunea Bucoviniî. (V. 133—154); — 18, Necrologe: a) Dr. A. Dimitroviță (II. 213—216; 238—239); b) Parteniî Popescul (III. 136—137); c) Giorgiî Costin (IV. 173—175); — 19. Pensionatul dnei Clementina Catargiî, (II. 208—210).

#### **Pîdicî la publicarea unei colecțiunii de poesie poporană.**

Prin Foaiea aceasta credeam că'mî voiî realiză unul din visurile mele cele mai plăcute, conceput și nutrit încă de pe timpul studiilor mele universitare, acela adevă de a'mî vedé, treptat, publicată colecțiunea de povești, cîntece, șimilituri și descîntece poporane. Dindatăce luaseî redigerea Foiî, am și început, mai întîiî, cu publicarea cîntecelor. Am împărtășit președintelui Soțietății noastre literare și culturale, espertului și meritosului bărbat Giorgiî Hurmuzachi, întențiunea mea; am avut cu el mai adese oriî discusiuni temeînice și animate asupra realizării ei; cu toate acestea n'am putut căpătă aprobarea domniei sale, fiindcă nu ne înțelegeam nici în privința formii în care să se publice, nici ce să nu se publice. Opiniunea sa în privința aceasta, valorosul G. Hurmuzachi 'și-a spus'o într'o notă la publicarea cîtorva șimilituri dintr'o colecțiune primită. Aice dice, între altele: „Îi recomîndăm dsale, — precum și al tor

junii, de cari am aflat că ar fi pregătind tot asemeni culegeri pentru tipar, -- a observá la astfelú de lucrare cea mai severă critică și cea mai conștiincioasă luare aminte la bunul simț, la cerințele rațiunii și la privirile estetice. Căci, pentru amicul luminării și al înnăntării poporului român și al literaturii născunde naționale înfățișeadă vrăjitoriile, descîntecele și toate născocirile și secăturile superstițiunii, în general, o tristă lectură, dar' pentru oameni neculți chiar periculoasă; ele ni arată pre bietul nostru popor din partea cea mai umilitoare, fără folos, numai pentru o pretinsă petrecere a publicului cititorii; o lectură de care acesta s'ar puté încunjurá deocamdată, avînd trebuință urgentă de alte scrieri și de alte mijloace de cultură." (Foaia. III. 96.)

Dacă aș fi fost în stare să'mi pîepten colecțiunea, precum făcuse măiestrul și poetul-rege Vasile Alecsandri cu a sa, și dacă m'aș fi decis să scot din ea tot ce erá credință dișartă, sau prejudeț: de bună samă că G. Hurmuzachi 'm'ar fi dat consîmțămîntul. Fiind eú însă prea ținacú în ideile și convingerile mele, cu mare părere de rău am preferit să renunț la publicarea colecțiunii mele, decît să intru în vreun conflict cu domniea sa, și să zădărnicesc astfelú alte lucrări mult mai presante!

### § 95. Moartea lui Aron Pumnul.

Cu toată morbositatea sa și cu toate că nu finise încă publicațiunea Lepturariului său pentru școlile secundare, nemaicăpătînd prelungirea concediului, Aron Pumnul fú necesitat să reîntre la gimnasiú în Septemvre 1864 și să iaie asupra'si învățămîntul măcar din cele douăe clase mai superioare. Mergîndu'í ceva mai bine cu sănătatea în decursul anului școlar, a mai luat asupra'si în Septemvre 1865 încă alte douăe clase superioare. Această încordare prea mare a schimbat repede îmbunătățirea stării sale sanitare în spre rău așa, încît din Decemvre nu mai putú ímblá la școală. Morbul 'i se agrává tot din ce în ce mai tare și prinse a'í ținé legat de pat. Vedeai din di în di cum îi tot scad puterile. Erá însă liniștit și cu fața senină ca oricare om cu conștiința împăcată, că viața și activitatea sa le-a pus în șerviciul unor idei mai înnalte, netrecătoare. Vorbiam adeseori cu el; mă informá despre caracterele oamenilor în lupta lor pentru un traíu bun și plăcut; ímí spuneá că nu trebuie să mă aștept din partea lor la niciun sprijin și ajutorii desînteresat; să caut ca să fiú întru toate cu precauțiune și cu multă prudință; să am încredere numai în Dumnezeu și în puterile proprie redesteptate prin el; mă îmbărbătă neîncetat pentru lupta ce mă așteaptă, și'mí dá de grijă să nu mă daú abătut din calea pornită, și să nu'mí părăsesc patria, decît doară cînd nu voiú mai puté esistá cu folos în ea. Și de soțiea sa nu uitá să o recomînde îngrijirii și respectului Romînilor, fiindcă și ea mult a grijit de el. Cunoșteam că bunul și íubitul micú profesor íși făcea prin toate acestea testamentul íntelektual, și de aceea íeșiam dela el totdeauna cu inima ínfrîntă.

În noaptea de 11/23 spre 12/24 Ianuarîu 1866, numai ce mă trezesc într'un târîu cu o mînă pe mine sgîtîindu-mă! Eră soţia lui Aron Pumnul, Catinca, care, tremurînd şi plîngînd îmi spuse să mă scol repede şi să vin la Pumnul că se trece! Această veste, împărtăşită în pripă la deşteptarea mea din somn, mă impresionează pînă 'ntr'atîta, încît leşinau în culcuş! Cînd 'mî-am recăpătat conştiinţa, sufletul lui Pumnul eră pornit pe calea vecîniciei, încunjurat de îngerî şi însoţit de bocetele căsenilor!

Nu eră mult pînă în dîuă. Pe la şapte oare m'am şi aflat la Alecu Hurmuzachi. Cam pricepuse la ce am venit aşă de demineaţă! A plîns şi el auđînd trista veste. M'am dus şi la frate-său, Gîorgîu, preşedinte pe atunci al Soţietăţii pentru literătura şi cultura romîna în Bucovina. A rămas şi el jalnic lovit la comunicatul mîeu. 'Mî-a dat îndată o invitare cătră membrii comitetului Soţietăţii pentru o consultare relativă la funeriile ce ar fi de făcut.

Rămăşiţele pămîntene ale lui Aron Pumnul, ilustrul şi neuitatul prim profesor la prima catedră de limba şi literătura romînească în Bucovina, au fost astrucate în ţînterimul orăşenesc din Cernăuţ cu o deosebită pompă şi cu un public neobîcînuit de numeros. Însu'şi episcopul Eugeniū Haeman, cu toată cîorfăială ce eră, a funcţionat la această înmormîntare de a casă pînă la biserică şi de aici la ţînterim!

### § 96. Fundăciunea Pumnuleană.

Ca unul care în decursul studiilor mele cu multe neajunsuri băneşii avut'am să mă lupt, încă de prin ultimele două clase gimnasiale năzuitu-m'am să înfiinţez, prin colecte, o fundăciune pentru ajutorarea tinerilor săraci, dară talentaţi, la studiile lor de specialitate. Această intenţiune am căutat să o realised şi îndată după absolvirea studiilor mele universitare, dară şi acuma, deocamdată, fără de succes.

Pentru mine, carele de atîta timp îmi băteam capul cu crearea unei fundăciuni, a fost un moment fericit şi o ansă binevenită, cînd geşialul Alecu Hurmuzachi, la prima noastră întălnire după repăosarea lui Aron Pumnul, mă întrebă să'î spun, cum aş crede eu că ar fi mai nimerit să eternisăm memoria lui Pumnul? Îndată 'î-am răspuns, că numai prin înfiinţarea unei fundăciuni pe numele lui! Multe 'mî-a obîeptat în privinţa greutăţilor împreunate cu realizarea acestei idei. Între altele îmi dîse, că spre a veneră, în mod demn, memoria unui bărbat atît de remarcabil ca Aron Pumnul, şi ca să se atingă scopul ce'l urmăresc eu, ar trebui să fim cu toţii bogaţi şi să dispunem de un capital mare, şi tocmai aceasta nu este la Romîniî bucovineni; poate că ar fi mai consult să ne mărginim deocamdată numai la un Monumînt cuviincios, sau la mormînt sau pe una din pîeţile publice din oraş.

După o discuţiune mai îndelungată între olaltă, în care eu mă îndătoriam ca prin colecte să adun capitalul necesar, am convenit mai pe

urmă, ca să adoptăm înele idei, și ca dumialui să facă propunerea la întrunirea comitetului Soțietății ce aveă să aibă loc îndată.

Propunerea făcută de Alecu Hurmuzachi fú adoptată în înele direcțiuni decătră comitetul Soțietății. Pecit eram de trist și doborit din cauza morții lui A. Pumnul, pe atita de îndestulat și de voios mă simțiam în sufletul mieu, vėđindu-mė la pragul realizării unei idei vechi și tocmai în onoarea aceluı bărbat, pre care atit de mult il iubiam și'l stimam!

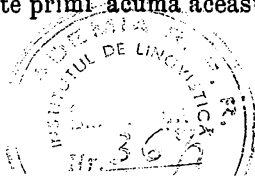
Curind după aceasta am făcut în numele comitetului Soțietății un apel cătră Romini, am împărțit, dimpreună cu el, mai multe liste de contribuire, și, încetul cu încetul, am adunat o sumă destul de considerabilă în împrejurările sărăcăcioase în cari ne aflam. Întrebunțam totdeauna și diversele conveniri soțiale, ca nunți, cumătrii, hramuri, etc. spre a stringe bani de pe la asistenți în urma unei urări ce se făcea. Poate că am și abusat de acest mijloc de colectare, fiindcă, după cıțiva ani, nu erau prea bine vėduți la unii oameni colectanții de felul acesta prin locurile lor de întâlnire și petrecere!

Cu toate acestea s'aun adunat destui bani. Comitetul Soțietății imi încređuse mie administrarea acestei fundăciunii proiectate pînă la facerea uricului ei, chiar și pe timpul cind demisionam din comitet! Aveă încredere în devotămintul mieu. Eū încă 'mı-am dat toată silița ca să mă arēt demn de această încredere; am publicat neîncetat în Foaiea Soțietății, pînă la apunerea ei, dări de samă despre progresul acestei fundăciunii, precum se poate vedē din anul ei al III, pg. 170—173; 268—270; 307; — IV, pg. 101—104; 140; 175—178; 259—263; 289—292; 325—327; și V, pg. 46—50; 105—110; 276—284; — și apoi din Rėporturile comitetului Soțietății, publicate de el despre activitatea sa, pînă în anul 1871, cind am depus administrațiunea Fundăciunii Pumnulene dimpreună cu uricul ei formulat, dară nesubscris de mine, fiindcă, la presintarea lui guvernului local spre aprobare, comitetul Soțietății nu m'a învitat să'l subscriu și eū! Pentru aceasta însă, Comitetul Soțietății, convingindu-se despre buna mea administrare, 'mı-a trimes, drept recuoștință, următoarea scrisoare:

„Soțietatea pentru cultura și literatura romină în Bucovina, Nr. 66.

„Prea onorate Domnule!

„Comitetul Soțietății subsėmnate are onorea a Vi esprimă, conform concludului său din ședința dintr'a 17./29. Juliu 1876, cea mai călduroasă mulțămire pentru zelul cel viū și devotămintul cel lăudabil, cu care ați contribuit, în prima linie, la înființarea „Fundăciunii Pumnulene“, și ați administrat, prin opt ani de ăile, cu succes atit de strălucit această fundăciune, creată în eterna memorie a neuitatului bărbat al năciunii, A. Pumnul. Numai o inimă pătrunsă de cele mai nobile simțăminte și devotată cu totul binelui național e în stare să desvoalte așa o activitate fructiferă, și Comitetul se simțește fericit că aū aflat în mijlocul său pre așa un bărbat, din ale căruia minii poate primi acuma această fundăciune asigurată





în esistența binefăcătoare a ei prin un capital atât de însemnat, cules numai din contribuiri voluntare cu atîta stăruință neobosită. În fruntea acestei Fundăciuni create de Soțietate va stă tot numele Domniei Voastre ca luceafăr conducătoriu pentru viitorime, arătînd prin faptă, ce poate produce un bărbat înspirat de cele mai nobile tendințe pentru cauza națională și culturală.

„Totodată avem onorea a Vî comunică cu aceasta, că Comitetul, conform concludului său din ședința dintr'a 5/17. Optomvre 1876, Vî a votat, în unanimitate, absolutoriu, încredințîndu-se din rēportul Comisiunii alese pentru predarea administrării fundăciunii din mîna Domniei Voastre, ca emeritul administratoriu al acestei Fundăciuni, la mîna actualului casiaru al Soțietății, despre esactitatea cea mai deplină cu care ați binevoit a administră numita Fundăciune pînă acuma.

„Primiți, prea onorate Domnule, espresiunea celei mai destinse stime și considerăciuni.

„Comitetul Soțietății pentru cultura și literătura romînă în Bucovina.

„Cernăuț într'a 14./26. Noemvre 1876.

Secretariul :

M. Calinescu.

Vice-președintele :

S. Morariu Andrievici.

„Domniei Sale Domnului Ioan al lui Gîorgiu Sbiera, custode la biblioteca universității aici.“

### § 97. O comisiune literară.

Deodată cu înființarea școlii reale din Cernăuț, Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I a încuviințat, prin rezoluțiunea sa din 4. Septemvre 1862, înstituirea unei comisiuni cu îndătorirea de a esamina cărțile esistente romînești și altele potrivite pentru școala reală, de a le adaptă sau de a compune alte noaue, conform cu programul studiilor din școlile reale austriace.

Înteresul mare ce îl avea autoritățile competente pentru introducerea limbii romînești la noaua școală reală se vede cu lămurire de acolo, că această prea înaltă rezoluțiune împărătească s'a adus la îndeplinire abia în anul 1866. Comisiunea activată într'acest an eră organizată astfel, încît se putea prevedé nerodnicia ei; ea avea doaue despărțituri nede-pendente una de alta, dar' puse sub acelaș președinte; una avea să esamineze cuprinsul cărților romînești și să se pronunțe, oride este el potrivit sau nu pentru cutare studiu și pentru cutare clasă, iar' a doaua avea să se pronunțe, oride cartea este compusă într'o limbă romînească coreactă și amăsurată scopului, oride terminologia din ea curēspunde sau nu cu cea usuală din graiu, și oride neologismele introduse sînt sau nu formate după legile formării cuvintelor, și oride se exprimă prin ele, cum se cade, conceptul respectiv. Aceste despărțituri avea să'și facă separat rēporturile sale către autoritățile școlare. Președinte pentru îmbele despărțituri eră

denumit inspectorul școlar al țării, cehul Dr. G. Bozdech, cu dreptul de a convoacă despărțiturile după chipsuința sa. <sup>1)</sup>)

Într'această comisiune am fost denumit și eu în 2. Juniü 1866 mai întâiu numai în despărțitura pentru esaminarea limbii, apoi, din 11. Decemvre 1866, și în a doaua, în locul decedatului director dela școala reală. Membrii acestei comisiuni însă au fost convocați numai de patru ori spre niște consfătuiri, odată în Noemvre 1866 și de trei ori în Mart și Maiü 1867, mai departe nu, din care cauza nici nu s'a lucrat nimică. Pe lângă desîn-teresarea președintelui a contribuit mult la neactivitatea acestei Comisiuni încă și nestăruința membrilor ei, fiindcă mai cu toții erau învăluiți cu diverse alte ocupațiuni. Cel puțin eu aveam la gimnasiü 20 de oare pe săptămână și de cores pe lună pînă la șese sute de teme pentru școleri și încă să redacted și Foaiea Soțietății pentru cultura și literătura romînească în Bucovina! Numai inspectorul școlar, carele trăduse romînește, cu ajutoriul profesorului A. Pumnul, din Istoriea Naturală a lui A. Pocorni „Împărăția Animalelor“ și „Împărăția Plantelor“ și le tipărise la Vieana în 1861 și 1863, mai trăduse acum încă și „Împărăția Mineralelor“, care de asemenea s'a tipărit în 1869 la Vieana, dupăce traducerea fusese corectată de mine.

Strămutindu-se președintele Comisiunii acesteia din Bucovina, n'a mai fost denumit altul în locul lui, și astfelü noaua școală reală a rămas nu numai fără cărți romînești de învățatură, dar' și fără profesori romîni, fiindcă numai foarte puțini Romîni se găsiu cari să îmbrățișede profesura anumea pentru această școală; și chiar și acești puțini nu se apucară de traducerea și publicarea cărților nemțești, aprobate de mai înainte, încă în decursul studiilor lor universitare, ca un felü de preparativă pentru viitoarea lor chiemare!

### § 98. Soțietatea literară și culturală ca censurătoare de cărți școlare.

Nenumindu-se în Comisiunea pentru esaminarea cărților romînești, destinate pentru școala reală gr. or. din Cernăuț, alt președinte în locul strămutatului Dr. G. Bozdech, ea a rămas ca și desfăcută.

Consiliul școlar al țării aveă însă mare trebuință de cărți didactice romînești precum pentru școlile primare, pre cari le căpătase sub privighiirea sa în urma legii imperiale din 14. Maiü 1869, așa și pentru școlile secundare. Neavînd însă în mijlocul său membri competenți pentru censurarea și compunerea astorfeliü de cărți, el prinse a se adresa, spre acest scop, către Soțietatea pentru cultura și literătura romînă în Bucovina. Printr'o scrisoare din 10. Decemvre 1869 Nr. 707 el cerü dela ea compunerea unui abecedariü romînesc pentru școlile primare, și prin altă scrisoare din 24. Noemvre 1870 Nr. 1875 îi supuse spre censurare o gramatică a limbii

<sup>1)</sup> Foaiea Soțietății pentru literătura și cultura romînă în Bucovina, anul II, 1866; pg. 195—207; 262; 287—290; anul III, 1867, pg. 91—94; 135—136.

nemțești, compusă de învățătorul Crisant Matiasieviciu, tot pentru școlile primare, și prin serisoarea din 28. April 1871 Nr. 696 vechia gramatică românească pentru clasa a patra compusă de profesorul Vasile Ianovicu. Această gramatică n'a putut fi recomădată spre retipărire din cauza scăderilor ce le avea. Abecedariul romănesc 'l-a compus învățătorul Ion Drogli, scriindu'l cu litere lătinești la dorința Soțietății. El a fost censurat de mine și aprobat, dar' nu se putu tipări decît abia în 1875, în editura de cărți școlare din Viena. Gramatica nemțască a lui Crisant Matiasieviciu am fost necesitat să o prelucru cu desăvîrșire, cu învoirea autorului, ca să'y pot dá aprobarea mea. Ea s'a tipărit tot la Viena în anul 1874.

De aci înnăinte neîncetat a continuat Consiliul școlar al țării a se adresă cătră această Soțietate, decîteori avea trebuința de consultul ei.

### § 99. Membru al Academiei Romăne din București.

Încă de prin anul 1862 încoace prinse a se vînturá mai cu adinsul cestiunea unificării ortografiei romănești la Romăniî din Austro-Ungaria, mai întîiî între învățații T. Cipariu, I. Muntean și A. Pumnul, în urma unei provocări din partea guvernului central, carele doría să fie în cărțile școlare un sîngur sistem ortografic. Din anul 1865 însă înnăinte, la inițiativa Soțietății literare romăne din Arad, începură a se interesă de resolvirea acestei cestiuni atît Soțietatea pentru literătura și cultura romănă din Bucovina, cît și Asoțiațiunea similară din Ardeal. La Romăniî din regatul Romăniei de astăzi lipsia însă pe atunci un organ literar, autorizat, cu carele ar fi putut aceste trei Soțietăți intră în pertratare pentru unificarea ortografilor romănești și stabili, în comun acord, pentru toți niște regule ortografice bine precisate.

Acest organ se creă abia în 1. April 1866 decătră ministrul de culte și înstrucțiune publică din București, C. A. Rosetti, la îmboldul <sup>1)</sup> espan-sivului în simțămintele sale romănești V. A. Urechie, pe atunci secretariu general la acel ministeriu. La decretarea sa se dete acestui organ numele de „Soțietate literară romănă“. Scopul acestei Soțietăți eră: să determăne ortografia limbii romănești; să facă o gramatică care să țină sama de organismul limbii romănești de pretutindinea, și apoi să compună și un dicționariu, carele să conțină toate cuvintele din graul romănesc, literar și vulgar. Soțietatea avea să fie compusă din 21 de membri, și anumea trei membri din fostul domniat al Moldovii și patru din cel al Țării Romănești, trei din Ardeal, doi din Bănatul Temeșan, doi din Mărămurăș, doi din Bucovina, trei din Basarabia și doi din Macedonia.

Ca represîntanți pentru Bucovina fură, intru una, decretați Alecu Hurmuzachi și Dr. Ambrosiu Dimitrovița, fără vreo prealabilă înțelegere cu ei, se vede că numai pe temeul că A. Hurmuzachi fusese redactor la „Bucovina, gazetă romănească pentru politică, religie și literătură“, care

<sup>1)</sup> Foalea Soț. p. lit. și c. r. în B. III. pg 175.

apăruse din Opt. 1848 pînă în Sept. 1850, iar' Dr. A. Dimitroviță redactă, prin April 1866, Foaiea Soțietății p. lit. și cult. rom. în Bucovina.

Pecît de cu bucurie fusese primită în Bucovina denumirea lui A. Hurmuzachi, pe atîtă se găsi de nenimerită a Drlui D. Dimitroviță. El însuși recunoscú aceasta șiși trimese îndată demisionarea motivată, atrăgînd atențiunea ministrului asupra mea. Însuși A. Hurmuzachi a intervenit la ministru pentru mine.

Pe timpurile acelea în Bucovina, după moartea lui A. Pumnul, treceam eú, în ochii tuturor, ca cel mai cunoscătorii și mai competent în ale gramaticii și literaturii romînești, poate și de aceea fiindcă publicaseiú cîte una alta în numerii apărúți ai Foi Soțietății. Pe temeul noăurilor înformațiunii și al demisiunii Drlui A. Dimitroviță, ministrul cultelor și înstrucțiunii publice, C. A. Rosetti, se grăbi a mă propune, iar' Alteța Sa domnitoriul Carol I, a mă denumí membru al Soțietății literare romîne prin decretul sãu din 11. Juniú 1866 Nr. 975.

Această noaúă Soțietate literarã romînã, la constituirea sa în August 1867, își dete numele de „Soțietate academicã romînã“, se împărți în trei secțiunii, una literarã istoricã, alta istoricã arheologicã și a treia a știinților naturale, șiși începú activitatea cu discusiuni asupra principiului după care sã se stãbileascã o ortografie unitarã pentru toți Romînii, cu votarea unei ortografii provizorie și cu fãcutul unor programe pentru compunerea unei gramaticii a limbii romînești și a unui dicționarii romînesc.

În urma discusiunilor din chîiar prima sesiune am cãpëtat convingerea, cã eú cu anevoie de voiú puté fi membra folositoriú în această Soțietate Academicã, deoarece, în ruptul capului, nu puteam împãrtãși vederile și principiile, după cari marea majoritate a membrilor erã decisã sãși urmeđe și sãși esecute lucrãrile pentru cari erã înstituitã. Cu toate acestea nu 'm-am dat chîiar dintru început demisiunea. Aveam multe motive sã nu 'mi-o daú. Eram și eú doarã, vrînd nevrînd, profesor de limba și literatura romîneascã, și aveam multã și mare trebuințã de înnoite studii în ramura această, dacã erã sã curëspund, după dorințã, înnaltei mele misiunii! Am sîmțit dela prima întãlnire și discutare cu atîția bãrbați ilustri, învëțați și esperți, cã mult pot profitã dela ei pentru lãrgirea, chîiarificarea și adîncirea vederilor și cunoștinților mele; pe lîngã aceasta mai cãpëtam încã dela ei și dela Soțietate cãrți, pre cari altfelú nu 'mi le-aș fi putut procurã și n'aș fi tras nici eú, nici învëțaceii miei folos din eruditul lor cuprins.

Mãcarcã aveam mare dor de a mă întãlni și discutã cît mai adeseori cu astfelú de bãrbați erudiți și esperți în mișcãri culturale și literare, totuș nu participam regulat la toate sesiunile generale anuale ale acestei Soțietãți Academice, fiindcã împrejurãrile în cari trãiam nu'mi permiteã aceasta fãrã periclitarea mai multor înterese de o ordine mai superioarã.

Între altele 'mi se refusase, în doauë rînduri, decãtrã autoritãțile mele

superioare atît primirea calităţii de membru cît şi participarea la o Soţietate în-afară de imperiū, măcarcă această Soţietate erá curat literară, şi provocată, în bună parte, şi prin mişcărilor pentru unificarea ortografiei romîneşti la Romîniî din Austro-Ungaria, patronate de guvernul de acoloá. Ne-participarea mea însá, ca şi a altor membri, împiedică uneori ţinerea întrunirilor şi lucrările Soţietăţii. Ca să scape Soţietatea de acest neconvenient, fuiñ provocat, în 24. August 1876, decătră dulcele mieű amic şi admirabilul autor al poesiei „Limba romînească“, ca să mă demit din calitatea de membru activ şi în locul ei să primesc pre aceea de membru onorariű. Íată aice această scrisoare!

„24. Aug. 1876.

„Prea stimate frate!

„Doresc mai întiű a afá de te afi sánătos, fiindcă vėd că nu voieşti a ne onorá cu venirea D-Tale. — Noi sîntem în sesiune academică, dar' sîntem prea încurcaţi, fiindcă nu ne putem întruni ca să avem numėrul regulamentariű spre a putė ţiné şedinţa plenarie: uniű membri se afá pe la băi, alţiű miniştri, alţiű cu diverse ocupaţiuni. Un sîngur mod ar fi ca să avem o poziţiune mai comodă: ca D-Ta şi dl. Cipariű, (carí se vede că sînteţi decisi a nu mai veni), să demisionaţi. S'a propus în Soţietate ca să vė denumim membri onorari, dar' ne-am temut ca să nu vė supėraţi, şi astfelű sîntem legaţi a vė suferi.

„Eű, ca amic, te-aş întrebá: de ce nu ne faci această înlesnire? Dacă nu ai gîndul să viű, de ce nu te demiti? Numirea de membru onorariű s'ar aclamá cu unanimitate.

„Primeşte sálutările

vechíului amic Sion m. p.“

La această amabilă scrisoare am rėspuns următoarele:

„Prea onorate şi prea stimate Domnule!

„Epistola D-Tale din 24. August a. c., prin care mă provocí ca să demisionėd din calitatea de membru al Soţietăţii Academice Romîne din Bucureşti, pentrucă nu vin la şedinţele ei anuale, am citit'o cu vie şi adincă împresiune.

„Ínnăinte de toate Te rog ca să mă scuzi că nu 7i-am rėspuns pînă acum, pentrucă sînt atît de ocupat şi stinghėrit, încit mai că nici nu aflu timp de rėsuflare.

„Mult iúbite Domnule! Te rog să'mi permiti a 7i spune, şi prin D-Ta şi celorlalţi prea onorabili conmembri, că cauza nevenirii mele de un timp încoace la sesiunile anuale ale Soţietăţii Academice Romîne nu este „fiindcă nu voesc“, saű pentru că „n'aş avė gînd să vin“ vreodată, ci adevėrata causă zace în neputinţa timpurală de a'mi ímplini această dorinţa şi dătorinţa. Pe de-o parte, poziţiunea politică soţială a Romînilor din Bucovina, de un timp încoace, este aşá de critică, încurcată şi tristă, încit

numai Dumnezeu Sîntul ştie orîde vor mai scăpa ei teferi dintrînsa; şi eu am crezut şi cred încă, că n'ar fi în interesul nostru de a atîta şi mai tare încordările existente prin călătoria mea la Bucureşti, fără de concediul superiorilor mîei carii, în timpul de faţă, nu cred că 'mi 'l-ar acordá. Pe de altă parte, am fost necontenit foarte ocupat cu oficiul meu, cu traducerea şi cu prelucrarea mai multor cărţi didactice pentru şcolile noastre populare. Acuma, după ce s'a înfiinţat, după cum ştiţi, o universitate aici în Cernăuţ, sînt atît de îmbuldit de afacerile bibliotecii, încît nici măcar răsufu nu am chiar în timpul aşá numitelor ferii. Pe lîngă aceasta mai sînt încă însărcinat şi cu suplinirea catedrei pentru limba şi literatura romîna la noaua universitate, pîna la aşedarea ei definitivă. Dacă veţi considerá aceea ce se cere de la o catedră de universitate, şi dacă veţi luá în bágare de samă că istoria literaturii romîne ni lipseşte detot, şi că ce se atinge de gramatica limbei noastre, tot ce există pîna acum puţin ce curăspunde cu cerinţele ştiinţii filologice din ziua de astăzi: atunci uşor veţi înţelege, cît lucru trebuie să'mi deie această catedră! Bucuros m'aş desface de această sarcină prea grea, dar' atunci catedra ar trebui să rămîna vacantă, pentrucă cu anevoe s'ar puté ocupá, în momentul de faţă, cu Romîni dela noi, şi aceasta poate că ar fi tot în dáuna noastră. De se va întîmplá însă, după cum sper, ca în anul viitorii scolastic, sau cel mult în alt an viitorii, să ocup eu definitiv această catedră, atunci, demisionînd din oficiul meu de custode al bibliotecii, aş puté întrebuintá feriile şcolastice spre a veni şi la şedinţele Soţietăţii Academice, fără a mai avé necesitate de concediul cuiva. Atunci aş fi în stare să'mi împlinesc cu succes datorinţa mea de membru al Soţietăţii Academice, şi aş face aceasta cu atîta mai cu plăcere, pentrucă, ca membru al ei, cu înlesnire aş puté călători la D-Voastră şi întrebuintá acolo bibliotecile existente spre completarea studiilor mele istorice literare.

„Iată, prea stimate Domnule, cum staū în realitate trebile, încît privesc ele nevenirea mea la Bucureşti!

„Dar' cu toate acestea nu sînt deloc despus nici de a fi numai „suferit“ ca membru din partea prea onorabililor mîei conmembri, nici de a'î stîngheri şi a'î ţiné pe loc în lucrările lor, prin lipsa mea timpurală, pentrucă şi eu doresc din toată inima ca Soţietatea noastră Academică din Bucureşti să prospere şi să ocupe cu onoare locul său printre alte Soţietăţi de acest felii, şi deoarece D-Ta se pare că cređi că, dacă eu aş înceta de a mai fi membru, Soţietatea noastră Academică se va puté completá şi innăintă cu sporii lucrările sale: de aceea nu pot decît să Te rog chiar a Te folosi de această scrisoare a mea ca de o demisiune din parte'mi, căci eu în viaţa mea, şi fără de a mă numi membru al Soţietăţii Academiei Romîne din Bucureşti, nicieînd nu voii scăpa din vedere ideea care a dat naştere acestei Soţietăţi ştiinţifice.

„Totodată Te-aş rugá să'mi permiţi încă observarea, că poate nu

s'ar cam potrivi cu prestigiul unei Soțietăți Academice de a mă denumi ca membru onorariu al ei pre mine carele nu mă pot fali pînă acuma cu lucrări științifice și literare de vreun merit. Ca simplu membru, și încă denumit, la crearea ei, de guvernul Romîniei, spre a represînta la lucrările ei științifice o țară mică romînească, dar' nefericită, încă tot 'mi se mai ședeă ceva, dar' ca domniea Voastră să mă denumiți membru onorariu al ei pe cuvînt numai „ca să nu mă supăr“, dacă mă veți sterge din mijlocul membrilor ei activi „spre a avé o pozițiune mai comodă“ pentru înnăntarea lucrărilor Soțietății: aceasta, mult iubite Domnule, ar fi pentru mine mai mult decît o umilință nemeritată. Te asecureq că nu sînt defelîu vanitos, și de aceea, mulțămind cu deplină sînceritate pentru binevoitoarele intențiuni ale prea onorabililor mei conmembri, declar că renunț la această onoare nemeritată încă. Un lucru, dacă 'mi-ar fi permis, aș cere cu rugare, ca adecă să binevoiți a despune ca să 'mi se împartășască toate lucrările Soțietății, de unde aũ încetat de a 'mi se mai trămite, ca să pot fi ne-curmat în curentul lucrărilor ei și să mă folosesc și eũ de ele în studiile de cari mă ocup.

„Te rog, prea iubite și prea stimate Domnule, a primî încredințarea prea distinsei mele considerațiunii cu carea mă însemn

„Cernăuț într'a 2/14 Sept. 1876.

Domniei Sale D-lui  
G. Sion în București.

al D-Tale devotat  
Ion Sbiera m. p.

În urma acestei demisiuni am primit următorîul rîspuns:

„8. Septevre 1876, București.

„Mult stimate amice!

„Am primit epistola D-Tale pe care am și comunicat'o colegilor noștri în conferință familiară. Ea a inspirat tuturoră părere de rău, se înțelege, dar' nimene n'a cugetat a primî declarațiunea D-Tale de decisivă, mai ales dupăce ni dai a speră că pe la anul viitorîu sperî a puté venî. Intențiunea mea însă'si n'a fost ca să'ți cer demisiunea, ci 'ți-am arătat dificultatea ce întîmpinăm întru a ne complectă, numărînd între noi persoane ce nu vin regulat la sarcina aceasta, — și închipuindu'mî că D-Ta, în realitate, veî fi avînd motive serioase de a te desgustă de compania academică, 'ți-am comunicat doară ideea, că mai bine ar fi să'ți trimiți demisiunea: mă gățiam chîr a propune să alegem pe dl. V. Bumbac ca reprezentant al literelor din Bucovina. Aceasta însă nu s'ar fi putut face decît după o demisiune adresată în formă cătră Președintele, și nemotivată. Acum însă nu mai poate fi vorba de aceasta. Vom duce-o cum vom puté!

„Despre activitatea lîngedă a Soțietății noastre poți căpétă cunoștință

din „Romînul“, care cred că se primește în Bucovina și carele publică protocoalele noastre.

„Te rog trimite'mi însemnare decînd aș încetat a 'ți se trimite imprimatele noastre, și ce anumea dorești a ave din Dicționarul și din Anale, pentru ca să regulez a 'ți se trimite.

„Primește sincerele mele sălutarî.

Frate și serv.

G. Sion m. p.

Nu m'ă-am mai reînnoit demisiunea; de aceea cînd s'a transformat Societatea Academică Romîna, prin legea din 21. Mart 1879 st. n. în Academie Romîna cu reședința în București, eu am fost păstrat și mai departe ca membru în ea.

### § 100. Continuarea mișcărilor politice din imperiū. (§ 70. pg. 156.)

În urma prifacerii sale în monarhie constituțională cu năzuinți liberale și germaniste sub memorabilul ministeriū Schmerling, Austria stîrnise în confederațiunea germană simpatii prețioase. De aceste simpatii germane voia să se folosească Nemții austriaci pentru lărgirea și întărirea preponderanții lor constituționale în întreaga monarhie. Sumeții de pozițiunea favorabilă ce 'și-o creaseră prin noaia Constituțiune Imperială, ei se arătau neînduplicabili la concesiuni timpurie și oportune către celealalte popoare conlocuitoare și către țările și regatele locuite de ele. Înșiși politicienii dirigenți ai împărăției erau înfumurați de aceste simpatii pangermaniste șiși esercitau înrîurința lor secolară în confederațiunea staturilor germane cu mai puțină circumspecțiune și cu mai mare cutedare. Îmbele aceste năzuinți au fost o greșală neiertabilă, fiindcă nu puteau găsi scuse înăaintea principiilor liberale și egalitare, în numele cărora pretindeau că se manifestează!

În fața acestei atotputernicii aparente și a acestei neînduplicabilități încăpătinate, nu rămase pentru popoarele negermane ale Austriei alta de făcut, decît să rebde și să aștepte alte împrejurări politice mai favorabile pentru ele.

Consiliul Imperial cel Larg, carele avea să manifeste și să represînte unitatea și puternicia împărăției, nu se putu întruni complet niciodată. Numai Romîni și Sași din Dieta Ardealului, în urma unor concesiuni primite, îl recunoscără ca organ unitar, și începură, din anul 1863 înăainte, a trimete în el pre represîntanții săi.

Consiliul Imperial Îngust încă nu putea funcționa cu deplină putere și regularitate, fiindcă în el își creaseră Nemții o majoritate artificială, neconfoarmă cu numărul și însemnătatea lor; celealalte popoare din cercul lui de competență nu erau represîntate în el nici în proporțiune cu numărul lor, nici după mărimea contribuțiilor lor la susținerea statului. Din această



causă, unele din aceste popoare, mai ales Polonii și Cehii făceau opunere și tindeau din răspuțeri la câștigarea unui teren mai larg și a unor condițiuni mai favorabile pentru cultivarea și dezvoltarea lor în mod propriu național.

Dovedindu-se în scurt timp că politica pangermănistă, urmărită de ministerul Schmerling (1860—1865), nu duce nici la înduplicarea tuturor camerelor legislative provinciale ca să-și trimită reprezentanții în Consiliul Imperial spre a păstra unitatea împărăției, nici la consolidarea conducerii esclusive în confederațiunea staturilor germane spre a realiza visul pangermanistic: se decise împăratul Francisc Iosif I ca să îndrumeze însuși în persoană împăcarea cu Maghiarii. Spre acest scop călători în Juniu 1865 la Buda-Pesta, unde fu primit cu strălucire și cu întusiasm de către magnații conservatori.

Resultatul acestei călătorii fu deocamdată numai demisionarea în Juliu 1865 a șmerlingianilor cancelari aulici din Ardeal și din Ungaria, și înlocuirea lor cu alții purconservatori și maghiaromanii.

În urma acestei întreprinderi împărătești își dăde ministerul Șmerling dimisiunea, și fu înlocuit cu ministerul Richard Belcredi (Juliu 1865 pînă Febr. 1867), carele își puse ca țintă încernirea de pe calea apucată și dezvoltarea Constituțiunii Imperiale pe temeliea diplomei din 20. Oct. 1860 în sens feudal și clerical, respectind mai mult autonomia țărilor și regatelor, și tinzind la confederarea lor cu reprezentanța comună pentru afacerile comune interne și externe numai în persoana împăratului și a ministeriului său, fără de vreun Consiliu Imperial.

Prin manifestul împărătesc din 20 Sept. 1865 fu sistată activitatea Consiliului Imperial, Îngust și Larg, pînă după consultarea camerelor legislative provinciale în privința păstrării sau înlocuirii lui cu altă instituțiune imperială. În Dec. 1865, însuși împăratul deschise camera legislativă ungurească din Buda-Pesta prin un cuvînt de tron, în care vestea îngîmfăților Maghiari, că va recunoaște continuitatea și valabilitatea legilor revoluționare din anul 1848, dacă vor fi supuse mai întîiu la o reviduire spre mulțămirea tuturor popoarelor din regatul Ungariei și țările ce se țin de el. Maghiarii, îndrjjiți de condescendența împăratului, nu prea voiau, dintru început, să îplinească această condițiune împărătească, ci steteau morțiș pe recunoașterea necondiționată a acelor legi; mai ales stăruiă întru aceasta partida coșutistă, ultranațională și rădicală.

În Bohemia, Cehii agitaă deasemenea pentru restaurarea fostului lor regat. Spre a-i îmbună, ministrul R. Belcredi emise în Ianuarie 1866 o ordinăciune, prin care se stăbilă folosirea și a graiului cehesc prin oficiile statului. Se începură pertrătări pentru o conțelegere și învoială prin concesiuni reciproce. Încă nu se sfîșiră aceste pertrătări, și deodată isbuenf, în Juniu 1866, un războiu între Austria și Prusia însoțită cu Italia, războiu care se fini cu pacea dela Praga din 23. August 1866.

Din nefericire, acest război fú desatros pentru împériul Habsburgilor precum pentru marginile aşá şi pentru preponderanţa lui în confederaţiunea staturilor germane.

După încheierea păcii, concepú ministru R. Belcredi ideea de a face din ţările împărăţiei habsburgice cinci grupe politice sub numirea de regate, una pentru Maghiari, a doua pentru Slavii dela mîdădi, a treia pentru Cehi, a patra pentru Poloni, şi a cincia pentru Nemţii din ţările apusene nemţeşti. Camerele legislative provinţiale, carele trimeteau represîntanţi în Consiliul Împerial Îngust, fură disolvate în 3. Faur 1867 şi alese altele noaue în locul lor. Acestea, precum şi camerele legislative provinţiale din Ungaria, Ardeal şi Croaţia-Slavonia, aveau să trimată represîntanţi la un Consiliu Împerial e s t r a o r d i n a r i ũ, spre a se înţelege împreună asupra ţărilor, respective teritoriilor, cari să compună fiecare grupă. Acest plan stîrní o vijilie de nemulţamiri şi de agitări. Însu'si ministru de esterne, Frideric Beust (1866—1871), carele se bucurá de încrederea împăratului, nu erá îndestulat cu acest plan, fiindcă, prin realizarea lui, ar fi căpătat Slavii o preponderanţă în împărăţie; de aceea dete împăratului sfatul ca să se împace cu Maghiarii şi să facă pe voie precum Maghiarilor, aşá şi Nemţilor. Belcredi îşi căpătâ dimisiunea în 7. Faur 1867, iar' F. Beust îi ocupâ locul ca ministru preşedinte.

De acest sfat fatal al lui F. Beust se folosîră atît Maghiarii ceş pururea neadormiţi şi zeloşi pentru apărarea intereselor lor particulare, naţionale şi politice, cît şi Nemţii ceş scoşi acuma cu ţările lor din confederaţiunea staturilor germane, şi stoarseră dela împăratul modificarea Constituţiunii din 26. Faur 1861 şi pentru sine nişte concesiuni, cari au devenit germenul nemulţamirii popoarelor din împărăţie şi al agitaţiunilor lor continue. Aceste agitaţiuni se caracteriseadă pentru unele popoare prin năzuinţa lor febrilă de a scăpá de supremăţie şi de strîmbătătire, şi de a ajunge la egalitate naţională şi constituţională, iar' pentru altele prin stăruinţa lor neîncetată de a'si mănţineá supremăţia şi privilegiile constituţionale cu mijloace dreptă admise de foarţa brutală, dar' nepermise de principiile morale şi filosofice.

Învoiala cu Maghiarii se făcú chiar îndată, şi fú promulgată prin mai multe scrisori împărăteşti, dátate din Faur 1867. Această învoială însă, fiind o schimbare în Constituţiunea Împerială din 26. Faur 1861, aveá trebuinţă şi de consimţămîntul Consiliului Împerial Îngust. El fú deci convocat pe 22. Maiú 1867. Într'acesta căpătară Nemţii liberali majoritatea, dupăce li se alăturaseră şi Polonii, căştigaţi prin promisiunea oitorva privilegii pentru naţionalitatea lor. Ei primiră pactul dualistic în urma unor discussiuni îndelungate şi a învoirii ministeriului cu modificarea şi mai departe în sens mai liberal a Constituţiunii Împeriale din 26. Faur 1861, prin acceptarea a patru legi fundămîntale de stat, una asupra drepturilor generale ale cetăţenilor, a doua asupra exercitării

puterii guvernative și esecutive, a treia asupra puterii județiare și a patra asupra înființării unei judecătoriai imperiale. Aceste patru legi, dimpreună cu legea prin care se schimbase legea fundămîntală asupra represîntanței unitare a imperiului, și cu legea asupra afacerilor comune a tuturor țărilor monarhiei austriace și asupra modului pertrătării lor, precum și cu legea prin care se arată începutul valabilității acestor legi, fură promulgate într'a 21. Decemvre 1867, de unde și numirea lor de Constituțiune Imperială Decemvriană.

Pentru pertrătarea afacerilor comune îmbelor părți ale împărăției se introduse înstituțiunea Delegațiunilor, una aleasă de camera legislativă ungurească din Buda-Pesta, iar' a doia decătră Consiliul Imperial din Vieana. Aceste Delegațiuni, convocate pe rînd, odată în Buda-Pesta, a doia oară în Vieana, deliberează separat și se înțeleg prin corespondență și prin Ministeriul Imperial comun, responsabil, compus din trei miniștri, unul pentru afacerile esterne, al doile pentru răsboi și al treile pentru finanțe. Aceste Delegațiuni se întruniră pentru întîia dată la Vieana în 7 Ianuarîu 1868.

În urma acestei învoiele, împărăția Habsburgilor, din unitară cum eră mai înnăinte, deveni deodată dualistă, ea se împărți în doăe părți separate, avînd fiecare cîte o Constituțiune proprie diferită și cîte un ministeriū particular; una din aceste doăe părți, cea răsăriteană, Translaïtania, fū dată în sama Maghiarilor, iar' a doia, cea apuseană, Cislaitania, lăsată pe socoteala Nemților. Unitatea acestor doăe părți se conservă numai în persoana Domnitoriului lor, carele o represîntă prin ministeriul său, dis al afacerilor comune. Însă și împărăția își schimbă numirea de mai înnăinte, Austria, în Austro-Ungaria s. împărăția austroungară. Domnitoriul ei, într'această noaă însușie, își luă titlul de Împărat și Rege.

Această împărțală dualistă, precum și scopul ei, își găsiră o espresiune vederată chiar și în hărtiea-monetă. Precînd mai înnăinte institutul însărcinat cu emisiunea hărtiei-monete se numia Bancă Națională Austriacă, și valoarea bancnotelor se tipăriră în graiurile tuturor popoarelor din monarhie, acum, dela reînnoirea privilegiului ei prin legea din 1. Juliū 1878 încoace, institutul acesta își luă numele de Bancă Austroungară, și prinse a emite bancnote tipărirind valoarea lor numai în cele doăe graiuri privilegiate, pe o parte numai în cel nemțesc și pe de cealaltă parte numai în cel măghieresc, dînd prin aceasta a înțelege, că cealalte graiuri poporane din îbele părți ale împărăției nu mai sînt egal îndreptățite, dupăcum fuseseră, în urma Constituțiunii Imperiale din 4. Mart 1849 și din 26. Faur 1861, față de graiul nemțesc!

În urma acestei învoiele dualiste, deși nu tocmai la cumpenă dreptă pentru îbele popoare privilegiate, Nemții renunțară la stăruința lor de pînă acum pentru o Constituțiune Imperială centralistă, acceptară

dualismul, fiindcă vedeau în el folos pentru sine, și se îndestulară, deocamdată, numai cu supremăția politică prin camerele legislative provinciale și în imbele camere legislative ale Consiliului Imperial, supremăție care li eră încîtva asigurată în urma modului compunerii acestor corpuri.

Dacă învoiala dualistă îndestulă pre Maghiarii aproape cu desăvîrșire și pre Nemți în bună parte, ea lăsă amărăciune, nemulțămire și agitare printre Cehi, Poloni, Romîni, Sîrbi, Slovaci, Sloveni, și Italieni precum și în partida feudailor și a clericalilor, și rămase cauză permanentă la o mulțime de zbuțumări politice, cari nici astăzi (1898) nu sînt potolite. În Translaïtania lupta dintre privilegiații Maghiarii și celealalte popoare desconsiderate se continuă nu numai pentru egala îndreptățire a graiurilor naționale în școală, în instituțiunile și oficiile publice, dar' și pentru restaurarea autonomiei marelui principat al Ardealului; în Cislaitania această luptă este mai complicată. Ea s'a susținut și se susține încă parte între liberali și feudali clericali pentru prevalarea ideilor lor în organizarea instituțiunilor și șerviciilor publice; între Nemți și celealalte popoare atît pentru egala îndreptățire a graiurilor naționale în toate ramurile vieții publice, cît și pentru lărgirea și întregirea autonomiei țarilor, precum și pentru restaurarea regatului Bohemiei în foastele lui margini, cam în aceeaș măsură, cum a fost restaurat regatul Ungariei. În Cislaitania, se numără de aci înnăinte Credincioși constituțiunii toți cîți apărau Constituțiunea Imperială Decemvriană, mai rare ori Centraliști fiindcă acest cuvînt nu mai represintă acum aceeaș închipuintă ca înnăinte de dualism, precînd cei ce o combăteau și'i cercau modificarea în sensul pretensiunilor lor se numău unii Feudali-clericali, alții Naționali s. Naționaliști, și mai alții Autonomiști.

După introducerea formală și de fapt a Constituțiunii Dualiste Imperiale, se formă în Cislaitania un ministeriū de credincioși constituțiunii sub președinția înfocatului Neamț, a principelui Carlos A u e r s p e r g, în 1. Ianuarî 1868. Într'acest ministeriū mai figură dintre magnați numai contele Eduard Taaffe și contele Alfred Potocki (Pototchi), toți ceialalți miniștri erău plebeieni. Pe lîngă credincioșia constituțiunii, acest ministeriū mai eră încă și liberal și economist. Sub conducerea lui, Consiliul Imperial votă trei legi de mare însemnătate, îndreptate tustrele în contra atotputerniciei preuțimii romanocatolice. Prin una din ele 'i se luă jurisdicțiunea în afacerile matrimoniale și se încredință judecătoriilor civile; prin a doaua 'i se luă dreptul de a privighia și a controlă învățămîntul public și privat în toate gradele lui, și se dete organelor administrative civile; iar' prin a treia se regulară rēporturile interconfesionale pe temeliea egalei îndreptățiri. Aceste legi fură sancționate și promulgate în 25. Maiū 1868. Ele provocară proteste din partea episcopilor romanocatolici, iar' papa le dechieră de nule și de neavenite în Juniū 1868.

După aceasta se puse ministeriul să introducă ordine și controlă în finanțele statului și în armată, propunând Consiliului Imperial mai multe legi, cari se votară și se promulgară cu grăbire. Chiar curtea cu jurați fû introdusă în 1869 pentru procesele politice și de presă. Stăruința liberalilor însă din Consiliul Imperial de a anulă Concordatul încheiat cu papa în 18. August 1855, și de a introduce căsătoria civilă, nu întâmpină aprobarea în cercurile normative, nici sprijinul majorității ministeriale. Acest refus desconcertă pe liberali și'i descurajă de a continuă lupta mai departe cu împetuositatea lor liberală!

Precînd în Consiliul Imperial se desvoltau treburile destul de bine în sensul credincioșilor constituțiunii, nu tot așa se petreceau lucrurile prin dietele s. camerele legislative provinciale. Cu deosebire erau Cehii din Bohemia și Moravia aceia cari făceau opozițiune crîncenă și consecentă, și anumea nu pe terenul liberalismului, orî feudalismului și clericalismului, ci pe terenul naționalismului și al autonomismului, precum și al dreptului lor public de stat. Într'a 22. August 1868 nu se presîntară în camera legislativă a țării din Praga optzeci și unul de deputați cehi, ei deteră o declarațiune în scris, prin care protestară încontra competenței Consiliului Imperial de a votă legi valabile și pentru regatul Bohemiei, și cerură dela împăratul să facă și cu ei o învoială, precum făcuse cu Maghiarii. Astfelu de declarațiune o făcură și Cehii din Moravia în dieta lor, din care causă căpătară cu toții porecla de **Declara n ț i**.

Declarațiunea Cehilor din Bohemia o răspuseră colegii lor nemți din dietă prin votarea anulării ordinăciunii contelui R. Belcredi din 1866 relativă la folosirea graului cehesc în oficiile și înstituțiunile publice. Mare nesocotință fû aceasta! Urmară apoi tumulturi și păruiele și mai pe urmă, în 10. Opt. 1868, starea de asediū asupra Pragei.

Slovenii de prin Carniolia, Stiria și Carintia, și Tirolenii, încă făceau zgomot, cei dintîi mai mult pentru egala lor îndreptățire națională, cei din urmă însă încontra liberalismului îndreptat încontra bisericii.

Chiar și Polonii, măcaroă cochetau mult cu Nemții din Consiliul Imperial, încă votară într'a 24. Sept. 1868, în dieta lor provincială, o resoluțiune, prin care pretindeau o deplină autonomie a Galiției cu o administrațiune națională polonească în ea, și în consiliul împăratului un ministru fără portofoliū, dar' răspunsabil camerei lor legislative provinciale.

În urma acestor mișcări vioaie, autonomiste, naționaliste și clericale de prin camerele legislative provinciale, ușor se putea prevedé că deputații trimiseși de aceste camere în Consiliul Imperial, la un moment dat, îl vor părăsi și descompletă, și că, pe viitoru, nu vor mai trimete represîntanți în el. Spre a scăpă esistența Consiliului Imperial de pericol și spre a'i face neatîrnat de camerele legislative provinciale, la inițiativa camerei legislative din Austria de jos, ministeriul voia să propună, în Decembrie 1869, spre votare un proiect de lege, ca de acū înnăinte membrii Consiliului

Împăratul din camera deputaților să nu mai fie trimise decât dietele provinciale, ci aleși deadreptul decât alegătorii deputaților din ele. De și toți miniștrii erau înțeleși în principiu, totuș se iviră între dânșii două opinii, una, a majorității de cincă, care doriă ca legea să fie îndată propusă și votată, iar' alta, a minorității de trei, care, temîndu-se ca nu cumva unii deputați să părăsască îndată Consiliul Împărat și să'l descomplete, saū că nu vor avé în el majoritatea calificată de două treți, stăruia ca, mai întîiu, să se împace oarecum cu Cehii și cu Polonii, făcîndu-li concesiuni moderate. Atît majoritatea cît și minoritatea miniștrilor își supuse împăratului părerea prin memorii separate într'a 18. și 24. Decemvre 1869.

Împăratul eră pentru împăcare, dar' vîdînd că camera magnaților a Consiliului Împărat este pentru opiniunea majorității ministeriale, primî dimisiunea miniștrilor din minoritate, întregi în Ianuarî 1870 ministeriul sub președinția D-rului Leopold Hasner cavaler de Artha, și'l însărcină să facă o încercarea cu aplicarea părerii majorității. Încercarea însă nu isbuti, fiindcă comisiunea camerei deputaților din Consiliul Împărat, însărcinată cu un rîport asupra rezoluțiunii dietei polone din 14. Sept. 1868, rîspinse în 29. Mart 1870 pretensiunile din ea, lucru care făcu ca să părăsască Consiliul Împărat toți deputații autonomiști și naționaliști, precum eră Polonii, Slovenii și Romîni din Bucovina; chîr și unii deputați clericali îl părăsiră, astfel că acuma nu mai eră în număr.

Ministeriul Hasner își dete demisiunea și fî înlocuit într'a 12. April 1870 cu un ministeriū sub președinția contelui Alfred Potocki (Pototchi), compus din bărbați cu intențiunii împăcuitoare și autonomiste. Acest ministeriū se încercă să câștige pre Cehi și pre Poloni pentru Constituțiunea Împărată Dualistă, făcîndu-li însămnate concesiuni pentru autonomia țărilor lor, dar' vîdînd că nici unii, nici alții nu se învoiesc cu concesiunile acordate, disolvă atît camera deputaților a Consiliului Împărat, cît și dietele provinciale, ordonă alegeri noăe, și convocă dietele, unele pe 20. și 27. August, altele pe 2. Septemvre, iar' Consiliul Împărat pe 15. Septemvre 1870.

În timpul alegerilor se săvîrși o faptă de valoare istorică universală. Conciliul Vatican adecă votă, în 13. Juliū, dogma asupra nefalibilității papei. Într'această calitate și în virtutea Concordatului din 18. Aug. 1855, papa puteă să întrevină cu mai multă autoritate în favoarea clericalilor și a feudalilor din împărație; de aceea se grăbi împăratul, la stăruința ministerelor sale din Vieana și din Buda-Pesta, și notifică într'a 30. Juliū 1870 anularea Concordatului pe temeul, că acuma una din părțile contractante își schimbasese calitatea sa de mai înainte.

Alegerile pentru dietele provinciale ieșiră în favoarea curentului autonomist și naționalist; iar' partida credincioșilor constituțiunii rîmase mai pretutindinea în minoritate. Cînd veni însă rîndul ca dietele provinciale

să-și trimată deputații în Consiliul Împerial, toate trimeseră, numai Cehii din Bohemia, avînd majoritatea în dieta lor, nu se învoiră la aceasta, ei cerură într'a 14. Sept. 1870 ca mai întîi să se recunoască regatului Bohemiei dreptul lui public de mai înainte.

Neconcedînd ministeriul această pretensiune prealabilă, ordonă într'a 6. Optomvre în Bohemia alegeri directe pentru Consiliul Împerial. Se aleseră 30 de Cehi și 24 de Nemți. Cehii refuseră participarea la Consiliul Împerial, Nemții însă veniră și efeptuiră prin aceasta, ca partida credincioșilor constituțiunii să dispună în el de majoritate. De această majoritate se folosiră Nemții din înbele camere ale Consiliului Împerial și cerură dela împăratul prin adrese votate în Noemvre, ca să nu-și deie consîmțămîntul la modificarea Constituțiunii Dualiste Decemvriene, arătînd în ele zădărnicia năzuinților ministeriale și pericolitatea pentru împărăție a pretensiunilor cehești. În urma acestor adrese își dete ministeriul dimisiunea, care însă nu fû primită decît în Faur 1871.

În intervalul dela Noemvre 1870 pînă în Faur 1871 avură partidele destul timp ca să-și esercite înrîurînța pe la toți factorii normativi. Năzuitorii pentru împăcarea autonomiștilor și naționaliștilor și pentru consolidarea regimului parlamentar reușiră în stăruințele lor, căci împăratul chîemă într'a 7. Faur 1871 la dirigența Cislaitaniei un ministeriū favorabil împăcăciunii, sub președința contelui Carol Hohenvart, cu doi miniștri cehi și cu unul polon în el.

Cum s'aū desfășurat trebile mai departe, voū espune la rēstîmpul de sub G, la continuarea acestor mișcări (§ 114).

### § 101. Continuarea mișcărilor politice în Bucovina. (§ 71. pg. 162.)

Frămîntările politice dela centrul împărăției n'aū putut ca să nu găsească rēsunet puternec și la Romîniū din Bucovina. Dreptul public al acestei țări nu eră nici destul de vechiū, nici adînc înrădăcinat în conștiința tuturor locuitorilor; el se întemeiă: 1, pe un decret aulic dela împăratul Iosif II din 15. Mart 1783, prin care Districtul saū Țînutul Bucoviniū fû dechierat, pentru întîileșdată, ca „provință politică“ fără de nicio legătură cu vreuna din învecinatele țări ale împărăției; — 2, pe patentul împăratului Leopold II din 29. Septemvre 1790, prin care s'a despreunat Bucovina de Galiția și s'a dechierat din nou „ca provință de sine stătătoare“; — 3, pe Constituțiunea Împerială din 4. Mart 1849, unde Bucovina eră dechierată ca „țară de coroană ereditară“ sub numele de Ducat; — 4, pe patentul împărătesc din 29. Septemvre 1850, prin carele s'a publicat un statut pentru autonomia ei, și i s'a dat un guvernătoriū propriū, mai întîiū provizoriū, iar' definitiv din 10. Maiū 1854 înainte; — 5, pe patentul împărătesc din 20. Optomvre 1860, prin carele din nou se recunoaște, însă numai în principiū, autonomia tuturor țărilor din monarhie, prin urmare și a

Bucoviniî; — 6, pe patentul din 26. Faur 1861, prin care se publică însă și noașa Constituțiune Împerială cu cîte un statut special pentru esercitarea autonomiei diferitelor țări și regate; — și 7, pe diploma din 9. Decemvre 1862, prin care se dă Bucoviniî o marcă proprie provincială, recunoscîndu'i-se caracterul ei istoric romînesc.

Viiața parlamentară s'a înaugurat în Bucovina în 6. April în 1861 cu limba romîneasă ca limbă a țării, a caracterului ei istoric, și cu limba nemțască ca limbă oficială și diplomatică în tot împeriul. În îmele aceste doauă limbî s'aŭ și redactat și publicat protocoalele ședinților din sesiunea din 1861. Se așteptă ca să se urmede astfel și mai departe, și ca toți deputații romîni să vorbească numai romînește în camera legislativă a țării, și ca tot așa să se officiede și în organul ei represîntativ și autonom, în Comitetul Țării s. Dietal adecă. Dar' ce să vedî! Cînd s'a constituit Comitetul Țării, membrii lui, deși în majoritate romîni, n'aŭ fost în stare să facă aceasta; cu toții începură să vorbească între sine numai nemțeste, și întroduseră astfel, prin sîmplă întrebunțare, limba nemțască ca limbă oficială în organul autonom al țării. Causa de ce? Fiîndcă toți Romîniî din Comitetul Țării, și chiar din camera ei legislativă, afară de unul sîngur, țaran cu puțină cunoștință de carte, știaŭ vorbi nemțeste mai bine decît romînește, căci studiile 'și le făcuseră prin școlî, unde toată învătătura se predă numai în graiul nemțesc; lor dară li lipsiaŭ nu numai espresiuîi potrivite pentru cunoștințele ce le aveaŭ, dar' și stilul romînesc în care săși espună cugetările. Bărbați pentru funcțiunile de concept și de manipulare încă nu se găsiaŭ cu deplină cunoștință a limbii romînești. Esistă decî o mare greutate în privința aceasta, greutate care numai prin o voință decisivă și stătornică din partea deputaților s'ar fi putut delătură. Și tocmai aceasta lipsia la cei mai mulți din ei! Toate întrevenirile și stăruițele personale ale membrilor din dirigența Soșietății culturale și literare pe lîngă ei nu ajutară nimică. Pretutîndinea întîmpinaŭ scusa: deocamdată nu sîntem în stare; n'avem oameni; trebuie răbdare!

De această neputință momentană a deputaților romîni s'aŭ folosit, cu prisosînță, adversarii autonomiei țării și ai desvoltării naționale a Romînilor, atît în camera legislativă cît și în afară de ea, spre a contrariă neîncetat și spre a zădărnici multe întreprinderi bune romînești. De aci înnainte toți străiniî, deși veniți în Bucovina pentru căutarea subsistinții lor, nu s'aŭ prea arătat cu priință pentru Romîni; urmăriaŭ și ei pentru sine scopuri naționale în contra îndigenilor!

### Diploma împărătească pentru marca Bucoviniî.

Măcarcă membrii Comitetului Dietal ocupaseră cu doi bravi Romîni funcțiunea de secretariî și de concepist la acest oficiu, tot nu fură în stare să se folosască, la esercitarea autonomiei țării, de limba ei istorică, de cea romîneasă; însă, spre a salvă viitorul, ei grijîră cu scrupulositate ca să se ateste



Bucoviniî și să 'i se păstrede măcar caracterul ei istoric romînesc. Aû stăruit dară și aû căpătat dela împăratul Francisc Iosif I, prin preainnalta rezoluțiune din 26. August 1861, pentru Bucovina dreptul de a avé și ea, ca și celealalte țări și regate, marca sa proprie cu însemnele sale istorice.

Spre a compune diploma pentru această marcă, trebuia numaidecît o scurtă espunere a întâmplărilor mai remarcabile din trecutul țării. Dirigenții se adresară la mine. Eă li deteiu romînește o scurtă schiță istorică, pre care o păstređ încă, și pre care a trădus'o nemțește cu multe abreviaturi secretariul Comitetului, amicul mieu Orest Reni de Hirșeni. Această traducere, prescurtată și ea, a fost întrebuiñtată apoi ca espositiv istoric la compusul diplomii pentru marca Bucoviniî. Această diplomă poartă data de 9. Decemvre 1862, și este publicată în Foaiea Soțietății p. c. și lit. rom. în B. anul I pg. 75—78, cu strecurarea a doauă erori în cifrele anilor (1788=1786 și 1807=1817), decătră O. Reni, însoțindu-o cu o întroducere și cu o închiñare.

Constituțiunea Împerială din 26. Faur 1861 nu fú primită, precum am vėđut, nici de toate popoarele, nici de toate țările împărăției. Împăratul Francisc Iosif I însă, în dorința Sa nestrămutată de a asigură înteresele împărăției întregi prin o Constituțiune, care să'si aibă puterea în participarea liberă la ea a tuturor popoarelor, vestí prin manifestul său din 20. Septemvre 1865, că s'a decis să întroducă în Constituțiunea Împerială din 26. Faur 1861 niște modificări, prin cari să se delătore scrupulele unor popoare de a o acceptă de bună voie, scrupule întemeiate pe dreptul lor public de mai înnaînte.

Într'acest manifest se întonară cu apăsare acele principii de reorganizare a împărăției, cari fuseseră enunțiate prin Diploma împărătească din 20. Optomvre 1860. Decí se tindeă la noața modificare a Constituțiunii Februariane mai mult spre o confederare de țări, decît de popoare. Și tocmai această tendință stîrni la politicieniî romîniî din Bucovina multe și întemeiate griji pentru soartea viitoare a patriei lor înguste. Se vorbiă, ba chiar se stăruia cu tot adinsul prin unele cercuri politice, ca cu ocasiunea acestei modificări a Constituțiunii Împeriale Februariane să se facă cinci grupuri de țări cu oite o largă autonomie particulară și cu o sîngură represîntanță comună imperială pentru afacerile comune (pg. 211). Esistă dară mare teamă printre naționalistiî și autonomistiî romîniî din Bucovina ca nu cumva, în cazul formării acestor grupări de regate și țări, Bucovina să fie trasă în grupul galițian!

Relativ la țînuta Romînilor bucovineniî, în caz de formare a acestor grupuri constituționale, esistă la ei mai multe păreri binedefinite. Cu toții se uniaû în a rėspinge orice legătură cu Galiția; atît de triste și de îngrozitoare erau amintirile lor din trecut! Cînd însă eră vorba, că de care alt grup să se țînă Bucovina, se iví printre Romîni, și se acredita, o părere alternativă. Cu toții erau de acord ca să tragă spre celealalte țări

locuite de Romîni, spre Ardeal, Măramurăş, Crişana şi Temişana, şi să năzuiască a formă împreună cu acestea o grupare romînească de ţări autonome, şi numai în caz cînd nu s'ar puté realisá aceasta, să tindă cu toţii spre grupul nemţesc dela centrul împărăţiei.

Nu putem negá însă că, pe lîngă această părere alternativă, mai esistă încă şi alta, de asemenea admisă de Romîniîi bucovineni şi luatá de ei în calculele lor, aceea adevă, ca să stăruiască ca Bucovina să fie deplin autoamă şi să rămînă sîngurá de sine, stînd în legătură numai cu guvernul, respective cu parlamentul central. Această opiniune erá adoptatá şi de Nemţii şi de Jidaniîi bucovineni, şi sprijinitá şi apăratá de ei cu multá căldură, însă nici din aceleaş motive, nici din aceleaş intenţiuni cu cari o făceau Romîniîi. Prin această tendinţă, Romîniîi credeaú că, întrînd în legături constituţionale mai deaproape numai cu ţările şi popoarele necongenerice din depártare, mai uşor îşi vor conservá, apără şi desvoltá naţionalitatea proprie, iar' Nemţii şi Jidaniîi, prin această legătură, aşteptaú dela conaţionalii şi coregionariîi săi din apus sucurs întru întărirea numérului lor, şi dela funcţionariîi veniţi de pe acolo, sprijîn eficaciú pentru mánţinerea graiului nemţesc prin şcolí şi oficii.

Pe temeul acestor opiniuni diferite începurá a se numí unii federaliştii şi alţii centraliştii, iar' după scopurile ce le urmăriáu, unii româniştii saú, pur şi simplu, naţionaliştii, şi ceialalţi germaniştii saú germanisători. După aceste distincţiuni s'au urmat apoi mai departe luptele politice şi culturale în Bucovina!

Crisa constituţională, ivită în anul 1865, se sfirşi în 1867 cu o nenorocire cumplită pentru Romîniîi ardeleni şi ungurenii, ei furá sacrifaţi Maghărilor. Romîniîi bucovineni însă şi patria lor scăpará cu bine; poziţiunea lor constituţională nu se alterá întru nimicá; ei se liniştirá cît pentru sine, dar' rêmaserá cu amarul în inimă pentru soartea confráţilor lor ardeleni şi ungurenii.

Dar' şi această linişte nu fú de lungá duratá! Crearea dualismului nu mulţamí pe deplin nici pre popoarele din Translaítania nici pre cele din Cisláitania. Pentru Romîniîi din Bucovina erá de mare însămnatate ţinuta politicá a Polonilor vecini. Manifestînd aceştia în 24. Sept. 1868, printr'o rezoluţiune votatá în dieta lor, dorinţa şi stăruinţa pentru o deplină autonomie a Galíţiei cu o administraţiune naţională polonească, se alármará din noú politicieniîi bucovineni. Mulţi din ei se temeáu ca nu cumva Poloniîi, la vreun prilej favorabil, să íasá cu vreo pretensiune la reîmpreunarea Bucoviniîi într'un chip oarecare, şi prinserá a'si manifestá îndestularea cu Constituţiunea Împerială Dualistá Decemvriana, între altele şi prin aceea, că se numíáu ostentativ credincioşi constituţiuniîi. În fruntea acestora stá binemeritul Eudociú Hurmuzachi, pe atunciá căpitan al Bucoviniîi. Eraú însă politicieni bucovineni şi de aceia cariî, rădîmaţi pe individualitatea istoricá a ţării, recunoscutá şi sancţionatá de împăratul Francise Ios'f I prin diploma din 9. Decemvre 1862, precum

și pe legile fundamentale de stat relative la autonomia ei, pășiau cu încredere înăinte și nu prea țineau sama, în calculele sale politice, de niște eventuale deșertăciuni polonești, fiindcă își dăceau că, dacă Româniî bucovineni ar avé să steie vreodată împreună cu Poloniî în dieta lor provincială, ușor s'ar uni cu Ruteniî și li-ar face greutate de acelea că n'ar fi bucuroși de dânșii. Ba chiar erau și uniî Poloniî cariî asigurau pre Româniî de bunele lor intențiuni față cu Bucovina. În fruntea acestor politiciani români stă baronul Alecsandru Petrino. Spre deosebire de credincioșii constituțiunii, acești Români își luară numele politic de autonomiști, fiindcă tindeau la lărgirea autonomiei țării și, cu deosebire, la desăvârșita ei separare de Galiția precum pe terenul județiar așa și pe cel economic.

Această bifurcare în năzuințele politice ale Românilor bucovineni se înrădăcină curînd și tare printre ei. Curentul autonomist și naționalist începu a se lăți și a câștiga tot din ce în ce mai mult teren printre Români. Chiar și uniî neromâni intrară în el. Acest curent prinse a se manifesta și în dieta țării în perioada ei legislativă a doăna (1867—1870), cu deosebire în sesiunea ei a doăna și a treia din anii 1868 și 1869, și anumea prin aceea că se cerură: 1, o curte de apel pentru Bucovina (5. Sept. 1868); — 2, înființarea unei academii juridice în Cernăuț (25. Sept. 1868); — 3, introducerea limbei romînești la pertrătările judecătorești (25. Sept. 1868); — 4, Stenografii români la desbaterile din dietă (15. Sept. 1869); — 5, purtarea protocolului și în limba romînească (24. Sept. și 30. Opt. 1869); — 6, un tribunal de prima instanță în Suceava (9. și 28. Opt. 1869); — și 7, adunări represîntative pentru ținuturi (10. Opt. 1868 și 13. 28. Sept. 1869.)

Dar' nu numai în țară aveă pe timpul acesta curentul autonomist o preponderanță, ci el găsi favoare și în cercurile mai înnalte politice, cu deosebire la ministeriul Alfred Potocki (Potoțchi) (April 1870 — Faur 1871) și la urmașul acestuia, la ministeriul contelui Carol Hohenvart (Faur 1871 — Noemvre 1871). Această favoare își găsi espresiunea, între altele, și prin aceea că se puseră în fruntea dietei țării, din nou alese și convocate în August 1870, doi Români, baronul Alecsandru Vasilco ca căpitan, iar' Teofil Bendela ca vicecăpitan, și se concese bisericii dreptcredincioase răsăritene din Bucovina, pentru esercitarea autonomiei sale, un congres bisericesc, compus din preuți și lumeni, prin legea sancționată într'a 9. August 1871 și publicată într'a 7. Septemvre 1871 în „Foaia de legi și orînduirii pentru ducatul Bucoviniî“ Nr. 12. (Continuarea mai la vale la răsîmpul de sub G. § 115.)

### § 102. Mișcări autonomiste bisericești în Bucovina.

În prima sesiune a camerei legislative a Bucoviniî, într'a 16. April 1861, guvernătoriul de-atunci, Vencislaû de Martina, aduse spre discutare și conclusiune un proiect de lege pentru urcarea banilor de cortel pentru

clerul dreptcredincios din țară. Acest proiect de lege eră formulat pe principul: că comunele parohiale și patronii bisericești sînt datorii să zidească, cu bani proprii, bisericii și case parohiale, și, pînă la zidirea caselor parohiale, să plătească preuților bani de cortel într'o cîtîme ceva mai mare decît mai înnainte.

Din cauza scurtimii sesiunii parlamentare, acest proiect de lege nu ajunse a fi discutat, ci camera însărcină pre Comitetul ei represîntativ, ca în sesiunea viitoare să'î aducă un rëport asupra lui.

Acest proiect de lege, deși tîndeă la îndestularea unor trebuinți adînc sîmțite și recunoscute de toți, stîrnî diferite gusturi, și dete ansă la desvëlirea unor tendinți politice de o însemnătate capitală, adecă la alterarea destînării fondului religionariu al bisericii dreptcredincioase rësăritene din Bucovina și la desîndătorirea lui de a șervi, sîngur, numai pentru acoperirea chîeltușelelor culturale și ale școlilor acestei confesiuni. Această tendință desastroasă o întrevëdură agerii politicieni de pe atunci, frații Hurmuzachi și baronul Alecsandru Petrino; căutară decî să o zădărnicească și să pună biserica în acelea condițiuni legale și canonice, cari să'î garanteze esistența și să'î asigureze desvoltarea.

După 20 de luni de îtrerumpere, într'a doaua sesiune a camerei legislative, în 29. Ianuariu 1863, susținû rëportoriul Comitetului represîntativ al camerei, baronul Alecsandru Petrino, că proiectul guvernial de lege, de șî scoposește delăturarea unor neajunsuri foarte apăsătoare, n'a nimerit calea cea bună și dreaptă, și de aceea recomîndă rëspingerea lui. Se încinse o discussiune foarte animată asupra acestei propunerî, carea se închîeă cu conculsul, ca o comisiune de cinci membri să fie îndată aleasă și însărcinată cu stăbilirea cîtimii banilor de cortel, și cu arătarea mijloacelor pentru plata lor regulată.

Într'această comisiune se aleseră mai mulți partiđani ai guvernului, decît bărbați nedependenți, din care causă ea venî într'a 13. Faur înnainte camerei cu doauș rëporturi, unul al majorității și altul al minorității. Din nefericire, îmbii rëportori erau Romîni. Mihaïu Piteïu apërâ proiectul guvernial, măcarcă acesta fusese dechîerat ca neacceptabil în ședința din 29. Ianuariu, iar' Vasile Ianovicïu, ca rëportor al minorității, formulă trei postulate, unul asupra cîtimii banilor de cortel, altul asupra obligativității fondului religionar, și al treile pentru o adresă cătră Majestatea Sa împăratul. Asupra acestor doauș rëporturi se încinse o discussiune foarte însuflețită și înteresantă, care dură vro trei ședinți. În cea din urmă, din 21. Faur, baronul Alecsandru Petrino, secundat și de alții, mai ales într'un mod foarte nimerit de cătră Iacob cavaleriï de Simonovicïu, susținû cu multă vervă opiniunea, că mijloacele pentru facerea și întretînerea bisericilor și a caselor parohiale, prin urmare și pentru plata banilor de cortel, s'ar căde să le deie fondul religionariu, și numai întru cît acesta n'ar fi în stare să facă aceasta, să contribuească parohienii și patronii

bisericești, și că el, deoarece camera legislativă a țării nu este competentă a dispune asupra fondului religioasă, propune o adresă către Majestatea Sa împăratul cu rugarea, ca Acesta să binevoiască a restitui bisericii dreptredincioase răsăritene din Bucovina autonomia ei, garantată de glorioșii Săi strămoși, dînd averea ei spre administrare în mîna organelor chîemate spre aceasta în virtutea canoanelor bisericești și a usului strămoșesc.

Opiniunea baronului Alecsandru Petrino, cu care se conformase apoi și rēportoriul minorității, pusă la vot, fū adoptată decătră majoritatea camerei în aplausele vii ale numerosului public român asistent în ședința din 21. Faur, iar' în ședința din 27. Mart se adoptă, cu unanimitate, însuși conținutul adresei. Adresa fū înăntată Majestății Sale împăratului, dar' n'avú niciun rezultat nemijlocit, fiindcă se iscase de mai înăntate între episcop și diecesani o diferență de opiniuni asupra organului competent la esercitarea autonomiei și asupra compunerii lui.

„Dorințele“ esprimate și tipărite de clerul bucovinean în 1861 aū stîrnit nu numai printre lumeni, dar' și printre cler, și mai pe urmă chiar printre subscriitorii acelor „Dorinți“ multe, mari și întemeiate îngrijiri pentru soarta viitoare a bisericii dreptredincioase din Bucovina.

Afară de furișarea prin „Dorințele Clerului“ a unei cestiuni rutenești în biserică, precum am arētat mai sus pg. 162, dintru început cearta dintre diecesani și episcop eră mai mult principială și academică, decît politică. Prin legile statului, cu deosebire prin patentul împărătesc din 31. Decemvre 1851 eră espres garantată oricării bisericii creștine, iar' prin patentul împărătesc din 20 Optomvre 1860 și prin § 15 din legea fundamîntală de stat din 21. Decemvre 1867 oricării confesiunii, autonomia ei. Eră acum vorba numai despre întrebarea, că cine este, după spiretul și intențiunea creștinismului și în virtutea canoanelor și a usului bisericesc, organul competent la esercitarea autonomiei bisericești. Episcopul, împreună cu cîțiva de pe lîngă el, susțineă omnipotența episcopească nu numai în cele spiretuale, dar' și în cele temporale și economice, iar' diecesanii, cu deosebire lumeni, pretindeă că pentru esercițiul autonomiei bisericești în cele temporale, organul chîemat spre aceasta, după canoane și usul bisericii răsăritene, ar fi un congres sau sinod bisericesc, compus din preuți și lumeni. Această întrebare curat științifică deveni încitva și politică prin aceea, că se puse în strînsă legătură cu regularea rēporturilor bisericii din Bucovina față cu statul și față cu celealalte bisericii dreptredincioase din imperiū, regulare care se scoposîă întru una.

Spre a face ca să prevălede opiniunea sa, lumeni se adresară în Mart 1862 către guvernul central și cerură dela el convocarea în Cernăuț a unui congres, compus din preuți și lumeni, spre a se rostî în privința aceasta și spre a'și formulă dorințele. Nu fură însă ascultați, nefiind episcopul pentru împlinirea acestei cereri. Spre a'și ajunge totuș scopul, diecesanii înduplecară pre unii deputați din camera legislativă a țării ca să

întrevină și ei, în oareșcare mod, pentru efectuarea autonomiei bisericești. Luînd această ansă dela proiectul guvernial de lege pentru sporirea banilor de cortel pentru preuți, făcură, precum am văzut, de se votă în 27. Mart 1863 o adresă către împăratul. În decursul discușiunii asupra amintitului proiect de lege și asupra adresei pentru autonomia bisericii, represîntantul guvernial făcú o dechîiere, carea a vîrit spăimă și griji nu numai în Consistoriul episcopesc, dar' și în diecesani; el adevă dîse, că guvernul local n'ar, fi neaplecat să sprijinească la guvernul central și la Majestatea Sa împăratul o dorință a camerei legislative a țării, rostită într'acolo, ca și ea să aibă un felú de drept de dispunere asupra întrebunțării fondului religionariú. <sup>1)</sup> Într'această dechîiere, formulată cam în doi peri, vedurá mulți o tindință ascunsă în privința secularisării treptate a fondului religionariú, și se alarmară cumplit.

Episcopul Eugenú Haeman se neliniști cu deosebire; prinse a avé pripusurí asupra bunelor intențiunii ale unor deputați, și se îndîrjí mai tare în combaterea dorinților diecesanilor săi.

Decursul acestor certe asupra modului cum să se efectueze autonomia bisericească, îl trec aice cu vederea fiindcă despre el am publicat în anul 1896, în foaiea bisericească din Cernăuț, Candela XV. pg. 97—113. și în tipăritură separată, un articol întitulat: „Mișcarea bisericească a Romînilor din Bucovina“, și voiú adauge aice numai puține amărunturí asupra participării mele la aceste mișcării autonomiste bisericești.

### **Direcțiunea participării mele la mișcările bisericești.**

În urma studiilor mele publice și private și ca tîner ce eram, mă găsiam în curentul automist bisericesc printre bărbații cei cu mai multe și mai mari pretensiuni; făceam vie propagandă pentru o sîngură mitropolie pentru toți Romîniú dreptredincioși răsăriteni din imperiú, precum și pentru întroducerea în organismul bisericii a unor represîntanțe diecesane mitropolitane, diecesane episcopale și diecesane protopopești, compuse toate din preuți și lumení, și anumea din o treiță de preuți și două treiți de lumení; susțineam încă cu fervoare reactivarea epitropiilor bisericești ca represîntanță a parohienilor din fiecare parohie. Combăteam dară și eú mai toate vederile exprimate în Dorințele clerului bucovinean.

Publicînd la îndemnul fraților Hurmuzachi distinsul politician și nemuritoriul episcop Andreú baron de Șaguna în Sîbiú în anul 1861 o critică amărunțită, întitulată „Anthonismos sau deslușire comparativă asupra broșurei: Dorințele dreptredinciosului cler din Bucovina . . . .“ și judecînd cu toții că ar fi bine ca să fie trădusă și tipărită nemțește, mă apucaí de o trăduseú și o deteú fraților Hurmuzachi spre corectare. Această critică se și tipări apoi tot în Sibiú, în anul 1863, sub titlul de: Anthonismos oder berichtigende Erörterung über die Broschüre: Die Wünsche des rechtgläubigen Klerus aus der Bukovina in Betreff der

<sup>1)</sup> Stenographische Protokolle des Bukowinaer Landtags für 1863, pg. 193.

canonischen Organisation der Diöcese und ihrer hierarchischen Stellung im Organismus der orthodox-orientalischen Kirche in Österreich; in der romanischen Sprache von A. Br. de Schaguna. Ins Deutsche übersetzt von mehreren orthodoxen Christen romanischer Nationalität aus der Bukovina“.

Această traducere se făcú cu scopul ca diecesanii să se folosească de ea la organele guverniale, locale și centrale, spre a le înduplică la concesiunea autonomiei bisericești, în sensul dorit de lumeni. Efectul nemijlocit al criticii originale și al traducerii ei nu fú altul decît o oțărîre mare produsă la cei ce susțineau contrariul.

În urma adresei către împăratul, votate în 1863 decătră camera legislativă a Bucoviniî pentru efectuarea autonomiei bisericești, însărcinâ ministeriul de culte și învățămînt pre episcopul Eugeniî Hacman, ca să ceară dela mai mulți lumeni și preuți notabili răspunsuri separate la șapte întrebări relative la autonomia și la reorganizarea bisericii. Măcarcă nu eram și eú printre aceștia, mă simțiam îndătorit în conștiința mea ca să'mi spun și eú cuvîntul mieú în privința aceasta. Publicaîu dară, însă fără arătarea numelui, în Cernăuț în 1864, o broșurică intitulată: „Sînta Scriptură lămurind sîngură îndestul regularea referințelor noastre bisericești din Bucovina“. Într'această broșură m'am ferit să răspund deadreptul la întrebările puse de ministeriî, fiindcă ele nu'mi păreau alese cu intențiunea de a ajunge cît mai grabnic la soluțiunea cestiunii, ci numai spre a produce noaú încurcături și noaú pîdicî; m'am mărginit dară numai la citarea și comentarea unor locuri din Testamentul Noú, din carile să resulte, cu evidință, ca aședămînt dumnezeesc al bisericii răsăritene, atît autonomia ei și marginile acesteia, cît și esistența de pe timpurile Apostolilor a sinoadelor s. congreselor bisericești, compunerea și competența lor. M'am încercat aice să revindic, în mod principial, pentru aceste congrese saú sinoade: 1, alegerea urmașilor în apostolatul lui Isus Hristos, decî a episcopilor și a preuților păstoralî; 2, privighierea asupra disciplinii în biserică; 3, administrarea averii bisericești; și 4, stîrpirea izerurilor din biserică. Aveam și pe atunci convingerea profundă că biserica creștină nu'î alta decît comunitatea tuturor credincioșilor ei; că, prin urmare, și autonomia ei nu poate fi esercitată, decît de niște represîntanți liber aleși de mărturisitorii ei, și aceasta nu numai într'o sîngură direcțiune, ci în toate, și pentru toate interesele ei.

Broșurica fú citită de mulți cu plăcere, dar' nu avú asupra lor altă înmîrînire decît doară vro întărîre în predispunerea lor de a nu se abate dela stăruița ce o manifestaú pentru efectuarea autonomiei bisericești, fie și în niște margini mult mai restrînse, într'un cerc de activitate mult mai îngust! De contrariî autonomiei însă ea a fost amarnic scărmanată, cu deosebire în circularea episcopului Eugeniî Hacman, scrisă nemțește către diecesanii săi: Sendschreiben des Bukowinaer gr. or. Bischofes Eugen an die Unterfertiger der Petition dto Czernowitz den 6. October 1864 pg. 219.

## O adunare poporană în cauza autonomiei bisericești.

Nefolosînd nimică toți pașii făcuți decătră diecesani în particular și prin camera legislativă a țării; ba încă, decretîndu-se în 1. Maiu 1869, încontra tuturor așteptărilor, pentru administrarea averii bisericești, a fondului religionariu, o „Direcțiune imperială regală“ separată, compusă toată din străini, se spărișară diecesani, se îngrijară pînă la amăriciune de soartea bisericii lor, și, după îndelungate consultări și chipsuiri, găsîră cu cale ca să vestească conmărturisitorilor pericolul în care se află autonomia bisericii lor, cu toate garanțiile ei constituționale, și deciseră ca să convoace, pe 11/23 Juniu 1870, o adunare poporană în Cernăuț. Pentru întrebuițarea acestui mijloc stăruiră cu multă insistință mai ales tinerii; ei voiaŭ să străplînte mișcarea autonomistă și națională prin toate păturile poporului, și să câștige astfel pentru realizarea scopurilor urmărite de dînșii nu numai capete adînc străbătătoare și departe vędătoare, dară și brațe vînjoase și puternece.

Împunătoare fŭ această adunare poporană; ea se manifestă cu toată energia, dară și cu multă prudință și cu mare cumpătare; de acea și produse efectul dorit. În urma unei adrese cătră împăratul, și a unei promemorii date ministrului de culte într'a 12. Otomvre 1870, promemorie care s'a și tipărit în Vieana în 1870 sub titlul de „Denkschrift an Seine Excellenz Herrn Minister für Cultus und Unterricht Carl Edler von Stremayr, zur Erläuterung der Majestätsadresse um Bewilligung eines constituirenden Kirchencongresses, zur Verwirklichung der Autonomie der gr. or. Landeskirche der Bukovina“, s'a convocat prin emisul ministerial din 1. Decemvre 1870, sub președința guvernătorului țării, un congres preparativ, compus din 18 preuți și 18 lumeni, și mai pe urmă și un congres constituent, dară fără de vreun rezultat practic, precum am arătat în broșura amintită: „Mișcarea bisericească“.

Mult am stăruit pe lîngă membrii comitetului esecutiv, ales de adunarea poporană în număr de 45 de membri, ca să se mai convoace adunări poporane, parte, spre a ni dá sama înnăntea lor, iar' parte, spre a trage dela ele noaŭă puteri pentru activitatea noastră, și reînnoită ponderositate pentru ea. Eŭ aveam firma convingere că numai prin adunări poporane, ținute cît mai des cu circumspecțiune și cu prudință, vom scoate lucrul la capăt, curînd și bine, dar' n'am străbătut cu socotința mea. Însu'și comitetul nu s'a întrunit destul de adeseori, nici n'a desvilit acea activitate și energie ce se presupunea și se așteptă dela el. Vędînd adversarii autonomiei bisericești această lîngeală a comitetului, isvorită la unii membri dintr'un prea mare optimism, iar' la alții din diverse întereșe particulare, se folosîră de ea, și prinseră a trăgăná, sub diverse preteste, cu efectuarea definitivă a autonomiei bisericești, cu activarea organului ei represîntativ, a congresului bisericesc!

Asupra acestei Adunării poporane, la îndemnul comitetului Soșietății



pentru cult. și lit. rom. în B, și cu spesele acesteia, am publicat o scurtă dare de samă dimpreună cu protocolul ei stenografic, sub titlul de: „Prima Adunare populară în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina ținută în Cernăuț într'a 11/23 Juniu 1870, Cernăuț, 1870.“

### § 103. Adversari josnici.

Contrarii neindependinței și autonomiei Bucoviniî, dupăce 'și-au vădut dejucate și nimicite planurile sale în anii 1860 și 1861, tot n'au depus armele, nu 'și-au pierdut nici curajul, nici sperința; s'au făcut numai mai circumspecti și au transpus răboiul și atacurile lor pe alt teren. Prinseră dară, conduși fiind de dictonul: „călumniadă fără 'ncetare, că calumnia tot are urmare“, a vorbi de rău despre calitățile și intențiunile Romînilor, și a'i denunța prin scrisori anonime, adresate autorităților politice centrale, ca pre niște oameni nesiguri și necredincioși dinăstiei și împărăției, deci cu intențiunii subversive, și le sfātuiaă ca să nu se încredă în ei și să nu se folosască de dînșii la ocuparea unor funcțiuni dirigente. Afară de calumniile generale, răspîndite prin viu grai și foi publice, necontentit se trimeteaă, cu grămada, denunțări pe la autorități, cînd eră vorba de punerea cuiva în vreo funcțiune publică. Mai mulți deputați din Consiliul Imperial din Vieana îmi spuneau că, întălnindu-se cu referinții de prin ministere și cu înșiși miniștrii, aceștia li se tînguiau că de nicăiură nu primesc atîtea denunțări, ca din Bucovina, și că acuma li'i și lehamite de ele; pre multe nici nu le mai bagă în samă!

### § 104. O frică de nimică.

În anul 1866 îmi slăbiră puterile cu desăvîrșire; eram obosit de multe ocupațiuni și deprimat cumplit de moartea iubitului mîeu profesor Aron Pumnul, de colera ce se ivise și de decesul unora dintre prietenii mîei. Cădusei și eu la pat! Într'una din zile veni la mine firtatele mîeu în luptele noastre culturale și naționaliste, Mihai Călinescu, și, vedîndu-mă atît de istovit, îmi dîse îngrijorat: „Ce mai stai prin Cernăuț! Nu veđi că toată lumea fuge la munte din cauza colerii? Școlile sînt închise. Grăbește de te du și tu la Dorna, căci iată și pre amicul nostru, Dr. A. Dimitroviță, 'l-a apucat colera. Nu stă pe-aici o ți măcar!“

Un stremur de conservare îmi stîrni puterile dăbălădate și a treia ți eram acū pe drum spre frate-mîeu la Zăhărești, împreună cu iubitul mîeu unchiu, cu protosîncelul și catihetul gimnasial Veniamin Iliuț, și de aici am plecat apoi spre Vatra Dornei. Am petrecut acolo vro două luni, în care timp m'am fost restaurat destul de bine

Plecarea mea în grabă spre Suceava și Dorna, cu toate că nu eram persoană politică marcantă, a neliniștit pre unele cercuri politice și le-a adus cine mai știe la ce pripusuri.

Pe atunci eră răboi între Austria și Prusia pentru hegemonia

lor în Germania. Un principe din dinastia Hohentolernilor eră acú instalat pe tronul foastelor domniate românești, acuma unite sub titlul de România. Dirigenții politiceii împărăției austriace se temeau ca nu cumva să fie atacați și din partea României, precum se știe că Măghiarii stau în conțelegere cu Prusienii. Chiar vistieria din Cernăuț, spre mai mare siguranță, eră transportată la Colomea în Galiția. Eudociu Hurmuzachi, pe atunci căpitan al Bucovinei autoame, eră reținut în Cernăuț pentru toate eventualitățile.

Sub astfelu de împrejurări critice, chiar cea mai neînsemnată mișcare și schimbare trebuie să atragă atențiunea politicianilor vigilenți. Aceștia, în zăpăceala lor, aduseră purcederea mea pripită spre Dorna în combinare cu vreo eventuală mișcare politică națională a României, mișcare despre care însă nu se vorbea și nici nu se știa nimic în cercurile noastre românești din Bucovina. Ce mare dară îmi fu supriuderea când eu, cel cu bleascul pe limbă, mă vedui deodată luat la ochiu de niște polițiști secreți! Ușoară tare trebuie să li fi fost inima când, înlocde agitațiunii politice și dușmănoase, mă obsevară atât de pacinic și liniștit, cu singura grijă, cum să mă țin mai cu stricteată de regulele curei mele!

Într'un târziu aflai și eu de nedumerirea politicianilor cernăuțeni, și rîseiu mult de ei și de spaîma lor!

### § 105. Ivirea unui curent naționalist nemțesc și învioșarea celui rutenesc esistent.

Profesorii străini de pe la școlile mijlocie știau bine că erau aședați la ele numai în mod provizor, și că trebuiau numaidecît să facă loc celor îndigeni, îndatăce s'ar fi găsit de aceștia cu studiile necesare. Eră dară lucru prea firesc ca atât ei însiși să se îngrijască de subsistința sa pentru viitoru, cât și autoritățile cari i-au adus încoace. Spre a ajunge la siguranța subsistinței, mijlocul cel mai nimerit eră să se facă necesari. Dacă ar fi esistat un număr ajungătoriu de profesori îndigeni, necesitatea de profesori străini nu s'ar fi putut nici produce, nici împune cu oarecare sperință la vreun succes, decît numai creînd, cu orice preț, un curent pentru această necesitate. Profesorii străini, aduși încoace ca Nemți și pentru propunerea știinților în limba nemțască, căutară să stîrnească mai întîiu pe la puținii Nemți și pe la mai numeroșii nemțiți din țară un viu interes pentru păstrarea graului nemțesc în școlile secundare, și apoi se încercară să scormolească și să ațițe geloșia națională la Rutenii ortodocși, și după aceea și la cei neortodocși, înduplecînd și pre unii și pre alții să facă causă comună cu ei și să se lupte împreună cu dinșii încontra năzuinței și stăruinței Romînilor de a întroduce graul romînesc în școlile mijlocie înființate la inițiativa acestora. Ei isbutiră cu atîta mai vîrtos, fiindcă tendința lor, dacă n'a fost secundată pe față decătră autoritățile școlare, apoi n'a fost rău vedută de ele. Și așa ne trezirăm deodată nu numai cu

diferite pretensiuni naționaliste, dară și în mijlocul unor încercări pentru susținerea și apărarea lor! Pacea, liniștea și traiul cel prietenos de mai înainte dintre păturile străine ce se așădăra cu timpul pînă la locuitorii originari ai Bucovinei au dispărut ca prin farmec, și în locul lor s'au încuibat germinii discordiei, ai turburărilor și ai luptelor înviesunate între aceia, pre cari o soartă fatală 'i-a adunat pe acelaș teritoriu și 'i-a ursit să trăiască împreună!

Dacă dreptatea și iubirea de frăție ar fi fost tronat în sufletul acestor instigători, ei ar fi secundat, cu bună voie, împlinirea pretensiunilor românești, precum Romîniilor nicicînd nu s'ar fi opus, nici n'ar fi împiedicat înființarea unor școli similare naționale și pentru ei! Dar' fiecare se conduce în acțiunile sale după calitatea îndemnurilor ce'i mișcă sufletul!

Acest curent, mic și nebăgat în samă la început, s'a tot întărit cu timpul și a prins a se manifesta cu vioiciune și zgomot în răsămăturile următoare.

### § 106. Candidat la deputație.

Agitările vioaie, parlamentare, publicistice și soțietare, relative la o noaă viață a popoarelor din împărăția Habsburgilor, întocmită și direasă după niște principii și vederi umanitare mai altele decît fuseseră cele din trecut, nu putură ca să nu zguduiască adînc sufletul mîeu, al unui tîner cu dispozițiuni mai mult idealiste decît practice, și să deștepte în mine dorul de a'mi spune și eă cuvîntul mîeu la intenționata reorganizare mai superioară. Cu deosebire mișcările politice fură acelea cari îmi preocupă mintea și'mi încălăia inima. Pare că mă tot scornă ceva ca să iaă parte publică și autorisată la ele. 'Mi se revoltaă simțămintele cînd vedeam că unele stări soțiale, unele confesiuni religioase și unele popoare mai numeroase sau mai culte, stăruiaă cu încăpăținare ca noaă viață, la care erau chîemați cu toții prin dulcea și părințeasca voce a împăratului lor iubit, să fie întocmită numai după placul și folosul lor, în dauna și cu încunjurul intereselor altora! Credeam cu însuflețire că, la o bună voință din partea tuturora, ușor s'ar puté construi o împărăție ca cea visată și dorită de creștinii cei adevărați, unde fiecare popor, ca și fiecare pătură soțială, ca și fiecare individ, să poată trăi în mod propriu, nestinghîrit de alții, totdeauna alătura în treolaltă și în deplină armonie; unde cu toții să aibă la îndămînă toate cele necesare pentru dezvoltarea lor particulară în conformitate cu firea, cu aspirațiunile, cu idealurile lor umanitare, și unde nime să nu tindă la vreo asupraire sau la vreo subjugare a altora! Eram deci pentru o confederație a popoarelor pe principiul egalei lor îndreptățiri întru toate, iar' nu pentru o confederație a vechilor regate și țări, cu organizarea lor schiloadă și neegalitară din trecut.

Încît despre situațiunea politică din Bucovina, doăă lucruri hîdoase și întristătoare 'mi se presîntăă vederilor întelektuale. Pe de-o parte îmi

părea că ved cum toți străinii, strecurați în țară, tindeau să deposedeze pre Romîni, prin cumpăratura proprietăților lor, și să li ocupe ei locul pe toate terenurile vieții soțiale și publice; pe de altă parte însă 'mi se năzăriă, ca cum mai toți Romîni nu simțesc gravitatea împrejurimii lor, că nu'și apără cu destulă pricepere și energie interesele vitale; că nu'și dau bine sama de condițiunile necesare pentru esistența, dezvoltarea și prosperarea unui corp național, și că printre dînșii nu există destulă coherență și solidaritate. Mă simțiam deci datoriu ca să întrevin și eu și să contribuiesc, după debilele'mi puteri, la vreo schimbare în spre mai bine!

Vorbindu-se pretutindinea din anul 1865 încoace neîncetat despre schimbări intenționate în Constituțiunea Imperială din 26. Faur 1861, și avînd a se începe în anul 1867 pentru dieta Bucoviniî ai doile răsîmp legislativ, m'am decis să candideș ca deputat în țînutul Suceviî; voiam să ocup locul unui Polon care, în prima legislatură, fusese ales prin îngerințile cunoscute guvernămîntale. În 4. Faur 1867 m'am presîntat în Suceava la actul de alegere. Alegătorii, mai toți țărani, cunoscîndu-mă acuma mai de aproape în persoană, îmi arătau multă dragoste și se bucurau că vor avé pre un Romîn ca represîntant.

Vedînd însă fostul deputat simpatiea țaranilor și a preuților pentru mine, și simțînd că nu va mai puté fi ales, puse toate uneltirile în mișcare ca să nu fiu ales nici eu. Spre a isbuti, se folosi de o șireție, de o viclenie; el puse adevă ca contracandidat pre un țaran fruntaș din țînut și prinse a agitá amarnic pentru el prin niște scriitori comunali, dîcînd țaranilor, că ce li trebuie lor deputat străin, ori de pe prin alte țînuturi, ori de cei cu leancă, ci mai bine să aleagă pre unul din mijlocul său, carele mai cu de amăruntul și mai cu temeiu cunoaște nevoile și pësurile țaranilor. Spre a continuá agitarea cu succes, nu se începuse votarea la ora hotărîtă, ci mult mai târziu. Lupta a fost crîncenă; voturile se împărțiseră; nu se puteá dobîndi majoritatea necesară; abia la a treia votare căpétă rivalul mîeu împrvizat 41 de voturi din 68 de alegători presînți.

În urma acestui triumf al adversarilor, eu mă treziiu cu planurile mele nimicite, dar' și scăpat de luptele parlamentare și de emoțiunile sufletești produse prin ele, iar' locuitorii din țînutul Suceviî au rămas în dietă cu un deputat tăcut, ca să nu dîc mut!

Devenindu'mi pozițiunea de profesor la liceu tot din ce în ce mai nesigură, și găsîndu-mă cu unii dintre cei mai valoroși conducători politicieni în divergință de opinii politice, nu 'mî-am mai pus candidatura ca deputat la alegerile din Juliu 1870 pentru a treia legislatură provințială, măcarcă un bun prieten îmi dicea că, în urma succeselor dobîndite la întrunirea poporană din 11/23 Juniu 1870, eu aș fi sigur de reușită, în oricare colegiu electoral țărănesc, dacă aș candidá. Am așteptat limpedîrea pozițiunii mele!

### § 107. Un curent național jidănesc.

În tot timpul studiilor mele am avut ca colegi, pe lângă Armeni, Nemți, Poloni, Români, Ruși, încă și o mulțime de Jidani. Trăiam cu toții foarte bine, dar' în prietenie și intimitate numai cu puțin. Între aceștia erau și câțiva Jidani dintre cei ce învățau mai bine, chiar și rivalul mîeu de luptă pentru locul întâiu în clasele gimnasiale, David Tittinger. Băgaseiū în samă că Jidanii aveau o fire blîndă și simțămîntală și se purtau cu modestie, poate din cauza inferiorității lor soțiale de pe atunci.

Nu numai noi școlerii ne înțelegeam bine între olaltă, dar' și bătrînii. Țărani, preuții și boierii aveau neîncetate afaceri cu Jidani; cu deosebire boierii nu puteau esista fără de ei; toate afacerile lor comerciale, economice și finanțiere se puneau la cale mai numai prin intermediul Jidanilor. Se dezvoltase, pe acest teren, un felū de apropiere și de alipire, ca să nu dic chiar înfrățire, între Romîni și Jidani. Se speră mult că buna lor înțelegere și învoire de pe acest teren, de pe terenul bunului traiū material, se va transportă și pe terenul cultural și politic, și că astfel se va săvîrși, cu timpul, o înfrățire deplină, o familiarizare chiar.

Dar' ce să veți! Îndatăce se simțiră Jidani egalîndreptățiți cu toate popoarele împărăției, în urma Constituțiunii Împeriale centraliste Februariene și dualiste Decemvriane, își modificară, pe încetul, țînuta lor de mai înainte față de Romîni; ei încetară de a mai căută și de a întreține, ca mai înainte, referinți deplinī prietenoase cu Romîni, și, înloc de a'i vedē secundînd și sprijînd pre Romîni în luptele lor culturale și politice, nu odată îi găsiam în tabēra adversarilor luptînd cu aceștia încontra îndestulării dorinților naționale ale Romînilor. Se uitară, ca prin farmec, dîile de răstriste, adăpostul și îmbrățîșarea ce le găsiră la Romîni, precum și binele ce 'l-au avut de la ei, și averea uimitoare ce au adunat'o dela dînșii prin mijloacele proprie numai firii lor. Această schimbare în ținutarea Jidanilor față de Romîni se manifestă în mai multe chipuri. La alegeri și în dieta țării îi găsiam mai totdeauna votînd cu adversarii Romînilor. Cînd eră vorba de vreo întreprindere culturală romînească, ei se aflaū printre cei din urmă cu sprijînul lor. Graiul romînesc, introdus mai înainte în școlile lor confesionale, fū eliminat din ele. La represîntările teatrale, la concertele și la balurile date de Romîni, nu prea participaū. Dar' toate aceste manifestări, chiar acumulate, n'ar fī fost de natură ca să deștepte în mine, pripusuri și cercetări asupra motivelor ce le produceau, dacā nu s'ar mai fi ivit încă o manifestare, care m'a pus într'o adevărată uimire.

În urma represîntărilor teatrale romînești, începute în anul 1864, se simțiră lăutarii romîni dela ele scorniți de îndemnul pentru căștig ca să vină, preste vară, la Cernăuț, pe socoteala proprie, și să concerte de prin grădinile publice și prin restaurante. Musica și cîntecele lor erau foarte plăcute și cu măiestrie esecutate; grădinile pe unde concertau ei erau pline de public amestecat. Restauratorii grădinilor ca și lăutarii aveau căștig

frumos. Se înțelege de sine că Romîniî veniaû cu droaiea și cu plăcere la aceste concerte grădinărești, precum le numiam noi, și aplaudaû cu în-suflețire și cu zgomot cînd se esecutaû cîntece după placul și dorul lor, mai ales cîntece patriotice naționale. Ba încă tineriî Romîni, cei cu sim-țăminte naționale mai înfocate, neplăcîndu-li numele nemțești ale Jidanilor după cari se numiaû și grădinile, prinseră a le boteđă pe romînie đicînd, în loc de „Zum Rosenfeld“, „Zum Wasserstrom“, etc., „La Trăndăfirescul, La Riureanul“, etc.

Trecură vro doi trei ani, fără de nicio schimbare suprinđătoare, de și se cam observă, că unor Jidanî tinerî nu li prea conveniaû cîntecele romînești, mai ales cele patriotice naționale nu. Într'una din sări, aplăudînd Romîniî tinerî cu vioiciune niște cîntece patriotice și cerînd repetîrea lor, se treziră deodată, ca din senin, cu niște fluierături dela unele mese unde se aflaû niște Jidanî tinerî. Eră mai să vină la cîocniri serioase și la pâruiile, dar' . . . Jidanii cedară cu astă dată și fugiră. Aceste animosități se mai repetîră. S'aû întîmplat uneori și întreveniri de politicienî spre a delătură niște încăierări cu urmări delictoase saû criminale.

Eû, care aveam bunî cunoscuți printre Jidanî, mai ales printre uniî școleri cari eraû totodată și învățaceiî miei la limba romînească, îi întrebam că de ce uniî din seminția lor se poartă astfelî de neprietenește cu noi Romîniî? Ei îmi răspunseră că cei ce demonstreăđă încontra noastră și provoacă scandaluri sînt înrudiți saû țîn cu Jidanii din Moldova, și fiindcă aceștia sînt trătăți rău de Romîniî de acoloa, voiesc și ei să se răsbune asupra noastră!

Acest motiv nu m'a îndestulat, fiindcă nu 'mi s'a părut destul de serios și convingătorî. Nu'mî puteam închipui, cum de niște neînțelegerî curat locale dintre locuitorii unei țări să provoace animosități și manifestări neprietenose la locuitorii congenerici din altă țară și din altă împărăție; îmi điceam că trebuie să fie alta ceva la mijloc, vro tendința nemărturisită, vreun scop ascuns, vro idee mai înnaltă ce caută să'și deschidă o cale mai largă spre întrupare! M'am pus dară pe cugete, pe observări și pe cercetări neîncetate.

O întîmplare neașteptată 'mî-a procurat chieiea la deslegarea și-militurilor ce'mî frămîntaû cugetarea. Făcînd în August 1869 o călătorie la București și îndărăpt, la întoarcerea mea, am călătorit o noapte întregă cu un membru însămnat din Alianța Israelită Universală. Acesta 'mî-a împărtășit o mulțime de lucruri foarte interesante, carile m'aû făcut nu numai să întrevéd, dar' să și pricep și să înțeleg, pe deplin, încotró țîntiaû Jidanii neprietenoși din Cernăuț cu manifestările lor de prin unele grădini publice și cu întreaga lor atitudine față de mișcările politice și naționale ale Romînilor.

Îndelungatele mele observări și constătări în cestiunea aceasta le-am scris, spre amintire, în anul 1894; le-am comunicat apoi verbal, la deosebite

ocasiuni, mai multor Romîni, bătrîni și tineri, ca să vîd ce vor dice ei la rezultatele cercetărilor mele. Ei le ascultară cu viu interes, mulți se minunară de ele, dar' le dechierară de curate iluziuni; iar' tendințele jîdănești, dacă sînt de felul celor presupuse de mine, de niște visuri deșerte și nerealisabile; apoi se liniștiră cu toții și nu mai vorbiră despre ele!

Liniștea conaționalilor miei nu eră și a mea. Nu mă lăsaîu de urmărirea mișcărilor jîdănești, oriunde s'ar fi arătat ele.

În anul 1897 împărtășîu observările mele scrise, unui profesor universitar din București, după o întîlnire cu el acolo, rugîndu'l ca, după ce va luă cunoștința de ele, să'mi înapoieđe manuscriptul. Acest profesor însă, din motive necunoscute mie și fără a'mi cere permisiunea, a aflat cu cale să le deie publicității, măcară ele nu erău încă mature spre aceasta, avînd trebuința de mai multe întregiri. Aceste observări apărură decî sub titlul dat de el: „Naționalitatea Ovreilor“, în foaiea din București „Liga Romîna“, revistă săptămînală“, anul II. pg. 454—460 și 503—506.

Acest curent jîdănesc esistă și astăzi și se manifestă în diferite chipuri, dar' cu o prudență și circumspecțiune rară, cari sînt proprie numai oamenilor cu conștiința limpede și luminoasă despre cele ce vor și despre încotró tind.

### § 108. O urare măgulitoare.

Spre a drege cîte una alta din stricăciunile culturii străine și spre a ne deprinde în oratorie romînească, noi tinerii începurăm a ține cuvîntări nu numai în convenirile noastre mai restrînse, dar' și pe la nunți, cumătrii, hramuri, zile onomastice și alte petreceri. Într'aceste cuvîntări laudam diversele virtuți cetățanești și naționale; glorificam faptele eroilor; espuneam aspirațiunile și idealurile naționale; adresam unor persoane mai însemnate laude pentru meritele lor, atribuindu-li adeseori mai multe și mai distinse calități, decît poate le aveau, ca doară le-am atrage în curentul nostru și le-am căștigă pentru întreprinderile noastre culturale și naționale!

În casa unui amic, la o cumătrie, erău presinți și frații Hurmuzachi. Închinările de sănătate cu păhare pline s. toasturile n'au lipsît. Mult s'au sărbătorit precum aspirațiunile naționale așa și bărbații cari provocau mișcări pentru realizarea lor. Meritele fraților Hurmuzachi erău înălțate cu însuflețire. Eū încă n'am lipsît să'i glorific și să li arăt toată recunoștința noastră pentru sacrificiile ce le făceau ei pentru cauza națională. Giorgiū Hurmuzachi mă cunoșteă destul de-aproape din timpul învățătoriei mele la el și din disputele ce le țineam împreună în cestiu ni naționale după înființarea Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Bucovina. În avîntul inimii sale, cređu cu cale să închine în sănătatea mea un păhar și să mă laude într'un mod neașteptat pentru focul și bărbăția cu cari îmi apëram convingerile, pentru decisiunea mea de a fi îmbrățișat profesura și pentru stătornicia mea pe calea apucată chîr cu sacrificiul carierii mele, atribuindu'mi un caracter antic care nu se dă înduplecat nici atunci cînd

s'ar prăbuși ceriul asupra lui și 'l-ar acoperi sub ruinile sale! Însuflețirea cu care aș primit oaspeții acest toast, rădicat de un bărbat de atîta valoare, a fost pentru mine un balsam pe ranele sufletului mîeu, o întărire în convingerile mele și o noață îmboldire ca să persist pe calea apucată.

### § 109. O calificare de ideolog.

După măgulitorul toast, încă cu mai mare însuflețire și cu mai multă cutețare îmi apêram ideile și convingerile nu numai înnăntea semenilor mîei, dar' și față cu mai bătrîni; nu alegeam oride adversariul ideilor saū al propunerilor mele este saū nu bărbat cărunț, cu merite și cu esperiință în mișcările culturale și politice. În toul și focul desbaterilor nu'mi apêram numai convingerile și chipsuințile mele, dar' combăteam cu tărie pre ale altora și, cîte odată, atacam chiăr pre adversari, lucru de care îmi părea mai pe urmă foarte rău, și'mi propuneam ca să mă feresc de aceasta și să nu fiu agresiv, dară, din nefericire pentru mine, nu totdeauna mă puteam stăpîni!

Trecură ani la mijloc dela urarea măgulitoare. La una din disputele mele cu neuitatul Giorgiū Hurmuzachi, cînd nu ne înțelegeam asupra tipăririi, saū netipăririi în Foaia Soțietății a unei poesii presîntate de poetul D. Petrino dela amicul saū, contele Carol Rosetti, tîncitatea mea supêră pre acest distins bărbat pîna într'atîta, încît mă califică de ideolog necoregibil, și'mi făcū amarnice împuțări, că eū, la toate, călăresc numai pe principii, pe idei nerodnice, saū neaplicabile, și că nu tîn sama îndeajuns nici de împrejurările în cari trăiesc, nici de oamenii cu cari am de lucru, și că de aceea mulți din ei nu'mi sînt prieteni și se abat dela mine!

Această dojană meritată a avut efectele sale. De acū înnăinte, sîmțindu-mă tot din ce în ce mai părăsît și mai isolat, am căutat dreptcă să mă încumîntesc și să fiu mai cruțătoriu, dară ce folos! îmi eșise acū nume rău de ideolog, de prea tînaciu și fără multe considerări, și de aceea golul se susțînu și se lărgi în jurul mîeu, și activitatea mea se paralisă tot mai tare; nu mai eram acū în ochii multora aceea ce fuseseū mai înnăinte, și nici nu mă mai puteam așteptă dela ei cu contribuii pentru susțînerea bunului mîeu și pentru lărgirea și consolidarea înrîuririi mele! Cu toate acestea nu m'am desbărbătat, nu m'am dat înrînt!

### § 110. Causele apunerii Foi Soțietății.

Foaia Soțietății pentru literătura și cultura romîna în Bucovina a fost salutată, la ivirea sa, cu multă binevoîntă din partea Romînilor bucovineni, și cu încurajare din partea celorlalți. Ba încă, cînd apărū primul număr din anul al treila 1867, mulți făceau redactorului Foi complimentul măgulitoriu că, de va rămîne Foaia și mai departe la înnălțimea acestui număr, ea se va puté compară cu orice foaie de asemenea natură din Germania. Această opiniune favorabilă însă nu avū lungă durată.

Modul redactării Foi Soțietății precum și al purtării mele cu școlerii



gimnasiaști îmi câștigase stima și considerarea compatrioților. Conștiința despre aceasta mă întări și mai mult în principiile mele și în direcțiunea în care apucasei. Începusei dară să pășesc cu mai multă siguranță și firmitate; îmi apëram convingerile cu vervă și fără sfială înaintea oricui; combăteam cu tărie pre oricare adversariu al lor, și nu cedam decît atunci, cînd cineva eră în stare să mă convingă de contrariul lor.

Dupăce se publicase în nr. 1—2 al Foiș Soțietății din anul 1868 o notiță lăudoasă asupra cãrticelei talentosului poet D. Petrino: „Flori de mormînt“, dimpreună cu cîteva poesiil frumoase din ea, îmi presîntă acesta spre publicare în numărul din Mart o odă, adresată rëpăosatei sale soții, făcute de un amic al său, contele Carol Rosetti. Eă o aflău foarte bună și potrivită și'i promisei publicarea; mă credei în să îndătorit să o cumunic și președintelui Soțietății, lui Giorgiū Hurmuzachi, unchiului poetului. Acesta găsî în oda presîntată esprimat, la călcîiul ei, un blăstëm încontra acelor „cariil aū pãrãsît“ pre poet în nenorocirea sa, și susțineă că acest blăstëm ar fi adresat chiăr părinților poetului, și'mi oprî publicarea. Eă în să nu'i împãrtășiam pe deplin îterpretarea și'mi apëram cu firmitate promisiunea dată. Atunci îmi declară că, de voiū publică oda, el și familianții săi își vor dá demisiunea din Soțietate. În fața acestei declarări nu 'mi-a rëmas alta de făcut, decît să aplaneq lucrurile spre îndestularea tuturor.

Apërarea cu căldură și firmitate a convingerilor mele nu eră în să pe placul multora, mai ales nu pe placul unora dintre aceia pre cariil combăteam cu puțină cruțare cînd mă prea înfierbîntam. Întîmplarea că m'am opus pînă la estrem unor bărbați de valoarea și însemnătatea Hurmuzachienilor, cu cariil, înnăinte și după acest incident, am trãit în referințele cele mai cordiale și mai întime, trebuie să fi pus pe cugete pre mulți dintre cei cu musca pe căcîiulă, și prinseră a unelti, pe sub mînă, încontra mea.

Pe lîngă aceasta avuiū nefericirea să daū marelui poet Vasile Alecsandri ansă la nemulțămire cu redactarea Foiș Soțietății. Publică și el din cînd în cînd cîte una alta într'această Foaie. Eă, ca profesor de limbă, găsiam prin scrierile lui, ici coleă, eroril gramaticale și, la unele cuvinte, foarme derivative puțin corecte după socotînța mea, și'mi permiteam, eū mititelul și neînsemnatul, a le îndreptă! Păcătuiam ce e drept, dară credeam că'mi împlinesc dătorința de redactor și că fac bine. În urma acestei cutedări din parte'mi, genialul și blîndul Vasile Alecsandri se plînce asupra mea catră amicul său Alecu Hurmuzachi prin o scrisoare, pre care o reproduc aici pentru însemnătatea și consecința ei.

„Mircești, 20 April 1868.

„Iubite Alecu!

„Am primit de abia ieri scrisoarea ta din 4/16, și de frica neregularității poștelor noastre mă grăbesc a'ti rëspunde îndată, pentruca urările mele de sfintele sãrbãtoril să agiungă la Cernăuț înnăinte de finitul Paștilor. — Adevărat aū înviat! Să'ti fie vara vară cu flori, cu holde și cu sănătate!

Soartea să'ți zîmbească, și te încălzească cu un amic, a cărui absență de șese luni a fost crud simțită.

„Cît pentru mine, acest iubit soare 'mă-a' adus odată cu rațele sale un șir de idei și de imagine poetice pe care le vîrs în calupuri de strofe. — Lăsînd deci la o parte orice lucrare mai serioasă, am început o galerie de pasteluri care vor cuprinde diferite tablouri de frumusețile naturii și de munca cîmpului. Cîteva din acele pasteluri de iarnă a' apărut în numărul III din Convorbiri literare; (cetitu-le-ai?) — altele vor apăre încurînd, inspirate de farmecul primăverii. Și tot astfel, dacă vo'ii fi sănătos, am de gînd să urmez înnăinte în cursul anului pentruca să descriu plăcerile viiteții cîmpenești. Doresc să am opinia ta asupra acestui șir de poezii: sînt ele nimerite sau ba? sînt ele de natură a produce vreun efect plăcut? — Iată subiectele pastelurilor ce a' să iasă într'unul din numerele viitoare a Convorbirilor: Dimineața de primăvară, — Tunetul; — Noaptea, — Floriile, — Paștile, — Scînciobul, — Plugurile, — Sămănătorii, — Rodica, — etc. . . . Încurînd vo'ii trată Rusaliile, — Sîmzienile, — Prașila, — Secerea, — Coasa, . . . etc. . . . În total, poeziile acestea vor formă un volum întreg, care va cuprinde impresiile mele dela țeară. — Fiind însă că cu asemenea poezii florile a' un loc însemnat, te rog să'mi trimiți îndată manuscrisul lui C. Negruzzi asupra Florei romîne ce 'l-am lăsat la tine, acum doi ani, cînd am trecut prin Cernăuț; în el sînt numele originale ale florilor noastre, nume care se potrivesc cu soful compunerilor mele.

„Astă iarnă 'ți-am trimis mai multe articole pentru Foaiea Soțietății: 1. Călătoria mea la Tanger, — 2. Alecu Russo, — 3. O colecție de poezii inedite de-a lui Negri, C. Negruzzi, etc.

„Primit'a' aceste din urmă, sau perdutu-s'a' ele prin troienele iernii?

„Îmi ceri ca să'ți las numaidecît articolul întitulat A. Russo? Fie! căci nu pot nimică a'ți refușă, însă te rog, iubite, ca să regulezi a nu 'mi se mai giucă festa neplăcută ce 'mi s'a' giucat în partea I a Călătoriei mele la Maroc. — Dacă Foaiea Soțietății ține ca să mă aibă de colaborator, pretind ca să mă primească cu defectele mele de stil și de limbă, iar' nu să mă ciunească din cap pînă în picioare și să'mi schimbe cuvintele. Nu voiesc să fiu silit a priimi impresiuni cînd e' mă mulțamesc cu impresii, nici să mă îndestredă cu onoare cînd e' mă mulțamesc cu onor.

„Ca Redacția să aibă sistemul ei de ortografie și să ține m o r d i e u s la ea, treacă meargă; dar' ca ea să cerce a împune chiar și limbagiul său autorilor, asta' e' o pretenție pe care e' unul nu o pot admite. De este Foaiea Soțietății o publicaie serioasă ce are de scop a răspîndi idei și gustul literaturii în public, îi dau mîna cu frăție, iar' dacă această foaie are de gînd a căde în păcatul foilor ardelene, adecă a propaga Pumnulismul cu lepturărismul și cu fundăciunălismul gramatical(al) acestui onorabil profesor . . . e' unul mă despart de ea ca de o nevastă care'și perde cărărușă.

Ar fi trist de a vedé o foaie tînéră să ajungă, deabîá după trei anî, o cotoroanță neînțeleasă ca elucubrăciunile transilvane pe care nime nu vré să le citească. — Cînd dracu om înțelege cu toții, că o literatură, ca să fie literatură adevérat națională, trebuie să'și ieie izvorîrea din geniul poporului, iar' nu din fabricile de cuvinte pochte a lui Cipariú et companie! Francezii au avut pe Varduis și Trissotin care au rēmas ca tipurî ridicule de jargonism; asemenea viitor își pregătesc la noi toți acei care clocesc cuvinte și scot dihanii limbistice, destinate a rēminé ca modelurî de pedantism burlesc.

„Am cetit poesiea lui M. Rosetti. Tînérul are talent și trebuie încurajat.

„Amicii la toți ai tăi și bejănariului Anibal Gherghel.

Al tău frate

V. Alexandri m. p.

„Aud că I. Bratianu, trecînd prin Băcău, 'și-ar fi găsît Băcăul, adică ar fi fost șuierat de popor și că nu ar fi scăpat din mîinile lui decît declărînd că el 'și-au dat demisia de ministru. — Mincîună să fie, saú adevér???”

Această scrisoare a fost citită de mulți. Ea n'a întărđiát să producă un efect neașteptat. Ce s'a petrecut în afară de cercul observărilor mele, nu știú; destul că mă treziú în anul 1869 cu o broșurică publicată de nenorocitul poet D. Petrino sub titlul de „Puține cuvinte despre coruperea limbei romîne în Bucovina.“

Autorul acestei broșurele, acela care, în urma aplănării conflictului dintre domnia sa și mine pe de-o parte, și dintre Hurmuzăchieni pe de altă parte, îmi serieá că'mi mulțamește adînc „pentru fermitatea nepărtinitoare“ cu care 'l-am întîmpinat, și că mă roagă să binevoiesc „a primí . . . și espresiunea simțirilor . . . adevératei“ sale „convicțiuni“ . . . „pentru bună voința“ mea; acest autor đic ni spune într'această broșurică că el s'a hotărît la publicarea ei dupăce a vedúť „că, într'acest moment de împăcare națională, numai ființe denăturate din însu'și sînul nostru mai cuateadă să ni răpească cel mai scump odor, adecă limba părințească, schimosîndu-o, spre gloriñicarea lor personală, întru atîta, încît să fie neînțeleasă de oricine nu ar cunoaște toate limbele europene“ (pg. 5—6); și apoi adauge đicînd: că această faptă e crimă și că această „crimă se chiamă egoism, și cei ce o comit, filologi“ (pg. 8); că „băieți romîni din toate părțile Bucoviniî cerceteadă gimnasiul din Cernăuť; că de aici „ei se întorc filologi, chîar atunci cînd ar fi studiat numai o clasă din gimnasiú; fiindcă filologia a devenit la noi o boală de care se umple omul cel mai sánătos din momentul cînd calcă pe pragul vreunei școlî din Bucovina unde se propune limba romînă; dar' mai ales bunî filologi sînt toți aceia, al căror picior calcă pe pragul gimnasiului din Cernăuť, saú al Societății pentru cultura și literatura poporului romîn din Bucovina“ (pg. 7—8); și că pre acești filologi cariî întrodue „desnaționalisarea noastră și coruperea poporului

romîn“ (pg. 20); „fiindcă nu este treaba“ sa de a'î „pedepsi“, este însă datoriu „de a'î descoperi, și de a arătă publicului pe acei răufăcători cari, abuzînd de încrederea părinților nevinovați de pe la țară, . . . corup copiii de mică, răpindu-li caracterul energetic, limba dulce, originalitatea și puterea Romînilui“ (pg. 21); și în fine dice, că, drept dovadă despre „coruperea caracterului romîn în Bucovina“ este „Foaiea Soțietății“ care se folosește de neologisme neprotrivite „cu spiretul limbei romîne“ (pg. 22); care laudă pre cei ce plutesc în curentul ei, numînd pre cei ce scriu la ea „soare din momentul cînd moare și, prin urmare, cel puțin lună pînăcînd mai trăiește“, și „binefăcătoriu mărinimos“ pre cel ce „jărtfește 20 de crucerî pentru vreo fundăciune“, și apoi se plînge că „Foaiea nu se ocupă cu alta decît în „fundăciuni și necroloage“, (pg. 23); și că nu 'i a primit spre publicare un articol în care se glorifică un bărbat care 'și părăsise terenul de luptă în patria sa și se dusesse aiurîa, și anumea din acea cauză dice el că nu 'i s'a publicat, „ca să nu piardă poate în nimbul lor aceia cari ar dori să'î credem . . . bunî Romîni“ . . . „pe cînd faptele lor sînt cu totul contrare tendinților civilisătoare și spiritului romîn.“ (pg. 25, 24).

Această broșurică, de și a stîrnit adîncă îndignare și decisivă desaprobară în cei ce vedeau în re'noita învioșare a mișcărilor culturale și literare, pornită decătră întemeietorii Soțietății, un mare bine pentru Romîniî bucovinenî, totuș n'a întărdîiat ca să procure învidioșilor și adversarilor acestei mișcări armele necesare pentru împiedicarea și potolirea ei.

Chîar și în comitetul Soțietății pentru cultura și literătura romînă în Bucovina se aduse vorba despre neîndestularea unor cititori cu modul cum se redacteađă organul ei, Foaiea, și cerură o reformare.

Văđînd acest curent ostil, însu'mî eú, redactorul foiî, a îmbrățișat și secundat această dorință esprimată, dechîerînd totodată că, sub actuala mea deprimare sufletească și corporală, n'aș mai puté primî asupra'mî altă însărcinare decît aceea de colaborator după debilele mele puteri. Se alese decî o comisiune cu obligarea ca să găsască mijloazele trebuincioase, ca din Ianuarî 1870 Foaiea Soțietății să poată apăré cu un conținut mai ales și mai superior decît acela de pînă atunci. În brațele acestei comisiuni duioase 'și-a dat Foaiea Soțietății sufletul său, deplînsă cu duioșie de toți cei ce se uitaú cu ochî bunî la ea!

Toate aceste întîmplări aú fost pentru mine, redactorul Foiî, loviturî preste loviturî morale; dar' nu m'aú desbărbătat, n'am părăsit terenul luptei; am rămas în țara mea natală chîar cu riscul subsistinții mele, carea, și de altmintrea, nu prea eră de învidiat!

### § 111. Moartea lui Alecu Hurmuzachi, și trei răvașe dela el.

Am caracterisat oareunde <sup>1)</sup> pre frații Hurmuzachi dicînd că ei „eraú de o înțelegință rară, înspirați de idei înnalte și liberale, și conduși de sîmțăminte nobile și generoase. Pe lîngă aceste calități comune mai aveá

<sup>1)</sup> Sbiara: Mișcări literare la Romîniî din Bucovina, Oradea-mare, 1890, pg. 8—9.

fiecare din ei câte una particulară. În Eudocsiu (29. Sept. 1812 pînă 29. Ianuarî/10 Faur 1874 eră încarnată temeînicia, în Gîorgiû (7. Sept. 1817 pînă 1/13 Maiû 1882) iscusînța diplomatică, iar' în Alecsandru (16. Aug. 1823 pînă 8/20 Mart 1871) inițiativa și spiretul motor și ațîțatorî.“

Nime dintre contimporeni nu ar puté contestá că mișcărilor politice și culturale dintre aniî 1848 și 1871 își dătoresc ființa și decursul, în bună parte, spiretulî vivaciû, scînteietorî și ațîțatorî al lui A. Hurmuzachi. El provocá multe întreprinderi, și pre cele pornite de alții le îmbrățișá cu căldură și le sprijîná cu tărie; eră pururea activ și maîestru desávîrșit precum la vorbá însufețitoare, așá și la scrisorî pline de vervá frumoasă și de îndemnuri neresistibile. Din această causá se bucurá la toți de o stimá nemărginitá. Cu deosebire Romîniî tineri îl veneraû. Din anul 1867 pînă la moartea sa întîmplatá în 8/20 Mart 1871 la Neapolea, unde se dusesse pentru o climá mai dulce, fusese ales ca deputat în Dieta Bucoviniî și în Camera Deputaților a Consiliului Împerial din Vieana. Și tocmai rēstîmpul acesta este cel mai mános în propunerî și în concludurî de însemnătate politicá și culturalá naționalá. A. Hurmuzachi aveá rarul dar nu numai de a sugestioná la alții felurite idei și dorinți, ci și de a împărți rolurile de inițiativá pentru realizarea lor. Nu aflá cu cale ca propunerile sá se facá toate pe numele sáú: voía sá porceadá dela diferiți factori.

Vestea despre rēpăosarea lui A. Hurmuzachi rēsună pretutindenea în țará ca un trăsnet uîmiorî. Íată cu ce cuvinte publicá foaiea oficialá „Czernowitzer Zeitung, anul IV, Nr. 49“ această tristá știre: „Cu jele stám lîngá sácriul unuia dintre compatrioții noștri cei mai nobili și mai mari: Alecsandru cavaleriû de Hurmuzachi, deputat al Bucoviniî la Consiliul Împerial, a rēpăosat în 19 (!) Mart în Neapolea. O suferință îndelungată la nodul gîtlejului îi grábí moartea.

„Încá de pe cînd trăia, faptele rēpăosatului rádicaserá în inimile tuturor acelora cariî avurá fericirea sá'l cunoascá mai deaproape, un monumînt permanent, care va rēmîné nedelebil întru amintirea acestui mare bárbat. Nu numai cu cuvîntul lucrá cu priință pentru binele întregii Bucovine, ci și cu fapta, și fără de înteres propriú sporía binele public, intelectual și moral, al concetățenilor sáî; nu se feriá de niciun sacrificiû, și niciun ajutoriû nu eră pentru el prea cu îngreuîare în năzuințile sale nobile. Școlile și înstitutele umanitare, cari îî dătoresc esistința, și numéroasele fapte de o adevăratá iubire de oameni sînt laurii cei mai frumoși, cari, nevestejiți, vor înverdi pe mormîntul lui și'î vor dá o glorie neperitoare, pentru vestirea căriia niciun cuvînt nu va fi de ajuns.“ . .

Osemintele lui furá aduse încoace în Maiû, dar' nu se astrucará în Bucovina, ci la Dulcești în Moldova, lîngá frate-sáú Constantin, în urma dorinții sorioarei sale, Elisa, măritată Sturđa. Soțietatea pentru cultura și literátura romîná în Bucovina eră represîntată la înmormîntare prin Mihaiû Calinescu și prin mine. Îmbiî am țînut cîte un discurs la mormînt,

punînd în evidență meritele multiple și mari ale rîpăosatului, și dînd espresiune adîncii noastre păreri de rău nu numai pentru curmarea viieții pămîntești a acestui ilustru și rar bărbat, dar' și pentru nemîngăierea ce o sîmțiam că nu vom avé osîmintele lui în apropiare ca să mergem mai adeseori la ele, ca prin meditari asupra mînoasei lui activități să ne însuflețim de faptele lui frumoase, spre a le imită și noi la rîndul nostru.

Dacă pentru Bucovina rîpăosarea lui A. Hurmuzachi a fost o pierdere nereparabilă, pentru mine ea a însîmnat rîpirea unui amic sîncer și devotat, cu carele sîngur mă puteam consultá și înțelege mai bine, și dela carele adeseori mă înspiram.

Spre a dá o probă de admirabilul stil în care scrieá, și de modul captios cum știa el să atragă și să îmbărbăteđe pre tineri și bătrîni la făptuirii comune, voiú reproduce aice numai trei din ravașele adresate mie, unul încă de pe timpul studiilor mele universitare. ca rîspuns la felicitările studinților universitari pentru succesul ce îl avură în anul 1860 Romîniú bucovineni în cestiunea autonomiei țării și a încuviințării unui gimnasiú național gr. or., iar' al doile ca veste îmbucurătoare pentru concesiunea congresului bisericesc, și al treile ca felicitare pentru bunul efect ce îl avură prelegerile înaugurate la Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în iarna anului 1870/1871.



#### „Domnilor și fraților!

„Am primit scrisoarea Dlorvoastre și nu aș fi lăsat să treacă o đî numai între ea și rîspunsul meu, dacă nu aș fi dorit a o comunicá și celorlalți frați ai mei, cari se aflaú împrăștiați pe la țară. În al lor nume, Dlor, ca și în al mîeu, Vê rog acum mai întîiú să primiți espresiunea sincerei noastre mulțamiri pentru încrederea ce puneți în noi, și care astăđi, în đilele aceste triste. ni este mai prețioasă decît oricînd. Precum pe de-o parte această încredere, așa, preademnilor amici, pe de altă parte ne-aú bucurat și ne-aú mîngăiat sufletul ardoarea patriotică, viotatea sîmțului național. credința neschimbată ce aveți în sînta noastră causă, zelul ferbinte cu care voiți a o servi, și, — de ce să nu o spun? — amărăciunea și îndignarea nobilă, pe care ați sîmțit'o vîđînd trădăciunea comisă în fața lumii de un fiú al țării. Scrisoarea Dlorvoastre, vîđînd aceste sîmțăminte, ni-aú adus dară mîngăierea, că viitorul va fi mai fericit decît e prezentul, că generațiunea ce se rădică, și de care faceți parte Dvoastră, va cuprinde mai bine și va apără cu mai mult succes causa națională. Sînteți mai fereciți decît noi, cari am petrecut cea mai bună parte a viieții noastre în încercări zădarnice, și cari, chîar în momentul cînd speram că ne vom bucurá în sfîrșit de împlinirea celor mai legitime dorinți ale țării, că vom puté dobîndi mijloacele și posibilitatea pentru o mai puternică desvoltare națională, ni vedem deodată nimicite, saú periclitare, aceste sperinți prin

rătăcirea și, trebuie să dic, cu ajutorul unor oameni ieșiți din sinul însuși al acestei țări, căriia ei îi mulțămesc tot ce au și sînt astăzi. Împace-se cugetul și onoarea lor cu fapta ce, decînd e conștiință între oameni, își are numele său, și fie-li sufletul destul de tare ca să poarte povoaara ei!

„Noi, din parte-ni, iubiților domni, avem prea multă credință în dreptatea cauzei, în viitorul națiunii noastre, decît ca să desperăm îndată de ea. Nu ne-am decurajat mai înainte pe cînd, cum s'au ȓis, eram numai 2, sau 3, sau 5, și dară nu ne vom decuraja nici de acum, cînd vedem că partea cea mai bună și mai nobilă a națiunii, care este tinerimea, îmbrățișadă cu toată căldura inimii sale necorupte, ideea națională, căriia am închinat și vom închină, pînă va fi viață în noi, toate cugetările, toată lovitura inimii, toate puterile noastre.

„Vedeți Domnilor, de ce ni-au fost de atîta mîngăiere scrisoarea D-lor-Voastre, arătîndu-ni că pe toată ȓiua mai puțin sîngurî vom fi, și că 'neurînd adversarii desvoltării noastre naționale vor află năntea lor alți mai junî, mai tari și mai numeroși luptători. Grăbească Domnul acea oară, pe care o chîemăm și o așteptăm cu așa ferbinte dor, și deie-Vă tot sporul, ca să veniți, cît mai curînd, în ajutorul mumei părăsîte!

„Dați'mî voie a Vî spune, Domnilor, cît de mult ne-am bucurat despre pășirea ce ați făcut, că ați mers adecă cu toții la Dl. M. (=Mocioni) ca să'i mulțamiți în numele junimii și înțeleginții noastre pentru că au binevoit a se face apărătorul cauzei noastre, trădate chîar de acela care eră mai mult datoriu a o apără. Ați făcut foarte bine, ați împlinit o datorie patriotică, ați arătat, cum aș ȓice, chîar la fața locului, carele din amîndoi represînteaȓă mai bine adevăratele înterele ale țării, și care se bucură mai mult de 'ncrederea ei. Făcînd aceasta ați fost tot într'un cuget cu noi, că și noi am sîmțit îndată datoria ce o avem cătră Dl. M., și am gîndit la toate ce ni scrieți Dvoastră, chîar înnăntea sosirii epistolei D-lorvoastre. Fără să perdem un minut, am cercat să facem ceva; știți însă că la noi lucrurile merg încet, și știți că nu este nimic mai greu decît a combate, a mișcă indolința, care au fost și este, la noi mai mult decît oriunde, cea mai puternică pedică a fiecării propășiri, a fiecării lucrări comune. Din partea noastră nu ar fi niciun felu de 'ntărdșiere, nici de o ȓi măcar, că scrisorile sînt făcute și nu ni trebuie decît . . . subscrierile. Ne-am adresat la capul bisericii, și au trebuit 2 ȓile, ca să promișă că va subserie, dacă vor subserie mai întiu alții! Alții din contra ȓic că'l așteaptă pre ei. Vedeți dară că trebuie multă răbdare, și că întărdșierea nu cade 'n vina noastră. Stăruim însă necontentit, și sperăm că tot se va puté face ceva; am fi foarte fericiți, de s'ar puté face cît mai curînd, că nimene nu poate dori mai mult decît noi, a împlini cătră Dl. M. astă datorie de onoare, ce o avem și noi și țara. De mai aveți ocaziune, Vă rog să'i spuneți acestea din partea noastră, dimpreună cu complemintele noastre. Fratele meu, Giorgiu, carele va sosi în Vieana deodată cu astă scrisoare, va spune

Domniei Sale, cît de binecuvîntat e numele M. acum între noi, și cum de acum va rămîne pe totdeauna legat cu soarta și cu istoria țării noastre. El s'a bucurat foarte mult că v'a vedé pe Dvoastră acolo și v'a re'noi și din partea lui mulțămirea pentru încrederea ce ați pus în noi. Dela Dlui veți aflá și mai lămurit cum aú decurs și cum staú lucrurile pe la noi.

„Vé salut, iubiților Domni și frați, Vé doresc sănătate și tot sporul în studiile Dlorvoastre, și sînt dintre acei carií Vé așteaptá întoarcerea cu cea mai mare nerăbdare. Primiți încredințarea deosebitei stime, cu carea sînt al Dlorvoastre

„Cernaúca, Octomvre 3., 1860.

plecat serv. A. Hurmuzachi m. p.“

„P. S. Ați vedú, Domnilor, cum erá sá ni se nimiceascá detot cea mai dreaptá și mai legitimá dorință, a cariia împlinire o speram de atîția ani, aceea adecá despre gimnasiul din Suceava. Numai Dvoastră li puteți luá pretestul, că adecá nu aflá profesori romîni; faceți-vé profesori, și cugetați că cu acest gimnasiú romîn am căștigá mult, foarte mult, un isvor viu și necurmat pentru re'noirea și re'nviierea sîmțului națiunal. Îndemnați și pe alții din toate părțile romînești sá se anuncie pentru concurs, ca doará am puté astupá gurile neamicilor de pe aici și de pe acolo.“

## B.

„Vieana 1. Decemvre (19. Noemvre) 1870.

„Stimate, bravule și iubite amice!

„Știind cît de mult și cu ce sinceritate și căldură te întereșéi la cele ce ni ocupá necontenit mintea și inima și toată viața, comit oarecum o indiscrețiune cătrá bravií mei colegi de aici, scriindu'ți aceste șire fără a așteptá ca sá o facem împreună. Atîrná însá dela D-Ta a ușurá și micșurá acest păcat, păstrînd cea mai strînsá discrețiune pentru un timp foarte scurt, pentrucă sper că măcar cu poșta de mîne sará Vi vom face împărtășirea colectivá și oficialá.

„Te rog dará, stăpînește-te mai bine decît mine, și cătrá alții taci, pentru D-Ta însá sá știi că în fine, în fine, după multe și mari greutăți, dar' și stăruinți neprecurmate, nă-aú sosít în acest moment (a doaua) comunicare oficialá dela Ministeriul Cultului etc., în care e spus curat și lămurit: „cumcă ni s'aú încuviințat congresul bisericesc, și, pentru pregătirea lui, conchiemarea ne'ntărđiíatá a unei adu. nări (Vorversammlung) spre elaborarea legií electorale, pe basa cariia sá se conchieme apoi congresul.“ Despre acestea se înfomeadá totodatá și șeful țării, căruia este recomîdatá cea mai mare grabá. Am dobîndit dar' aceea ce am cerut, ce ni trebuie, procederea cea mai naturalá, deamná și națiunalá. Aú costat multá luptá și stăruință, căci e greú a zguduí și a scuturá coada, țopul (Zopf) saú chica birocraticá, care aú cercat și acum a face tot felul de șovăituri, a luá măsuri pe



jumătate, etc. etc. Nu ne-am mulțămît însă cu nimic, am răspins, am protestat, ne-am certat, am rugat, sau am cerut, pînăce în fine am dobîndit astă decisiune chîară, precisă și neechivocă. Am fost de nenumărate ori la miniștri, încă și alaltăieri la acel al Cultului cu Gîorgiū (Eug. Stîrcea fiind atunci la Pesta), astădî iarăș toți 3 la Potocki (Potoțchi), unde am vorbit peste 1½ oară, încît am amorțit cu totul, pentru ce nici am mai ieșit din casă, — dar' avuiū încalte marea mulțămire de a primî acum sara tîrdiū decisiunea, chîar cu însēmnaarea pe adresă „dringend“ (urgent). Amice! Spiretul Domnului, zelul și devotămîntul națiunal, nedespărțit de acel cătră biserica noastră, să Vă însufle, să ne 'nsuflețască pe toți, ca să știm a ne folosi cu bărbăție neabătută, cu concordie și prudință, de acest drept dobîndit, ca să'l realizăm bine și pe deplin, ca să înființăm o instituțiune solidă, puternică, roditoare, cu tendința cea mai naturală și binecuvîntată, o instituțiune adevărat autoamă, — națiunală, mîntuitoare. Amin!

„Am convingerea dureroasă ca nu voiū mai fi în stare a aduce vreun mic serviț sînteî noastre cause, căci suferințele mele aū devenit prea grele, debilitatea mea aū sporit foarte tare și merge cam repede spre crisă; nu te miră dară, că aflu o mîngăiare în împrejurarea de a fi putut conlucrá, întru puțin măcar, și eū la dobîndirea acesteî cause, pe care purrea am cređut'o a fi pentru noi cea mai importantă. Mă mîhnesc a nu puté fi și eū la Cernăuț, numai ca să mă bucur cu Voi împreună; voiū fi fericit însă auđind cită activitate, preveghiare, atențiune, energie, prudință și perseverare ați desvoltat, ca din capul locului să se pună lucrul pe calea bună, să fie adunarea bine compusă și legea electorală — ghibace, căci potrivit acesteia va fi congresul și spiretul lui. Adunarea va fi președută de șeful țării — und unter Bethelligung des Herrn Bischofs — (de n'a voi să vină acest din urmă, apoi șadă sănătos a casă!)

„De va voi să fie discret părintele Andrieviciū, poți să'i citești acestea, dar' altora nu! Vi vom trămite și copia proiectului, făcută aici în grabă, fără material, fără date esacte, pentru conchiemarea primeî adunări, pe care 'l-am dat ministrului, — și care 'l-a trămis președintelui țării —, ca să Vă consultați, să mai dregeți ce veți găsi necesariū. (Am protestat gegen die Einvernehmung Einzelner, cerînd numai decît ca numai o adunare să deliberede și să combinede, — împreună cu președintele țării, — legea electorală).

„Părintelui Calinovschi spune'i salutări din parte'mi, și, totodată, cumcă nu am uítat nicidecum de școala preparandală a noastră, și că am protestat formal gegen die Auflassung, — încă în Septemvre, — nu știū ce aū urmat de atunci, — n'am mai putut vorbi de aceasta de atunci, căci înainte de toate am trebuit să ne ocupăm numai de cauza principală.

„Poți face un lucru bun; la Pesta aū ieșit o broșură minunată:

Die Katholiken — Autonomie in Ungarn, etc. vom Prof. Johann H. Schwicker, Pest, bei Ludwig Aigner, 1870, 2. Auflage.

„Ți-aș trâmite-o, dar' în moment n'o mai am, căci am dat mai multe din ele pe la unii alții. Costă numai 1 fl.; spune lui Pardini să aducă vro 30, saū și mai multe esîmplare, — și lățiți-o, căci se pot pregăti prea bine spiretele, — ni trebuie și nouă numaidecît asemenea scrieri populare —, trebuie a lumină, a înterésă pe oameni; mulți n'au nici o idee chiară de ceea ce cer. Nu uită dar' de aceasta!

„Părintele Calinovschi aū mai trâmisi în epistola sa și copia unui decret saū decisiuni saū Protokollsbemerkung, foarte curioase și comice, puncto Congrua-Erhöhung —, între noi dîcînd am făcut astădî întrebuințare de ea și am produs mare rîs prin aceasta.

„De voești, serie'mî, dar' foarte curînd, căci mă duc departe, departe, fără să știu de'mî vor mai rămîne puteri spre a mă 'ntoarce. Sînt dar' prea trist, depărtîndu-mă de toți, lăsînd sîngură și pe scumpa soră-mea, — dar' ce să fac cînd sînt atît de nefericit!

„Să trăiești, amice, să trăiți toți buni și bravi amici, să faceți congres bun, țapîn, națîonal, — cu limbă. tendință națîonală, -- să'l faceți... mîntuitorî!

„Adio, adio, al D-Tale devotat amic și frate

A. Hurmuzachi m. p.“

## C.

„Vieana, 11 Ianuarî 1871 (30 Decemvre 1870).

„Prea stimate, bravule și dorite Amice!

„Nu'ți pot mulțămî mai bine pentru bucuria, pe care 'mi-ai făcut'o mai întîi prin multamabila'ți epistolă, apoi prin înștiințarea întroducerii atît de mult dorite a lecțiunilor publice, și în urmă prin succesul strălucit al primei prelegeri a D-Tale, — decît făcîndu'ți și aducîndu'ți cele mai sincere și amicale felicitări și urări. Te felicitęd din toată inima de acest nou și în toată privirea foarte frumos și însęmnat merit, pe care 'ți 'l-ai cástîgat D-Tale și Societății lit. prin înăugurarea acestei noaue instituțiuni, — căci, în adevăr, o instituțiune regulară, sistematică trebuie să devie aceasta, — de succesul minunat pe care 'l-ai repurtat, după cum auđîi de a casă, prin prima lecțiune, și'ți uređ an nou cu fericire, dorindu'ți în tot decursul lui și al celor mulți, mulți, cari să'î urmede, tot binele și toată bucuria, frupte mănoase tuturor ostenelelor, activității binecuvîntate pe care o desvolti! Dumneđeu și toți buni ingeri și sînti, cu sîntul Ioan în frunte, care te-aū luat subt speciala, nalta sa protecțiune, să te țînă și să te 'ntărească ca pe un apostol brav și învăpăiat, un luptătorî ne'nfrînt, un stîlp puternic al causei comune! Să pretreci dar' și sărbarea sîntului Ioan în deplină mulțămire, cu

toți amicii buni ai D-Tale și ai noștri, cărora tuturor li urez an noț cu fericire!

„În epistola D-Tale 'mă-ai amintit de școala preparandală; — sper că vei fi aflat dela dl Eug. Stîrcea că nu am uitat niciun moment despre acest lucru atît de important pentru noi, decînd îmi vorbise dl Călinescu de el aici, și te rog să te 'ncredințezi despre aceasta, precum și de modul în care s'a'u făcut, din memorandumul prezentat, în timpul său, ministrului Stremayr, și din care am trimis astăzi un exemplariu d-lui Nicu Vasilco, scriindu'î însă și'n epistolă mai pe larg despre astă cauză, anumea ce ar trebui a se face, dacă școala încă tot ar fi amenințată. Binevoiește dar' a te întălni cu dl N. V.

„Sperăm în D-Voastră, în buna înțelegere, comuna și energica pășire a tuturor bunilor patrioți în privirea autonomiei, a compunerii, a deliberărilor și decisiunilor primei adunări, și sîntem foarte întristați de a nu pute contribuî și noi cu modestele noastre puteri, dar' cu sincer devotămînt, tocmai acum la ostenelele D-lor-Voastre. Sper că Giorgiū acum se va întoarce curînd, căci eū plec acum la Nizza, silit de nefericita'mi sănătate, în puține zile, cu inima grea de atita lungă depărtare din patrie, de toți amicii, de tot ce'mi e scump, neștiind anumea de, cînd, și cum mă voiū mai întoarce!

„Nu faci bine refusînd de a conlucrá la dicționarul Soțietății Academice; te rog mult, schimbă'ti hotărîrea!

„Amice, strictissime, — epistola D-Tale nici n'o putuiū arătă lui Giorgiū, căci ai însēmnat în ea chiar data în care'ti scrisesem. Te rog, la întălnire, s a n u ' i s p u i, că ați aflat mai întiū prin mine acea știre, căci în nerăbdarea de a Vă bucurá, am comis o indiscrețiune, și'mi pare rău; Giorgiū s'ar supără, și 'mă-ár păre și mai rău! — Nu mă uitá de tot! Să trăiești! Al D-Tale devotat frate,

A. Hurmuzachi m. p.“

## § 112. Causale părăsirii profesurii mele gimnasiale.

În urma luptelor mele pentru căștigarea unui congres pentru esecitarea autonomiei bisericești, și cu deosebire fiindcă stăruiseiū mult împreună cu amicii mei: Mihaiū Călinescu, Artemiū İeremievičū-Berariū și Orest Reni, pentru subscrierea unor adrese de îmbărbătare cătră consilierii consistoriali Samuil Andrieviciū-Morariū și Ion Țurcanovicū, fuiū denunțat ca agitătorū politic decătră Presidiul Consistoriului episcopesc prin două scrisori din 2/14 Ianuariū 1868 N. 362 ord., adresate una cătră guvernătorul Bucoviniī, iar' a doua cătră direcțiunea gimnasiului superior din Cernăuț. Într'această din urmă se scrieá nemțește, între altele: „În fine avem onoarea a ne rugá pentru comunicare, oride nu cumva lăudabila Direcțiune a făcut, în genere, iar' mai ales în timpul din urmă, la Calinovschi și Sbiera niște observări, cari ar păre ciudate la profesorii publici

a unei școli secundare a statului și mai cu samă la un profesor public de religione, — fie în răportul lor cu lăudabila Direcțiune și cu corpul profesoral, sau față cu tinerimea școlară, sau chiar în viața privată a numiților, și ar merita desaprobare.“

Acest denunț dreptă n'a avut nicio urmare rea, dar' nici favorabil n'a putut fi pentru șubreda pozițiune a unui biet suplent. Mă așteptam deci la multe lucruri neplăcute. Curînd după aceasta veni publicarea numitei broșurele „despre coruperea limbei romîne în Bucovina de D. Petrino.“ Acuma auziam din mai multe părți șoptindu-se că eu, osînditul „filolog“ dela gimnasiul superior din Cernăuț și „d-snaționalisătorii și corumpătorii al poporului romîn“ din Bucovina, am să fiu scos de acolo și dat afară cu rușine, îndatăce vreunul dintre studinții romîni, trimeși la Vieana pentru calificarea lor ca profesori, se va întoarce cu esaminele făcute. Însuși directorul gimnasial nu încetă, la ocasiuni binevenite, de a'mi dá de cunoscut că această soarte mă așteaptă, dacă nu mă voi califică, cît mai în grabă, ca profesor, depunînd un esamin din limba lătinească și grecească. Se găsea chiar și unii amici cari mă sfătuiau cu tot adinsul și cu înșistință, ca să grijesc încă de cu bun timp pentru soartea mea viitoare, să nu mai sper la vreun post stabil în țară, să trec cît mai curînd în domniatele naționale unite, precum făcură și alții mai înaintea, și să'mi caut acolo mijloace de subsistință, pre cari ușor le-aș dobîndi fiind membru al Societății Academice Romîne din București.

Aceste advertisări m'au pus pe cugete serioase. Mă convingeam din zi în zi că pozițiunea mea la gimnasiu nu se mai poate susține. Nime nu'mi săria într'ajutoriu, cu toate promisiunile și asigurările de odinioară, și eu însu'mi încă nu'mi puteam ajută, fiindcă nu'mi eră cu putință să mă supun la esaminul cerut, din cauza înfricoșatului blăstem (§ 87 pag. 183) ce zăceá asupra mea. Țara'mi natală încă nu voiam să o părăsesc; mă simțiam legat de ea cu trup și cu suflet. Conștiința m'ar fi muștrat, dacă 'm-aș fi părăsît'o pentru comoditățile viieții! Pe lîngă aceasta eram legat și oblegat ca să lupt, ori pe ce teren m'aș află, pentru învioșarea conștiinții naționale la compatrioții miei, pentru solidarizarea și armonizarea înterselor lor, pentru aflarea condițiunilor necesare unei desvoltări naționale, sănătoase și traînice.

Pentru luptele mele viitoare însă și pentru succesul lor eră de neapărată trebuință ca să nu ies umilit și zdrobit moralicește din postul ce'l ocupam în mod supletoric; trebuia deci să evit o demitere oficială, ca să nu dau adversarilor miei personali ansă binevenită ca să'mi dica că „Iată, pentru neapținutudinea și pentru nevrednicia ta, ai fost dat afară!“

## G. Timpul custodiei mele la biblioteca Bucovinei, 1871—1875.

### § 113. Primul post stabil.

Cînd eram în strîmptoarea cea mai mare și într'o nedumerire sfîșietoare, îmi deschise bunul Dumnezeu o cale de scăpare.

Cu ocasiunea unei îmbunătățiri provizorie a salariilor pentru funcționarii țării autonome, Comitetul Bucovinei a propus și dieta ei a votat în 30. August 1870, ca salariul custodelui dela biblioteca centrală să se urce dela 400 fl. la 800 fl. anual și să se escrie concurs pentru ocuparea lui în mod definitiv cu o persoană care să nu mai aibă, ca pînă atunci, și alte posturi publice salariate.

De și salariul împreună cu acest post eră foarte modest cu privire la condițiunile ce se cereau pentru ocuparea lui, totuș eă, îndată ce am luat cunoștință despre sistemisarea lui definitivă, 'mă-am ȑis: „Iată un punct de raȑim pentru tine și pentru activitatea ta viitoare. Caută de' l ocupă și te folosește de el!“

M'am supus deci îndată la niște esamine pentru cunoștința limbii franțuzești și a celei italienești. Cu testimoniile acestea și cu cele ce le aveam despre absolvirea studiilor mele gimnasiale și universitare am cerut într'a 18/30 Optomvre 1870 postul de custode, pre care 'l-am și căpătat în urma concludului Comitetului țării din 22. Faur cu decretul din 23. Faur 1871 Nr. 302.

Primind directorul gimnasiului într'a 20. Mart dela Comitetul țării înștiințarea despre denumirea mea ca custode, m'a desrădicat din postul de profesor prin decretul din 13. April 1871 Nr. 175, atestînd în el că „prin noaűe anî și jumătate am condus învėțămîntul din specialitatea mea cu cunoștință de lucru și cu zel, că toate dătorințele 'mi le-am împlinit cu punctualitate și cu îngrijire, că pre școleri 'ȑ-am tratat cu potrivitul tact pedagogic, și că în referințele colegiale m'am purtat neconținut cu onestitate“.

Cu părere de rău și cu jele m'am despărțit de școleriî m'ei, dar' lȑ-am ȑis, ca legăturile dintre noi să nu le rumpem; să vină de-acum înainte cît de des la biblioteca țării, că eă li voű facilită, în toate modurile, folosirea ei, și astfelű vom stă și mai departe în contact intelectual. Mulți din ei m'aű și ascultat.

Îndată după întrarea mea în noul oficiű, aducîndu-se în dietă într'a 17. Septemvre 1871 un proiect de lege pentru regularea definită a salariilor funcționarilor țării, am stăruit pe lîngă deputați, ca pentru custode să se pună un salariű mai curăspunďătorű. Ei aprețuiră motivele mele și fipsară un salariű anual de o mie doaű sute de florinî și cortel liber în localul bibliotecii, iar' în lipsa acestuia, doaű sute de florinî ca desdăunare pentru el pe an. Salariűl anual de 1200 fl. s'a mai sporit încă cu

pe o treizecine de procente din 1. Juliù 1875 în urma conclusului dietii din 16. Maiù 1875.

În chipul acesta triumfăseîu asupra adversarilor miei fățiși și ascunși. Ajunsesesîu la adăpost sigur în mai multe privinți: Devenisîu funcționariîu al unei instituțiunii deplin autoame, în care nu străiniî, sau cel puțin nu ei esclusiv, aveau să dispună; aveam salariîu ca să pot trăi mai cu tihnă; dispuneam de cărți, și, pînă la un punct oarecare, și de timp ajungătoriîu ca să mă pot ocupa după dictatul minții și înclinările sufletului miei; disu'mi-am dară: „Continuă'ti activitatea cu mai mult curaj, cu mai multă energie, ca să aibi mai mult sporîu!” Am și început îndată să mă manifested după îmboldirile inimii, dar' făptuirile mele n'au putut fi după dor din cauza debilității puterilor mele și a mulțimii adversarilor.

#### § 114. Continuarea mișcărilor politice în împărăție (§ 100, p. 216).

Împrejurările politice, sub cari ajunseses la putere ministeriul contelui Carol Hohenvart, nu erau de natură ca să'i asigurede durabilitatea și realizarea planurilor lui.

Împerîul german își sărbă victoriile sale asupra Franțujilor. Însuflețirea eră la culme și printre Nemții austroungari; voiau și ei să iubelede. Conte C. Hohenvart li înfrînă, prin măsuri polițienești, întru cîtva întusiasmul, și supuse apoi, în April 1871, Consiliuluî Împerial spre delibereare niște proiecte de legi, prin carile se lărgiă, în mod considerabil, autonomia legislativă și administrativă națională a țarilor. Într'a 5. Maiù mai propuse alt proiect de lege, prin carele se acordaîu Polonilor pretenșiunile lor din rezoluțiunea din 24. Sept. 1868, numai ca să recunoască Consiliul Împerial și să trimată represintanți în el. Majoritatea nemțască însă din camera deputaților răspinse, într'a 9 Maiù, proiectele pentru lărgirea autonomiei țarilor, dar' contele Hohenvart dechieră, chiar a doua zi după această răspingere, că el este gata ca să accorde și Cehilor aceste pretenșiunii, numai dacă s'ar îndestulă ei cu atita!

În urma acestei dechierări decisive, contele Hohenvart fû desaprobat de camera deputaților, carea votă încontra căii apucate de el o adresă cătră împăratul, cerînd ca să fie abătut dela ea. La presîntarea adresei însă, în 30. Maiù 1871, împăratul își esprimă încrederea sa în ministeriî și dorința de a vedé pre toate popoarele împăcate și îndestulate. Această enunțare împărătească potolî tare focul dualistic decemvrian al multora, și determină pre unii din oponenți să votede măcar budgetul statuluî (10. Juliù 1871).

Sălvînd mersul regulat al afacerilor finanțiare ale statuluî, contele Carol Hohenvart se apucă acum, cu tot adinsul, ca să împace pre Cehi, și se puse în conțelegere cu conducătoriî lor. Șapte diete provințiale, în cari credincioșii constituțiunii aveau majoritatea, fură disolvate, și se scriseră

alegeri noaue. În doauă din ele, în cele mai importante, căpătaseră autonomiștii și naționaliștii majoritatea; trimeseră dară deputați autonomiști în Consiliul Împerial. Prin această dispuneă acuma ministeriul de o majoritate de doauă treiți în el; puteă dară să'si realizeze planurile de împăcare.

Într'un rescript, adresat dietii din Praga într'a 14. Septemvrie 1871, dechieră împăratul că recunoaște dreptul public al regatului Bohemiei, că este aplecat să reinnoiască această recunoaștere prin jurământ, deus la încoronarea sa ca rege al Bohemiei, și provocă apoi dieta ca să săvîrșască toate preparativele necesare. O comisiune înstituită decătră dietă compuse îndată, în conțelegere cu contele C. Hohenvart, optsprădece (18) articole fundămintale, prin care se acordă regatului Bohemiei, în organismul împărăției, o pozițiune similară cu aceea a regatului Ungariei; se desfaceă Austria în mai multe țări-staturi deplin autoame, însă cu un congres central de delegați dela toate, și cu un senat compus de împăratul din membri ereditari și pe viață, pentru pertractarea afacerilor comune tuturor. Aceste articole fundămintale fură supuse împăratului spre aprobare într'a 10. Optomvrie 1871.

Această modificare în Constituțiunea Decemvriană din 1867 nu fu pe placul nici al Maghiarilor, nici al Nemților. Maghiarii se temeau ca nu cumva și naționalitățile din regatul Ungariei să pretindă autonomia țărilor locuite de dînsele, iar' Nemților li părea rău de pierderea supremației lor precum în dietele provinciale, așa și în represintanța centrală a imperiului! Puseră dară și unii și alții toate în mișcare ca să zădărnicească orice modificare în Constituțiunea Dualistă și să'si păstreze, fiecare, privilegiata sa pozițiune politică de mai înainte. În-treveniră în scopul acesta pe lângă împăratul: ministeriul afacerilor comune, în frunte cu nefastul F. Beust, măcarcă acesta sfătuisse mai înainte pre împăratul la împăcare cu Cehii; ministeriul Ungariei, în frunte cu circumspectul conte Juliū Andrassy, precum și Nemții naționaliști de pretutindenea, chiar și niște colegi ministeriali de ai contelui C. Hohenvart!

În fața acestei vijilii stîrnite din toate părțile și luînd în băgare de samă nu numai schimbata situațiune politică din Germania, dar' și năzuința multora de a intră în rēporturi amicale și întime cu acest imperiū, nu rămase alta de făcut, decît ca împăratul să cedeze, iar' ministeriul Hohenvart să'si deie demisiunea. După pertrătări îndelungate, el fu înlocuit într'a 25 Noemvrie 1871 cu un ministeriū de credincioși constituțiunii sub președinția infocatului, dar' prudentului naționalist neamț, a principelui **A d o l f A u e r s p e r g**.

Prima lucrare a acestui ministeriū a fost netedirea căii pentru activitatea sa ulterioară, decîi disolvarea dietelor provinciale și asigurarea unor majorități guvernămintale în ele și, prin ele, în camera deputaților

Consiliului Imperial. El isbuti. În 28 Decembrie 1871 se deschise Consiliul Imperial cu o majoritate asigurată pentru partidul credincioșilor constituționali. În camera magnaților a Consiliului Imperial, unde membrii erau denumiți de împăratul, majoritățile se creau, după placul guvernului, prin recomandare la denumire a aderenților săi.

Deputații Cehii nu se presîntară la Consiliul Imperial. Fură escrise alegeri directe pe temeiul legii electorale provizorie (Nothwahlgesetz) din 1870; dar' și în urma acestei alegeri, dintre cei 54 de deputați aleși, Cehii, în număr de 30, nu intrară în Consiliul Imperial.

Ca să frîngă cerbiciea Cehilor, credincioșii constituționali stăruiră ca să se voteze o lege definitivă pentru alegeri directe la Consiliul Imperial, dar' fură împiedicați de Poloni, cari nu voiașă să o voteze pînăce nu li se vor acordă pretensiunile din rezoluțiunea lor din 24. Sept. 1868. Din cauza aceasta credincioșii constituționali fură necesați ca să mai voteze, în Febr. 1872, încă un adaus la legea electorală provizorie din 1870 de cuprinsul, ca alegeri directe să se poată escrise nu numai în cazul cînd dietele nu vor voi să trimeată represîntanți, ci și atunci cînd deputatul ales deadreptul nu va voi să își escerce mandatul. Abia în urma acestei modificări căpătară în camera deputaților a Consiliului Imperial o majoritate de două treți spre a puté face o lege electorală definitivă, după placul lor. Pre aceasta o votară în Mart 1873. Ea se sancționă îndată într'a 2. April. Ca să își asigurede, cît cu putință pentru totdeauna, majoritatea în camera deputaților, credincioșii constituționali măriă numărul deputaților dela 203 la 353, iar' la împărțirea lor pe curiile electorale: a proprietății mari, a orașelor, a camerelor comerciale și a comunelor sătești, favoriră acele curii, despre cari se așteptă că, cu deosebire, vor alege deputați credincioși Constituțiunii Decembriene.

Camera deputaților a Consiliului Imperial fú disolvată în 7. Sept. 1873 și aleasă alta în loc pe temeiul noăuei legi electorale imperiale. Credincioșii constituționali căpătară în ea o majoritate de 233 de deputați; Cehii, în număr de 39, nu se presîntară, continuînd cu nefericita politică de abstenență; opozițiunea eră compusă din 81 de deputați: Poloni, Nemți feudali, clericali și Romîni din Bucovina, toți sub conducerea contelui Carol Hohenvart.

Asigurată fiind astfel înrîurința și supremația Nemților pretutindinea, afară de Galiția, ministerul Adolf Auersperg se puse cu tot adînsul pe reforme liberale. Se votară felurite legi în privința aceasta. Cîteva legi bisericesti, votate încontra ultramontanismului s. clericalismului, provocară amărăciuni, nemulțămiri și protestări printre episcopii apusenii; însu'și papa le caracterisă, prin enciclica sa din 7 Mart 1874, ca tinđînd la încătușarea și așervirea bisericii; dar' toate aceste manifestări nu folosiră nimică. Pecît timp credincioșii constituționali se țînură la înălțimea ideilor și reformelor liberale, ei găsiră destui aderenți și spri-



jînitorii atît la autonomiștii cît și la naționaliștii. Din aceste cauze, ministerul principelui A. Auersperg se susțină la dirigența statului pînă în Faur 1879 cu toate erorile grave și cu toată împetuositatea neclipsită a unor membri marcanți din partid.

Causele căderii acestui ministeriu le voi espune la rēstimpul următorii de sub H.

### § 115. Continuarea mișcărilor politice în Bucovina (§ 101, p. 220).

Împrejurările favorabile pentru desvoltarea autoamă și națională a Romînilor bucovineni fură de scurtă durată. Doaă întâmplări schimbară curentul. Cea mai principală a fost formarea în 25. Noemvre 1871 a unui ministeriu compus numai din Nemți credincioși constituțiunii dualiste, sub președinția principelui Adolf Auersperg. Acesta a disolvat îndată dietele autonomiste și naționaliste și a scris cu grabă alegeri noaue. Aceste alegeri s'aă făcut sub o presiune guvernămîntală nemaipomenită, cu scopul ca doară vor avē credincioșii constituțiunii dualiste pretutindenea majoritatea prin diete. Scopul fū ajuns. Se denumiră ca căpitanii ai dietii Bucovinii doi bărbați din acest partid, baronul Eudociu Hurmuzachi și Anton cav. de Kochanowski, iar' dieta se grăbi de a alege în Comitetul său, în organul autonom al țării, o majoritate de Nemți cu pretensiuni naționale foarte esagerate.

A doaă întâmplare, prin care s'a slăbit curentul autonomist, a fost o gravă greșală comisă de marii proprietari romîni. Aceștia nu numai că n'aă căutat să atragă în tabera autonomistă pre valorosul fost căpitan al țării, baronul Eudociu Hurmuzachi, dar' nici n'aă voit să primască ca candidat în curiea electorală a marilor proprietari lumeni pre talentosul și admirabilul orator, Dr. Constantin Tomașciuc; ba încă îi contestară alegerea, cînd acesta fū trimes în dietă, în Decemvre 1871, ca represîntant al marii proprietăți a fondului religionariu gr. or. Resultatul acestei lipse de tact și animosități fū, că baronul Eudociu Hurmuzachi și Dr. Constantin Tomașciuc rēmaseră și mai departe, ca conducători chiar, în curentul de mai înnainte al credincioșilor constituțiunii și al centraliștilor, și că Romîni din Bucovina se desbinară astfel, politicește, în doaă tabere, a autonomiștilor și a centraliștilor s. credincioșilor constituțiunii.

Dintru început, aceste doaă tabere politice nu se deosebiau principial una de alta, căci îmbele apēraă atît autonomia țării cît și desvoltarea națională a locuitorilor ei, ci numai în modul apērării autonomiei, unii avînd mai multă încredere în Polonia vecini, iar' alții în Nemții apusenii, precum și în adoptarea unui teren mai larg sau mai îngust pentru desvoltarea națională, pentru folosirea graului național prin înstituțiunile și oficiile publice. Abia după ce intrară în tabera credincioșilor constituțiunii sau a centraliștilor toți Nemții și nemții

din Bucovina, se dezvoltă acolo, pe încetul și pe neobservate, și o deosebire principială, aceea adevărată, că acest curent prinse a apără, ca și Nemții din țările nemțești apusene, supremația a Nemților și a graiului nemțesc în toate manifestările vieții politice, publice și culturale.

Credincioșii constituționiști și centraliști, în această noaună diferențiere a lor, găsiră favoare și sprijin la ministerul principelui A. Auersperg în tot decursul duratei lui, din 25 Noemvre 1871 pînă în Faur, respective pînă în 12 August 1879. Părtinirea sa pentru tendințele curentului nemțesc al credincioșilor constituționiști și-o arătă ministerul A. Auersperg nu numai prin împlinirea dorințelor ieșite dela acest curent, dar' și prin nebagarea în samă, sau chiar contrarierea postulatelor formulate și apărute de autonomiștii bucovineni. Congresul bisericesc nu se mai convocă, precum se așteptă, și diecesa Bucoviniî nu se mai puse în legătură ierarhică cu diecesele vecine din Ardeal și Ungaria, ci cu cele din estrema Dalmație! Deputăciunea trimeasă la Vieana în primăvara anului 1873 decătră comitetul de 45 al Adunării populare din 1870, dreptcă fū primită preagrațios decătră împăratul, dar' nu tot așa de ministrul președinte și de ministrul de culte. Întrevenirea ei nu folosí nimică. O a doaună adunare poporană ar fí fost la locul său, dar'... n'a fost convocată! La gimnasiul superior din Rădăuț, deschis în anul 1872, nu se admiseră clase paralele romînești, și universitatea înființată în Cernăuț în anul 1875 fū dechierată, chîiar prin legea ei constitutivă, ca universitate nemțască!

Ca săși strîngă rîndurile și să pornească o acțiune mai chipsuită și mai energică, autonomiștii bucovineni înființară în anul 1872 o soțietate politică sub numele de „Soțietatea Autonomiștilor naționali în Cernăuț“. Scopul acestei Soțietăți eră „de a cultivá în popor înstrucțiunea politică și conștiința națională, precum și de a stărui pentru realizarea, întărirea și dezvoltarea organică a autonomiei în toate ramurile vieții publice“ (§ 1), prin dese „adunări ale membrilor“, prin „adrese, petițiuni și resoluțiuni“, prin „adunări populare“, prin „împărtășire activă la alegeri“, prin „îndemnare la fundarea de soțietăți similare în țară“, și prin „publicarea de foi periodice politice“ (§ 2).

Bune și nobile intențiuni, păcat numai că nu s'au putut realizá! Causa sterpicuniî lor a fost multiplă. Înainte de toate, clasele soțiale erau pe atunci încă prea marcat separate unele de altele și înteresele lor prea contrare, neechilibrate și nearmonisate. Se observă de departe nu numai înfumurări pe de o parte și șervilism pe de alta, dar' și puțină sinceritate și încredere reciprocă.

Pe lîngă aceasta, la întrupirile membrilor, mulți din ei conversa și discuta numai, sau cu predilecțiune, nemțește. Înzădar pretinseră unii ca, cît cu puțință, să se vorbească numai romînește, ca într'un mod practic și familiar să se deprindă la discusiuni romînești și aceia cari, în urma culturii lor, nu se puteau folosí destul de bine de acest grai!

Maî cu samă la cei tineri se manifestă această năzuință. Dorințele lor însă nu prea fură băgate în samă. Chiar organul acestei Soțietăți, destinat ca să răspîndească și să „cultive în popor înstrucțiunea politică și conștiința națională“, fû publicat numai nemțește sub titlul de „Der Patriot, Wochenschrift für Politik und Volkswirtschaft“, sub redacțiunea unui străin, Friederic Cmeticû, adus din una din țările nemțești. Primul număr apărû în 30 April, iar' ultimul în 24 Decemvre 1872.

Ce ironie! Ce nepotriveală între scopuri și mijloace! Mulți se desgustară șiși pierdură încrederea în vitalitatea Soțietății. Din această cauză încetă și diarul după 35 de numere. Este adevărat că mulți membri din comitetul acestei Soțietăți apăraû redactarea foii în graul nemțese pe temeiul, că astfel se apără înteresele romînești innăntea unui număr mai mare de cititori, dar' autorul acestei scrieri susțineă cu tãrie și cu convingere, că scopurile Soțietății vor fi mai bine șervite atunci, cînd poporul, în toate pãturile sale soțiale, va fi conștient precum de înteresele așă și de drepturile și de îndãtoririle sale, și de aceea diarul s'ar cãde să fie publicat saû numai romînește saû în îbele graurii. Această socotință însă nu numai că nu fû adoptată, dar' ea rēcî inima multora pentru cel ce o susțineă. Înșiși membrii comitetului Soțietății, avînd cu toții ocupațiuni particulare, și mulți din ei, chiar cei mai marcanți, nepetrecînd în Cernãuț, nu fură în stare nici să desvoalte o activitate rodnică, nici să consolideze Soțietatea. Ea dispărû dela sine, prin nefuncționare, dar' necesitatea care îi dete naștere a continuat a persista și mai departe și a se sîmți tot din ce în ce mai tare, precum vom arëtã mai la vale sub H.

### § 116. O suplică de iertãciune.

În cooperãrile mele pentru concesiunea unui congres bisericesc, compus din preuți și mireni, pentru esercitarea autonomiei bisericii dreptcredincioase răsãritene din Bucovina, eû dreptcã eram pentru un cerc de competență foarte larg, precum îl și definiseî în broșurica „Sînta Scripturã...“ din 1864, dar' cînd ar fi venit la învoialã, m'aș fi îndestulat cu mult mai puțin, numai ca să ajungem la autonomie în deplinã conțelegere cu toți factorii bisericesți. Pentru mine de valoare decisivã erã rezultatul disputelor ce le aveam adeseori cu bãrbații cei mai remarcabili din cler. Cu deosebitã plãcere și cu mult înteres disputam cu tînerul profesor Eusebiu Popovicu, fiindcã ne împrieteniserãm tare încã de prin studiile noastre gimnasiale, (el fiind numai cu un an mai innăntea decît mine), și deoarece el erã specialist. Eû profitam mult dela dînsul, cãci aveã studiî estinse și foarte temeînice. Încercîndu-më însă mai de multe ori a'l atrage în curentul nostru de lupte autonomiste bisericesți, îmi dîse odatã hotãrît, ca să nu'l mai nãcãjese cu astfelî de îndemnuri, dacã voiesc ca să rêmînem neîncetat prietenî, fiindcã el, ca preut și ca profesor de

teologie, este mai tare supus episcopului său, decît noi lumenii, și că nu s'ar căde, ca el, ca tîner ce este, să se opună vederilor superiorului său și să între cu el în ceartă și în neînțelegere. Am găsit îndreptățită observarea aceasta cu atîta mai vîrtos fiindcă el, ca profesor de teologie, trebuia să țină sama nu numai de testul Sîntei Scripturî, dar' și de interpretarea lui prin sînții Părinți și de practicarea istorică a ideilor conținute în el, precînd noi lumenii ne conduceam de spiretul timpului și de interpretarea testurilor în conformitate cu acesta, și ne folosiam numai de acea pracsă istorică care convenia ideilor noastre. De aceea am curmat disputele cu amicul mîeu, și m'am și ferit mai departe de orice smomeală zădarnică, numai ca să'mi păstreț o prietenie atît de prețioasă, precum eră aceea a lui, care nicicînd nu s'a turburat dintre noi, lucru foarte rar printre oameni! Acest distins și erudit profesor, de un caracter neflexibil și de convingeri întemeiate, a cooperat apoi cu mult zel și succes la pașii ce se făceaă pentru activarea congresului, îndatăce se schimbaseră vederile în capii dirigenții bisericești. El publică apoi și un interesant „Studiū pregătitorii pentru întîiul congres bisericesc în arhiepiscopia Bucoviniî, Cernăuț, 1860“.

În discușiunile mele cu alți preuți am fost mult mai norocos. De mare preț pentru reușita curentului autonomist eră consîmțămîntul consilierilor consistoriali; de aceea mult am stăruit mai ales pe lîngă doi dintre cei mai valoroși și mai capabili dintre ei, pe lîngă domniî Samuil Andrieviciū și Ion Țurcan, ca să'i înduplec să îmbrățișede și să sprijinească și ei dorința celor mai fruntași diecesani, relativă la congresul bisericesc. Se înduplicară în sfîrșit și prinseră a apêră cu toată tãriea convingerii împlinirea acesteî dorinți, îmbii în Consistoriul episcopesc, iar' în dieta țării și în Camera Deputaților a Consiliului Împerial din Viena numai Samuil Andrieviciū, decînd acesta ajunsese a fi ales în aceste corpuri represîntative ca represîntant al bisericii, care este proprietară mare a moșiilor, din al căror venit s'a compus fondul religionariū gr. or. din Bucovina. Această atitudine a îmbilor consilierî îi puse în divergență de opiniunî și mai pe urmă chîiar în conflict neplăcut cu episcopul lor. Acesta, om bun și cu mult dor pentru binele diecesei sale, ajunsese, cam de pe la anul 1860 înceace, a fi stăpînit de un curent adversariū precum autonomiei bisericești așa și desvoltării nestirgherite naționale a Romînilor. Prin înrîurînta acestui curent nefericit își luase ca secretariū chîiar pre un neconreligionariū, pre un romanocatholic, bărbat de altmîntrea iscusit la condeiu, dar' cu multă ură încontra boierilor și a preuțimii pastorale, și cu o compătîmire afectată pentru țărani. Acest secretariū a fost o piađă reă, care a vîrit mult șcort între aceia cariî trebuiaă să trăiască și să lucre împreună în deplină conțelegere și unire.

În anul 1867 ajunsese neînțelegerea dintre episcop și acești doi consilierî consistoriali la un grad așa de mare, încît o cooperare în bună

înțelegere devenise cu neputință; de aceea acești doi consilieri voiau să demisionede și să se retragă la câte vreo parohie. Auđind diecesanii de aceasta, li trimeseră în Decemvre 1867, fiecăruiă câte o adresă, în care diceau, între altele: „Facem decí dară apel la Sfințiea Voastră ca demnitaríu mult meritat și stimat, ca stîlp, decoare și speranță a bisericii, patriot devotat tronului și națiunii, bărbat de încredere; facem apel la toate sîmțămintele Sfinției Voastre cele pioase, patriotice și naționale: să nu părăsiți serviciul care'l ocupați cu atîta demnitate și cu consîmțămîntul nostru, ei, continuîndu'l, să conservați bisericii și patriei toate puterile și tot concursul Sfinției Voastre, cu aceá energie și însuflețire, care se naște din convingere proprie și din simpatiea compatrioților, — spre binele sfintei noastre biserici și spre înmulțirea dreptelor pretensiuni ale Sfinției Voastre la stima, dragostea și recunoștința filor ei“.

Se deciseră dară să rămînă în șercivíu și să continue lupta pentru autonomie și congres. Prin trei scrisori presidiale diferite, toate din 2/14 Ianuaríu 1868 Nr. 362 ord., episcopul caută să tragă la răspundere, pe cei ce propuseră și subscriseră adresele, dar' nu isbutí să li facă ceva rău. Consilierii numiți, sîmțîndu-se acum sprijiniți de diecesani, rămaseră și mai departe în luptă și în neîncetată contradicere cu vederile și năzuințele episcopului, din care causă acesta îi suspendă în anul 1869 din oficiu, și li oprí liturgisirea. Acest act de escumunicare produse multă amărăciune printre diecesani, dar' aceștia nu se deconcentrară, nici nu se desbărbătară, ei continuară și mai departe, tot în deplină conțelegere ca și mai înnăinte, lupta întreprinsă pentru efectuarea autonomiei, chiar în-contra dorinței episcopului lor.

Isbutind diecesanii să'si vadă încoronate cu succes năzuințele lor autonomiste bisericești prin concesiunea în 1. Decemvre 1870 a unui congres bisericesc, și înțelegînd eú că episcopul s'ar mai fi muțat în opunerea sa ațîțată și secundată de secretariul său, cređuú sosít timpul pentru o împăcare cu el și pentru o lucrare împreună cu dînsul la esercitarea autonomiei bisericești, dînd acesteia o temelie sănătoasă și traínică. Îmi permiseú dară să'í adreseđ următoarea scrisoare:

„Escelința Voastră! Presfințíte Părinte!

„Cu tot respectul Vê cer scusă că cuteda mé adresá cătră Escelința și Preasfințiea Voastră cu această scrisoare. Vi mărturisesc în sinceritate că n'aș fi avut acest curagiú, dacá n'aș fi încredințat de mai înnăinte de bunătatea inimii Escelinției și Preasfinției Voastre, și dacá nu m'ar ímbulđí conștiința dătorinților ce le am de ímplinit cu religiozitate cătră sfinta noastră biserică.

„Cu multă durere și sfășiere de inimă am fost martur la nenumăratele ne'nțelegeri și îndușmăniri neprecugetate ce sa'au petrecut în timpul din urmă între filii sfintei noastre biserici din țară. Mărturisesc ascemnea

că foarte multe greșele s'aun făcut din toate părțile, cari nu s'ar fi întâmplat, dacă oamenii ar fi purces, în acțiunile lor, cu mai puțină patimă și cu mai multă prudență și serioșitate; dară... nimene nu este fără de păcate, afară de unicul Dumnezeu.

„Mărul discordiei nu mai este acum în mijlocul fiilor sfintei noastre biserici de aici; el a dispărut pentru totdeauna deodată cu concesiunea autonomiei și a congresului bisericesc, cu care V'ați înțeles și Escelinta și Preasfințea Voastră. Să purcedem așadară de a lucra de acú înainte cu toți, mână 'n mână, pentru consolidarea înstituțiilor noastre bisericești, pentru apărarea intereselor și a demnității ei contra tuturor oamenilor răi din lăuntru, sau din afară, cari ar cuteză să o atace cu perfidie și răutate, și să'i tulbure liniștea și buna înțelegere.

„Aceasta este, Escelinta și Preasfințea Voastră, hotărîrea și credința nestrămutată a fiilor conștiincioși ai sfintei noastre biserici, pre care să o păstorești încă mulți ani de zile, Dumnezeu sfîntul să Vî dăruiască deplină sănătate și tărie.

„Spre îndrumarea și întărirea puternică a acestei armonii și concordii dorite și așteptate, se cere neapărat un act de generositate și de înaltă prudență din partea Escelintii și Preasfinției Voastre.

„Momîntul de față este cel mai potrivit spre aceasta. Bucuria este mare și generală pentru concesiunea autonomiei și a congresului bisericesc. Folosiți-Vă de această bună dispozițiune a spiretelor, și măriți bucuria lor prin publicarea neîntârziată a unui circulariŭ arhieresc, prin carele, pe de o parte să trageți un vël gros asupra tuturor neînțelegerilor trecute, iertîndu-le cu mărinimie pre toate; iar' pe de altă parte să faceți runoscut în diecesă concesiunea autonomiei și a congresului bisericesc, provocînd pre toți fiii bisericii spre conțelegere, unire și lucrare serioasă și matură pentru înăaintarea și sporirea binelui sfintei noastre biserici, căci timpurile de astăzi sînt grele și dușmanii bisericii mulți.

„Prin acest act de generositate și de înaltă prudență, care caracterisează pre toți bărbații cei mari și mărinimoși, Escelinta și Preasfințea Voastră Vî veți căștigă, ca prin farmec, inimile și cele mai înstrăinate, și Vî veți întemeia un monumînt de dulce aducereaminte, care cu mîndrie va rămîna în memoria tuturoră, din generațiune în generațiune. Prin acest act curînd veți deveni un bărbat de popularitate întinsă, stimat și iubit de toți fiii bisericii, cari, cu fală, Vă vor privi mergînd în fruntea lor spre binele patriei și al bisericii.

„În deosebii, acest act de mărinimie să se estindă și asupra domnilor consilierii I. Turcanoviciŭ și S. Andrieviciŭ, căci, Vă încredințed încă odată, că prin această iertare mărinimoasă veți desarmă pre toți contrarii, și'i veți priface în cei mai zeloși și mai devotați amici și apărători ai Escelintii și Preasfinției Voastre.

„Aș avé încă multe de adaus, dară nu cuted a Vă obosi prea mult. Numai de una Vă rog cu tot respectul și supunerea fiiască: ca să binevoitți a primi cu îndulgență această scrisoare, și să fiți încredințați că toate cîte le-am dîs aice, aū temeul sãu binecuvîntat și sînt purcese numai din sinceritatea inimii și din curățîea sufletului mîeu, pentru carele am să daū odată sama înnaintea prea dreptului Dumneđeū.

„Cerîndu-Vă binecuvîntarea, Vă rog, cu supunere, a primi încredințarea celui mai profund respect cu care sînt

„Cernăuț într'a 11/23 August 1871

„al Escelinții și Preasfințîei Voastre cel mai devotat fiū

I o n a l l u i G i o r g i ũ S b i e r a m. p.“

Această scrisoare n'avū fericirea să producă efectul dorit, ei ea fū trimasă îndărăpt autorului sãu cu sublinierea cu albastru a cuvintelor tipărite aice în rar și cu punerea cîteunui semn întrebătorîū la cele patru rãrituri dintîū și la „curățîea sufletului mîeu“ din urmă, și cu doauē semne întrebătoare la dîcerea „cu care V'ați înteles și Escel. și Preasf. Voastră“, semne cari arătaū, că episcopul își pierduse toată încrederea în sinceritatea și credincioșîea diecesanilor celor ce luptaū pentru autonomie și congres, și că nu admiteă că biserica ar fi fost avînd dușmani, cari o împiedicaū în desvoltarea și întărirea ei.

Mare 'mă-a fost măhnirea sufletească din cauza acestui nesucces, fiindcă eū stimam foarte mult pre episcopul Eugenîū Hacman, încă de copil de vr'o șese, șapte ani, decînd mă catehisase și mă lăudase tare la o viđitare canonică în Horodnicul-de-jos, și mă și chîemase la sine la gazdă, spre a mă premia!

### § 117. İubileul Mănăstirîi Putnei de 400 de ani.

İnvioșîndu-se curentul naționalist, cît cu puțință, pretutîndinea în țară, dirigenții lui căutară ocașîni binevenite spre a'l face ca să se manifestede, ca prin manifestări să se tot întărească și să se oțelească. O ocașîune îndămînatecă pentru acest scop o găsîră în suvenirile istorice ale Bucoviniî, în împlinirea de patru sute de ani dela sînțîrea mănăstirîi Putnei. Cu deosebire Romîniî tinerî stăruiră mult pe lîngă bătrîniî sãî conducători, ca să se aranje de o sərbare iubilară cît se poate de strălucită și de generală. Aflară însă la dînșîi felîurite nădumerîi și îndoiele chîar asupra oportunității organisării ei.

İmprejurările politice de pe la finea deceniului al șeptele și începutul celui de al optule, atît cele înterne cît și cele esterne, erau cam încurcate și foarte turbure. În lăuntru Constituțiunea İmperială Decemvriană nu eră încă consolidată din cauza nemulțamirîi mai multor po-poare cu ea; iar' în afară se preparaū niște eveneminte de o însemnătate istorică universală.

În fața acestor împrejurări critice bătrînii noștri prudenți și circumspecți nu erau pentru o sărbare iubilară în proporțiunii mari; ar fi voit să fie mai restrînsă, mai îngustă; se temeau ca nu cumva să fie suspiționați de neîmbîlînđiții adversari ai Romînilor, ca nu cumva aceștia să deie sărbării un caracter curat politic și ostil împărăției, și apoi să'i descrie și să'i înnegrească în toate părțile ca element turbulent și nestătornic, în care nu te-ai pute încrede cu siguranță. Tinerii însă, rădîmați pe drepturile și libertățile garantate lor prin Constituțiunea Imperială, și aducînd înaintea cunoscuta și probata credincioșie a Romînilor către împărat și împărăție, diceau că numai niște suflete drăcești și numai niște dușmani neîmpăcați ar pute să vorbească rău de Romîni, cînd aceștia își aduc aminte de faptele memorabile ale strămoșilor săi glorioși și caută să le sărbătorească după cuviință; că Romîni, numai ca Romîni și cu vie cunoștință despre individualitatea sa națională și poporistă, precum și cu firma decisiune de a'și păstră nealterată și nestinghîrită această calitate, sînt și vor să rămîna neîncetat factor valabil în glorioasa împărăție a Habsburgienilor și, la orice ocasiune, să'și dovedească, precum în trecut, așa în present și în viitor, prin fapte și sacrificii, credincioșia sa către patrie, împărat și dinastie; că calitatea de neînfrînt Romîn este cu atita mai compatibilă cu un înfocat și nestrămutat patriotism austriac, cu cît însuși împăratul Francisc Iosif I. a declarat, sărbătorește, în diploamele și manifesturile sale, prin carile vestia popoarelor sale supuse și credincioase nestrămutata sa decisiune, pe de-o parte de a respectă individualitatea și drăgălașele amintiri istorice ale fiecărui popor, iar' pe de altă parte, că va căută ca Constituțiunea Imperială să fie zidită pe niște principii etern valabile, în virtutea cărora fiecare popor să se poată desvoltă în individualitatea sa națională în deplină libertate, dară și în perfectă armonie precum cu interesele politice și culturale ale tuturor, așa și cu unitatea și puternicia împărăției; că așadară Romîni își pot sărbători amintirile istorice, fără teamă și băgare în samă a birfelelor unor adversari egoiști, strîmpți la inimă, înguști la vederile lor și fără simțăminte nobile de traiv frățesc și armonic.

Această argumentare părú bătrînilor conducători prea idealistă, puțin practică, și de aceea điseră tinerilor: „Noi nu ne putem pune în fruntea acestei mișcări, dar' voi faceți ce vę dicteadă inima, numai să nu esagerați, ci să fiți circumspecți și prudenți! Noi vę vom urmá pe de departe și vom veghia!“

În urma acestei declarări bătrîncești, puținii tineri din țară și cei de pe la studiile lor universitare din Viena căutară mai întîiu să se pună în conțelegere cu egumênul mănăstirii, Arcadiu Ciupercovicu, căci dela primirea sa respingerea acestuia atirná totul. Cu astă ocasiune, egumênul arătă multă înțelepciune. El đise: „Mănăstirea e locaș dumnezeesc. Eú, ca preut și ca egumên, sînt datoriu să'mi aduc aminte, în



rugăcuniile mele, precum de urditoriul mănăstirii, așa și de locaș și de toți aceia cari cu simțăminte cucernece și cu credință creștinească se apropie de el și intră într'însul. Mănăstirea, ca și fiecare altă biserică, sărbătorește în fiecare an pre patron și se roagă pentru ctitorii și binefăcătorii săi. Cu atîta mai virtos va face aceasta acum, cînd se împlinesc patru sute de ani dela sînțirea mănăstirii. Dacă domniea voastră, ca Romîni și ca creștin, doriți și voiți să contribuiți la splendoarea acestei sărbări religioase și bisericești cu învitarea creștinilor de pretutindinea la participare, și cu aranjarea festivalului de primire, nu puteți decît să'mi fiți bineveniți!

Cu învoirea egumênului și cu punerea pe o temelie religioasă a sărbării iubilare proiectate, aranjarea ei nu mai putea fi împiedecată, cel puțin pe față nu! Uneltiri felurite pentru zădărnice n'aũ lipsit. Toate însă s'aũ spulberat în vînt la lăudabila stărniceie și la neînfrînta solidaritate a studinților universitari, cari luară în samă esecutarea acestei sărbări, și cărora, în prima linie, li se cuvine meritul reușitei splendide. Îubileul a fost strălucit preste toată așteptarea, dar' nu s'a sărbat în anul 1870, precum se proiectase, ci în 15/27 August 1871. Cu miile aũ venit la el din toate țările locuite de Romîni, dar' mai ales din Moldova. Se sărbă doară amintirea unei fapte pioase și de însemnătate culturală a unuia dintre cei mai mari și mai glorioși eroi ai neamului romînesc! S'aũ rostit mai multe discursuri. Admirabilă a fost „Cuvîntarea festivă“, rostită de studintele universitar A. D. Xenopol. Ea a vedit în el un talent distins și pre un viitoriu mare învățat, pre ilustrul de mai apoi profesor universitar în Iași și membru al Academiei Romîne din București, pre autorul unei Istorii complete a poporului romîn!

La această sărbare, am căpătat onorătoarea însărcinare ca să represînt Soșietatea Academică Romîna din București, al căriia membru eram. Într'această calitate m'am simțit datoriu să rostesc și eũ cîteva cuvinte. Iată ce am đis :

„Domnilor!

„În numele Soșietății Academice Romîne din București, pre care am onoare a o represîntă astăzi, prin delegațiune, la această festivitată, dați'mi voie a mă adresă cătră Domniea Voastră cu puțin cuvinte.

„Cu vie plăcere, cu mindrie chiar, constateđ că Romîni, deoriunde ar fi ei născuți, aũ conștiința individualității sale naționale, pentrucă aũ cunoștința trecutului lor, pentrucă aũ început a prețui, a veneră chiar, pre bărbații, pre eroii lor, cari, sub împrejurări vitrige și grele, cu sabiea în mîni și cu vitejia 'n piept, 'și-aũ devotat viața, 'și-aũ sacrificat sîngele pentru apărarea și conservarea neamului romîn.

„Cine recunoaște aceste sacrificii și celebreađă memoria făcătorilor lor, acela a descoperit în ele niște idei mai înnalte, generale și eterne, de cari se pătrunde pîn' la întusias, și caută apoi a le urmări și realisă încontra tuturor obstaculelor ce 'i se opun.

„Cine are cunoștința și conștiința trecutului și a marilor idei și rezultate ce'i compun gloria lui, acela nu poate renunța nici la viitoriu, acela nu poate să nu îmble după rezultate și mai strălucite, după gloriile și mai mari.

„Străbunii noștri ni-au apărât viața, ni-au conservat existența, ni-au păstrat individualitatea; urmașii lor de astăzi se adună din toate părțile la sacrele lor morminte, cu venerațiune, spre a'și depune omagiul, spre a'și da mâna cu toții ca să desvoalte, ca să cultive și să rădice la un grad mai înalt, prin știință, prin artă și industrie, aceea ce străbunii ni-au păstrat pe câmpul luptelor cu sabia 'n mîni.

„Aceasta este cauza, aceasta este însemnătatea festivității de astăzi.

„Și cine a luat inițiativa la această manifestare de venerațiune către trecut, și de solidaritate pentru cultură și progres în viitoriu? Junimea academică, sperința noastră, viitorul nostru! Onoare ei pentru acest act care ni promite rezultate mari!

„O felițedă așadară în numele Soțietății Academice Romîne pentru patriotismul și devotamîntul său, urîndu'i totodată, din adîncul inimii, un succes cît mai strălucit în realizarea scopurilor ce 'și le-a propus!

„Asemene nu pot a nu încredința pre toți domni de față, că Soțietatea Academică Romîna participă, din inimă, la această iubilare generală. Și cum poate fi altfelu, cînd ea ni represintă partea cea mai caracteristică a individualității noastre, unitatea limbei romîne!

„Să trăiască așadară Junimea romîna, care ne-a adunat la sacrul mormînt al marelui erou și Domn, spre a învăța de aici, ce și cum trebuie să facem și să ne purtăm în viitoriu!

„15/27 August 1871“.

Între numeroasele persoane fruntașe și ilustre a fost de față și marele politician și învățat, Mihaîu Cogălniceanu. Observînd el lipsa la sărbare a politicianilor noștri mai marcanți din țară, 'mî-a exprimat părerea sa de rău, dîcînd, că astfelu de abținere nejustificată are s'o bicînuască amarnic prin foile publice din Romînia. Abia dupăce 'm-am spus motivele absentării lor, și dupăce, cu lacrimi în ochi, 'm-am rugat ca să'i cruce cu tăioasele sale critici, căci ei și așa sînt amărîți în sufletul lor din cauza luptelor puțin rodnice ce le susțin dîlnic în activitatea lor politică, s'a mîlcomit și 'mî-a promis că va tăcé.

### § 118. A doaua oară candidat la deputăție.

Ca funcționariu al țării autooame, mă simțiam mai liber în mișcările mele politice. Decî, mă deșiseu ca să intru în clubul, mai pe urmă Soțietatea autonomiștilor și naționaliștilor romîni, și să candided, în tînutul Sîretului, ca deputat pentru a patra legislatură provincială încontra

unui candidat guvernamental din curentul politic al așa numiților credincioși constituțiunii. Acest rival era însuși prefectul ținutului, deci atotputernec în el. Alegerea se făcu într'a 13 Decemvre 1871. Eram de față la ea. Agitățile pentru prefectul Anton Negruș erau cumplite. Comisiunea electorală a fost compusă din partiđanii lui. Voturile date pentru el cu : „domnul Negruș, domnul Forster (Vorsteher), și domnul Bețireforster (Bezirksvorsteher)“ erau pe înțeles și bine date, precînd un vot dat pentru mine cu „domnul Sbiera“ a fost anulat pe temeiul că mai sînt și alte persoane cu numele de Sbiera. Cu toate acestea eu am întrunit 29, iar' rivalul mîeu 31 de voturi din 61 de alegători presînti. Încontra tuturor așteptărilor, alegerea rivalului mîeu a fost validată decătră majoritatea credincioșilor constituțiunii din dietă !

La aceasta a doaua candidatură m'am convins că alegătorii în genere, și că țaranul român în special, sînt departe de a'și dá sama de ce va să ăieă viață constituțională și parlamentară, de cugetări și interese mai înnalte, fie acestea soțiale, culturale, economice și naționale, și că foarte ușor se daă abătuți dela o încredere chîiar într'ai săi, dacă se găsește cineva care, cu oarecare vervă, știe pune la prîpus intențiunile cele mai bune și mai desinteresate ale unui candidat, cu deosebire atunci cînd acesta nu este ieșit din mijlocul alegătorilor și nu este deplin cunoscut de ei, saă cînd nu este în stare să esercite asupra lor o presiune morală, orî corumpătoare. În urma acestei esperiinți triste 'mî-am propus ca să nu mai candided nici pentru deputăție, nici pentru funcțiunii prin soțietăți, ci să las interesaților respectivi ca să'și aleagă, ca represîntanți, pre cari îi vor crede mai demni și mai după chipul și asemănarea lor, iar' eu să năzuesc a schimbă această hîdoasă stare de lucruri prin sãmănarea în toate părțile a acelor cugetări și sîmțăminte, cari mă călăudiau și mă încăldiau pre mine în toate întreprinderile și făpturile mele ! Așteptam dela înrădăcinarea acestora în crierii și în sîmțămintele oamenilor efecte mai bune, nu pentru persoana mea, ci pentru viitorul causei în șerviciul căreia mă aflam !

### § 119. Doauă institute de creștere.

Cu cît se înmulțiau anii activității mele soțiale, cu atîta mă convingeam mai tare că în mințile și în inimile oamenilor esistă foarte puține puncturi de întălnire pentru o conlucrare comună, rodnică și spornică. Creșterea lor eră prea diferită și direasă adeseori în direcțiuni contrare ! Această considerare mă aduse pe ideea ca să caut a înființă niște institute de creștere curat romînească, mai întîiu pentru fetițe și apoi și pentru băieți. Mă puseu dară în conșelegere cu vrocițiva pedagogi și pedagoage, cu deosebire cu colegul mîeu M. Călinescu.

Pentru fetițe dreptcă esistau în Cernăuț vrocițeva conviete saă pensionate private, dar' în toate acestea se educau copilele numai nemțește

frânțuzește pentru un trai cosmopolit și lucurios; pentru băieți însă nu se află niciun internat. În internatul doamnei Cl. Catargiu se întroduse curînd și limba romînească ca obiect de învățatură, pre care îl predam eu dintru'ntîi; dar' atîta nu eră încă de ajuns. Noaui ni trebuia niste convicte sau internate unde toată învățatura să se deie numai în romînește, și unde să poată fi primiți copii din toate clasele soțiale ca, prin creștere comună, să se toarne în mintea copiilor aceleaș cugetări, tendinți și aspirațiuni, să se deștepte în inima lor aceleaș simțăminte, și să se îndrume și să se consolideze astfel înfrățirea lor deplină.

Vorbiserăm cu învățătoarița mai în vîrstă, d-șoara Olimpiea Simigivnicu, și aceasta se înțelese ca să fie directoară unui internat de fete, compus din patru clase de cîte un an. Făcurăm împreună un plan și adresarăm publicului un scurt apel în care diceam: „Femeia este sufletul familiei; ea este pentru casă aceea ce'î regina pentru stup. Nime nu poate tăgădui marea înrîurintă a femeilor asupra stării morale a soțietăților. Învățăturile cele mari trebuie să vină pururea dela ele, sau cătră copii ca dela mame, sau cătră bărbați ca dela soți. Pretutindinea unde femeia are nobile și mărețe simțăminte, bărbatul ia esîmplu dela dînsa pentru a o întrece. Ca să curăspundă femeia acestei chemări nalte și adevărate, îi trebuiește, neapărat, o creștere potrivită acestei idei, amăsurată împrejurărilor timpului de față, căci secolul în care trăim cere neapărat cultivarea spiretului, cere mai cu samă cultivarea inimii femeii, unde zace focul sacru, carele face din femeie un esîmplu, un mustru de virtute și de fapte mărețe“.

Acest apel n'avu succesul dorit, poate de aceea, fiindcă eră croit pe o temelie prea poporenistă, și nu ținea, îndeajuns, samă de prejudețele de pe atuncî ale claselor soțiale. Convictul de fete nu s'a înființat.

După vro patru ani după această nereușită am proiectat și am și înființat în anul 1872, împreună cu bunul mieu amic, cu catehetul gimnasial Mihaï Călinescu, un internat de băieți, mai luîndu-ni ca consoți pre profesorii C. Stefanovicu, G. Tarnovietchi și L. Turturean. În „Programul Internatului din Cernăuț“, tipărit acolo în Juliu 1872, motivam înființarea lui astfel: „Înmulțindu-se din an în an tot mai mult numărul studinților cari cerceteaș școalele publice din Cernăuț, și simțîndu-se din ce în ce mai tare lipsa de astfelu de familie, la cari, încortelîndu-se studinții, ar puté să capete, pe lîngă alimentare, și o îngrijire specială pentru o creștere solidă; iar' pe de altă parte, neaffîndu-se în țară institute private, regulate și bineorganizate, pentru creșterea acelor tineri, ai cărori părinți, din diferite cauze, nu voiesc a'i trămite pe la școalele publice, ci sînt necesitați a'i duce prin străinătate și a li căută pe acolo institute private bune, carile să îngrijască, cu solitudine, de creșterea lor, și să'î privighiede, cu rigurositate, la urmărirea unor studii serioase și aprofundate: — mai mulți profesori, aliîndu-se între sine spre

a satisface acestor trebuințe, s'aun decis a înființa în Cernăuț un Internat cu scopul special de a îngriji de o creștere bună a elevilor, pe baza religioasă morală și națională, și a li dá instrucțiunea recerută de spiretul timpului și confoarmă programelor oficiale de pe la școalele publice din țară“.

Internatul s'a și deschis cu începutul anului școlar 1872/1873, cu puțină învățacei. La încheierea anului ne-am ales cu un deficit bănesc și cu esperiința, că ar fi mai consult ca unul singur să iaă Internatul asupra sa în toate cele administrative și în toată conducerea, rămînînd ca ceilalți să'și defe concursul numai la cele învățătorești. Eă m'am retras detot.

Cel mai curajos dintre noi a fost mult stăruitorul în cele culturale și neobositul luptătorul în mișcările politice din țară, Mihaîu Călinescu. El a condus Internatul pe sama sa încă trei ani, dară mai pe urmă, vėdînd că cei interesați nu se folosesc de acest înstitut de creștere într'o măsură ajungătoare ca să se poată susține cu vreun avantajul, și că străinii uneltesc pe sub mină cu succes încontra esistenței lui, fú necesitat ca să'l desfacă, chiar cu daună foarte mare pentru sine. Pierdú un capital bănesc destul de însemnat !

#### § 120. Cestiunea limbilor în Comitetul dietal al Bucoviniî din 1872.

Îndată după întroducerea mea, în 1. April 1871, ca custode definitiv în oficiul bibliotecii Bucoviniî, m'am încredințat că sistemul, după care ordinase înnaînțașul mieu, meritosul profesor de teologie, Eusebiu Popovicu, cărțile bibliotecii, este bun și practic, de aceea 'l-am păstrat și eu mai departe. Ceea ce însă n'am găsît după placul și gustul mieu în administrarea bibliotecii a fost oficiarea acolea în limba nemțască, întrodusă încă dela fundarea ei în anul 1851 decătră primii ei administratori, fiindcă cei mai mulți dintr'înșii nu se puteau folosi de limba romînească în scrisoare. 'Mî-am đis îndată: Bucovina'î țară romînească, și acum autoanamă. Pretest de necunoștința limbii romînești nu esistă. A oficiá mai departe nemțește ar fi deci a desconsiderá caracterul istoric al țării, a lucrá încontra păstrării lui și a nu'și împlini o dătorința sîntă cătră patrie, cu atîta mai vîrtos, că Constituțiunea Imperială sancționase egala îndreptățire a tuturor popoarelor, și, prin § 19 din legea fundămîntală de stat din 21 Decemvre 1867, încă și folosirea limbilor naționale prin școlî și oficiî și în viața publică!

Am început dară a oficiá romînește, chiar din capul locului, fără de a mai întrebá pre superiorii miei, pre Comitetul țării, și fără de a cere permisiune dela el, atît de firesc îmi părea mie lucrul ! Aveam și un scriptor foarte bun, pre Toader Scalat, cu care mă înțelegeam tare bine, și care îmi erá mină de ajutorul întru toate. Am sîmțit mare bucurie și multă mîngăiare în sufletul meu, cînd însă'și diregătoarea mea superioară,

Comitetul dietal, prinse a răspunde la scrisorile mele românești, deasemenea românește, și a întreține cu administrațiunea bibliotecii, ca oficiu la alt oficiu, o curăspundință curat românească. Fapta eră așadară împlinită după dorul inimii mele!

Această bună înțelegere și armonie însă nu avu lungă durată. Se schimbă regimul parlamentar central în Noemvre 1871 și dimpreună cu el și direcțiunea politică. În locul ministeriului împăcîitoriiu de mai înainte, carele voia să îndestulede toate popoarele și să li armoniseđe interesele prin concesiuni echitabile, veni altul cu tendinți germanisătoare și impunătoare. Dieta Bucoviniî, care aveá tendinți autonomiste, naționale și federaliste, fú disolvată, și aleasă alta în loc, ai căriia membri, în majoritatea lor, manifestaū acuma tendinți dreptcă tot autonomiste, dară cu desăvîrșire centraliste și germanisătoare. Întraseră în ea cîțiva Nemți din partidul așa numiților Tineri, cari ar fi voit ca și din pîetri să facă Nemți.

Ce mare îmi fu dară supriuderea cînd mă treziū deodată, în Ianuariū 1872, că noul Comitet dietal, ales în 23. Decemvre 1871, îmi trimete îndărăpt o scrisoare de ale mele oficiale carea, ca și celealalte de mai înainte, eră concepută romînește, cu demîndarea ca să o fac nemțește. Firește că am remustrat încontra acestei pretensiuni, scriind tot romînește. Nu vedeam într'aceasta pretensiune a majorității membrilor Comitetului dietal, decît un felii de răsbunare asupra mea, fiindcă eū cuteđaseiū să candideđ pentru mandatul de deputat, și să lupt cu energie încontra unui candidat guvernial. Nesupunerea mea îi oțări cumplit. Căpetaiū decî la începutul lui Faur al doile ordin mai aspru ca să officieđ nemțește. Dar' și de astă dată nu mă lăsaū mai pe jos, măcarcă fuseseiū amerințat cu cercetări și pedepse disciplinare, ci făcuū a doaua oară următorul rēport oficial:

„Cătră

„Înnaltul Comitet al Țării

„aică

„Custodele bibliotecii centrale a Bucovinei

„supune respectuosul său rēport relativ la emisul Înnaltului Comitet al Țării din 8. Februariū a. c. Nr. 127, dimpreună cu rēportul din 15. Ianuariū a. c. Nr. 1.

„Nr. 15.

„Înnalte Comitetule al Țării!

„Prin emisul din 8. Februariū a. c. Nr. 127, Înnaltul Comitet al Țării îmi ordoană spre observare în viitorii mai multe lucruri, în privința cărora mă simt îndătorat, în conștiința mea, de a supune, cu toată stima, spre considerare binevoitoare respectuoasele mele vederi.

„Mai întiiū 'mi se cere, ca eū să trăduc în limba germînă rēportul

mieŭ din 15. Ianuariŭ a. c. Nr. 1, pentrucă el are să fie supus spre cercetare la despărțămîntul comptabilității guvernului de aici.

„Ca funcționariŭ al țării, eŭ am cređut că aș fi obligat mai cu deosebire a mă conformă cu legile și ordonanțele generale ce există în țara noastră chiar pentru funcționarii statului în privința folosirii limbii romîne, precum sînt: emisele înaltului Ministeriŭ de justiție din 17. Mart 1862 și din 1865; ale înaltului Ministeriŭ de stat din Ianuariŭ 1861 și din Juliŭ 1865, și § 19 din legea fundămîntală de stat din 21. Decemvree 1867.

„La stricta observare a acestor prescrieri legale m'am cređut îndatorat cu atîta mai vîrtos, căci chiar funcționarii statului din țară aŭ fost adese ori admoniți spre aceasta prin mijlocul mai multor întepelări, ce s'aŭ făcut în diferite rînduri în dieta țării de către represîntanții ei. Așă dl Gr. Iliuț dimpreună cu 13 deputați ȳice în ședința dietei din 12. Mart 1864 (Pr. sten. pag. 39) că funcționarilor statului din țară li s'a ordonat de a învățá limbile țării pînă 'ntr'un an de ȳile, dar' de atunci aŭ trecut trei ani, și ei totuș nu le-aŭ învățat; întrebă apoi pre înaltul guvern, orîde voiește a dispune cele necesare, ca funcționarii publici, cariî nu cunosc limbile țării, să le învețe pe deplin pînă la un termen apriat și peremptoriŭ, și ca nime care nu știe pe deplin limbile țării, să nu fie admis la vreun oficiŭ.

„La aceasta întepelare, dl președinte al țării, contele Amadeŭ, a rîspuns în ședința dietei din 13. Maiŭ 1864 (Pr. sten. pag. 368), că regimul de mult năzuește într'acolo, ca toți funcționarii să știe bine limbile țării, și cariî nu le știŭ, să le învețe; că se nevoiește a esecută, cu consecință, principiul egalei îndreptățiri a naționalităȳilor; că va stăruî ca toți funcționarii existinți din țară să știe cum se cade limbile țării, și cariî nu le știŭ, să le învețe cît mai curînd; și că la aședarea posturilor în viitoriŭ va luá în privire, pe lîngă calificaȳiunea legală, pe acei indiviȳi cariî vorbese și scriŭ limbile țării.

„În anul 1866, în ședința dietei din 5 Februarîŭ (Pr. sten. pag. 222), dl cav. Ales. Costin, dimpreună cu alți 10 deputați, basîndu-se pe §§ 14, 237 și 238 din regulămîntul județiarîŭ pentru Galiȳia și Bucovina, pe §§ 123 și 184 din procedura penală, pe emisele Ministeriului de justiție din 17. Mart 1862 și din 1865, pe emisul Ministeriului de stat din Ianuariŭ 1861 și circularîŭ din 30. Juliŭ 1865, unde ȳice: „oficiile și funcționarii să vorbească cu poporul în limba lui, și această însușire este un momînt ponderos și decisiv la dejudecarea aplecabilităȳii unui funcționariŭ“, — conclud, că aceste dispoziȳiuni legale nu se observeaȳă în țară, și întrebă: orîde guvernul este aplecat a luá, pe calea administrativă, măsurile cuviincioase spre a aduce la îndeplinire egala îndreptăȳire a limbilor țării prin toate oficiile; de a porunci tuturor funcționarilor să vorbească cu poporul în limba lui atît în scris cît și verbal; și de a

aședă posturile numai cu fii de-ai țării, cari cunosc limbile ei atât în vorbire cât și în scris, și o dovedesc aceasta în pracsă?

„Și la această întepelare, președintele țării de atunci, dl cav. Myrbach, răspunde în ședința dietii din 17. Februară 1866 (Pr. sten. pag. 369): că de aici va luă ansă de a aduce aminte tuturor funcționarilor publici dispozițiunile legale, și ca-i va oblegă ca să le observe cu stricteată, și că, la aședarea posturilor, o condițiune a concursului va fi și cunoștința deplină a limbilor țării.

„În ședința dietii din 25. Septemvre 1868 (Pr. sten. pag. 186), dl cav. Eug. Stîrcea, dimpreună cu alți 10 deputați, provocându-se la concludul dietii din 4. Mart 1863, prin carele se răspică dorința ca posturile vacante să fie ocupate cu fii de-ai țării. la cele două întepelațiuni de mai înainte, la stăruințele de repețite ori ale Înnaltului Comitet al Țării în direpțiunea aceasta pe lângă Ministeriul i. r. — întreabă, pentru ce posturile juđilor districtuali din Storojîneț și Solca s'au ocupat cu bărbați cari nu știu romînește?

„Președintele țării, dl cav. Myrbach, a răspuns tot în aceeaș ședința, că va stăruí pe lângă curtea apelativă, ca să se satisfacă dorința întepelatorilor.

„Pe lângă acestea, am onoarea a relatá, că eu, atât în anul trecut cât și în acest an, am trâmisi, sau am legalizat compturi pentru despărțămîntul comptabilității guvernului de aici, fără ca el să se fi cređut în drept a-mi cere vro trăducere în limba germînă. Prin această pracsă 'm-ar păré, că și dificultatea trăducerii ar fi delăturată prin însuși despărțămîntul comptabilității, și de aceea imi íau libertatea de a supune, cu tot respectul, în alăturare /- din nou rēportul mieu din 15. Ianuară a. c. Nr. 1 în forma lui de mai înainte.

„Într'al doile aliniat al citatului emis, Înnaltul comitet al Țării mă provoacă, ca în afacerile înterioare și esterioare ale bibliotecii să mă folosesc în viitoriu de limba germînă în locul celei romîne întrebuintate de mine decînd mă aflu custode al bibliotecii.

„La procedura mea de pînă acuma de a mă folosi, în oficiul bibliotecii, de limba romînă, am mai avut în vedere legea fundămîntală de stat din 21. Decemvre 1867, carea garantează, în § 19, fiecării naționalități întrebuintarea limbii sale în oficii, în școale și în viața publică. În această socotința am fost întărit încă prin alte momente, că adecă înalta dietă a țării, în ședința sa din 30. Optomvre 1870 (Pr. sten. pag. 487 și 491) a decis, ca limba romînă să fie asemenea îndreptățită cu limba germînă în toate pertratările dietii; prin urmare am cređut că și în oficiile țării. Pentru validitatea întelesului ce am dat eu numitului conclud al dietii, este pe de o parte consîmțămîntul Înnaltului Comitet al Țării din anul trecut, carele a aprobat procedura mea, curēspunđind cu mine în limba romînă; pe de altă parte însă, și ce este și mai mult, chiar în acest an,



primul emis ce l-am primit dela Înnaltul Comitet al Țării, încă este conform usului de pînă acum, scris în limba romînă. Decî, aş crede că procedura mea cu întrebunțarea limbii romîne în oficiul bibliotecii ar fi basată pe § 19 din legea fundămîntală de stat din 21. Decembre 1867, pe votul dietii țării din 30. Optomvre 1870, precum și pe consimțămîntul Înnaltului Comitet și pe pracsă de pînă acuma pînă la emisul din urmă.

„Așadar, aş fi de respectuoasă opiniune, ca să rămînem și mai departe la acest us, cel puțin pînă ce înalta dietă va decide, ca și în oficiile Țării să se folosească funcționarii ei numai de limba germînă; și aceasta cu atîta mai vîrtos, pentru că alterarea acestui us ar dá acuma ansă la diferite răsălmăcirî, presupunerî și nemulțămîrî, și, prin adeasa schimbare a limbii de gestiune, s'ar produce încă și multe alte înconveniente pentru oficiul bibliotecii.

„În fine, ce se atinge de aliniatul al treilea din citatul emis, prin carele mi se recomîndă a nu mai întrebunță espresiunea de „bibliotecă centrală“, ci de „Bucovinăr Landesbibliothek“, am onoarea a supune, cu tot respectul, spre considerare, că în lipsa unei espresiuni statutare în limba romînă, eă întrebunțed espresiunea de : „bibliotecă centrală a Bucoviniî“, carea este întocmai sensul espresiunii germîne, trădus însă bine pe romînește; căci biblioteca aceasta, după organizațiunea și destinațiunea sa, este o bibliotecă permanentă, cu caracter universal, adecă are să cuprîndă în sine întreg terenul știinților în aceeași estensiune, și este menită pentru usul și folosul țării întregi. Astfelî de bibliotecî, în limba bibliografică, se numese bibliotecî centrale (vedî : Seizinger I. G. „Theorie und Praxis der Bibliothekswissenschaft“ pag 6); și ca să se specifică, cine este proprietariul ei, se adange numele lui, în cađul nostru de față al Bucoviniî. Decî, în romînește altă espresiune mai coreactă și mai esactă aş crede că nu poate fi decît cea usitată de mine.

„Aceste observări justificative am cređut de trebuință a le supune Înnaltului Comitet al Țării spre binevoitoare considerare, și în caz cînd n'ar fi în plecare a împărtăși respectuoasele mele vederî în cestiunea de față, îl rog cu toată supunerea să binevoiască a așterne înnalteî diete a țării această cestiune spre decisiune definitivă.

„Cernăuț într'a 24. Februarî 1872.

„Custodele bibliotecii centrale a Bucoviniî :

„I o n S b i e r a“.

Acest recurs a fost adus înnăntea Comitetului dietal spre deliberare și decisiune. Pe atuncî eră Căpitan al țării și președinte al Comitetului dietal valorosul și marele politician bucovinean, baronul Eudociu Hurmuzachi. N'am întrelăsat să vorbese cu el și să mă plîng înnăntea lui asupra atitudinii și tendinților Comitetului. El încă le desaprobă și'mî promise că, la ședință, îmi va apără recursul și că va face tot posibilul

să delătore urgia ce unii membri din Comitetul dietal o aveau asupra ei. La ocaziuni mai cumpenitoare, baronul Eudociu Hurmuzachi avea ocazia ca, înainte de a vorbi, să-și pună în ordine ideile și să li și scrie. După conceptul acestei apărări, scris nemțește cu plumbul de însuși autorul lui, pe aproape două coale. Pentru valoarea argumentelor din el pentru însemnătatea cestiunii ce o apără cu tărie, public aici traducerea în românească, făcută de mine. Iată-o!

„O opinie juridică, contrară opiniunii celor doi domni membri ai Comitetului, cari au luat pînă acum parte la discuțiune, pare a fi totuși mult mai întemeiată, mult mai adînc înrădăciunată în drept, în echitate, și totodată mai împăcuitoare și mai acceptabilă.

„Chiar în privința formală s'ar pute obiecta că, deoarece la ședința de astăzi nu s'au presințit toți membrii, ci abia numai cîți sînt necesari spre a face un conclud valabil, (al patrule lipsește), un obiect atît de însemnat și atît de principial ca acesta, adică cestiunea limbii cu toate consecințele ei, n'ar fi să se pertrăte de într'o adunare necompletă ca cea de astăzi, ci s'ar căde să se amîne pînă la altă ședință, care s'ar convocă în cîteva zile, și la care ar pute fi de față și membrul absent acuma.

„Chiar de am trece cu vederea această scădere formală și am voi să intrăm așaș acum în pertratarea meritorie, încă tot se rădică în contra propunerii d-lui asesor Stokera îndoiele materiale foarte grave, carile îi surpă orice temelie juridică și orice pretensiune la oportunitate. Căci,

„I. dela începutul sistemului nostru represîntativ încoace nu se află nicio înstrucțiune, nici vreun conclud dietal, nici vreo normă dată de Comitetul țării, care se dispună, ca în Comitetul țării și în institutele țării, direse sau dependente de el, să se întrebuițe numai limba nemțască exclusiv și cu delăturarea celorlalte limbi îndătinate în țară. O pracsă introdusă în mod tacit și voluntar, nestătornicită prin vreo învoială, tinđînd la împăcaciune sau soțiabilitate și oportunitate, dreptă deschise aice limbii nemțești o cale și'i dete o preponderanță asupra celorlalte limbi ale țării, însă fără de a eschide pre acestea dela folosirea lor oficială atunci, cînd vreun înteresat, din libera sa chipsuială, ar voi să se folosască de altă limbă decît de cea nemțască. Decî, de și curăspundința Comitetului țării cu oficiile statului se țîne numai în limba nemțască din cause de facilitate și de oportunitate, totuș, în rēporturile înterne ale acestuia, fiecare conînteresat are dreptul natural de a se folosi, după plac, de oricare dintre limbile țării, între cari sînt a se numără limba nemțască, cea romînească și cea rutenească.

„II. Alt argumînt pentru folosirea oficială a limbilor țării este concludul Dietii din 30. Optomvre 1869, carele stătuieste, „că protocoalele ședinților au să se compună și să se verifice atît în limba nemțască cît și în cea romînească, și că la facerea concludurilor are să fie luat, ca

temelie, atît testul romînesc cît și cel nemțesc. Tot atunci însărcinî dieta pre Comitetul țării, ca în sesiunea următoare să'i presînte un proiect pentru modificarea potrivită a regulămîntului intern.

„Deci, dacã dieta recunoaște pentru cercul său de competență două limbi ale țării ca limbi oficiale, atunci și Comitetul țării, carele nu se cuvine să aibă alt spiret, să urmeze alte norme decît dieta, mandantul său, trebuie să recunoască, în cercul său de competență internă, îndreptățirea amînduror limbilor, și aceasta cu atîta mai vîrtos, fiindcă, precum am spus mai sus, nicio lege și nicio instrucțiune nu prescrie folosirea exclusivă a limbii nemțesti în rîporturile sale interne. Așadară, atît membrii Comitetului, cît și funcționarii țării, aũ asemenea drept de a se folosi de amîndoaũ limbile, de cea nemțescă și de cea romînească, și această îndreptățire se estinde asupra tuturor înstitutilor țării, deci și asupra bibliotecii ei.

„III. Conduc de această aprețuire, ultimul Comitet al țării, în decursul întregului an 1871, nu numai că a primit dela custodele bibliotecii, Sbiera, rîporturi și compturi romînești, dar' i-a dat decisiuni și rîpsunuri deasemenea în limba romînească, și așa a întrefînut cu el curîspundința exclusiv în limba romînească. Deci, precum decise dieta în anul 1869 ca la facerea protocoalelor de ședință să se păstreze nealterat status quo pînă atunci, pînăcînd proiectata lege asupra folosirii limbii va fi primită și promulgată, așa și Comitetul actual a rîspectat usul din urmă și a mîntînut nealterat status quo așa cum l-a aflat; căci, chîar nu demult, într'a 15. Ianuariũ 1871 Nr. 82, s'a espediat o decisiune romînească a Comitetului țării la o scrisoare romînească a custodelui bibliotecii, Sbiera. Ar fi deci rîu, dacã Comitetul țării, carele, ca persoană morală trăiește mai mult decît membrii săi timporari, și carele este chîemat să represînte o continuitate juridică permanentă, străbătătoare prin sînguratecele sesiunii ale dietii, ar voi totuș să'si schimbe modul său de aprețuire și metoda sa de procedură așa de repede și de rădical, încît, de esîmplu, astăđi să se considere ca delict vrednic de pedeapsă aceea, ce ieri încă eră permis și se consideră ca laudă. În cazul acesta a trebui să se ivească, în clasa funcționarilor țării, o confusiune juridică gravă și o nedumerire foarte firească în privința viitorului ei, iar' purtarea arbitrară, de și îndelungată, a Comitetului țării, n'ar căpeta nicîcînd vreo sancțiune morală și istorică!

„IV. Propunerea domnului membru al Comitetului purcede dela presupunerea greșită, ca cum custodele Sbiera s'ar fi făcut culpabil de neascultare, că și-ar fi călcat dătorința, că ar fi arêtat desconsiderare cătră Comitetul țării. Aceste acusări sînt toate neîntemeiate și șubrede. Dacã acũ, în sine, este destul de uîmătorũ, ca cinevã să fie amerințat cu o procedură disciplinară, fiindcă s'a folosit de limba sa maternă, care este totodată și limbă a țării și limbă oficială în dieta ei, apoi aceasta devine nedreptate patentă cu privire la împejurarea, că acelaș Comitet al

țării, carele amerință acum cu pedeapsa, însuși înainte de câteva luni s'a folosit de limba românească în curăspundința sa cu custodele bibliotecii, vëdindu-se astfelu ca complice la fapta supusă acum pedepsii!

„Cine se folosește de dreptul său nu vatëmă pre nime. Folosirea facultativă, în curăspundința internă, a limbei nemțestii și a celei românești, dechierate îmbele ca oficiale decătră dieta țării, cade însă, fără contestare, în dreptul fiecărui membru și funcționaruu al Comitetului țării. De aici urmează că Sbiera, dacă la împlinirea onestă a datorinților sale oficiale ca custode supune rëporturile și compturile sale într'una din îmbele limbii oficiale, fie în cea nemțască sau în cea românească, stă pe o temelie legală, care nu se cade a fi surpată de sub picioarele lui. De și prin aceasta pierde Comitetul țării avantajul destul de mare, pre care 'i'l dă o sîngură limbă oficială, totuș esistința a doauë limbii oficiale este mult mai avantajioasă decît folosirea celor trei limbii ale țării (a celei nemțestii, românești și rutenești), precum o face regimul liberal al statului cu publicarea emisurilor, legilor și înștiințărilor mai însëmnate.

„V. Dacă vrem, în delicata cestiune a limbilor, să surpăm terenul tuturor agitărilor periculoase, a tuturor pretensiunilor esagerate, nu putem face aceasta altmintrea, decît dacă vom respectă, în măsura permisă, nestirbite drepturile la folosirea limbii proprie, drepturi cari sînt garantate prin Constituțiune fiecărui sămînții și fiecărui naționalități. Concedînd ceea ce este permis, căștigăm cu atîta mai mult dreptul de a refusă pretensiunii întrecute. Propunerea de față însă, care nu concede nici măcar măsura permisă la folosirea limbii, pare a fi ca o mănășă care se aruncă, ca provocare, membrilor sămînției romine de aici, și care este că menită a împinge cearta spre isbucnirea ei deplină. Din cauza calității sale ațîțitoare, propunerea va pune iarăș pe primul plan, într'un mod neliniștitoru, cestiunea limbilor abiiă potolită, și nu va căusă niciun bine, ci numai nenorociri. Prin întărîtarea și asmuțirea ce se poate prevedé că se va produce din cauza ei printre diversele sëmînții cari locuiesc aici în țară și cari se vor sîmți lovite în limba lor, pe de-o parte se va zguduî cumplit încrederea liniștită a poporăciunii în domniea legilor și în folosirea legală a limbii și se va pierde spre dauna binelui public pînă ntr'atîta, încît ademenirile și comploturile vor găsi cale deschisă; pe de altă parte însă s'ar dovedi chîar ca ocolit și ca ilusoric un însëmnat drept fundămîntal (§ 19 din legea din 21. Decemvre 1867), care dechiară ca recunoscută de stat egala îndreptățire a tuturor limbilor țării în școli, oficii și în viața publică.

„Din aceste temeîuri tîn eu propunerea domnului membru al Comitetului, Stokera, ca nerecomîndabilă, și rog aşadară pre ceialalți membri ca să nu o primească!

(Urmează aici votarea și concludul primit).

„Primind domniî membri ai Comitetului, încontra sfătuirii mele stăruitoare, un conelus care, după convingerea mea ca preşedinte, stă în contradicere atât cu binele public, cât şi cu legile esistente, şi pentru a căruia esecutare nu voiŭ să ȳau asupra'mi răspunderea, de aceea dechiar că, în vîrtutea paragrafului 41 din Regulamîntul ţării, sisted esecutarea conelusului făcut de Comitetul ţării.

„Dacă cu privire la natura afacerii acesteia trebuie să se nască îndoiala, cătră care instanţă ar fi să se trimeată dosariul (actele) spre decisiune definitivă, fiindcă aici este vorba despre oficiarea internă a unei corporaţiunii autooame, asupra căriia guvernul a renunţat la orice ingerinţă: dechiar că mă voiŭ adresă cătră înnaltul guvern şi pentru deslegarea acestei îndoiele formale, şi, în conformitate cu cuprinsul citatului paragraf, voiŭ supune afacerea, fără întărđiare, prin guvernătorul ţării, la decisiunea preainnaltă“.

Dupăcum se vede din contest, temeńnicele argumente ale aperişii nu fură apreţuite la justa lor valoare decătră cei ce n'aveau nici minte, nici sîmţ pentru ele. Recursul miew fű decű din nou răspins, şi eu aveam să fiű tras la răspundere pentru neascultare şi nesubordinare. În necazul miew eram decis să merg pînă la extrem cu remustrările mele pe calea legiuită. Se făcea şi prin spiretele oamenilor oarecare agitare în jurul acestei cestiuni. Mă temeam decű să nu aibă urmări neplăcute în toate părşile, de aceea găsiew cu cale să mă consult cu mai mulşii, între aceştia şi cu neuitatul G. Hurmuzachi. La urma urmelor ȳată ce'mi scrise el:

„Prea onorate Domnule Sbiera!

„Sînt pătuns de greutatea situaşii în cauza ştiută, şi doresc din parte'mi foarte mult ca să se poată resolvă saű încunjură conflictul într'un mod, fără periclitarea unui principiew sacru, dar' şi fără a face conflictul ireparabil şi a împinge lucrurile spre un extrem pernicios.

„Să trecem la cele speciale. Pro primo. Cűt despre socotinşa mea despre răspunsul proiectat, apoi eu cred că este parte bineîntemeiat şi scris cu acea distincşione, precum toate lucrările iesite din peana D-Tale, — dar' cumcă trebuie neapărat a se schimbă de D-Ta într'o direcşione anumită.

„Imi pare adecă că nu este nici potrivit, nici drept, nici echitabil ca să cerű, — după toate cele urmate, şi însu'si după înscrişul presidial din 3. April a. c., dela început şi pînă la sfirşit, — ca să cerű đic, dela cinevá care, dupăcum ved, işii arată deosebítă bună voinşă, — ca să cerű dela el, tocmai pentru aceasta, un lucru imposibil, — şi să'l cerű în zădar, să te espui decű la un refus dupăce vei fi repetat de trei ori, una după alta, tot aceeaş rugăminte, — ceea ce nu se potriveşte nici chiar cu demnitatea funcşionariului unui aşđămînt al ţării! Ceea ce 'şii-aű refusat de do a ũ e ori Comitetul ţării, terorisînd şi majorisînd

pe șeful său, — D-Ta, serios, fără derîdere, nu o mai poți cere și a treia oară dela Comitetul înfuriat, prin mijlocirea celuiă, pe care el 'l-aș mârșoriat de două ori și 'l-aș rîspins cu atîta înverșunare apîrarea cerîntîi D-Tale.

„Nu cunosc opiniunea Căpitanului în punctul acesta; dar' nu mă îndoiesc nicîdecum, — cumcă, orîcarea ar fî socotința D-Sale, — succesul nu poate decît justifică părerea mea aici esprîmată; și ignorarea Comitetului din partea D-Tale, corîspondînd numai eu Căpitanul, mă tem că ar mârș animositatea și turbarea Comitetului încotra D-Tale, — fără folos pentru D-Ta, ci dincontra, pentrucă el (Comitetul), și numai el are puterea în mîină, și, prin urmare, și facultatea de a abusa de ea.

„Așadară, sînt deplin încredințat despre necesitatea de a renunța D-Ta la espedientul ilusoriu că nu voiești să cunoști și să'ți bați capul mai mult cu adversari D-Tale (din Comitet), însărcinînd pe cutare să te scutească de osteneală; — ceea ce ar fî, fără îndoială, lucru minunat, de nu ar fî, dupăcum îmi pare, cu totul înzădar, — și numai ar ațîță și mai tare prigonia, și ar aprinde și mai tare foc încotra D-Tale. —

„Procedarea D-Tale trebuie decî să fie alta; trebuie să fie, după socotința mea, nu numai consecință și deamnă, — dar' și prudentă și circumspectă; și, îndeplinînd D-Ta aceste recerîntîi, sînt încredințat că vei reuși a amîna resolvarea conflictului pîină la dieta viitoare.

„Pro secundo. Dar' cari sînt propunerile și espedientele mele mai speciale, vei întrebă?

„Cu deplină francheță amicală le resum în două cuvinte: Do ut des, facio ut facias! — Însotește-te D-Ta la o lucrare națională întreprînsă de noi, prin apîrarea Romînismului în foaiea noastră cu peana D-Tale, — și mă voiu însoti și eă la munca și lupta D-Tale; dreptatea și solidaritatea trebuie, stimate amice, să fie deopotrivă pentru amîndoaă părțile!

„Cu salutare amicală, și osăbită stimă al D-Tale

„9/4 1872.

„amic și serv.

„G. Hurmuzachi m. p.“

Această scrisoare a fost ca o apă rece vîrsată asupra flacărilor întreprînderii și vitejiei mele. Eram dintru întîi ca lovit de trăsnet, fiindcă nu mă așteptam la niște condițiuni de cooperare pre cari eă, din punctul mieu de vedere (§ 115 pag. 252), nu le puteam primî, în ruptul capului. Subt această împresiune dureroasă, iată cum mă jîluiam frățini-mieu, chîiar a doăa și:

„Prea iubite frățioare!

„Am primit epistola Ta încă Marția trecută, într'a 2. April a. c. după amîadăi. Cu durere de inimă am citit într'însa despre trista

împrejurare că iubita mea cumnată ar fi periculos morboasă; îmi pare rău că nu 'mă-ai împărtășit anumea, ce este cauza aceluî morb; aş fi dorit s'o ştiu dela Tine, ca să nu mă tot neliniştească unele vorbe ce le aud de pe la străini. Eū îndată după primirea epistolei Tale am fost la apotecă şi am întreat despre medicina despre carea îmi scriseseşi. 'Mi s'a spus că nu o are acuma, 'i s'a trecut toată, dară că a comandat'o de vro cîteva ȓile, şi că trebuie să sosească aȓi mine. Am fost mai în fiecare ȓi la apotecă, dar' totdeauna înzădar. Acū 'mă-a arătāt şi avisul, prin care este înştiinţat apotecariul că 'i s'a espediat acea bētură, dară ea încă tot n'a sosit în loc, dară îndată ce va sosi, iȓi voū espediā patru şipurī, cu dorinȓa cea mai cordială ca să fie de folos şi să aibă succes cît se poate de bun!

„Mē inviȓi, frăȓioare, de sărbători! Iȓi mulȓamesc foarte! De voū fi pînă atunciā în oficiū, cu părere de rău iȓi spun, că nu'ȓi voū putē satisface invitarea, iar' de nu voū mai fi, atunciā cu plăcere iȓi staū spre despusăciune. Şi nu Te mirā de aceste cuvinte, căci cearta mea cu Comitetul țării în privinȓa folosiriī limbii romīneşti în oficiul. bibliotecii merge tot crescīnd şi mai cu înviēşunare. Eū nu ced cît îi negru sub unghie din dreptul mieū, şi el 'mă-a amerinȓat acuma, că, dacā nu mē voū supune şi nu voū introduce pînă'n opt ȓile numai limba germīnă în toate afacerile bibliotecii, mē va privi ca renitent la mandatele lui, şi'mi va aplecā procedura disciplinară, carea cuprinde, ca ultima pedeapsă, depărtarea din oficiū. Eū voū rămīnē consecinte întru ale mele, şi de va perseverā şi Comitetul întru ale sale, atunci voū cādē sub urgia pedepselor disciplinare ce le voū primi cu plăcere. Voū recurge încă la dietă, care însă este tot a lor, dar' cel puȓin voū avē satisfacerea de a'ī fi necesitat a se pronunȓă pe faȓă, în auȓul țării şi al lumii, că sīnt încontra folosiriī limbii romīneşti în oficiile țării. Atunciā, țara şi lumea îi va cunoaşte, ce oameni liberali şi toleranȓi şi plini de cultură sīnt domnia lor. Eū . . . eū se vede că voū trebui să mē întore la vatra părinȓească şi să mē nutrese sgăriīnd pămīntul după cum aū făcut'o părinȓii noştri. — Ce ȓicī Tu la toate acestea? De ai ceva de observat încontra, fă-curīnd, şi eū voū apreȓui cu scrupulositate părerile Tale; de ai să'mi dai vreo mīngăiare sau vreo încurăgiare morală în aceste împrejurări critice, iȓi voū fi prea recunoscătoriū, căci eū sīnt părăsit de toȓi, chiar şf de aceia, despre cariī am creȓut că'mi vor stā într'ajutorii măcar cu un sfat bun, sau cu un cuvīnt de mīngăiare şi de încurăgiare.

„O! frate dragă, nu'ȓi poȓi închipui cīt de ticăloasă, de egoistă şi demoralisatā este lumea de astăȓi în partea ei cea mai pricepută şi mai înȓeligenȓă! Din cauza acestei esperiinȓe triste şi dureroase sīnt amărīt pînă la suflet; cupa cu venin este cu vīrf de plină, şi nu dorese alta decīt Atotputintele să'mi deie putere morală a o deşertā pînă'n fund, ca să pot rămīnē pentru totdeauna împăcat cu conştiinȓa mea! Dacā aspirările

„Ele nu vor putea învia vreodată în această țară urgisită de litvele străine, și dacă este scris, ca elementul nostru să piară de pe acest petec de pământ, cel puțin să rămână constatată că tot s'au aflat aici colea câte unii, care s'au luptat pentru salvarea românismului de aici chiar și cu sacrificii materiale, cele mai căutate și mai apretuite în ziua de astăzi, și că n'au preferit a'și trăda națiunea pentru favoruri și onoruri lumești.

„Episcopul este sosit, dar' se dice că'i morbos, nu se poate curăți ușor; stă încuiat mai multe zile și numai cu purgative drastice se poate curăți.

„Luceferii deputați încă au sosit cu toții dela Vieana, dar' nu știu de ce, că nu se prea vorbește de dânșii; se poartă ca niște oameni cari au ceva greu pe inimă, sau sînt ocupați cine mai știe de ce planuri reformatoare, sau infernale. Cu toții așteaptă, palpitînd, rezultatul alegerilor ce sînt în ajun a se face în Bohemia. Se pare că dela acestea atîrnă mărirea și gloria domniței blînde, tolerante și ultraliberale a partidei pangermanismului sau a credincioșilor constituțiunii!

„Sărutînd mîna stimatei mele cumnate și dorindu'î, din adîncul sufletului, o însănătoșare deplină cît mai curînd, și sîlutînd pre cuscrișoarele mele și nepoții mei, Te rog a primi o îmbrățișare frățască dela cel ce se înseamnă

„Cernăuț într'a 10. April 1872.

„al Tău frate devotat  
„Ion Sbîera“.

După multă meditare și după convorbiri mai dese cu deputații cei mai valoroși din dietă asupra sprijinului ce 'mi l-ar putea da, și asupra rezultatului ce s'ar putea dobîndi, dacă aș aduce înaintea dietei cestiunea oficiării în romînește la biblioteca Bucoviniî, mă convinseî pe deplin, că aceasta n'ar fi din parte'mi o procedură „prudentă și circumspectă“, mai ales fiindcă și mulți alții se încercau să'mi demustre că n'am să isbutesc, că am să cad jertfă încăpățînării mele, și că, prin aceasta, cauza însăși are să sufere, deoarece va fi lipsită de un apărătorî sincer și devotat. Binevoitorii miei din Comitetul dietal încă căutau să mă abată dela estremeitate și'mi îndegetară un mijloc, prin carele aș putea să împac capra cu varța și lupul cu mielul, dacă m'aș decide să'mi scriu curîspundința cu Comitetul dietal romînește și nemțește; ei susțineau că, prin aceasta, aș desarmă cu desăvîrșire pre adversarii miei, iar' amicilor li-aș pune în mîni o armă de biruință. Mă deciseî dară să întrebunțed și această strategemă. Procedura recomîndată avu efeptul așteptat, poate de aceea, fiindcă și adversarii miei puterneci se, sîfiau să împingă lucrurile mai departe; se îndestulară deci cu atîta; prestigiul lor de atotputernicie eră salvat; tăcură mai departe și se domoliră la aparință, dară în sufletul lor tot fierbea urgia asupra mea.



După vrun an veni într'una din zile la bibliotecă propunătorul pedepsirii mele, ca să împrumute niște cărți. Cu această ocaziune prinse a discuta cu mine asupra atitudinii mele de mai înainte, cercînd să mă convingă că, deoarece noi cu toții ne aflăm într'o împărăție nemțască, trebuie să vorbim și să scriem, în viața publică, numai nemțește, oridece origine am fi ca popor. La rîndul mîeu îi pusei în vedere, că împăratul nostru este de altă părere; că el este inspirat și condus de principiul egalei îndreptățiri a tuturor popoarelor din imperiul său, și de al libertății lor de a se desvoltă în mod propriu național, nu numai în familie, dar' și în școlile publice, însă în deplină armonisare reciprocă și respectînd unitatea și puternicia împărăției, și că pe temeliea aceasta este clădită și promulgată Constituțiunea Imperială, atît cea Februariană cît și cea Decemvriană.

Se supără adversariul mîeu de obiecările mele, scoase repede o bancnotă din portmoneu și mi replică cu triumfarea: „Veđi bancnota aceasta? În ce limbă este tipărită? Nu în cea nemțască? Îți trebuie mai mare dovadă că împărăția este nemțască? Dumitale îți place a încasă bancnote nemțești, dar' de oficiat nemțește nu vrei?”

M'am uimit de această argumîntare și i-am replicat surîdînd: „Îan uită-te și mai pe de latură, la tipăriturile cele mai mărunte, nu numai la literele cele măscate! În tipăriturile mai mărunte este arătată valoarea bancnotei și în limba fiecărui popor din împărăție. Să nu aibă oare aceasta vreo însemnătate?”

Tăcú adversariul și ne despărțirăm, fiecare cu convingerile sale. Acestui politician îi plăcea numai o împărăție austriacă curat nemțască; de aceea trimese pre ficiorul său la studii superioare în Germania, încotró se duse și el mai pe urmă. Acest adversariu mult a uneltit în contra pozițiunii mele cînd s'a înființat în Cernăuț universitatea Franciscă-Iosefină în 1875, și cînd Comitetul dietal decisese ca biblioteca Bucoviniă să treacă la ea sub oarecari condițiuni. Avea mînă liberă, fiindcă acú nu mai eră în viață Căpitanul țării de mai înainte, valorosul și județiosul baron Eudociu Hurmuzachi, care să'i facă opunere energică ca în cestiunea limbilor; acest neuitat politician și istoriograf trecuse la cele eterne într'a 10. Faur 1874, jălit cu mare durere de Romîni și cu mult respect decătră străini, pentru rarele și necontestabilele lui merite căștigate pentru țară și împărăție. Foaiea oficioasă, Czernowitzer Zeitung, îl numește în anunțul despre repăosarea lui „fiul cel mai bun al țării, aderentul cel neclintitcredincios al împărăției, înaltmeritul patriot care își dedică binelui patriei și al țării sale natale toată viața sa plină de fapte, nobilul iubitoru de oameni;” iar' primariul orașului dîse în consiliul comunal despre el, între altele, că „noi jelim într'însul nu numai pre scrutătorul neobosit pe terenul istoriei patriotice, nu numai pre patriotul nobil, carele totuna grijă cu zel pentru binele orașului și al țării, dar'

noi mai jelim în el încă și pre neclintitul și credinciosul apărător și aderent al Constituțiunii\*.

În baronul Eudociu Hurmuzachi Romîniî bucovineni, atît cei din tabăra centraliștilor s. credincioșilor constituțiunii, cît și cei din tabăra autonomiștilor și federaliștilor, au pierdut pre politicianul lor cel mai vechiu, mai temeinic versat în istoria neamului, mai binecunoscătoriu de întereșele naționale, mai departe vedătoriu, mai espert și mai circumspect, așa încît nu eră nime care să'l fi putut înlocui cu aceeaș autoritate recunoscută și respectată de toți!

### § 121. Căsătoria mea.

În urma nestăbilității în pozițiunea mea soțială și a lipsei de avere proprie îndestulătoare eram decis să nu mă căsătoreșc; din această cauză puțin ce grijiam de sănătatea mea; mă betejiam mai adeseori; îmi făcuseiū chiar și testamentul pentru cazul eventuale; frate-mieū Niculaū, care aveă familie, eră destinat să'mi fie moștenitoriu!

În Juliū 1869 am ieșit din locuința Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc., unde aveam o cameră năimită, și 'mă-am închiriat, în apropiare, o casă cu trei odăi și un cabinet. Doaū odăi îmi eraū de prisos. Un bun amic mă imbiă cu un locuitoriu pentru ele; 'i le-am și năimit din Maiū 1870, dară 'i le-am abdis după jumătate de an, fiindcă mă convinseseiū că locuitoriul nu eră pentru mine, și că bunul mieū amic cer-case numai să'mi tindă o cursă și să mă prindă 'n căpcană. În locul acestui chiriiaș străin am luat pre un bun prieten romîn, pre învățătoriu Ion Litvinac. Cu acesta am petrecut sub acelaș acoperemînt un an și jumătate. El eră căsătorit și aveă și o cumnată de mărîtat. Aceasta petreceă mai adeseori și timp mai îndelungat la el. Ea aveă curtezaniū săi; mai ales un cleric și un civilist se învîrtiaū serios pe lîngă dînsa. Cumnatul ei îi făvoriă; mă întrebă și pre mine de sfat asupra firii și a calităților pețitorilor, fiindcă imbiū aceștia îmi fuseseră învățacei în gimnasiū. Îi recomîndam ca bunî băiați și ca pacînicii cumnați viitori!

Din cînd în cînd participam și eu la convenirile lor. Copila se petreceă cu toți deopotrivă; nu se prea însufieția la complemintele gingașe și drăgălașe ale competiitorilor săi, poate de aceea fiindcă nu'i spunea inima că li va fi soață. Eu încă cu plăcere priviam la simțămîntala luptă a rivalilor, și mă bucuram în sufletul mieū la aspectul ei, poate de aceea fiindcă nu presimțiam că copila îmi va fi cîndva soție.

Dupăce ajunseiū în anul 1871 la o pozițiune soțială stabilă, se găsira mulți prieteni, întereșați și desîntereșați, cariî mă sfătuiaū și mă îndemnaū la însurătoare. Cu deosăpire eră buna și amabila mea cumnată care, în timpul sărbătorilor, saū al feriilor mari cînd petreceam la frate-mieū, mai adeseori stăruia pe lîngă mine ca să mă însor, căci în căsătoria 'mă-a merge mult mai bine cu sănătatea, fiindcă voiu trăi mai regulat și

voiu avé și o îngrijitoare devotată. La obiectările mele că 'mī-ar plăcé ca soțiea mea viitoare să fie de bun neam, sănătoasă și înțeligență, cultă și cu noblețe, frumoasă și cu avere, și că copile cu astfelu de însușii sînt cam rare, și chiar de s'ar găsi, n'ar voi să mă iaie de soț fiindcă eū sînt și bătrîn (aveam aproape 36 de anī) și fără pozițiune soțială ademenitoare: drăgălașa mea cumnățică totdeauna îmi răspundeă, ca să n'am grijă nici de etatea mea, căci nu'ī prea întrecută, nici de copile după plac, că tot s'ar găsi, dacă voiu ști să le caut și să le atrag.

Îndemnurile binevoitoare ale cumnățelei mele nu rămaseră fără de înrîurintă asupra mea; începuū dară a medită mai adeseori asupra lor, și cu cît cugetam mai mult, cu atîta mai întemeiate și mai priincioase îmi păreaū ele. Îmi făcuseū și socoteala activității mele de pînă atunci atît de pe terenul cultural și literar, cît și de pe cel politic național, și găsiū că nu prea aveam rezultate cu cari aș fi putut fi deplin îndestulat; presîmțiam că nici nu voiu ajunge la vreun renume cu activitatea mea în această direcțiune, fiindu'mī puterile intelectuale mult mai inferioare decît voința și dorința; prevedeam dară că, sub astfelu de împrejurări, am să mă stîng și n'am să las urme de esistența mea; și totuș aș fi dorit ca numele mîeu și al familiei mele să nu dispară pentru totdeauna în „neagra vecinicie“ fără de niciun pic de răsnet. După îndelungate cumpeniri și chipsuiele ajunseū, în fine, la rezultatul puțin așteptat că, pentru neam și națiune, aș puté lucră și pe terenul progeniturii firești, dacă m'aș ține cu strictețā de teoria selecțiunii, să'mī iaū adecă de soție o copilă cu cele mai distinse și mai alese calități corporale și intelectuale, moștenite din moși strămoși, căci atunci aș lăsa, poate, niște urmași, cari, în virtutea calităților lor mai superioare, ar fi mai folositori neamului și națiunii, dacă ar lucră pentru ele cu aceeaș devotare și cu acelaș zel ca și mine! Decī mă deciseū ca să'mī cere norocul și pe cîmpiea florilor. Dar' încotró să apuc? Eram cu desăvîrșire nepractic și desorientat, și nu aveam pre nime care să mă scoată din nedumeririle mele din vreun îndemn propriū, căci eū mă sîliam să vorbesc în privința aceasta și să'ī cer sfaturile binevoitoare.

În mijlocul acestor nedumeriri mă învită frate-mîeu la nunta cumnatei sale, Veronica Dracinschi, pre care, fiindcă rămăsese orfană, o mărită el după nepotul nostru de vēr primare, Giorgiū Popescul. Nunta s'a celebrat la Botoșana în 20 Faur 1872 st. n. La preparativele nunții acesteia luă cumnata mea într'ajutoriu pre Aspasia, fiica parohului vecin, Mihaī Nedelcu, pre cumnata amicului mîeu Ion Litvinuc. La această nuntă, copila Aspasia nu'mī păreă nici bine dispusă, nici nu prea jucă, din care causă și ca să fac onoare casei frățini-mîeu, danțaiū mai adeseori cu ea. După împrăștierea nuntașilor, cumnățica mea prinse a'mī vorbi cu cuvinte dulci de această copilă, a'ī lănda blîndeța frui, bunătatea inimii, cunoștințele casnice, deșteptăciunea minții și cultura ce o aveă, și 'mī-o

recomîndă cu tot adinsul ca să o iaŭ de soție, căci nu mă voiu căs, și că imi va fi devotată ca nicicare alta, fiindcă tare mă stimeađă. Îi făcuî obiectările mele, între altele și pre acelea, că ea are pețitorii mai tineri, dar' cumnățica mea nu încetă să tot distingă pre copilă și să mă convingă că și copilă n'ar fi nepăsătoare față de mine și că am trăi foarte fericiți împreună, dacă aș luă-o de soție!

Sub impresiunea acestei laude și recomîndări m'am întors îndărpt la Cernăuț. Curînd după aceasta a sosit și copilă la cumnatul său. Prinseîu a'i observă mai deaproape privirile, mișcările și toată ținuta ei față de mine, și mă convinseîu îndată, că copilăi îi place să steie cu mine la vorbă și că caută chiar ea să fim cît mai adeseori împreună și să ne petrecem. Nu mă deteîu îndărpt. Voiam să aflu ce se petrece în sufletul ei, și prinseîu a vorbi cu ea de bine despre pețitorii ei și a'i lăudă ca bălați bun și de treabă, dară ea totuna imi curmă vorba spunîndu'mi că nu simțeste atragere cătră ei și că nici nu se va mărită după dînșii, și că, dacă nu se va căsătorii cu acela care 'i'i drag și pre care îl și iubește, ea nu se va mărită nicicînd. La știricirile mele că cine ar fi fericitul ales al inimii sale, copilă nu se sfi a mă îndegetă pre mine. Ca să mă încredințed, oride nu zace în această mărturisire vreo glumă sau vreo bătaie de joc, începuîu a trage vorbele ei la îndoială și a spune copilăi că eu sînt prea bătrîn și prea pățit ca să iaŭ în serios toate măgulirile și mai ales niște cuvinte atît de gingașe și de drăgălașe ca cele auđite. La această reflectare, copilă se roși, se cam supără și, lăcrimînd, imi dîse că îi pare foarte rău că mă îndoiesc de adevărul mărturisirilor ei și că n'am încredere în această descoperire neîndătinată, și că ea, desvêlindu'mi taina sufletului, n'a făcut alta decît a urmat îmboldului inimii sale, și că, dacă nu 'i se va întîmplă după dor, ea va rămîné în veci nemăritată!

Uimit de această noaŭă mărturisire neașteptată și mulțămindu'i pentru gingașele simțăminte ce le are cătră mine, începuîu a'i descoperi și eu tainele mele și a'i spune că eram decis să nu mă însor, dară acuma bucuros m'aș decide la însurăciune, de nu m'aș teme că nu voiu fi în stare să fac fericită pre o copilă care 'mi s'ar devotă, fiind, parte, necontentit morbos și acum cam trecut în etate (eram de 36 de ani aproape), parte iarăș cam prea rigoros și prea ținacîu întru deprinderile și convingerile mele, și că n'aș puté să fac toate după placul soției și să'i împlinesc totdeauna dorințele.

Copilă eră născută într'a 3/15 Mart 1853; ea împlinise abia noaŭe-sprădece ani, eră decî tocmai în floarea vișetii și nu trebuia să'si lege capul cu oricine. Cu toate acestea ea nu stete un minut măcar pe cugete, ci imi dechieră îndată că nu'i pretențioasă și că s'ar simți fericită, dacă ar ști că și eu o iubesc măcar pe jumătate așă precum ea mă iubește și mă respecteađă pre mine. 'Î-am atras din nou atențiunea asupra scăderilor și a slăbiciunilor mele și 'i-am dîs că aș fi gata să mă cunun cît

mai curînd cu ea, dac a aș fi sigur că particularit tile mele n'ar d  mai pe urmă ansă la supărări  i la nemul amiri,  i, prin urmare,  i la nefericire în decursul căsniciei noastre,  i adaoese , în fine, ca să' i mai l le pe samă, să' i esamine e cu deamăruntul firea  i cugetările propriu, precum  i neajunsurile mele,  i apoi să vorbim în mod decisiv.

E  încă mult am meditat asupra pa ului ce aveam să'l fac; c utam să'mi d u bine sama, or de a  put  fi  i so  bun, pel ng  urmărirea activit  ii mele de până atunci,  i fără părăsirea direc iunii ei. Găsind că d , lua u decisiunea definitivă!

Drept r spuns la observările mele reci  i prea b tr ne ti, copila îmi pres nt , după c tva timp, luminotipia sa;  i d du   i e  pre a mea.  at -le aice reproduse spre amintire!



Acest schimb a fost ca un fel u de promisiune s. credin are reciprocă. Am vorbit după aceasta mai adeseor  despre fel urite lucruri împreună; ne  n legeam de minune între olaltă, mai ales fiindcă copila aprobă toate c te 'i le  mp rt  am; nu g s a nimic  de opus.  n etatea mea mai  nn ntat , copila nu vede  niciun desavantaj, dincontra află o garanție mai mult, că vo u  ti direge căsniciei cu mai multă chipsuială  i cu mai mare  n elep une.  n urma acestor armonioase acorduri sufletee ti ni deder m m na juruindu-ni a trăi pe vecie unul pentru altul  i pentru familia ce am  ntemei -o! Mărturisesc că la acest pas nu pu in a contrebuit  i purtarea esimplar , prin opt ani de căsătorie, ca soa    i ca mamă, a sorioarei copilei, a Victoriei Litvinuc, pre care o cuno team tare bine  i o observam de mult timp.

 ntre mine  i copilă erau ac  lucrurile decise  i puse la cale în mod neastr mut. Mai er  încă de trebuin  consim amintul p rin ilor copilei

și al frățini-mieș. Spre a' l dobândi, iată aice scrisoarea cu care m'am adresat către frate-mieș:

„Cernăuț în ziua Patronului Bucoviniș (2/14 Juniu) 1872.

„Prea iubite frățioare!

„Decînd sînt custode la biblioteca centrală a Bucoviniș, mai mult decît altă dată am avut ocaziunea de a căută prin cărți, de a citi la „bibliș“, de a cunoaște cugetele oamenilor și de a li pătrunde sîmțămintele. Și, în solitudinea mea, ce cređi tu, frățioare, că aș fi descoperit eș prin voluminoasele „bibliș“... Am aflat... risum teneas frater!... am aflat un lucru foarte străvechiș, de o etate egală cu a oamenilor, cu esistența lor pe globul nostru, am aflat... dar' nu Te miră că abiă acumă!... am aflat că „nu este bine ca omul să trăiască sîngur pe pămînt!“

„Ce mai de minune ai aflat!“ îmi vei strigă cu hohot homeric; „aș nu 'm' ai scris de multe ori, că nu ești „sîngur“, că ești împregiurat de o mulțime de oameni cari, ca tigrii și ca hienele, staș gata ca să te înghită într'un moment?“...

„Așă este, frățioare! Dușmaniș, contrariș, lingușitoriș, amagitoriș, etc., sînt leghion; dar' toemăi pentru aceasta mă aflu, mă sîmțesc „sîngur“, și de aceea este mare minune că în ziua de astăzi am aflat o „sîngură“ inimă, carea, după toate semnele ce le am, cred că palpitează, că bate cu vioiciune pentru nemernecul solitariș de mine, o inimă ce'și caută părechie pentru viață, și eș voiesc să mă „împărechieș“ ca să scap de sîngurătate; voiș ca să'Ți daș Ție o cumnată amabilă, care să Te prețuiască și să Te stimeș, iar' mie să'mi iaș o soție care să mă respecteș și să'mi fie devotată... Hei! frățioare! ce dici Tu la una ca aceasta? Ești surprins?... Te miri?... Te minunești?... Îți este un vis amăgitoriș?... Te 'ndoiești?... Nu cređi?... O! da! frățioare!... Este realitate!... Este decisiunea mea!... Orîde fac bine, orîde pasul nu tinde spre pericole, orîde voiș „ghici“, orîde voiș fi ferice și orîde voiș face fericit... toate acestea le las în sama și la binecuvîntarea lui Dumneșeu atotputernecul și misericordiosul, și sub patronagiș patronului nefericitei noastre țărișoare! Eș voiș purcede dară pe această cale cu toată încrederea, și, sper și cred, că șf ajutorișul de Sus nu 'mi se va refușă!

„Mă vei întrebă, frățioare, care este inima ce palpitează pentru mine? Care este persoana cu dorința, cu decisiunea firmă de a'și legă soartea sa de a mea, de a împărți împreună cu mine bucuriile și plăcerile, necazurile, nevoile și suferințele acestei viieți supuse la atîte întîmplări și schimbări cari de cari mai desastrășe și mai deprimătoare? Care este aceă ființă străordinară care a avut atîta putere magnetică ca să mă tragă, să mă scoată din „sîngurătatea“ zgomotoasă în care m'am aflat pînă acumă, și să mă înduplece la o viață noașă, nesîmțită și negustată

de mine? Care este acel „înger“ pămîntean care s'a simțit cu atîta vîr-tute ca să primească a'mi fi înger pădîtorîu pe toată viața mea? Care, care este acea sublimă persoană? mă vei întrebă... Hei bine! Iată răspunsul mieu!... E o „Aspasie“, nu după exteriorul figurei, ci după interiorul firii sale, plină de vîrțuți domestice și de calități morale su-perioare, ... este Aspasiea recomîndată cu căldură de amabila și prețioasa mea cumnată, ... este Aspasiea, fiica vecinului Tău lucrătorîu în vîea Domnului, ... este Aspasiea Nedelcu!... O cunoști acuma? O știi bine?... Hei! ce dîci Tu, Tu mai marele mieu frate, Tu practicule în cestiuni de felîu acesta?... Părerea Ta sinceră, deschisă, fără îmbrobodiri și șu-văiele, în această privință, va fi pentru mine un gagîu mai mult de amoarea frățească ce Te caracterisează cu multă distincțiune. Dă'mi-o dară, însă cît se poate mai de curînd... Pentru cazul cînd socotînța Ta în privința acestei scoposite însoțiri ar fi favorabilă, Te-aș rugă să aibi bunătatea a Te osteni pînă la Poîene, și, după datina strămoșască, să „pețești“ mîna Aspasiei pentru mine, cu care ocaziune ești invitat cu onoare de viitoarea Ta cumnată a regulă, într'un mod precis și esact, cestiunea economică pentru căsătorie. Totdeodată aș dori ca, împreună, să Vă osteniți pînă la Cernăuț, ca să punem la cale cele necesare pentru celebrarea cununiei.

„Da repede mai ești! îmi vei strigă cu surîsurî sarcastice; tocmai acuma la bătrînețe voiești cu atîta grăbire ca să Te urci cu iuțea pe dealul „Arșitei“ ca să guști „poama“ de vie! E prea acră pentru tine! Nu'î puté-o mistui! Mai las'o să se coacă!

„Ca răspuns Îți spun, că mă tem să nu fie prea coaptă, mîn-cată de paseri și stoarsă, și să nu deie prea puțin vin, și poate și acela n'a fi bun! Dară viitoarea mea soție 'mî-a spus franc că se va îndestulă cu cît vin va fi și cum va fi, și că'l va sorbi cu plăcere, numai să fim împreună cît mai curînd... Fie dară într'o oară bună și cu binecuvîn-tarea cerîului, Amin!

„Această epistolă dimpreună cu cordialele mele sălutarî o poți îm-părtăși și stimatei mele cumnate. Asemene sălutarî cordiale vei exprima și viitorilor mei socri. Dară de un lucru Te poftesc cu deosebire. Această cestiune, atît de delicată în toată privința, să rămînă deplin secretă pînă la întrevorbirea noastră aici în Cernăuț. Acest lucru se cere neapărat de interesul nostru reciproc.

„Sărutîndu-Te frățește de miî de ori, Îți spun la „revedere“ și mă însemn cu iubire

„a) Tău frate  
„Ion Sbiera“.

Toate s'aû întîmplat după dorință; numai un sîngur lucru nu prea veniă unora la socoteală, căci astronomîi de pe timpurile acelea, cu citeva

luni mai înainte, vestiseră oamenilor înspăimați că într'a 12. August st. n. are să se lovească de pământ o stea comată și că poate să fie și sfârșitul lumii. Cu toată prorocia aceasta înfiorătoare, eu totuș m'am decis ca, eu o și mai înainte, să iaș binecuvântarea bisericească pentru căsătoria mea, și apoi tîmple-se ce se va întîmplă. Cununia dară 'mi s'a celebrat într'a 30. Juliu (11. August) 1872 în Poïene, fiindu-ni nunii mari cumnata mea, Ileana N. Sbiera, și unchișul mîeu, protosincelul și catehetul gimnasial, Veniamin Iliuț, iar' oficiant preuțesc, unchișul soției, Ion Dan din Suceveni. Dar' a doăua și ce să veđi? Eră timp frumos și plăcut, și, înloc să se isbească de pământ o stea comată și să se sfîrșască lumea, 'și-au dat mîna doăue viieți singuratece și au început o viață noăă împreună!

*Înmorboșarea mea și o tîmplare nenorocită!*

După cununia mea am petrecut la țară pînă în 20. Septemvre. În timpul acesta am făcut o excursiune pe la unele neamuri. Din nebagare de samă însă mă rēcisei în călătorie, căpătasei o fierbinteală cumplită; mă întoarsei la soci și zăcuși acoloa mai bine de-o săptămîna. Erau rēstîmpuri cînd credeam că am să mă stîng, atît de rēu îmi eră. Priviam cu duioșie la soția mea; îi observam senzațiunile; o gășiam uneori plînsă și cam pe cugete, dară de altmintrea curăjoasă și fără temere de viitoriu. Această bărbăție și încredere a ei mă impresionă tare plăcut și îmi făcea bine.

Soția mea avea un singur frate în viață, Eusebiu Nedelcu; el studiase drepturile și intrase ca funcționariu la guvernul țării. Lui îi încredințasei pađa casei în timpul absenței mele. Auđînd el de înmorboșarea mea, veni să mă vadă, dar' se întoarse îndată. Eu m'am înfiripat curînd și am plecat cu soția a casă la Cernăuț, înștiințînd pre cumnatul mîeu despre sosirea mea. Înștiințarea aceasta samenă să nu fi fost de bun augur. Încă cu mai multe luni înainte 'mi se tot tînguia noul cumnat că n'ar fi prea teafăr, că nu se simțește prea bine, că nu așteaptă un viitoriu după plac și după dorință și că ar fi cam desgustat de toate. Căutam totdeauna să'i împrăștiu nedumeririle, să'i deștept încredere în viitoriu și să'l îmbărbăteđ precum la viață așa și la luptă. 'Mi se arētă recunoscătoriu pentru încurajările mele, dar' revenia mai adescori la tînguirile sale. Aceste tîngurii mă cam puseră pe cugete, dar' nu mă făcură să prevēd un desnodămînt trist și jalnic. Tocmai în momentul cînd se opri trăsura la poarta casei unde locuiam, 'mi s'a părut că am auđit un pocnet în casă. Așteptînd ca să ni iasă cumnatul înainte spre întîmpinare, dar' neivindu-se, am cređut deodată că poate nu'i a casă și eram îngrijați că vom trebui să stăm pe-afară, fiind ușile încuiate. Mare ni fu însă mirarea cînd aflarăm toate ușile descuiate. Am trecut dintr'o cameră în alta și cînd ajunserăm în camera din fund, gășirăm acoloa pre cumnatul culcat



deacurmeđișul patului. Ni se părea că doarme. Ce mare însă ni fú uimirea cînd observarăm jos lîngă ei un revolver și puțin sînge la pîept.

Această priveriște îngrozitoare fú pentru noi ca un trăsnet din senin! Erá mai sá leșîn de spaímă și înfiorare. Mă așeđaiú pe o canapeá. Soțtea mea însă se arêta mult mai bábatoasă decit mine, și îngrijorată ca sá nu 'mi se tîmple ceva rêu, cáci și așa nu eram încá detot înfiripat, prinse a se ocupá de mine și a'mi însuflá curaj.

Curînd dupá aceasta am fécut arêtarile necesare și am și înștiințat pre párinți. La cercetările și constatările oficiale s'a aflat o scrisoare cátrá párinți, în care îi rugá de iertare pentru supérarea ce li-a fécut, și se desvinuá cu un morb, contractat în timpul studiilor sale, morb despre care presupunea cá'l va urmári nu numai pre sine, dar' și pre urmași săi. Înarmorîntarea 'i s'a fécut a treia și cu deplin ceremonial și chiar cu láutari, asistînd la ea un public ales, și unii dintre colegii săi dela guvern. Párinții lui încá sosírá, dar' ablá dupáce se finise înarmorîntarea și ne întorceam acasă. Mult 'l-au jálit párinții lui, fiindcă erá unicul lor fióor!

## § 122. O comisiune pentru cárti școlare primare.

Cerînd guvernul Bucovinií mai adeseori dela Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. compunerea, saú censurarea unor cárti pentru școlile primare, ori transcrierea lor cu litere latinești, aceasta a înstituit o comisiune spre acest scop. Într'această comisiune eram și eú. Am coóperat cît am putut, dintru întiiú mai mult transcriind cu litere latinești, ori îndreptînd și întregind lucrările altora, uneori pîná la o prefacere aproape totalá, din care causá autorii lor mă provocaú ca sá'mi pun și eú numele dimpreună cu al lor, dar' eú declinam această onoare cređînd cá, prin aceasta, voú deșteptá în ei ambițiune și'i voú încurajá la lucrări ulterioare. Autorii respectivi dreptcá 'mi se arêtaú recunoscători pentru aceasta, dar' cei neinițiați în lucrările comisiunii presupuneaú cá eú nu lucru nimicá, și prinserá a mă înfruntá la unele ocasiuni cá nu daú semne de activitate literará. Această înfruntare nemeritatá mă fécú ca de aci innáainte sá'mi tîpăresc și eú numele.

În anul 1872 supuse directorul pedagogiului din Cernáuț, Dumitru Isopescul, Comisiunii acesteia, spre censurare limbisticá, tráducerea din „Întiiá carte de comput pentru școlile poporale de Dr. Tr. Močnik“ și un „Îndreptariú la întrebuintarea acestei cárti, tot de Močnik, đicîndu'mi ca celelalte cárti, a doaua pîná la a cincia, sá le tráduc eú, fiindcă el nu dispune de timpul necesariú. Am primit aceasta și m'am apucat de lucru. În 20. Optomvre 1872 am supus Comitetului Soțietății censurarea aprobativá a Întiiéi cárti de comput și a Îndreptariului, vestindu'i cá încurînd vor fi gata și se vor trimete spre tipárire și celelalte cárti de comput cu Îndreptarele lor.

Cartea a doia de comput a fost acú sub tipariú în Decemvre 1872. Scriind eú însá pe a doia coalá corectată: „Noch einmal zur Revision; bitte auch den ersten Bogen“ (= încă odatá spre revisiune dimpreună cu coala întâia), oficiul postal, confiscá coala din cauza acestuí adaus, ca neajungătoriú timbrată, (puseseliú 2 în loc de 5 crucerii), dar' nu'mi dete ştire despre acest mare delict decit abia dupá 9 luni. Această confiscare a adus o întindîiare în tipárire cu aproape un an.

În decursul anului 1873 şi 1874 am supus spre tipárire încă şi manuscriptele pentru „A treia, A patra şi A cincia carte de comput pentru şcolile poporale“ şi doia manuscripte pentru cîte un Îndreptariú la întrebuintarea cărţii a doia şi a treia, şi încă manuscriptul unui Îndreptariú general pentru toate cincii cărţile, dar' din aceste tráduceri aú apáruit în editura cărţilor şcolare din Vieana, în anul 1874, numai trei din ele sub titlul: 1. „A doua carte de comput pentru şcoalele poporale de Dr. Fr. Močnik. Calcularea în ciclul numerilor pîn' la 100, dimpreună cu computári de prečuri. Tráducere din germína de I. Sbiera“; — 2. „A treia carte de comput p. şc. p. de . . . . . Calcularea în ciclul numerilor pîná la 1000, dimpreună cu calcule cu regula de trei. Calcularea în ciclurile mai mari de numerí. Tráducere de . . . . . Ediţiunea a patra prelucratá în conformitate cu regulámîntul cel noú de mäsuri şi greutate“; — 3. „A patra carte de comput p. şc. p. de . . . . . Tráducere de . . . . . Calcularea cu frînturi decimale, cu numerí multonimi şi cu frînturi ordinare. Mäsuri, greutate şi monete“; — şi 4. „A cincia carte de comput p. şc. p. de . . . . . Tráducere de . . . . . Eserciţii de comput pentru clasele superioare“.

A cincia carte de comput nu ştiu oride a apáruit saú ba, cáci nu 'mi-a venit nicio coalá tipáritá spre corectare. Manuscriptele celor trei Îndreptare 'mi s'aú înturnat cu înştiinţarea, cá tráducerea lor ar fi luat'o asupra sa directorul pedagogiului, D. Isopescul. Nu'mi este cunoscut cá s'ar fi tipárit şi vreun Îndreptariú; atita ştiu cá foarte puţin s'a stáruit ca aceste cărţi de comput sá fie întroduse în şcolile primare din Bucovina. Autorităţilor şcolare nu li pásá de ele; se preferiaú cele nemţesti! Publicul romín táceá! Aceste cărţi aú fost mai mult folosite în Ardeal şi în Ungaria, aşá încit o a doia ediţiune s'a făcut între anii 1883 şi 1886.

Titlul manuscriptului de 69 de coale pentru Îndreptariú general este: „Învětamîntul de comput în şcoalele poporale. Un îndreptariú pentru învăţatori la întrebuintarea Cárţilor de comput pentru şcoalele poporale, de Dr. Fr. cav. de Močnik. Tráducere din germína de Ion Sbiera. Costá, legat în pîndá, . . . er. — Vieana. . . În editura c. r. de cărţi şcolastice. 1875“. Acest manuscript îl pástređ şi acum; el a fost pus la dispoziţiunea profesorului dela pedagogiul din Cernáuţ, Vasile cav. de Ţopa, spre folosire pe timp mai îndelungat.

Introducându-se și în împărăția Habsburgianilor, prin legea din 27. Juliu 1871, sistemul metric, fu însărcinat un funcționar român dela guvernul Bucovinei cu traducerea unei scrieri nemțești asupra măsurilor și greutateților noăe. Ne fiind acesta în stare să facă traducerea, mă rugă pre mine, ca pre un coleg de studii secundare, să 'i-o fac. Am primit cu plăcere. Cartea, 68 pag. 8° mic, a apărut fără numele mieu, al traducătorului, sub titlul de „Măsurile și greutatețile cele noăe austriace, și calcularea cu ele. De Dr. Fr. cav. de Močnik. Traducere din germăna. Costă legată în pînă 25 cr. noi. Vieana. La editura c. r. de cărți școlăstice. 1874“.

Pe la anul 1869 stăruia mult pe lângă mine librariul H. Pardini din Cernăuț ca să compun, pentru editura lui, în nemțește o gramatică practică pentru învățarea limbii românești decâtă publicul străin. Bucuros 'i-aș fi împlinit dorința, dar' eram ocupat prea din cale afară. Neputînd el căpeta dela mine gramatica dorită, ceru ca să 'i traduc măcar o Carte de conversațiune. Am primit aceasta, și am însărcinat cu traducerea ei pre învățacelul mieu din clasele superioare gimnasiale, Toader Stefanuc, astăzi Toader Stefanelli, consilieru de tribunal la judecătoria districtuală din Cîmpul-lung. Traducerea făcută de el am revădu'to, am cores'o, și am scris la ea nemțește, o Introdúcere gramaticală, pre care am subscris'o. Traducerea aceasta a tipărit'o apoi librariul, cu îmbele testuri, sub titlul de: „Carte de conversațiune romînească și germînească, cuprinđind diferite dialoguri și niște modele de epistole pentru usul călătorilor și al celor ce voiesc să învețe aceste doăe limbi. Cernăuț 1870“. A doăua edițiune corectată și simplificată a apărut în anul 1896.

### § 123. Îubileul centenariu al împreunării Bucovinei cu Austria.

Nu începe îndoială că în decurs de o sută de ani, dela 1775 și pînă la 1875, multe lucruri bune, folositoare și durabile s'au săvîrșit în Bucovina în privința culturală decâtă guvernul austriac. Esistă multe instituțiuni culturale și umanitare, cari ateastă îndeajuns grija părintască și neîncetată a glorioșilor împărați austriaci pentru învățatura și bunul trăiu al noilor lor supuși sinceri și credincioși.

Conștienți de progresul ce în multe privinți și direcțiuni îl făcuseră Romîni din Bucovina în decursul acestor o sută de ani de împreunare cu Austria, aceștia erau gata să sârbeđe acest evenemînt cu toată loialitatea și cu toată demnitatea cuviincioasă, cu atîta mai vîrtos, că acuma li se împlinise și dorința relativă la crearea în Cernăuț a unei universități, de și nu eră îndeștrată cu toate pretinsele catedre de docentură, și nu cu acelaș caracter nedeterminat, intenționat la început. Se pregătiau chiar ca să deie acestei sărbări un colorit național romînesc, dar' conlocuitori lor de alt graiu, mai ales aceia cari se considerau ca purtători de cultură, precum și aceia cari n'aveau nici graiu propriu național, nici vreo patrie undeva națională,

stăruia și întrebuințau toate mijloacele ca să facă din această sărbare nu o sărbare cosmopolită, precum o intenționa unii din ei, ci o glorificare a superiorității culturii nemțești asupra altor culturi, și o glorificare a germanismului în genere. Această tendință, manifestată adeseori cu puțină cruțare față de Romîni, ba uneori chiar cu isbire în simțămintele lor de naționalitate, de loialitate și de patriotism, amărî și oțărî mult pre aceștia și răci pre unii din ei tot din ce în ce mai tare pentru o întreprindere, la care dînșii mai întîiu cugetaseră și pre care ei mai întîiu voia s'o aducă la îndeplinire. Atît de departe mergea la unii străini lipsa de tact și de necruțare, încît nu se sfîia să suspiționeze pre Romîni și să li arunce în față gravitări spre alte centruri, nu de cultură națională, ci de coesistență politică!

Sărmanii și bieții venetici, ei nu puteau simți, nu erau în stare nici să priceapă, nici să înțeleagă, că cineva poate fi naționalist din creștet pînă'n tălpi, și totuș să fie supus credincios, patriot înfocat și cetățean loial și devotat într'un stat neconnațional, cu atîta mai vîrtos într'un stat multograurist, compus din mai multe și diferite naționalități cu proprie amintiri istorice în el și prin țările învecinate, dar' cu egală îndreptățire constituțională între olaltă! Acești venetici pare că n'aveau în sufletul lor ideea, nici în inima lor simțămîntul de aceea ce va să dică patrie strămoșască, connationalitate congenerică și concetățenie frățască și egalitară cu alte popoare, sau cu frînturi de popoare, necongenerice! Sau poate că unii din ei numai pre sine se credeau capabili de astfelîu de idei și de simțăminte naționale și patriotice, iar' în alții nu vedeau decît barbari și oameni lipsiți de atari idei și simțăminte mai înalte, mai generoase și mai umanitare!

Destul că pe timpul acela esista în Bucovina mulți conlocuitori străini, cari făceau Romînilor de acolo a o crimă politică dintr'aceea că confrății lor din Romîniea, și mai ales aceia din Moldova și din Iași, se pregătiau să jlească, în mod sărbătorec, deslipirea din domniatul Moldovii a unei particule din teritoriul lui, și că Romîni de pe acest teritoriū, oricît de bine se simțiau ei aici în privința asigurării bunului lor traiū material, totuș, aducîndu'și aminte de conviețuirea din trecut, nu puteau fi atît de denaturați ca să uite legăturile lor connationale și confrățesti, și să se însuflească preste măsură și fără reserve pentru o întimplare care, din punct de vedere al connationalismului și al unității naționale istorice, numai plăcut nu putea să li fie!

Niciun stat nu poate pretinde dela concetățenii săi anihilarea în ei a conștiinții individualității lor-naționale, căci aceștia numai pe temeliea ideii și a simțămîntului de individualitate proprie națională se pot avînta la mai înalta idee de stat și la sublimul și generosul simțămînt de sacrificii multiple pentru apărarea și susținerea lui! Și cu toate acestea mulți dintre compatrioții străinii de pe atunci ai Romînilor bucovineni

pretindeau delă aceștia lucruri neadmisibile între oameni de vreo cultură mai naltă, mai nobilă și mai morală !

Sub astfelu de împrejurări politice și într'această stare sufletească se începură, încă de timpuriu, preparativele pentru sărbarea împreunării de o sută de ani a Bucoviniî cu Austria. Se decise decătră consiliul municipal al Cernăuțului ca să se numească „Piața Austriei“ un loc spațios și potrivit din cîte le aveă, și apoi să se rădice pe el o statuă de marmoră albă, represintînd pre „Austria“, iar' dieta țării, la propunerea vicecăpitanului român, a arhimandritului Ghideon Constantinovicu de Grecul, încă făcū, într'a 16. April 1875, un conelus unanim ca să sărbătorească, în mod demn și cuviincios, această memorabilă întîmplare istorică, deodată cu deschiderea universității, și să învite la acest iubileu pre însuși Majestatea Sa Împăratul prin o deputăciune de trei membri, în frunte cu căpitanul țării Anton Kochanowski (Cohanovschi) cavaleriū de Staucean.

Majestatea Sa Împăratul Francisc Iosif I. dreptcă primī preagrațios această deputăciune într'a 14. Juniū 1875, dară declină preaînalta Sa participare cu motivarea „că nu poate depăși budgetul, nici veni înnăntea Consiliului Imperial cu un credit suplementar sub actualele împrejurări economice“, și promise că la anul are de cuget să viziteze Bucovina.

Deputații romîni delă Consiliul Imperial însă înformară pre connaționaliî săi din țară, că ar mai fi fost și alte motive cari ar fi determinat pre Majestatea Sa Împăratul ca să nu participe la acest iubileu, unul ca să nu umilească pre acei credincioși supuși romîni din Bucovina, cari se simțiau jignii în simțămintele lor de demnitate națională prin pășirea, prea necruțătoare a compatrioților lor străini în manifestările lor de bucurie și iubire pentru desmembrarea unui fost stat național, iar' altul ca să nu se tulbure răporturile cele bune și cordiale ce esistaū între împărăția austroungară și Romîniea. Această veste de înnaltă delicăteată alipī și mai tare pre Romîniî bucovineni de iubitul și veneratul lor Împărat, de dinastia și de împărăția Lui !

Proprietariî mari, în sufletul căroră mai ales se arătase îndignarea pentru bruscarea simțămintelor și a demnității lor naționale decătră necruțătorii lor compatrioți necongenerici, se feriră de a participă la niște sărbări prea ostentative încontra Romînilor, dar' deciseră și aleseră din mijlocul său, într'a 20. Septemvre 1875, o deputăciune de cinci membri, care să esprime și cu această ocasiune Majestații Sale Împăratului simțămintele lor de loialitate, de supunere și de devotare cătră tron și dinastie ; ceea ce și făcură îndată, și fură primiți prea grațios decătră Majestatea Sa Împăratul.

## § 124. Înființarea și inaugurarea universității Francisco-Iosifine.

Bucovina este țara cea mai depărtată de marele și întensivul focariū cultural din împărăția Habsburgienilor, de Vieana. Această distanță

îndelungată eră amú în sine o p̄dică considerabilă pentru bucovineni de a se folosi de comorile lui intelectuale. La această p̄dică se alătură alta încă și mai mare și mai neînvigibilă: sărăciea cunoscută a tuturor celor ce îmblău de aici după o cultură mai superioară și mai variată. Puținii tineri cari, pînă prin anul 1867, studiaseră în Vieană, știaū multe de povestit despre greutățile materiale cu cari aveau să se lupte! Trebuia dară neap̄erat să se nască în sufletul lor năzuința pentru înființarea în țara lor natală a unui institut de cultură și de studii superioare. Cu deosebire în dirigența Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Bucovina se vorbea mult și adeseori despre necesitatea imperioasă a unei universități în Cernăuț.

Această necesitate își găsi espresiunea sa autorisată și oficială mai întiū în dieta țării, într'a 25. Septemvre 1868, cînd deputații Dr. I. Pompe, O. Reni, S. Andrieviciū și A. Kočanowski (Cohanovschi) făcură propunerea pentru înființarea în Cernăuț a unei academii juridice. Această propunere însă fū r̄spinsă într'a 30. Septemvre cu toate voturile contra unuia sîngur. Motivul, că nici cei trei propunători din urmă n'aū votat pentru propunerea subscrisă de dînșii, a fost convingerea deputaților despre nesuficiența ei și dorința lor de a stăruí mai pe urmă pentru înființarea unei universități întregi.

În anul 1869 se adresară studinții romîni din Vieana către Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. cu cererea ca să fie sprijiniți în năzuința lor pentru înființarea la universitatea din Vieana a unei catedre pentru limba și literatura romînească. Comitetul Soțietății cu plăcere li-a acordat tot sprijinul posibil.

Cestiunea înființării unei universități în Cernăuț fū discutată și în consiliul orășănesc de acolo, făcîndu-se într'a 9. Decemvre 1869 un conclud unanim pentru o întervenire în privința aceasta la locurile competente.

Tot pe timpul acesta se vorbea mult printre Romîni din Austro-ungaria despre înființarea și pentru ei a unei universități romînești, fiindcă Maghiarii aveau pre ale lor, iar' Polonii căpătaseră încă din 4. Faur 1861 la universitatea din Cracovia dreptul de a prelege polonește la mai multe catedre de științi, iar' prin prea înnalta rezoluțiune din 30. April 1870 deplina ei polonisare, și erau pe cale de a dobîndi aceasta și pentru Leina (Lemberg), ceea ce s'a și făcut apoi, la anul, prin prea înnalta rezoluțiune din 4 Juliū 1871, dechierîndu-se acolo, la facultatea juridică și la cea filosofică, limba polonească și cea rutenească ca limbă de propunere.

Ce eră cu dreptul pentru alții credeaū Romîni că va fi pentru ei măcar echitabil. De aceea se adresă în anul 1870 Asoțiațiunea pentru cult. și lit. rom. din Ardeal către soră-sa din Cernăuț ca să stăruiască împreună, fiecare din punctul său de vedere, deocamdată măcar pentru înființarea în Austria a unei academii romînești de drepturi. Comitetul

Soțietății culturale și literare bucovinene consimțî, în principiu, cu această propunere, și răspunse că de pe aici se năzuiește și se așteaptă crearea unei universități în Cluj și a alteia în Cernăuț.

Spre a ajunge la împlinirea dorințelor sale, dirigenții Soțietății culturale și literare din Bucovina discutară mult în decursul anului 1871 asupra modalităților pentru înființarea în Cernăuț a unei universități pe speșele statului, la care să fie neapărat și o catedră pentru limba și literatura românească. Încît despre graul în care să se propună științele la această universitate, nu se putea cere cel românesc, fiindcă nu aveam profesori romîni, dar' nici nu se cerea o universitate nemțască; caracterul ei se lăsă, cu intențiune, nedeterminat. În urma acestor discusiuni veni Comitetul cu un rēport în privința aceasta la procsima adunare generală a Soțietății, și cu propunerea ca să se stăruiască la locurile competente pentru înființarea acestei universități, propunere care se primi cu unanimitate.

Maî eră pe atunci în Cernăuț încă o Soțietate pentru sporirea și răspîndirea culturii științifice prin intermediul graului nemțesc, condusă de baronul Oto Petrino. Și aceasta întreveni la locurile competente pentru înființarea unei universități în Cernăuț. Camera comercială din Cernăuț încă întreveni, prin rēportul său din April 1872, pentru înființarea acolea a unei universități.

Colegul mēu de studii gimnasiale, Dr. Constantin Tomașciuc, pe atunci membru în comitetul Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc. și deputat în dieta Bucoviniî și în camera deputaților a Consiliului Împerial din Viena, cel maî distins orator bucovinean pe timpul său, făcu într'a 23. Noemvre 1872, în dieta țării, o propunere formală pentru cererea dela guvern a înființării unei universități în Cernăuț. Propunerea, întemeiată de el în ședința dintr'a 28. Noemvre cu multă vervă și cu temeinice argumente, se votă de urgență într'a 9. Decemvre 1872. Tot pe timpul acesta votă și consiliul comunal al orașului Suceava niște adrese în privința aceasta către dieta țării și către guvernul local. Într'a 22. Decemvre 1873 înterpelă în dieta țării deputatul și vicecăpitanul Anton Cohanovschi pentru înființarea acestei universități cerute dintr'atîtea părți, dar' nu 'i se răspunse nimic, fiindcă la opt zile se închise sesiunea dietii.

În camera deputaților a Consiliului Împerial din Viena încă se stăruia pe atunci foarte mult decătră Sloveni, decătră Cehii din Moravia și chiar decătră Nemți pentru înființarea maî multor universități naționale prin țările lor. Printre cei cinci deputați bucovineni din această cameră legislativă se află și baronul Giorgiū Hurmuzachi și Dr. Const. Tomașciuc. Aceștia întrebuițau toate mijloacele spre a predispuie pre guvernul central și pre deputați pentru înființarea în Cernăuț a unei universități. În urma acestor stăruinți multiple și diverse veni rēportorul comisiunii budgetare în ședința 42. a sesiunii a opta dintr'a 26. Mart 1874

cu rezoluțiunea, ca guvernul să aducă în sesiunea următoare un proiect de lege pentru înființarea unei noaue universități, dar' se ferî să precî-sede locul unde. Această rezoluțiune se primî. La discusiunea ei se sculă deputatul Dr. Tomașciuc și, printr'un discurs binesîmțit și temeî-nic motivat, atrase atențiunea ministrului de culte și învățămînt asupra Bucoviniî și a orașului Cernăuț ca țară și loc pentru noaua universitate. Ministrul nu se obligă pentru niciun loc anumea, dar' promise că va studiă lucrul și va năzuî să împlinească dorința camerîi deputaților.

Cernăuțul aveă în favoarea sa spre a fi ales ca loc de universitate doaue mominte de o gravitate decisivă ; unul eră că Bucovina se pregătiă pentru sârbarea în 1875 a iubileului de o sută de anî al împeunării sale cu împărăția habsburgică, iar' altul, fiindcă nici deputații ei, nici celea-lalte autorități din țară nu cereau espres o universitate romîneasă anumea. Pe lîngă aceasta atît Consistoriul episcopesc dreptcredincios răsăritean, cît și dieta țării și consiliul orașului Cernăuț oferiră guvernului central însîmnote sume de banî și localuri frumoase pentru înstalarea fa-cultăților universității. Aceste considerări au determinat pre factoriî nor-mativi pentru alegerea Bucoviniî și a Cernăuțului ca loc pentru noaua universitate, mai ales fiindcă și într'a 4. Optomvre 1874 trimesese Co-mitetul dietal ministrului de culte și învățămînt un noă memorand în privința aceasta.

Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I., informîndu-se despre nă-zuințele popoarelor Sale pentru crearea unor universități noaue, și dorind să arete bucovinenilor afecțiunea Sa împărătească pentru alipirea și cre-dincioșia lor probată, Se decide, într'a 7. Decemvre 1874, să facă acestora un dar potrivit, de iubileul de o sută de anî al împeunării lor cu îm-periul Său, și însărcină pre ministeriul Său cu aducerea la împlinire a dorinții Sale, a încoronării învățămîntului public de o sută de anî din Bucovina prin înființarea în Cernăuț a unei universități.

Ministrul de culte și de învățămînt de atunci, Dr. Carol de Stre-mayr, vestî în camera deputaților a Consiliului Împerial din Vieana în a 89. ședința a sesiunii a opta dintr'a 9. Decemvre 1874 această prea înnaltă rezoluțiune, motivîndu o din toate punturile de vedere în aplau-sele călduroase ale centrului și ale stîngîi parlamentare, iar' în ședința a 104. din 27. Ianuariu 1875 supuse parlamentului mai întîlî un proiect de lege pentru crearea universității și pentru sistematisarea salarelor profesorilor, proiect care se dete în ședința a 106. din 1. Faur comisiuniî budgetare spre rîportare. În ședința a 107. din 3. Faur 1875 se presîntă parlamentului decătră ministru un' al doile proiect de lege pentru deschi-derea unui credit suplementar pentru activarea universității din Cernăuț. Și acest proiect s'a trimes, în ședința a 113. din 11. Faur, tot comisiuniî budgetare spre rîportare.

Proiectul dintîi se compuneă numai din doi paragrafi relativi unul



la fipsarea salarelor profesorilor, iar' altul la aplicarea legii. Despre caracterul universităţii, orîde să fie ea nemţască, romînească, sau nedeterminată, nu se vorbîă în proiect nimică; se vede că Împăratului nu'î conveniă această determinare, voind să fie drept pentru toţi.

În espunerea motivelor pentru acest proiect de lege, ministrul pre-vădu pentru facultatea filosofică numai şapte catedre ordinare, adecă doauă pentru filologia clasică, cîte una pentru limba nemţască şi cea slavică (fără precisare), una pentru limbile orientale, una pentru geografie şi istorie şi încă una pentru filosofie. Despre vreo catedră pentru filologia romanică şi pentru limba şi literatura romînească nu vorbî ministrul nimică într'această espunere de motive; nu aveă decî intenţiunea să le înfiinţede din îndemn propriă, măcarcă universitatea se înfiinţă într'o ţară cu caracter istoric romînesc şi cu preste doauă sute de miî de Romîni ca locuitori!

Văduind deputaţii romîni această scăpare de vedere, ca să nu dic desconsiderare, a intereselor culturale romîneşti, stăruiră cu tot adinsul pe lîngă membrii comisiunii budgetare ca să amîndeşe şi să întregească proiectul de lege ministerial, adoptînd nu numai la facultatea filosofică crearea celor doauă catedre amintite şi a uneia pentru istoria ţării, dar' încă şi la facultatea juridică întroducerea cîtorva catedre pararele romîneşti. Ei isbutiră însă numai în parte cu năzuinţile sale.

Puterea în parlament şi în ministeriū o aveă pe atunci, întregă, partidul nemţesc pangermanistic; el ar fi putut face mult bine pentru sine şi pentru împărăţie, dacă ar fi recunoscut şi altor naţionalităţi aceleas drepturi ce căutaū să le esercite pentru sine, dacă ar fi fost pătruns de cultul dreptăţii! Gelos însă, pînă la esagerare, pentru păstrarea supremăţiei sale şi a oficialităţii graiului nemţesc pretutindinea, acest partid nu vedeă cu ochi bunî, nici nu favorîă mişcările naţionaliste culturale ale altor popoare: nu se dete dară înduplicat nici acum a îndestulă, pe deplin, pretensiunile culturale romîneşti. Ce concese într'o parte, căută pe altă parte să iaie îndoit înapoi!

Comisiunea budgetară întroduse în proiectul de lege pentru fipsarea salarelor un noū paragraf, ca paragraf întiū, prin carele revindică universitatea pentru Nemţi, dîndu'î un caracter curat nemţesc, încontra intenţiunilor binevoitoare împărăteşti. Această dispoziţiune sună: „§ 1. Se înfiinţeadă în Cernăuţ o universitate care'şi va începe activitatea cu semestrul de iarnă 1875/1876. — Limba învăţămîntului şi a oficiării ei este cea nemţască“.

Asigurînd astfel caracterul nemţesc al universităţii, comisiunea budgetară făcu deputaţilor romîni oarecarî concesiuni, şi venî înnaintea parlamentului, în şedinţa a 129. din 13. Mart 1875, cu rēportul său, care se închieiă cu propunerea: „I. Înnaita Casă binevoiască a decide: a dă alăturatelor proiecte de legî consîmţămîntul său. — II. Guvernul î. r.

este provocat a înființă, totdeodată cu catedrele numite în espunerî, la facultatea filosofică, 1. în locul catedrei ordinare pentru limbile orientale, carea are să se treacă la facultatea teologică, o catedră pentru filologia limbilor romanice, și 2. o catedră ordinară pentru limba țării cea românească și pentru literătura ei“.

Se încinse îndată, succesiv, asupra acestor două proiecte de lege o desbatere interesantă. La proiectul de lege asupra salarelor profesorilor se făcură mai multe propunerî. Deputatul galițian, Ion Ozarchievič, propuse: „Guvernul î. r. este provocat a înființă, chiar la deschiderea universității din Cernăuț, o catedră ordinară pentru limba țării cea rute-nească și pentru literătura ei“. — Deputatul Giurgiū Hurmuzachi făcū două propunerî de mare însemnătate, una, ca să se steargă din § 1. aliniatul care ȃice: „Limba învățămîntului și a oficiării ei este cea nemțască“; iar' alta ca din propunerea comisiunii budgetare de sub Nr. II. să se șteargă unele cuvinte, iar' la fine să se adaugă ca aliniate: „3. a înființă o catedră ordinară pentru istoria Bucoviniū, și „4. în fine a griji ca pentru prelegerea în limba românească cel puțin a unor discipline juridice practice, anumea pentru dreptul civil și procedura civilă, pentru dreptul penal și procedura penală, precum și pentru legile administrative politice, să se denumească numărul trebuincios de profesori ordinari, sau de docenți“. — Deputatul vienean Niculaū Dumba propuse: „După trebuință, la facultatea teologică este admisă prelegerea unor discipline în vreo altă limbă“. — Deputatul Dr. Const. Tomașciuc, care se ținea de partidul nemțesc al centraliștilor sau al credincioșilor constituțiunii, dreptă apără caracterul nemțesc al universității încontra lui Giurgiū Hurmuzachi, dară căută să'i deie oarecare moderare prin propunerea: „Limba oficială a acestei universități, precum și limba învățămîntului la facultățile ei lumene este cea nemțască“. Această propunere o făcū deputatul Tomașciuc nu pentrucă ar fi avut tendinți germanisătoare, ci numai de teamă că, altfelū, nu se va votă o universitate pentru Bucovina.

Remarcabilă este purtarea ministrului de culte și învățămînt, Dr. Carol Stremayr. El cunoșteă prea bine intențiunile împăratului, carele eră pentru o universitate internațională, dară el cunoșteă și pre ale majorității din Consiliul Împerial, și se temeă că aceasta nu'i va votă legea, dacă se va opune cu tărie modificărilor introduse de dînsa, și de aceea nu întreveni, în decursul desbaterilor, decît cu următoarea dechierare; el ȃise: „Aliniatul al doile eū il înțeleg numai așa, că această dispozițiune se enunță ca regulă, ca ceva practic pentru universitatea însă'si. Eū însă admit de mai înnainte, și nici n'ăș putē înțeleg acest aliniat altfelū, decît ca la această universitate, precum și la fiecare altă universitate nemțască din Austria, oarecari discipline, după cum cere natura lucrului, natura disciplinei înse'si, să se poată prelege și în vreo altă limbă; așa, de esîmplu, se prelege literătura frăntuzască, cea itălienească, în limba

frânțuzască, respective în cea italienească; cîte o disciplină saŭ alta se prelege lătinește, ș. m. d. Mie 'mi se pare așadară ca, prin acest aliniat, să nu se spună alta ceva, decît ca caracterul universității din Cernăuț să fie nemțesc“.

Remarcabilă foarte este combaterea propunerilor lui G. Hurmuzachi decătră rēportorul comisiunii budgetare, Dr. T. Wildauer. Obiectările lui sînt un reflex fidel al stării sufletești a partidului nemțesc de pe atunci. El spuse în auđul tuturor, că nicicînd nu va consîmți ca universitatea din Cernăuț să fie multograuristă s. poliglotă; că alte popoare trebuie să învețe nemțeste, precum și Nemții trebuie odinioară să'și primească cultura prin intermediul limbii lătinești; că universitățile n'ar fi avînd chie-marea să contribuiască la dezvoltarea graurilor poporane, și în special nu de a mijloci aplicarea acestora în viața publică; că universitățile trebuie să se folosească numai de acele limbi cari se arată pentru științi ca instrumente apte, ca organe potrivite, și că el se cam îndoiește despre aptitudinea limbii romînești! Și în fine declară că el admite, în numele conopinenților săi, propunerea deputatului rutean din Galiția, pe temeiul punerii Rutenilor pe aceeaș treaptă egală cu Romîni, (Oare de ce nu și cu Nemții?!) și fiindcă Rutenii, cu vioiciune, doresc și primesc cultura prin intermediul limbii și literaturii nemțesti; și că prevede că, prin înființarea acestei universități nemțesti, va sporî în țările răsăritene ale împărăției numărul școlerilor la gimnasiile nemțesti, precum și plăcerea lor de a învăța nemțeste!

La votare se adoptară numai propunerile făcute de comisiunea budgetară și decătră deputatul galițian rutean, precînd toate celealalte fură respinse. Tot în această ședință se votară imbele proiecte de lege dimpreună cu modificările întroduse, saŭ admise, decătră comisiunea budgetară. Camera magnaților a Consiliului Împerial le votă și ea, neschimbate, în ședința sa din 20. Mart 1875, iar' Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I. li dete sancțiunea într'a 31. Mart 1875, și prin prea înnalta Sa rezoluțiune din 4. Juliă ordonă ca noaŭa universitate din Cernăuț să se numească Francisco-Iosefină și să se deschidă într'a 4. Optomvre 1875, în diŭa patronului Său onomastic.

Prin prea înnalta rezoluțiune împărătească din 8. August 1875 se sistemisă la această universitate cîte o catedră proprie pentru limba și literătura romînească și pentru cea rutenească; prin prea înnalta rezoluțiune împărătească din 29. August 1875 și prin ordinul ministerial de culte și învățămînt din 30. August 1875 Nr. 13240 se decretă desființarea Institutului de studii teologice greco-orientale din Cernăuț și înlocuirea lui cu o facultate teologică greco-orientală dreptredincioasă; iar' prin prea înnaltele rezoluțiuni din 10. Juniă, din 19. și 30. Juliă, din 8. August, din 4., 8. și 22. Septemvre 1875 se numiră profesorii necesari la cele trei facultăți: teologică, juridică și filosofică, dela universitatea

Francisco-Iosefină<sup>1)</sup>; într'a 21. Septemvrie se aleseră funcționarii oficiilor academice și într'a 4. Octomvrie 1875 se deschise însăși universitatea cu toată pompa cuviincioasă, săvârșindu-se ceremonialul bisericesc în biserica cate-drală dreptcredincioasă răsăriteană în presința represintanților tuturor di-regătoriilor constituite și a oaspeților veniți de prin celealalte țări din împărăție și din străinătate.

Foarte interesant este uricul împărătesc asupra fundării universității, subscris de împăratul într'a 30. Septemvrie 1875, fiindcă într'însul se reflectează mărinimoasele și bunele intențiuni ale împăratului. Iată'l :

„Noi Francisc Iosif Întîiu, din grația lui Dumnezeu împărat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, etc. etc.

„În grija noastră cea părintească pentru ducatul Nostru Bucovina am năzuit totdeauna ca să înmulțim și să sporim în această țară institutele de învățămînt public.

„Întru aceasta am urmat îmboldului inimii Noastre, precum și tradițiunilor glorioase ale Casei Noastre. Chiar în Planul Regulativ, făcut la câștigarea țării pentru afacerile bisericești ale Bucovinei, se manifestă grija guvernului pentru cultura spiretuală și morală a noilor săi supuși; la opera începută atunci de marele Nostru înnăintaș, repăosatul întru fericie împărat Iosif II., de eternă memorie, prin înființarea celor mai trebuincioase școli inferioare, a lucrat cu zel mai departe înnăintașii Noștri repăosați în Domnul, și Noi însi-Ni. Noi însă avurăm parte, cu grațiosul ajutoriu al lui Dumnezeu, de a îndeplini acuma, după o sută de ani de lucrare, această operă prin înființarea școlii celei mai înalte.

„Căci, rostind în anul 1872 credincioasa dietă a acestui ducat al Nostru dorința pentru înființarea în Cernăuț a unei universități, am ordonat guvernului Nostru de a cumpeni cu atențiune și cu îngrijire această dorință. În urma rēportului făcut de guvernul Nostru, că există pe deplin condițiunile pentru înființarea și pentru prosperarea unei universități în Cernăuț, și că o atare școală înaltă ar deveni un isvor de binefaceri străordinaire nu numai pentru credinciosul Nostru ducat, dar' și pentru teritoriile vecine, am ordonat, cu deosebită bucurie, ministrului Nostru pentru culte și învățămînt ca să presinte Consiliului Împerial acele proiecte de legi, cari erau necesare pentru înființarea unei universități în Cernăuț.

„Dîndu'si, după aceasta, Consiliul Împerial, -- grijînd de înteresele publice cu îndătinata'i binevoință pentru sacrificiul patriotice, — consîmțămîntul său unui proiect de lege pentru înființarea numitei universități, și punînd cu liberalitate la dispozițiune și mijloacele recerute pentru aceasta: am decis în mod definitiv crearea acestei universități și am dat într'a 31. Mart a. c. sancțiunea Noastră legii respective.

„Aplicînd Noi legea aceasta, fundăm și creăm, cu acest uric, universitatea din Cernăuț, permițîndu'i totodată preagrațios ca să poarte numele

<sup>1)</sup> Czernowitzer Zeitung, VIII pro 1875, Nr. 196, 205 și 211.

Nostru de „Universitate Francisco-Iosefină î. r. Cernăuțeană“. Am ordonat ca această universitate, înnainte de toate, să fie compusă din trei facultăți: una teologică greco-orientală, alta juridică și mai alta filosofică, și am îngrijit ca aceste trei facultăți să fie îndestrate cu acele puteri învățătoarești, mijloace didactice, zidiri și fonduri, cari sînt de trebuință pentru realizarea scopurilor lor nobile.

„Mai departe, ordonăm ca această noață școală înnaltă să se organizeze și să se constituiască, înntru toate și înn orice nu este ordonat anumea pentru ea, după acele legi, ordonanțe și înnstituțiuni, cari există pentru celealalte universități din regatele și țările Noastre represîntate înn Consiliul Împerial, și'i acordăm, totodată, toate acele drepturi, privilegii și libertăți, cari sînt acordate preagrațios de Noi și de înnăintașii Noștri acestor universități, cari înnfloreșc prin celealalte regate și țări ale Noastre.

„Voim, înn deosebîu, ca această universitate să formeze, înn marginile dreptului academic înn vigoare, o corporațiune îndestrată cu deplină nedeependință și autonomie, care să'si reguleze și să'si administreze afacerile înnterne înn libertate.

„Ne înncredem, că această universitate va face înntrebuințare salutară de aceste drepturi, privilegii și libertăți ce 'i s'au acordat, și că va înnplini toate acele sperinți, cari, înn spiretul Nostru și înn al credincioșilor Noștri supuși, le înnpreunăm cu ea astăzi înn diuă înnființării ei.

„Ne înncredem, cu deosebire, că ea va deveni nu numai un loc de cultivare pentru știința superioară, pentru înnvestigări libere și pentru oricare artă și desteritate a spiretului omenesc, dar' că ea se va transformă înn nobilă înngriji-toare pentru frica lui Dumneșeu, pentru buna cuvîință și pentru virtute, și că va prosperă, va înnflori și va crește spre fericirea înnpărăției și a țării.

„Considerăm pentru aceste dorinți ca piadă bună înnprejurarea, că putem înndeplini crearea universității tocmai înn momentul, cînd credincioasa Noastră țară Bucovina este pe cale a sărbătorii înnpreunarea sa de o sută de ani cu staturile Noastre. Precum generațiunile viitoare vor vedé înn această coîncidentă un semn că înnperiile Noastre și ale înnăintașilor Noștri n'au rămas fără mană pentru această iubită țară a Noastră, tot așa și universitatea Noastră să o considere ca o provocare, ca și ea să înnțrețină și să cultive spiritul austriac de credincioșie, pre care 'l-a păstrat țara aceasta totdeauna nepetat, și pre care 'l-a dovedit cu strălucire înn dișle bune ca și înn dișle rele.

„Mărturie despre aceasta este propria Noastră iscălitură și pecetea Noastră înnpărătească.

„Dat înn castelul Nostru înn Fîntîna Frumoasă (Schönbrunn), înn 30. Septemvire 1875 înn al 27-le an al înnpărăției Noastre.

„Francisc Iosif I. m. p.

„Dr. Karl von Stremayr m. p.

„La ordinul preainnalt: Dr. Karl Lemayer m. p. cons. minist. î. r.“

Din fiecare cuvînt al acestai memorabil uric nu transpiră alta decît argile și seninele vederi ale gloriosului împărat Francisc Iosif I. precum și afecțiunea Sa călduroasă și grija Sa neîncetată pentru binele țării și pentru cultura minții și a inimii credincioșilor Săi locuitori din ea.

Ministrul de culte și de învățămînt de pe atunci, Dr. C. de Stre-mayr, carele în persoană a predat rectorului universității Francisco-Iosefine acest uric de creare, încă s'a ferit, în alocuțiunea sa, de a îndegetă și atribui universității mai alte scopuri decît cele intenționate și rostite de Majestatea Sa împăratul, și apoi pre cele strecurate de partidul nemțesc în lege la votarea ei, dar' dînd acestora un înțeles mai mult umanitar, decît naționalist. Iată ce dîse el :

„Majestatea Sa preagrațiosul nostru Împărat și Domn, prin preainalta rezoluțiune din 7. Decemvre 1874 a binevoit să imputernicească pre ministrul de învățămînt ca să facă pașii cari tind la înființarea grabnică a unei universități în Cernăuț.

„Îmbele Camere ale înaltului Consiliu Imperial au curăspuns repede preainnaltelor intențiunii, și așa s'a făcut legea imperială din 31. Mart 1875, care dispune ca să se înființede în Cernăuț o universitate cu limba învățămîntală și oficială cea nemțască, și să se acoarde guvernului toate mijloacele necesare la aceasta.

„Vedîndu'si Bucovina și capitala sa implinită o dorință demult nutrită, mișcate de mulțămîntă și de bucurie, au primit știrea despre aceste concludurî, iar' represîntanța orașului și aceea a țării au pus și ele toate în mișcare ca cu vigoare să sprijînească guvernul întru îndeplinirea grelei lui misiuni. Și așa am isbutit ca în acest moment, în ziua pre care o ilustreadă numele iubitului nostru împărat, în ziua care este martora solemnității împreunării centenare a Bucoviniî cu Austria, ca în această zi să celebrăm și deschidera celei mai tinere școlî superioare din împărăție. Și așa este această școală superioară o închieiare frumoasă a unei lucrări și năzuirî civilisătoare de o sută de ani, un nobil dar nupțial al Austriei și al Împăratului ei cătră țara ce îmbobocește plină de sperinți, iar' chiotele de însuflețire patriotică, cari vijîlesc astăzi prin oraș și prin țară, vor răsună neîncetat prin salele Almei Matre Francisco-Iosefine, și vor oțeli pre învățaceii ei în focul patriotismului pentru cele mai înnalte scopuri ale spiretului omenesc. Învestigări și docentări pe largile terenuri ale științii, iată datorința noauei școlî superioare, și, fiindcă aici 'i se deschid spre investigare multe terenuri noaue, ea va găsi spre docentare noaue puteri în fiiî unor națiuni bogattalentate.

„Într'adevăr, un scop măreț și adevărat austriac !

„Precum Neamțul, așa și Romanul și Slavul cu plăcere își stînge setea și se întărește la fîntîna științii nemțestî; aceasta, în măsură mai mare, îi va oferî mijlocul de a'si întreținé și de a îngrijî de individualitatea

sa; ea'î va fi însă și un mijloc și un îndemn de a lucra și năzuî împrennă spre fericirea și spre gloria iubitei noastre patrii Austriea.

„Majestatea Sa avú grația de a iscăli într'a 30. Septemvre a. c. uricul de creare al noăuei universității, iar' eă sînt în plăcuta pozițiune de a'î predá rectorului magnific al universității.

„Este nu numai o dorință, este convingerea mea că onoarea, demnitatea și credincioșia universității vor fi păstrate în mîinile acestui rector și în ale celor viitori.

„Într'acest înțeles Vî predañ uricul de creare al Majestății Sale, și învît pre domnul Dr. Lemayer de a'î citi“.

Dacă ministrul de culte și de învățămînt, în această calitate a sa, s'a ferit în cuvîntările sale de a atinge niște coarde prea sensibile, esclusiv naționaliste, și a turburá, prin aceasta, acordul comun, nu tot așa aű urmat și cealaltî oratori dela inaugurarea universității și dela festivitățile împreunate cu ea. Unîi oratori, prea mult și prea ostentativ, s'aű ocupat cu glorificarea științii n e m ț e ș t î, ca cum știința, ca atare, ar avé un caracter naționalist; alți oratori aű pășît ceva mai departe, încercîndu-se a atribuí profesorilor dela noăua universitate misiunea de a cultivá la ea, în învățaceii ei, spiritul n e m ț e s c, năzuințile naționaliste n e m ț e ș t î; mai alții iarăș îi împingeá spre cultul cosmopolitismului ca sîngura idee mîntuitoare în Austriea, dar' și acest cult propagat tot în graul n e m ț e s c !

Foarte neplăcut efect a produs la poporácînea îndigeană originară, și chiar la mulți neromîni, cuvîntarea festivă, rostită de decanul facultății juridice, Frideric Schuler de Libloy, una, fiindcă ea vedeá, la tot pasul, o prosumțiune nemaipomenită și o necunoștință totală a autorului ei asupra istoriei Romînilor și a însemnătății lor în procesul evolutiv al popoarelor conlocuitoare și circumvecine, iar' alta, fiindcă conțineá multe săgeți veninoase sbîrnăite asupra Romînilor și a Rutenilor, ca: „Cu tîmpire petreceá poporácînea în ascultare și plătea socotelele altora“. <sup>1)</sup> — „Mai că nimicá n'aű contribuit țările acestea la progresul științii: mai ferice de oameni acolo, unde ei pot măcar primí aceea ce înși'și n'aű fost în stare să producă“. <sup>2)</sup> — „Pinăcînd aű fost păstorî de vite sobrul Rutean și meditativul Romîn, ei îmblaű. fără locuri stabile, din pășune în pășune, și căutaű scutul codrilor cînd eraű împresurați de nevoile dîlei“. <sup>3)</sup> — „Privească ici coleá uniű, orbiți de sumeția lor națională, carea însă'și își împletește bicîl pentru pedeapsa sa ulterioară (= Romîniea), cu ochi rîi la această întrunire de popoare (= Bucovina), și rîspingă ei dela

<sup>1)</sup> „Stumpfsinnig verharrete die Bevölkerung in Gehorsam und zahlte die Kosten der Anderen“. — <sup>2)</sup> „Fast gar nichts haben diese Länder zum Fortschritte der Wissenschaft beigetragen: glücklicher die Menschen dort, wo sie wenigstens empfangen konnten, was sie selbst zu erzeugen nicht vermochten“. — <sup>3)</sup> „So lange der genügsame Ruthene und der sinnige Rumäne Viehzüchter gewesen, suchten sie, ohne bleibende Stätte, die wechselnde Trift, und gedrängt von der Noth des Tages, den Schutz der Wälder“.

sine, cu o călcătură de barbar, știința nemțască, totuș, pînăcînd această sumeție este silită să'și plece fudulia înpăntea creditului și a banului vecinului, și să iasă, tot una și una, din înguste cadre ale dulapurilor sale de cărți către marile biblioteci ale activității intelectuale nemțesci, ca să se întărească, gustînd dintr'o literatură universală, spre a nu împierci în izolarea s. sînguraticirea sărăcăcioaselor sale comori spiretuale, pînă atunci și țara aceasta, care cu prietenie și-a întins brațele către sosirea științei nemțesci, își va păstră totdeauna o prerogativă naturală în cultură".<sup>1)</sup>

Această cuvîntare, o amestecătură deslegată de idei necoherente, a contribuit mult, dacă nu la ștergerea, apoi de bună samă la turburarea și întunecarea bunelor impresiuni produse de diversele festivități în ini-mele expansive ale participanților la ele și ale cititorilor cuvîntării!

## H. Timpul docenturii mele universitare, dela 1875 pînă astăzi, 1898.

### § 125. Doaue oficii deodată.

Îndatăce s'aū votat în Consiliul Imperial și s'aū sancționat decătră împăratul legile relative la înființarea universității Francisco-Iosefine în Cernăuț, se adresă și guvernul local, prin o scrisoare din 7. April 1875 Nr. 286, către Comitetul dietal cu un proiect de lege pentru dotarea noauei universități. Comitetul dietal se învoi cu acest proiect și'l presintă dietei spre pertratere și votare într'a 24. April, iar' dieta se grăbi de votă într'a 12. Maiū 1875, pe lîngă o sumă de cincideci de mii de florini v. a., încă și trecerea, sub oarecari condițiuni, a bibliotecii Bucoviniî în posesiunea universității. Legea votată de dietă fū sancționată într'a 26. August 1875.

Prin această lege eu eram să înceteđ de a mai fi funcționariū al țării, și atîrnă acuma dela guvern ca să mă primească saū nu ca funcționariū al statului, și în care calitate. S'ar fi căđut ca eu, ca custode dirigent al bibliotecii Bucoviniî, să trec tot în această calitate și la bi-

<sup>1)</sup> „Mag man auch hie und da in einer Verblendung des nationalen Uebermuthes, welcher sich selbst die Geissel der späteren Strafe bindet, diese Völkervereinigung mit scheelem Auge betrachten und die deutsche Wissenschaft mit dem Fusstritte des Barbaren von sich weisen, so lange dieser Uebermuth genöthigt ist seinen Stolz vor dem Credite und Gelde des Nachbars zu beugen, und immer wieder aus den engen Rahmen seiner Bücherschränke herantreten muss an die grossen Bibliotheken der deutschen Gedankenarbeit, um nicht in der Isolirung spärlicher Geistesschätze zu verkümmern, sondern in der Theilnahme an einer Weltliteratur mitzuerstarken, — so lange wird auch stets das Land ein natürliches Vorrecht der Bildung behaupten, welches dem Heranzuge der deutschen Wissenschaft die Arme freundlich geöffnet hat“. Veđi opul: „Die Landesfeier der hundertjährigen Vereinigung des Herzogthums Bukowina mit dem österr. Kaiserstaate, und der Eröffnung der k. k. Franz-Josefs-Universität in Czernowitz am 4. October 1875. Czernowitz, 1876. pag. 100, 103, 108“.



biblioteca universității. La bărbații dela guvernul central erau bune dispozițiuni în privința aceasta, nu tot așa însă și la unii bărbați din Comitetul dietal!

Cu câteva zile mai înainte de ce se votă trecerea bibliotecii Bucovinei în posesiunea universității Francisco-Iosefine, sosi dela ministerul de culte și de învățămînt un cap de secțiune, Dr. Carol Lemayer, ca delegat ministerial pentru punerea la cale a celor trebuincioase pentru instalarea universității. Acesta dori să'mi facă cunoștința. Mă presîntaiū la el într'a 11. Maiū 1875; mă primi cu deosebită binevoință; se informă despre bibliotecă și despre studiile mele, și, în fine, mă întrebă, oride n'aș primī să fiū denumit profesor la catedra de limba și literătura romînească înloc de custode dirigent la bibliotecă? Se 'nțelege că cu plăcere 'mī-am dat consîmțămîntul. Atunci mă provocă ca îndată să'y presînt un „curriculum vitae“, adecă descrierea desvoltării mele intelectuale și a activității mele literare. 'Ī-am dat'o într'a 18. Maiū. Mă așteptam acum la o denumire cît se poate de favorabilă pentru mine, mai ales fiindcă colegul mîeu de studii, deputatul Dr. Constantin Tomașciuc, mă asigură, că făcuseū bună impresiune asupra delegatului ministerial. Dar' cînd coleă, ce să veđi? Mă treziū într'un tărđiū cu o scrisoare dela guvernul local al Bucovinei, dintr'a 27. Septemvre 1875 Nr. 1070 Praes., prin carea 'mi se comunică că, în virtutea rezoluțiunii preainnalte împăratești dintr'a 17. Septemvre, ministrul de culte și învățămînt, prin emisul său din 22. Septemvre 1875 Nr. 14.918, m'a primit în șerviciul statului numai cu salariul unui scriptor (1000 fl.) la biblioteca universității, dar' cu titlul și cu caracterul unui custode, cu un adaus la salariū de 190 fl. și cu 250 fl. ca bani de activitate, la un loc 1440 fl. pe an, decī cu un scăđămînt de 200 fl. din remunerările mele de pînă atunci, fiindcă eū aveam acuma ca custode la biblioteca Bucovinei 1640 fl. pe an, pelîngă perspectiva la o curîndă îmbunătățire a acestui salariū și pelîngă dreptul la o pensionare mai favorabilă pentru casuri eventuale de neputință în șerviciū; — mai departe, 'mi se điceă, că numai anii petrecuți în șerviciul țării ( $4\frac{1}{2}$ ) 'mi se vor cumpută la pensiune, nu și cei noađe ani și șapte luni petrecuți ca suplent la gimnasiū, lucru prin care 'mi se șterse dreptul de a putē fi pensionabil îndată, și că trebuīam să mai șervesc încă cincī ani și jumătate spre a veni în posesiunea acestui drept; — și, în fine, că, în virtutea preainnalte rezoluțiunii împăratești din 8. August 1875, și pe temeiul activității mele literare de pînă atunci, mă însărcineadă și cu suplinirea docenturii la catedra pentru limba și literătura romînească dela universitate cu remunerariul îndătinat pentru substituirii.

În urma acestui decret dreptcă mă tređiū cu doađe oficii deodată, dar' făcuseū un pas îndărăpt atit în salariul mîeu anual cît și în pozițiunea mea și în drepturile mele ca funcționarū (căci imī luase dirigența bibliotecii și o dete unui tîner din Galiția și pierduseū încă și 9 ani și

7 luni de serviciu). Se vede că delegatul ministerial conferise mult și luase cine știe ce felii de înfărmări despre mine dela adversarii activității și direcțiunii mele politice; eram spre nefericirea mea naționalist și autonomist, iar' nu centralist și credincios constituțiunii dualiste decemvriane, ca puternecii dilați germanisători de pe atunci!

Chiar remunerariul pentru supletura catedrei nu 'mi se acordase, prin trei semestre consecutive, în suma legală. Am remustrat la guvernul central pentru întregirea precum a salariului anual ca funcționarul la bibliotecă cât și a remunerariului semestral pentru supletură, și avui mîngăierea, ca, fără vreo greutate, să 'mi se încuviințeze aceea ce 'mi se cădea, prin emisele ministeriale din 7. Ianuarul 1876 Nr. 20967 și din 27. Juniu 1877 Nr. 9319, respective prin emisele guverniale locale din 4. Faur 1876 Nr. 99 și din 19. Juliu 1877 Nr. 672.

Biblioteca Bucoviniî a trecut în posesiunea universității prin o pre-dare formală, făcută dintr'a 17. pînă în a 22. Decemvre 1875, și prin subscrierea unui act despre aceasta, iar' eu am fost desrădicat din custodia ei, cu finea anului, prin decretul Comitetului dietal din 18. Decemvre 1875 Nr. 2619, în carele, între altele, 'mi se scrise, nemțește, următoarele: „La această ocaziune, Comitetul dietal se află cu plăcere îndătorat de a esprima Domniei Voastre binemeritata recunoștință pentru serviciile eminente făcute țării în calitatea D-Voastre de custode al bibliotecii, pentru sîrguința și pentru activitatea neobosită cu cari Vă supuneți la împlinirea datorinților D-Voastre, cu dorința, ca și în noaia, D-Voastre activitate să Vă meargă bine!“ — Se trecură deci cu vederea neînțelegerile de mai înainte, căci eram și așa destul de umilit, făcîndu-mă să li sîmțesc atotputernicia la noaiele mele denumiri!

Salariul de scriitor, echipărat cu cel ce îl avuseseră ca custode la biblioteca Bucoviniî, 'l-am luat pînă la finea lui Faur 1880, cînd, prin decretul ministerial din 10. Ianuarul 1880 Nr. 20277, 'mi se acordă salariul de custode efectiv (1400 fl.) dimpreună cu curăspunțătorii bani de activitate (300 fl.). Dar' și cu această înnăintare în salariul încă tot nu ajunseseu să mă bucur, în caz de pensionare, de acele foloase materiale la cari aveam dreptul ca custode la biblioteca Bucoviniî!

### § 126. O ospitalitate fără coloare de individualitate.

Curînd după denumire sosîră, succesiv, în Cernăuț de prin diversele lor domiciliî îndepărtate titularii neîndigeni ai catedrelor dela facultatea juridică și dela cea filosofică a universității, Francisco-Iosefine, ei fură primiți cu distincțiune, trași pe la ospețe și sărbătoriți nu atîta decătră cunoscuții și amicii lor, dar' mai ales decătră bărbații tineri și bătrîni ai aceluî curent politic, carele vedeă într'inșii nu atîta pre preutul științii universale și al culturii superioare, umanitare și egalitare, cît mai vîrtos pre ostașii germanismului, ai culturii și științii nemțești, precum o

numău aceștia în presumpțiunea lor. Noi oaspeții se arătau dreptă amabili și prevenitori, dar' și cu oarecare închipuință despre sine; se considerău, cu multă grăbire, ca niște ființi mai superioare decât ceilalți locuitori ai Bucovinei; erau doară profesorii școlii celei mai înalte din țară!

Profesorii dela fostul Institut de studii teologice, acuma cu toții profesori universitari, unii ordinari, alții străordnari, la noaia facultate teologică, ca oamenii de casă ce erau, în expansivul lor simț de colegialitate rodnică, găsiră cu cale ca să deie și ei noilor colegi un ospet de binevenire și de cunoștință, și' l aședară pe Lună într'a 27. Septemvre 1875 în ospetăria „La Pajura Neagră“.

Eă încă am fost învitat la acest ospet; eram doară funcționariū la biblioteca universității și, ca suplent la una dintre catedrele de docentură, chiar coleg cu ei, de și detot umil și mititel. Toți profesorii dela facultatea teologică îmi erau foarte buni prieteni încă de prin studiile noastre gimnasiale și universitare: unii din ei îmi fuseseră chiar învățacei în timpul docenturii mele la gimnasiū! Am ținut deci mult să mă înformed dela ei despre intențiunile ce le urmăriaū cu acest ospet, și despre decursul lui. Am aflat că ospetul va fi un ospet cordial de binevenire, de cunoștință și de colegialitate, și alta nimică. Am fost deplin înțeleș cu scopul ospetului, dar' 'mă-am permis să fac cătră unii dintre aranjatori oarecari observări. Lă-am dis: „Toți oamenii din oraș, cari arată simpatii pentru noi oaspeți, fac aceasta în calitatea lor de Nemți și încă Nemți din curentul germanisatoriū și centralist, și nu se sfiese de a li manifestă tendinșile și de a' i consideră și pre ei ca aderenți și ca campioni. D-Voastră nu li veți dá la ospet, într'un mod oarecare, de cunoscut și de simțit că sinteți Romini și că ca atari voiți să și rēmineți colegi cu ei în profesura știinșilor?“

„Nu' i de trebuință aceasta, îmi respuseră; ei știū doară ce sintem, și nu ni vor face injuria ca să ne țină capabili de vreo renegare! Noi îi vom salută numai ca colegi și ca bărbați de știință, nu și ca bărbați cari ar fi predispuși să facă politică militantă!“

— Bine! li diseiū; și eă sint înțeleș cu această ținută, singura adevărată și deamnă; dar' tot această intențiune nu s' ar puteă oare esprimă la ospet, din cind în cind, și prin cîte vreun toast roștit romi-nește? Noi colegi ar audí măcar accentele graiului nostru, s' ar deprinde cu ele, poate că lă-ar și plăcé mai apoi; ar ști cum se presintă la aud graiul rominesc și nu 'l-ar desconsideră, după cum fac mulți din străini și chiar dintre conlocuitori noștri! —

„E de prisos, îmi replicară; noi noștri colegi ar puté să considere aceasta ca un felū de demonstrare; poate chiar ca vreo manifestare a neplăcerii noastre că s' a impus universității un caracter curat nemșesc, și noi nu voim să dăm ansă la ivirea în sufletul lor a vreunei note

discordante, care ar pute să tulbure colegialitatea noastră! Noi voim să'î privim, cu astă dată, numai ca adeverați bărbați de știință și sinceri colegi viitori!"

Ținaciu cum eram eu întru ale mele, am combătut și mai departe argumentele bunilor mîei prietenî, stăruind necontenit în vederile și convingerile mele, ca să alegem și limba maternă ca mediū pentru comunicarea convingerilor și pentru manifestarea individualității noastre naționale, dar' n'am isbutit să dobîndesc dela ei nicîo concesiune. M'am încercat și la ospet să capet cuvîntul, ca măcar eu să vorbesc ceva romînește și să închin un păhar pentru universalitatea universității și pentru înfrățirea la focariul ei a tuturor graiurilor și a tuturor popoarelor, dar'... și acuma 'mi s'a refusat împlinirea dorinții! Bunii mîei prietenî voiaū, cu astă dată, să se folosească exclusiv numai de graiul oficial al noauei universității!

### § 127. Un discurs inaugural și o surprindere.

Îndată după încetarea festivităților iubilare și de deschidere a universității Francisco-Iosefine prinseră profesorii a'și începe, succesiv, cursurile anunțate, fiecarele cu cîte o cuvîntare inaugurală. La aceste discursuri venî și public estern, parte spre a'și îndestulă curiozitatea, parte spre a'și dá samă de capacitatea și de valoarea profesorilor.

Eu încă anunțaseiū pentru semestrul de iarnă un curs de istoria limbii și literaturii romînești cu trei oare și altul de gramatică cu doauă oare pe săptămînă, dară nu mă prea grăbiam să le încep deodată cu ceialaltî, fiindcă mulți îmi dîceau că eu nu pot să preleg romînește la o universitate cu limba oficială și învățămîntală cea nemțască, pînăce nu voū cere și pînăce nu 'mi se va dá dela locurile competente permisiunea! Nu împărtășiam această opiniune, cu atîta mai vîrtos nu, fiindcă însuși ministrul de culte și de învățămînt dechierase, în plin parlament, la discusiunea asupra proiectului de lege pentru înființarea universității, că, pentru unele doctrine, se pot întrebuintă și alte graiuri la predarea lor, și de aceea spuneam tuturoră că eu, dacă'mî voū începe cursurile, nu voū prelege altfelū decît numai romînește. Eram decis să'mî curm cursurile, îndatăce 'mi s'ar fi făcut observări oficiale ca să nu preleg romînește; dar', spre onoarea oficiilor universitare, trebuie să mărturisesc că nicî înnainte de începutul cursurilor, nicî după aceea nu 'mi s'a făcut nicîo observare în privința aceasta. Ceea ce mă surprindeă însă și mă uimîă mai tare, eră, că însiși mulți Romîni, și încă dintre cei mai înfocați și mai binevoitori, mă povetuiăū spre cedare, și'mî spuneă, că aș lucră nu numai în interesul mîeu propriū, dar' și pentru ocuparea mai grabnică a acestei catedre cu un titulariū definitiv, dacă aș prelege nemțește. Mă încercam să'î conving că precedentele stabilite sînt foarte șugubețe și cu doauă tăișuri, deoarece ele creeadă și nimicesc drepturi, și

eü, încăpăținatul, nu voiam să fac alte precedente, decît numai de acelea, cari erau în conformitate cu vederile și principiile mele, și spre folosul cauzei în serviciul căriia mă înrolaseiü din tinerețe.

După multe hesitări, cumpeniri și chipsuirî, mă deciseiü în fine ca să'mi inaugureș cursurile într'a 18. Optomvre 1875, sara, cu un discurs asupra educațiunii cum a fost ea și cum credeam eü că s'ar căde să fie, și făcuü înștiințarea cuvenită. Ideile desfășurate într'acest discurs, într'un mod cam întunecos și neperfect, aü rămas pentru mine ca o călăuză în tot timpul profesoriei mele universitare, de aceea îl și public aice pentru întâiaș dată. Iată'l

*„Educațiunea vechie și educațiunea noară.*

**„Domnilor și frașilor!**

„Ne-am adunat aici nu ca să inaugurăm acest focariü de știință și de cultură ce ni s'a creat cu atîta generosităte, cacî acest act sărbătorese a trecut dejă în domeniul istoriei; ci ne-am adunat, dacă'mî este permis a mă răspică astfelü, ca să inaugurăm catedra pentru limba și literătura romînă. Spre această catedră, cu deosebire, se îndreaptă ochii multora; dela dînsa, mai cu samă, așteaptă Romînul mult și spereadă mult. Fie, ca ochii lui să nu întîmpine aici decît ordine și curăție spiretuală care să'î placă și s'o iubească! Fie, ca spiretul lui să nu găsească aici decît nutremînt etern și vivificatoriü! Fie, ca inima Romînului să nu afle aici decît împulsuri nobile, cari s'o așîțe și s'o decidă spre activitate!

„Am creșut, Domnilor, că nu pot inaugură această catedră într'un mod mai amăsurat cu împrejurările în cari trăim, decît supunînd cugețării și cercetării Domniilor Voastre serioase niște reflecțiuni generale asupra stării de cultură și de educațiune la Romîni în genere, idei pre cari le-am împrumutat, în mare parte, dela marele filosof german Ion Gottlieb Fichte, din opul său: *Reden an die deutsche Nation, gehalten im Winter 1807—1808, Berlin 1808.* = Cuvîntări cătră națiunea nemțască, țînute în semestrul de iarnă 1807—1808. Scopul mîeu este de a Vi arătă, că actuala viață spiretuală și culturală a Romînilor nu este decît un efect firese ce cu necesitate a urmat din o mulțime de cauze, și că noi, dacă voim, cu serioșitate, ca să schimbăm această viață neliniștitoare în alta mai convenabilă, n'avem alta de făcut, decît să punem în locul cauzelor cari aü necesitat această viață, alte cauze, cari iarăș cu necesitate să producă, ca efect, altă viață spiretuală și culturală, în care să ne simțîm mai bine și mai împăcați.

„Unele din multele și variile cauze, cari aü produs cu necesitate actuala stare a viațîi noastre spiretuale și culturale, sînt: lipsa de școli ajungătoare pe de o parte, iar' pe de alta educațiunea cea greșită și netemeinică ce s'a dat tinerimii; apoi neactivitatea noastră pe toate țări murile supuse prelucrării spiretului omenesc; mai departe, desbinarea

noastră în frînturî, în clase, și ura atîțată și întreținută între ele; mai încolo, egoismul nostru nesățios care nu cunoaște, nici nu tinde la alta, decît la îndestularea cu orice preț a poftelor și a pornirilor noastre simțuale; apoi desprețul saū nebăgarea în samă a tot ce este al nostru propriū și național, și prețuirea și considerarea preste măsură a tot ce este importat și străin; și, în fine, o mulțime de alte cauze, cari sînt de prisos a le mai numără aici, căci ele nu nî-ar șervi spre alta ceva decît doară numai a ni esplică și mai lămurit trista noastră viață spiretuală și culturală, iar' nicîdecît a o și îndreptă. Și intențiunea noastră ar fi de a îndegetă aici niște mijloace, prin cari să putem schimbă, în bine, actuala noastră viață spiretuală și culturală.

„Înnăinte de toate să căutăm a șterge din mintea și din inima noastră, dar' numai pe tărîmul vițeții noastre spiretuale și culturale, toate deosebiri ce niște împrejurări fatale și niște evenimente nefaste le-aū produs între membrii aceleiaș națiuni, și să ne deprindem a ne privi, pe acest tărîm, pur și simplu, numai ca Romîni, căci singură această însemnare, sîngur acest calificativ are și basă reală și înțeles mai nalt, precînd orice altă însemnare, topică ori soțială, saū că n'a fost nicîcînd adevărată și de importanță, saū dacă a și fost, apoi ea trebuie acū frîntă, nimicită, delăturată, astfelū ca niciun membru din colectivitatea romînă să nu poată privi viața spiretuală și culturală a altui membru ca viața străină pentru dînsul, ci viața unuia să fie viața tuturor, și viața spiretuală și culturală a tuturor să fie viața fiecăruiă.

„După aceasta să ne ferim de a fi copleșiți de sîmțămîntul de durere ce ni'l causează niște împrejurări grele și de cumpenă, și să nu desperăm de vreo îndreptare. Sînt mulți Romîni cari, copleșiți de acest sîmțămînt de durere și desperînd de vreo îndreptare, se supun cu resignare, și, ca să'și îndulcească încîtva esistența, caută a găsi plăcere în această durere și se desfătează în nemîngăierea sa, lăsînd ca să răsune în deșert orice apel li s'ar adresă pentru o viață spiretuală și culturală proprie. Dar' noi, mai bărbați la inimă, pătrunși pînă 'n rădăcinile vițeții noastre și mișcați de niște vederi mai nalte în viitorū, chîar și 'n această durere justificată, să cugetăm cu serioșitate, să privim și să judecăm lucrurile și împrejurările cu chîaritate, să chipsuim, fără pasiune, mijloacele cele mai nimerite, și să ne decidem a le pune în faptă, căci altmintrea am dá dovadă numai de trîndăviea și de lașitatea noastră, și că merităm aleanul în care ne svîrcolim. Să nu ne mîngăiam în durerea și în aleanul nostru cu ideea că am puté scăpă vreodată, prin vreun ajutorū din afară de noi, saū prin niște evenimente și schimbări ce ni le-ar puté aduce timpul, căci această idee, pentru că se rașimă pe niște întîmplări oarbe și anevoie posibile, ar fi numai dovadă de ușurință în cugetare și ne-ar degradă chîar în ochii noștri, pentrucă am recunoaște că, prin noi inși-ni, n'am fi în stare să producem nimică mîntuitorū! Și-apoi Domniea

Voastră cunoașteți eternul adevăr, că niciun om, niciunul din evenimentele posibile, nici chiar Dumnezeu însuși, această putere tainică, care prin absolută și nemărginită iubire mișcă și susține toate, n'ar fi în stare să ni ajute, dacă noi înși-ni nu ni vom iubi, tot absolut și nemărginit, viața noastră spiretuală și culturală, viitorul nostru, și dacă noi înși-ni, prin propria noastră putere și activitate spiretuală și virtute cetățenească, nu ni vom ajuta și mîntui, căci fiecare doarme după cum își așterne.

„Mai departe se cere dela noi nu numai ca să privim, să vedem și să înțelegem, cu chîritate, viața noastră spiretuală și culturală în care ne aflăm, ci mai virtos ca să ne sîrguim a fi aplecați și apți a vedea lucrurile de felul acesta prin ochii noștri proprii, iar' nicîdecît prin ochilari străini și esterni, cariî saū că sînt făcuți cu scopul de a ne amăgi și înșelă printr'înșii, saū că nu se potrivește deloc pentru ochi de Romîn. Dupăce vom privi și înțelege viața noastră spiretuală și culturală cu ochi proprii, să avem și curajul de a vedea tot ce este, și de a ni mărturisii cu sînceritate tot ce vedem, și să învingem în noi generala aplecare de a ne amăgi și înșelă noi înși-ni despre afacerile noastre proprie, făcîndu-ni despre ele o icoană mai îmbucurătoare decum curăspunde ea cu realitatea. Această aplecare din noi nu'î alta decît o fugire lașă de cugetele noastre proprie, și o copilărie cînd credem, ca struțul care, în timp de pericol suprem, își vîră capul în arină, că, dacă nu ni vedem aleantul, saū cel puțin dacă nu ni'l mărturisim cînd îl vedem, acest alean a și încetat prin aceasta de a mai esista în realitate, pentrucă am făcut, ca să nu existe în cugetul nostru. Dincontră, este cutețare bărbătească, este virtute, de a privi rēul drept în față, de a'l necesită să steie locului, spre a'l pătrunde cu liniște, cu sînge rece și fără preocupare, și a'l desface în părțile din cari este compus. Numai atunci cînd vom cunoaște rēul cu deamăruntul și cu chîritate, vom deveni stăpîni preste dînsul și vom pute purcede cu pași securi la combaterea lui, căci, ochînd întreg rēul din fiecare parte a lui, vom ști totdeauna unde ne aflăm, și vom fi securi de viața noastră spiretuală și culturală prin chîritatea ce ni-am căștigat'o; dincontră, fără busolă conducătoare și fără certitudine secură, vom împlă numai pipăînd ca orbiî, saū ca niște visători fantastici.

„Și pentru ce oare să ne sfim de această chîritate? Rēul, prin necunoștința lui, nu devine mai mic, nici prin cunoștința lui nu se face mai mare, ci numai devine vindicabil cînd îl cunoaștem bine.

„Rēul este acum deplin consumat și a trecut în domeniul istoriei, și n'am avé niciun scop, ba ne-am purtă numai ca niște farisei și am arētă o bucurie ascunsă, rēutăcioasă și satanică, dacă am cercetă, a cui este vina. Aceea ce ni poate folosi noată, este, ca, cunoscînd cu chîritate cauzele ce aū necesitat rēul actual din viața noastră spiretuală și culturală, să năzuim cu stăruință a pune în locul acelor cauze altele, cari îarăș cu necesitate să producă contrariul rēului actual.

„Dupăce ne vom fi pătruns, pînă 'n adîncul sufletului nostru, de aceste trei idei: ca pe tărîmul viaţei noastre spiretuale și culturale să nu ne eugetăm, nici să nu ne sîmţîm altfelîu decît numai ca Romîni; ca să nu ne dăm zdrobiţi de durere și, desperîud de îndreptare, să ne complăcem într'însa; și ca să voim și să avem curajul de a vedé tot adevérul, întreg, și de a'l privi cu bărbăție drept în față; dupăce, ție, ne vom fi pătruns de aceste idei, să ne punem, cu seriozitate și cu stăruință, pe lucru, și să căutăm a ni creá o noaűă viață spiretuală și culturală prin o noaűă educațiune, prin aceá educațiune, pre care Germîniî de pretutîndene o practicá acú mai bine de jumătate de secol și prin care aű ajuns a se bucurá acú de mánosele ei frupte. Știű că foarte mulți din Domniea Voastrá o și cunoașteți bine, dar' cu toate acestea nu cred că voű face un lucru zádarnic, dacá mē voű încercá a o caracterisá înnăintea Domniilor Voastre, și a o opune vechiî noastre educațiunii.

„Carol Stugaű, în cartea sa: „Das Buch vom Lebensglück, Wien, 1865“, a caracterisat sistemul cel vechiű de învățămînt și de educare, țiecînd: „Drept este că avem școlî, în carile ne îndestrám cu o mulțime de cunoștinți folositoare așá, încît ne putem ureá, în caz favorabil, chiar pîn' la cele mai nalte trepte din stat; noi învățăm toate cîte se cer spre a ocupá și postul unui ministru; dar' ce nu învățăm, este puterea, tária moralá de a depune portofoliul cu liniște atuncia cînd ni'l cere binele public. Tinerimea noastrá învață arta de a se înavuți; însá cine învață arta de a se puté lipsi de avuție, de a se mulțámî cu puțin și totuș a se bucurá de esistința sa? Noi ne învățăm și ne indeletnicim în toate artele cîte se cer spre a ni face norocul; însá ce nu învățăm este arta de a suferi, cu cumpēt și cu vrednicie, nenorocirea ce ne lovește. Tinerimea noastrá bărbateascá învață în saloanele de luptá arta de a și rēsbuná sîngeros, cu táișul sabiei, vătēmárele de onoare; unde însá învață ea aceá artá mult mai greá de a ertá, cu mārînimie, acele vătēmári? Ea își esercitá șiși întárește corpul în piața de gimnasticá, făcîndu'l mládios și ghibacű spre a învinge ușor toate pīedicile cîte numai se pot eugetá; însá unde sînt acele pīețe de gimnasticá, în carile și-ar puté ea esercitá și întári sufletul, spre a se face iscusitá de a strábate, învingátoare, prin furtunile sortii? Oamenilor culti li se face o dătorința de onoare ca să moará, curágioși, în oarecarî împrejurári; de ce oare nu se face fiecáruî om o dătorința de onoare ca să trăiască cu bărbăție sub toate împrejurárele? Cu un cuvînt: pre noi dreptcă ne învață cam de Doamne-ajutá, însá ne cresce foarte rēű în privința inimii; noi știm foarte multe, dar' putem prea puțin, mai cu samá din ce este drept. Aceasta produce, neapērat, o turburare în cumpēna dreaptá a economiei noastre spiretuale... Cumcă și învățămîntul religios-moral nu și-a ajuns scopul, dovedește însálbátácirea crescîndá a tinerimii noastre scolare. Acest învățămînt, ca și celealalte, se restrînge mai numai la memorie, de aceea nici nu strábate în sînge și



în carne. Copiii noștri pot învăța catehismul foarte bine deorostul, pe din afară, însă nu'l învață și pe din lăuntru; ei au catehismul în cap, dar' nu și în inimă unde s'ar cuveni ca să'l aibă. Puneți pre un om să învețe deorostul tot catehismul artei de înnotare, și-apoi priviți'l, oride această cunoștință îl va mîntui de încercare cînd va căde în apă? Asemenea nu ni ajută nimică nici catehismul tuturor învățăturilor religioase, morale, soțiale și naționale, învățat pe deorostul, încontra nemoralităților, și la urmărirea unor scopuri mai nalte, de ordine soțială și națională. Numai curajul moral, numai puterea morală ni poate dá acest ajutoriú! Dacă aceste amîndoaúe nu ni sînt innăscute și educate, atunci trebuie să căutăm a ni le căștigá prin creștere proprie.“ Și aceasta trebuie să pornească începînd dela voință.

„Vechiul sistem de educare, pe lîngă cunoștințele ce le împărtășia, dreptă a căntat să plînteđe în învățacei ideea de legalitate, de religiozitate, de moralitate și de cîte alte moravuri bune, și 'i a îndemnat ca în viața lor, în activitatea lor să se țină de ele; dar', afară de puține abateri, mulțimea cea mare a învățăceilor, ieșîți din această educațiune, în viața practică au urmat după impulsul egoismului lor, care s'a dezvoltat într'înși firește și neatîrnat de educațiune, drept dovadă nerecusabilă că acest mod de educare n'a făcut alta decît a ímplut numai memoria învățăceilor cu cîteva idei și frase, iar' fantasia rece și pasivă cu niște imagini discoloare și palide, dar' n'a reușit a dá tabloului său de ordine morală consistență și vioșie, astfeliú ca învățăceii să fie pătrunși de plăcere, de iubire fierbinte și de dor neresistibil pentru această ordine morală, și de un afect ínfocat care să'i decidă la realizarea acestei ordinii morale în viață, și dinnaintea cărui afect egoismul să se topească ca ceara în fața focului. Prin urmare, educațiunea cea vechie n'a fost în stare să străbată pîn' la rădăcinile cari ațîță și produc viața și o íntrețin necontentit în mișcare necurmată în aceeaș direpciune; adecă ea n'a fost în stare să străbată și să determine, cu necesitate, voința omului spre a se manifestá în viața practică numai într'o sîngură direpciune, în direpciunea ordinii morale, căci voința omului vechiú, viața și mișcarea lui, s'au dezvoltat, pretutindine, dupăcum a putut, aducînd fructe bune la foarte puțini însuflețiți de spiretul timpului, iar' la cei mai mulți fructe rele; și după fructe se cunoaște pomul, după rezultate arta educațiunii! Resultatele fiind rele, educațiunea de pîn' acum nu poate să fi fost bună. Chiar ea însăși a recunoscut neputința sa prin aceea, că a cerut și cere, ca condițiune pentru reușită, dela învățăceii săi talente firești și geniuri; dar' talentele și geniurile, deșteptate în activitatea lor, își croiesc calea și fără de educațiune!

„Deci noaúta educațiune trebuie să străbată și să pătrundă voința omului și să o determine ca, cu necesitate, să nu poată voi alta decît numai binele, pur și sîmple; ea să nu desvoalte, ca educațiunea de pîn'

acum, numai cîte ceva la om, ci ea să formeze însuși pre om, și cultura ce o dă ea, să nu fie, ca pîn' acum, numai o posesiune a învățacelului, ci ea să formeze o particică personală dintr'însul.

„Dacă la aceasta nî-ar obieptă cineva: „Că cum am puté noi pretinde dela o educațiune mai mult decît aceea, ca ea să arete numai calea cea dreaptă și să îndemne apoi pe învățacei de a se ținé. cu credincioșie, de dînsa; ori de voiește el mai departe să șî asculte de aceste îndemnări, aceasta este treaba lui, și dacă nu o face, este vina lui, căci el are voie liberă pre care nicîo educațiune nu 'i-o poate luá“.

„La această obieptiune răspundem, spre a caracterisá și mai precis noaúa educațiune: „Că tocmai într'această recunoaștere și comptare pe o voie liberă a învățacelului zace principala greșală a vechii educațiunii, precum și lámurita mărturisire a neputinții și a nemerniciei ei. Căci, mărturisînd ea, că, după toată înrîurirea ce o eserciteadă, voința învățacelului rămîne totuș liberă, adecă nedecisá și șovăind între bine și rău, mărturisește prin aceasta, că ea nicî nu este în stare și nicî nu scoposește ca să formeze voința și, pentrucă voința este rădăcina principală a activității omului, nicî pre om însuși, și că un lucru ca acesta ea îl țîne detot cu neputință, ba poate chiar nemoral. Dincontră, noaúa educațiune trebuie să consteie tocmai într'aceea ca ea, pe tărîmul ce'l ia spre prelucrere, să nimicească, cu desăvîrșire, libertatea voinții, și să producă în voința omului o necesitate rigoroasă a decisiunilor și neposibilitatea contrariului, astfelu, ca pe o atare voință să ne putem rădîmá și comptá cu securitate deplină.

„Oricare cultură năzuiește spre aceea ca să producă ceva esistent, solid, determinat și constant, care să nu se tot facă, ci care să fie acú făcut, și care să nu poată fi altmintrea decît așa după cum este făcut. De n'ar năzuf educațiunea la producerea unui ce esistent de felul acesta, atunci ea n'ar fi educațiune, ci numai o jucărie fără de scop; și cînd n'ar fi produs educațiunea un ce esistent de felul acesta, ea n'ar fi încă desăvîrșită. Cine trebuie să tot fie îmboldit și se dă îmboldit ca să voiască binele, viața sa spiretuală și culturală, acela n'are voință determinată, și totdeauna gata spre acțiune, ci el voiește ca să 'și-o facă abîá în caz de întrebuițare; însá cine are voință solidă, determinată și constantă, acela voiește pentru totdeauna aceea ce voiește, și nicî într'un caz posibil nu poate voi alta ceva, decît numai aceea ce voiește el totdeauna. Pentru un om ca acesta libertatea voinții este nimicită cu desăvîrșire și trecutá în necesitate! Educațiunea cea veche, nealterînd și nescoposînd a alterá libertatea voinței, a arătat lámurit că n'a avut nicî adevărata idee despre aceea, cum să formeze și să cultive pre om, nicî puterea de a enunță și realisá această idee, ci ea a voit să îndrepte omenimea numai prin predicie îndemnătoare, și se supără și ocăriá cînd aceste predici, saú îndemnări, n'aveau niciun efect. Și cum ar fi putut avé ele vreun efect? Voința

omului își aveá acú, mai înainte de îndemnări și neatîrnat de ele, o direcțiune solidă. De consună aceasta cu îndemnările ce 'i se făceau, atunci îndemnările erau de prisos, căci omul și fără de ele ar fi făcut tot aceea spre ce erá îndemnat; dincontră, cînd voința erá în opusăciune cu îndemnările, atunci acestea, cel mult, îl puteau amei pe cîteva mominte și a'î stoarce vorba cunoscută: „Că bine mai vorbește“, dar' cînd veniá ocașiunea de a se manifestá în viața, atunci acel om uitá și de sine și de îndemnările ce 'i s'au făcut, și urmá aplecării și pornirilor sale firești. Noi însă, dacá voim ca să avem mai multă putere asupra omului, trebuie să facem mai mult decît sîmple îndemnări și sfătuiri, noi trebuie să'l formăm așa, ca el să nu fie în stare, să nu poată voi altmintrea decum voim noi ca să voiască și el.

„Această voința solidă, determinată și niciodată șovăindă trebuie s'o producă în om noaúa educațiune după niște regule secure, și eficace fără abatere; ea trebuie să producă, cu necesitate, necesitatea ce o scoposește.

„Mai pre sus și mai puternec decît impulsul ce ni'l dá temerea pentru pierderea unor bunuri sîmțuale, sau sperința pentru dobîndirea lor, de și vecin aproape cu acesta, este impulsul ce'l căpătăm dela aprobarea sau desaprobarea noastră morală, și apoi dela sîmțămîntul înfocat de plăcere sau de desplăcere, de iubire sau de ură ce se naște, cu necesitate, în noi în urma acelei aprobări sau desaprobări morale.

„Omul nu aprobă decît aceea ce'i place, și nu desaprobă decît aceea ce'i desplace; el nu iubește decît aceea ce 'i-a plăcut și a aprobat, și nu urește decît aceea ce 'i-a desplăcut și a desaprobat; și în fine, omul nu vofește, nici nu poate voi alta decît aceea ce a aprobat, ce'i place și ce iubește; și nici nu se ferește de alta mai mult, decît de aceea ce a desaprobat, ce nu'i place și ce nu iubește.

„Așadară, aprobarea și desaprobarea, plăcerea și desplăcerea, iubirea și ura sînt unicul și cel mai nesmintit motor al voinții omului, al ațîțării activității lui. Numai atunci cînd aprobarea morală, cînd plăcerea și iubirea omului pentru ceva, pentru o idee, pentru o stare oarecare de lucruri, pentru o ordine morală mai naltă, pentru o viață proprie spiretuală și culturală, cînd aceste sîmțăminte vor fi deșteptate, înflăcărare și consolidate într'însul; numai atunci putem fi securi că și voința lui, cu necesitate, va fi neconținut îndreptată spre ele, și va căută, fără 'ncetare, de a'și îndestulá plăcerea, de a ajunge la obiectul iubirii sale.

„Dar' o aprobare, o plăcere și iubire, care cu necesitate să ne împingă a realisá aceea ce aprobăm, ce ni place și ce iubim, presupune ca să avem o icoană chîară, limpede, luminoasă și vicoale despre obiectul aprobării, plăcerii și iubirii noastre, icoană care, mai înainte de realizarea ei, să ni steie neconținut înaintea spiretului și să atragă asupra sa acea aprobare, plăcere și iubire. Această icoană numai atunci va fi în stare să deștepte în noi aprobarea, plăcerea și iubirea și să le atragă asupra sa,

cînd noi înși-ni, prin activitate proprie, ni vom formá astfelîu de icoane, cari însă sã nu depindã de realitate, nici sã nu fie niște copii ale ei, ci dincontrã niște prototipuri pentru o realitate de realizat încã.

„Natura spiretualã a omului este capabilã de a'si creã astfelîu de prototipuri. Decî, purcedînd dela aceastã calitate a naturîi spiretuale omenești, noaúa educațiune trebuie sã caute ca învêțãcelul însu'si, prin activitate și putere proprie, sã'si creeđe acele prototipuri, iar' nicidecît ca sã fie numai capabil de a concepe, în mod pasiv, icoana ce 'i se dã prin educațiune, de a o înțelege îndestul și de a o repeți, reproducîndu-o așã dupã cum 'i s'a dat, cãci aceasta o făcã și vechlea educațiune, ci e de neapãratã trebuință ca învêțãcelul, prin activitate proprie, sã'si creeđe prototipurile, idealurile sale, cãci numai astfelîu de prototipuri, numai astfelîu de idealuri pot deșteptã și atrage asupra sa aprobarea, plãcerea și iubirea învêțãcelului așã, ca el sã fie pãtruns și întusiasmat de dînsele și împins, cu necesitate, la realizarea lor. Aceste prototipuri plac nu numai ca prototipuri, ci, mai vîrtos, pentrucã sînt o manifestare spiretualã a învêțãcelului, un copil al sãu, o faptã a sa, o particicã a spiretului sãu.

„Pentru cã numai rezultatele propriei activitãți spiretuale plac cu deosebire și aũ înrîurîntã decisivã asupra voinții omului, de aceea primul lucru al noãnei educațiunii trebuie sã fie, ca ea sã ațîțe în fiecare învêțãcel, fãrã respect la talentele lui firești, activitatea proprie, cãci numai dintr'aceasta isvorește o iubire curatã cãtrã învêțãturã. Dupã ce am ațîțat activitatea proprie a învêțãcelului și am luat'o drept temelie și directiv la învêțãturã, se cere mai departe ca pre aceastã activitate sã o ținem neconținut vie, ceea ce este cu putință numai prin propãșire regulatã. Regularitatea în propãșire se cunoaște prin aceea cã producem ce scoposîm. Dacă nu producem ce scoposîm, este dovadã cã esistã o greșalã, care îndatã trebuie sã cãutãm a o îndreptã.

„Învêțãcelul, condus într'acest mod, aflã prin esperiință proprie legile generale, dupã cari se direge orice activitate în naturã, și se convinge, adeseori dupã mai multe încercãri zãdarnice, cã orice a întreprins încontra acestor legi n'a putut scoate la capët. Într'acest mod, întelegința lui se desvoaltã și se înzestreadã cu o mulțime de cunoștinți, cari îi permit o evidință în necsul firesc al lucrurilor din lume. Dar' aceste cunoștinți sînt numai o consecință a activitãții proprie spiretuale, și de aceea cu înrîurire decisivã asupra voinții.

„Educațiunea cea vechie încã scoposîã îndêstrarea înteleginții cu o mulțime de cunoștinți; dar' aceste cunoștinți se mãrginiazã mai mult asupra lucrurilor așã dupã cum sînt ele, și se pretindeã ca sã fie cređute fãrã de niceo cercetare asupra cauzelor și a necsului lor. Astfelîu se împovorã numai memoria cu un balast de cunoștinți confuse și neînțelese. Aceastã împovorare a memoriei, ca orice altã îngreniãre sîmțualã, cu necesitate a trebuit sã producã în învêțãcel o desplãcere, un desgust, o antipatie, ba,

uneori, chiar ură cătră astfelîu de învățatură, și, prin urmare, cătră orice activitate spiretuală. Și-apoi să ne mirăm oare, dacă cunoștințele, ce vechiea educațiune le împărtășia într'acest mod, nu aveau nicîo înrîurire efectivă asupra decisiunilor voinții omului! Ba încă ceva mai mult: vechiea educațiune, spăriată de desgustul învățăcelilor pentru învățatură și ca să'înduplice spre aceasta, a căutat ca să'î stimuleze prin promisiuni și mîngăiri ca acestea: că cunoștințele ce 'și le vor căștigă li vor fi de folos în viitorîu, că vor ajunge la măriri și onoruri, că'și vor ascură o esistință comodă și plăcută aici și în ceea lume; și unde și aceste promisiuni nu produceau efectul dorit, venia într'ajutorîu vărghuța și premiul. Într'acest mod vechiea educațiune, chiar din capul locului, puneă cunoștințele ce le împărtășia învățăcelilor săi în șerciuul buneî lor stări sensuale, ațită și desvoltă astfelîu în învățăceli germenul corupciunii și al pierdării morale, egoismul destrămătorîu, căci ei numai în așteptarea unor foloase simțuale suferiau ca să li se ticsească în memorie toate acele cunoștinți destrămate. Și dacă ici coleă cîte un învățăcel mai talentat ieșia bun din această școală, cauza eră, că într'însul se deșteptase activitatea proprie spiretuală, și, prin aceasta, plăcerea și iubirea curată pentru adevăr și bine, pentru o viață proprie spiretuală.

„Dincontră, învățăcelul cu activitate spiretuală ațită și desvoltată, împins cu necesitate de iubire curată cătră învățatură, învață mult, ușor și cu plăcere, și, pentrucă toate le cuprinde în necsul lor natural, le înțelege cu chîaritate și nu le uită. Ba ce este mai mult: prin această plăcere și iubire, eul lui se înnalță și pășeste într'o noaă ordine de lucruri, în care mai înainte numai puținî aleși puteau străbate. Pre învățăcelul cel nou nu'î îboldește nicî nu'î împinge plăcerea și iubirea care îmblă după gustări simțuale, căci acestea, ca motor al voinții, nicî nu esistă pentru dînsul, ci el năzuiește după activitate proprie spiretuală numai pentrucă este activitate, și după cunoștința legilor ei, numai pentrucă sînt legi ale acestei activități. De și această activitate spiretuală, în genere, nu este încă aceea la care tinde moralitatea, căci ea cere o direpciune spre bine a activității, totuș plăcerea și iubirea cătră această activitate este calitatea și forma generală a voinții morale; prin urmare, acest mod de cultură spiretuală este o pregătire deadreptul cătră cultura morală, căci ea desrădăcineață detot nemoralitatea prin aceea, că nu pune gustarea sensuală ca îndemn și motor pentru voința omului. Pîn' acum, acest îndemn și motor a fost cel dintîu care se ațită și se cultivă în învățăcel, și cînd, mai tărdu, se căută ca să se desvoalte și motorul moral, adecă aprobarea, plăcerea și iubirea învățăcelului pentru adevăr și bine, pentru niște idei mai nalte, pentru o viață proprie spiretuală și culturală: atunci inima învățăcelului eră acú cuprinsă și stăpînită de motorul sensual, adecă de plăcerea și iubirea pentru gustările sensuale. Dincontră, la educațiunea cea noaă lucrul cel dintîu trebuie

să fie formarea și dezvoltarea în învățăcel a voinții curate, ca, dacă mai târziu s'ar deșteptă, să nu s'ar ațîță, de din afară, într'însul egoismul simțual, atunci acesta să nu mai aște loc în inima lui.

„Prin câte am spus pîn' acum, educațiunea învățăcelului nu este încă finită. Omul nu este numai pur și simplu membru al societății omenești aici pe pămînt și pentru scurta viață ce-i este dată, ci el mai este, sub o altă ordine socială mai naltă, încă și o verigă din lanțul etern al viaței spiretuale în genere, al acelei viați universale, care constă într'o mișcare perpetuă de împreunare și despreunare, și care se manifestează sub felul de felul de forme în nemărginită gradațiune de perfecționare din sine și prin sine. Deci, noaia educațiune va trebui să caute ca învățăcelul său, tot prin activitate proprie, să-și deschidă o evidență în această ordine transcendentă a lumii, în carea nimică nu se face și care niciodată nu s'a făcut, ci care există numai în eternă prifacere, și apoi, tot prin activitate proprie, să caute a pricepe, a înțelege și a se convinge că altmintea nici nu poate fi. Învățăcelul, bine condus, va afla, în fine, că într'adevăr nimică nu există decît numai viața, și anumea viața spiretuală care viețuește în cugetare, și că toate celelalte nu există într'adevăr, pentrucă neconținut sînt în prifacere, ci numai ni par că ar exista, pentrucă cu simțurile pricepem numai rezultatul momentan al prifacerilor perpetue.

„Mai departe, învățăcelul va înțelege că această viață spiretuală adevărată există în felul de felul de forme particulare, pe cari nu oarba întimplare, ci o lege eternă, legea întemeiată pe Deietate, le susține, că această viață iarăși nu este decît numai una, viața dumnezeiască însăși, care viața dumnezeiască există și se manifestează numai în cugetarea vie. Atunci, atît viața sa, cît și a altora, se va deprinde a o recunoaște și a o considera de sîntă, ca o verigă eternă în lanțul viaței dumnezeiești; atunci se va convinge că numai în contact nemijlocit cu această viață dumnezeiască, cu izvorul viaței sale, va afla viața, lumină și fericire, iar' îndepărtîndu-se dela aceasta, dela izvorul tuturor viațelor, nu va găsi decît întunec, ticăloșie și moarte. Cu alte cuvinte: noaia educațiune să cultive pre învățăcelul său spre religiune. Da! această religiune de coesistență a viaței noastre în viața dumnezeiască universală și eternă să se cultive cu îngrijire și de acū înainte, precînd învățăturile timpurilor trecute, cari separă viața noastră spiretuală de viața dumnezeiască, și cari n'au știut da viaței noastre spiretuale o existență absolută, decît numai dîcînd că este o cădătură din viața dumnezeiască, o apostată a ei, și cari întrebunță pre Dumnezeu numai ca mijloc de a strecură egoismul, și după moartea corpului mortal, în alte lumi, cu scopul de a-l întări și mai tare în lumea aceasta prin teama pentru pierderea, să prin sperința pentru dobîndirea fericirii viitoare. Aceste învățături ale trecutului, mai mult șervitoare ale egoismului, trebuie să înmormîntate dimpreună cu timpurile cele vechi, căci în timpul acest noii eternitatea nu

începe abia de dincolo de mormînt, ci ea ni răsare drept în mijlocul prezentului.

„Nemijlocit în viața de toate zilele și într'o societate bine organizată, unde scoatem la capăt toate cîte le întreprindem cu iscusință și în conformitate cu legile eterne ale vieții spiretuale eterne, n'am avé trebuință de motorul religiunii spre a ațîță și formá viața, ci spre acest scop ar fi de ajuns numai moralitatea adevărată. Religiunea, ca atare, este numai cunoștință; ea face pre om ca să'si cunoască, cu limpedală, pusăciunea sa ca verigă în lanțul etern al vieții spiretuale; îi dá răspuns lămurit la întrebările cele mai nalte ce 'și le poate face; îi desleagă, spre mulțămire, și contradicțiile cele mai de pe urmă; în scurt, ea 'i procură liniștea sufletului și 'i dá chîritate deplină în minte, și astfelîu îl liberează și 'l mîntuiește de toate cătușile străine. Un tărîm spre a înrîuri ca motor puternec asupra voinții omului, îl are religiunea numai în două cazuri, adevă: sau unde omul nu'si restrînge activitatea sa în marginile ordinii soțiale existente, ci voiește să treacă preste aceasta și să o reformede, să creede și să susțină ceva nou, precum se întîmplă aceasta la reformători în genere; — sau acolo unde soțietatea omenească este detot coruptă și nemorală. Numai aici, cînd cineva cunoaște bine necorigibilitatea secolului său și totuș lucră necontentit la îndreptarea lui; aici cînd omul suferă și rabdă cu bărbăție sudoarea ostenelelor sale fără perspective că va ajunge oarecînd timpul secerișului; aici cînd omul face bine și celor nemulțamitori, și binecuvîntă pre cei ce 'l blastemă și 'l ocăresc, bine știind că iarăș 'i se vor arătă nemulțamitori și 'l vor blăstemá și ocări; aici unde omul, cu toate că de mi de ori n'a isbutit și nu isbutește, totuș rămîne constant în credința și în iubirea sa: aici, sub astfelîu de împrejurări, nu este numai simpla moralitate care ne stimulează, căci moralitatea voiește un scop nemijlocit, ci aici este religiunea care ne îndeamnă, ne împinge și ne decide, supunerea sub o lege mai naltă, noău necunoscută, amușirea umilă înnăntea lui Dumnezeu, iubirea întimă cătră viața lui care a început a fi și în noi, și care viața singură, pentrucă este viața dumnezeiască, trebuie să fie scăpată și mîntuită acolo unde ochiul omului nu zărește alta ceva de mîntuit.

„O manifestare specială a acestei vieți dumnezeiești și un efluc nemijlocit al ei, este și viața națională, viața acelei colectivități de oameni, pre cari însă'si viața spiretuală eternă 'i-a legat strîns împreună și 'i-a pus sub o specială și deosebită lege de dezvoltare progresivă prin aceea că li-a dat facultatea vitală, eternă, de a'si creá înși'si un deosebit și propriu mijloc pentru manifestarea vieții sale spiretuale, adevă limba lor națională. Numai pînă cînd și întru cît durează, se cultivă și se tot desvoaltă limba națională a unui popor, numai pînă atuncia și întru atîta durează, se cultivă și se desvoaltă viața particulară spiretuală a acelu popor. Împiedică 'i întrebuițarea limbii naționale în manifestările vieții

sale soțiale și culturale, și, prin aceasta, 'l-ai împiedicat dezvoltarea înseși vieții sale particulare; șterge'i și stinge'i limba, și, prin aceasta, 'l-ai șters și 'l-ai stins însăși viața lui proprie particulară și 'l-ai nimicit cu desăvârșire, dar' totodată ai făcut și un atentat încontra acelei vieți spiretuale eterne, care, cu scopuri încă nepătrunse de noi, a făcut să izbucnească, să isvorească din sine acea specială și particulară manifestare a sa. A se pune, a stă și a luptă pentru esistența și cultivarea limbii sale, este nu numai a se pune, a stă și a se luptă pentru esistența sa, ci și pentru esistența și durata manifestării, în mod special și particular, a vieții spiretuale eterne. Deci, lupta pentru limbă este o luptă sântă, o luptă glorioasă, pentrucă ea este întreprinsă și susținută pentru conservarea vieții spiretuale eterne în mod special și particular. Dacă părinții, moșii și strămoșii noștri, prin secole și sub împrejurări cari de cari mai amerințătoare, au susținut această luptă cu bărbăție și au ieșit victorioși, au făcut'o numai pentrucă au simțit în sine puterea vitală și impulsivă a acelei vieți spiretuale eterne, și, pătrunși de plăcere și de iubire cătră dînsa, au voit ca să o lase neatinsă și urmașilor săi spre moștenire, spre continuare și propagare mai departe.

„Așadară, noaia educațiune neapărat trebuie să fie și națională, pentrucă ea voiește ca să formeze și să cultive întreg omul așa, după cum a ieșit el din eterna viață spiretuală. Dacă învățacelul, condus cu iscusință, își va fi format, prin activitate proprie, o idee chîară și vioaia despre viața sa națională ca sîngura eternă pentru dînsul, pentrucă este un efluc, o manifestare, în mod special și particular, a eternei vieți spiretuale: atunci sufletul lui va fi cuprins și împlut de o plăcere și de o iubire atît de puternecă cătră această viață, încît nicicînd nu va pute trăi altă viață, decît numai viața națională, pentrucă numai într'aceasta zace, și numai întru aceasta va afla el durabilitatea și eternitatea spiretului său particular, și pentrucă părăsirea vieții sale naționale îi va fi, neapărat, egală cu încetarea vieții sale particulare spiretuale, egală cu moartea spiretului său particular, care va fi absorbit și nimicit de alt spiret particular mai vital și mai puternec. Și cine oare să fie acel spiret particular, care, de bună voie și fără de luptă crîncenă, să se dele nimicit și absorbit de alt spiret? Nu cred ca să existe, sau să fi esistat vreodată unul ca acesta!

„Deci, voind a viețui, în mod propriu, o viață eternă, trebuie să voim a viețui, o viață națională, căci iată ce ni descopere spiretul universal etern: „Eū v'am format pre voi din tot ce am avut mai perfect și mai vital, v'am dat un spiret propriu și v'am ales pre voi drept reședință particulară mie, ca să urmați căile mele; ca să fiți deștepți, după-cum și eū pururea viu sînt; ca neconțin activi să fiți, după-cum și eū neconțin în mișcare sînt; ca să fiți productivi, după-cum și eū în etern produc; ca să vă universalisați, după-cum și eū universal\_sînt; la dincontră,



ieși-voiū din voi și corpurile voastre dá-le-voiū spre mîncare și înmulțire altora, cariī vor urmá cǎile mele!“

„La acest verdict sever, dar' nealterabil, se rǎdicá voacea strǎmoșilor noștri, care ni strigǎ și ne conjurǎ: „O! voi urmașii noștri, pentru cariī ne-am luptat secole întregi ca sǎ vî conservǎm viața ce a rǎsarit în noi din viața spiretului universal etern, voi pentru cariī am vǎrsat șiroaale de sînge pentru pǎstrarea unei vetre de viețuire particularǎ, re-presîntați-ne cu demnitate, și dați în mîna urmașilor voștri memoria noastră tot așá de nepǎtatǎ și de onoratǎ, dupácum și noi am primit'o dela nǎntașii noștri! Pǎstrați pentru urmașii voștri viața eternǎ, ce și noi v'am pǎstrat'o voaui! Nu permiteți ca în vlǎstǎrile voastre nobile sǎ se stîngǎ spiretul nostru și al vostru, și sǎ între altul strǎin, cǎci atunciã vom dispǎre cu toțiī ca un fum, ca un vis! Ascultați de geniul nostru național care vǎ îndeamnǎ și vî strigǎ: Uniți-vǎ în cugete, uniți-vǎ 'u sîmțiri, cǎci numai în astfelu de unire zace puterea!“

„Domnilor! Încǎ o ultimǎ observare și voiū încheiǎ. Sǎ nu ne spǎriim, nici sǎ nu ne temem de viața altor spirete naționale, oriicit de puternee și preponderante ar fi ele, cǎci, dacǎ noi, din bunǎ voie, nu ni vom pǎrǎsi spiretul nostru național, ele nu'l vor puté nimic. Dar' un lucru il țin de principal și de decisiv: Noi sǎ cǎntǎm și sǎ nǎzuim a absorbi, cu aviditate, tot ce este mai bun și mai vital din viața tuturor spiretelor naționale cîte esistǎ pe lume, și sǎ asimilǎm apoi aceasta cu spiretul nostru național, cǎci numai într'acest mod il vom întǎri, il vom universalisǎ și'ī vom dá o vitalitate nedestructibilǎ.

„Cultura unei națiuni se aratǎ în organisarea și în deprinderile ei soțiale, iar' spiretul națiunii se manifesteadá prin limbǎ, și rezultatele activitǎții sale le depune în receptaculul literǎturii. Cu spiretul națiunii romîne, cu limba și literǎtura ei, vom avé a ne ocupǎ în viitoarele noastre prelegeri, pentru cari vî soliciteđ, de pe acum, binevoința și îndulgința Domniilor Voastre, și încheiui, pentru astǎđi, cu romîneștile cuvinte: La lucru cu toțiī, și Doamne-ajutǎ!“

Discursul mieu samǎnǎ sǎ nu fi fǎcut asupra numeroșilor miei audeitori de inaugurare o impresiune defavorabilǎ, cǎci fú ascultat cu vie atențiune și cu interes vǎdit în fețele tuturorora. La urmǎ isbucni publicul în aplause cǎlduroase și îndelungate; acestea poate mai mult spre încurǎjarea mea. Fuiū încunjurat și felicitat. Mare imi fú supriinderea cînd nedespǎrtibilul mieu amic și coleg gimnasial, Mihaiu Cǎlinescu, imi fǎcú, dimpreunǎ cu alții, invitarea ca sǎ merg cu ei, cǎci dînșii aũ aranjat în ospǎtǎria „La mielul de aur“ o întrunire festivǎ anumea diu incidental inaugurarii catedrei romînești dela noaũa universitate. Lǎ-am fǎcut pe voie. Întrunirea a fost foarte numeroasǎ. Am petrecut împreunǎ mai multe oare tot în reflecșiuni asupra decursului festivitǎților iubilare și inaugurate, și asupra prezentului și viitoruului Romînilor din Bucovina. Multe

dorinți frumoase, expansive și calde, s'aŭ exprimat cu acest prilej, împlo-  
rîndu-se grație și ajutorul bunului Dumnezeu pentru realizarea lor. Cu  
toți recunoșteau că avem mare trebuință de neobosită activitate pe te-  
renul culturii și al literaturii românești, și și daŭ mîna ca cu puteri unite  
să lucre fără 'ncetare.

Ce voios eram eu atunci în sufletul mîeu! Ce iluziuni drăgălașe și  
mărețe se formau în mintea mea! Credeam că direcțiunea formulată în  
discursul mîeu, încurînd se va strecură și va prinde rădăcini adînci și  
vitale în inimile și în mințile tinerilor și înflăcăraților mîei auđitori, și  
că apoi, împreună, vom dá altă față soțietății noastre românești, și că  
vom urcă-o la o treaptă culturală și de civilizațiune ca rar la care alt  
popor din cîte se distinseseră în decursul desvoltării omenimii. O! ce  
expansiune sufletească și . . . ce decepțiune amară mai pe urmă! . . . Dar'  
poate că sînt nedrept, poate că aștept prea de timpuriu coacerea și  
culesul poamelor!

### § 128. Greutăți la docentură, profesor definitiv și doctor.

Eram acum pe o catedră universitară. Îmi dam bine samă de știința  
ce trebuie să o aibă un profesor universitar în specialitatea sa. O aveam  
eu oare în măsura necesară? Da și ba! Cunoșteam cîte se scriseseră pînă  
atunci asupra limbii și literaturii românești. Gramaticii esistaŭ destule,  
multe din ele bune de întrebuintat în unele partii, dar' toate erau croite  
după gramaticile altor graiuri și nu'mi păreaŭ că pătrund destul de adînc  
în firea limbii românești, nici că reflecteadă bine și precis toate legile  
carî direg sonetismul (fonologia), flectismul (flectsiologia), derivatismul  
(etimologia) și țesătura (sintacsa) cuvintelor. Manuale de istoria limbii  
și literaturii românești nu esistaŭ pe atunci; se aflaŭ numai cîteva notițe  
prețioase ca cele făcute de Radul Tempea, Ion Eliade și Timotei Cîpariŭ  
în gramaticile, respective Analetele literare, publicate de ei, un manuscris  
de Aron Pumnul <sup>1)</sup> și un discurs de Iustin Popfiŭ. <sup>2)</sup> Mai pe urmă dreptcă  
publică fostul mîeu învățăcel gimnasial, V. Gr. Pop, un „Conspect asupra  
literaturii romîne și a literatorilor ei, București 1875—1876“, dar' acesta,  
oricît de prețios eră, nu'mi putea folosi mult, fiindcă își avea originea în  
prelegerile lui Pumnul și ale mele dela gimnasiu. Eram dară necesitat  
să mă apuc din nou de un studiu serios, amăruntit și aprofundat, mai  
ales asupra istoriei limbii și literaturii românești, fiindcă credeam că nu-  
mai prin istorie, prin espunerea cauzelor carî au condiționat neîncetat  
mersul și direcțiunea culturii neamului românesc, voiu pute stîrni în au-  
đitori mîei interes viu pentru soarta presentă și viitoare a acestui popor  
părăsît. Dară unde să'mi caut isvoare? De unde să'mi scot materialul?  
Nu dispuneam nici de bibliotecă, nici de bani, și nici de timp ajungători!

<sup>1)</sup> Sfera Dr. I. G. Vocî asupra . . . . lui A. Pumnul, pag. 270—326. — <sup>2)</sup> Prosa  
și Poesii, Oradea-mare 1870, pag. 103—267.

Eram ocupat la biblioteca universităţii cinci oare pe zi; aveam acum şi datorinţile familiare de împlinit; starea sănătăţii încă nu'mi eră din cele mai înfloritoare. Simţeam deci foarte cumplit greutatea sarcinilor mele; mă opinteam la purtarea lor cu virtute, dară obosiam curînd şi simţeam că mă părăsesc puterile, şi că nu voiŭ fi în stare să petrec, timp mai îndelungat, sub această povoaară. Căutaŭ dară să mă leapăd de una din funcţiunile mele dela universitate.

Împrejurările nu'mi păreaŭ nefavorabile, fiindcă eră un bărbat, venit de pe aiură, „amanuensis“ la bibliotecă pe atunci, carele rîvniă la oficiul mieŭ de scriptor, respective de custode, şi carele trăiă în referinţi cordiale cu profesorii dela facultatea filosofică, dela cari depindeă, în prima linie, îndrumarea denumirii mele ca profesor universitar, fiindcă ei aveaŭ să'mi judece aptitudinea, să constate sporul ce îl fac cu docentura mea, şi să mă propună sau nu ministeriului spre denumire. Întrevenirăm dară îmbii, fiecare pentru ajungerea scopului său, la unul din noi însă după principiul: să se înnăinteŭe, numai să se 'ndepărteŭe!

După doi ani de docentură din parte'mi avu colegiul profesoral dela facultatea filosofică amabilitatea de a mă propune spre denumire ca profesor ordinar, iar' senatul academic bunătatea de a sprijini, într'a 30. Noemvre 1877 Nr. 121, această propunere cătră înnaltul ministeriŭ i. r. de culte şi de învăţămînt. Ministeriul însă răsponse, într'un târđiŭ, că, c u a s t ă d a t ă, nu este în poziţiune de a propune împăratului denumirea mea ca profesor ordinar.

Trecură iarăş ani la mijloc. În timpul acesta începŭ o persoană înnaltă, deputat romîn în camera deputaţilor a Consiliului Împerial a stăruf, însă fără succes, pe lîngă ministeriŭ ca să fie denumit ca profesor universitar, în locul mieŭ, un consîngean al său, Vasile Grigoroviţă, pe atunci translator la Foaiea legilor imperiale din Viena. Auđiŭ despre aceasta dela alt deputat, dela colegul mieŭ Dr. C. Tomaşciuc, dar' nu mă prea băteam acuma după docentură, cunoscînd şi simţînd greutăţile şi neajunsurile împreunate cu ea.

Prin decretul ministerial din 10. Ianuariŭ 1880 Nr. 20.277 fuiŭ denumit ca custode definitiv în locul colegului mieŭ, Dr. K. Reifenkugel, înnăintat ca bibliotecariŭ. Acuma nu credeaŭ mai nime că voiŭ deveni cîndva profesor universitar definitiv. De această ocaziune se folosi bunul mieŭ amic, Vasile Burla, carele făcuse serioase şi temeinice studii filologice, şi publicase chîar unele din ele în „Convorbiri Literare“, şi înnăintă ministeriului o cerere de denumire ca profesor universitar în Cernăuţ, măcarcă el petreceă ca profesor la un liceŭ din Iaşi, dar' nu renunţase încă la cetăţenicia austriacă. Cererea lui veni la colegiul profesoral spre darea părerii. Acesta mă înformă despre această cerere şi'mi cerŭ desluşiri asupra petentului. 'L-am descris foarte bine şi 'l-am recomîdat cu toată căldura. Atunci mă întrebă unŭ colegi, cu uimire, că de ce vorbesc aşă

de bine despre rivalul mîcîu, și orîde nu cumva renunț acuma la candidatură? Lî-am rîspuns, cî nu mai sînt în stare sî port, cu onoare, doa\_ă sarcinî, cî dolesc sî scap de una numaîdecît, și cî îmi este egal, în care funcțiune vo\_ă rîmîné.

Înțelegînd colegi\_ mîei cî nu renunț cu desîvîrșire la profesurî, mî sfîturî cî sî primesc a fi denumit mai întîi\_ ca profesor estraordinar, cîcî, cî atare, ar fî gata ministeriul sî mî denumeascî, dupî cît ști\_ ei, și cî apoi ei, dupî doa\_ă, trei semestre, mî vor recomîndî din no\_ ca ordinar. Nu m'am îvoit cu aceasta și li-am dechîerat, cî altî docenturî n'îș primî, decît numaî una ordinarî. În urma acestei convorbiri, colegiul profesoral mî propuse din no\_ ca profesor, dar' fîrî a specificî gradul, iar' senatul academic mî recomîndî ministeriului spre denumire într'a 29. Mai\_ 1880 Nr. 307.

Nevenind dela ministeri\_ nicîo decisiune pînî în Juli\_, dupîcum se așteptî, și hotîrît fiind e\_ cî sî curm odatî cu dupla mea pozițiune, am trimes, deadreptul, ministeriului o dechîerare nemțascî, pre care o reproduc aice în trîducere romîneascî.

„Înnalte Ministere î. r. de culte și învîțîmînt!

„Cu respect subsîmnatul am oblicit cî lîudabilul Colegi\_ profesoral dela facultatea filosoficî a universitîții Francisco-Iosefine din Cernînt\_ din no\_ 'șî-a manifestat binevoînța sa cîtrî mine și m'î propus îarîș înnaltului Ministeri\_ î. r. spre denumire cî profosor la catedra de limba și literîtura romîneascî, însî acuma nu cî mai înnîinte în calitatea de profesor ordinar. ci de estraordinar.

„Senatul academic a recomîndat cu toatî cîldura conclusul lîudabilului Colegi\_ profesoral, însî cu provocare la rîportul sîu de acum doi ani, rîport în care am fost propus cî profesor ordinar.

„La acel rîport de mai înnîinte al prealîudatului Senat academic a binevoit înnaltul Ministeri\_ î. r. sî comunice, cî atuncîa n'î fost în pozițiune cî sî mî recomînde la prea înnaltul loc cî profesor ordinar pentru numita catedrî.

„Mie dreptcî nu 'mîi cunoscut cum va gîsî cu cale înnaltul Ministeri\_ î. r. cî sî purceadî acum, dar' asupra unui lucru 'mî-îș permite sî atrag, cu tot respectul, atențiunea înnaltului Ministeri\_ î. r.

„Calitatea de profesor estraordinar 'mî s'î oferit, în mod privat, dintr'î parte autoritativî chîar la înfîințarea numitei universitîții, dar' fî declinatî de mine cu mulțîmitî, din niște temeuri împîrtîșite tot pe cale privatî. Supletura însî, pelîngî cîpîtuirea mea cî funcționari\_ la bibliotecî, am primit'î numaî din causî, fiindcî eram deplin convins cî, pe timpul acela și sub împrejurîrile de pe atuncî, ar fî trebuit sî rîmînî neocupatî aceastî catedrî, din lipsa de docenți apti, spre dauna universitîții noastre tinere, darî cu mare viitorî; mai departe de aceea, fiindcî

eă, din frageda mea tinereată am cultivat, cu deosebită predilecțiune, istoria limbii și a literaturii românești; și, în fine, fiindcă, primind supletura, 'mi se îmbunătățită, nu neînsemnat, starea mea materială. Acuma însă, după ce am suplenit această catedră prin cinci ani de ȝile și, precum îmi permit a'mi măguli, spre mulțămirea oricui, a mai fi la ea, fie oripe-cît de scurt timp, încă în calitate de profesor esttraordinar, ar fi o pre-tensiune pre care, spre adinca mea părere de rău, n'aș mai fi în pozițiune să o împlinesc. Căci, saă că sînt pentru această disciplină o putere învê-țătorească deplin de aptă, în care caz nu 'mă-aș puté esplică că de ce să nu fiă la ea, chiar îndată, ca profesor ordinar, saă că nu sînt persoană potrivită pentru această disciplină, și într'acest caz, denumirea mea, în orice calitate s'ar face, ar fi numai spre dauna tînerului nostru înstitut. Deci, îmi permit a mă rugă cu toată supunerea: Înnaltul Ministeriă i. r. binevoiască, preagrațios, a propune la preainnaltul loc denumirea mea ca profesor ordinar la catedra pentru limba și literatura romînească la uni-versitatea Francisco-Iosefină din Cernăuț.

„Dacă și acuma n'ar fi innaltul Ministeriă i. r. în pozițiune ca să mă recomînde la preainnaltul loc ca profesor ordinar, atunci, cu toată predilecțiunea mea deosebită și cu toată marea mea pîrdere materială, aș fi nevoit, chiar de pe acum, să renunț precum la o supletură mai departe, așă și la ocuparea numitei catedre în calitate de profesor esttraordinar, și să mă îndestuleđ numai cu modesta pozițiune a unui custode la biblioteca universității, cu atîta mai vîrtos, fiindcă, de present, cel puțîn pentru această catedră, nu ar mai fi lipsă de candidați, și fiindcă eă nutresc sperința plăcută că innaltul Ministeriă i. r., ca recunoștință pentru supletura mea de cinci ani, îmi va lăsă, cu binevoință, și pe viitoriă, cel puțîn veniam legendi pentru numita catedră.

„Permițîndu'mi a presîntă, cu toată supunerea, innaltului Ministeriă i. r. spre aprețuire binevoitoare respectuoasa mea rugă de mai sus dimpreună cu decisiunea mea, mă iscălesc cu innaltă și deosebită stimă,

„Cernăuț într'a 23. Juliă 1880.

„I. S b i e r a,

„custode i. r. și suplent la catedra de limba și literatura romînească“.

Nesosîndu'mi pînă în Optomvre dela ministeriă niciun răspuns, am anunțat într'a 11. Optomvre studinților și decanatului că, din cause ne-dependente de voința mea, nu voiă prelege în semestrul început. Decanatul 'mă-a răspuns prin scrisoarea sa din 16. Optomvre 1880 Nr. 33, că colegiul profesoral nu află îndestulătore motivele învocate de mine pentru sistarea prelegerilor, și mă provoacă ca să cer dela ministeriă un concediă, dacă nu voiesc să preleg în semestrul de iarnă. Într'a 19. Optomvre am cerut concediul recomîdat.. La comitativa binevoitoare a cererii mele, ce o făcură în 21. Optomvre colegiul profesoral și senatul academic, răspunse

ministeriul cu scrisoarea din 12. Noemvre 1880 Nr. 17454, că el, sub împrejurările esistente, dreptcă nu poate observá nímică încontra neținerii prelegerilor, dar' nici nu poate lăsá suplentului remunerarea propusá și pentru timpul neținerii prelegerilor.

Denumirea așteptată cu închișierea semestrului de iarnă n'a sosít, din care causă nici în semestrul de vară, în Mart 1881, nu 'm' am început prelegerile ce le anunțaseiú la dorința decanatului. Abiá pe la 21. April m' am trezít cu o scrisoare dela ministeriú. Erá decretul dintr'a 16. April 1881 Nr. 5407, prin care 'mi se vestiá că Majestatea Sa împăratul, prin preaiñnalta Sa resoluțiune din 13. April 1881, m' a denumit ca profesor ordinar de limba și literătura romínească la universitatea din Cernáuț cu salariul legal de 1800 fl. și 400 fl. bani de activitate, dar' cu valabilitate juridică din 1. Optomvre 1881. În urma acestui decret am anunțat studinților că prelegerile întrerupte le voiú continua îndată după Paști și, ca să'mi câștig timpul necesar pentru studii, m' am concediát îndată dela șerviciul bibliotecii pe rêmășița de jumătate de an. Cu recunoștința trebuie să mărturisesc că la ocuparea cu mine a acestei catedre nu puțin au contribuit amicii și colegii m'ei Dr. C. Tomașciuc și Dr. V. Mitrofanoviciú, pe atunci represîntanți ai Bucovinií în camera deputațiilor a Consiliului Imperial din Vieana, prin desele lor întreveneri pe la ministeriú.

Prin denumirea aceasta 'm' am vėđut împlinită o vișe dorință; ajunseseiú în noaúta mea carieră pe o treaptă, la care nici nu visaseiú la începutul ei. Acuma eram redat cu desávirișire studiilor; dispuneam de timpul necesar, numai mă simțiam cam obosít și debil; am căutat deci să lucrú după putința. De și foarte mulțămít sufletește, mă simțiam, materialicește, cam strîmptorit întru cítva la început, fiindcă la veniturí aveam acum cu 450 fl. mai puțin, iar' pretendenții la consumarea lor se tot înmulțiau; dar' și în priviuța înmulțirii veniturilor perspectivele nu erau rele pentru viitorí, căci aveam gradațiuni de cíte 200 fl. tot la cincí ani de șerviciú împlinit, și auspicii pentru îmbunătățirea salariului. În Optomvre 1896 am mai căpėtat un adaus personal timporariú de 300 fl., iar' acum, din 1. Optomvre 1898, în urma noaúei legi pentru îmbunătățirea salariilor tuturor funcționarilor, trag ca salariú, dimpreună cu trei gradațiuni, 4400 fl. și 480 fl. ca bani de activitate.

La denumirea în anul 1875 a profesorilor pentru șuniversitatea Francisco-Iosefină și din Cernáuț erau unii din ei fără titlul de doctor, câștigat prin esamine rigoroase în decursul studiilor lor universitare. Colegiile profesoriale dela toate trei facultățile găsiră cu cale ca, pentru decoarea universității, să conferească, succesiv, celor mai meritoși profesori netitrați, „spre onoare“, titlul de doctor. Începutul îl făcú facultatea juridică în anul 1876 cu prof. Frideric Schuler (Șuler) de Libloy; ei îi urmá apoi în anul 1877 facultatea filosofică, mai întiú, numai cu

profesorii Ferdinand Zieglauer de Blumenthal și Iosif Strobl, iar' în anul 1879 veni și facultatea teologică cu prof. Vasile Mitrofanovică.

La facultatea teologică unde toți profesorii nu erau la început doctori, colegiul profesoral, numai din modestie, n'a mai conferit celor meritoși membri din mijlocul său acest titlu de onoare, dar' facultatea filosofică află de bine să mai îmbucure pre unii membri netitrați cu acest titlu onorific, și așa propuse, în 26. Faur 1886 Nr. 170, spre distingere cu acest titlu încă pre profesorii Emil Kałuźniacki (Calujniățchi) și Anton Wassmuth. Cu ocasiunea discusiunii asupra acestei propunerii în colegiul profesoral, unul din membri găsi că ar fi numai drept și echitabil ca să mă recominde și pre mine. Această propunere fu primită cu unanimitate, și așa căpetai și eu, următoarea diplomă :

„NOS RECTOR ET SENATUS ALMAE FRANCISCO-IOSEPHINAE UNIVERSITATIS CZERNOVICIENSIS LECTURIS SALUTEM.

„Cum Caesarea ac Regia Maiestas pro summa clementia sua die 14 Martii 1886 statuerit et per decretum incliti caesareo-regii consilii, cui rerum ecclesiasticarum et publicorum studiorum cura est tradita, die 15 mensis Martii 1886 factum et 4884 notatum rectori universitatis Czernoviciensis benevolentissime significari jusserit se concedere, ut in ordine philosophorum huius almae universitatis philosophiae doctoris honores atque dignitas conferantur in illustrissimum et doctissimum virum

„IOANNEM SBIERA, LINGVAE ET LITTERARUM VALACHO-DACORUM PROFESSOREM PUBLICUM ORDINARIUM,

„Nos augustissimae voluntati animo paratissimo morem gerentes, virum illustrissimum et doctissimum, quem supra diximus, de litteris et humanitate optime meritum pro muneris nostri auctoritate officioque honoris causa philosophiae doctorem creamus et creatum renuntiamus tribuentes ei omnia iura et privilegia, quae hunc honoris gradum consequuntur. In cuius rei fidem hoc diploma universitatis sigillo consignatum et manu nostra subscriptum ei tradendum curavimus,

„Datum Czernoviciei die XXVI mensis Martii MDCCCLXXXVI.

Dr. C. Hiller  
h. t. rector, m. p.

Dr. A. Wassmuth  
h. t. decanus, m. p.

Ioannes Wrobel

philosophiae doctor, antiquarum litterarum professor m. p.

= „Noi rectorul și senatul almei universității cernăuțene sălutare celor ce vor citi!

„Deciîndu-se Majestatea Sa Împerială și Regală, din preafînna Sa grație, într'a 14. Mart 1886, și peroncind prin decretul înnaltului ministeriū de culte și de învățămînt din 15. Mart 1886 Nr. 4884 ca să se

comunică rectorului universității cernăuțene că a binevoit să conceadă, ca la facultatea filosofică a acestei alme universități să se conferească demnitatea și onorurile de doctor în filosofie asupra preailustrului și preaîn-vățatului bărbat, Ion Sbișera, profesor public ordinar de limba și literă-tura românească,

„Noi împlinim cu cea mai mare grăbire augusta voință și, din auto-ritatea și oficiul competenței noastre, creăm ca doctor în filosofie pentru onoare pre preailustrul, preaîn-vățatul și de literatură și de omenime prea-bine meritatul bărbat, despre care am vorbit mai sus, și'l vestim ca creat, dîndu'i toate drepturile și privilegiile împreunate cu acest grad de onoare. Spre credința acestui lucru grijit'am ca să 'i se deie această diplomă în-sămnată cu sigilul universității și subscrisă cu mîna noastră,

„Dată în Cernăuț într'a 26 Mart 1886.

Dr. C. Hiller

Dr. A. Wassmuth

rector pe timpul acesta. m. p.

decan pe timpul acesta. m. p.

Ion Vrobcl

doctor în filosofie și profesor de literatură antică m. p.

Această recunoștință și distincțiune, venită mie dela colegii miei de alt neam, de și nu cu deplină spontaneitate, a fost totuș pentru mine o mîngăiere și un stremur spre mai mari sfortări pe terenul literar.

### § 129. Frate-mieū paroh în Botoșana și familia sa.

Într'a 28. Decemvre 1865 st. n. murí socrul frățini-mieū, primpă-rintele Niculaū Dracinschi. Dorința soției sale de a și cercetá acum mai adeseori pre maică-sa văduvă, precum și trebuința de a fi mai tot una și în Horodnicul de jos spre a grijí de moșioara părintască, pre care o ad-ministrá în persoană pe socoteala sa, necesitaū pre frate-mieū să călăto-rească nu arareori într'acolo. Cînd erá timp frumos, se folosiá de un drum de țară mai scurt, dară mai rău; cînd însă erá ploșos, trebuía să aleagă un drum prunduit și bătut, să facă un mare încunjur și încă să treacă prin apa Sucevií. La trecătoare, cînd apa erá mai mare, venía nu odată în pericol de înecare. Pe lîngă aceasta, aerul de prin cîmpiile deschise și goale ale Zăhăreștilor, unde petreceá ca paroh (§ 84 pg. 179), nu prea priía soției sale; îi trebuía un aer mai de munte. Aceste cauze necesitară pre frate-mieū să părăsască o parohie, pre ai cării locuitori îi regulase în traúl lor soțial după vederile sale, și să ceară altă parohie vacantă, Botoșana, mai aproape de munți, de Rădăuț și de Horodnicul de jos. O căpétá în anul 1868 și se strămutá într'acoleá.

Botoșana fusese mai înainte păstoritá de un preut foarte deștept și vrednic, dar' carele avusese nenorocirea de a văduví mai pe urmă. Într'această comună se așędaserá cu timpul, pe lîngă cîtiva straini creștiui, încă și mai multe familii jidănești. Acestea țineaū bęturi spirituoase și



exploatau, prin ele, pre bieții țărani români într'un mod puțin omenos, dînd prilejuri la corupțiunea bunelor moravuri. Locuitorii originali ajunseseră la o destrăbălare în moravuri și la o stare materială deplorabilă.

Frate-mieș este bărbat foarte religios, cumpătat și cu multă rigoare precum în afacerile private așa și la împlinirea datorinților chîemării sale. Trebuia dară să lucre fără încetare, cu seriozitate și cu deosebită prudență păstorală, prin predică și convorbiri ocazionale, ca să facă pre noiți săi parohieni ca să se îngreșeșe de destrăbălarea moravurilor lor, să se ferească de escesuri în bēnturi, să se apuce la cultivarea pămîntului mai cu deadinsul și mai altfelu decum făcuseră pînă atunci; să și facă școală în sat și să și deie copii la învățatură.

Predicile frățini-mieș, de și foarte pe înțeles și totdeauna relative la viața religioasă și la nevoile traului pămîntesc, nu esercitaș asupra parohienilor atîta înrîurînță, ca pilda ce o dá prin activitatea și purtarea sa confoarmă cu învățăturile ce le rēspîndia. Iată cîteva doveđi despre aceasta!

Frate-mieș se pricepeá tare bine și la agricultură; îngrijia însuși de pămînturile ce le aveá ca proprietate saș ca sesie parohială. Trebuia dară să se informeșe, mai întiș, dela parohieni săi asupra calității pămînturilor arabile și asupra pînilor și ierburilor cultivabile pe acolo. Gășînd pămînturile sterpe și cultura pînilor redusă mai numai la păpușoi și puțin ovēs, — de ierburi nici vorba nu erá, — se apucá frate-mieș, înainte de toate, de îngreșarea locurilor și de ararea și grăparea lor cu unelte noaș.

Vēđînd parohieni că frate-mieș scoate pe locurile sale gunoiu dela vitele ce le aveá, ba încă că cumpērase, cu o nimică, o uriașă grămadă de gunoiu ce se aflá la cîrșma din sat, cine știe de cîți ani, prinseră unii din ei a se minuná de aceasta, iar' alții a'și bate joc de preutul lor đicînd că el strînge și baligă. Mult se mirară și atunci cînd îl vedeá că samănă și felurite ierburi, că într'un an ará într'un loc, în alt an într'alt loc, și că tot schimbă sãmănaturile de pe acelaș loc; nu știaș ce să însemne aceasta! Ba încă, cei mai bătrîni dintre ei, cînd observaș pre preutul săș că samănă păpușoi, grîu și săcară în locuri pe unde ei nicicînd nu sãmănaseră, veniaș la el, la fața locului, și'l desfătuiaș ca să nu arunce în pămînturi sterpe niște grăunțe atit de curate și de mîndre, că'í păcat de Dumneșu! Frate-mieș se folosiá de aceste prelejură spre a li dá învățatură despre agricultură, dar' totdeauna adăugeá că Dumneșu iș bun și milostiv și că binecuvîntă munca omului, dacá o face cu tot adinsul și cu credință în el.

Suprinderea și uimirea parohienilor nu erá proastă cînd priveáș mai pe urmă, cum lanurile popi sînt frumoase și mănoase, iar' cele de pe împrejur, tot de aceeaș calitate de pămînt, prizărîte și împiercite! Mulți din ei nu și puteáș dá sama de această deosebire nemaipomenită, și de

aceea scoteaŭ vorba, că aice nu'î lucru curat, că preutul trebuie să steie în legătură cu spiretele saŭ duhurile necurate. Sărmanii, eraŭ mai aplecaŭi să creadă în puterea unor duhurî necurate, decît în a celor bune și priincioase și în povețele preutului lor!

Abiă după mai mulți ani de pilde firești, prinseră parohienii a avé mai multă încredere în eficacitatea învățăturilor și a povețelor popii, a se dá după el și în cele economice, a'și face caré mai sprintene cu roți șinuite, a'și cumpără pluguri noaŭe, grăpi cu dinți de fier, și a introduce și pe pămînturile lor cultura tuturor pînilor și ȳerburilor ce le aveá popa; și astfelŭ deveniră, după un timp, mult mai sîrguincioși și mai grijulii decum eraŭ. Acum scoaseră altă vorbă, că unde pune popa mîna, lucrul se sîntește și sporește, și mana'î mai mare!

Într'un tărđiŭ se înduplicară și la purtarea speselor pentru întreținerea unei școli primare în sat. Aceasta se deschise în anul 1883 cu o clasă. Dupăce s'a produs un număr oarecare de cărturari agricultorii s'a înființat în sat, în anul 1896, și un cabinet de lectură sub numele de Cloșca, cooperînd la aceasta cu îndemnuri și fiul parohului, Ioniță.

În Botoșana, spre mîdăđi, este un colnic, numit Arșița, pe care începuseră oamenii încă de prin secolul trecut 'a'și face vinate cu vie dela Cotnariŭ; poama însă rar cînd se coceá deplin; de aceea nici nu se întrebuintă la vin, ci numai la mîncat. Un moșneag foarte bătrîn, neavînd moștenitori, dădu, pentru comîndul saŭ, frățiini-mieŭ vro cîteva prăjini de vinaț. Mai pe urmă își cumpără frate-mieŭ acoleá mai mult loc și începú a'și drege un vinaț plîntat cu viță mai timpurie.

Věđînd un Jidan din sat că preutul își face pe Arșița vinaț și pomët, își propuse să'l speculede, și'și cumpără și el dela unii oameni cîteva prăjini de vie, nu ca să le cultive însu'și, ci ca să le vîndă preutului cu bun căștig. Neconvenînd însă frățiini-mieŭ prețul cu care îl îmbiiaŭ oamenii la cumpăratură, nu voi să deie nici Jidanului măcar atita cît deduse el, așa încît acesta, trezîndu-se înșelat în calculele și speculele sale, fú necesitat mai pe urmă ca să se desfacă de viea sa chîar cu daună.

Aice, la frate-mieŭ, petreceam mai adeseori pe la unele sărbători și la feriile de vară, atît ca holteiŭ cît mai pe urmă și ca însurat cu întreaga mea familie. Am participat și eŭ odată la culesul viii și la storsul mustului; erá în anul 1870. Asudînd însă pe Arșița și venînd un vintșor rece, am căpëtat un junghii între spete și o nădușală, încît socotiam că mă voiŭ trece. Acest junghii s'a cuibărit apoi în mușchii de lîngă spate și m'a tot năcăjît din cînd în cînd.

Frata-mieŭ a petrecut un traiŭ căsătoresc foarte plăcut. Soțiea sa Ileana erá blîndă, bună, tare devotată și foarte grijulie. Într'a 4/16 Maiŭ 1864 deveni mamă cu o copiliță, căriia îi deteră numele de Ana, după imbele bunicii; într'a 19. Noemvre (1. Decemvre) 1865 deveni a doaua oră mamă cu un ficioraș, căruia îi puseră numele Ștefan, după veneratul

eroi Ștefan cel Mare, apoi a treia oară, într'a 21. Decemvre 1868 (2. Ianuară 1869), iarăș cu alt ficiorăș, căruia 'i se dete numele de Ioniță, atît de îndătinat în familia noastră, și fû înmatriculat în condica născuților, din eroare, cu data de 2. Ianuară 1869; și încă a patra oară, într'a 13/31 Ianuară 1873, dar' acuma nu mai mult cu bine și spre bucurie, ci spre adîncă întristare a tuturor familianților și a celor ce o cunoșteau, căci... rēpăosă totodată!

Această nenorocire neașteptată și cumplită a împiedecat foarte mult pre frate-mieū în activitatea sa binecuvîntată și rodnică, fiindcă acuma trebuia să suplinească în familia sa și pre o mamă dintre cele mai bune, lucru ce este foarte cu anevoie să'l săvîrșască și cel mai distins tată între tați! Pe lîngă cei trei copii ai săi, frate-mieū mai aveá în casă, dela rēpăosarea în 2/14 Faur 1869 și a soacrei sale, încă și două cumnățele, Catinca și Veronica, și un cumnat, Epaminonda, nepuși la cale încă. Grija sa trebuia așadară să se estindă, deopotrivă, și asupra acestora. Pre una din cumnate, pre Veronica, o mărîtă în 1872, pînă încă îi trăia soțica; Catinca însă a rēmas nemărîtată pînă la moartea sa întîmplată în anul 1891 și a fost frățîni-mieū, în casă, o foarte prețioasă mînă de ajutoră, iar cumnatul său, Epaminonda Dracinschi, s'a preuțit în 1886.

Pre tustrei copiii 'i-a crescut frate-mieū, parte, în Cernăuț, fiind acoloá și la mine în gazdă, parte în Rădăuț. Pre copila sa Ana s. Lița a mărîtat'o într'a 27. Juliū 1880 st. v. după licențiatul în teologie Nicolaiū Popovicî, și a devenit preuteasă și apoi maică a cinci copii: Mariea, Vășile, Ioniță, Ileana și Constantin; pre ficiorul său mai mare, dupăce'si făcuse studiile liceale parte în Cernăuț, parte în Rădăuț, unde le absolvise, 'l-a lăsat să îmbrățișede teologia. Căsătorindu-se acesta într'a 28. Juliū 1891 cu Eugenia, fiica rēposatului preut, Ion Maghior, din Bilca, se sînți în preut într'a 4. Maiū 1893, rēmase la soacră-sa în casă și primí a fi cooperador la amabilul și bravul său cumnat de acoloá, la parohul și esarhul Toader Nichitovicî. Ștefan Sbiiera deveni tată mai întîiū cu o copiliță, care însă rēpăosă curînd, și apoi cu un ficiorăș, pre care îl numí Gîorgiū, în amintirea moșului său, a căruia moșioară, redusă puțîn, o căpētase spre moștenire dela tată său Nicolaiū. Al treile fiū al frățîni-mieū, Ioniță, după absolvirea studiilor sale liceale în Rădăuț, a prins a studia științele juridice și politice la universitatea Francisco-Iosefină din Cernăuț, și le-a finit în anul 1894, dar' n'a îmbrățișat pînă acum nicio carieră publică.

Spre amintire reproduc aice, după niște luminotipii din anul 1897, chipul frățîni-mieū dimpreună cu chipurile copiilor săi. Iată-le! (pg. 325).

Pentru activitatea sa rodnică în păstoria sufletească fū distins frate-mieū, în anul 1896, decătră mitropolitul Arcadiū Ciupercovicî, cu titlul de esarh și cu brîu roșu.

### § 130. O tănuire nenecesară.

Unul dintre cei mai simpatici tineri contimporeni 'mă-a fost preutul și profesorul de musică corală, Isidor Vorobchieviciu. Acesta dicea că, de și după tată este Rus, după mamă (o Corlățană de familie) îi Romîn; că soția sa încă este Romîncă după tată: de aceea voiește și el să se țină de Romîni; se înscrise dară în anul 1868 și ca membru în Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc, dupăce presîntase acesteia, încă de mai înainte, spre premiare, un elaborat despre armonia musicală, și rămase ca membru pînă în anul 1870. Am colaborat și eu cu el la publicarea acestei scrieri (§ 83 pag. 176); eram în întimitate împreună, de aceea și vorbiam între olaltă, ca Romîni și ca dreptcredincioși răsăriteni, despre toate interesele culturale și politice ale acestora. El a publicat în timpul acesta, în Foaia Soțietății, anul IV. pag. 292, și V. pag. 204—214, melodia la doauă poesiî de V. Alecsandri: Barcarola Venețiană, și Păsăruica Mării, la una de V. Bumbac: Cîntec de primăvară, la alta de G. Teutul: Arcașul, și încă la mai una de I. Vulcan: Noaptea de vară. Tot pe timpul acesta mai publicase în Vieana în anul 1869 niște „Cîntări corale pentru Liturgia sîntului Ion Gură-de-aur“, apoi în Cernăuț în anul 1870 un opusor: „Flori din Bucovina, opt cîntece romînești cu acompaniare de piano“; după aceasta pentru Romîni și pentru Ruteni niște fășcioare sub titlul de: „Colecțiune de cîntece pentru școalele populare și pentru clasele inferioare din gimnasiu și școale reale, Cernăuț, 1870“, la care mă înduplecase să'i compun testul pentru un „Cîntec de primăvară;“ — și în fine „Kurze allgemeine Musiklehre für Schule und Haus, Czernowitz, 1871“.

Trecură după aceasta ani la mijloc, cînd deodată observaî că are mai dese întălniri cu unii bărbați, cariî voiaî să facă adversari Romînilor pre Rușii din Bucovina. Mă cam puse pe cugetă această purtare, mă făcî chiar ceva mai rezervat față cu dînsul, dară mă feriiî să'i spun ceva, fiindcă aveam deplină încredere în corectitatea sa și în firmitatea caracterului său. Reservarea mea însă trebuie să'l fi cam înstrăinat puțin, căci nu trecî mult timp, și, în virtutea sîncerității ce eră între noi, îmi descoperi, că el este poet rusesc; că a publicat și că publică încă din scrierile sale lirice, epice și dramatice, prin mai multe scrieri periodice rusești, ca Галичанинъ (1863—1867), Нива (1865), Слово (1865), Повѣсти и песни (1866), Правда (1867, 1868, 1875, 1876), Буковинскіи Альманахъ (1875—1885), etc., dară nu sub numele său propriu, ci sub acela de Danilo Mlaca; că 'și-a căștigat chiar un renume ca scriitoru printre Ruși, și apoi adause, ca să nu mă supăr, dacă și el se consideră ca Rus, după tată, dară că nu va înceta de a fi și mai departe prieten bun Romînilor, precum fusese mai înainte.

M'am bucurat mult de această descoperire sîncera și 'i-am adaus îndată, că ar fi făcut foarte bine, dacă, chiar din capul locului, 'm-ar fi

comunicat aceasta, fiindcă eă, ca naționalist ce sînt după convingere, n'aș pute nicicînd să iaă cuiva în nume de rău, cînd și el se simțește ca naționalist și caută să'și manifeste, prin fapte, naționalitatea sa; dincontră aș stă cu dînsul la vorbă mai diplomatică și aș năzui să ni armonisăm înterețele naționale acolo, unde acestea ar pute să vină în conflict între sine. Continuarăm decî și mai departe prietenia contractată, dară acuma unul ca Romîn și celalalt ca Rutean. Constat însă cu plăcere că armonia dintre noi nicicînd n'a fost turburată din cauza diversității noastre naționale, și că el a continuat să compună și mai departe melodii pentru cîntece romînești, și că nu s'a despărțit de Romîni spre a înmulți ceata adversarilor acestora, dar' nici nu s'a mai încercat să scriă ceva romînește, fiindcă nici nu se puteă folosi de acest graiă spre a'și esprima în el lumea cugetărilor sale!

Activitatea sa literară în limba ruscă 'și-a început'o Isidor Vorobchieviciu încă de pe la anul 1863, decî cu mult mai înainte de ce a intrat în Soșietatea literară a Romînilor bucovineni. Ea este foarte mănoasă și aprețuită cu mare laudă de Ruteanul Omelian Ogonovschii în opul său: *Исторія литературы рускои*, tomul II. partea I., Liov, 1889, pag. 118 și 330—345.

### § 131. Mișcări politice în împărăție, continuare. (§ 114, pg. 250).

Un lucru foarte remarcabil pentru caracterul luptelor politice din rēstîmpul acesta între popoarele împărăției habsburgice a fost ivirea în anul 1873 a unui noi curent naționalist, curat nemțesc, cu tendinți germanisătoare foarte pronunțate.

În urma alegerii deadreptul a deputaților pentru Consiliul Împerial veniră în el, în anul 1873, vro 65 de deputați, carii prinseră a se numi între sine tineri Nemți, pentru focul cu care își manifestaă simțămintele naționale nemțești. Ei întemeiară un partid, partidul naționaliștilor nemți. Ca atari, ei pretindeaă nu numai lărgirea și asigurarea autonomiei țărilor lor nemțești, dar' tindeaă și spre legiferarea graiului nemțesc ca graiă oficial prin institutele și serviciile publice de prin țările lor și ale celoralalte naționalități din toată Cislaïtaniea. Prin aceasta ei părăsiră regiunile senine și luminoase ale ideilor liberale, egalitare și umanitare, și se coboriră în strîmpta arena a luptelor nu numai pentru esistența proprie națională, ci mai ales pentru putere, pentru privilegiu și pentru păstrarea supremației asupra celoralalte popoare conlocuitoare. Prin aceasta, Nemții pierdură mult din gloriola lor. Mai înainte, în virtutea culturii lor mai vechi și mai estinse, precum și a civilizațiunii lor mai înainteate, chîiar pentru pozițiunea lor dirigentă și normativă în stat, Nemții eraă considerați decătră celealalte popoare, con- și circumlocuitoare, ca binefăcători, ca împrăștiatori de cultură și ca pădători ai ordinii publice, fiindcă nu odată moderaă pretensiunile esagerate ale

claselor privilegiate, și întreveniău, ca arbitri recunoscuți, chiar în certele naționale ale popoarelor; acuma însă, pe neașteptate, se lepădară de ideile egalitare și umanitare de mai înainte, se egoistificară cu desăvârșire, și începură a pretinde totul pentru sine, și a manifesta puțină aplecare spre a lăsa și altora condițiunile necesare pentru o dezvoltare națională în mod particular! Spre a justifica, măcar la aparență, noaui lor schimbare la față, acești tineri Nemți născociră doctrina despre neegalitatea raselor omenești și despre neegalitatea valabilitate a popoarelor, fie acestea chiar de aceeași rasă.

Îată unde duce pasiunea oarbă și lăcomia chiar pre oamenii de cultură înaltă și de civilizațiune aleasă! Îată lupul, îată mielul! Îată tigru, îată omul! Pe terenul neegalității și al privilegiului se dă și astăzi lupta între Maghiari și Nemți de o parte, și între celelalte popoare din Cis- și Transilvania de altă parte! Oare pînă cînd?

Cu toată egoistificarea sa, credincioșii constituțiunii decemvriene dualiste ar fi rămas încă mult timp la putere, dacă n'ar fi mers cu nesocotința și cu împetuositatea pretensiunilor sale prea departe, și dacă unii membri dintre dinșii nu s'ar fi compromis în treburile viermănoase și neoneste.

Pe lângă aceasta, ei stăruiau tare pentru introducerea căsătoriei civile și tratarea învățămîntului religios ca ceva secundar și particular; ei combăteau, fără cruțare, unele legi militare și mărirea bugetului militar; ei doriau ca politica esteroară să fie condusă nu din punct de vedere al intereselor tuturor popoarelor din împărăție, cît mai virtos din acela al Nemților; ei combăteau, cu deosebire, politica orientală a ministrului de externe, a contelui Juliū Andrași (Andrassy), desaprobau ocuparea Bosniei și a Herțegovinii în anul 1878, și nu voiau să primească tratatul dela Berlin din 13. Juliū 1878. Cu însuși ministeriul propriu se puseră în harță și prinseră a' l' zguduî cu tărie, nevoind a' i vota bugetul. Toate acestea îi vediră ca pre niște bărbați mai mult turbulenți și hărăgoși, decît moderați și împăcitori; calitatea de adevărați politicieni se micșură mult la ei!

Ministeriul Adolf Auersperg își dete deci dimisiunea într'a 6. Octomvre 1878, dar' fî înlocuit abia în Faur 1879 cu un ministeriū compus de contele Eduard Taaffe cu ministrii de mai înainte, afară de Auersperg și Unger, sub președinția lui Carol Stremayr.

Acest ministeriū disolvă camera deputaților a Consiliului Imperial în 22. Maiū 1879 și scriseră alegeri noauē. În urma înrîuririi împăcuitoare a contelui Ed. Taaffe, ca ministru de interne, își pierdură la aceste alegeri credincioșii constituțiunii majoritatea în Consiliul Imperial. Din această cauză ieșiră din ministeriū toți ministrii lor neconciliabili.

Un nou ministeriū se compuse din bărbați moderați din toate partidele, într'a 12. August 1879, sub președinția contelui Eduard

Taaffe. La dorința împăratului Francisc Iosif I. de a vedé pace, liniște și îndestulare printre popoarele împărăției sale, întră într'acest ministeriū un represîntant al feudalilor și clericalilor, altul al Polonilor și al treile al Cehilor. Prin această faptă căpētă ministeriul un caracter cu desăvîrșire împăciunitoriū, ca plutind deasupra diverselor partide politice militante. El fū sălutat cu încredere decătră toți oamenii de bine.

La deschiderea Consiliului Imperial în 7. Optomvre 1879 veniră în camera deputaților și Cehii. Ei, dreptcă și făcură toate rezervele din punctul lor de vedere, dar' își manifestară intențiunea de a contribui la o împăcare generală pe calea constituțională. Predispuși precum erau Cehii, Polonii și ministeriul la concesiuni reciproce, ușor s'ar fi ajuns la armonizarea înteresele naționale și autonomiste și la o împăcare definitivă, dacă Nemții liberali și naționaliști s'ar fi arētat ceva mai concilianți; dar' ei, în ruptul capului, nu voiaū să și părăsască tendințele esclusiviste și de supremăție națională întru toate! Din această cauză, nimic durabil și definitiv nu s'a putut face în tot decursul duratei de 14 ani a ministeriului Taaffe, adecă pînă în Noemvre 1893. Numai Polonii au căpētat deplina autonomie a Galiției cu o administrațiune națională polonească, spre nemulțămirea Rutenilor de acolo. În favoarea Cehilor s'a esmis mai întiū, în anul 1880, un ordin ministerial, prin carele se împuncă judecătoria din Bohemia, Moravia și Silesia, ca la suplicii cehești să se răspundă cehește; iar' prin alt ordin din 23. Septemvre 1886 se poronciă, ca suplicile cehești să fie nu numai rezolvite, dar' și pertratate cehește, că, prin urmare, judecătoria trebuie să știe și cehește; apoi se înființară, pe spesele statului, cîteva școli secundare cu limba slavică de propunere; în 1882 se înființară la universitatea din Praga catedre paralele cu limba cehică ca limbă de propunere, și, prin aceasta, o universitate curat cehească. Tot în anul 1882 se scobori censul pentru alegătorii din orașe, ca să se căștigi mai mulți Cehi ca alegători, făcîndu-se totodată și altă împărțală, mai favorabilă, a districtelor electorale. Toate aceste concesiuni, oricît de neînsemnate erau ele, întîmpinară totdeauna opozițiune și combatere din partea Nemților liberali și naționaliști. Ca să pună stavilă la concesiuni în favoarea graiurilor naționale nemțești, ei propuseră în anul 1884 în camera deputaților, ca graiul nemțesc să fie dechierat, prin o lege specială, ca graiū oficial al statului, prin urmare cu privilegiul de a fi întrebunțat numai el sîngur prin toate înstituțiunile și oficiile statului. Din fericire însă, această propunere esagerată nu fū primită. Ministeriul Taaffe știă, cu prudență, să evite hopenurile de poticală; eră măiestru de a și face majoritate din caz în caz! Cu toată iscusința aceasta însă și cu toată stăruița sa de a împacă spiritele și de a armonisă înteresele popoarele din împărăție, după dorința espresă a împăratului, totuș nu isbuti cu năzuințele sale. Resultatul lor

fú stîrnirea asupra sa a unei vîjilii parlamentare și estraparlamentare, care'l necesită să se retragă în Noemvre 1893.

Ansă la această retragere aŭ dat, între altele, douăe proiecte de legi; unul scoposia o reformă electorală tinđind spre vot universal prin crearea unei noaue curii electorale, a cincia, pentru clasa lucrătorilor, și erá adus spre deliberare în camera deputaților a Consiliului Împerial, iar' celalalt erá presîntat de Cehi, într'a 27. Septemvre 1892, în dieta lor provincială, și tindea la regularea modului, cum să se întrebuițe de acú innăinte, prin înstituțiunile și șerviciile publice, limba nemțască și cea cehească ca limbi oficiale, pe temeliea unei egalități depline. Proiectul dintîiŭ a amărit mai ales pre feudali și clericali, al doile însă, precum și răspingerea în anul 1884 a propunerii de a decretá prin o lege graiul nemțesc ca sîngurul graiŭ oficial al statului, aŭ învîrșunat, cu deosebire, pre Nemți, și 'i-a determinat să lese de o parte opiniunile lor divergente în cestiuni finanțiare, economice și soțiale, să se unească cu toții în cestiunea națională și, cu puteri unite, să'și apere supremațiea națională, saŭ, cum se esprimaŭ ei mai binesunătorŭ la urechie, posesiunea lor actuală pe terenul folosirii graiului lor național decătră alte popoare și decătră stat. Treceaŭ biețiŭ cu vederea modul cum aŭ ajuns ei la această posesiune, oride bona, saŭ mala fide!

Urmá dará un ministerŭ de coalițiune sub președințiea principelui Alfred Windischgrätz (Vindișgret). Acesta își propuse ca, pînă după votarea reformii electorale, să nu se ocupe cu alta decît cu cestiuni finanțiare și economice; dar' unde erá aceasta cu putință, căci, la fiecare pas mai însēmnat, se isbiá de cestiuni politice, cari îi curmará esistența în Optomvre 1895. El fú înlocuit cu un ministerŭ mai mult federalist și împăciuatorŭ, sub președințiea contelui Cazimir Badeni. Subt acest ministerŭ se votá dorita lege electorală, se sancționá și se promulgá într'a 14. Juniŭ 1896 (B. L. I. Nr. 168). Printr'această lege se sporí numărul membrilor din camera deputaților a Consiliului Împerial dela 353 la 425. Doi din sporŭl de 72 de deputați îi căpētă Bucovina. Năzuința contelui Badeni de a împacă popoarele pe terenul național, cu deosebire pre Cehi și pre Nemți, îi fú fatală; el fú rēsturnat în Noemvre 1897, urmîndu'i douăe ministere de trecere, unul sub președințiea lui Paul Gautsch (Gauciŭ) de Frankenthurm, și al doile, din Mart 1898, sub președințiea contelui Guido Thun.

Rásboiul naționalist dureadă încă, făcînd Nemțiŭ în Consiliul Împerial niște gálăgiŭ nemaipomenite, prin cari împiedică, în tot chipul, cursul regulat al deliberărilor parlamentare. Tocmai aice aŭ ajuns acuma, prin egoistificare crîncenă, purtătorii culturii și împăciuatorii de odinioară ai popoarelor negermare din împărățiea glorioșilor și puternecilor Habsburgieni!



### § 132. Mișcări politice în Bucovina, continuare (§ 115, pg. 252).

Dela festivitățile Iubilarie din anul 1875 încoace prinseră bărbații cei din partidul centralist s. al credincioșilor constituțiunii decemvriene a se manifesta și în Bucovina tot din ce în ce mai tare cu tendințele lor germanisătoare; se simțeau acuma mai întăriți cu luptători bine preparați! Ei căutară să atragă în jurul său și să-și alipească toate elementele neromîne din țară și, împreună cu ele, să pornească o luptă mai sistematică și mai strategică încontra năzuirii Romînilor spre manifestarea individualității propriie naționale. Nu există acuma teren de viață publică, unde adversarii să nu fi cercat chipuri și mijloace, nu atîta pe față, cît mai virtos pe sub mînă, de a tot contrariia, împiedecă și zădărnici sforțările Romînilor spre cultură și viață națională.

Vedînd Romîni această noaă și mai energică atitudine a adversarilor săi, se îngrijorară mult de soartea sa viitoare, dar', încredîndu-se prea tare în drepturile strămoșești și constituționale și în numărul lor mare, nu prea căutară să-și strîngă și ei rîndurile și să se pregătească pentru o luptă defensivă mai chipsuită, ci-și continuară linele mișcări politice de mai înainte.

Romîni din Cernăuț, din Suceava și din ținutul acesteia, cerură în Mart 1876 dela dieta țării ca și ea să întrevină pe lîngă guvernul local pentru introducerea limbii romînești ca limbă de învățămînt la gimnasiul superior din Suceava. Prin un conclus din 12. April 1876, dieta dreptă recomîndă guvernului împlinirea chiar cu începutul anului școlar 1876/1877 a acestei pretensiuni întemeiate în uricul de înființare al gimnasiului, dar' organele competente ale guvernului local nu găsiră cu cale să aducă îndată la îndeplinire acest conclus. Din această cauză făcî în privința aceasta, după un an de zile, în Optomvre 1878, deputatul Dr. I. Zota, în dietă, o înterpelare cătră guvernătorul local, carele se grăbi a-î răspunde că încurînd va supune ministeriului niște propunerî „cît cu putință“ de favorabile. Tot acuma înterpelă și baronul N. Mustata pre guvernătorul țării despre activarea congresului bisericesc și căpeta dela el răspunsul, că preparativele pentru congres nu ar fi încă gata, dar' că guvernul „cu serioșitate“ voiește activarea lui.

Tot în sesiunea aceasta a dietii, din 24. Septemvre pînă în 19. Optomvre 1878, mai ceru deputatul I. Turcan înmulțirea judecătoriilor în Bucovina și un al doile tribunal de prima instanță în Suceava, iar' Dr. I. Zota, printr'o înterpelare, folosirea decătră judecători, la pertrătări și la facerea protocalelor, a limbii părților litigante. Răspunsurile primite erau direse cam după proverbul: spală-mă, dar' nu mă udă!

O mare greșală comiseră, în sesiunea aceasta dietală, unii deputați, cari, orî din lăcomie, orî spre a sămăna zîzani și discordii, cerură restituirea pămînturilor date de demult decătră proprietarii moșiiilor dela sine în virtutea

Planului Regulativ din 1786 (cap. I. § 15) păstorilor sufletești pentru folosirea lor. Această pretensiune nejustificată nu întârziă a stîrni neîncrederea poporăciunii dreptredincioase răsăritene în bunele intențiuni ale marilor proprietari față de ea, neîncredere care tindeă la izolarea marilor proprietari și la micșurarea înrîurinții lor politice, neîncredere carea numai cu greu s'a putut potoli mai pe urmă.

Din cauza căderii ministerului Auersperg și a agitărilor pentru denumirea unui ministeriū, nu naționalist nemțesc, ci împăciuitoři și compus din toate naționalitățile Cislaitaniei, nu se convocă dieta Bucoviniī în 1879, ci abia mai la anul după stăbilirea ministeriului contelui Eduard Taaffe, și anumea din 8. Juniū pînă în 22. Juliū 1880. În decursul acestei scurte sesiuni dietale se votară, între altele multe, doauă rezoluțiuni, una iarăș pentru folosirea prin judecătorii țării a limbii romînești și a celei rutenesti, iar' alta pentru crearea unei catedre ordinare romînești de învățămînt la gimnasiul superior din Rădăuț. Tot acuma, deputatul Gîorgiū Flondor interpelă din noū pentru introducerea limbii romînești ca limbă de învățămînt la gimnasiul superior din Suceava. Se speră că acū, sub ministeriul împăciuitoři al contelui E. Taaffe, Romîniī vor ajunge la mai bune și mai grabnice rezultate, decît mai înnainte. Și într'adevăr, se încuviințară la gimnasiul superior din Suceava, prin emisele ministeriale din 23. Faur 1881 Nr. 1404, din 28. Juniū 1881 Nr. 8171, și din 30. Juniū 1883 Nr. 8590, dacă nu tocmai aceea ce se pretindeă, apoi măcar deocamdată patru clase paralele romînești la cursul lui inferior, însă și aice cu restrîngerea, ca numai acele obiecte de învățatură să se propună romînește, pentru carile există manuale romînești tipărite. Aceste clase s'aū și activat, apoi tot succesiv, începînd cu anul școlar 1881/1882.

Deputațiī romîni din camera deputațiilor a Consiliului Împerial din Vieana încă nu rēmaseră negrijulenți. Ei prinseră din noū a stăruī pe lîngă ministeriul Taaffe pentru activarea congresului bisericesc. Stăruința lor fū, cu astă dată, încoronată de succes. Mult doritul și așteptatul congres bisericesc fū convocat pe 26. Juliū 1882 în virtutea preafînnaței rezoluțiuni împărătești din 19. Juniū 1882, a emisului ministerial din 26. Juniū 1882 Nr. 715 și a celui guvernial local din 2. Juliū 1882 Nr. 503 Pres., și votă, cu unanimitate, un Statut de competență, și un Regulămînt de alegere, și fū apoi închis, cu buna sperîntă din partea congresualilor că atît Statutul cît și Regulămîntul de alegere vor dobîndi curînd sancțiunea împărătească, fiindcă dispozițiunile din ele fuseseră formulate în deplină conțelegere cu comisariul împărătesc, carele eră guvernătorul Bucoviniī, baronul İeronim de Alesani.

Politicienii romîni din Bucovina, lesne încređători, ca totdeauna, în bunele intențiuni și dulcele promisiuni ale guvernăntilor, lăsară acestora prea mult timp spre chipsuire și referări, și nu se folosiră de înțelepciunea romînească formulată în proverbul : „bate fierul pînă'ī cald ;“ nu

se arătară, cu astă dată, destul de circumspecți și de iscusiți în diplomație; nu întrebuintară împrejurările momentane favorabile; nu stăruiră cu tot adinsul pentru sancționarea cât mai grabnică a concluderilor congresului. De această molătate a interesaiilor se folosiră adversarii congresului și puseră toate în mișcare ca să se tot amâne sancționarea concluderilor congresuale pînă la schimbarea situațiunii mai în favoarea lor, și apoi să o delătore cu totul.

Lipsa de energie a bătrînilor politicieni romîni, rarele și neînsemnatele lor succese politice și culturale, mai ales de pe la anul 1875 încoace, precum și ideile și sîmțămintele puțin naționaliste ale unora din ei, grăbiră printre Romîniîi bucovineni ivirea unei noaue deosebiri politice, bifurcarea lor în politicieni bătrîni și în politicieni tineri, sau bătrîniști și junimiști, denumiri cari aveau să desămneđe nu atîta diferența și divergința tendinților, cît mai vîrtos gradul energiei și al calității acestora. Iată aice istoricul acestei noaue evoluțiunii politice!

Dela anul 1848 încoace pînă după anul 1880, hoierii fură în Bucovina aceia cari, prin sine, sau din îndemnul altora, luaă inițiativa în toate cestiunile politice, și conduceau mișcările. Erau doară cei mai cu dare de mînă, mai nedependenți, relativ mai culți și mai esperti; reprezîntau elementul cel mai generos! Bărbații din celealalte pături soțiale cu plăcere și cu drag întrau în vederile lor și'i secundaă întru tot ce eră autonomistic, cultural și național.

Înmulțîndu-se însă bărbații cu studii secundare și superioare, ieșiți din celealalte clase soțiale, prinseră a'și manifesta și a'și accentua și ei, tot din ce în ce mai tare, propriile vederi și dorinți. Nu odată găsiră acestia, că conducătorii lor politici de pînă acum nu apără nici pretutindenea și totdeauna toate interesele naționale, nici cu destulă căldură și energie. Stăruind tinerii pentru păsiri mai grabnice și pentru pretensiuni autonomiste și naționaliste mai precise și mai accentuate, bătrîniîi conducători rîspundeau, ba că nu este oportun să iasă la iveală cu toate pretensiunile deodată și să însiste cu energie pentru realizarea lor, ba că dorințele tinerilor merg prea departe și că nu țîn sama de împrejurările faprice, ba că în Bucovina nu sînt numai Romîni! Ba încă ce eră mai mult; pelîngă politica așa numită de oportunitate, unii din ei născociră o noaă doctrină politică locală, pre care o boteđară bucovinism. Acest bucovinism constă întru aceea, ca nime să nu'și accentueđe naționalitatea individuală, ci să se numească bucovinean, să considere graul nemțesc ca pre acela care unește pre toți, și să se folosască de el de cîte ori se află în soțietăți și adunări amestecate! La acest rezultat ajunseră sărmanii în urma culturii lor esclusiv nemțesti!

Această doctrină își făcea cursul său mai ales între anii 1871 și 1880, pe timpul funcționării ministeriului Adolf Auersperg.

Neînțeleși fiind tinerii nici cu politica de oportunitate a bătrânilor, nici cu doctrina bucovinismului, începură ei în de ei a se consulta și a tinde spre o acțiune națională mai energică. Spre a dá acestei noaue acțiuni o temelie solidă, începură acești tineri a scormoli păturile mai de de jos ale poporului, țărănimea și meseriașii, a li pune în vedere pericolele ce îi așteaptă, și a'i face să priccapă că trebuie să stăm cu toții pentru unul, și unul pentru toți. Acest noū curent politic, fiindcă năzuia să se rađime pe mulțimea poporului, începú a fi numit de unii poporenist s. d e m o c r a t, iar' de alții tineri romîni s. j u n i m i ș t i, pentrucă voiaú să săvîrșască toate lucrurile mai repede și cu mai multă energie.

Acest curent ajunsese la oarecare valoare abia după ce fú îmbrățișat și de tinerimea universitară locală și cultivat de ea cu căldura unor inimi tinere și cu însuflețirea și avîntul unor minți pline de idealuri și de aspirațiuni înalte.

După căderea dela putere a credincioșilor constituțiunii decemvriene cu tendințele lor curat nemțești, și după formarea în August 1879 a unui ministeriú de împăcare sub președinția contelui Eduard Taaffe, prinse a se mai însenina ceva, de și numai pentru scurt timp, orizontul politic al Romînilor bucovineni. Cu deosebire Romîni tineri își făceau acuma multe și mari iluziuni. În anul 1881, mai mulți din ei, în frunte cu vivaciul, dară puțin circumspectul profesor gimnasial, Ion Bumbac, crederă sosit timpul pentru înființarea unei noaue Soțietăți politice, în carea poporul de jos și poporenisti saú democrații să formeze temeliea mișcării. Ei înființară dară Soțietatea politică, numită C o n c o r d i e a, cu scopul „de a desvoltá libertatea politică și individuală; de a însufleți simțul pentru binele comun; de a deșteptá interes pentru o viață politică națională; de a înstrui poporul despre drepturile și îndătoririle lui patriotice și politice; de a întări conștiința de stat, și de a apără autonomia țării“.

Membrii acestei Soțietăți se arătară, dintru început, dreptcă activi, dar' se domoliră curînd, dînd semne de viață numai cu ocasiunea alegerilor în consiliul comunal din Cernăuț, și în dieta țării!

Sub înrîurirea acestei Soțietăți, tinerii din curentul poporenist s. democrat luară asupra sa sarcina de a edá o foaie politică. Aceasta apărú în Suceava din Maiú 1886 pîna în April 1891, de doauă ori pe lună, sub titlul de R e v i s t a P o l i t i c ă și sub redacțiunea tînerului și zelosului avocat Dr. Mateiú Lupul și sub administrațiunea bravului catehet gimnasial, S. Fl. Marian. Întențiunea editorilor acestei foi erá, ca „să apere p o s i ț i e a Romînilor în viața publică din Bucovina și să țîia viú simțămîntul lor de s o l i d a r i t a t e“. Această foaie 'și-a atins, în bună parte, scopul propus. Curînd s'a putut observá prin toate păturile soțiale o păsare tot din ce în ce mai vioaie pentru o viață publică națională; chiar clasele soțiale, atît de desbinate după tendinți și vederi, prinseră a se apropiá tot mai tare unele de altele, a'și armonisá

socolințele, a'și solidarisa interesele și a'și manifestă cu mai multă vâdire unirea lor în fața adversarilor pe terenul politic.

Înclinarea tinerilor spre păturile mai de jos ale poporului o interpretară unii răuvoitori ca o acțiune pornită încontra boierilor, a foștilor și actualilor conducători firești, ca o desfacere de dinșii și ca o delăturare a lor din consultările și făptuirile viitoare. Această denunțare calunioasă nu întârziă de a se acredita și de a produce oarecare răceală timpurată între tineret și boieri. În timpul acestei răceli murii, în anul 1887 guvernătorul nepărtinitoriu al Bucoviniî, baronul Ieronim Alesani, și fii înlocuit cu fostul și nesimpaticul guvernătoriu, cu baronul Felice Pino. Acesta orbi însă curînd și fii înlocuit, mai întiiu provizor și apoi definitiv, cu contele Anton Pace (August 1890 — Maiu 1892). Îmbii acești guvernători erau din tabera ultramontanilor și din partidul național nemțesc și germanisătoriu. Acești doi guvernători, în tot timpul funcționării lor, nu se arătară cu priință Romînilor; ei favorisau tendințele partidului naționalist nemțesc din țară și împiedicară pre ale naționaliștilor romîni. Tot ei uneltiră ca să se tragene și apoi să nu se sancționeze Statutul de competență și Regulămîntul de alegere votat în anul 1882 de congresul bisericesc. Această atitudine ostilă a îmbilor guvernători puse pe cugete serioase pre politicienii romîni bătrîni și tineri, poporeniști și boierisști și'i făcú să reflecteze mai cu deadinsul asupra urmărilor desbinării lor.

După lămuriri reciproce asupra intențiunilor și a scopurilor, se uniră cu toții, „mai mulți fruntași ai poporului romîn bucovinean“, ca de aci înainte, ca membri ai Societății politice Concordiea, împreună „să facă politică actuală“, și „să scoată un nou ziariu politic-romînesc în Cernăuț, eare, contopindu-se cu Revista Politică din Suceava, să apară de do a ũ e o r i pe s e p t ă m î n ă și să represînte interesele politice naționale și bisericesți ale poporului romînesc din Bucovina“. Noul ziariu a început să apară sub numele de „Gazeta Bucovinei“ din Maiu 1891 în editoria boierului Modest cavaleriu de Grigorcea, avînd ca director pre Pompiliu Pipoș, tînăr Romîn adus din Ardeal, și ca redactor răsponsabil pre Romînul bucovinean Văsiie Marcu.

La reînnoitele stăruinți ale politicienilor romîni reuniți și ale diecesanilor dreptcă se convocă într'a 18. Septemvre 1891 un nou congres bisericesc, căruia 'i se supuseră spre deliberare mai multe modificări de întrodus precum în Statutul congresului, asă și în Regulămîntul lui de alegere, dar' la deschiderea lui luă contele A. Pace, ca guvernătoriu al Bucoviniî și ca comisariu congresual împărătesc, față de membrii congresului și față de însuși mitropolitul, Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu, ca președinte al lui, o astfelu de atitudine, încit se cunoscú dindată, că el nu intenționează activarea autonomiei bisericesți, ci nimicirea congresului.

Această atitudine nu prea binevoitoare a contelui A. Pace, făcú ca lucrările congresului să nu sporească după dorință; ele se tot trăgănară din cauza multiplelor priedici ce întâmpinau la fiecare paș înăainte. Abia se terminaseră în comisiunea aleasă spre rēportare debaterile asupra modificărilor de întrodus în Statutul de competență, și sosiră sărbătorile Crăciunului. Rēmase dară ca membrii comisiunii să se întrunească după sărbători pentru continuarea lucrării; dară nici membrii comisiunii, nici însuși congresul n'aú mai fost convocați ca săși finească lucrările, sau măcar ca congresul să fie amînat pe alt timp mai liniștit și mai favorabil, astfelú înocît, după lege și observanță, chiar și astăzi, în anul 1898, după șapte ani de păsare, ne aflăm încă tot în plină sesiune congresuală, fără de a fi invitați decătră președintele comisiunii rēportatoare și al congresului la vreo întrunire și la continuarea lucrărilor. Mare și nemaipomenită abatere dela lege este această procedură, și o desînteresare neexplicabilă, dacă nu culpabilă, din partea celor ce aú datorința sîntă de a veghă cu religiozitate asupra întereselelor bisericești, desînteresare împreunată totodată și cu o cumplită lipsă de respect și de considerare cătră însuși convocătorul congresului!

Una din cauzele principale ale nemaîntrunirii membrilor congresuali a fost o afacere personală și de onoare, iscată între contele A. Pace și baronul N. Mustața, afacere care s'a desvoltat apoi, cu repejune, într'o luptă eminent politică și chiar națională, fiindcă proprietarii mari, mai ales cei romîni, prinseră partea baronului N. Mustața, iar' bărbații din partidul naționalist nemțesc se deteră cu toții pe partea contelui A. Pace, și atraseră la sine și pre Poloni și pre Ruteni. Se făceau agitări cumplite încontra boșerilor romîni, scoposîndu-se o nimicire totală a pozițiunii și a înrîurînții lor politice, prin asmuțirea celoralalte pături soțiale încontra lor. Consiliile unor comune orășanești, ca cel din Cernăuț, Suceava, Sîrete și Rădăuț, în cari aveá partidul naționalist nemțesc majoritatea, se grăbiră de a demonstrá pentru contele A. Pace, votîndu'í adrese omagiale și cetățenia de onoare, iar' patrusprădece deputați din dieta Bucovinii, mai toți membri din acest partid, demonstrară încontra romînului căpitan al țării, a baronului Alesandru Vasilco, dîndu'și demisiunea din dieta țării, care fusese convocată pe 3. Mart 1892; aceasta o făcură cu scopul de a'í zădărnici astfelú lucrările și de a'í provocá disolvarea, ca apoi, la noaúele alegeri, să poată delăturá dela deputăție cît mai mulți Romîni, făcînd asupra alegătorilor cunoscutele presiuni puternice, permise și nepermise. Chiar unii membri din senatul academic al universității Francisco-Iosefine, desconsiderîndu'și chiema'ea ca bărbați de știință și de principii de morală umanitară, voiaú numaidecît să voteze contelui A. Pace o adresă omagială pentru nuștiúce merite, dar' se lasară de această manifestare, întîmpinînd oponenți în mijlocul său!

Eră deci la începutul anului 1892 o cumplită frământare și o crisă politică și guvernatorială în țară. Dieta fú disolvată într'a 27. Faur, și se scriseră alegeri noaue pentru ea pe zilele 4., 7., și 11. April. Se deslănțuiră agităriile prin îmbele tabere litigante. Aproape toată suflarea neromînească din țară, uîtînd de proverbiala ospitalitate a Romînilor, și de frățasca lor conviețuire cu tîcnă de mai înnăinte, și trecînd cu vederea toate deosebiriile de limbă și de lege dintre sine, ca prin farmec se uní între sine și făcú o alianță puternecă încontra Romînilor, spre a'i combate pe toate terenurile în năzuințîle lor naționale. Se încinse deci o luptă crîncenă între îmbele tabere, mai întîiú la alegerile dietale.

Această alianță, atît de înfricoșată și de îngrozitoare, avú pentru Romîni și un mic bine, căcîi í sílí ca să'și mai strîngă și ei rîndurile, să'și mai armoniseđe vederile și tendințîle, să se solidariseđe mai tare în făpturile sale politice și culturale, și apoi, cu puteri unite, să pășască cu toții spre o sîngură țîntă comună: apărarea propriei esistenți. Părăsîră dară vechile împărechieri și certe și convocară pe într'a 7. Mart 1892 în Cernăuț o adunare foarte număroasă de alegători romîni din toată țara, spre a'și pune împreună la cale țînta lor precum la alegerea dietală ce li stă înnăinte, așa și la cealalte făptuiri politice viitoare. Într'această adunare, cu însuflețire și în unanimitate, se proclamă din nou „solidaritatea tuturor Romînilor din Bucovina în afaceri politice, naționale și bisericești, și organizarea lor într'un partid național compact, reprezentat prin Soțietatea politică Concordiea“.

Acest „partid național“ înstituí apoi „un comitet electoral central“, compus din toți membrii comitetului Soțietății politice Concordiea, din membrii romîni din dieta țării și din Consiliul Împerial din Vieana, precum și din alți bărbați de încredere; il însărcină, pentru totdeauna, cu conducerea campaniilor electorale, și declară, că va privi ca reprezentanți ai Romînilor numai pre acei bărbați, cari vor fi candidați decătră comitetul electoral central, și cari, în dieta țării și în Consiliul Împerial, vor formá împreună un club s. cuib național romîn.

Astfelú consolidăți și organizați pășîră Romîni la alegerile din 4—11 April 1892 și triumfară spre nespusa lor bucurie, cu toate agităriile și presiunile străordinaire ale adversarilor săi coaliți; mai ales se dorîă și se scoposîă decătră acești ca în curiea electorală a proprietarilor mari să nu fie ales niciun Romîn. Solidaritatea mai tuturor proprietarilor mari creștini însă a probat și de astă dată cavalerismul lor față de constărenii lor Romîni, cari, prin sine însi'si, nu dispun de majoritate absolută în această curie. Prin aceasta, Romîni dobîndiră majoritatea în dietă, spre uimirea tuturor contrarilor! Chiar aprig urgisîții și combătuții baroni: Alesandru Vasileo și Niculaú Mustata, încă fură aleși deputați.

Acest triumf neprevădut și neașteptat de adversarii avu ca consecință, pe de o parte, transferarea din Bucovina a guvernătorului ei, a contelui A. Pace, iar' pe de altă parte denumirea ca căpitan al țării a cavaleriului Iancu Lupul, înlocul baronului Alesandru Vasilco. Dieta însă nu fu convocată așaș îndată, ci abia mai târziu, avînd o sesiune întreruptă, o parte din ea dela 9—29 Septemvre 1892, iar' alta dela 20. April pînă la 20. Maiu 1893.

La alegerea prin dietă a comitetului dietal în 29. Septemvre 1892 se manifestară, pentru prima dată, adversarii Romînilor, compuși din Nemți, Poloni, Ruteni și Jidani, ca coaliți între sine și ca formînd un sîngur partid politic. Prin capul și vorbitorii lor, prin vicecăpitanul țării, Dr. Iosif Rott, secundat și de alți oratori din mijlocul lor, ei apelară la majoritatea romînească, ca aceasta să nu se folosească de puterea ce o are, să nu compună comitetul dietal după partide, ci după naționalități. Romîni, cu vestitul lor sîmț de dreptate, consimțiră la această pretensiune! Această generosităte a Romînilor atrase în partea lor pre o bună parte dintre Ruteni, cu deosebire pre cei coreligionari și înfrății prin diverse legături familiare.

De aci înnainte, în componerea și cu organisarea sa din Mart 1892 și cu organul său Gazeta Bucovini, Romîni bucovineni au continuat a esista ca partid național pînă în April 1897, cu toate că și într'acest interval se manifesta printre membrii partidului, mai adeseori, divergenți de opiniuni asupra procedurii făptuirilor politice; chiar și suspiciuni asupra sîncerității reciproce se iviau din cînd în cînd. Mai ales unii dintre politicienii tineri s. junimiști nu găslau pre cei bătrîni după placul și dorul său, și de aceea nu arareori își arătau, în public și în particular, nemulțămirea sa cu atitudinea politicienilor bătrîni din dieta țării și din camera deputaților a Consiliului Imperial din Vieana, cerînd dela dînșii o pășire mai energică și un colorit cu desăvîrșire național romînesc. Aceste nemulțămiri erau nutrite mai ales de tinerimea cu studii unversitare absolvite la universitatea Francisco-Iosefină din Cernăuț, în frunte cu bravul și talentosul tîner Dr. Giorgiu E. Popovicu.

Bătrînilor dreptcă li plăcea mult noul curent, direcțiunea și avîntul lui, și sperau mult dela el, dar' acești tineri, înloc să între succesiv, cu toții, în rîndurile politicienilor bătrîni și mai esperți, să lupte împreună cu ei, cu puteri proaspede și unite, lovînd în adversarii comuni și sprijinindu-se și apărîndu-se reciproc, iar' la neputință să lase pre bieții bătrîni îndărăpt, chiar ca victime pe cîmpul de luptă, și să păsască tot înnainte asupra contrariilor: ei prînseră din cînd în cînd a'și îndreptă armele chiar în-contra unor bătrîni gîrbovi, și a'și învinui, nu de oboseală și de neputință, ci de lașitate, sau chiar de conivență cu înșiși adversarii! Uitaseră acești tineri de vorba bătrînească: „Mergeți despărții, dară dați uniți! Mergeți desbinați, dar' năvală dați! Mergeți și cu sfadă, dară dați grămadă!



Mergeți cum veți vré, dară, una, la belé! Mergeți cum poftiți, dar' loviți uniți!"

Această noață ne'ncredere amări tare pre unii bătrîni și'i determină să se retragă de pe arena luptei, său să'i răcească dela noul curent mai curăjos și mai energie.

Noul curent își compuse, înafară de comitetul Soțietății politice Concordia, un nou comitet, tot ca partid național; făcu să înceteze Gazeta Bucovini și să edele, de trei ori pe săptămîină, alt organ sub numele de Patriea, în editura D-rului Emilian Crieleviciu, sub răsponsabilitatea tipografului Dumitru Bucevschi și sub redactoria D-rului Valeriu Braniste, Romîn ardelean. Primul ei număr apărú într'a 2/14 Juliú 1897. Într'insul ni spune noul curent că numai „stîndardul este nou, nu însă și ca usa în numele căriia se înnalță, căci aceasta există demult, și există în continuú de atunci decînd romînismul Bucovini a ajuns la conștiința importanței sale ca element constitutiv de ordine și de progres al acestei monarhii, și decînd romînismul din Bucovina a ajuns la conștiința drepturilor sale nealienabile, naționale și cetățanești;“ că el „voiește să desvoalte și să întărească sîmțămîntul solidarității naționale între toate clasele poporului romîn bucovinean;“ ... „să crede și să asigurede condițiile necesare pentru rădicarea nivelului cultural, moral și religios al poporului romîn din Bucovina;“ și promite că va tinde pe terenul cultural, bisericesc, economic și curat politic la „desvoltarea individualității noastre naționale atit din puterile noastre proprii, cît și cu ajutorul factorilor chiemați ai statului“, și se va apără „față de orice intervenție nechiamată, față de orice influință străină saú pîdică artificială ce 'i s'ar pune în cale“, și, în fine, că „primul pas ce trebuie să'l facă ca să poată continuá cu succes calea pe care a pornit“, este „organizarea politică a întregului popor romîn din Bucovina, închiegarea lui într'un partid național puternec, fără nicio deosebire de clasă soțială“.

Așteptata solidaritate, din nou proclamată, nu s'a realizat, spre nefericirea noastră, căci, din 11. Septemvre 1898 încoace, a început să apară sub redactoria răsponsabilă a bravului Romîn, Dionis Voronca, și cu cooperarea înteligentului Mihaíu Teliman, un nou organ politic de publicitate, cu numele Sentinela, care samênă a trage la îndoială că întreg partidul național romîn ar fí represîntat numai prin diarul Patriea.

Pentru strecurarea în păturile mai de jos ale poporului a cugetărilor și năzuinților partidului național a contribuit, și contribuiește încă, în mod eminent, valorcasa foaie „Deșteptarea, gazetă pentru popor“ care se publică, de doauă ori pe lună, din Ianuaríu 1898 încoace, în editura tipografului Dumitru Bucevschi și sub răsponsabilitatea înspectorului reședinții mitropolitane, Ilie Dimitroviciu. Ea este redată de niște anonimi cu mare maestrie și cu multă iscusință.

### § 133. Tendinți transparent învălitate.

De și eram inițiat în toate mișcările politice și culturale din țară și din împărăție, și'mi dam sama destul de bine de motivele ce le produceau, sau, mai bine zicînd, tocmai pentru că mă aflam în curentul lor, îmi păreau multe din tendințele agenților lor foarte curioase și necredibile, fiindcă erau vederat nerealisabile. Cu deosebire multe dintre dorurile exprimate cu însuflețire la festivitățile bucovinene din anul 1875 decătră Nemții naționaliști și de aderenții lor îmi păreau neserioase și, deci, puțin esplicabile, mai ales scopurile și problemele ce le atribuiau unii din ei noaței universității Francisco-Iosefine. Presupuneam dară că numai entuziasmul momentan, ațîțat de dușii buni în cari se aflau festivanții, au putut produce într'înșii astfelu de fantasme drăgălașe și ademenitoare. Abia după ce un funcționarîu înalt din ministeriul de culte și de învățămînt, capul unei secțiunii, D-rul Carol Lemayer, a publicat în anul 1878 în Viena o carte foarte interesantă sub titlul: „Die Verwaltung der österreichischen Hochschulen von 1868—1877“ = Administrațiunea școlilor superioare austriace dela 1868—1877, abia acuma am prins a mă convinge cu desăvîrșire că nu numai printre represîntanții politicieni ai diferitelor popoare, dar' și printre unii funcționari mai înalți esistau într'adevăr tendinți nepriincioase desvoltării naționale a altor popoare, și că ei încurajau și sprijînau, în toate modurile, pe aceia cari, din diverse motive, se arătau favorabilii acelor tendinți și le secunda.

Într'această carte se vorbește (pag. 112—113, 116—131 și 169—178), în mod autorizat și deslușit, și despre motivele cari au determinat pe ministrul de culte și de învățămînt la decisiunea sa pentru alegerca Bucovini și a Cernăuțului ca țară și loc pentru înființarea unei universități. Aceste motive sînt mai altele decît acelea ce le avea în vedere majoritatea covârșitoare a locuitorilor bucovineni îndigeni și originari, pentru cari, în prima linie, eră destinată universitatea. Iată unele din aceste motive!

Mare jele produse în inimile Nemților naționaliști polonisarea universităților din Cracovia și din Leina (Lemberg), precum și admiterea la aceasta din urmă și a limbii rutenești ca limbă de învățămînt. Cu deosebire întristați erau pentru introducerea limbii polonești în administrațiunea Galiției în locul celei nemțești de mai înainte, și pentru polonisarea și rutenisarea universității din Leina, și nu se puteau mîngăia, fiindcă prin aceasta se sacrificase „naționalismului polonesc“, pentru totdeauna, „o provincă administrată nemțește“ pînă nu demult, și se pierduse totodată și „o posesiune aproape centenară de cultură nemțască“ (l. c. pag. 140). Se temeau grozav acești politicieni ca nu cumva, încetul cu încetul, să se poloniseze puținii Nemți și mulțimea de Jidani, cari locuiesc împrăștiati prin Galiția, și mai ales mulțimea Rutenilor din partea ei răsăriteană! Spre a scăpa și mîntui pre toți aceștia din ghiarele

„naționalismului polonesc“ și a'î păstrá pentru „cultura nemțască“ și pentru naționalismul nemțesc, pe de o parte, iar' pe de altá parte, dorința fierbinte și tendința serioasă și nestrámută de a ferí de atare pericol și de a salvá pe vecie centenara „cultură nemțască“ din Bucovina și pre Rutenii și Jídanií de acoleá dimpreună cu puținii, dará mult prețuiți Nemți de origine: íată motivul principal politic, care a determinat pre partidul naționalist nemțesc cu majoritate atunci în camera deputaților a Consiliului Împerial, ca să deie universității din Cernáuț un caracter curat nemțesc, iar' pre ministeriul acestui partid, ca să consimță la acest lucru, cu toate că în proiectul primitiv, aprobat de Majestatea Sa împáratul, nu se vorbiá despre vreun caracter special pentru această universitate.

O mică încurcalá în calculele politice culturale ale acestor politicieni naționaliști nemți erau Romínií, fiindcă unul dintre represíntanții lor din camera deputaților a Consiliului Împerial, Gíorgiú Hurmuzachi, avuse cutedarea ca să pretindá pentu noaúa universitate, dacă nu caracter romínesc, apoi măcar cîteva catedre paralele cu limba de docentare cea romínească. Se iscasc așadará oarecare temere în sufletul Nemților naționaliști ca nu cumva și acest noú focariú de „cultură și de știință nemțască“ să fie împresurat de Romínași „verđi ca stejarul“, și să pătascá apoi oarecîndva aceea ce pătiserá similarele focare din Leina și din Cracoviea, și de aceea luará precauțiunii de cu bună vreme și'î legiferará un caracter curat nemțesc!

Nu tot așá se temeáú ei de Ruteni, căci autorul numitei cărți đice despre dínșii (pag. 117) că ei, „dupá starea culturii lor, dreptcă nu pot pretinde vreo universitate proprie, dar' pot cere, cu tot dreptul, ca, dacă, pe căile lor de cultivare, vor fi necesitați să se alipeascá la vreun alt element, acest element să nu fie altul, decît numai cel nemțesc, carele represíntá o culturá mái superioará și limba împáráției. A se subordíná statului (= adecá a se face Neamț!) zace în firea împrejurárilor, este îndreptățit istoricește, și Rutenii primesc aceasta de bună voie, precînd ei s'ar sîmți vátamați în drepturile sale, garantate prin legile fundámintale politice, dacă ar fi siliți să se subordineđe elementului polonesc“.

Deci, Nemții naționaliști credeaú pre Ruteni capabili de desnaționalizare și'și propuserá, cu tot adinsul, ca să se folosascá de ei, parte, încontra Polonilor carií ajunserá, „pe calea desvoltării lor“, a se c o o r d i n á acum cu Nemții, parte, încontra Romínilor, carií tindeáú și tind într'acolo. Sub pretest dará de a ferí pre Ruteni de polonisare în Galiția și de romanisare în Bucovina, politicienií naționaliști nemți cercaú și cearcă toate chipurile și mijloacele de a'î îndepártá dela universitatea din Leina, unde áú catedre cu limba de docentare cea rutenească, decí posibilitatea de a se cultivá și desvoltá și ei, íntelectualicește, în graul sáú propriú național, și de a'í aduce, cu grámada, la universitatea nemțască din Cernáuț

și de a-i educa acolo nu atîta ca să fie bunî patrioți austriaci și naționaliști ruteni, cît mai virtos înfierbîntați luptători pentru triumful culturii și științii nemțești în resăritul imperiului. unde se crease acum, precum se exprimă autorul cărții numite, un „focariu de știință nemțască, ... ca punct de atragere pentru numeroasele elemente flotante ale răsăritului, elemente cari, după finea lucrurilor, cad în partea fiecărui factor care, cu preponderanță, năvălește asupra lor“ <sup>1)</sup> (pag. 117). Acesta samănă a fi fost motivul principal că se dispuse ca din cele douăzeci de stipendii ce erau create încă din anul 1850 pentru studenții universitarii ruteni din Galiția, zece să se acoarde acum celor ce vor studia în Cernăuț (pag. 124).

Pentru Romîni anumea nu se crease niciun stipendiū, poate de aceea, fiindcă se presupunea că ei, și fără de astfelū de nadă, tot se vor grăbi a se înscrie mulți la această universitate nemțască, neavînd alta romînească la îndămînă, și aceasta cu atîta mai virtos, fiindcă, prin un secol întreg, toată cultura Romînilor bucovineni fusese nemțască și di-reasă în sens nemțesc, și fiindcă ei o îmbrățișaseră cu plăcere și 'și-o însușiseră cu voie de nevoie. Romînii bucovineni se credeaū dară căștiigați pentru cultura nemțască; ba încă se presupunea că prin superioritatea și preponderanța culturii și științii nemțești și prin energia cu care purtătorii și susținătorii ei vor năvăli în sufletele studenților universitarii, se vor produce încă și alte minuni; de aceea și dîce autorul citatei cărți (pag. 117), că „pe calea aceasta s'ar puté mai cu tărie trage spre cultura nemțască Romîniū din țările vecine și s'ar face astfelū un pas spre recăștiigarea înrîurînții austriace de odinioară în aceste țări“.

Împrejurarea că inaugurarea universității Franciscosefine din Cernăuț se sərbă deodată cu iubileul împreunării de o sută de ani a Bucoviniū cu Austria, o interpretă autorul numitei cărți ca o garanție sigură, că drăgălașele sale visuri și aspirațiuni se vor realisa într'un viitorū cît mai apropiat; de aceea și dîce (pag. 128): „Astfelū a trecut în domeniul faptelor vędute ideea, cării'i multămește vîlăța sa noaūa creațiune și cării are să'i șervească ea. Însuflețirea patriotică a unei țări recunoscătoare a încunjurat leagănul noaūei universități; aceasta însa'si a apărut ca poamă coaptă a unei lucrări politice de o sută de ani, ca mărturie vie pentru succesele civilisătoare ale Austriei la răsărit. Prin acestea s'aū scos la iveală așaș îndată și problemele ei: precum stă lămurit innăntea privirilor secolul de vișcare politică neobosită, a căruia închietare se sərbătorîă, așaș se părăe fiecăruiă că și viitorū 'i se arată ca ușor de cunoscut, precum și marea misiune ce o are în el noaūa universitate. Ca în lumină limpede stă innăntea fiecărui ochiū jocul puterilor spiretuale cari vișcară aici“.

<sup>1)</sup> Eine Hochsätte deutscher Wissenschaft ... ein Attractionspunkt für die zahlreichen flottirenden Elemente des Ostens..., welche nach der Natur der Sache jedem mit Ueberlegenheit auf sie eindringenden Factor zufallen.

Cam apocaliptice, cam taînice apar unele locuri din binecugetata și adîncsîmțita scriere a D-rului Carol Lemayer, dar' fiecare din partidul Nemților naționalistî le pricepe cu deplină lămurire, și se ține cu stricteță de ideile și dorurile exprimate acolo, ca de o credință religioasă din cele mai înrădăcinate!

Abia după ce am citit această valoroasă carte, se lămurise în mintea mea pe deplin și se consolidase închipuița, că în învățămîntul public există nu numai un plan și un sistem adîncchipsuit și binedeterminat, dar' și o direcțiune anumită, cu un colorit special, mai mult naționalist nemțesc decît universal, atotnaționalist. Ba încă îmi dîceam că, dacă această direcțiune este încuibată la conducătoriî lui dela centru, ea trebuie să existe și să se manifeste încă mai pe față și mai cu tărie la dirigențiî lui de pe la periferie, de prin provincîi.

Acuma pricepeam mai cu temeiu, de ce „factoriî cu preponderanță“ în diregerea învățămîntului public din Bucovina se opunea, cu multă diplomăție, la întroducerea limbîi romînești, ca limbă învățămîntală, prin școlile secundare înființate la stăruința Romînilor și cu spese din fondul religionariu greco-oriental; de ce ei au stăruit cu multă energie ca să desființede, prin legea imperială din 14. Maiu 1869, școala primară profesională de mai înnăinte și să o statifice, să o dechîere, adecă de școală interconfesională și de stat, cu tendința ca să întroducă și într'însa limba nemțască, ca limbă a statului, precum o numiau ei; de ce ei „năvăliau“, cu o îndrăzneală uimitoare, asupra acestei școlî primare și veghiau cu agerime ca să nu se întroducă în ea, chîar decătră consiliul comunal, limba romînească acolo, unde nu o voiau ei. Tot principiul de „a năvăli cu preponderanță asupra așa numitelor elemente flotante din răsărit și de a face ca ele să cadă în partea sa“ determină pre Nemțiî naționalistî din dirigența învățămîntului public ca să întroducă limba nemțască chîar și în acele școlî, cari erau destinate ca să răspîndească cultura realistă și profesională în numeroasa clasă a agricultorilor și în aceea a meseriașilor și a comercianților!

Dieta Bucoviniî, încă în sesiunea sa din anul 1863, făcu un conclud pentru înființarea unei școlî de agricultură și de silvicultură, dar' nu'l aduse la îndeplinire. Stimulată fiind în anul 1868, în privința aceasta, decătră Soșietatea pentru cultura țării (Verein für Landeskultur), dieta adoptă în Optomvre 1868, în principiu, înființarea unei școlî pentru agricultură, iar' în Optomvre 1869 votă o lege pentru înființarea și susținerea ei, lege care se sancțiună în April 1870. Școala s'a și deschis apoi în Optomvre 1871. Ea eră destinată pentru agricultoriî Bucoviniî. Aceștiă sînt, mai exclusiv, numai Romîni și Ruteni. Eră dară prea firesc lucru ca în ea să se predeie învățătura în limba romînească și cea rutenească. Dar' cînd coleă, ce să vedî? Năvălitoriî culturali nu voră să știă de fapta necontestabilă, că un popor numai prin graful său național se poate

cultivă mai ușor și mai repede, și ajunge apoi la o treaptă mai naltă de prosperare, — și întroduseră și aici limba nemțască ca limbă învățămîntală. Din cauza aceasta, școala n'a produs pînă acum rezultatele ce se așteptau dela ea.

Tot cu scopul de a năvăli cu preponderanță asupra elementelor flo-tante s'a introdus limba nemțască și la școala de meserii din Cernăuț, activată în anul 1873, și în parte și la școala de lemnărit din Cîmpul-lung, deschisă în 1895, și la niște cursuri suplimentare pentru meseriași în Rădăuț și în Suceava și la școala de coșărcărie din Storojîneț, etc.

Se porcede cu plan și sistem, nu'i ce dîce!

### § 134. Un atac la existența universității Francisco-Iosefine, și o desbinare la ea.

Îndată după înființarea Almei Matre Francisco-Iosefine în Cernăuț, scrise Societatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. concurs pentru împărțirea la studenții universitari a unor stipendii din Fundăciunea Pumnuleană, și'l trimese rectorului universității spre publicare. Acesta însă respinse primirea și publicarea concursului pe temeiul că nu este scris nemțeste. Tot pe acest temeiu respingea și testimoniile de botez și de sărăcie, scrise romînește. Se credea că cu primirea acestora s'ar altera caracterul nemțesc al universității!

Nu numai atîta! Se găsi și un profesor, de viță germană, născut și crescut printre Romîni ardeleni, care socoti că și împlinește numai o sacră misiune, dacă va vesti, de pe catedră, audîtorilor săi setoși de cultură științifică: că Romîni sînt un popor de puțină valoare, fiindcă în istoria evolutivă a popoarelor ei n'ar fi arătat nicîo putere culturală, nu s'ar fi distins prin nimic; că ei numai de sine ar fi grijit cultivînd pămîntul, sau ocupîndu-se cu păstoritul animalelor domestice, și că toate cîte le-au avut și le au ca cultură intelectuală, ca artă, ca industrie, nu prin sine înșiși le-au produs și le susțin, ci prin alții, prin străini, și că de aceea mai bine ar face, dacă nu și-ar frămînta crierii cu tendinți naționaliste, cu idealuri naționale, căci acestea nu sînt pentru ei, nu se potrivesc cu puterile lor intelectuale!

Audîtorii miei se compunea și se compun din studenți dela tustrele facultățile universității Francisco-Iosefine. Cu unii din ei eram înnemurit, iar' alții, pentru diverse consultări, căuta să se întalneasă mai adeseori cu mine. Eră dară lucru preț firesc, ca ei să'mi împărtășască aceste re-versări sufletești atît de curioase și de surprinzătoare. Ei'mi le comunica cu îndignare; eu le ascultam cu uimire, și nu mă puteam reține ca să nu li spun, că în aceste doctrine nu zace atîta știință, cît mai multă tendință!

În urma acestei denegări a valorii poporistice și a meritelor istorice universale ale poporului romîn am căutat și eu să demustru audîtorilor

măi, în prelegerile mele asupra istoriei limbii și literaturii românești, și chiar publicului din țară prin publicarea din cînd în cînd a unor discursuri, că Romîni sînt, după sînge și după minte, urmași ai acelor Romani, cari au întemeiat imperiul roman răsăritean; că, după firea lucrurilor și după dreptate, ei sînguri sînt adevărații moștenitori ai acestui desființat imperiū; și că, de și au avut multe păcate, în urma cărora au degenerat cu mulțimea, și au suferit multe amaruri: totuș din cînd în cînd s'au trezit în ei puterea și conștiința strămoșască, care 'i-a împins, în mod neresistibil, la revindicarea drepturilor și a moștenirii strămoșești; că numai această putere și această conștiință a însuflețit în anul 963 pre frații David, Moisi, Aron și Samuil, fiii comitelui Șișman din Macedonia, ca să provoace o mișcare naționalistă romînească pentru restaurarea unui imperiū propriū; că tot acest geniū strămoșesc a fost puterea motrice, cînd niște deștindenți din acești eroi, frații Petru, Asan și Ioniță, din nou au pornit în anul 1185 altă mișcare naționalistă romînească, care a avut ca rezultat, pe de o parte, restaurarea așa numitului imperiū romîno-bulgar, iar' pe de altă parte, întemeierea în stînga Dunării de jos a doăue domniate romînești; că tot această conștiință strămoșască a dat dirigenților acestor doăue domniate tăria ca să'si apere, vitejește, noăuele vetre restaurate încontra atacurilor îndreptate asupra lor decătră Tatarī, Ungurī, Polonī și Turcī; că tot geniul strămoșesc a lucrat ca aceste doăue domniate romînești să nu se deie frînte de viclesugurile, de uneltirile și de furia contrarilor și dușmanilor săi de moarte; că iscusința unor dirigenți din aceste doăue domniate naționale, precum și eroismul admirabil al locuitorilor lor, au pus stavilă lățirii cuceririlor turcești în Europa și au contribuit, în mod eminent, la frîngerea puterii turcești precum pe ațurea așa și în anul 1683 la impresurarea Vienei; și că tot numai, prin geniul strămoșesc, au isbutit Romîni să'si unească în anul 1859 domniatele naționale, să elupte în anul 1877, prin vitejie, nedependența acestei noăue formațiunii politice și apoi să o proclame, în 14/26 Mart 1881, ca regat sub titlul de Romîniea! Aceste fapte mărețe, țiceam eu ca conciusiune, spulberă orice espunere și argumentare malițioasă despre nevăloarea istorică a Romînilor ca popor, despre neiscusința lor, sau despre zădărnicia idealurilor și a aspirațiunilor lor naționale!

Într'a 28. Faur 1884, tocmai în dîta în care avuseseiū nefericirea să înmormînted pre drăgălașa și pururea neuitata mea copilă, Eugenia, am trebuit să esamineed pre Ilie Cărauș, primul care s'a calificat la universitatea Francisco-Iosefină ca profesor de limba și literatura romînească și ca profesor de istorie și de geografie cu limba învețămîntală cea romînească, căci n'am fost cerut ca, din cauza acestei triste întîmplări, să se amîne pe altă dî esaminul fipsat de mai înnăinte. Am esaminat pre cāndidat romînește, de și comisarī nu pricepeaū o boabă măcar din această limbă. 'Mi se păreaū că nu sînt multămiți cu procedura mea, dară tăeură. După finea esaminului

însă, în particular, mă interpelă decanul, ca unul dintre comisari, că de ce n'am esaminat pre candidat nemțește, căci limba oficială a universității este cea nemțască, și fiindcă comisarii nu pricep românește. 'Î-am replicat că eă, ca esaminătorii și censorant, am să mă conving nu numai oride candidatul este versat cum se cade în specialitatea sa, dar' și oride ștăpînește saă nu pe deplin limba românească, și oride este el saă nu în stare să predele învățăceilor săi, românește, specialitatea din care se califică ca profesor, și că această convingere nu 'mă-o pot procură prin o esaminare în limba nemțască. A recunoscut interpelătorii mieă justeața și îndreptățirea argumintelor mele, dar' a adaus, că tot ar fi bine ca eă, spre salvarea caracterului universității, să daă și în nemțește măcar o întrebare doauă. Cu astădată nu m'am arătat încăpăținat, ei am promis ca pe viitorii săi împlinesc dorința.

Eraă pe timpul acesta cîțiva profesori universitari, veniți încoace de prin țările apusene ale împărăției, cari nu se sîmțiaă bine în Cernăuț, cari nu găslaă pe placul săă împrejurările politice și culturale din Bucovina, cari prevedeaă zădarnice sfortările partidului naționalist nemțesc de a face Nemți din toată suflarea nenemțască, cari socotiaă că se înjosesc dacă se vor prestă, cum se esprimaă ei, ca în grășă mînt cultural (als Culturdünger) pentru alte naționalități, și aceasta cu atita mai vîrtos, fiindcă și conaționali proprii de prin țările apusene ale împărăției încă aă tot așă de mare necesitate de îngrășămînt cultural. bun și ales. Din această causă unii din ei credeaă căși împlinesc numai o dătorință națională, dacă vor năzuî, din toate puterile, ca să fie strămutați la institutele de cultură mai superioară de prin țările nemțești. Ba încă se mai aflaă unii profesori dela facultatea filosofică, cari eraă departe de a împărtăși sperințele atît de optimiste ale D-rului Carol Lemayer în eficacitatea universității pentru prepărarea unui viitorii trandafirii pentru elementul nemțesc din răsăritul împărăției. Dincontra, aceștia vedeaă în esistența universității Francisco-Iosefine, pentru Nemți chiar un pericol, fiindcă ea ușură și facilită, într'un mod eminent, bucovinenilor îndigeni îmbrățisarea studiilor superioare și deci putința de a ajunge, mai curînd și mulți, în rîndul funcționarilor statului și a direge apoi și ei destinele culturale și politice ale patriei natale în armonie și în coordinare cu celealalte popoare constitutive ale împărăției. Acești profesori nu se sfiră de a aduce la discussiune în colegiul profesoral chiar strămutarea universității Francisco-Iosefine în vremea din țările apusene ale împărăției, și formulară următoarea propunere :

„Onorabile colegii profesoral!

„Considerînd că acū de ani dureaă la facultatea filosofică o mică frecvență, care în semestrul acesta a scădut chiar pînă la 16 auditori ordinari față cu 34 de estraordinari, precum și cu privire la referințele



generale din oraș și țară, cari, pe de o parte, opun investigațiilor științifice greutatea cele mai mari, pe de altă parte, fac ca petrecerea acolea să fie, în orice privință, una din cele mai nesuferibile, subscrișii propun: Colegiul profesoral dela facultatea filosofică să se adreseze către înaltul guveru, precum și către imbele camere ale Consiliului Imperial, spre a obține ca facultatea să fie strămutată într'un oraș din Austria apuseană, și, spre scopul acesta, să însărcineze o comisiune de trei membri, care să compună în privința aceasta o petițiune bine motivată.

„Cernăuț într'a. 4. Maiu 1884.

„Budinsky m. p. — Loserth m. p. — V. Graber m. p. — Supan m. p. — Strobl m. p. — Tangl m. p. — Migotti m. p.“

Această propunere a fost combătută de mine și de Dr. F. Zieglaue; cu toate acestea ea a fost primită cu mare majoritate, și trecută la protocolul ședinții în urma stăruinții mele, căci doriām s'o cunoască ministerul mai înainte de a fi adusă la îndeplinire. Luind ministerul din protocolul ședinții cunoștință despre această propunere nefastă, trebuie să fi fost foarte neplăcut și dureros impresionat, căci motorul și primul ei subscriitoru fu pedepsit pentru aceasta cu îndepărtarea sa îndată din profesorat, iar profesorul Dr. F. Zieglaue distins cu titlul de consilieru guvernial, fiindcă dictase la protocol o contrapropunere scrisă și de mine și apăraseră astfel generoasele și înaltele intențiuni ce le avusese Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I. cu înființarea acestei universități, carei poartă gloriosul Său nume. Prin această desaprobară s'a dovedit din nou că universitatea Francisco-Iosefină a fost creată, în prima linie, pentru încoronarea culturii poporăciunii îndigene și originare și ca dar împărătesc la iubileul împreunării de o sută de ani a Bucoviniu cu Austria, iar nu cu scopuri egoistice și cu vederi strîmpte, precum erau acelea ale partidului naționalist nemțesc, cu desăvîrșire egoistificat.

Altă faptă, nu mai puțin contrară cu largile și limpedile vederi și cu mărețele și generoasele intențiuni ale Majestății Sale împăratului și ducelui Francisc Iosif I., s'a deplinit, din nefericire, în anul 1889 și 1890. Pe atunci era în Bucovina, ca guvernătoru a doăua oară, baronul Felice Pino și, ca locoșitoru al său, contele Anton Pace. Îmbii aceștia practicau, cu rară cutedare, principiul năvălirii cu preponderanță asupra elementelor flotante, și chiar neflotante; pe lângă aceasta, ei samănă să fi nutrit în sufletele sale și niște simțăminte religioase ultraiste, așa numite ultramontane. Astfelu de simțăminte se găsea și pe la mulți dintre confesionalii romano-catolici din Bucovina. Aceștia nu vedeau cu ochi buni nici esistența facultății teologice dreptredincioase răsăritene, nici deplina armonie a facultăților lumene cu ea în ceea ce privia participarea oficială a universității la unele sărbări religioase oficiale. Se stăbilise adecă, chiar dela înființarea universității încoace, datina, ca la toate

solemnitățile religioase dinastice, precum și la unele sărbători mari ale confesiunii dreptcredincioase răsăritene, să participe represintanții facultăților și ai univerității, cu insigniile sale oficiale, la ceremoniile religioase săvârșite în biserica catedrală greco-orientală. Aceasta o făcea universitatea numai din colegială considerare către una din facultățile sale, către cea teologică, și cu privire la confesiunea majorității covârșitoare a poporăciunii bucovinene, pentru care era ea activată. Prin aceasta se întreține și se cultivă un simțămînt adevărat creștinesc, de iubire, de frăție și de toleranță pentru toate confesiunile. Împunsăturile și nesuferințele interconfesionale de mai înainte îți păreau că se tocesc și că dispar pe încetul, și că, în locul lor, întră respectul reciproc și convingerea că cu toții se închină la unul și acelaș Dumneșeu, de și nu cu toții și'l închipuiesc într'acelaș mod, nici nu'l adoară cu acelaș ceremonial bisericesc. Era o plăcere să veđi cum credincioșii diferitelor confesiuni se întâlneau la un loc pe la unele ceremonii religioase. Se dedea bun esîmplu în privința aceasta decătră bărbații luminați ai unui focariu de cultură superioară! Se apropiă decî împărăția cerească, unde domnește numai iubirea, frăție și armonie! Se roagă doară toți creștinii, fără deosebire de confesiune, în rugăciunea Domnească, pentru venirea pe pămînt a acestei împărății!

Dar'... „dracul nu face biserică, nici mănăstiri“, dîce un proverb romînesc. Se găsîră și aici spirete strîmpte, egoistificate și veninoase, cărorora nu li era pe plac această îndrumare spre frăție și spre armonie frățască întră moștenirea bunului traîu! Căutară decî să'si vîră codița, să zguduiască pînă secolari bucovineni, să turbure pacea din noața cristalizare și formațiune ce se prepară între elementele flotante din Bucovina, și să le aducă la un nou răsboi reciproc.

Nu știu de unde și pînă unde, dar' deodată se trezi rectoratul universității Francisco-Iosefine cu următoarea scrisoare nemțască dela guvernătorul Bucoviniî, pe care o împărtășesc aici pe romînește.

„Guvernul î. r. al Bucoviniî Nr. 1581 Praes.

„Mi-a părut ciudat că într'a 4. Optomvre a. c., la preainnalta sărbare onomastică a Majestății Sale î. și r. apostolice, senatul academic s'a absentat dela festivalul șerviciu dumneșesc ce s'a celebrat, din ansa aceasta, în biserica parohială romano-catolică de aici.

„Fiind însă că liturgia festivă ce se face în biserica romano-catolică, trebuie să fie privită ca sărbare principală oficială, este obligat senatul academic să apară acolea, corporativ și oficial, atît la preainnalta sărbare natală cît și la cea onomastică.

„Aceasta se aduce la cunoștința onoratului rectorat cu învitarea ca, pe viitorii, în înțelesul acesta să pună lucrul la cale.

„Se înțelege de sine că, prin aceasta, nu este eschis ca universitatea să participe și la serviciul dumnezeesc al altor confesiuni.

„Cernăuț într'a 22. Optomvre 1889.

„Președintele țării, î. r. P i n o, m. p.

„Cătră onoratul rectorat al universității î. r. Francisco-Iosefine, aici“.

Această ordonanță guvernială fû discutată decătră senatul academic în ședința sa din 7. Decemvre 1889, și provocă un conclus remonstrativ, care se înnăintă la ministeriū prin rēportul rectoral din 6. Faur 1890 Nr. 49.

Remarcabilă și semnificativă detot este decisiunea ce o căpētă senatul academic dela ministeriū prin intermediul guvernătorului Bucoviniī. İat'o trădusă romînește.

„Guvernul î. r. al Bucoviniī, Nr. 408 Praes.

„Pe temeiul unei î m p u t e r n i c i r i, ce'mi s'a dat de Esc. Sa ministrul de culte și de învățămînt cu emisul din 6. a l. c. Nr. 334, am onoare a împărtăși onoratului rectorat următoarele în privința participării senatului academic al universității Francisco-Iosefine la cerimoniile liturgice din ansa prea înnalteī sărbări onomastice și natale.

„Eū nu pot recunoaște ca valabile motivele cari s'aū adus înnăinte în rēportul din 6. Faur a. c. Nr. 49, prin care se aduceă la îndeplinire conclusul senatului din 7. Decemvre 1889, pentru participarea exclusivă a senatului academic la cerimonia liturgică din biserica catedrală greco-orientală din ansa prea înnalteī sărbări onomastice. Precum s'a îndegetat onoratului rectorat acū prin emisul guvernial de aici din 22. Optomvre 1889 Nr. 1581 Praes., trebuie, chîar cu privire la confesiunea de care se ține Majestatea Sa î. și r. apostolică, să fie privită ca sărbare principală aceă cerimonia liturgică, care se face în biserica romano-catolică atît la prea înnalta sărbare onomastică cît și la cea natală, și, decî, senatul academic, ca corporațiune, trebuie să participe într'această biserică la sărbarea din amîndoaūē țilele festive.

„Prin aceasta însă nu se împune acelor membri din senat, cari sînt de confesiunea greco-orientală, nici o necesitare ca să fie de față în biserica romano-catolică la această sărbare, ci mai vîrtos li rămîne rezervat, pentru persoana lor, ca să participe în biserica catedrală greco-orientală la prea înnalta sărbare onomastică.

„Într'acest înteles binevoiască onoratul rectorat să pună lucrul la cale.

„Cernăuț într'a 20. Mart 1890.

„Pentru președintele î. r. al țării: cons. aulic î. r. P a c e m. p.“

Guvernătorul țării știă că ministeriul de culte și învățămînt nu s'ar fi putut decide să deie o hotărîre încotra pracesē de pînă atunci,

de aceea ceru dela el împuternicirea ca, pe răspundere proprie, să decidă în cauza aceasta dupăcum ar crede el că ar fi mai favorabil pentru Nemți, și după cunoștința ce o are el despre factorii politicii din țară.

Prin această ordonanță, necombătută mai departe decâtă senatul academic, rămase universitatea cu caracter nu numai național nemțesc, dar' și confesional romano-catolic, revindicat, după cincisprădece ani de pracsă contrară, decâtă acela care, după espresiunea prea nimerită a D-rului C. Lemayer, „cu preponderanță“ a știut „dá năvală“ asupra unui blet „factor flotant“ din Orient.

Și în publicul cel mare produse ordonanța aceasta multă și mare uimire; mai ales confesionalii ortodocși orientali găsiău în ea o manifestare ostilă încontra sa din partea persoanei guvernătorului țării și o favoare deosebită pentru confesiunea romano-catolică, dar'... tăcură, fiindcă nu voiaū să aște și să înăsprească mai tare certele și urile interconfesionale și internaționale ce se zgîndăriaū cu multă insistență decâtă unui nepacincii și răuvoitori.

În timpul din urmă s'a manifestat chiar și printre unui studinți universitari neromîni o aplicare cutedătoare spre „năvăliri culturale“ nemțești, șișind și strigînd chiar „preat,“ cînd corul studinților universitari romîni, după cîntarea primei strofe nemțești din imnul poporal austriac, aū întonat această strofă și în romînește la sərbarea, în aula universității, în 2. Decemvre 1898, a jubileului de cincideci de ani de glorioasă domnie a Majestății Sale împăratului Francisc Iosif I.

### § 135. Răsunete de 'ndoctrinare, și ziduri de-apărare.

Cultura centenară nemțască a Romînilor bucovineni pregătise de minune terenul pentru noii năvălitori culturali cu preponderanță și cu impetuositate. Neamțul de mai înnainte venise în țară cu o cultură personală mai estinsă, cu deprinderi mai călite și mai înrădăcinate pentru o viață soțială ordonată; fiecare din ei avea cîte o profesiune proprie, cîte o meserie deosebită, cîte vreo iscusință particulară; ei puteau fi dară întrebunțați, cu bun succes, la cîte vreo funcțiune din noaūa organizare a Bucovinii. Aceste calități li deteră curînd un avînt în ochii indigenilor, fiindcă aceștia de dînșii mai cu deosebire se folosiău la îndestularea trebuinților viaței lor mai cu tichă.

Cei mai mulți „Nemți“, căci așa numiaū Romîni pre oricare venetic străin, dară creștin, la sosirea lor în țară, erau săraci, lipiți pămîntului; dintre meseriași sosiaū mulți cu niște cărucioare trase de cîni și cu păpuți de lemn, bocînci, în picioare, de unde și porecla de bocîncariū. Prin sîrguință și muncă însă își îmbunătățiaū încurînd starea, și prindeau a trăi mult mai comod și mai cu tichă decît chiar indigenii. Cu toate acestea, conștienți încă de ticăloșia de mai înnainte, se arătau modești și recunoscători cătră indigenii, în mijlocul cărora ajunseseră la atîta

bine, de și erau mai superiori în meserii, în comerț și în cultură intelectuală. Ei deprindeau graiul îndigenilor și se foloseau de el cu plăcere. Această purtare condescendentă și binevoitoare a acestor așa numiți Nemți stătornicise între ei și poporul îndigean o bună înțelegere și un trai plăcut, și ar fi rămas și mai departe tot așa, dacă nu s'ar fi ivit curentul naționalist nemțesc cel cu năvala lui plină de preponderanță și de împetușitate!

Din nefericire, liniștea este acum cu desăvârșire turburată, pînă la o noaună cîntărire și echilibrare a puterilor, a energiilor, cari dirig viața soțială omenească.

Cu mulțămire însă constat că Romîniî aū conștiința de noaūa situațiune în care se află, că vîd cu limpede pericolele ce îi amerință, și că aū luat și iaū toate măsurile necesare, toate precauțiunile trebuincioase spre delăturarea lor. Bărbați providențialî lucră cu devotare și cu abnegare în privința aceasta. O, de ar fi numai încunjurați și securdați decătră mulți, dacă nu se poate chiar decătră toți aceia cari se sîmțesc năvăliți!

Dar' apărarea merge cu anevoie, cu greu, și greu detot, fiindcă mai există încă printre Romîniî bucovinenî unî, buimăciți de cultura străină, cari se consideră nu numai pre sine personal mai inferiori decît pre străini, dar' cari presupun că nici alții dintre ei n'ar fi în stare să opună noaūelor năvăliri cîte o inimă neînfrîntă și cîte o minte deșteaptă și ageră. Și astăzi se mai aude pe la unî valetul că ce putem noi face, singuri de sine, pentru scăparea noastră, că sîntem copleșiți detot, că nu î mîntuire, și că trebuie să lăsăm lucrurilor cursul lor!

O, debilitatea debilităților! Dar' și dobitocul se opune cînd este năvălit de altul; și viermele își rădică capul cînd este călcat!

Mai găsești încă pre alții deprinși cu tiena, cu comoditatea, sfoși preste măsură la orice opunere; aceștia îți repeșesc: Da cum ne putem noi opune puterii; puterea ne strivește! — Aceștia, bieții, uită, saū nu sîmțesc, că și într'inșii este putere, că și în ei există energie, că și ei aū minte, și că n'aū alta de făcut decît să'si manifeste aceste calități, cari, în mulți din ei, sînt chiar mai superioare decît ale adversarilor.

Mai întîmpini iarăș pre alții blîndi, buni, iubitori de pace. Aceștia, la orice mișcare de apărare, la orice măsură de precauțiune, îți șoptesc cu înfioarare: Da ce-or țice străiniî? Da ce-or țice cei de pe lîngă Ceremuș și Nistru? — Aceștia, sărmanî, nu se mai pot întrebă, că ce-or țice Romîniî, fiindcă sîmțirea romînească 'i-a părăsit demult, sufletul romînesc a zburat dintr'inșii, saū a fost buimăcit și împăinjenit de doctrine false, răuvoitoare!

Mai dai în fine și de aceia cari, punînd piciorul pe cîte un fuștel din scara vieții soțiale, se uită în sus, admiră lungimea ei, zăresc în vîrf tronînd Deetatea care împărțește bunătățile lumii printre bieții

muritorii. — Pre aceștia îi apucă un dor nestîns ca să se urce și ei cît de sus pe scară, ca și ei să vină mai la lumină, că și ei să fie încunjurați de splendoare, și apoi, pătrunși de pietate, încep a adora atotputernicia deoseacă, a'î împlora grația pentru sine, și a îndemna pre tot omul ca să 'i se supună, și, la rîndul lor, să împloare și ei grația acestei atotputernicii!

Aceste răsunete lugubre, păcate ale unei direcțiuni culturale greșite și nepriincioase, păcate ale unei firii slăbănogite, n'au încetat încă, se mai aud, din nefericire, și astăzi pe la adorătorii mărimii și ai măririi.

Cu toate acestea ticăiri particulare, noii năvălitori culturali cu preponderanță și cu împetușitate n'au găsit cîmpii părăsite. În fața lor, și alături cu nemernecii din tabăra proprie, s'au aflat neconținut Romînași cu stea în frunte, cu foc sacru în inimă și cu sînge viu și cald prin vine, însufleții neîncetat de geniul binelui, de geniul deplinătății și al deplinirilor, de geniul liberei dispunerii și al înfrățirii, de geniul universal dumnezeesc și de cel particular romînesc, bărbați cari pururea au nutrit în sufletul său germinii vieteii propriie naționale, precum și năzuința, zelul, de a o întreține, de a o cultiva și desvoltă. Aceștia au înființat, ici colea prin Bucovina, centre de întrunire pentru învioșarea acestei vietei, pentru pulsarea sucurilor ei prin toți membrii corpului național, și pentru solidarizarea tuturoră întru apărarea și desvoltarea acestei vietei. Dintre aceste vetre de cultură, pelîngă desnumita Soțietate pentru cult. și lit. rom. în Buc., carea, din anul 1896 încoace întreține încă și un Internat de băiați în Cernăuț, înființat prin colecte, numesc aice, după vechimea lor, numai pre vro cîteva, pre cele mai valabile și cu activitate mai multiplă și mai generală, pre soțietățile studințești universitare din Cernăuț, „Junimea“ cu activitate din anul 1878, și pre „Academia Ortodoxă“ înființată în anul 1884; pre soțietățile pentru cîntări romînești, una generală, „Armonia“ cu activitate din anul 1881, și alta a cantorilor bisericești, numită „Psaltul“ în 1890, și din 1892 încoace „Lumina“; pre soțietatea politică „Concordia“ înființată în anul 1881; pre valoroasa soțietate „Școala Romîna“, înființată în anul 1883 cu sediul principal în Suceava, dar' cu filiale prin toate celealalte orașe și țîrguri și chiar și prin unele sate; pre „Soțietatea Arheologică“ din 1886; pre „Clubul Romîn“ din Suceava cu activitate din 1887; pre „Soțietatea Doamnelor Romîne“ cu activitate rodnică din anul 1891 încoace, cu filiale prin orașe, țîrguri și prin unele sate, și cu un „Internat de fetițe“ în Cernăuț, deschis în Septemvre 1894.

Cabinete de lectură, unele din ele și cu scopul de a veni într'ajutoriu copiilor săraci dela școala locală, încă există de vro 25 de ani încoace. Cel mai vechiu este „Dragoș“ în Volovăț din 1877, și apoi „Dumbrava Roșie“ în Boian din 1883. Numărul lor sporește în mod îmbucurătoriu cu desebire din anul 1888 încoace.

Toate aceste Soțietăți sînt pe atîtea cetățui culturale de apărare, opuse năvălitorilor cu tendinți înstrăinătoare. Acelea dintre ele, cari sînt aședate pe temelii solide, și ai cărora ostași sînt pătrunși pînă la însuflețire de scopul ce se urmărește, își împlinesc cu laudă misiunea, precînd acelea cu temelii șubrede și cu ostași fricoși sînt surpate de năvălitorî, saũ dispar prin neactivitate.

### § 136. Bucuriî, nenorocirî și griji familiare.

Curînd după cãsătoriea mea, anumea în Noemvre 1872, m'am strămutat într'o locuință foarte modestă, cu doauă camere și o culină, în strada Domnească de sus Nr. 485. Petreceam aice în ticiă și voie bună cu soțiea, fără de a sîmți trebuință de alte distrageri; mă vizitam mai numai cu cumnatul mieũ, și mă informam din căiți despre firea femeiască cum desvoaltă ea concepțiunile sale omeniste.

În a opta lună după cununie, dintr'o mică nebagare de samă, sîmți soțiea mea că mai de timpuriũ are să devină mamă. Luaũ toate precauțiunile necesare. Momentul eră grav, grija reciprocă mare, nedumerirea la culme, fiindcă nu eram esperți. Neliniștea soției tot creșteá; nu voia să se deslipească de mine; a pretins ea necontentit să fiũ pelîngă dînsa. Această dorința a avut'o și în alte dăți sub asemeni împrejurări. Eũ mă conformam cu plăcere dorinței ei! Am asistat decî în emoțiuni neîncetate, tot din ce în ce mai mari și foarte neliniștitoare, fiindcă sublimul act al desprinderii finții dragălașe și dorite, din cuibul concepțiunii sale, se tot îndelungá, încontra așteptării. Dumneđeũ ajutá! Apărũ un fêt frumos, care se anunțá îndată cu un cuveaũ! Începuseũ a mă învoioșá, dar' soțiea mea rãmase și mai departe în dureri cumplite și foarte neliniștită, fiindcă slăbise. Se făcură cercetări asupra causei durerilor neîncetate și se descoperi că mai este încă și alt pușor, care cearcă să iasă din cuib. Mă îngrijoraiũ acuma și eũ; prinseũ a îmbărlătată pre soțiea mea și a împlorá, în taînă, cu rugă fferbinte ajutoriul lui Dumneđeũ. După mai bine de o oară de amare suferinți și de mortificătoare emoțiuni se mai anunțá, cu un cuveaũ, alt fêt frumos! Soțiea se liniști îndată, prinse a se înviorá la față și a se interesá de fețiĩ săi. Bucuriea își sãrbá, triumfătoare, intrarea sa în sufletele asistenților. Eră într'o Simbătă; în ajunul Bunei Vestiri, într'a 24. Mart (5. April) 1873.

În decursul nașterii, cînd nedumeririle eraũ mai îngrijitoare, făcuũ un act de bun creștin, și rostiũ, în taînă, formula botezului cu numele de Romul dacă va fi fêt, și de Mariea, dacă va fi fată, pentru cel dintiũ, iar' pentru al doile cu numele de Rem, saũ Mariea. Ce surprindere mare, ce bururie rară cînd mă încredințaiũ că gemenii sînt feți! Zburaiũ îndată, cu închipuirea mea, la începuturile împărăției romane, și, mulțamînd bunului Dumneđeũ, învocaũ pre Iarii străbuni ca să adumbrească, cu geniul lor, pre fețiĩ miei, și să li însufle, pentru întreaga lor viațá, virtuțile

strămoșești și idealurile întemeietorilor împărăției romane! Bucuria noastră o împărtășii îndatamare socrilor și frații-miești, prin răvașe scrise cu avânt.

Moșa, îngrijorată și ea de soartea noilor oaspeți, botează încă în taină, fără de știrea mea, pre feții așteptați, pre unul Ion, pre celalalt Modest. Cel cu numele de Romul-Ion a răpăosat chiar a doăna și spre nespusa mea părere de rău și spre adîncea mea întristare; mult timp 'l-am mai jălit cu durere; și astăzi încă nu 'l pot uită, drăgălașul! Lui Rem-Modest 'i s'aū citit rugăciunile de botez într'a 27. Mart (8. April) 1873, rēminîndu' i acest nume duplu din cauză, fiindcă nu se putuse constată care din noi doi, mai întîiu, a rostit asupra născîndilor formula botezului. Nănași a avūt pre Dr. Emanuil Seleschi și pre doamna Ileana Torn.

Dē și reținut a casă de împrejurările familiare, totuș am plecat la Viena într'a 20. Maiū 1873 st. n., ca membru într'o deputațiune compusă din domni: Gîorgiū Hurmuzachi, egumeni Ghideon Constantinovicū de Greul și Arcadiū Ciupercovicū, protopopi Gîorgiū Grigorovicū și Dumitru Cozub, parohii Mihaīū Constantinovicū și Ion Mandășevschi, baronul Niculaīū Mustăța și catehetul Mihaīū Calinescul. Aceasta aveă să solicite de la împăratul, de la ministrul-președinte și de la cel de culte și învățămînt, activarea congresului bisericesc, conces prin o preainnaltă rezoluțiune și o lege electorală. La dorința baronului N. Mustăța său luminotipiat membrii acestei deputațiuni, spre amintire. Într'a 2. Juniū m'am întors a casă. Aici am găsit pre soțiea mea foarte debilă; n'aveă deajuns lapte propriu spre a'și nutri ficiorașul, dar' nici nu voia să 'l încredințe de altor mîni străine și să 'i deie de supt la o mamcă, din care cauză fū întărcat îndată și nutrit cu lapte de vacă.

După optsprădece luni, într'o Duminică spre Luni, într'a 30. Septevre (12 Optovvre) 1874, într'o casă din strada lui Francisc Nr. 1300/b, deveni soțiea mea iarăș mamă, tot cu un ficioraș; de astădată mai ușor și cu bine. Îi deteiu numele de Trăian cu dorința vie, ca geniul acestui distins și bun împărat roman să inspire de neîncetat pre noul său omonim spre virtuți alese și spre fapte mărețe. Vedeam în el pre eroul unor cuceriri culturale în viitoriu, pentru sine și neamul său; 'l-am botezat în următoarea mea di natală, punîndu' i ca nănași pre arhimandritul Veniamin Iliuș și pre doamna Ileana Torn.

Nu se împlinise încă bine anul, și soțiea mea deveni iarăș născătoare, tot de un ficioraș, Joi într'a 4/16 Septevre 1875, cu astă dată în altă locuință din strada Francisc Nr. 1317. Îl botezărăm tot în următoarea mea di natală, asistînd ca nănași arhimandritul Veniamin Iliuș și doamna Ileana Torn, și 'i puserăm numele de Decebal, spre a învoca asupra lui, ca geniū tutelariū, pre majestoasa umbră a marelui eroū al Daciei Traiane, despre care publicaseiū, în anul 1868, în Foaiea Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc., IV. pag. 158--160, un articolaș ieșit din măiastra



peană a lui Alecu Russo, sub titlul de „Decebal și Ștefan cel Mare“. Stimam mult pre Daci pentru deșteptăciunea și năzuința lor spre cultură și organizare soțială și pentru rara lor vitejie și pentru vioiul lor simț de demnitate națională.

La cincisprădece luni după acest îmbucurătoriu evenemînt familiar, tot în locuința de mai sus, Duminecă demineata, într'a 5/17 Decemvre 1876, mă făcú soțiea din nou tată; și de astădată tot cu un făt frumos. Eram voios; îmi venia a crede că bunul Dumnezeu și geniul tutelarî aș grație cu mine, și că vor să'și creede interpretători fideli pentru înnaltele lor intențiuni și scopuri umanitare! Chiar înnăainte de născutul feților, cugetam la cîte un eroi din istoria națională, destinînd numele lui pentru noul pămîntean ce îl așteptam cu dor. Cu astădată luaîu numele legendarului eroi care, după tradițiune, a întemeiat domniatul Țării Romînești. Boteđaiū dară, în dîua natală a soției mele, în 3/15 Mart 1877, pre noul drăgălaș cu numele de Radu, avînd ca cumătri tot pre arhimandritul Veniamin Iliuț și pre doamna Ileana Torn.

Trecură doauădeci de luni la mijloc, cînd iată, într'o Vineri după ameađăđi, într'a 18/30 August 1878, făcú soțiea mea să apară în familie un nou făt frumos, cu astădată însă în casa mea proprie din strada Îngustă s. Sbiera Nr. 1341/a. Alesandru cel Bun, organizătorul Moldovii și apărătorul ortodocsiei în ea, eră menit ca să împrumute noînăscutului numele său. Și acest făt frumos fú boteđat în următoarea mea dî natală, avînd ca nănași pre arhimandritul Veniamin Iliuț și pre domnișoara Ana Sbiera, fiica frățiini-mieū Niculaū.

Nu se strecurară deplin doauădeci de luni, și, iată, că 'mi se împlinî un vis. Într'o Vineri, într'a 14/26 Mart 1880, soțiea mea născú un îngeraș de copilită; o boteđarăm în Martia Paștilor, dîndu'î numele visat de Eugenia (Ninița) și avînd ca nănași pentru copilită tot pre arhimandritul Veniamin Iliuț și pre doamna Ileana Torn.

La anul după această naștere, soțiea mea avea iarăș sperinți drăgălașe, dar' aceste așteptări nu se împliniră cu bine. Pelîngă alte nebăgări de samă, ansă la nimicirea acestei concepțiunii omaniste dete, între altele, și moartea bunului și blîndului mieū soceru, Mihaîū Nedelcu, în-tîmplată în Poieni într'a 19/31 Mart 1881 și mult jêlită de soțiea mea. El eră născut în anul 1818. Soacră-mea, Rachila, născută în 3/15 Juliū 1825, se strămută la Cernăuț și petrecú acolo, cînd la mine, cînd la cumnatul mieū, pînăce rēpăosă și ea, în casa mea, într'a 25. August (6. Septemvre) 1891, tînguită de noi toți, căci bună și priincioasă a mai fost!

Tocmai la doi anî și jumătate dela nașterea Eugeniei, Marti într'a 14/26. Septemvre 1882, în dîua Crucii, iarăș conform visului, mă fericef soțiea cu alt îngeraș de fetiță; pre aceasta o boteđarăm în următoarea

mea și natală cu numele visat de Eudocsia (Uța), asistînd ca nănași Veniamin Iliuț și Ileana Torn.

De viața acestor deașe îngerase însă n'avurăm parte. Eudocsia repăosă la dece luni după naștere, într'a 11/23. Juliu 1883, iar' Eugenia într'a 15/27. Faur 1884.

Le-am înmormîntat în fînterimul noș din Cernăuț într'o criptă familiară, pe fața monumîntului căriia, pe o tablă de marmoră, am lăsat să se graveze următoarele șiruri :

Din neființă, oame, abia te-ai deșteptat,  
Abia ai conștiință de cîte-au fost și sînt,  
Cînd, iată, morbul dușman, în corpu'ți furișat,  
Din noș te-anihilează, te face iar' pămînt !

Ideea este numai aceea ce nu pîere.  
Ea dară să ni fie a noastră mîngăiere !  
Căci cine în viață ideea o urmează,  
Acela cu ideea neconținut viață.

Deci, cat' aici în lume să'ți faci un nume bun,  
Sporind cu ne'ncetare tot binele comun !

Zborul acestor îngerasi din mijlocul nostru a lăsat în sufletul mîeu o durere nedescriptibilă și o jale atît de adîncă încît și astăzi plîng după ele cînd îmi amintesc chipurile lor drăgălașe și îmbucurătorul avînt ce îl luase Eugenia în desvoltarea sa, cercetînd grădina de copii ! Mai adeseori mă tînguiam de această pierdere nereparabilă înnăntea întimilor mîei amici, cari căutaș să mă mîngăie, dară înzădar. Unul dintre aceștia, profesorul și poetul Vasile Bumbac, îmi trimise ca grătulare de anul noș 1887, următoarele șire : „Pentru cei bătrîni-tineri : sănătate și fericire într'u mulți, mulți, mulți ani ! Iară pentru cei tineri :

- |  |  |
|--|--|
| 1. „Îngerii la ceriș se suie,<br>Lumea lor nu'î pe pămînt<br>Pentru îngerii aici nu e<br>Nici viață, nici mormînt. | 3. „Pe pămînt viața'î luptă ;<br>Luptele's pentru voinicî ;<br>Îngerii din ceriș ajută<br>A 'nfrîna pe inimici.        |
| 2. „Fericii părinții care,<br>Sus în ceriș, îngerii au<br>Cari la sacrele altare<br>Rugă fac și jertfă dau !       | 4. „Rem trăiască și-Alexandru,<br>Decebal și cu Trăian,<br>Și cu ei viteazul Radu :<br>Și-apoi, vai de-orice dușman !“ |

La această amabilă scrisoare am răspuns iubitului mîeu amic cu o destăinuire relativă la concepțiunea și nașterea drăgălașelor și neuitatelor mele copilițe. Iat'o !

## „Îubite Amice!

„Gratularea D-Tale dela anul nou 1887 a atins una din coardele cele mai simțitoare și mai vibrante ale inimii mele. Ai vorbit în ea, în graiul D-Tale poetic și răpitoriu, despre drăgălașele și neuitățile mele copilite, despre îngerii din ceriuri și despre voinicii mîei de pe pămînt! Hei, frățică dragă! Îngerii mîei din ceriuri, zburînd într'acolo, au răpit cu sine și cîte-o bucată din inima mea! Ei au lăsat un gol neîmplinibil și o durere nestînsă în urma lor! Îți mărturisesc că și astăzi nu pot uita pre prea îubitele mele drăgălașe, pre scumpele și prețioasele mele odorașe, pre Ninița și pre Uța mea! Ele erau atît de frumoșele, atît de cumincioare, atît de atrăgătoare și de răpitoare, încît cu greș de li-ai fi fost găsît părechie sub soare! Cu vro doi ani înnainte de nașterea lor, printr'un vis misterios, în care Sînta Vinere s. Paraschiva jucă un rol principal, am căpătat veste despre sosirea lor viitoare. Sînta Vinere îmi spuneă că voiu căpăta doauă fetițe, gingașe și frumoase, și să nu mă îngrijesc de ele, căci vor intra în case mari și în familii alese, și cîte mai multe de acestea! În oare de slăbiciune am vedit altora visul mîeu despre ele! Poate că prin aceasta le-am spus la ochi rîi; le-am deochiat, si li s'au curmat firul vișetii! Și 'ntr'adevăr, au fost și ochi rîi cari s'au uitat la ele; am observat aceasta! Mulți se minunau de ele, de chipal lor cel scris, de gingășiea și de istețiea lor! Atunci copilitele, neputînd suferi căutătura admirătorilor, deviniau neliniștite și, ca săgetate, își ascundeau fața, sau fugiau din năntea lor. Copilița cea mai mică, Uța (Eudocsiea), a murit de dece luni, iar' cea mai mărișoară, Ninița (Eugenia), de aproape patru ani. Aceasta împlă acum la grădina de copii, deprinsese o mulțime de cîntece și de jocuri, întreceă chiar pre frățiorul ei nemijlocit mai mare, pre Alesandru; și se făcuse atîta de cumincioară, încît vorbiă ca și un bătrîn, și, prin cîntecele cele multe ce le învățase, prin jocurile ce le esecută și prin observările județioase ce le făcea, distrăgeă și desfătă o soțietate întreagă, orcît de număroasă ar fi fost ea. Mulți se minunau de cîte vedeau și aușiau dela dînsa. Noi, părinții, ne bucuram din inimă, dară și tremuram, căci ne temeam de viața copilei, de ochi rîi! Și de ce ne-am temut, de aceea n'am scăpat! Ele au zburat din mijlocul nostru, iar' noi am rămas fripți și arși, cu durerea în inimă și cu dorul în sîn! Of! amară e pentru părinți pierderea copiilor, mai ales cînd aceștia au fost iubiți și au și meritat îubirea părințescă!

„Din acestea vei înțelege, îubite Amice, ce împresiune gingașă și dușoasă a trebuit să facă amabila D-Tale poesoară de gratulare, asupra inimilor noastre pline de jale! Îți mulțămesc din tot sufletul pentru ea, căci ni va șervi de balsam pentru ranele noastre! Ca recompensă pentru aceasta și ca mîngăiare în viitoriu Îți dorese un copilaș în decursul anului acestuia, dară să aibi parte de el pentru totdeauna!

Multe sălutări din partea noastră Doamnei, iar' pre D-Ta Te îmbrățișeș și Te sărut cu dușoșie, rēmīnīnd īn

„Cernăuș īntr'a 22. Ianuarīū 1887

„al D-Tale devotat, Dr. I. G. Sbīera“.

Durerile sufleteshī pentru pīdererea acestor doi īngerașī, precum șī grijile multiple și mari pentru debilitatea mea corporală, ce prinse a se manifestā mai ales de pe la anul 1877 īncoace īntr'un mod neliniștitorū, avurā īncā o īnfrīnīșā rea asupra organismului soșiei mele; īī slābirā nerviī și'ī scāđurā puterile. Prin vro trei ani dearīndul, ea ajunse a nu mai putē țīne și desvoltā pīnā la maturitate plāsmuirile noastre omeniste. Se īnfiripā īnsā curīnd și aduse la ivealā un nou fēt frumos, īntr'a 19/31 Mart 1887, pre care īl hoteđarām Mīercuri dupā Paști, īntr'a 8/20. April, luīndu'ī ca nānaș pre frate-mieū Niculaū, și dīndu'ī numele de Mihaīū, dupā numele marelui concepționist și viteaz al Romīnilor, cu dorința vie ca neīncetat sā fie īnspirat, toatā viīața sa, de genīul acestui mare cutedātorū și strālucit eroū!

Acuma credeam cā vom putē urmā mai departe reproducerea nominalā a ilustrațiinnilor istoriei romīnești pīnā īn timpurile moderne, dar' Provedīnța a đīs: Destul pentru voi! Grijīți și ferīți de rele pre cīți īī aveți!

*Mamā rarā.*

Chīar īn primul an al cāsātoriei mele am cunoscut, ce amabilā, ce devotatā și armonioasā soșie am sā am, fiindcā ea neīncetat īși cīntāriā cugetāriile sale cu ale mele, le echilibrā și apoi īși arētā īncrēderea īn socotīnșile și chipsuirile mele, conformīndu-se lor. Dragostea ce o manifestā pentru primul ei copil, grija necontenitā ce o aveā pentru el, și sacrificiile de rēpaos ce, fārā cīrtealā, le aduceā pentru dīnsul, īmī vōdeāū și pentru viitorii sāi feși pre maīca cea mai gingașā, cea mai dușoasā și grijulie fārā marginū. Dintru īnceput, pre mine mē cam stinghierīāū, īn liniștea mea, stīrnirile nopturnē ale copilașilor; pre soșiea mea īnsā n'ō stīnjinīāū, nici n'ō supēraū, sāū cel pușin nu manifestā aceasta. La prima strigare a copilașilor, ea tresāriā, se treziā īndatā și grijliā de ei cu o nespūsā frāgeđime și cu un devotāmīnt rar. Rābdā și suferiā, bīata, īn tēcere, orīdecīteorī s'ar fi īntīmplat aceasā pe noapte, și se īntīmplā foarte de multe orī, mai ales atunci cīnd se īnmulșiserā feși, sāū cīnd nu li erā pe cale cīte una alta. Orīcīt de tare s'ar fi trudit și obosīt, ea tēcēā, suferiā și gāsīā totdeauna o mulțāmire sufleteescā īn ogoirea, īn sānātatea și īn prosperarea dragilor sāi feși, și un īmbold ca cu resēm̄nare sā continue și mai departe a'și īmplīnī dātorīnșā mameescā. Cu grābire și cu voīe bunā renunță la orice plācere și distragere, īn casā sāū īn afarā, numai ca sā steie neīncetat de toīul dragilor sāi fīi și sā veghīeđe cu agerime asupra lor, ca sā nu li se īntīmple vreo nenorocire. Am admirat adeseorī īn soșiea mea pre mama idealisatā, fārā sīmș de sīne cīnd erā vorba de grija copilului, chīar și atunci cīnd copilul erā mare și īn stare

la grijă însuși de sine și de trebuințele sale. Dumnezeu a recompensat-o pentru această veghere necurmată, căci toți copiii ei au rămas precum binenăscuți, așa și binedesvoltați în organismul lor. De-ar fi și ei, la rândul său, tot cu aceeași devotare și grijă pentru dînsa!

Mie încă îmi erau dragi copiii, poate de aceea că și la părinți am fost cam mulțșorî împreună, și că eă tot necurmat și mai mult cu copii avuseser de lucru. Îmi dîceam nu odată în sufletul mîeu: 'Ți-a dat Dumnezeu făptură din făptura ta; crește'ți-o și direge'ți-o dupăcum veți crede că va fi mai bine și mai folositorî pentru dînsa. Poate cu aceasta veți isbuti mai ușor și mai bine, decît ai fost în stare să scoți la capăt cu făpturile altora, ajunse sub creșterea și diregerea ta! Începuî dară a'i deprinde cu graîu din rostul mîeu și a li ațîță mîntea cu cugetări din mîntea mea și a li îndreptă pașî spre căi, pre cari eă le-am găsit, în viața mea, mai netede, mai scurte și mai sigure. Întru cît am fost iscusît în privința aceasta și am isbutit, viitorul va arătă!

#### *Casa proprie.*

Cu cît mi se înmulțiau drăgălașii, cu atîta și îndecit mai mult mă impresurau grijile și nevoile. Nesiguritatea că și greutatea pozițiunii mele soțiale dintre anii 1875 și 1881 mă neliniștiaă nu odată, îmi pricinuaă oare amare și'mî secaaă puterile. Mă înmorboșam nu arareori din cauza aceasta, ca și din alte erori sanitare. Mai ales cugetarea că ce va face soțiea cu atîția copii pe lîngă sine cînd eă aș închide ochii pentru vecie, precum și închipuința că ei pre mine mă vor privi ca causă a neajunsurilor, a nevoilor și necazurilor lor, mă mortificaă mai adeseori. Pe timpul acesta nu eram încă pensionabil, deci viitorîul familiei mele se află neasigurat cu desăvîrșire și rămas pe sama întîmplărilor! Am trebuit dară să caut chipuri și mijloace și să cerc diverse combinări ca să ies din această penibilă stare sufletească, și să asigured familiei mele un punct de rađim pe pămînt, și anumea în Cernăuț. Am reușit în anul 1877, în Optomvre, să li las un cuib propriu, să li cumpăr o casă cu o grădinuță într'o stradă lăaturală, Îngustă, Nr. 1341/A. Mă liniștiseă prin aceasta sufletește, dar' trupește ajunseser într'o stare foarte critică; și iată cum!

#### *O înmorboșare periculoasă.*

În Juliū 1877 m'am dus cu familia mea la socrî, unde am petrecut cu bine pînă la finea lui August. Cînd m'am pornit cu trăsura îndărăpt spre Cernăuț, într'o dimineață foarte răcoroasă, bătea delă munte un vîntșor tare aspru. Am învălit bine pre copii și pre soție, iar de mine, care stam cu partea stîngă în butul vîntșorului, n'am prea băgat sama. Într'un tărđiū am simțit deodată într'această parte a trupului o răceală mare și un felū de înțepeneală. M'am învălit acuma și eă cît am putut, dar' răceala a continuat a esistă. A casă am luat precauțiunî încontra acestei răceli grabnice, dar' se vede că nu îndeajuns, căci de aci înnăinte am tot simțit o înțepeneală și dureri în mușchii corpului din partea stîngă, mai

ales cînd erá umed, saú cînd aveá sá se schimbe timpul. Contractaseiú un reumatism de mușchi, care 'mí-a căusat, prin vro optsprádece ani, multe, mari și, uneori, foarte serioase și periculoase dureri și suferinți. Mě temeam sá nu rămîn paralisat !

În anul 1878 spre 1879 îmi pierduseiú detot gustul la mîncare, și cît mîncam, nu asimilam îndeajuns. Odată 'mi se făcuse foarte rău. Pelîngă dureri, prinseiú a resuflá greú și a mă înnáduși. Soțiea stá îngrijorată lîngă mine. Nu știú ce se întîmplá, căci, în neputința mea de a resuflá, 'mí-a dispáruit conștiința ; căđuseiú într'un somn de moarte adînc și lin ; nu mai simțiam acum nicîo durere, nicîo neliniște ; pretreceam dus ! Soțiea însă se spáimîntase cumplit și prinse a mă zguduí cu tãrie, a strigá și a mă tot frecá. M'am trezít la zguditurile și strigátele soției ; îmi erá mai ușor. M'am sculat după vro cîteva đile din pat, dar' acuma, pelîngă lipsá de gust la mîncare, începú a nu'mí prií apa ; dará nicí berea, nicí vinul nu le suferiam ; nu știiam ce sá mă fac ! Cugetînd adîncit asupra nefericitei mele stãri corporale, îmi vení deodată un îndemn întern spre apă fierbinte. Am prins a bé de cîteori aveam trebuința. Simțiam că'mí priíește ; am continuat deci mai multe luni cu această bęturá. Chîemat fiind odatá la mine pentru copii fostul mîeú învățácel și iscusitul medic Dr. Ion Volcinschi, și găsîndu-mě bînd uncrop, s'a mirat mult de aceasta, mai ales dupăce'í spuseseiú că'mí priíește. 'Mí-a dat sfatul ca sá fierb în apă sí pulbere de rãdăcină de salep. Am cercat și am găsít că'mí priíește încá mai bine.

În starea aceasta m'am dus în anul 1879, de Paști, cu familia la socrí, abátînd mai întîiú pe la frate-míeú în Botoșana. Acoleá, la ciná, m'a îmbiíat frate-míeú cu vin din viíea sa. 'Î-am povestit că eú beú numai apă fíeartá și cît se poate de fierbinte, și că, dacá aș gustá vin saú altá bęturá, cine știe ce s'ar mai întîmplá cu mine ! A stãruit ca, pe rěspunderea sa, sá beú numaidecít un pãhãrel. Ne iúbiam tare împreuná, de aceea m'am încređut și 'i-am făcut pe voie, și am bęut chîar trei pãhãrele în rãstîmpuri mai îndelungate. Mě temeam acuma ca nu cumva, preste noapte sá'mí fie rău. Poate că și frate-míeú aveá ceva pe cuget, căci, desdemineață, vení mai de multe ori la mine ca sá vadá de aflarea mea. Preste noapte cãpėtaseiú cãldurá în corp și niște sudori plácute ; cînd m'am trezít, mă simțiam mult mai bine decít înnáinte. Ne-am bucurat cu toții de efectul vinului. Am luat din el cu mine atít la socrí cît sí la Cernáuț și 'l-am întrebuintat, ca mediciná, prin cîtevá luni de đile.

Dupá aceasta cãpėtaíú gust la vin roșu de Nicorești, saú de Erláú. M'am folosit sí de acesta, 'mí-am procurat mai pe urmá chîar un butoiăș de 140 de litri dela un Jídan din loc. Dupáce am fost bęut din el cam a treia parte, am tras rěmășíta în șípurí. În fundul butoiășului am găsít drojdii și într'insele scoartá de stejar. M'am mirat mult de aceasta, dará am continuat sá beú vinul mai departe, fiindcă îmi priíá. Vedeam

acuma că nu vinul, ca atare, cît mai vîrtos taninul din el îmi întărește nervii! Destul că de atunci încoace numai vin de Odobești beau, și, de un timp încoace, încă și bere!

*Învățătura copiilor miei.*

Pre copii 'i-am dat de timpuriu la învățatură, pentru că doriam ca să fie cu studiile secundare absolvite, și chiar înscriși la studii universitare cînd vor fi buni de miliție, fiindcă într'acest caz aveau oarecarî privilegii pentru șerviciul lor militarîu obligatorîu.

Rem-Modest 'și-a făcut toate studiile în Cernăuț, pre cele primare din Septemvre 1878 pînă în Juliū 1882, pre cele secundare din Septemvre 1882 pînă în 2/14 Juliū 1890 cînd 'și-a făcut esaminul de maturitate cu succes bun, iar' pre cele universitare la facultatea juridică a universității din Cernăuț, din Optomvre 1890 pînă în Juliū 1894, făcîndu'și primul esamin de stat, pre cel istoric juridic, într'a 11. Optomvre 1892, al doile, pre cel județial, într'a 24. Juliū 1895, iar' pre al treile, pre cel politic și finanțiar, într'a 9. Decemvre 1895 st. n., și încă douăe rigoroase pentru doctorat; a intrat în praesa judecătorească în urma concludului curții de apel din Leina (Lemberg) din 1. Faur 1896 Nr. 1246 Praes.; 'și-a șervit anul militarîu, ca voluntariū, la regimentul de pedestri Nr. 41 în timpul dela 1. Optomvre 1896 pînă le 30. Septemvre 1897; a fost numit apoi ca auscultant la tribunalul din Cernăuț în urma concludului curții de apel din Leina din 30. Decemvre 1896 Nr. 15834 prin decretul acestei curți din 15. Januariū 1897; a făcut esaminul practic de judecatorîu, fiind bine calificat pentru funcționarea ca jude prin decretul curții de apel din Leina dintr'a 18. Optomvre 1898 Nr. 18084 Praes., iar' cu decretul acestei curți din 24. Decemvre 1898 Nr. 22509 Praes. a fost promovat în rangul al noauele ca adiunct pentru judecătoria districtuală din Sirete unde petrece acuma.

Trăian, deasemenea, 'și-a făcut toate studiile în Cernăuț, pre cele primare din Septemvre 1879 pînă în Juliū 1884, pre cele secundare din Septemvre 1884 pînă în 20. Juliū 1893 cînd a depus esaminul de maturitate, iar' pre cele universitare la facultatea juridică, din Optomvre 1893 pînă în 30. Juliū 1897, depunînd întîiul esamin de stat într'a 26. Juliū 1895, pre al doile într'a 22. Noemvre 1897, și pre al treile într'a 26. Noemvre 1898; a fost însă admis la praesa judecătorească îndată după al doile esamin de stat cu decretul curții de apel din Leina (Lemberg) dintr'a 14. Decemvre 1897 Nr. 18414 Praes., și apoi numit ca auscultant judecătorec la tribunalul din Cernăuț în urma concludului aceleiaș curți dintr'a 5. April 1898 Nr. 6529 Praes., iar' în Septemvre a fost strămutat la tribunalul din Suceava. A făcut și un esamin rigoros pentru doctorat. De șerviciul militar a fost eliberat la a treia asentare.

Decebal, deasemenea, 'și-a făcut toate studiile în Cernăuț, pre cele primare din Septemvre 1881 pînă în Juliū 1885, pre cele secundare din

Septemvre 1885 pînă într'a 26. Septemvre 1894 cînd a întregit esaminul de maturitate, iar' pre cele universitare la facultatea teologică, din Optomvre 1894 pînă în Juliū 1898, depunînd și primul esamin de stat, pre cel esegetic istoric, într'a 6. Optomvre 1896. Aceste studii superioare le-a îmbrățișat mai mult după sfatul mîeu, decît după îmbolduș propriū, căci el, după esaminul de maturitate, își manifestase aplecarea saū pentru studiile mediciniste, saū pentru cele filosofice științifice. Acuma îmi pare rău pentru sfatul dat, fiindcă esperiința m'a întărit în convingerea, că este mult mai consult, dacă nu înrîurești pre tîner în alegerea studiilor sale, și de bună samă că nici nu 'i-aș fi dat alt sfat, dacă el ar fi manifestat, cu decisiune și insistință, aplecarea sa pentru un studiu anumit de specialitate. La darea acestui sfat am fost călăuzit de împrejurarea că, pe timpurile întrupării lui, cugetările și dorurile mele zburau spre regiuni cerești, ca să îndemne pre îngerii de pe acolo ca să deștîndă jos pe pămînt și, prin luminoștea minții, prin căldura inimii și prin armonisarea făptuirilor lor, să rădice la ei în sus neamul omenesc atît de învrăjbit!

Radu 'și-a făcut toate studiile în Cernăuț, pre cele pîmare din Septemvre 1882 pînă în Juliū 1886, pre cele secundare din Septemvre 1886 pînă în 17. Juliū 1894 cînd a depus esaminul de maturitate cu distincțiune, iar' pre cele universitare la facultatea filosofică, secțiunea literară, din Optomvre 1894 pînă în Juliū 1898; 'și-a elaborat doauă teme domestice pentru esaminul scripturistic, publicînd nemțește pre cea compusă lătinește din ele. Fiind lipsă de profesori esaminați la gimnasiul superior din Cernăuț, a fost numit acolo ca suplent cu decretul consiliului școlar al Bucoviniī din 15. Septemvre 1898 Nr. 3983.

Alesandru 'și-a făcut studiile primare în Cernăuț din Septemvre 1884 pînă în Juliū 1889, pre cele secundare tot acolo le-a început în Septemvre 1889, dar' repetînd clasa a patra, a fost trimes într'a cincia la gimnasiul din Rădăuț; clasa a șesa a făcut'o, cu repetîre, iar' în Cernăuț și semestrul dintîiū din clasa a șeptea, pre al doile semestru însă în Rădăuț, unde este înseris și pentru anul școlar 1898/1899 în clasa a opta ca privatist.

Mihaīū 'și-a absolvit cu eminentă studiile primare în Cernăuț din Septemvre 1893 pînă în Juliū 1897, cînd a intrat în gimnasiul de acolo, unde'și continuă studiile secundare, pînă acum, tot cu laudă.

Pînă după rēpăosarea copilișelor mele n'am făcut niclo luminotipie, nici de pe noi părinții, nici de pe copilașii noștri. Golul oribil însă ce ni 'l-au lăsat copilișele cu încetarea viieții lor trupești, precum și dorul nestîns de a privi măcar la umbra chipului lor, m'a determinat ca să'mi fac în anul 1884 o luminotipie familiară, și de aci înnainte să ne luminotipiām mai adeseori, ca doară n'ar dispăre nicicînd chipul nostru din mijlocul familiei. Aice (pag. 363) reproduce spre amintire o luminotipie familiară, făcută în Ianuarīū 1898.



*O duioşie fiiască.*

Într'o Duminică din vara anului 1884, spre distragere, am făcut o excursiune la Țețina împreună cu toată familia mea și a cumnatului mîeu Litvinîuc. Am plecat desdemineată și am petrecut acolo o dî întreagă. Timpul erá foarte frumos. Am fost la ruinele castelului de pe munticelul Țețina și prin pădurea de lîngă el. Povestit-am copiilor multe despre luptele petrecute pe aici și despre alte amintiri din pădurice. Copiîi auscultaū cu plăcere, cînd mai voioși, cînd cu oarecare înfiorare, dupăcum erăū întîmplările povestite. Spre sară ne-am pornit cu toțîi a casă, însă pedestri, fiindcă erá tare plăcut și îndepărtarea nu prea mare.

Pe drum am făcut doaoșe grupe. Soțîea mea cu doi copii mai mici pelîngă sîne și cumnata mea, deasemenea cu doi copii, rêmaseră ceva mai îndărăpt, eū însă și cumnatul mîeu, cu copiîi cei mai mărișori, mergeam mai înnăinte. Aveam și o minge cu noi. Jucîndu-ne cu mingea, tot bătîndu-o, ne-am cam îndepărtat puțin de soțîile noastre. Cîmpîea erá cam unduloasă așa încît, din cînd în cînd, nu ne vedeam uniî pre alțîi, avînd între noi cîte-o rădicătură micuță.

Cînd am dispărut uniî din vederile altora, deodată începú băiatul mîeu, Radu, de pe lîngă maică-sa a întrebá de tata. Spunîndu-i-se că așa fî mai înnăinte după un dîmbuț, el nu cređú, ei prinse a plînge și a tot strigá după tată-său. Auđînd eū strigátul și vâlcărările băiatului, m'am întors repede să vėd ce este. Bucuria lui erá nespusă cînd m'a zărit pe dîmbuț, fiindcă se temeá ca să nu mă mănînce vreun lup, sau să nu încap în ghiărele vreunui urs, despre carî încă fusese vorba prin pădure. De aci înnăinte n'a voit băiatul să se mai despártă de mine pînă a casă.

### § 137. Împuternicit general și epítrop bisericesc.

Epítropiile bisericești, atît de adînc înrădăcinate la Romîni, își trag originea din timpurile Apostolilor și din primele secole ale creștinismului, cînd fiecare comună bisericească creștinească își alegeá din mijlocul său, pelîngă bătrîniî sau preuțîi carîi se ocupaū cu esplicarea sînteî scripturî și cu săvărșirea cultului dumnezeiesc, încá și alțî bărbațî numițî mai întîiū diaconî, apoi epítropî, carîi aveaū să administrede averea bisericească comunală, întrebuintîndu-o atît la întreținerea bisericii și a cultului, cît și la ajutorarea celor neputincioși. Acest drept de a dispune, sîngură de sine, de averea sa particulară, comuna bisericească și 'l-a păstrat neștirbit și atunci cînd s'a stabilit și s'a organizat sistemul episcopal în toate ramurile lui. Episcopîi aveaū numai privighîirea asupra buneî întrebuintări a averîi particulare bisericești, nu însă și dreptul de a dispune de ea.

Epítropîea bisericească o găsim amintită și prin vechile legî bisericești, fără de a 'i se precisá cercul de competență, poate de aceea fiindcă bisericile parohiale nu aveaū averî mari de administrat, ca mănăstirile și episcopîile.

La încorporarea Bucoviniî în staturile Austriei, toate bisericile parohiale din țară aveau câte o epitropie, compusă, de regulă, din trei bărbați dintre cei mai fruntași și mai evlavioși. Boșerul, proprietarul moșiei, care mai totdeauna singur făcea locașul bisericesc, îl îndăstră și-l întreține, se consideră ca mai pe sus de epitropii bisericești, ca patron al bisericii. Actele consistoriului episcopesc de pe atunci ni vorbesc mai adeseori despre epitropii bisericești. În Planul Regulativ preușesc din anul 1786 se numesc antiști (Vorsteher, Cap. I. § 63 și 64). Aice însă li se îngustă preste măsură dispunerea liberă asupra averii bisericești; tot așa și în circularele episcopesci, publicate în virtutea acestui Plan Regulativ. Abia după mișcările politice din anul 1848, la stăruința liberalului și mai departe vedătorului profesor de teologie și asesor consistorial, Ion Calinețuc, se publică, prin circularul consistorial dintr'a 1/13 Faur 1859 Nr. 2397 ex 1857, un regulămînt anumea pentru epitropiile bisericești. Într'acesta dreptcă se deteminează mai deaproape scopul, compunerea și cercul de competență al epitropiilor, și este un paș înăinte față de aceea ce eră în trecutul recent,<sup>1)</sup> dar' el îi departe de a acordă epitropiilor o dispunere liberă, de și supraveghiată și controlată, asupra averii bisericești, și de a li dá toate condițiunile necesare la o esistență prosperă spre a ajunge la acea valoare și însemnătate ce o avuseseră la întemeierea creștinismului și la apărarea lui încontra atacurilor pornite asupra lui din toate părțile. Cu toată restrîngerea și îngustarea cercului de competență, totuș epitropiile n'au rămas fără de fructe acoló, unde membrii ei erau conștienți de misiunea la care erau chîemați prin încrederea conparohienilor.

Întroducîndu-se prin Constituțiunea Împerială din 26. Faur 1861 pretutindenea autonomia regatelor, țărilor și a comunelor politice, și gărăntîndu-se fiecărui confesiunii libera manifestare publică a cultului său religios, precum și libera dispunere asupra averii sale bisericești, se ivi în represîntanțele comunelor orășănești din Bucovina, și cu deosebire în aceea a orașului Cernăuț, tendința de a se desface de oblegămîntul unor contribuiri din lada orașului pentru întreținerea bisericilor, a caselor parohiale și a ținterimurilor confesiunii dreptcredincioase răsăritene, și a le aruncă în spatele confesionalilor, măcarcă mai înăinte primăriile, ca succesoare ale fostului dominiu și ca confiscătoare ale proprietăților și veniturilor destinate pentru acest scop, nu se sustrăseseră dela această îndătorire.

Mai cu deadinsul din anul 1865 încoace începú primăria orașului Cernăuț a se tot scutura de plata contribuțiilor de mai înăinte și a cercă să le împună numai conorășenilor dreptcredincioși. Consistoriul episcopesc, decîteori eră întreat, luá totdeauna pre confesionalii săi în apărare, provocîndu-se la usul de pînă atunci, iar' guvernul local, ca

<sup>1)</sup> Calinescu M. Normalien der Bucov. gr.-or. Diocese, Cernăuț 1887, Tom. I. pag. 80 și 534—538.

instanță judecătorească administrativă, condamnă pre primărie la plată. Venind însă la putere în anul 1871 partidul naționalist nemțesc și ca guvernătorul al Bucovinei unul dintre aderenții lui, baronul Felice Pino (1870—1874), creșu primăriea Cernăuțului, ai cărui membri, în majoritate, încă făceau parte din acest partid, că ar fi sosit timpul ca din nou să încerce a se scutura de plata unor bani de cortel pentru preuții drept-credincioși răsăriteni și pentru spesele repărării unor îngrădituri la ținterimuri.

Soartea a vrut ca printre împuterniciții generali dela biserica catedrală din Cernăuț să fiu ales și eă, și înștiințat despre aceasta prin scrisoarea primăriei din 5. Optomvre 1872 Nr. 15.887. În virtutea unor ordonanțe administrative, date în neconformitate cu usul vechiū din biserica Romînilor, acești împuterniciți generali aveau să înlocuiască pre epitropia bisericească la o pertratare de concurență pentru plata unor spese făcute cu reparatura îngrăditurii unui ținterim și a acoperișului unci biserici. La pertrătările urmate, ei au refusat orice concurență la plata speselor făcute, pe temeul usului de mai înnăinte, și se apărau cum se pricepeau și cum puteau, dupăcum arată protocoalele : unul din 4. Decemvre 1872 Nr. 1. ca răspuns la scrisoarea primăriei orașului Cernăuț din 17. Optomvre 1872 Nr. 15123 ; — al doile din 12. Mart 1873 Nr. 2 ca răspuns la scrisoarea primăriei din 18. Faur 1873 Nr. 2797 ; — al treile din 6. Juliū 1873 ca răspuns la scrisoarea primăriei din 19. Juniū 1873 Nr. 10862 ; — al patrule din 3. August 1873 Nr. 4 ca răspuns la sentința primăriei din 19. Juliū 1873 Nr. 12355, rostită în cauza sa proprie, și din 8. August 1873 ca recurs cătră guvernul local încontra acestci sentinți ; — al cincile din 8. Faur 1874 Nr. 5 ca recurs cătră ministeriū încontra ordonanței guverniale locale, comunicate prin scrisoare primăriei din 25. Ianuariū 1874 Nr. 18322 ex 1873, și prin carea se invitaū împuterniciții generali la o pertratare legală spre a luă asupra'si plata unor bani, înlocul primăriei ; — al șesele din 4. April 1880 Nr. 6, ca remonstrare încontra scrisorii din 17. Mart 1880 Nr. 3487, prin carea se comunică emisul guvernului local din 18. Faur 1880 Nr. 1261 dimpreună cu decisiunea cuprinsă în emisul ministerial din 27. Ianuariū 1880 Nr. 880, prin carea se spuneă împuterniciților generali ca ei să iaie asupra confesionalilor dreptcredincioși răsăriteni însărcinarea de mai înnăinte a primăriei orașănești de a fi parte concurentă la întreținerea bisericilor, caselor parohiale și a ținterimurilor acestei confesiunii, însărcinare sistată pentru dece ani în vîrtutea emisului ministerial din 6. Optomvre 1869 Nr. 9171 și a guvernului local din 12. Optomvre 1869 Nr. 10268, și luată asupra fondului religionariū gr.-or. ; — al șeptele din 4/16 Ianuariū 1881 Nr. 7 cînd se decise a se face recurs încontra decisiunii primăriei orașănești din 4. Ianuariū 1881 Nr. 26894 ex 1880, prin carea se desobligă pre sine de sarcina de a fi parte concurentă și o aruncă numai asupra confesionalilor

dreptredincioși răsăriteni. Recursul acesta, făcut și bine-motivat de conmembrul Dr. C. Tomașciuc, a fost înnăintat guvernului local prin scrisoarea din 2. Faur 1881.

Guvernul local a decis cu astă dată în favoarea primăriei orașănești prin emisul său dintr'a 9. Mart 1881 Nr. 2149. Încotră acestei decisiuni în a doaua instanță am făcut recurs la ministeriul de culte și învățămînt într'a 6. Maiu 1881.

Pentru împuterniciții dela biserica sîntei Paraschive, cari nu avea juriști în mijlocul său, am făcut eă un recurs romînesc, care s'a espediat la ministeriul prin primăria orașănească într'a 9. Maiu 1881 Nr. 9873.

Asupra acestui recurs n'a decis ministeriul îndată, ci a lăsat să treacă patrușprădece ani, cînd apoi prin emisul său din 5. Faur 1895 Nr. 23707 ex 1886, a întărit sentințele nefavorabile ale îmbelor instanțe inferioare. Causa acestei trăgănări pare a nu fi fost alta decît o tactică administrativă, despre carea am vorbit puțin la § 63, pag. 134.

În timpul acesta, prin cumpărătura unei case proprie, am trecut din parohia bisericii catedrale cu rugă „Pogorîrea Sîntului Duh“, la parohia bisericii sîntei Paraschive. Parohienii și preutul de acoloa aă găsit cu cale ca în 21 Juniu 1892 st. v. să mă aleagă ca membru în epitropia bisericească, iar' protopresviteria să mă recunoască ca atare prin decretul său din 28. August 1892 st. v. Nr. 201.

Îndătinat a consideră funcțiunile oferite și primite prin vreo alegere nu ca onoare esclusivă, nici ca cale deschisă spre onoruri și beneficii, ci numai ca recunoașterea unei aptitudinii din partea alegătorilor și ca ocașiune oferită spre a o manifestă, decî numai ca o încredere și însărcinare, am cređut că aș fi chîemat de Provedință ca să întrodue în epitropie viața și spiritul de pe timpurile cînd această instituțiune apără cu însuflețire biserica creștină răsăriteană încotră atacurilor dușmănoase, pornite asupra ei decătră adversariii săi neîmpăcați. M'am pus decî pe lucru.

Pe timpul acesta administră această parohie vacantă tînerul preut Constantin Morariu, bărbat modest, cu spiret adevărat apostolic, cu vederi mai largi și umanitare, cu blîndeată rară în păstoria sufletescă, dară împreunată cu rigoare binefăcătoare în mănținerea disciplinii morale. El cercetase cu sîrguință și prelegerile mele dela universitate. Prin aceasta se stabilise între noi un acord intelectual în vederi, în idealuri și în năzuinți. Am început dară a lucră împreună, în deplină armonie, spre a aduce ordine în administrarea averii bisericești, spre a delătură oarecari deprinderi rele dela unii parohieni și spre a învioșă printre ei viața intelectuală și purtarea adevărat creștinească.

Aproape în fiecare Duminică și sârbătoare mai însămnată, mai întîiu după liturgie, mai apoi însă după rugăciunea de sară, se adună membrii epitropiei, în biserică, spre consultare. Aceste consultări nu se ținea în

secret, ci se admiteau ca ascultătorii și publicul present, ba chiar se acordă unora din el, la cererea lor, cuvîntul spre a'și arăta dorințele și părerile. Această procedură avu efectul său bun. Curînd prinse a scăde bețfeea și a se delătură concubinagiurile. Se îngrijî de neajunsurile școlerilor săraci; iar' Soțietatea Doamnelor Romîne înființă acoloa în Clocucica o filială; mai pe urmă, în 20. Noemvre 1895, s'a deschis și un Cabinet de lectură.

La cercetarea averii bisericesti se găsi că unele locuri bisericesti sînt încălcate de primăria orașului, iar' niște bani dați altora spre administrare, iar' nu epitropiei, singurului organ chemat la aceasta. Se făcură deci arătările și pofirile cuviincioase cătră ministeriul de culte și învățămînt într'a 11 Septemvre 1892, într'a 12/24 Faur 1893, și în 23. Decemvre 1893; — cătră consistoriul arhiepiscopesc în Septemvre 1892, în 5/17. Decemvre 1893, în Noemvre 1895; — cătră procurătura financiară î. r., ca apărătoare oficială, în Noemvre 1893; — cătră guvernul Bucoviniî într'a 28. Noemvre (10. Decemvre) 1893; cătră primăria orașancească într'a 28. Noemvre (10. Decemvre) 1893, etc. etc.

Căpetînd prin scrisoarea primăriei orașanești din 17. Ianuariu 1896, pe de o parte, înștiințarea că ministeriul de culte și învățămînt, ca ultimă instanță, prin emisul său din 5. Faur 1895 Nr. 23707 ex 1887, a respins recursul epitropiei din 9. Maiu 1881 declărînd pre confesionalii dreptredincioși răsăriteni dela biserica sîntei Paraschive ca parte concurentă la întreținerea localurilor destinate cultului și locuinții preuțești, iar' pe de altă parte, provocarea de a restitui fondului religionariu niște bani de cortel plătiți de el ca avans: epitropiea bisericescă făcu într'a 12. Mart 1896, pentru anularea sentinții ministeriale, un recurs cătră „Înalta Judecatorie Administrativă imperială-regală“ din Vieana. Aice află epitropiea dreptatea cea atît de îndelungat căutată, căci, după doi ani de zile, primî dela acest suprem for judecătoresec administrativ sentința din 31. Maiu 1898 Nr. 5364 ex 1896, prin care se anulează numita decisiune ministerială, spre marea mîngăiare și bucurie a epitropiei, și cu deosebire a mea. Această sentință, trădusă romînește, precum și recursul conceput numai în romînește le-am publicat în foaiea locală „Patria“ ca „Suplement la numărul 155“ din 1898.

Activitatea epitropiei luase un avînt. peoît de îmbucurătoriu, pe atîta de rodnic și de folositoriu, și epitropiea eră pe cale ca să pună biserica în posesiunea și esercitarea tuturor drepturilor sale, usurpate de alții, dar' tocmai acum necuratul își vîri codița.

Cooperarea armonică dintre membrii epitropiei stîrnî urgiea adversarilor secolari și'i determină ca să cerce toate chipurile și mijloacele, ca să înduplece pre factorii competenți ca să îndeapărtețe pre acel bărbat, cu carele atît de strîns „uniți eram în cugete și în Dumneđu“ și cu carele atît de bine ne potriviam în năzuințele noastre! Constantin Morariu fu strămutat deci la altă parohie în Juliu 1896.

De aci înnăinte se curmă avîntul și se domolî activitatea epitropiei, fiindcă printre membrii ei decidenți se iviră neînțelegeri asupra unor măsuri de luat și asupra unor moduri de purces. Încrucșarea planurilor mele decătră străini nițicînd nu m'aŭ desbărbătat, ci, dincontră, m'a în-sufolat mai multă energie și mai mare precauțiune; dar' cînd această încrucșare pornîa dela conaționalii și dela conconfesionaliî miei, ea totdeauna îmi împlea sufletul de amăriciune și de disgust, cari mai adeseori mă făceaŭ să înceteț cu stăruințele mele pelîngă ei, mai ales atunci cînd nu eram în stare să produc în vederile lor vreo schimbare în spre direcțiunea mea. La această încetare am fost determinat încă și prin aceea, că niște factori autorisați și cu înrîurîntă decisivă îmi spususeră confidențial că năzuințele și stăruințele mele de a reformă cercul de competență și de activitate al epitropiilor, pe principiul autonomistic întrodus în Constituțiunea Împerială și garantat de ea fiecării confesiuni ca drept de ași administra, sîngură de sine, averea sa bisericească, ar fi zădarnice, fiindcă nime, de voie bună, nu se lasă scos din niște deprinderi învechite și din esercițiul unor privilegii apucate, chîar de ar și stă acestea în contradicere cu drepturile autonomiste codificate în Constituțiune!

În fața acestor împrejurări nefavorabile m'am sîmțit neputincios. am preferit să mă retrag, deocamdată, dela niște lucrări, ai căroră autori îmi păreaŭ dreptă urmăresc aceleaș scopuri, dar' că nu se conduc de aceleaș principii, nici nu voiese să întrebunțețe aceleaș mijloace și în acelaș mod; am dechierat dară ca de aci înnăinte, în bine ca și în rēu, oponentii miei, aceia cariî n'aŭ voit să fie de acord și să cooperețe cu mine împreună, să aibă a respunde înnăintea lui Dumnețeu și a oamenilor! Eŭ am fost totdeauna de socotință, că o activitate comună numai atunci se potenteadă și devine spornică și rodnică, cînd agenții și factorii ei aŭ aceleaș vederi, se conduc de aceleaș principii, își împreună energiile și coopereadă apoi în armonie după un sîngur plan adîncechipsuit și bine-determinat; altfelîu toate se paraliseadă, se desfac, se nimicesc.

De mai mult timp încoace epitropia pare a nu se ocupă cu alta, decît cu aprinderea luminilor aduse ca jertfă, cu strîngerea căpețelelor lor, cu purtarea faciilor la unele acte mai însēmuate dela sînta liturgie, cu îmblarea cu discul, cu procurarea prescurilor și a vinului, și cu plata unor mici chîeltuiele trebuincioase la esercițiul cultului dumnețeec. Numai cu acest cerc de competență și de activitate n'am fost nicicînd înțeleș, și nici n'aș putē cooperă la esercitarea lui! Pentru mine, epitropia bisericească a fost și este energia, prin care se întreține și se desvoaltă viața religioasă morală și adevărat creștinească în micile comune bisericesti, numite astădi parohii, și prin acestea în întreg organismul bisericii creștine. Epitropia, în ochii miei, mai represîntă încă și corpul omului creștin, compus din trup și din suflet. Mădulările trupului aŭ grija celor trebuincioase pentru esistența trupului, iar sufletul tinde spre cele ideale,

spre cele cerești și dumnezești, și are să direagă după voia lui Dumnezeu, codificată în legile naturii, toate fapăturile mădulărilor, ținându-le neîncetat în armonie, în echilibru !

### § 138. Ambițiuni juste și ambițiuni nejustificabile.

Pînă la anul 1881, sîngurul centru puternec de mișcare națională romînească a fost „Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Bucovina;“ dîc sîngurul centru puternec, dară adaug îndată că în direcțiunea rașelor luminiî lui și la căldura lor începuseră a se ivi, ici coleă, încă și alte puncte de concentrare cu menirea ca să întretînă, și, cu impulsuri noaue, să ducă mai departe această lumină dătătoare de viață. Eră natural lucrul acesta, fiindcă eră și intenționat și dorit. Dar' tot așă de firesc lucru eră ca și cei învioșați de lumina acestuî centru și mișcați de căldura rașelor lui să simțască în sine stremurul de a se mișcă și ei, de a produce și ei lumina electrică în jurul capurilor sale, ca să aibă și ei cîte o aureolă spre a fi apoi glorificați. Pînă aci năzuințele lor erău și justificate și binecuvintate, dar' ele își pierdeaî îndreptățirea deîndatăce agenții lor tindeaî ca să rumpă legătura cu centrul comun, să se desprindă de el cu desăvârșire și să'si creede, în particular, o esistență proprie separată, sau cînd căutaî ca să îndepărteze dela acest centru pre unele persoane competente și autorizate, ori să li paraliseze activitatea înlocuindu-le cu altele mai puțin calificate.

Se discută printre membrii dirigenții numitei Soțietăți mai adeseori asupra modalităților și a mijloacelor, cum mai ușor s'ar puté estinde mișcarea culturală romînească prin toate păturile soțiale, cum mai eficace s'ar puté înduplecă acestea ca să'si concentreze activitatea particulară organisîndu-o și punîndu-o în legătură armonică cu centrul comun, cum mai nimerit s'ar puté infiripă și întări acele pături soțiale cari aû fost debilitate, ori nimicite, de întensiva concurență în lupta omuluî pentru esistență.

La discusiunile acestea, întrucît și pînăcînd am participat și cû la ele, 'mî-am apêrat neconținut convingerea, ca la dirigența Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc. să se creede, dintre membrii ei specializați, și decî competenți, secțiunii deosebite pentru fiecare ramură a activității omenești, destinată a îndestulă cîte vreo trebuință a traîului soțial cultural; ca aceste secțiunii să fie nedependente unele de altele, să aibă o activitate largă și să discute la un loc, împreună cu dirigenții Soțietății, numai acele principii și înterese cari sînt comune tuturor și staî în legătură cu întreaga activitate a Soțietății. Aceste vederi drepte nu erău desaprobrate, dar' nici îmbrățisate cu toată căldura, nici aduse cu rigoare la îndeplinire.

Ideea însă a specialisării activității culturale a Soțietății se simția tot din ce în ce mai tare, și nu putea fi amînată, dar' nepunîndu-o însă'si

dirigența Soțietății în practicare, s'aũ gãsit alți bărbați cari, pe socoteala proprie și în nedependență de Soțietate, aũ înființat diverse soțietăți speciale, căutînd fiecare din acestea să îndeplinească, în mod separat, cîte una din datorințele cari încumbaũ Soțietății pentru cultura și literatură romîna în Bucovina.

Aceste creațiuni particulare nu ȃie că n'ar fi căutat să îndeustelede cîte vreo trebuință simțită, nici că ar fi fost rele, dar' ele aũ desconcentrat energiile, aũ împus membrilor cari făceau parte din mai multe soțietăți, sacrificii mai mari de bani și de timp, și, mai pe urmă, aũ desilusionat pre mulți din ei, făcîndu' i a se îndoii de eficacitatea puterilor propriie și de prosperitatea întreprinderilor lor!

O mare nenorocire pentru prosperitatea Soțietății culturale și literare bucovinene a fost debilitarea și apoi trecerea la cele eterne, într'a 1/13 Maiũ 1882, a vechiului și autorisatului ei președinte, Gîorgiũ Hurmuzachi. Acesta, din Maiũ 1863 și pînă la rãpãosarea sa, a dires destinele acestei Soțietăți cu o iubire adevãrat pãrințască, cu o devotare rară, cu o iscusință fãrã samãn, și cu o autoritate necontestată, fiindcã erã deplin versat precum în istoria politicã, așã și în cea culturalã și literarã a neamului romînesc. Lui Gîorgiũ Hurmuzachi, în prima linie, îi dãtorește Soțietatea consolidarea esistenței sale și avîntul sãu din primii doãuãzeci de ani ai activității sale. La moartea sa, Gîorgiũ Hurmuzachi a dispus ca și osãmintele sale să rãpãuse în țara și aproape de locul unde o viață întregã și rodnicã a pus'o în șerviciul binelui și întru apãrarea intereselor culturale și politice ale iubitei sale patrii natale, și unde luminosul sãu suflet pre mulți însuflețitu' i-a și 'i-a cãștigat pentru o viață romîneasã! Și cu toate acestea, Soțietatea culturalã și literarã, pînã acum, nu 'i-a rãdicat niciun monument la criptã, nici nu 'i-a publicat descrierea binecuvîntatei și mãnoasei lui activității, de bunã samã cã nu din uitate, ci numai din cauza unor neputinți momentane!

Acuma voiũ să'mi vãdesc o aspirațiune, poate nejustificatã, fiindcã compatrioții mei n'aũ gãsit cu cale să 'mi-o realizeșede. Aveam adevãcã deșarta închipuință cã, la președinția Soțietății culturale și literare, ni-mene altul n'ar fi fost mai competent decît mine ca să înlocuiescã pre ilustrul Gîorgiũ Hurmuzachi, și să'i continue activitatea tot cu aceeaș circumspecțiune și devotare! Îmi mãrturisese acest pãcat ca să fiũ scusat și... iertat!

Eraũ cîțiva conmembri cari, în particular, îmi propuneau președinția și m'e îmbiiau ca să candided pentru ea. darã eraũ și mulți alții, printre cari și bărbați de prima valoare, cari n'ar fi privit cu ochi bunã candidatura mea eventualã, ba chiar se rostiau încontra ei, fãrã mult încunjur. Aceastã împrejurare m'a determinat ca să nu candided, ci să rãmîn pasiv și să las persoanelor decidente deplinã libertate pentru alegerea președintelui. M'e temeam ca nu cumva prin vreo îndesare din



parte'mi să provoc dispozițiuni rele nu numai încontra mea, dar' și încontra Soțietății în fruntea căriia m'aș fi aflat. Și Soțietatea îmi zăceștare la inimă! La consultări însă nu mă puteam stăpîni ca să nu discut alegerea în principiu, și să ȃic că ar fi consult, că ar fi mai bine și mai folositoriu, dacă pentru orice lucru, am alege numai persoane de acelea cari s'aũ ocupat și se ocupă cu el și se pricep la executarea lui; cã mai ales pentru mișcări culturale și pentru diregerea lor trebuie să avem privirile țintite asupra acelor bărbați cari, timp mai îndelungat, aũ fost în curentul lor și aũ dat doveđi pipăite cã aũ sîmț pentru ele, cã le pricep cu desăvârșire, cã sînt deplin orientați precum în starea în care se află, așá și în direcțiunea în care aũ să meargă mai departe, cãci adăugeam eũ, o persoană mai puțin interesată și pricepută în astfelu de lucruri și de mișcări oricã le-ar trãgãná și compromite, oricã le-ar dá niște direcțiuni nepriincioase, false chiar. Ba încã sustîneam cã fiecare om este bun totdeauna pentru cîte ceva, dar' nu pentru oricare lucru, și cã lucrul încredințat lui numai atunci sporește, cînd omul a fost pregătit pentru el și are mare predilecțiune pentru sãvârșirea lui.

Principiile mele, ca atari, nu erau combătute, dar' la practicarea lor se vedeá de departe deosebirea dintre unii și dintre alții. Romînul, mai ales, se crede specialist întru toate și pretinde ca să 'i se considere socotința și atunci cînd, cît coló, 'i se vede neocompetința și neaptitudinea!

Decînd Gîorgiu Hurmuzachi mai puțin se puteá ocupá cu afacerile Soțietății, fie din cauza absenții sale ca deputat în Consiliul Împerial, fie din cauza debilității sale de mai pe urmã, mai adeseori aflam, la dirigența ei, cîte una alta de criticat. Criticele mele însă erau, uneori, prea pe față, fãrã multã cruțare, din care causã și propunerile mele gãsiaũ la membrii ei influenți mai puținã secundare și primire decît înnãinte. Adeseori, cînd discusiunea devenia mai vie și ar fi zãcut în întesurul tuturor ca ea să se îndelunge cît de mult spre a se lãmurí și pune în acord toate pãrerile, se cerea închiderea ei, și propunerea mea, nedeajuns lãmuritã prin desbatere, se puneá la vot și se rãspingea. Mẽ superam, neapãrat; imi dedeam chiar demisiunea din dirigență; adunarea generalã dreptcã mẽ realegeá, dar' cu toate acestea nici aceasta nu intrã totdeauna în vederile mele. Aceastã împrejurare m'a determinat mai pe urmã, mai ales din anul 1884 încoace, ca să mẽ abțin cît se poate de tare dela activitatea Soțietății și să las dirigenții ei rãsponsabilitatea precum în bine așá și în rãu.

Ansã la aceasta a dat, cu deosebire, urmãtoarea întîmplare.

Întroducîndu-se în anul 1881 (§ 131 pag. 332) clase paralele romînești la gimnasiul superior greco-oriental din Suceava, s'a ivit necesitatea compunerii saũ trãducerii de cãrți didactice romînești dupã sistemul învãțãmîntului secundar din Austria. Spre acest scop, și în virtutea eminsului ministerial din 23. Maiu 1884 Nr. 9432, s'a instituit o comisiune

pentru censurarea testului românesc. Prin emisul guvernului local din 6. Juniu 1884 Nr. 6354 fuiu denumit și eu ca membru în această comisiune, sub președințea amicului meu, Mihaïu Calinescu, acum arhimandrit și consilieru consistorial. Membrii din această comisiune și organizarea ei nu'mi oferiau, mie, destule garanții pentru funcționarea ei grabnică și pentru sporul ei mănos.

Presupuneam, (prepuielnic dupăcum mă făcuseu de un timp încoace), că ea anumea a fost compusă și organizată astfelu ca nimică, sau numai puțin să se aleagă din activitatea ei. La discusiunea urmată asupra principiilor de cari să fie conduși membrii comisiunii, precum și asupra modului de procedură, m'am convins de îndată că între vederile mele și ale mai tuturor celorlalți membri există o deosebire foarte mare, și că limpede și armonisarea lor vor cere nu numai discusiuni foarte trăgănătoare, dar' că pot chiar zădărnici scopul pentru care a fost înstituită comisiunea: de aceea m'am decis ca să demisioned din ea dimpreună cu alt membru, prin următoarea dechierare adresată președintelui comisiunii:

„Onorabile Domnule Președinte!

„Vă rugăm cu respect să binevoiți a primi și a alătură la protocol, în cuprinsul ce urmează, dechierarea anunțată de noi în ședința din 23. Juniu 1884 în urma debaterilor și a votării asupra cestiunii ortografice, ce au urmat în sînul Comisiunii pentru censurarea cărților școlastice romînești.

„Domnule Președinte!

„Decînd Romîniî au început a părăsi scrierea vechie cu literele așa-numite cirile, de pe la anul 1780 încoace, cestiunea ortografică a stat neconținut la ordinea zilei. Multe s'au dis și s'au scris în privința aceasta. Învetați, soșietăți literare, guverne și însăși Academia Romîna din București au căutat să'i deie o soluțiune definitivă, și nime n'a isbutit pînă acum. Aproape fiecare autor, fiecare diarîu, fiecare soșietate literară își are ortografia sa proprie. Chiar Academia Romîna din București a fost necesitată a'și crea o ortografie provizorie pentru publicațiunile sale, pre care în timp de 18 ani a modificat'o în mai multe rînduri. În sesiunea generală a anului trecut și curent a pus iarăș din nou în discusiune mai multe întrebări din această ortografie provizorie, dar', opiniunile membrilor fiind atît de divergente, nu s'a putut face niciun conclud, și cestiunea stabilirii unei ortografii definitive, chiar pentru publicațiunile Academiei, a rămas încă pendentă pentru adunările generale viitoare.

„Pentru că toate încercările de-a ajunge la un sîngur mod de scriere cu litere lătinești, de-a unifică adecă ortografia romînească de astăzi, au rămas pînă acum zădarnice, cestiunea nefind încă deplin matură, de aceea și guvernul din București a părăsit acum demult ideea de a împune, fie măcar pentru școlile dependente de dînsul, o ortografie oficială. În Romînia,

consiliul școlar permanent și ministerul instrucțiunii publice admit și aprobă orice carte didactică, fie ea scrisă cu orice fel de ortografie din cele mai usitate, numai ținoarea ei să fie bună și curăspundătoare, și graul ei ales și corect.

„Această toleranță în ortografia cărților didactice s'a păstrat și la Români din tot imperiul Austro-ungar, cu toate că și aici n'a lipsit încercări, mai ales între anii 1854 și 1865, și chiar și în timpurile mai noaue, de a înduplecă pre înaltul ministeriu î. r. de culte și de instrucțiune publică la decretarea unei ortografii oficiale atât pentru școli cât și pentru celealalte publicațiuni oficiale. Înaltul ministeriu însă, cu înțelepciunea inherentă fiecărui guvern prudent, s'a ferit pînă acum de a căde în cursă și a decretă o ortografie, despre care trebuia să fie îndințat de mai înainte că, după stadiul de față al cestiuunii, numai durabilă și acceptată de toți factorii principali nu poate să fie.

„Această toleranță lăudabilă, departe de a fi împiedicat progresul cultural la Români, dincontră 'l-a favorit cât se poate de mult. Ea n'a răspins pre niciun autor de cărți didactice dela lucru prin impunerea unei ortografii, despre carea, în total său în parte, eră el convins că este rea și stricăcioasă. Și se știe că chiar simpla deprindere cu vreun fel de ortografie este o mare și puternecă pîedică pentru părăsirea ei, cu atita mai mult este convicțiunea întemeiată pe studii adînci și serioase. Astfelu de bărbați mai curînd își sacrifică înteresele, se retrag dela lucru, decît să aproabe său să permită a se publică scrierile sale cu o ortografie opusă convicțiunilor ce le au.

„O ilustrațiune în grad mic la cele duse aici ni-o procură, între alții, chiar autorii cărților didactice supuse în manuscris la cercetarea Comisiunii. Ei pretind cu stătornicie, ca cărțile compuse de dînșii să fie tipărite neapărat cu ortografia adoptată de ei, la dincontră cine știe oride nu'și vor retrage lucrările, ceea ce ar împiedică, în mod serios, apărerea din cînd în cînd a cărților școlare romînești atât de necesare sub împrejurările de față.

„Nu este nime carele să nu concedă că unitatea ortografiei în cărțile școlare ar fi foarte avantajioasă și recomîndabilă din orice punct de vedere. Aceste avantagii însă se mîntîn, în întregimea lor, numai atunci cînd nu numai cărțile didactice, dar' și celealalte ar fi scrise toate cu una și aceeaș ortografie, căci numai într'acest caz copilul, eșit din școală, poate întrebuiță, cu facilitate și folos, orice carte îi vine în mînă. La dincontră, cînd ortografia unificată a cărților școlare nu este totuna cu ortografia de prin celealalte cărți, atunci ea ni presîntă chiar desavantagii, pentrucă copilul trebuie din nou să învețe și să se deprindă cu alt mod de scriere spre a fi în stare a se folosi și de cărțile neșcolare. Aceasta zguduiește într'însul credința că aceea ce a învățat în școală este totodată și adevărat, bun și folositoru.

„Oricît de tare trebuie să dorim unificarea ortografiei, totuș ea nu este, din fericire, o condițiune neapărată pentru bunătatea unei cărți didactice și pentru progresul școlar. Alte celea se cer, în prima linie, dela o carte didactică ca ea să se poată rumi bună și să curăspundă scopului didactic, iar' nu o ortografie unificată! Fără de ortografie unificată școlile aū realizat niște progrese de carile se fălește secolul nostru, dar' făr' de cărți bune și curăspundătoare, după ținoare și graiū, de bună samă că n'am fi ajuns unde ne aflăm!

„Purcedînd din aceste puncturi de vedere am făcut în ședința comisiunii din 23. Juniū 1884 st. n. propunerea ca manuscriptele supuse comisiunii spre censurare, în caz de a fi admise, să se tipărească cu ortografia adoptată de autorii lor, ortografie despre care se dîce că ar fi identică cu ortografia recomîndată de întreg corpul profesoral dela gimnasiul din Suceava, unde aū să fie întroduse ca cărți didactice. Această ortografie ar avé așadară măcar avantajul de a nu fi combătută de nici-unul din profesorii chiemați a se folosi de cărțile tipărite cu dînsa, lucru care valorează foarte mult din punct pedagogic de vedere. Această propunere însă n'a fost acceptată de majoritatea comisiunii, precum nici eventuala propunere, de a convocă în Cernăuț, la începutul ferilor viitoare, o comisiune compusă din profesorii din țară, cu studii și calificațiuni filologice în genere, și romînești în special, spre a deliberă și a se înțelege împreună pentru stabilirea unei ortografii pentru cărțile didactice din Bucovina, dacă este numaidecît ca ortografia din cărțile didactice de aici să fie una și aceeaș.

„Cu toate argumentele aduse pentru susținerea vederilor espuse mai sus și cu tot apelul făcut chiar la sîmțămintele de conciliare, majoritatea actualăi comisiunii a rămas neclintită pelîngă ideile sale de mai înnăinte și a stărut și a și decis ca să rămînă împusă, în mod împerativ, ortografia folosită de învățătorii dela școala de eserciții de aici N. Ieremievicū, în cărțile școlare poporale, publicate de dînsul.

„Această neînduplecare a majorității membrilor actualăi comisiunii de censurare de a părăsi punctul lor esclusivist de vedere și a stă cu noi la o bună conțelegere în cestiunea ortografică, făcîndu-ni reciproc concesiuni, ni-a dat convingerea că și în alte cestiuni nu ne vom puté înțelege și lucră în armonie; de aceea credem că lucrăm numaî în interesul causei, dacă ni dăm demisiunea din această comisiune, spre a nu împiedică, prin apărarea neconținută a vederilor și convicțiunilor noastre contrare, mersul lucrului, și spre a nu fi solidari cu rezultatele activității comisiunii nici în bine, nici în rău.

„Această demisiune motivată, și trădusă nemțește, vom dá-o îndată și prea onorabilului Președinte al țării, carele ne-a onorat cu denumirea de membri în această comisiune de censurare a cărților didactice romînești.

„Vă rugăm să binevoiți a primi espresiunea deosebitei noastre considerațiuni.

„Cernăuț într'a 28. Juniü 1884.

„I. G. Sbiera“.

„Ilie Luță“.

Această declarație, guvernul local a supus-o ministeriului spre decisiune. Dimisiunea mea n'a fost primită, ci, în virtutea emisului ministerial din 19. Septemvre 1885, prin emisul guvernului local din 26. Septemvre 1885 Nr. 11252 am fost învitat ca și mai departe să particip la lucrările comisiunii.

La repețițe încercări confidentiale, neputînd căde în acord cu ceilalți conmembri, am fost necesitat, în interesul cauzei, să înnănted guvernului local, acuma sîngur, fiindcă consubscriitorîul mîeu de mai înnănte reîntrase în comisiune, următoarea dechîerare nemțască, reproducă aice romînește :

„Înnalte guverne î. r. al țării!

„Prin înnaltul emis local din 26. Septemvre 1885 Nr. 11252, și în conformitate cu înnaltul emis ministerial din 19. Septemvre 1885 Nr. 16190 s'a rostit dorința ca eu să'mî retrag demisiunea din comisiunea înstituită prin înnaltul emis din 23. Maiü 1884 Nr. 9432 pentru censurarea manuscriptelor de cărți didactice romînești, și iarăș să particip la lucrările ei.

La timpul săü, în înstituirea acestei comisiuni am recunoscut un act de deosebită binevoință și de părintască grijă a înnaltului guvern pentru dezvoltarea spornică, în mod propriü, a Romînilor de aici, și 'l-am sălutat cu cea mai mare mulțămită; am și început a participá la lucrările ei cu zel viü, dar', încurînd, am făcut trista esperiință că, cu deosebire în cestiunea ortografică, majoritatea membrilor comisiunii, poate din cauză că în privința aceasta ca, în genere, în cestiuni limbistice, ei mai puțin erau competenți a se pronunță, a fost condusă de niște vederi, rădicate chîar la concludurî valabile, cari steteau cu convingerea mea științifică și pedagogică în astfelü de contradîcere, încît participarea mea la lucrările comisiunii, dacă concludurile făcute ar fi să rămînă neschimbate, nu numai că devine de prisos, dar' că ea poate chîar să le trágăneđe preste măsură prin discusiuni zădarnice. De aceea, spre adîncea mea părere de răü, mă vedüü necesitat a adresá președintelü acelei comisiuni o dimisiune motivată. Fiind aceasta compusă romînește, îmi Iaü libertatea a o alăturá aici în trăducere nemțască, spre a pune în pozițiune pre înnaltul guvern î. r. al țării, de a luá cunoștință de cuprinsul ei și de a binevoi să aprețüască temeürile cuprinse în ea.

„Fiind însă că din timpul acela încoace nu s'a întîmplat nimică din care s'ar puté cunoaște, că comisiunea nu se mai țîne de acele concludurî dictatoriale, îmi vine cumplit de greü, orîcît de cu plăcere aş cooperá la

confecționarea cărților didactice românești, a participa mai departe la lucrările comisiei, pînăcînd aceasta nu'și va fi reformat concluziunile și pînăcînd ea nu va fi adoptat principiul, ca oricare cestiune științifică să rămîna eschisă dela o decisiune numai prin sîmplă majoritate.

„Cernăuț într'a 17. Optomvre 1885.

„I. Sbiera.

„Cătră înaltul guvern î. r. al țării, aice, I. Sbiera, profesor universitar î. r., supune cu tot respectul dechierarea cerută prin înaltul emis din 26. Septemvre 1885 Nr. 11252. — Cu un alegat“.

În urma acestei dechierări am primit dela guvernul Bucoviniî, prin emisul său din 25. Noemvre 1885, înștiințarea, că ministrul de culte și de învățămînt, prin emisul său din 12. Noemvre 1885 Nr. 20069, își exprimă părerea sa de rău pentru neparticiparea mea la lucrările numitei comisii.

De aci înăinte rēporturile mele cu membrii numitei comisii, precum și cu aceia din dirigența Soțietății culturale și literare în genere, și-au cam pierdut întimitatea de mai înăinte, dar' eū n'am încetat de a'mi pune debilele mele puteri în șerviciul numitei Soțietăți, cînd aceasta 'mi le cerea și eū eram în plăcuta pozițiune să 'i le fac, ca d. e. la compunerea și publicarea unei cărți în memoria meritosului profesor Aron Pamnul.

### § 139. Castor și Polucs.

Pe timpul profesoriei mele la liceul din Cernăuț, în catehetul dela cele patru clase superioare, în tînărul Mihaîu Calinovschi, mai apoi Calinescu, am găsît un adevărat coleg nu numai de oficiu, dar' și de principii, de vederi, de sîmțăminte și de năzuinți. Cu dînsul mă înțelegeam mai ușor decît cu oricare altul precum asupra direcțiunii de creștere ce trebuie de dat tinerimii, așa și asupra tuturor cestiunilor ce erau la ordinea zilei și se discuteau cu vioiciune prin întrunirile noastre particulare și publice. Din cauza aceasta eram nedispărțîți unul de altul, mai ales decînd văduvi în Juniū 1863 și aveă mare trebuință de consolare și de distragere. Ospetam chîiar împreună într'un restaurant.

Găsîndu-ne publicul romîn înțeleși în vederi la toate întrunirile și manifestările publice, și vedîndu-ne neîncetat la un loc, ni scoase porecla de Castor și Polucs, dar' nu precisă care din noi doi este Castor și care Polucs, poate de aceea fiindcă pe atuncia nu străluciam unul mai tare decît altul nici prin pozițiune soțială, nici prin merite deosebite culturale, nici prin vreo activitate politică, saū literară, destul de rodnică. Amicii noștri, la întruniri hazlie, cînd voiaū să ni scuture lencile, discuteau tema aceasta în rîsul tuturor; ne făceau încă și terțetiști virtuoși, împreună cu un al treile, cu profesorul Ion Drogli. fiindcă ni permiteam și noi, din

cînd în cînd a ne amestecă în cîntecele lor patriotice, dar' numai spre a li dovedi neiscusința noastră în arta musicală !

Cu acest coleg talentat și valoros, chiar și după ce am părăsit liceul și am intrat ca custode la biblioteca Bucoviniî și apoi ca docent la universitatea Francisco-Iosefină, unde am devenit din nou colegi, am lucrat neîncetat în deplină armonie, și multe lucruri patriotice și naționale am îndrumat și am săvîrșit împreună ; și cîte n'am mai fi pus la cale și n'am fi deplinit, dacă, după anul 1881, onorurile soțiale n'ar fi schimbat moravurile colegiale și nu ne-ar fi depărtat puțin unul de altul pentru cîtva timp ! Mibaîu Călinescu adevă se călugări în anul 1877 cu numele de Miron, deveni protosincol în 1878, arhimandrit în 1880, consilieru consistorial și purtătoru de cruce s. staurofor în 1881, iar' din anul 1892 încă și purtătoru de mitră s. mitrofor. Din anul 1880 și pînă în Optomvre 1889, Miron Calinescu a condus și Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. ca vicepreședinte al ei. Pentru eminentele sale calități, el eră destinat decătră dirigenții Romînilor bucovineni de a deveni și mitropolit, după Arcadiu Cîupercovicu, căci, încă de pe timpul episcopiei lui Eugeniî Hacman, politicienii romîni își determinaseră, pentru timp mai îndelungat, șirul succesorilor la mitropolie.

Ca consilieru consistorial, Miron Calinescu primi un referat cît se poate de odios, adevă referatul personaliilor. În această calitate eră dîlnic îmbuldit ba de cei interesați, ba de intervenitorii lor ; îi eră decî preste puțință ca să întîmpine pre fiecarele după plac și să'i împlinească toate dorințele. Mai ales tinerii talentați și cu aspirațiunii la cîte vreun cerc de activitate, mai potrivit și mai convenabil, găsiau multe de criticat cînd nu li se făcea pe voie, și începură a'l împrôscă prin unele țiare din Ardeal, mai întîiu în mod învălit, mai pe urmă chiar pe față.

Această împrôscătură, pînăcînd nu 'și-a pierdut cumpetul și n'a trecut marginile buneî cuvinții, a putut fi deșeptătoare și folositoare, dară ea a devenit mai pe urmă o armă de răsburare în mînilor unora și o armă de atacare și de surpare în mînilor acelor adversari, cari, sub niciun preț, n'ar fi voit să ajungă Miron Calinescu la arhimandrițea de scaun și la treapta de episcop și mitropolit. Această luptă încontra lui deveni aprigă și înăsprită mai ales din anul 1895 încoace, cu deosebire decînd slăbise și apoi murise meritosul arhiepiscop și mitropolit Silvestru Morariu-Andrievicu, și se formase un curent vioiu în favoarea urcării pe scaunul mitropolitan a modestului, blîndului și tuturor simpatifului profesor universitar și arhimandrit Vladimir de Repta, succesorul arhimandritului M. Calinescu la vicepreședinția Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc. Această luptă se străplîntase acum și prin foile din Bucovina și culmină în recriminări nedrepte și înjurii în anul 1897, cînd preuții din unele protopopiate, îndignați de cîte se petreceau, îi votară adrese de recunoștință și de îmbărbătare, iară eu îi trimeseiu, spre mîngăiare, următoarea scrisoare :

„Preacuvioase părinte Miroane Calinescule!

„Iubite și stimată amice!

„Diarul local „Patria“ anul I. Nr. 73, pag. 3 col. 1 ni aduce știrea că, din cauza reînspiratelor, întâpătoarelor și călumnioaselor articole, publicate de un pretins „Preut ortodox“ și de un nobil cavaler, preacuvioșea Ta ai fi cerut dela venerabilul consistoriū arhiepiscopesc o cercetare disciplinară în contra'Ti și permisiunea de a urmări, judecătorește, pre călumniatori!

„Această veste, dacă e adevărată, ar arătă că ești foarte simțitoriu la cîte s'au scris și publicat cu mare ușurință și cu multă nechipsuință; că ai fi amărît în bunul și blîndul Tău suflet și că ai presupune ca cum ar fi posibil ca opiniunea publică și cei ce Te cunosc să bage în samă niște elucubrațiuni de rău gust și de venin de șerpe.

„Iubite amice! Am fost, dela anul 1861 încoace, alături unul lîngă altul, în luptele noastre pentru cultură națională și religioasă morală, pentru asigurarea și dezvoltarea autonomiei țării, pentru întemeierea autonomiei bisericești pe principiul represîntativ cu preuți și lumeni, pentru înfiriparea și îmbărbătarea unei mișcări literare în țară, etc.; am avut deci destulă ocaziune să'Ti studiez firea și intențiunile, și să'Ti cunosc deaproape tendințele și procedurile. Este adevărat că uneori vederile noastre nu cădrau pe deplin asupra modului de procedură și asupra mijloacelor de ales, dară în idealuri și aspirațiuni, în năzuinți și în intențiuni ne-am întălnit totdeauna. Discutările ținute cu binevoință reciprocă ne puneau totuna în de acord. Simțăminte josnice n'am întîmpinat în nobila'Ti inimă.

„Stimată amice! Adunat'ai prin decurs de 37 de ani în juru'Ti atîtea manifestațiuni generoase și atîtea fapte bune, remarcabile și neperitoare, încît ai depășit ceata acelor bărbați, cari cred că au trebuință de cercetări disciplinare, sau de sentinți judecătorești, pentru restabilirea reputațiunii lor atăcate, și ai intrat în rîndul bărbaților de valoare, cari sînt apărați și scutiți prin trecutul și meretele lor!

„Romînul ȳice: „Lasă pre cățaluși să latre! Ei nu Te cunosc!“

„Cu o strîngere de mînă frățască rêmîn

„31. Decemvre 1897.

„al Tău conluptătoriu

„Dr. I. G. Sbiera“.

Oricît de cordiale și de călduroase au fost aceste semne de iubire, de stimă și de recunoștință, totuș nemulțămîta oamenilor n'a putut să nu lese urme de desgust și de amărîciune în sufletul acestui binemeritat bărbat.

#### § 140. Eū în fața auđitorilor mîei universitari.

Pre tinerii universitari îi priviam ca pre niște ostași întelektuali ai poporului și ai viitorului. Dela vigoșoșea lor, dela armele de cari aveau să se folosască, dela desteritatea cu cari aveau să le mănuiască, și dela



terenul ce trebuia să-l aleagă pentru darea luptei depindea succesul acesteia, triumful său poticala lor. De aceea n'am putut să rămân nepăsătoriu față de ideile, de simțămintele și de întreaga lor purtare. Pre tinerii universitari, ajunși la pragul pășirii în viața publică soțială, îi mai priviam ca pre niște arbori vigoroși, dar' încă mici și fragedi, cărora li trebuiește scutul arborilor mai bătrîni din jurul lor, spre a se desvoltă din ei urieșii codrilor secolari, înfruntătorii vintoaselor, primitorii fulgerilor. M'am cređut decî datoriu ca să eserciteđ asupra lor o înrîurîntă oarecare în sensul ideilor mele și în direcțiunea în care eram plecat, ca să li dađ, pelîngă cunoștinți din trecut și din presînt, încă și o creștere, o educare pentru viitoriu.

În tendințele mele educative față de studințimea universitară am fost condus de vederile desfășurate în discursul rostit la înaugurarea docenturii mele (§ 127 pag. 302—315). Pus odată în legătură cu ea, m'am folosit de orice ocasiune binevenită spre a strecură în inima ei caldă și în mintea ei năzuitoare spre lumină și adevăr tot ce credeam eu că poate contribui la deșteptarea și înflăcărarea iubirii ei pentru niște împrejurări soțiale mai altele, decum erau acelea în cari trăiam. Neîncetat am năzuit să deschid vederi largi și limpedi la tinerii ajunși sub conducerea mea; să plînteđ în ei idealuri mărețe și aspirațiuni nobile; să deștept într'înșii porniri morale și generoase, plăcere de muncă și grăbirii spre sacrificii; cu deosebire cercam să'i fac să priceapă și să înțeleagă vișcarea puterilor omenești pe un teren dat, și efectele acestei vișcări în lupta indiviđilor și a popoarelor pentru asigurarea esistenței și pentru întemeierea unui trađu mai bun, mai comod, mai cu tîcnă. Țineam mult la alegerea terenurilor de luptă, fiindcă eram convins că cine se lasă ademenit pe un teren de luptă desavantagios pentru sine și favorabil pentru adversariul său, pierde lupta chiar și atunci, cînd în realitate este mai superior în puteri decît contrariul său.

Prin studiile mele istorice culturale și din viața mea de studinte universitaru în Vieana îmi formasei convingerea că cultul idealurilor naționale și umanitare, că cultul aspirațiunilor spre întruparea lor, că cultul simțămintelor nobile și generoase, întreținut decătră studinții universitari germani prin soțietățile lor numite confrății (Burschenschaften) și compatrioții (Landmannschaften), cu deosebire dela filosoful I. G. Fichte încoace, că acest cult n'a rămas fără de înrîurîntă asupra culturii Nemților, asupra mersului desvoltării lor soțiale, asupra împuternicirii și consolidării lor naționale. Eram convins, că numai bărbații încaldți de acel cult și însuflețiți de ideile ce zăceau într'însul, intrați în viața publică soțială și luînd în vigoroasele și desterele sale mîni frînele dirigenței din diversele lor staturii naționale, au făcut din ele puterneca și respectata Germanie de astăzi. 'Mi-am đis dară, să înființăm și noi la universitatea

Francisco-Iosefină din Cernăuț soțietăți academice studințești în felul celor din țările nemțești!

Printre aceste soțietăți însă se stătornicise, cu timpul, o diferență între tendințele, între scopurile lor. Unele din ele cultivau prin întrunirile membrilor idealurile culturale, naționale și umanitare, și căutați să li deie esepriune prin grai și artă, întrețineau dară o viață mai mult cu desfătări intelectuale decît cu plăceri corporale; — altele însă aveau în vedere mai ales onoarea individuală, onoarea compatriotică și onoarea națională, și o apărau cu ascuțișul sabiei cînd se simțiau atacați la ea; cultivau dară mai mult spiritul ostășesc, militaresc; — mai altele iarăș întrețineau printe membrii săi viața soțială, glumeată și voloasă, fără a se interesă mult de mai alte idealuri, decît traul ușor, comod și cu ticnă. Aceștia primiau împrejurările precum sînt, și voiau numai să se folosască de ele pentru asigurarea plăcerilor vieții. Dar' toate aceste soțietăți mai aveau ca tactică comună: disciplinarea membrilor pentru făptuirii solidară.

Dintre aceste trei specii de soțietăți academice nemțești aveau să alegem una. Eă am stăruit pelingă numeroșii miei auđitori pentru cea dintiă, și așă s'a înființat într'a 10/22 Decemvre 1875 prima soțietate studințască romînească la universitatea Francisco-Iosefină din Cernăuț sub numele de *Arboroasa*, după una din vechile numiri, sub care provine teritoriul Bucoviniă în istorie.<sup>1)</sup> Scopul acestei soțietăți eră: a) perfecționarea reciprocă a membrilor pe terenul literar-național; — b) desvoltarea spiretului soțial; — c) ajutorarea materială a membrilor ordinari lipsiți de mijloace. Pentru familiarisarea tinerilor romini cu spiretul studințesc universitar, precum se practică el pe la vechile universități nemțești, au binemeritat doi tineri, Toader V. Stefanuc și Vasile Morariu, cari își absolviseră studiile juridice la universitatea din Viena și cari se înscriuseră în această noaă soțietate, ca membri, ca „capete cărunte“.

Arboroasei îi mergeă foarte bine, fiindcă curînd își căștigase simpatia publicului romin, mai ales în urma recomîndării ce îi făceau profesorii universitari romini. Această prosperare însă îmbărbătă și sumeți prea tare pre unii studinți din dirigența ei, așă încît aceștia prinseră a se feri de oarecari controlări din partea bătrînilor și mai espertilor, și a crede că vor aduce mult bine soțietății, dacă vor urmă mai mult avîntului simțămintelor sale prea calde, decît sfaturilor mai chipsuite și mai circumspecte ale unor profesori universitari romini, conmemdri cu ei. Tinerii arboroseni nu cunoșteau, nici nu pricepeau îndeajuns curentul antirominesc ce se deslănțuise pe atunci, în toată furia sa, decătră unii compatrioți și venetici din partidul naționalist nemțesc, și nici nu voiau să ceară, măcar la unii pași mai însemnați, sfaturile amicilor esperti și să le țină în samă.

<sup>1)</sup> Laurian A. Tr. în Magazinul istor. p. Dacia, București 1845, Tom. I. pag. 29.

Înțelegînd unii membri din dirigența Arboroasei că camera deputaților din România a votat pentru subvenționarea unor societăți culturale de dincoace de Carpați micuța sumă de o mie de lei, s'a'u adresat în Faur 1877 și ei la ministeriul de instrucțiune publică din București pentru participare cu o cîțime oarecare la acea sumă, iar' în Optomvre 1877 a'u expediat o depeșă de condolință către primăria din Iași, care aranjase niște funerarii (parastas) întru amintirea decapitatului Domn Grigoriu A. Ghica (Faur 1764—1767 și Septemvre 1774—Optomvre 1777), fiindcă acesta ar fi protestat încontra cesiunii decătră Turci a teritoriului Bucovinei către Austria, lucru pentru care 'și-ar fi atras urgia lor.

Aceste doauă fapte, foarte nevinovate în sine, măcarcă nu erau săvârșite din vreo intențiune ostilă către împărăția austro-ungară, fură apă binevenită la moara unor membri din partidul naționalist nemțesc, cari, cu orice preț, doriau și voiaa să presînte la locurile guvernante pre Romîniî bucovineni ca nepriincioși împărăției și ca necredincioși împăratului, spre a justifica și îndreptăți astfel, pe de o parte, provocarea unor rigori administrative și punerea unor pîdicii la năzuințele culturale naționale ale Romînilor, iar' pe de altă parte, niște favoruri în folosul tendinților proprie de germanizare. Ei stăruiră deci pe la locurile competente ca să încurce pre unii din membrii dirigenței Arboroasei într'un proces criminal de înaltă trădare (§ 65, al. a. din Codicele penal) și apoi să decreteze desființarea Societății. Li-a succes uneltirea. Procesul a fost întentat și pertratat în Faur 1878. Nevinovăția inculpaților însă s'a apreat în mod strălucit, căci, după o temeinică apărare decătră avocatul Dr. Iosif Rott, însuși membru din partidul naționalist nemțesc, juriul, compus din 12 bărbați, printre cari numai un singur Romîn foarte moderat, a răspuns în unanimitate cu *Nu* la toate întrebările de inculpare. <sup>1)</sup> Societatea Arboroasa însă a rămas desființată.

Înlocul acestora, studinții universitari romîni a'u înființat alta în dată, în anul 1878, dîndu'i numele de *Junimea*. Scopul ei eră definit ca și al Arboroasei. Membrii acestei societăți, trăgînd învățatură din desastrul Arboroasei, s'a'u arătat mai prudenți, și de aceea 'i-a'u păstrat esistența pînă astăzi, prin decurs de doauăzeci de ani.

Scopul societății *Junimea* eră trifurcat și definitiv în statutele ei (§ 2) întocmai ca și în ale Arboroasei. Ca mijloace pentru realizarea scopului își propuseră (§ 3) să întrebuițeze: 1. pentru „perfecționarea reciprocă a membrilor pe terenul național-literar (§ 2 a.)“: „a) discursuri țînute de membrii săi și de alți binevoitori; b) publicări literare și susținerea unui cabinet de lectură și a unei biblioteci“; — 2. pentru „desvoltarea spiretului soțial (§ 2 b.)“: „a) aranjarea de petreceri, serate și escursiuni, împreunate cu producțiuni musicale și declamațiuni“; — și 3.

<sup>1)</sup> Veđi și țiarul: *Bukowina*, I. Nr. 6, din 1. Faur 1878.

pentru „ajutorarea materială a membrilor lipsiți de mijloace (§ 2 c.)“ : „a) acordarea de ajutoare în bani; b) darea de împrumuturi fără procente și c) căutarea gratuită a membrilor ordinari, în caz de boală, decătră medical soțietății“.

Cu cât de conștes am fost cu alegerea și cu definirea scopului și a mijloacelor destinate pentru realizarea lui, cu atîta mai puțin îndestulat și mulțămît m'am simțit, din cînd în cînd, cu activitatea membrilor soțietății pe terenul literar și pe cel soțial. Recunosc cu plăcere și cu bucurie că totdeauna s'au găsit Junimeni (căci așa se numesc membrii acestei soțietăți decătră public și între sine), cari au luat în serios scopul soțietății și au contribuit din răsputeri la realizarea lui cu un devotămînt vrednic de toată lauda. Dela 1879 pînă în 1882, afară de operate citite și discutate prin întrunirile literare, se produceă la cele soțiale, pelîngă discursuri, cîntări și declamațiuni, încă și cîte o foită umoristică, numită mai întîiu *Broscoiul* (1879—1880), apoi *Urđîca* (1881—1882). Un avînt îmbucurătoriu pe terenul activității literare îl luase soțietatea între anii 1882 și 1886, cînd printre membrii săi aveă pre studinții Giorgiu E. Popovicu, Conon Aramescul și Stefan Dinulescu. De aci înnăinte însă întră o stagnare, căci printre Junimeni se afla acuma unii cari nu se arătau, sub toate împrejurările, la înnălțimea concepțiunii scopului, nici prin activitate intelectuală, nici prin direcțiunea acesteia. De aci înnăinte prinse a se manifestă printre unii Junimeni o mai mare aplecare și un mai deosăbit zel pentru distrageri și petreceri ușoare, fie în cabinetul de lectură, fie în afară de el, decît năzuință și stăruință serioasă pentru realizarea scopului soțietății. Cărțile bibliotecii, studiile serioase și neconținute, chîar acelea ale specialității alese, ca și lucrările literare, au întîmpinat la mai puținii Junimeni iubire, predilecțiune și ocupare neîncetată.

Se făcură mai dese „comercîuri“, adecă întălniri studințești prin ospătării, se aranjară escursiuni și petreceri soțiale cu joc nu numai în Cernăuț și nu numai în decursul anului, dar' și în timpul feriilor mari și prin alte orașe și țîrguri din țară. La toate aceste petreceri, producțiunile musicale, declamațiunile și discursurile stătutare se împuținară cu timpul, deveniră mai rare, și uneori nici nu se esecutau. Se găsiău printre Junimeni unii, cari susțineă că producțiunile musicale, declamațiunile și discursurile n'ar fi tocmai la locul său la întruniri soțiale cu joc, unde petrecerea ușoară și desfătarea trebuie să fie lucrul principal, chîar exclusiv.

Sosise apoi în țară un timp cu niște mișcări politice mai vioale, între 1890 și 1896, cînd unii Junimeni mai talentați și mai inimoși credeaă că și ei ar trebui să iaă parte activă la ele, și'si permiteă chîar să critice, uneori cu violință, pre acei politicieni romîni cari nu se purtaă după placul lor; se părea ca cum ei ar dorî și ar voi să deie tonul și direcțiunea. și să poarte cîrma! Aceste amestecări premătute în politică

și această critică presumpțioasă răci la unii politicieni romîni inima caldă și potoli viul interes ce îl aveau ei mai înainte față de întrunirile și de petrecerile studințești.

Cînd se deslănțuiră persecutările și întemnițările asupra unor confrăți ardeleni, pentru apărarea intereselor lor naționale, Junimenii cernăuțeni, ca și alți studinți universitari de pe aiură, nu și putură stăpîni îndignarea și condurerea, ei și manifestară și ei, în scris și prin participări la niște congrese studințești, focul inimii pentru sînta cauză, și admirațiune pentru bărbăția cu care luptătorii martiri o susțineau și o apărau. Această înfierbîntare studințescă pentru niște interese și idealuri scumpe oricărui popor conștiut de sine și de demnitatea sa națională, încurcă pre unii Junimeni în cercetări disciplinare și în muștrări din partea autorității lor universitare.

În fața acestor abateri ale Junimenilor dela prescrierile statutelor soțietății lor academice, eu, ca profesor și ca Romîn, n'am putut rămîne nepăsătorîu. Am întrevenit pelîngă ei cînd puteam și unde numai îmi dá mina. Susținut'am totdeauna, înainte lor, socotînța, că studentul universitar, organizatorîu și ostașul intelectual al viitorîului, în timpul petrecerii sale la universitate, n'are să se ocupe cu alta decît cu studiile specialității sale, spre a și asigura o pozițiune onorifică în viață, însă nu numai ca pîne dîlnică, ci și ca misiune intelectuală, și apoi cu studiul problemelor soțiale și cu studiul istoriei patriei sale și a neamului său, spre a se puté orienta cu siguritate în toate mișcările evolutive ale oamenilor în mijlocul cărora are să trăiască și să coopereze. Propăgam printre ei cultul idealurilor umanitare și naționale și i îndemnam ca, la întrunirile lor studințești, să se ocupe, de preferință, cu discusiuni asupra problemelor soțiale, cu cercetări asupra condițiunilor pentru o esistență mai prosperă a poporului, cu chipsuiri asupra mijloacelor pentru îndrumarea și crearea condițiunilor favorabile și pentru delăturarea celor nepriincioase. Eram convins că ei, ca tineri și ca egalitari încă, acuma mai ușor vor stăbili între sine o conțelegere și o solidarizare, decît atunci, cînd fiecare din ei, pelîngă interese comune, vor mai avé încă și interese particulare, familiare sau soțiale.

Amestecul tinerimii universitare în mișcările politice, în luptele partidelor, în pîrtinirea unor politicieni față de alții, îl credeam nu numai prematur, dar' chiar stricăcios, pernicios pentru tinerimea universitară, parte, fiindcă o abăteá dela studii serioase, estinse și temeinice, parte iarăș, fiindcă o espunea la o mulțime de neajunsuri, la multe și mari pîdicî, dacă nu chiar la zădărnici, întru urmărirea scopurilor pentru viitorîu.

Scopul soțietății Junimea nicîcînd nu'l scăpam din vedere; nu voiam să'l alteređ întru nimic, nici în punctul al doile, dară doriam ca petrecerile soțiale ale studinților universitari să fie întocmite și esecutate mai

altfelu decît ale oamenilor de rînd ; ca în decursul lor să se vadă neîncetat scînteind înţeleginţa, manifestîndu-se desterităţile omului, domnind purtările alese şi observîndu-se cumpăt şi armonie întru toate ; eram în-contra înclinărilor de a delatură din petrecerile soţiale cu joc producţiunile musicale, declamaţiunile şi discursurile. Într'acestea mai ales găsiam eu semnul distinctiv dintre petrecerile soţiale studinţeşti şi celealalte petreceri aranjate de alţii. Răsboiam dară, din inimă, în-contra acelor porniri studinţeşti cari nu'mi veniaŭ la socoteală, chiar cu riscarea de a deveni neplăcut multora !

Participarea mea la întrunirile studinţeşti deveni ceva mai vioale pe timpul cînd aveam şi eu fiî la universitate. Doriam, pe de o parte, să'î feresc de direcţiunii greşite şi stricăcioase, pe de altă parte însă voiam, prin ei, să eserciteŭ asupra Junimenilor o mai mare înrîurinţă în sensul vederilor mele.

Junimenii se înduplicară acum să publice o foiţă literară permanentă. Primul număr apărŭ litografiat în Ianuarîu 1892 sub titlul de „Tinerimea Romîna“, avînd ca editor pre stud. teol. Petru Ionescu, ca redactor rîsponsabil pre stud. jur. Stefan Bodnărescul şi ca colaboratori pre stud. jur. C. Berariŭ şi G. Toma. La stăruinţa mea, foiţa apărŭ din Faur 1892 înnăinte tipărită sub numele de „Încercări literare“, prin un an întreg, 12 numere, tot cu persoanele de înnăinte la redacţiune. Lipsa de mijloace însă, precum şi oarecari neînţelegeri interne făcură de încetă foaiea.

Întervenirea mea mai deasă printre tineri şi înrîurinţa ce doriam eu s'o esercit asupra mişcărilor lor, fură interpretate de unii ca o intrare în cercul personalităţii lor, ca o alterare şi îngustare a manifestării acesteia în deplină libertate şi în orice direcţiune.

Se ivi deci prin anii 1893 şi 1894, un felu de conflict latent între mine şi Junimeni. Sîmţînd eu aceasta, m'am decis să li ţin, la o întrunire literară, într'a 26. Maiu 1894, un discurs „despre activitatea soţietăţii academice Junimea şi despre direcţiunea acestei activităţi“. Într'acest discurs am precizat mai întilîu poziţiunea mea faţă de soţietate, ca profesor, ca membru onorariu şi ca Romîn, făcîndu'î să înţeleagă ce datorinţi rezultă pentru mine din aceste trei calităţi. Am comparat apoi tinerimea academică cu vinul în fierbere, iar' pre profesori, pre membrii bătrîni, cu vinul limpedît şi curăţit de drojdi, încercîndu-mă să'î conving că, precum vinurile de calităţi alese, în dospirea lor vehementă, sparg vasele şi se răsîpesc şi pre sine, dacă vasul nu'î destul de resistibil, sau dacă nu se găseşte cinevá care, la timp, să sloboadă gazurile prea acumulate, să'î asigurede dospirea regulată, limpedirea grădată şi curăţirea necesară. După aceasta li-am pus în vedere scopul soţietăţii, misiunea comisunii literare, datorinţile membrilor, şi apoi am constătat întrucît îşi împlinesc sau nu membrii soţietăţii datorinţile primite asupra'ei de bună voie, şi

întrucît soțietatea își atinge scopurile propuse, saũ se abate dela ele. 'Mă-am închicțat discursul atrăgîndu-li atenținea la necesitatea unei muncă neconținute, serioase, precum și la micul nostru număr, cari nu ni putem permite lucsul de a chiețui și răsipi înzădar puterile noastre trupești și înțelețuale.

Constătuindu-se Junimeni pentru cdarea unui almanac, și neimpărtășindu'mi, întru toate, socotințele mele, li-am trimes, în 21. Juniũ 1894, următoarea scrisoare :

„D o m n u l e p r e ș e d i n t e !

„Totdeauna am fost de părere că un almanac, edat de o soțietate academică studințască, are să arete publicului 1. seriositatea scopului ce 'și-a propus să'l urmărească, 2. estensiunea cunoștinților și vederilor ce le aũ membrii, 3. temeiniciea acestor cunoștinți și vederi, și 4. arta cum știu ei să le espună. Deci un atare almanac n'ar trebui să fie alta decit, așa đicînd, o fotografie înțelețuală a membrilor soțietății dintr'un răstimp anumit și, prin urmare, o verigă demonstrativă din lanțul neîntrerupt al culturii înțelețuale a membrilor emeritați și actuali.

„Astfelũ conceput scopul unui almanac edat de o soțietate academică de studinți universitari, el se împune de sine cu deplină îndreptățire și îndătorire. Într'acest înțeles 'mă-am și espus vederile mele într'una din întrunirile ce le-am avut.

„Din învitarea la participare în comisiunea literară pentru edarea almanacului vėd însă că opiniunea mea nu este împărtășită de domniea voastră, cel puțin nu în toată puritatea ei. Eũ nu m'aș puté abate dela ea ; domniea voastră nu v'ați puté convinge despre neapérata ei îndreptățire și temeinicie. Această disparitate de vederi n'ar puté să fie favorabilă mersului regulat și spornic al lucrării.

„Stînd astfelũ lucrurile, oare nu credeți domniea voastră că presînța mea în comisiunea aleasă ar fi de prisos, dacă nu chiear împiedicătoare prin prelungirea și trăgănarea discusiunilor ? Și eũ n'aș voi, sub niciun chip, să vı daũ spectacolul unei trăgănări și piedicı în realizarea propusurilor domniilor voastre, cu atita mai vırtos nu, fiindcă sînt convins că esistă mai multe căi cari duc la raiũ, chiear cu încunjur mare de ar fi ele, dar' eũ sînt bătrîn și debil și aș dorı să ajung mai curînd.

„Cu aceste reflexiuni vė rog să binevoiți a primi asigurarea despre neclintita mea simpatie și despre viul înțeres ce vıl port.

„D r . I . G . S b i e r a .“

Tot în Juniũ 1894 proiectaseră Junimeni o escursiune mai întiũ la Țețina, dar' nefind în điuă hotărîtă timp favorabil, o amınară pe altă đı, alegînd acuma ca loc de escursiune păduricea suburbiului Horecea, flindecă acoloá erá și un pavilion acoperit, pentru caz de ploaie.

La astfelũ de escursiuni, la apelul Junimenilor, se adunaũ oameni

din toate păturile soțiale. Veniau și o mulțime de țărani și țărance, tineri și bătrâni, ca să privească la modul petrecerii și desfătării aceloră pre carii, în urma culturii și pozițiunii lor, ei îi considerați ca pre niște ființi mai superioare decât sînt ei înșiși. De aice urmă ca aceste petreceri să fie astfelîu aranjate și esecutate, ca să facă asupra participanților și a privitorilor împresiunea cea mai bună și mai aleasă, și să șervească ca model, mai ales pentru țărani.

Decînd am apucat calea învățătorească, profesorală, dorința și stăruința mea a fost neîncetat aceea, ca la orice petrecere aranjată de studinți, fie ei de orice grad ar fi, să albă a se manifestă și să caute îndestulare mai întîiîu recerințele întelectuale, desteritățile omului purces pe calea culturii, și apoi trebuințele trupesti. Îmi plăcea tare să particip și eu la astfelîu de petreceri, să iaîu cuvîntul și să dau espresiune unor cugetări mai înnalte, unor doruri mai alese, unor aspirațiuni mai însuflețitoare. Cu astădată îmi propusesesîu ca să vorbesc escursionistilor despre doauă rugăciuni, despre „Cređul Romînului“ și despre „Tatăl Nostru“ romînesc.

Din nefericire însă, tocmai pe timpul acesta, par' că un geniîu nefast și lugubru înspiră pre unîi studinți universitari și'i împingeă spre soco-tința, ca în petrecerile soțiale, aranjate de ei, să predomnească șaga, gluma, hazul, jocul și grija stomahului, iar' discursurile și declamările să fie rezervate pentru sala școlii, pentru catedra ei.

La escursiunea aceasta, espansiuunile hazlie erau la culme; nu se admise niciun discurs mai serios, nicîo declamare mai patriotică, cu toate că eu îmi esprimasesîu dorința ca să vorbesc. Măhnit de priveliștea la care asistasesîu, m'am întors a casă cu familia mea și am dat rugăciunilor amintite o întroducere potrivită cu starea mea sufletească de atunci, publicîndu-le în unele fîi periodice, ca „Gazeta Bucoviniî“, IV. 1894, Nr. 52, etc. iar' acum le reproduc aice tot sub acelaș titlu de

### „Tețina și Horecea.

„(O escursiune).

„Se proiectase o escursiune la Tețina. Îmi făceam multe ilusiuni asupra decursului ei.

„Sosise diîna de plecare. Pornirăm împreună o mulțime mare. Ajunserăm în pădure, și, după un popas scurt, ne suirăm sus pe culme, la ruine, în soțietatea Junimenilor noștri și a oaspeților lor. Pare că sîmțiam cum la toți ni se încălđesc inimile și cum ni se înflacăără mințile la auđul unor declamări alese, al unor melodii sonoare, la scînteierea, unor ideî subline.

„În aceas'ă emulare n'am voit să rămîn îndărăpt, și ceruiî și eu cuvîntul și vorbiîu cam așa:

„Ne aflăm la capătul unei spinării de munți, pe un vîrv din ei. Înnăntea noastră vedeți niște ruine, semn că aice odinioară au esistat



viață omenească, plăceri și bucurii, dară și întristare și jale, căci altfelii n'ar fi acuma numai surpături și ruine.

„Și cum se cheamă acest capăt de spinare de munți păduroși?

„Țețina! ni răspund toți locuitorii de prin împrejur, Romîni și ei ca și noi.

„Și de unde oare numele acesta pentru această ultimă vertebră din spinarea acestui șir de munți?

„Tradițiunea ni spune că pe timpurile cînd strămoșii noștri, Romani, purtau războaie sîngeroase cu Dacii, un duce de al lor, un general vestit, cu numele Țețina, ar fi străbătut pînă la locurile acestea, și ar fi întemeiat, aice, un castru și ar fi rădicat și un turn de pîndă, ale cărui ruine ni însudă și astăzi respect și admirare.

„Istoria ni adeverește că un Roman voinic și viteaz, cu numele „Aulus Severus Caecina“, a fost într'adevăr guvernătorii în Mesia pe la anul 6 d. Cr. și că ar fi purtat patruzeci de războaie cu diverse popoare dealungul Dunării și al Rinului. Tot istoria ni mai spune că a existat și alt „Caecina“, cu pronumele Gaius sau Aulus Alienus, carele de asemenea a fost renumit ostaș pînă pe la anul 75 d. Cr.

„Și cine mai știe, ori de nu aș mai fost și alți urmași voinicii din această vitează familie romană!

„Eă însu'mi, făcînd în anul 1852 pentru întiaș dată o excursiune pe acest munte cu profesorul ordinarii al clasei, un foarte bun lătinist, cu numele Vencislaă Resl, am găsit aice, în arină, un vîrv de lance, pre care profesorul 'l-a declarat ca vîrv de lance romană, și 'l-a dat saă la museul gimnasiului de aici din Cernăuț, saă 'l-a trimes la Vieana, căci nu'mi prea aduc bine aminte despre aceasta.

„Alt profesor, ai cărui ochi însă erau construiți numai nemțește, de aceea și eră profesor de limba nemțască, E. R. Neubauer cu numele, a vedut, pe la anul 1869, în numele acestui munte niște sonuri gotice, și în urdătorii castelului pre înșiși Goții.

„S'aă mai găsit încă și alții, cărora li-a eșit din ruinele acestea un miros de tămîle și de smirnă, și aă adurmecat în fundătorii castelului pre cavalerii Teutonii, cari predicară catolicismul papal pe aici, și cari aă întemeiat, în secolul al 13-le, și Cetatea Neamțului.

„Oricum fie, noi ne ținem de tradițiunea romînească, fiindcă numele locului este o sacră rămășiță limbistică din timpurile, cînd strămoșii noștri rostiau pre *c* lătinesc înnaîntea lui *e* și *i* nu ca *ce*, ca în diăa de astăzi, ci ca *f*, precum se mai aude în unele cuvinte pe la frații noștri din Macedonia și din Istria.

„Deci, pămîntul pe care calcăm și locul unde ne aflăm acuma este sacru pentru noi, ne predispuce spre meditari pioase și religioase, și de aceea vî cer vocea ca să spun, în auđal domniilor voastre, doauă rugăciuni curat romînești! . . . . .

„Cînd eră însă să rostesc rugăciunea, pare că m'am tređit ca din vis, și, uitîndu-mă împrejurul mîeu, observaîu că nu ne mai aflăm pe muntele Țețina, la ruine, ci în păduricea Horecii, dar' tot în aceeaș soțietate de mai înnăinte, și atunci am continuat cuvîntarea mea astfelu :

„Dar' ceriul n'a fost favorabil acelei escursiunii; ceriul a găsît că ni trebuie ploaie, și încă ploaie multă. Și oare pentru ce? Nu cumvá poate pentru aceea că am avé cîte ceva de prisos ce ar trebui să fie spălat dela noi, din ființa noastră?

„Cine mai știe!

„Nu cumvá poate am avé și doruri cari ne ard la ficaiți? Nu cumvá poate vîrsăm lacrimi fierbinți cari ni înroșesc ochii și ni sîngereadă inimile? Nu cumvá Dumneđu a voit ca, prin aceste ploi stinghieroare, să ne curățască de scăderile noastre, să ni aline, prin ele, arșița inimii și să spele lacrimile noastre și apoi să le verse în Prut, în Prutul de lîngă noi, carele să le ducă apoi tot spumegînd și murmurînd spre țermurile depărtate ale fraților noștri dela Prut, dela Dunăre și dela Mare, ca să simțască și ei neajunsurile și păsurile noastre cînd se vor scaldă în undele acestor valuri?

„Și aceste considerări sînt duioase și ne predispun spre pietate, spre mulțămire cătră Dumneđu, spre rugăciune!

„Deci să întonăm cu toții mai întiîu . . . . .

„Și cînd eră să rostesc prima rugăciune, aruncaîu ochii spre ceriul și după aceea împrejurul mîeu, dar' . . . . o! minune! . . . . bătrîni cari mai înnăinte cu plăcere își reamintiaîu unii altora întîmplările tinerețelor și își împărtășiaîu dorurile ăilei și sperînteles viitorului; — tinerii cari se petreceau cu foc dăntuind, șăguind și primblîndu-se în părechii și în grupe; — lăutarii cari te furnicaîu cu ăicăturile lor vesele; — chiar mesele întinse și bogate: toți și toate dispărură ca prin farmec, și lîngă mine rămaseră numai doi din foștii mîei învêțacei. Îi traseîu la o parte și, cu ei împreună, îngenunchiaîu, și cu voace pioasă ăiseîu :

## I.

### „Credul Romîniluî.

„Cred într'un popor Roman, tatăl popoarelor romanice, creatoriul înstituțiunilor soțiale și organizatoriul omenimii, făcătoriul a o mulțime de lucruri esistente și dispărute.

„Cred și într'un popor Romîn ca într'o ființa una și nedespărțită, carele din poporul roman s'a născut mai înnăinte de cum cred mulți alții precum rîul din scăturină, saū precum rađa din lumină; el este cu adevêrat popor romanic, căci din poporul roman a purces spre răsărit de a cucerit acoloa multe țări, și, supunîndu'si, saū însoțîndu-se cu multe alte popoare, a întemeiat aice împărăția romană răsăriteană; fû apoi împre-surat de felîu de felîu de popoare barbare, călărețe și pedestre, cu carile

s'a luptat crâncen și vitejește, dară cu succes numai pînă cît a fost vie în dirigenții lui conștiința romană; însă după ce se desnaționalisaseră dirigenții săi, poporul român fû bătut de popoarele venetice, chinuit și sfășiat, apoi nimicuit și înmormîntat, politicește, dară el învinse curînd, după cum îi fusese pređis de poetul Fonteïu,<sup>1)</sup> și întreprinse din nou lupte bărbătești prin munții, văile și cîmpiile Pindului, Balcanilor și Carpaților, și isbuti a'și întemeia, din cîteva mici domniate din stînga Dunării de jos, două domniate mai mari și mai tari, carile se organisaseră bine și se consolidară. Prin o cultură națională, poporul român din aceste două domniate se tot înălță pe scara dezvoltării intelectuale și a civilizațiunii, pînă ce ajunse a face din ele un regat puternec și respectat, care șede acum cu onoare printre celelalte regate și împărății din lume, și iarăș se va porni, cu glorie, ca să caute și să judece pre membrii săi morți și vii, și atunci domnia lui nu se va mai finî.

„Cred în geniul românesc, organisătorîu și civilisătorîu, carele dela Romanî purcede; el, răđimat pe frățietate și pe dreptate, va dá tuturor viața și va întruni pre toți în armonie spre o spornică activitate comună.

„Cred întru înfrățirea popoarelor spre întemeierea între olaltă a unui traîu armonios comun, precum și într'un județ suprem al lor pentru curmarea și stîngerea certelor.

„Mărturisesc un amor universal reciproc întru apropiarea popoarelor.

„Aștept deșteptarea rătăciților și viața frățască eternă ce are să fie cu adevărat“.

## II.

### „Tatăl nostru românesc.

„Spirete Romane! glorificat fie numele tău! Împlinească-se intențiunile tale precum în trecut așa și în viitorîu. Ceea ce ni priiește și ni folosește, dá-ni noaîu necontenit, și sprijinește întreprinderile noastre cele bune, precum sprijinim și noi pre ale altora, și nu ne duce în conflicte cu confrății noștri, ci ne ferește de orice neînțelegere, căci dela tine purcede înspirarea și reușita, acum și totdeauna și în secolii secolilor, cu adevărat!“

„La cuvintele din urmă ale rugăciunii mă sculaîu repede în picioare și întinseîu mîna spre a'mî face sîmna crucii, și . . . . dáduîu de niște cărți. Mă uitaîu uimit în toate părțile . . . . și ce'mî vedură ochii? . . . . Mă încredințaîu că mă aflu la mine a casă în camera mea de studiî. — Eî visaseîu“.

De aci înăainte dreptcă m'am ținut mai rezervat și mai departe de aceia cariî nu voiaîu să se armoniseđe cu mine în vederi, în sîmțăminte, în cugetări mai înnalte, dar' tot n'am încetat de a esercită asupra lor oarecare

<sup>1)</sup> Ion Laurenții Lidul: *Περὶ ἀρχῶν τῆς Ρωμαίων πολιτείας*, Bonn 1837, cp. 12 pg. 177 și pg. 235 cp. 42.

înfrîurintă prin fiii mîei universitari, Junimeni ca și ei. Dar' și dînșii nu fură, pînă în fine, mai fericiți decît mine; perseverară însă cu energia tînerului pînăcînd li se spuse în față, într'o ședință plenară, fără protest din partea mulțimii, că Junimeanul n'are s'asculte de mine, nici chîiar de părinți, ei trebuie să se supună, cu resemnare, concludurilor făcute de majoritate, și să fie astfelîu de disciplinat, încît numai voința și dictatul soșietății să'î fie sîngura directivă în făptuirile sale.

Această apostrofă a stîrnit în sufletul fiilor mîei universitari un torent de indignare, și aū trimes comitetului soșietății următoarea demisiune motivată :

### „Onorabile Comitetule!

„Avînd în vedere scopul soșietății academice „Junimea“: „a) perfecționarea reciprocă a membrilor săi pe terenul național-literar; b) dezvoltarea spiretului soșial, și c) ajutorarea materială a membrilor săi lipsiți de mijloace“ (§ 2), ne-am înscris cu plăcere ca membri în ea. În această calitate am petrecut doi ani și jumătate, respective unul și jumătate; binevoința și încrederea conmembrilor a urcat pre unii din noi chîiar în organele ei dirigente. Ca simpli membri ai soșietății și ca membri în organele ei dirigente am stăruit să ni împlinim întru toate dătorințele noastre, după pricepere și după puteri. Am observat însă mai adeseori între noi Junimenii diverginți în cunoștința trecutului și a presîntului nostru național și în priceperea și dejudecarea împrejurărilor sub cari trăim. Aceste diverginți, foarte firești, precum la tineri așă și la bătrîni, din cauza diversității gradului lor de cultură și de înțeligință, ne-aū împins la luptă frățască pentru chîiarificarea ideilor și limpedirea vederilor noastre, ca, astfelîu, să ajungem împreună la realizarea devisei noastre: „Uniți să fim în cugete, uniți în Dumneđeū!“

„Lupta a fost sinceră, fiindcă am voit să folosim altora și să ne folosim și pre noi. Nu ne-am îndoit că tot astfelîu s'aū luptat și comilonii noștri.

„În urma acestei trînte întelectuale, pentru conșlegere și perfecționare reciprocă, am ajuns la încredințarea că s'aū croit niște direcțiuni, pre cari noi nu le putem aprobă în ruptul capului, și că s'aū format pentru ele niște curente puternece, pre cari noi nu ne sîmțim în stare să le combatem cu succes. Sîntem însă convinși, că aceste direcțiuni și curente sînt contrare scopului soșietății, neapte pentru perfecționarea noastră, și dăunăcioase solidarității atît de mult dorite.

„Am observat că la petrecerile, seratele și escursiunile soșietății predominesc plăcerile stomahale, trupesti; crierii, mintea, rămîn fără de niciun nutremînt întăritoriū; producțiunile musicale, declamațiunile, discursurile sînt pasări rare.

„Am găsit că membrii neordinari, mai ales cei onorari, nu se vaî convoacă, ca mai înnăinte, în mod cuviincios la consultările membrilor soîietăţii, spre a provoca astfelî sfaturile lor binevoitoare, şi apoi a ne conformă cu ele.

„Am vėđut cum nişte membri ordinari, însărcinaţi cu esecutarea unui conclud al comitetului, aű comis cu această ocasiune, fără desaprobare, nişte necuviinţi, cari aű pus creşterea şi nobleaţa civelui academic în umbră, şi aű revoltat inimile delicate.

„Am aflat că mulţi membri ai soîietăţii se cred îndreptăţiţi a censurá actele şi purtarea politică a unor bărbaţi încărunţiţi în afacerile publice, a'şi manifestá neplăcerea şi desaprobarea lor şi a produce astfelî printre binevoitorii şi sprijinatorii soîietăţii nu numai răceală, dar' şi desgust.

„Ca culme a acestor abateri dela calea dreaptă şi statutară a trebuit unul din noi (Radu) să mai audă în întrunirea plenară dintr'a 10. Maiű 1896 st. n., susţinîndu-se „că un fiű nu ar fi obligat, moraliceşte, să asculte de părinţi atunci cînd se iveşte, între el şi ei, vreo deosebire de vederi şi de socotinţi, ci că el trebuie să lucre totdeauna după părerile şi sîmţămintele sale proprie, saű după acelea pre cari 'i le împune soîietatea, ca membru al ei, fiindcă aceasta nu ar puté bágá în samă rėportul dintre tată şi fiű! Dar' atunci morală, ordine, autoritate, esperiinţa, ştiinţa şi progres n'ar mai esistá, căci copilul nu se naşte ca Minerva din crieriű lui Joie, ci, ca să ajungă la nivelul părinţilor şi să'î întreacă, trebuie neapėrat să se folosească mai întiű de esperiinţa şi de ştiinţa altora. Şi cine poate fi mai priincios copilului, decit părinţiű săi?

„Şi încă ce'î mai mult şi mai vrednic de plîns şi de tînguire, este împrejurarea, că tesa neascultării fiului de sfaturile şi poveşele părinţilor a fost pusă în discusiune de un crescătoriű de copii şi susţinută, ce socotiţi? faű de cine? faű de vreun părinte slab de pricepere, debil de minte, saű smintit? Nu, ci faű de un tată care însu'şi este profesor universitar, decit învăűătorul şi povėűitorul nostru, şi carele este chăr membru onorariű al soîietăţii noastre, şi încă cel mai vechiű dintre ei! Sub astfelî de împrejurări, un simplu copil, nu din vreo şcoală poporală, dar' dela şatra unui űigan, cînd 'i se va pune întrebarea, că de cine mai degrabă are să asculte el, de părinţi saű de străini? oare nu va rėspunde, fără şovăire, că de tata şi de mama? Şi un cive academic, saű carele a finit studiile universitare, să aibă el oare altă judecată în privinţa aceasta?

„Şi apoi încă ce? Oare comilionul nostru, Traian Sbiera, ascultînd de tată-săű, de profesorul universitar Dr. I. G. Sbiera, cînd 'l-a petrecut pînă la Zaluca, cînd a mers acesta împreună cu o mulţime de diecesani, represîntanţi ai diferitelor clase soşiale, întru întîmpinarea capului lor

bisericesc, călcat'a el concludul comitetului: ca niciun membru să nu participe la această întîmpinare?

„Nu! Și iată de ce!

„Este adevărat că profesorul universitar Dr. I. G. Sbiera a des-  
aprobat, precum mai multe concludurî și apucăturî de ale comitetului so-  
țietății, așa și pre acesta, dar' în sîmțul său de delicăteată cătră soțietate,  
a sfătuit pre fiul său Traian, ca la această escursiune de bună cuviință  
să iafe de pe pieptul său colorile soțietății, ca să nu apară acoloa ca „Ju-  
nimean“, ci numai ca fiu ascultătorîu al tătîni-său, măcarcă acest sfat  
eră de prisos, fiindcă el însu'sî, dela sine, sîmțise această cuviință!

„Unde dară este vreo nesocotire și călcare a concludului?”

„Prin cele espuse pînă aici constătăm, cu întristare, esistența unui  
mediu nesănătos în soțietate și a unor direcțiunî contrare scopului ei și  
periculoase pentru consolidarea și dezvoltarea progresistă a Romînilor din  
țara noastră, și fiindcă, fără consîmțămîntul și conlucrarea fraților noștri  
comilitonî, nu ne sîntîm în stare de a schimbă lucrurile în mai bine, sîntem  
necesitați, spre adîncea noastră părere de rău, a Vă rugá să ne considerați,  
cu diua de astădi, ca eșîți din soțietate.

„Cernăuț într'a 11. Maiu 1896.

„Traian Sbiera, m. p. — Decebal Sbiera, m. p. — Radu Sbiera, m. p.“

#### *Seminarîu pentru filologie romînească.*

La cursurile mele universitare totdeauna am avut înscriși numeroși  
studinți dela toate trei facultățile, căci mai fiecare tîner romîn se sîmțîá  
obligat în sufletul său ca să iafe parte la ele și să'sî manifeste, prin  
aceasta, calitatea sa națională. Cercetarea cursurilor încă a fost destul de  
regulatá și de numeroasă pînă în anîi din urmă, cînd unîi studinți, mai  
cu samă cei internați în seminarîul clerical diecesan, prinseră a între-  
buiință oarele dela cursurile mele ca oare de ieșire și de distragere ușoară  
personală.

În dorința mea de a procurá tinerilor năzuitoři o ocaziune bine-  
venită de a'sî estinde, aprofundá și temeînici cunoștințele căștigate din  
prelegerile de pe catedră, am propus, în 21. Noemvre 1891, înființarea pe  
lîngă catedra de limba și literătura romînească dela universitatea Fran-  
cisco-Iosefină din Cernăuț a unui seminarîu pentru filologie romînească.  
Tot pe atunci a făcut o propunere similară și colegul mîeu dela catedra  
pentru limba și literătura rutenească. Colegiul profesoral a primit, în  
consiliul său din 23. Ianuarîu 1892, cu unanimitate propunerea mea, nu  
tot așa și pre a colegului mîeu fiindcă aceasta mergeá prea de parte și  
înrá în conflict cu titularîul catedrei pentru filologia slavă comparativă;  
iar' decanul a rîportat ministerîului într'a 10. Faur 1892 Nr. 77.

Prin emisul său din 11. April 1892 Nr. 5063 (întimatul guvernului  
local din 26. April 1892 Nr. 1152), ministerîul 'și-a arîtat aplecarea pentru

înființarea seminarului, dar' și-a exprimat și temerea în privința puținței lui cercetări. La provocarea colegiului profesoral ca să'mi dau părerea în privința aceasta, am supus decanatul, într'a 3. Juniü 1892, o statistică despre cercetarea cursurilor mele dela crearea universității încoace, demonstrînd ca neîntemeiate temerile ministeriale și conchiđînd la activarea cît mai grabnică a seminarului. Părerea mea a fost supusă ministeriului decătră decanat într'a 18. Juniü 1892 Nr. 314. În răspunsul său din 23. Juliü 1892 Nr. 15816 (întimatul gov. loc. 9. August 1892 Nr. 2328 Praes.), ministeriul n'a primit să se înființede seminarii pentru filologia romînească și cea rutenească în mod definitiv, ci a provocat pre colegiul profesoral ca în alt mod să îngrijaseă pentru îndestularea trebuinților didactice ivite. Trebuiaă motive de trăgănare!

În urma învitarii colegiului profesoral ca din noü să'mi dau părerea în scris, am presîntat'o într'a 19. Noemvre 1892, dechîrînd că, spre încredințarea ministeriului, sînt gata să țin, în mod provizor, eserciții seminaristice cîte doauă oare pe săptămînă.

Nevenind ničo rezoluțiune ministerială timp mai îndelungat, umblară studinții universitari, în toamna anului 1893 și în iarna anului 1894, ca să facă și ei, din partea sa, niște pași pentru activarea seminarului dorit, dar' se lăsară mai pe urmă de această întreprindere.

În consiliul colegiului profesoral din 25. Maiü 1894 am făcut din noü propunerea, ca cît mai curînd să se înființede așteptatul seminarü romînesc și rutenesc. Propunerea a fost primită cu unanimitate. Abiă în urma acestui conelus a decretat ministeriul, prin emisul său din 7. Juliü 1894 Nr. 13886, activarea cu începutul anului școlar 1894/1895 a acestor doauă seminarii, dar' numai în mod provizor, acordînd totodată și speșele necesare.

Cu toate rēportările noastre semestrale despre cercetarea constant numēroasă a seminariilor, și cu toate că și într'a 8. Juliü 1896 colegiul profesoral a mai făcut un conelus unanim pentru definitivarea lor, abiă după cererea și darea altor noaue păreri, se decise ministeriul ca, prin emisul său din 21. April 1897 Nr. 3353 (întimatul gov. loc. din 6. Juliü 1897 Nr. 2116), să decreteđe definitivarea seminariilor, iar' statutele lor, fiindcă guvernul local ceruse ca să se întroducă în ele cîteva schimbări, și ca statutele seminarului rutenesc să fie identice cu ale celui romînesc, se aprobară abiă prin emisul ministerial din 31. Juliü 1897 Nr. 19212 (întimatul gov. loc. din 1. Optomvre 1897 Nr. 17318).

După șese ani și jumătate de stăruință neîncetată am dobîndit, în fine, ce am dorit, dar' nu știü prin ce întrevineri și înrîurinți infernale, se ivi deodată alt celenü. Prin emisul său din 13. April 1898 Nr. 6263, guvernul local cerü dela decanat deslușirea, oride nu cumva în rēportul decanatului din 30. Mart 1898 Nr. 208 este trecută, în mod greșit, cu doauē sute de florini pe an, dotațiunea pentru premiarea lucrărilor

seminariale reușite, dotațiune stabilită în § 6 din statutele seminarului românesc și rutenesc. Această întrebare o făcú guvernul local, fiindcă ministeriul nu preliminară în budgetul statului decît numai suma de o sută de florini. Prin serisoarea sa din 25. April 1898 Nr. 227, decanatul răspunse că în statutele seminariale, aprobate de ministeriú, mărirea dotațiunii pentru premii este într'adevăr stabilită cu două sute de florini pe an. Și noi, directorii seminariilor, încă am făcut cuvenitele noastre remonstrațiuni încontra vreunei micșurări a acestei sume. Dar' . . . toate n'aú fost de niciun folos, căci la o remonstrare de ale mele, înaintată prin decanat într'a 13. Juliú 1898 Nr. 279, un emis ministerial dintr'a 26. Juliú 1898 Nr. 19098 (întimat de guv. loc. prin emisul său din 2. August 1898 Nr. 15766). făcú cunoscut, ca dotațiunea pentru premii să fie numai de o sută de florini pe an, precum măi decisese prin emisul din 4. Juliú 1898 Nr. 15623 la o remonstrare similară a colegului măeu dela catedra rutenească.

### § 141. Veniamin Iliuț.

Veniamin Iliuț erá unul dintre frații măi mici ai mamei mele. S'a născut în satul Crasna într'a 6/18 August 1806, căpătînd la boteđ numele de Văsile. A început în etate măi înaintată a învăța carte la școala primară din sat; studiile din școala secundară le-a absolvit cu succes foarte bun la gimnasiul și la liceul din Cernăuț, iar' pre cele superioare la institutul de studii teologice, tot acoloá, în anul 1838; s'a căsătorit îndată, s'a preuțit și a fost denumit păstorii de suflete în satul Presăcăreni. A văduvit la prima naștere a soției sale, rămînînd cu un fecioraș, Giörgiú, carele și acesta röpăosă în anul 1860 în timpul studiilor sale universitare. Avînd puternice predispozițiuni religioase, se călugări în Mănăstirea Putnei, cu numele de Veniamin, și petrecú acoloá ca călugăr foarte cuvios pînă în anul 1847, cînd fú denumit, cu concurs, ca catehet la gimnasiul din Cernăuț de patru clase. Aice 'și-a împlinit cu rigurositate esîmplară dătorințele sale pînă în anul 1878, cînd fú pensionat. Curînd după venirea sa la Cernăuț căpătâ titlul de protosîncel, ca confesor al episcopului Eugeniú Hacman; sub arhiepiscopul Teofil Bendela fú denumit arhimandrit, iar' dela arhiepiscopul Dr. Silvestru Morariú-Andrieviciú căpătâ și dreptul de a purtá mitră. După pensionare a fost și rector provizor la seminarii clerical, între 1878 și 1881.

Pe timpul cateheției sale, ținea și școleri în gazdă, măi ales de pe la neamuri, pre cari îi controlá cu rigoare în studiile și în purtările lor.

Și în zgomotul și distragerile orașului ducea o viață religioasă esîmplară, adevărat călugărească de pe timpurile bune ale acestei meritoase instituțiuni religioase; erá neîncetat cu epitrafirul la gît și cu cărți de rugăciuni în mîni, și se rugá totuna lui Dúmneđeú. Această evlavie sinceră îi scoase numele de călugăr foarte cuvios, de sînt chiar. Oamenii



neputincioși, bolnavi, din apropiere și din îndepărtare veniaă la el ca să li citească rugăciuni și să li sînțască apă pe cap. Simplitatea traiului și purtarea lui evlavioasă împuneau și storceaă respect și venerare.

Cruțarea lui cea mare și neînsemnatele cheltuieli pentru susținerea vieții îl făcură să strîngă avere. Dintr'aceasta ajută din cînd în cînd pre neamurile sale. Mie încă îmi dete o sută de florini la plecarea mea la Vieana pentru continuarea studiilor. Cu toate acestea îi prisosiaă bani; din ei își cumpără în Cernăuț un locușor lîngă biserica catedrală, și'și zidi pe el o casă cu doază rînduri în fața catedralei, mai rămînîndu'î loc deșert pentru altă casă, la strada opusă.

Ca nepot și mai pe urmă ca coleg de profesorie trăiam în întimitate cu el; îl cercetam adeseori. Dupăce mă căsătorisei, mă cercetă și el; îl poftiam la masă; mă și încumătrisei cu dînsul. Eră deci lucru firesc ca, din cînd în cînd, să'î întreb despre intențiunile sale relative la averea strînsă numai din traiu simplu și din cruțare. Îmi descoperi că, avînd cam mulți nepoți și strănepoți de pe la frați și surori, n'ar voi să'și împartă averea între ei, fiindcă n'ar veni pentru fiecare atîta, cît să'și cunoască ceva, ci că el 'și-a propus, ca din toată averea sa să facă o fundăciune ca aceea înființată pe numele lui Aron Pumnul; să se mai zîdească o casă pe locul deșert, și apoi îmbele aceste case să șervească ca internat pentru copii sârmani de confesiunea dreptcredincioasă răsăriteană, avînd a se primi în el, de preferință, copii de pe la neamurile sale. Eventuala chirie de pe case precum și procentele banilor în numerariu ce vor mai rămîné, să se întrebuinte de la întreținerea internatului.

Sublim propus, nobile intențiuni! Îl întăriam și eu în ele decîteori îmi dá mîna. Știind însă că orice propus innalt, dacă nu cauți să'î realiseși îndată, se zădărnicește mai pe urmă, stăruiam pelîngă veneratul mieu unchiu ca să facă un act notarial asupra intențiunilor sale atît de generoase. Promitea totdeauna că va face, dar'... amîná, fiindcă avea credința deșartă că, făcîndu'și testamentul pînăcînd mai este în vigoare, are să moară îndată!

O familie din Cernăuț, avînd să'și zîdească o casă și neajungîndu'î banii, a împrumutat dela Veniamin Iliuț o sumă oarecare, cu mici procente. Neputînd, saă nevoind, să plătească „călugărului“ procentele stipulate, se îmbiă să'î facă și să'î trimată a casă ospetu dîlnic. El primi. Mai pe urmă, tot această familie înduplecă pre arhimandritul Veniamin Iliuț să cumpere, în companie, o moșioară, Securiceni din ținutul Sucevi.

Părîndu'mi că o persoană din familia aceasta ar speculă ca să pună mîna pe averea bunului, dară nu îndeajuns circumspectului mieu unchiu, îi atrasei atențiunea asupra pripusurilor mele, la ocasiuni binevenite. El totdeauna îmi răspundeă că cunoaște toate și că se știe ferî. Odată, după un ospet, fiind îmbii în bune și cordiale dispozițiuni sufletești, luasei din nou vorba despre fundăciunea proiectată și despre dregerea unui act notarial

pentru înființarea ei, căci, adăoseală, tare 'mi se pare că cutare persoană tinde din răspuțeri și în icsușite chipuri ca să apuce toată averea pe sama sa. Unchiesul dreptea recunoscu diplomățea și șirețtea numitei persoane, ale căria adinea chipsuiele le compară cu ale lui Bismark, dară dăcea că el 'i le a pătruns și le va dejudeca. La replica mea că, dacă respectiva persoană are într'adevăr o minte bismarchiană, eu tare mă tem ca nu cumva ea să strîngă în punga sa toate averile românești, precum Bismark întrunise toate țările nemțesti într'o singură împărăție!

Această observare a întâpat cumplit pre blindul și molatecul mieu unchiu, căci se sculă repede în picioare și, cu o oțărare înfocată, imi arătă figa și'mi dăse: „Iată, atita va căpeta ea dela mine, că doară nu's prost!“

Întimplarea aceasta s'a petrecut în anul 1886 în dătia lăsatului secului, pentru postul cel mare. Nu ne-am mai vedut pînă la Paști. În dătia de Paști liturgisi Veniamin Iliuț în biserica sîntului Niculaiu din Cernăuț; după liturgie se duse la respectiva persoană la dejun; beu acolea un ceaia și fu îndată lovit de o damlă (gută) la crieri, paralisindu'i-se mușchii vorbirii. Fu adus la sine a casă în această stare jalnică. Fui chîemat și eu la dînsul de niște copii, cari ședeau la el în gazdă. M'am presîntat îndată, nu mă mai putui înțelege cu el în vorbă, fiindcă bolborosia numai. Aice, de față, eră și persoana cea cu mintea bismarchiană. În luarea măsurilor pentru delăturarea rēului am intrat în oarecari conflicte cu ea. Sosind a doana di un frate și niște nepoți de ai arhimandritului Veniamin Iliuț, 'l-am lăsat pe sama și în grija lor. S'a înfiripat puțin, a plecat la țară la neamuri, apoi s'a dus la moșioara sa, Securiceni, la poamă. Aice s'a întâlnit iarăș cu noul Bismark. Acesta, necontrolat acuma de nime, 'și-a pus itele precum îi convenia, a dres un act notarial de înfiare, asigurîndu'și, astfelu, pentru caz de moarte, dreptul asupra întregii averi, care eră destul de considerabilă. Unii o tacsau chîar preste optzeci de mii de florini.

Curînd după aceasta a repăosat Veniamin Iliuț în Suceava, într'a 6/18 Ianuariu 1887, și fu înmormîntat în vechiul tînterim al mitropoliei. Fericita persoană moștenitoare 'l-a înmormîntat fără criptă proprie și fără de a'i pune măcar o cruce de piatră pe mormînt. Astăzi numai acela cari a fost de față la înmormîntare mai știu unde'i zac osēmintele!

O, doamne Dumneadeule, cătră care s'a rugat repăosatul neincetat, tu care 'i-ai cunoscut toate intențiunile și toate faptele, fă dreptatea care numai tu sîngur o știi face!

#### § 142. Teatru, concerte, serate musicale declămătoare, prelegeri.

Ca și în cele două rēstîmpuri precedente, așa și într'acesta, pelîngă catedra școlii, pelîngă amvonul bisericii, pelîngă tribuna parlamentului și voacea diaristiceii, s'a mai întrebuintat încă și șcena, artei spre a înrîuri

cu efect asupra simțurilor culturale, în sens național și umanitar, la Romîni bucovineni. Adaug însă îndată, că de acest mijloc nu s'aŭ putut folosi dirigenții culturii naționale în acea măsură, în care ar fi fost de dorit, căci neajunsurile erau multiple și felurite, iar' pîedicele numeroase și puternice. Dar' unde puterile lipsesc, de laudat este măcar buna voință.

În Juniu 1875 veniră la Cernăuț baritonistul T o a d e r P o p e s c u l și dramaturgul Constantin Dimitriade spre a desfătă publicul romîn cu niște serate musicale declămătoare, scînteindu'și cugetările și încălîndu' cu simțămintele, între altele, din Ce'i do'i Foscar'i de Verdi, — din Dan, căpitan de plaiu, de V. Alesandri, — din Dorul, de A. Blaremberg, — din Concertul din luncă, de V. Alesandri, — din Puritanii, de Bellini, — din Vara la țară, de Depărățeanu, etc.

În Faur 1880 dete și artistul I. C. L u g o ș a n u l, spre deplina mulțămire a publicului romîn, niște reprezîntațiunii, ca: Revista artistului romîn, episod cu cîntece de Pantasi Ghica, — Olteanu, episod național cu doine și hore, — Domnul Strusberg, cînticel de Dr. Ianov, — Cucoana Chirita în Paris, cînticel cu danț, de V. Alesandri, etc.

În anul 1881, la inițiativa mai multor amatori de musică, avînd în frunte pe procurorul substitut, pe cav. Leon Goian, se înființă sub numele de „A r m o n i e a” o „Soțietate pentru cultivarea și răspîndirea musicii naționale, bisericești și lumești, în Bucovina”. Activitatea acestei Soțietăți a fost, dintru început, destul de mănoasă; ea ținea cu membrii săi eseriții musicale regulate, și se producea, din cînd în cînd, înnăntea publicului cu deplin succes. Ea își publică, în fiecare an, dări de samă despre activitatea sa, și tipări încă, în cinei cărticele, o liturgie și 18 coruri bărbătești. Din anul 1883 înnăntea a prins a dá și reprezîntațiunii teatrale cu diletanți, precum și serate musicale cu danț. Reprezîntațiunile teatrale din 21. Noemvre 1883 și 13. Ianuariu 1884 st. v., precum și serata musicală din 23. Ianuariu 1884 s. v. reușiră atît de minunat, încît diletanții se deciseră ca, dela toamnă înnăntea, să deie chîr în abonămînt mai multe reprezîntațiunii teatrale, una după alta. Aceste reprezîntațiunii începură într'a 5/17 Optomvre 1884 și continuară pînă într'a 4/16 April 1885.

Printre diletanți erau unii, cari își jucau rolurile așa de bine, ca și niște artiști de profesiune. La unii se manifesta chîr aplecări puternice spre arta teatrală. Se speră deci că se va puté încuibă și întemeia în Cernăuț, cu puteri proprie, un teatru național romînesc. La inițiativa arhiepiscopului și mitropolitului Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu, se dete eseriune acestei sperînți prin aceea, că mai mulți bărbați, prin o subscripțiune voluntară, asigurară în anul 1885 soțietății „Armonica”, pe trei ani, un venit anual esttraordinariu de 1112 florini v. a. pentru urmărirea scopurilor ei. Ne legănam acuma în visuri plăcute și dulci. Dar'... rar cînd își veđi visurile cu ochii!

Încă în decursul anului 1885 fu înnăntat la gradul de procuror

președintele „Armoniei“, cav. Leon Goian, și, prin aceasta, necesitat să se strămute la tribunalul din Suceava. Președinția și diregerea Soțietății începu acuma pe alte mîni mai puțin abile și mai puțin devotate cu însuflețire realisării scopurilor ei. Subvențiunea ce o aveá deșteptá printre membrii esecutivi ai represîntațiunilor și mai alte doruri decît facilitarea cultului artei. Aceștia prinserá a sîmți, tot din ce în ce mai tare, că în ei predomnește mai puternec calitatea de om lumeț, decît aceea de artist cu idealuri înalte, și începurá a se purtá în consecință. Activitatea artistică a „Armoniei“ scăđú.

În anul 1886 se deterá numai un concert vocal, o serată musicală declámatoare și o represîntațiune teatrală; asemenea și în anul 1887. În anul 1888 se dete numai o represîntațiune teatrală și în anul 1889 numai o serată musicală într'o grădină publică. De aci înnăinte Armonienii se desarmonisaserá cu desávârșire și vocea lor sonoară ráguși și nu se mai auđi din anul 1890 pînă spre 1893. Acuma își alese „Armonia“ alt comitet, prinse a ținé din noú eserciții musicale mai regulate cu membrii săi, dete un concert într'a 8. Maiú 1894 st. n. într'o grădină publică, într'a 6/18 Faur 1895 și într'a 4/16 Faur 1896 cîte o serată musicală cu danț, și apoi își măriginí activitatea șubredá mai mult la cîntări corale în biserica catedrală cu ocasiunea unor liturgii mai sárbátorești.

Pelîngá „Armonia“ și din membri de aiei se ramificá în anul 1891 altá soțietate sub numele de „Psaltul“, cu tendința de a întruní în sînul său pre toți cîntáreții bisericești și de a'í face să se manifeste ca corporațiune soțială. Această Soțietate dete, sub conducerea artistică a juristului cîntáreț Victor Vasílescu, cîte un concert bine reușit într'a 21. Decemvre 1891 și într'a 10. April 1892; își schimbá apoi numele de „Psaltul“ cu acela de „Lumina“, dete un concert într'a 11. Juliú 1892, altul în 22. Decemvre 1892, și apoi din anul 1895 înnăinte încă și serate musicale cu danț.

Cu scopuri de binefacere se mai deterá decátrá diletanți represîntațiuni teatrale, de regulá împreunate cu danț, în Cîmpul-lung în 23. Faur 1887, în Rádáuț decátrá „Școala Romîná“ în 22. Ianuariú 1892, în Suceava în 6. Juliú 1892, în 6. Juliú 1894, în 6. Juliú 1895, etc., în Storojîneț în 3/15 Ianuariú 1893 și în 11. Faur 1895, și în Sirete în 9. Decemvre 1893.

De pe la confrății noștri de prin celealalte țări s'au mai aréat, în cîteva rînduri, artiști dramatici și concertisti. Renumitul artist dramatic bucureștían, C. Notara, s'a decis în anul 1885 să viná la Cernáuț cu mai mulți artiști și a dat acoleá, în aplausele binemeritate ale publicului, șapte represîntațiuni teatrale, din 1/13 pînă la 10/22 Juniú. — În anul 1887, dela 13. pînă la 28. Noemvre st. v., avurá Romîni cernáuțeni și de pe împrejur pláceria de a asistá la mai multe represîntațiuni teatrale, date de „Soțietatea dramatică romîná Concordia“, sub conducerea artistică

a lui Lachi Chirimescu. — Dela teatrul național din Craiova încă sosit o trupă de artiști sub conducerea lui A. L. Bobescu și dete, dela 9 pînă la 28. Juniu 1893 st. v., vro 14 represîntațiunii teatrale spre deplina mulțămire a puținului public român asistent, dar' nu și spre a lor, căci neromînii se abțineau cu ostentare dela ele. — În Optomvre 1893 concertă în Suceava și în Cernăuț baritonistul Traian Murășan, dară mai mult cu testuri nemțești și itălienești, decît romînești.

Pecînd eu și, împreună cu mine, încă mulți alții vedeam în represîntațiunile teatrale o școală de moravuri bune, o educațiune publică, se află o mulțime destul de considerabilă, pentru care teatrul nu eră alta, decît o variare în ocupațiunii și o distragere sensuală, dacă nu chiar o stimulare a sensibilității omenești. Mai erau și de aceia carii prețuiaă și admiraă numai abilitatea, arta și personalitatea actorului, și treceau cu vederea ideea și intențiunea autorului, precum și graiul în care se desfășură spectacolul. De și eram cu aceștia în peplin acord încît priviaă arta, mă deosebiam cumplit de ei în dejudecarea ideii și a intențiunii autorului, precum și în alegerea graiului spectacolului. Această divergență în aprețuire se manifestă într'un mod neplăcut între mine și mulți alții, mai ales studinții universitari, pe la finea anului 1892, atuncia cînd direcțiunea teatrului nemțesc din Cernăuț, spre a atrage și pre Romîni la el, invitase pentru vroîteva represîntațiunii pre talentata și admirata artistă romînă, Agata Bărsescu, care jucă la un teatru din Viena.

Mulțimea romînă nu vedeă în domnișoară A. Bărsescu alta, decît pre conaționala sa și pre distinsa artistă; eu însă, pelingă aceste două calități foarte plăcute mie, mai vedeam în ea încă și pre Romînul care nu'și iubește îndeajuns patria sa și neamul său, carele numai din ambițiune și din îteres personal le părăsește, carele face causă comună cu detractori și adversari neamului, și carele se dă întrebuițat chiar ca unealtă iscusită, spre a împinge mai cu sporiu și spre a manține pre conaționali săi în direcțiunii culturale greșite și nepriincioase. Cu toată opunerea mea, d-șoara A. Bărsescu a fost sărbătorită nu numai decătră studinții în însuflețirea lor juvenilă, dar' și decătră persoane mai bătrîne și cu înnalte trepte soțiale!

De aci înnăinte s'au mai ivit și alte fenomene în petrecerile soțiale ale tinerimii, carile au găsit în mine pre un adversariu neîmpăcat.

Prelegeri publice încă s'au ținut, prin mai mulți ani, decătră unii membri ai Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc., și anumea, una la adunarea generală a Soțietății din Noemvre 1880, de I. G. Sbiera; — șese din Decemvre 1883 pînă în Mart 1884, adecă două decătră I. G. Sbiera, și cite una de d-nii: I. Drogli, D. Olinescu, Calistrat Coca și D. Socolean; — patru în iarna anului 1885 decătră d-nii: Ilie Nimigean, Miftodiș Luță, I. Drogli și C. Coca; — trei în primăvara anului 1886 de d-nii: D. Olinescu, D. Socolean și I. Bumbac; — șapte în primăvara anului

1889 decătră d-nii: I. Bumbac (doaă), C. Morariu, D. Socolean, Dr. 'E. VoiuŃchi, ls. Ieșeanu și D. Olinescu; — șese în primăvara anul 1890 decătră d-nii: D. Dan, C. Morariu (doaă), Gherasim Buliga, I. Nastasi și D. Olinescu; — și în fine, patru în primăvara anului 1891 decătră d-nii: Gh. Buliga, D. Dan, Gr. Halip și N. Tarasieviciu.

### § 143. Doaă dani.

Îndată după căsătoria mea, și anumea prin daniea cu data Poeni lângă Solca într'a 1. Optomvre 1872, bunii miei socri, parohul Mihaiu Nedelcu și soăia sa Rabila, născută Dan, au dăruit îmbelor sale fiică casa sa zidită, dimpreună cu locurile ce le aveau în Poeni cu un arial cam de trei fălci și 26 de prăjini, și le-au și întăbulat toate pe numele lor.

Pînă cînd a trăit socrul meu, tot el a stăpînit casa și locurile. După moartea sa însă (pag. 355), îmbele lui fiice, ca să și capete fiecare partea, vîndură îndată, în anul 1881, unor oameni din sat locurile, afară de doaă parcele cu un arial de 664 de stînjini pătrați, iar satului și fondului religionariu casa cu grădina de lângă ea, spre a servi ca casă parohială, prin contractul cu data Rădăuț 10. Optomvre 1884.

Partea cumnatei mele din cele doaă parcele nevîndute am cumpărat'o eu dela ea pe numele meu, urmărind cu aceasta un scop. Aceste doaă mici parcele erau adecă lângă casa parohială și lângă biserică, cam la mijloc. Pe atunci aveă să se deschidă o școală primară în sat. Ca să dau sătenilor un mai mare îndemn la aceasta și ca să facilitez, ca școala sătească să fie lângă biserică și lângă casa parohială, m'am convorbit cu soăia mea și îmbii împreună, cu uricul de danie cu data Cernăuț 27. Faur 1886 st. n., am dăruit aceste doaă parcele, înregistrate în cartea fonduară a satului ca corp tabular sub Nr. 162, „școlii populare ce are să se înființede în Poeni, și anumea cu dorința ca numita școală populară să se facă pe parcela Nr. 8, care se află lângă biserică și lângă casa parohială“.

Comuna, în numele școlii, a primit daniea cu mulțămită.

### § 144. Doaă fapte bune ușor spulberate.

Studinții universitari romîni ar face mari șervicii patriei natale și neamului romînesc, dacă s'ar apucă să studieze mai cu de amăruntul cîte vreuna dintre persoanele mai marcante, cari și-au încheiat viața pămîntească lăsînd oarecari amintiri în urma lor, și să și publice apoi rezultatele studiilor sale, precum făcură pînă acum mai mulți tineri<sup>1)</sup> un foarte

<sup>1)</sup> Ștefan Dinulescu cu: a) Viața și scrierile lui Dositeiu, mitropolit Moldovii, Cernăuț, 1885; — b) Viața și activitatea mitropolitului Țării Romînești, Antim Ivireanul, Cernăuț, 1886; — c) Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Moldovii Varlaam, Cernăuț, 1886; — d) Unele notițe despre viața și activitatea preasînțitului episcop al Hușilor, Silvestru Bălănescu; — Constantin Morariu: Biografia lui Constantin Morariu-Andrieviciu, senior, Ghierla, 1889; — Academia Ortodoxă: Istoricul bisericii ort.-or. din Bucovina, Cernăuț, 1893; și — Leonida Bodnărescu: Scrierile lui Iraclie Porumbescul... însoțite de o schiță biografică, p. I. Cernăuț, 1898.



bun început. Atunci fostul mitropolit al Bucovinei (1880—1895), Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu (Noemv. 1818 Apr. 1895) li va procurá un material peçit de bogat, pe atita de înteressant. Prin viața sa, el ocupá preste trei pãtriți de secol, și ni represintă un tip luminos, cu oarecarî umbre în jur, carî îl fac să rásarã destul de marcat. Bãrbat de mare talent și de multã energie, darã desvoltat în spiret despotic, și activ neîncetat mai mult la comanda altora, când a ajuns la culmea puterii și la o comandã proprie, nu s'a știut orientã îndeajuns, sîngur de sine, dar' nici n'a voit să se încunjoare de bãrbați cu vederi mai largi și mai limpedi, decît cele împuse de înterese particulare, de aceea și multe fapte bune dintr'acest timp saũ că nu s'aũ sãvîrșit deplin, saũ că aũ fost ușor nimicite mai pe urmã decãtrã patentatiî nãvãlitori culturali.

Aice voiu aminti numai doauë fapte de acestea. O dorință fierbinte a ilustrului și meritosului mitropolit Silvestru a fost, cã să procure confesionalilor sãi putința de a'și publicã mai ușor lucrãrile literare, cãci, mai înnãinte, multe dintre acestea n'aũ vëduț lumina, ci s'aũ nimicit cu timpul, precum s'a întâmpilat cu scrierile profesorilor dela fostul „Institut de studii teologice“ din Cernãuț.

Idea pentru înființarea unei tipografii diecesane pe spesele fondului religionariu gr.-or din Bucovina a purces, mai întiũ, dela igumenu Mãnãstirii Putnei, Art. Bortnic, care o exprimã consistoriului diecesan prin scrisoarea sa din 28. Noemvre 1853 st. v. Nr. 100, înregistratã la consistoriu într'a 12/24 Decemvre 1853 Nr. 4160. Consistoriul diecesan o îmbrãțișã cu cãldurã, precum se vede dintr'un referat din 4/18 Maiu 1854 Nr. 4160 ex 1853, foarte temeinic motivat de asesorul Teoctist Blajeviciu, și adresat guvernului local. Acesta însã n'a rëspuns nimicã. Igumenu Art. Bortnic a mai fãcut și în 16/28 Juliu 1855 Nr. 50 cãtrã consistoriul diecesan altã cerere, prin care se rugã ca numãdecît să se înființede o tipografie diecesanã pentru tipãritul cãrților necesare rominești și rusești, și anumea în Mãnãstirea Putnei, unde sînt încãperi de ajuns și unde cîtiva cãlugãri doresc să învețe arta tipograficã și legãtoria de cãrți. Cererea aceasta o mai repeți el încã și într'un rëspuns adresat într'a 30. August 1858 st. v. Nr. 77, consistoriului diecesan la întrebarea acestuia dintr'a 15/27 August 1858 Nr. 2252 despre esistența în Rãdãuț a unei tipografii pe timpul episcopiei acoloã a episcoșilor Varlaam (cam 1735—1745) și Iacob (1745—1750).

La o re'nnoitã cerere a consistoriului diecesan dintr'a 18/30 Juniu 1860 Nr. 786, relativã la înființarea unei tipografii diecesane, guvernul din Leina (Lemberg), prin emisul sãu din 20. Ianuariu 1861 Nr. 2516, rëspunde cã ministeriul de culte și învëțãmînt 'i-a comunicat prin decretul din 3. Ianuariu 1861 Nr. 18390, cã împãratul n'ar fi încuviințat înființarea doriței tipografii pe spesele fondului religionariu, dar' în realitate erau alți factori carî nu vedeau cu ochi bunî înființarea acesteî tipografii, și cereau

să o împiedice cu orice preț. S'a mai propus înființarea unei tipografii și în Mănăstirea Dragomirnei, dar' guvernul local, prin emisul său din 21. August 1861 Nr. 8926, a refuzat și aceasta, declarându-se încontra înființării de tipografii prin mănăstiri. Curios lucru!

Consistoriul a mai cerut într'a 9/21 Mart 1862 Nr. 666, iar' episcopul însuși în 5/17 Maiu 1862 Nr. 60 Ord. înființarea doritei tipografii diecesane în Cernăuț, dacă nu se permite în vreo mănăstire. Prin emisul său din 3. April 1863 Nr. 954, guvernul Bucoviniî răspunse că nici aceasta n'a încuviințat ministeriul prin emisul său din 10. Ianuariu 1863 Nr. 13896.

După noaue ani de păsare întrebă consistoriul într'a 20. Noemvre 1872 st. v. Nr. 4187 pre Arhipăstorat că ce s'a făcut cu scrisoarea consistoriului din 9/21 Mart 1862 Nr. 666? Acesta, prin scrisoarea sa din 28. Septemvre 1873 st. v. Nr. 228 Ord., îi împărtășeste rezultatul amintit mai sus și îi dăce ca să facă o noaue poftire. Aceasta se și făcu cătră guvernul local prin scrisoarea consistorială din 19/31 Ianuariu 1875 Nr. 4187 ex 1872, cerindu-se înființarea unei tipografii diecesane în Cernăuț, la episcopie, dar' nu sosi niciun răspuns la ea.

Despre înființarea unei tipografii diecesane pe spesele fondului religionariu s'a mai vorbit în consistoriul arhiepiscopesc în întrunirile sale deliberative din 6/18 Faur 1875, din 27. Noemvre 1880 st. v. și din 25. August 1881 st. v., dar' fără de rezultat, din motive bineștiute și adine sîmțite. Adversarii înființării erau prea puterneci și aveau agenți pretutindina.

Vedînd aceasta noul arhiepiscop și mitropolit Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu, se decise ca cu mijloace particulare să înființede dorita tipografie. El aduse treaba mai întîiu în consiliul consistorial din 20. Ianariu 1883 st. v., apoi în niște conferinți ținute tot acolo în 10/22 Faur; se adresă după aceasta cu scrisoarea sa din 13/25 Faur 1883 cătră cler cu invitarea la subscripțiunii voluntare, și publică apoi în „Foaiea Ordinăcunilor Consistoriului arhiepiscopal“, din Mart 1883 Nr. 5 pg. 37, rezultatul îmbucurătoriu al apelului său. Se subscrise adecă un capital de preste unsprădece miî de florini. Îmbărbătat de rezultatul apelului său cătră cler, arhiepiscopul și mitropolitul Silvestru ceru, prin scrisoarea sa din 13/25 April 1883 dela guvernul local concesiunea necesară pentru înființarea proiectatului „Stabiliment tipografic și litografic“ la arhiepiscopia ort.-or. în Cernăuț, pre care o și căpeta prin emisul guvernial din 5. Maiu 1883 Nr. 4608. Încă pină a nu sosi concesiunea, cumpără arh. și mitr. Silvestru o tipografie particulară, o înstâlă în niște încăperi deșerte din Casa Preuțască dela reședința mitropolitană și o deschise în 19. Juniu 1883 st. v. nu sub numele de Institut tipografic ca în apel, ci sub numirea de „Tipografie Arhiepiscopală“, dîndu'i ca administratoriu iconomic pre arhimandritul și consilierul consistorial Miron Calinescu.



Numirea aceasta, și cu deosebire calificativul de „arhiepiscopală“, a sugerat multora închipuirea, că nu subscriitorii capitalului, ci preuțimea ca atare, sau chiar arhidieceasa ca atare, ar fi proprietara institutului. Se produse deci mare confuziune asupra existenței legale a acestei noaue creațiuni, măcarcă consistoriul și însuși arhiepiscopul priviau pre subscriitorii capitalului ca proprietari și dispunători asupra tipografiei.

Banii subscriși nu fură plătiți îndată. Aceasta împiedică mersul regulat și prosperarea tipografiei, cu carea se împreunase mai pe urmă încă și o legătură de cărți. Subscriitorii fură admoniați la plată. Aceasta îi superă, și mulți din ei își arătară diverse nemulțămiri.

Spre a delătură nemulțămirea și spre a dá stabilimentului o temelie legală, neatacabilă și nesurpabilă, se înstitui, în urmă concludului consistorial din 5/17 Maiu 1888, o comisiune de șese preuți cu însărcinarea ca să facă un proiect de statut pentru regularea definitivă a tipografiei arhiepiscopale. Această comisiune delătură ideea de conproprietate a fundătorilor, se dechieră pentru ideea de fundăciune sub numele de „Institut Tipo-litografic“, elaboră un „Uric de fundare“ dimpreună cu un „Statut“, și le presintă Consistoriului prin scrisoarea din 28. Septemvre 1889 st. v. Nr. 3581.

În loc însă să se conforme cu concludul unanim al comisiunii de a provoca conferințele păstorale din fiecare protopopiat, ca preuții subscriitorii cu bani pentru înființarea tipografiei să aleagă din mijlocul său câte un delegat, carii să se întrunească apoi cu toții în Cernăuț, să discute proiectele presintate și să facă un conclud comun asupra lor: arhiepiscopul și mitropolitul Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu, prin scrisoarea sa din 30. Optomvre 1889 st. n., în care numește tipografia arhiepiscopală „Institutul nostru tipo- și litografic“, decide ca proiectul „Uricului de fundare“ și al „Statutului“ să fie supus spre deliberare și acceptare mai întâiu subscriitorilor din Cernăuț, pre cari îi învită pe zilele de 1/13 și 2/14 Noemvre 1889 la o întrunire în palatul reședinții, și apoi celora de prin protopopiate. Subscriitorii din Cernăuț decid ca proiectele presintate să se tipărească și să se trimeată, prin circulari, fiecărui preut din diecesă câte un esîmplar. S'a făcut și aceasta, publicîndu-se decisiunea consistorială din 24 Noemvre 1889 st. v. Nr. 3851 în Foaia Ordinăciunilor Nr. 15 din 1889.

În conferințele păstorale ce s'au convocat în urmă circulariului consistorial, s'au esprimit felurite dorinți și s'au făcut diverse concluduri, chiar contradicătoare. Mai înainte de a delibera consistoriul arhiepiscopesc asupra acestora, arh. și mitr. Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu, prin scrisoarea sa din 22. Ianuariu 1890 Nr. 1147, face guvernului local cunoscută înțențiunea sa de a dechieră ca fundăciune tipografia arhiepiscopală, conceasă în 1883. Guvernătorul Bucovinei însă, prin scrisoarea sa din 3. Faur 1880 Nr. 1237, îi răspunde că concesiunea acordată în anul 1883

e dată numai pentru persoana arhiepiscopului, că așadară acesta, după lege, n'o poate transmite altora pînăcît trăiește; că, dacă dorește să facă din ea o fundațiune, n'are decît să se lepede de concesiunea căpătată pe numele său și să ceară altă concesiune pe numele fundațiunii.

În urma acestei scrisori guverniale și cu provocare la ea, arhiepiscopul Silvestru, prin scrisoarea sa din 4/16 Faur 1890 Nr. 341, poronci conducătorului tipografiei, ca aceasta, de acú înaintea, să poarte firma: „Tipo- și litografie concesionată arhiepiscopului Silvestru Morariu-Andrievicî“, și înștiință mai pe urmă despre această schimbare pre primăria orașului și pre guvernul local prin scrisorile din 8/20 Mart 1890 Nr. 600. Apoi convocă pre preuții din Cernăuț la o consultare în localitățile consistoriului pe 10/22 Faur. Precum se vede din scrisoarea arhiepiscopului din 13/25 Faur 1890 Nr. 570, preuții convocați au decis ca, cu privire la scrisoarea guvernială din 3. Faur 1890 Nr. 1287, să se facă alt uric de fundare, a căruia compunere a luat'o asupra'și însu'și arhiepiscopul; ca preuții în restanță cu plata să fie păsuți pînă după facerea uricului; ca afacerea tipografiei să rămînă mai departe în mîna consistoriului, respective a arhiepiscopului; ca o deliberare asupra acestei afaceri să se facă abia după facerea uricului și după ce vor fi sosit dela toate protopopiatele și mănăstirile păreri cerute asupra proiectelor de mai înaintea; și, în fine, ca, pînă atunci, să se cerceteze socotelele tipografiei și să se sîsească, pentru lucrători, sărbătorile de ținut. Tot acuma s'a însărcinat consilierul consistorial, Dr. I. Țurcan, cu referatul asupra administrării tipografiei și cu cercetarea socotelelor dela deschiderea ei pînă atunci.

După lămurirea socotelelor nu s'a mai făcut uricul dorit, din ce motive anumea nu se știe cu siguranță.

Cu moartea arhiepiscopului și mitropolitului Silvestru, întimplată într'a 3/15 April 1895, încetă concesiunea pe numele lui. Eređii lui prinseră acuma a rădică oarecari pretensiuni asupra tipografiei, răđimîndu-se pe o promemorie rămasă dela rēpăosatul. Consistoriul arhiepiscopesc încă își apără drepturile sale, și însărcină, în virtutea concludului său din 9/21 Maiu 1895, pre doi membri din mijlocul său ca, în persoană, să poftescă pre guvernătorul Bucovini ca să permită funcționarea tipografiei și mai departe saă pe numele arhidiecesei, saă pe acela al arhimandritului vicariu Arcadiu Ciupercovicu, ori al arhimandritului consilieru Miron Călinescu; guvernătorul însă a permis, verbal, ca tipografia să funcționeze sub firma de mai înaintea pînă la căpătarea altei concesiuni. Spre acest scop s'a adresat apoi consistoriul cătră guvernul local prin o scrisoare binemotivată dintr'a 21. August 1895 st. v. Nr. 2014 cu rugarea, ca să se deie arhidiecesei greco-orientale a Bucovini concesiunea pentru deschiderea unei tipografii sub firma: „Tipo-litografia arhiepiscopiei gr.-or. a Bucovini în Cernăuț“.

Mai înaintea însă de acordarea concesiunii dorite, sosit la guvern dela judecătoria o scrisoare din 20. Optomvre 1895 Nr. 38042, prin care se

cömică, că moștenitorii röpăosatului arhiepiscop Silvestru cer ca să li se deie lor împuternicirea pentru esereitarea concesiunii acordate în anul 1883 testătorului lor. Această pretensiune a moștenitorilor o luă guvernătorul Bucoviniî ca motiv și provocă, prin emisul său din 22. Optomvre 1895 Nr. 3746 Praes., pre consistoriü ca pînă în opt ðile să fie scoasă tipografia din zîdurile reședinții ca una care este privată și la care au moștenitorii röpăosatului drepturi ce voiesc să, 'și le revindice, și încăperile ocupate de ea să fie predate guvernului, ca organ administrativ al fondului religionariü.

Cererea guvernului fú împlinită, căci nicio remonstrare încontră'i nu folosi nimică. Tipografia fú închisă, și rëmase la învoiala celor ce au subscris bani pentru înființarea ei, că ce să facă mai departe cu ea. După multe pertrătări între subscriitorii, partea cea mai mare dintre ei au dărunit cîtimile subscrise de dînșii Soțietății pentru cult. șit. rom. în Bucovina. Desființata tipografie a trecut apoi la un consorțiu sub firma de „Soțietate tipografică bucovineană în Cernăuț“.

În Casa Preuțască dela reședința mitropolitană aveă și Soțietatea academică Junimea cîteva încăperi spațioase acordate ei, gratis, decătră mitropolitul Silvestru. Această favoare fú de mare preț pentru desvoltarea și întărirea Soțietății; ea îi dete oarecare consistință și avînt. Dar'... și această Soțietate a fost dată afară. Încăperile ocupate de foasta tipografie și de Junimea staü acuma unele deșerte, iar' altele sînt date altor persoane spre locuință. În public a rëmas împresiunea adîncă, ca eum stăruința pentru deșertarea acestor încăperi n'ar fi avut alt motiv, decît o animositate încontra acestor doauë institute, nici alt scop, decît un atac puternec la esistința lor!

#### § 145. Activitatea mea literară.

Nu atîta dorul, de altmintrea legitim, de a më vîrî și eü printre spiretele luminoase și priincioase neamului omenesc, și de a më ilustrá și eü prin vreo lucrare literară, cît mai vîrtos convingerea că la Romîniî bucovineniî esistă goluri, cari numaidecît trebuiesc împlute, și trebuinți cari la moment trebuiesc îndestulate, dacă este vorba ca ei să se înfiripe și, cu succes, să răspingă atacurile pornite cu vehemență asupra esistinții lor! Și golurile și trebuințele erau multiple și variate, și se îmbulđiaü unele pre altele într'atîta, încît nu știiaî de care să te apuci mai întîiü. Din această causă mai toate scrierile mele au fost grăbite, n'au fost revêdute și pîeptënate, ci publicate cum numaî ieșiaü din prima lor urđitură. Mă țineam de dictonul că acela dă îndoit, carele dă mai curînd.

Toată viața mea am petrecut'o cu ochii în carte și cu condeîl în mîna. Cărțile erau prietiniî miei cei mai bunî, și cititul lor conversarea mea cea mai plăcută, fiindcă eră cea mai aleasă și mai folositoare. Cu sete primiam scînteieturile minții altora, dară mai eu anevoie le puteam

conservá și asimilá, și încă mai cu greu le puteam coordiná și împártáși altora într'o legătură strînsă și într'un chip frumos. Causa la aceasta am spus'o mai sus la § 14, pag. 93.

Încercările mele literare, despre cari am vorbit dela pagina 131 încoace la paragrafii 59, 60, 82, 83, 94, 97, 98, 102, 122 și 127, am cãutat sã le continuu cu mai mare întensivitate abia din anul 1880 încoace, cînd dispuneam de mai mult timp, și cînd Soșietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. 'și-a reînceput conferințele publice. Credeam, dar' din nefericire numai îndeșert, cã acuma voiu fi în plãcuta și dorita pozițiune de a'mi realisá un propus (pg. 178), acela adecã de a percurge, în conferințele mele publice, întreaga istorie a Romînilor. Începuu darã în Noemvre 1880 cu o conferință despre „Conceptul Națiune și însemnãtatea graiului național“, pre care am publicat'o în Cernãuț în Cãlindariul pe anul 1881, și separat în broșurã. Acesteia 'i-a urmat un discurs ținut în anul 1881 înnãntea audfitorilor miei universitarii, în calitatea mea de profesor ordinaru, sub titlul de „Condițiunile necesare pentru esistența, conservarea și prosperarea graiului național“, discurs pre care 'l am publicat în „Almanacul soșietãții academice soșial-literare Romãnia Junã în Vieana, 1883“ pag. 138—162. Dupã aceasta am publicat în Cernãuț, în anul 1884, doauã conferinți ținute în anul 1883 la Soșietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc., una sub titlul de „Puterea graiului național“, și a doaua „Însemnãtatea teritoriului național“. Prin aceste discursuri cãutam sã strecor în mintea conașionalilor miei niște cugetãri, cu cari imi pareã cã nu se ocupã îndeajuns, și sã deștept în sufletul lor un înteres mai viu și mai mare pentru tot ce constituie temeliea unui popor.

Dintre discursurile, cu cari mē îndãtinaseiu sã'mi înauguređ prelegerile universitare la începutul unui an școlar, am publicat mai departe unul în „Almanacul soșietãții... Romãnia Junã, Vieana, 1888“, pag. 143—148, sub titlul de „Solidaritatea întereselor“; — al doile în anul 1890 în foaiea literarã „Familiea“, din Oradiea-mare, și în broșurã separatã, sub titlul de „Mișcãri literare la Romîni din Bucovina“: — al treile, în broșurã, sub titlul de „Traiul Romînilor înnãntea de fundarea staturilor nașionale, Cernãuț, 1890“; — al patrule, tot în broșurã, sub titlul de „Un pãcat strãmoșesc, Cernãuț, 1892“; — și al cincile, în „Arhiva, organul soșietãții științifice și literare din Iași, 1894“, pag. 245—256, sub titlul de „Ceva despre formarea idealurilor“. — Scopul urmãrit cu aceste discursuri ușor se poate întelege din conșinutul lor. Multe dintre discursurile acestea aũ rēmas nepublicate.

Un îndemn stimulant și foarte puternec la studii istorice literare 'mi 'l-a dat o întimplare pecit de îmbucurãtoare pentru mine, cu atita mai supērãcioasã pentru autorul ei. În anul 1871 descoperi tînerul profesor din Huși, Gr. Crețul, în mănãstirea Voroneșului din Bucovina, un manuscript romînesc de o vechietate cãrunțã, pre așã numitul acuma Codice.

Voronețean. El îl cerú dela preutul local spre studiere pentru cîtva timp, vení cu el la Cernăuț și se încortelâ la mine. Îmî arêťă manuscriptul; cercarâm împreună să citim cîte una alta din el și să ni dăm sama de vechimea și de însemnătatea lui, dar' nu furâm în stare. Eă il poftiú ca să 'mîl lese pe cîtva timp spre studiere. Cam nu prea voiá, dar' în fine se înduplecâ. Eă prinseú a'l studiá cu toată seriositatea, și cu cît mă adînciam mai afund în studii asupra lui, cu atîta mai cu tãrie și mai temeínic mă convingeam despre valoarea lui fãrã samên în literãtura noastrã. Mă cuprinse decí o teamã nespusã și o grijã febrilã ca nu cumva să se piardã manuscriptul ínnãinte de a fi publicat cu un studiu asupra lui, și concepuú íntențiunea de a nu'l dá din mînã pînã nu voiú sãvãrși studiul mîeu și publicarea manuscriptului. Aceasta mă puse în colesuni neplãcute cu descoperitorul manuscriptului. Chîar Academiei Romîne din București n'am voit sã'l daú pînã nu'l voiú publicá. Dupãce ținuseú în anul 1883, într'una din întrunirile publice din sesiunea ei generalã, un discurs asupra lui, Academia mă însãrcinã cu publicarea în cinci sute de esîmplare a manuscriptului și a studiului mîeu, pe spesele sale; ceea ce și fãcuú sub titlul de „Codicele Voronețean, cu un vocabulariú și studiu asupra lui, de Ion al lui G. Sbiera, prof. univ. . . . Edițiunea Academiei Romîne. Cu doauë table. Cernãuț, Tipografia arhiepiscopalã, 1885“. Promițindu'mî Academia, ca recompensã, numai cincideci de esîmplare, eă am mai tipãrit, cu spesele mele, íncã o sutã de esîmplare pe deasupra.

Asupra acestei lucrãri aú apãrut în anul 1886 trei recensii, una, cît se poate de favorabilã, de W. Meyer în „Literaturblatt für germanische und romanische Philologie“, anul al VII-le, Nr. 4, pg. 147—152; — a doauã, de I. Bogdan, în „Convorbiri Literare“, anul XX, pg. 77—88, aceasta'í cît se poate mai defavorabilã și umilitoare pentru mine; — a treia este o broșurã publicatã de aflãtorul Codicelui sub titlul de: „Codicele Voronețean, . . . . Criticã de Gr. Crețu, profesor de limba rom. la liceul Mateiú Basarab, București. . . 1886“. Și această criticã este cît se poate mai defavorabilã precum corectitãții caracterului mîeu, așã și opiniunilor emise de mine în studiul fãcut.

Argumentele adversarilor mîei ínsã, orícît de județioase ar pãre ele la prima vedere, pentru mine n'aú fost convingãtoare. Opiniunile mele sper cã vor fi altfelíu prețuite mai tãrđiú și cã vor gãsi un sprijín mai departe într'o scriere, pe care aș voi sã o public sub titlul de „Contribuirí pentru o istorie a graiului și a literãturii romînești“. De ací ínnãinte n'am mai pãrãsít studiile mele istorice literare. Acuma orice publicațiune în direcțiunea aceasta mă ínteresã mai mult decît altãdatã. Acest ínteres cãpêťã un nou ímpuls cînd fuiú chîemat ca docent la catedra pentru istoria limbii și literãturii romînești la universitatea Francisco-Iosefinã din Cernãuț. Neavînd la índemîná manuale istorice literare curêspunđãtoare (§ 128, pag. 315), am fost necesitat sã'mî eroiesc un plan dupã trebuințele

învățămîntului din țară și apoi să'mi desfășur, în cadrele lui, cunoștințele și socotințele mele ce neîncetat 'mi le adunam și 'mi le formam.

Dintre aceste studii istorice literare, menite pentru prelegerile mele dela universitate, am publicat pînă acum următoarele: 1. „Grigoriu Urechie. Contribuiri pentru o biografie a lui“,... în Analele Academiei Române, seria II. tom. V. secț. II. București, 1884, pag. 289—384. Aice, în Anale, aș fi publicat mai multe studii istorice literare, dară condițiunile sub cari, și modul cum 'mi se făcú prima publicare, mă reținură dela continuare. — 2. „Serierile lui Miron Costin“, în renumitul op: „Miron Costin, opere complete, de V. A. Urechie, București. 1886“, tom. I. pg. 766—781. — 3. „Mișcarea bisericească a Romînilor din Bucovina“, tipărită în foaiea bisericească „Candela“, anul XV. Cernăuț, 1896, pg. 98—113, și în broșură separată. — 4. „Idealul Romînilor“. Frîntură din prelegerile mele asupra istoriei limbii și literaturii romînești, trimisă în 1897 Societății academice România Jună din Vieana spre publicare în almanacul ei. — 5. „Mișcări culturale și literare la Romîni din stînga Dunării, în răsîtimpul dela 1504—1714, Cernăuț, 1897“.

Pe timpul cînd dam opului din urmă redactarea finală și'l și tipăream, mă vizită frate-mieú Niculaú împreună cu fostul nostru coleg de studii gimnasiale, cu întîelligentul și bravul protopop și paroh din Cucurul-mare, Nistor Vorobchieviciú. Îmbii erau binedispuși la povestirile lor din trecut, eú însă cam obosit și apăsát de atita scriere, și cam îngrijat de plata speselor tiparului. La tînguirile mele, ei mă îmbărbătară și mă laudară. Ba încă Nistor Vorobchieviciú scoase repede din bursunariú o bancnotă de o sută de florini și díse frățîni-mieú: „Auđi, Niculaie, iacă eú daú lui Ioniță pentru tipariú o sută de florini, dacá dai tu trei!“ — Frate-mieú scoase îndatá doatú sute de florini ce le aveá la sine, și 'mi le puse în mînă. Nu prea voiam să le primesc și díseú părintelui Nistor, să'și strîngă banii și să nu glumească cu sumi atît de considerabile. El însă se supără de refuzul mieú și, cu înfocare, mă constrînse să primesc banii, să scriú mai departe cu sírguință și la opul familiar, despre carele fusese vorba între noi, și să nu port grijă de spesele tiparului, căci s'or mai găsi oameni cari să'mi vină într'ajutoriú. Și într'adevăr, cuvîntul lui fú rostit într'un ceas bun, căci consistoriul arhiepiscopesc din Cernăuț, aflînd opul mieú: Mișcări culturale și literare între 1504 și 1714, înteressant pentru literatura bisericească, dispuse ca să se cumpere din el, pentru bibliotecile parohiale din diecesá, 276 de esîmplare. Cu ímbele sumi 'mí-am acoperit spesele tiparului și am căpétat índemn și curaj pentru publicarea opului de față!

Opul mieú Mișcări culturale și literare dintre 1504 și 1714 îl privesc ca tom al doile al unei scrieri mai estinse pre care aș dorí să o public sub titlul amintit mai sus de „Contribuiri pentru o istorie a limbii și literaturii romînești“. De díua mea natală din anul 1897, opul acesta erá tipărit gata. Frate-mieú încă venise la aceasta sárbare familiară. Fiindcă

în anul acesta se împliniseră patruzeci de ani dela absolvirea studiilor noastre gimnasiale superioare și dela prima noastră luminotipiare (pg. 111) am decis împreună ca, spre amintire, să ne luminotipiăm și acuma împreună. Iată aice chipurile noastre bătrânești! (pg. 411).

Pelîngă scrierile istorice literare numite mai sus, am mai publicat încă : 1. „Rudolf, principele nostru ereditarîu. Schiță biografică de . . . Tipărită pentru tinerimea studiosă romîna de Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. Cernăuț, 1881“. Această scriere s'a publicat cu ocasiunea nunții principelui Rudolf. — 2. „Povești populare romînești. Din popor luate și poporului date de . . . Editura proprie. Cernăuț, 1886“. Cu prețul esimplarelor vîndute pînă acum nu 'mî-am acoperit nici a cincîa parte a speselor făcute cu tipariul. — 3. „Colinde, Cîntece de stea și Urări la nunți. Din popor luate și poporului date de . . . Cu patru stampe: Nașterea, Trei Magi, Botezul și Înviarea. Editura Soțietății pentru cul. și lit. rom. în Buc. Cernăuț, 1888“. — 4. „Aron Pumnul. Vocî asupra vieteții și însemnătății lui, dimpreună cu documintele relative la înființarea catedrei de limba și literătura romînească la gimnasiul superior din Cernăuț, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare, publicate de . . . Cu spesele acordate din Fundăciunea Pumnuleană decătră Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. Cernăuț, 1889“. — 5. „Baronul Alesandru Vasilco-Sîreteanu“. Notiță biografică publicată în „Familia“, anul XXIX, Nr. 39, Oradieamare, 1893. — 6. „Tețina și Horecea, saŭ Doaŭe rugăciuni romînești“, publicate în „Vatra“, anul I, București, 1894, pg. 359—360, și în „Gazeta Bucoviniî“, anul IV., 1895, Nr. 52. — 7. „O ședătoare pe Lună“, publicată în „Gazeta Bucoviniî“, anul IV. 1894, Nr. 71. — 8. „Fie, dar' eŭ tot mă retrag. Un episod. La înmormîntarea D-rului cav. Iancu Zota“. S'a publicat eronat în „Gazeta Bucoviniî“, anul VI., Nr. 21 din Mart 1896 și o rectificare în Nr. 22. — 9. „Cogălniceanu M. Limba și literătura romînească saŭ valahică, 1837“, traducere din limba nemțască, și publicată în „Arhiva, organul soțietății științifice și literare din Iași“, anul V. 1894, Nr. 9, pg. 237—260. — 10. „Naționalitatea Ovreilor. Observații asupra broșurii: Die Juden eine Nation, von Jakob Krommer, Cernăuț, 1894“. S'a publicat, fără știrea și voaiea mea, în revista „Liga Romîna“, anul II., București 1897, pg. 454—460 și 503—506 (veđi mai sus § 107, pg. 230—232). — 11. „Das Volksleben der Romänen in der Bucovina“, s'a scris nemțeste, în colaborare cu colegul mîeu academician Fl. S. Marian, și se publică în monumentalul op: Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild, tom. XX. Bukowina. — 12. „Die romänische Literatur und die romänischen Dialecte in der Bucovina“. Se publică tot în opul citat la Nr. 11.

#### § 146. Doaŭe soțietăți : Romîniea Tinêră și Frățiea.

Cu cît mai tare se deșteptă și se învioșă cunoștiința națională prin toate păturile soțiale, cu atîta mai viŭ se simțiea rana ce cultura străină

o făcuse în ea. Foarte mulți tineri și bătrâni nu erau în stare să-și exprime românește ideile ce 'și le însușiseră prin intermediul unor graiuri străine; din această cauză conversațiunile între sine, și chiar în familie, de preferință, în graiul lor cultural, nu în cel național. Acest neajuns în manifestarea curată a individualității sale naționale împinse, mai mult instinctiv, pe unele domnișoare și pe unii studenți universitari, și prin aceștia pe unele doamne și pe unii domni, ca să convină mai adeseori la un loc, spre a conversa împreună numai românește, și spre a pedepsi, în folosul institutelor de cultură națională, cu câțiva cruceri pe cei ce s'ar uita și ar vorbi, între sine, în alte graiuri. Acest fel de mișcare naționalistă printre tineret se manifestă, cu oarecare vioiciune, mai ales prin Junii și Julii 1893.

Eu încă eram invitat la aceste întruniri, și le cercetam cu viu interes, spre a-mi da sâmbătă de tendințele și de efectele lor. Ele se făceau prin grădini publice, mai ales în parcul reședinței mitropolitane. După mai multe conveniri m'am convins că aceste întruniri de conversare românească ascund în sine precum germinii bune și folositori, așa și germinii răi și stricăcioși, și am început a îndemna la formarea, în toată regula, a unei societăți de conversare românească. Îndemnul fu acceptat cu plăcere. Inițiatoarele și inițiatorii acestor întruniri compuseră niște statute spre a înființa, în asemănare cu Societatea Doamnelor Române, o Societate a Doamnișoarelor Române. Dispozițiunile statutare asupra numelui și scopului societății, precum și asupra mijloacelor pentru realizarea acestuia nu le găsiu destul de serioase și de acceptabile. Formulaui deci un contraproiect de statute, și-l supusei discuțiunii deodată cu celalalt proiect. Spre mulțămirea mea, proiectul meu a fost primit de o majoritate foarte mare, cu toate că a fost viu combătut decâtă autorii celuilalt proiect, mai ales în dispozițiunea din § 3, lit. a., carea dicea că membrii acestei societăți „se obleagă, sub cuvânt de onoare, a vorbi între sine și cu oricare alt Român numai românește“. Acest oblegămint, de și de sine înțelese la membrii unui popor cu conștiință vie națională, îl găsiu autorii proiectului primitiv cu desăvârșire neacceptabil și nerealisabil, și vedeau în el chiar o pîdică pentru înscrierea în societate.

Societatea căpătă numele de Romînia Tînără. Scopul ei era „cultivarea reciprocă a membrilor săi în limba românească“ (§ 2), iar „realizarea scopului“ se stătuse ca să o urmărească membrii: „a) oblegîndu-se, sub cuvânt de onoare, a vorbi între sine și cu oricare alt Român numai românește; — b) procurîndu'și și, mai ales, citind cărți și foi periodice publicate în românește; — c) scriind românește și citind din cele scrise la convenirile regulate ale membrilor; — d) strîngîndu-se, mai adeseori, la întruniri sociale musicale și declamatoare, și — e) înființînd un cabinet de citire cu o bibliotecă proprie (§ 3)“. Statutele ei fură supuse guvernului Bucovinei spre aprobare și certificare într'a 4. respective, 29. Optomvrie



1893 st. n. -- Prin decisiunea sa din 24. Noemvre 1893 Nr. 4398 Praes., guvernul local răspinse certificarea statutelor sub motivul că „România Tînără“ n'ar fi urmărind scopuri curat culturale, ei mai mult politice, precum ar fi rezultînd aceasta din dispozițiunile §-lui 3, lit. a. și c., fiindcă graîul este criteriul caracteristic al unei națiunii, și că cine se obleagă, sub cuvînt de onoare, a vorbi numai romînește, urmărește prin aceasta scopuri politice, și apoi fiindcă la discutarea celor scrise și citite ușor s'ar puté atinge și cestiuîi politice. cari sînt la ordinea zilei!

Netemeînicia argumentelor decisiunii guvernului local am probat'o pe deplin într'un recurs făcut într'a 3. Decemvre 1893 st. n. și înăaintat ministeriului de înterne. Acesta, prin decisiunea sa din 16. Maiu 1894 Nr. 6563, a anulat decisiunea guvernului local, din care causă acesta, prin emisul său din 20. Juniu 1894 Nr. 1948 Praes., a dat statutelor Romîniei Tînere certificarea așteptată. Îndată după aceasta am publicat în Gazeta Bucoviniî IV. Nr. 51 sub titlul: „O soțietate noauă, Romîniea Tînără“, un anunț despre motivele înființării acestei soțietăți și despre decursul aprobării statutelor ei, iar' în Nr. 54 un „Apel“, îndemnînd pre toată suflarea romînească din Bucovina ca să se înscriă ca membri în această soțietate.

Dacă un viu sîmț national, curat și sincer, ar fi esistat pe atunci, nu ție în toți Romîniîi bucovineni, dar' măcar în toți aceia cariî cu multă plăcere luau parte la „conversările romînești“ de prin unele grădini publice, de bună samă că soțietatea Romîniea Tînără ar fi numărat printre membriî săi nu cu ȕecile, nici cu sutele, ci cu miile, dar' așá abliá se înscrieră în ea 47 de membri. Aceștia au fost învitați pe ȕiua de 11/23 Decemvre 1894 la o adunare generală constitutivă. Chiăr la această adunare își esprimară doi membri nemulțămirea cu aliniatul de sub lit. a. din § 3 și propuseră ștergerea din el a oblegării „sub cuvînt de onoare“. Propunerea s'a răspins. Tot la această adunare generală presîntă un studente în teologie o dechierare subscrisă de 24 de colegi de ai săi din seminariul clerical, prin carea anunțau că nu pot rămîine ca membri în soțietate, de oarece statutul lor seminarioal nu li-ar permite participarea. Nu mult după aceasta și un studente dela facultatea filosofică își dete dimisiunea din comitet și din soțietate; ca recompensă însă se înscrieră cîțiva alții. În genere, prinse a se manifestá tot din ce în ce mai accentuat un felu de rēceală, ca să nu ȕie aversiune, încontra acestei soțietăți chiăr printre aceia, cari mai înăainte cu atita ardoare stăruiau pentru înființarea soțietății după primul ei proiect de statute. Erá și lucru firesc această displăcere, fiindcă primii proiectători nu aveau în vedere nici idei mai înnalte, nici scopuri mai nobile, decît distragerea și conversarea glumeată între domnișori și domnișoare! Această tendință a lor se vedé încă cu mult mai înăainte de constituirea soțietății. Prin stăruința cîtorva doamne și a unor domni se constituî, în Maiu 1894. un Club s. Cuib de

popicari, cari, odată pe săptămână și într'o grădină publică, să bată împreună la popici, tot glumind și săguind. Familia mea încă a fost învitată, dară refuză participarea; soția mea scrisese pe o listă de colecte următoarele: „Eu una nu subscriu nimic, fiindcă nu sînt de socotință că se cuvine, sau că trebuie să părăsim vatra familiei, școala și lectura înstructivă, spre a merge în grădini publice ca să ne deprindem acolo cu vorbirea românească frumoasă și aleasă. sau ca să învățăm aice patriotismul adevărat, isbind în popici, ori trăgînd la țintă!“ Eu în special încă combăteam, din convingere, aplecarea tineretului spre distrageri de felul acesta. Poate și aceasta a fost o cauză, pentru ce soțietatea Romînia Tîneră, al căriia președinte fuseseîu ales la constituirea ei, nu s'a bucurat de aderenți și de favoritori!

Ba încă mai mult! Această pornire spre distrageri ușoare părea a fi fost pe atunci o boală molipsitoare. Pînă într'atîta se accentuă această pornire, încît ea fu principala cauză a apunerii unui institut de creștere. Și iată cum! O doamnă romînă, cu distinse calități intelectuale și cu o cultură îngrijită, avu nefericirea ca să'i moară bărbatul în Ianuarîu 1893. La sfatul mai multora și în virtutea spiretului său întreprinzătorîu, ea isbuti să capete concesiunea pentru înființarea unui internat romînesc de fete. Îl și deschise în Septemvre 1893. Dreptcă nu se înscriuseră în el dintru început multe domnișoare, dar' în urma unui esamin public, făcut cu copilițele în Juliă 1894 cu succes strălucit, eră sperință întemeiată, că internatul va prospera. Și așa ar fi și fost, dacă directoarea și proprietara lui n'ar fi stărunit neîncetat și cu înfocare pentru înființarea și susținerea cuibului popicariilor, și dacă ea n'ar fi întrunit și a casă la internat, mai adeseori, tineri spre petrecii soțiale. Publicul romîn îi retrase curînd încrederea, și internatul romînesc de fete, atît de dorit la început, apuse după doi ani de esistență!

Mai remarcabil însă este că Romînia Tîneră n'a găsit îmbrățișare și sprijin nici chiar la aceia cari, în prima linie, erău chemați să deie tot concursul posibil la astfelîu de năzuinți culturale romînești. Comitetul acestei Soțietăți, îndată după constituirea sa, s'a adresat prin o scrisoare din 17/29 Decemvre 1894 către comitetul Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc. cu poftirea, ca acesta să'i pună la dispozițiune, pentru fiecare Duminică după amiațădă, dela ora a treia pînă la a opta, una, sau, la trebuință, două din camerele ce le are, spre a se întruni acolo atît el, cît și membrii Soțietății, în conformitate cu dispozițiunile din § 3. din statute. Acesta însă n'a dat Romîniei Tîneră niciun răspuns în scris, dar', la stăruința mea de repetite ori, a dechiarat comitetul Soț. p. cul. și lit. rom. în Buc., în majoritatea sa, atît sub președinția vicepreședintelui, cît mai pe urmă și sub președinția președintelui însu'si, că, deocamdată, nu poate da această permisiune, cu atîta mai virtos nu, fiindcă președinții împărtășiră că în guvernul local sînt unele persoane decidente, cari nu vîd cu ochi buni esistența Romîniei

Tinere, și că se tem ca nu cumva, prin această permisiune, să atragă urgia acelor bărbați și asupra Soțietății ce o represintă ei. Acest refus a fost o lovitură de moarte. Nefiind în stare România Tînără să'și închirieze undeva niște încăperi, spre a'și ține în ele întrunirile prescise de stătute, și puținii membri cu case proprie nedispunînd de încăperi de prisos, pre carî le-ar fi putut pune la dispozițiunea Soțietății, toată activitatea acestei Soțietăți s'a mărginit la cîteva întruniri ale membrilor comitetului la președintele ei a casă. Pînă acum însă nu s'a disolvat România Tînără, fiindcă cū am profunda convingere că numai activitatea vicoale și rodnică a unei Soțietăți bineorganisate de felul acestela, albă ea orice alt număr, poate face ca din fierberea și dospitura elemintelor poporistice din Bucovina de astăzi să iasă o limpeditură cu calități și cu caracter poporistic romînesc; altfelîu numai Dumnezeu sîntul știe ce se va mai alege!

La încorporarea Bucoviniî aveam pretutîndinea în țară producători romîni: meserieși, micî industrieși și neguțători. Aceștia nu găsîră însă sub noul guvernămînt nicîo îngrijîre specială pentru desvoltarea, întărirea și înmulțirea sa, din contră, ei căpătară, curînd și pe încetul, o mulțime de concurenți străini veniți încoace de prin alte țări, atrași fiind de bunul cîștig ce îl aflău acolo. Acești străini aveău, în unele privinți, niște calități mai superioare: erau relativ mai culți și încumințiți de lipsurile și nevoile suferite la ei a casă; erau îndestrați cu cunoștinți mai temeinice despre meseria ce o aveău; erau mai harnici și dispuneau de unelte mai perfecționate, produceău deci mai mult, mai plăcut la vedere și mai ieftin, și ștîiău de pe unde să'și procure, pe nimic, mărfuri gata, spre a le desface apoi foarte scump. Aînoștri însă rēmaseră și mai departe pelîngă deprinderile învechite, pelîngă uneltele apucate și pelîngă vechile lor izvoare de aprovizionare; mărfurile acestora dreptcă erau mai bune și mai traînice, dar' nu tot așa de frumoase la vedere, de plăcute la gust și de ieftine. Aceasta făcū că mușterei lor de mai innăinte îi părăsîră și prînseră a se aprovizionă cu cele trebuincioase de pe la noi și mai iscusîții concurenți ai acestora. Înbele aceste împrejurări avură drept efect că meserieși, micî industrieși și neguțători romîni fură strîmptorați pe toate terenurile activității sale, bătūți, învinși și, pe unele locuri, nimicîți cu desăvârșire.

Această stare a lucrurilor puse pe cugete pre mulți dintre dirigenții Soțietății pentru cult. și lit. rom. în Buc., și începuseră a chipsui între sine, încă de pe la anul 1873 încoace, asupra mijloacelor cum s'ar putē preface și asănă această tristă stare. Ei aveău adecă firma convingere că, precum un om, care nu este în stare prin sine însu'și, prin puterile proprie, să'și procure cele necesare pentru îndestularea trebuinților dîlnice, tot așa și un popor, saū un crîmpeiū de popor, nu se poate bucură de considerare printre alte popoare, dacă membrii săi nu găsesc, între dînșii, toate puterile și toate aptitudinile necesare pentru producerea și distribuerea tuturilor bunurilor trebuincioase pentru întrețînerea vițeiî tuturoră în parte, precum

și a întregului; ei prevedeaă că astfelă de crâmpete de popoare, cu lipsuri de membri proprii pentru îndeplinirea tuturor funcțiunilor organice și necesare esistenței întregului, nu se pot susține timp îndelungat, ci că, neapărat, trebuie să cadă precum în sarcina aprovizionării așa și în prada absorbirii altora mai bine îngrijii și mai puterneci; purcedând, dăc, din astfelă de considerări, dirigenții culturii naționale se folosiră de sărbarea nunții de argint a veneratului și iubitului său împărat, Francisc Iosif I., și creară, în anul 1879, niște ajutoare, în suma de două sute de florini pe an, pentru acei tineri români cari ar voi să învețe vreo meserie. Din anul 1880 încoace s'aă și distribuit astfelă de ajutoare, dară se găslaă foarte puțină copii, chiar printre fiii de meserieși, cari ar fi arătat pronunțate aplecări firești pentru meserii; cu toți voiăă să se facă preuți, funcționari ai statului oricât de mici, învățători, profesori, cîntăreți de biserică, etc., numai meserieși și neguțători nu, fiindcă cultura greșită de mai înainte acredită printre păturile soțiale închipuința, ca cum meserieși, industrieși și neguțătorii ar fi mai inferiori cu pozițiunea sa soțială și mai puțin necesari decît celealalte stări soțiale! Ba încă ce eră mai trist, unii dintre puținii copii, cari se înduplecaseră să învețe vreo meserie și începuseră a o escercită, mai pe urmă o părăsiaă curînd și preferiaă a fi șervitori în vreo cancelărie, decît nedependenți și stăpîni pe munca sa și pe produsurile ei!

Această codire din partea celor interesati și acest nesucces al dirigenților culturii naționale mă împinseră pre mine să mai încerc alt mijloc. În întrunirile ce le aveam, ca epitrop la biserică Sîntei Paraschive, cu parohienii dela ea, am atras luarea lor aminte asupra scăpătării și a stingerii meserieșilor și neguțătorilor noștri. Fiind printre ei mai mulți cîoplitori de piatră și cîțiva dulghieri, n'am întărđiat să li desfășur foloasele ce ar rezultă pentru toți, dacă meserieși români, nu numai din Cernăuț, dar' și din întreaga țară, s'ar conțelegă între sine și ar formă o soțietate pentru sprijinirea reciprocă și apărarea intereselor comune. Îndemnurile mele găsiră răsunetul dorit în mai mulți cîoplitori de piatră, și mai ales în d-nii Dumitru Jămnă și Petru Ucrăineț. Într'a 8. Juliă 1894 căpetaă dela mai mulți din ei o scrisoare, prin carea mă poftiaă să li fac statutele pentru proiectata soțietate. Li-am împlinit voiea, deteă soțietății numele de *F r a ț i e a*, și o calificaă ca „soțietate de meserieși, în genere, cu sediul în Cernăuț (§ 1.)“, iar în § 2, determinaă scopul ei așa: „Soțietatea își propune ca scop: a) să poarte grijă de interesele soțiale ale meseriașilor; — b) să cante a cultivă și a îmbunătăți meseriile, și a împrăștiă cunoștinți folositoare printre meserieși; — c) să represinte și să apere interesele meserieșilor pe toate căile permise de legi;“ în § 3 am numit mai multe mijloace pentru ajungerea scopului, și în § 21 am descris steagul soțietății, stăbilind, între altele, că flamura lui „va fi de mătăsă roșie și albastră, avînd pe de o parte însemnele meseriilor, iar' pe de altă parte,

patronul țării, Ion cel Nou dela Suceava; deasupra flamurei vor spîndură două cordele, una neagră și alta galbănă“.

La discutiune, statutele au fost primite după formularea mea, ca adecă să fie o soțietate pentru toate felurile de meserieși. măcară unii din ei voia să o facă numai pentru cîoplitorii de piatră. La facerea steagului însă, cei ce l-au procurat la un pictor, îndemnați fiind de unii bărbați cu mai puțină chipsuială și prevedere, au introdus, fără știrea mea, mai multe modificări ființiale, zugrăvind înloc de însemnele meseriilor în genere numai pre ale cîoplitorilor de piatră și cusînd pe cele două cordele: „steagul cîoplitorilor de piatră din 1894“. M'am cam supărat și oțărît pentru această neascultare și contrariare, dar' n'am avut încotró, am trebuit să mă conformez și să introduc în statute cîteva modificări în înțelesul însemnelor de pe steag, fără însă să sterg prin acestea caracterul general al soțietății.

Statutele le-am supus guvernului Bucoviniî spre certificare într'a 8/20 Septembrie 1894, dar' au fost respinse prin emisul din 5. Octombrie 1894 Nr. 3611 Praes. pe temelul că două dispozițiuni din ele n'ar fi formulate în deplină conformitate cu recerînțele legii. Măcară m'am conformat observărilor guvernului, de și nu le găsiam întemeiate, totuș am făcut și un recurs la ministeriî într'a 16/28 Octombrie 1894. Ministeriul însă, prin emisul său din 21. Ianuariu 1895 Nr. 32919 ex 1894, a respins recursul, mai adăogînd încă și alte argumente pentru respingere, de aceea și guvernul local, prin emisul său din 21. Mart 1895 Nr. 330 Praes., a interdiș din nou înființarea Soțietății, acuma din mai alte motive. Și de astădată am făcut recurs la ministeriî în 22. Maiu 1895, încercîndu-mă a probă netemeinicia argumentelor interdișerii; dară atît ministeriul, prin emisul său din 17. August 1895 Nr. 24165, cît și guvernul local, prin emisul său din 27. August 1895 Nr. 28687, au pronunțat din nou interdișerea, pretestîndu-se că soțietatea Frățiea, prin introducerea pe steagul ei a colorilor: roșu, galbăn și albastru, vedește tendinți politice! Nu băga în samă că, pelîngă aceste trei colori mai erau și altele, ca: negru, verde, căstăniu, etc., și că înșirarea celor trei colori prescise nu era cea politică națională! Trebuiau însă argumente de interdișere, și acestea erau greu de aflat, fiindcă mă feri am să li le procur!

Curmîndu-mi-se prin această ultimă decisiunea șirul instanțelor administrative politice de apelare, m'am adresat, într'a 5/17 Septembrie 1895, cu o jeluire cătră Înnalta Judecătorie î. r. a Împeriului, arătîndu'i că sîntem asupriți în esercitarea drepturilor noastre politice cetățenești. După îndeplinirea oarecăror formalități avurăm rara bucurie și fericire ca să căpătăm dreptatea după care însetoșam. Prin scrisoarea sa din 15. Faur 1896 Nr. 354 ex 1895, ne înștiință Presidiul Judecătoriei î. r. a Împeriului, că această Înnaltă Judecătorie, prin sentința sa pronunțată în Viciana într'a 14. Ianuariu 1896 st. n., a recunoscut că prin decisiunea Ministeriului î. r.

de Înterne din 17. August 1895 Nr. 24165 s'a făcut o vătămăre în dreptul garantat de Constituțiune de a înființa soțietăți, și apoi, între alte argumente învocate pentru anularea sentinții ministeriale, mai dîce că „sîngură facerea și întrebuintărea unui steag decătră vreo soțietate nu poate fi privită ca contrară legilor, saũ drepturilor, saũ ca periculoasă pentru stat, și că, pelîngă aceasta, dreptul comitetului soțietății, respective al președintelui ei, de a încuviința folosirea publică a steagului soțietății, nu este nici așa de înțeles și nici nu'î în statute stilisat astfel, ca acest drept să poată fi prejudițios pentru îndreptățirile autorităților publice, ci din contră, atare intențiune este eschisă prin aceea că, în urma unei observări făcute mai innăinte, s'a intercalat în § 21 din statute dispozițiunea, că dirigența soțietății va încuviința folosirea steagului „numai în marginile legilor esistente“. Încît despre colorile steagului, dîce sentința că „nici n'ar fi trebuit să se pretindă primirea în statute a unor dispozițiuni asupra colorilor steagului, și că, pelîngă aceasta, Judecătoria Împerîului cu atîta mai puțin poate vedé în icoana steagului alăturat espresiunea unei tendinți naționale, cu cît acest steag se presîntă mai mult ca o icoană pestriță, decît ca vreun tricolar național“.

Pe temeul acestei sentinți am cerut într'a 17/29 Faur 1896 din nou certificarea statutelor soțietății Frățiea, pre care o și căpătărăm prin emisul din 4. April 1896 st. n. Nr. 1078 Praes în următoarea cuprindere stilisată romînește: „Esistința soțietății acesteia, după cuprinsul statutelor de față, se adeverește în virtutea §-lui 9 al legii din 15. Noemvre 1867 F. L. Î. Nr. 134 despre drepturile soțietăților“.

Soțietatea și-a ținut prima sa adunare generală constitutivă într'a 14/26 April 1896. Din lipsa de capital bănesc, și mai ales intelectual, ea încă n'a fost în stare să se lățască și să se întărească dupăcum ar fi de dorit și dupăcum ar și cere trebuința. În timpul din urmă se arată foarte mulți cari uneltesc încontra esistinței, consolidării și a avîntului soțietății. Să sperăm însă că uneltirile lor deșerte vor fi!

#### § 147. Regele Romîniei cu trecerea prin gara Cernăuț.

Pentru noi Romîni austro-ungari a fost și este o dorință vie și fierbinte, ca între marea și puterneca împărăție austro ungară și între micul, dar' valorosul regat vecin al Romîniei, să existe și să se cultive rēporturile cele mai întime și mai cordiale de bună vecinătate și de multiple întereze comune. Acest dor adînenutrit s'a și împlinit demult spre marea noastră bucurie și mălțămire.

Regele Romîniei, Majestatea Sa Carol I., în innalta Sa înțelepciune și cu rara Sa circumspecțiune, a cređut că zace în înteresul statului Său, dacā asemeni rēporturi cordiale va întreținé și cu vasta și puterneca împărăție rusască, și s'a decis ca, în vara anului 1898, să facă la Sînt-Petroburg o vēduță de curtenire gloriosului împărat rusesc, Nicolaïu II.

În călătoria Sa într'acolo, regele Carol I. avea să treacă prin Bucovina și prin Galiția, însă pe necunoscute cum se dice, decî fără de nicio primire oficială. Luni, într'a 13/25 Juliū 1898, la 6 oare 49 de minute sara, ducîndu-se, și Duminică demineața, într'a 26. Juliū (7. August), la 8 oare 50 de minute, întorcîndu-se, a trecut prin gara Cernăuț.

Cu toată călătoria pe necunoscute, în imbele rînduri, s'a adunat la gară, spre salutare, un public numeros și distins, romîn și neromîn. Eū, ca membru al Academiei Romîne din București chiar dela crearea ei în 1866, am avut fericirea să fiū mai adeseori presîntat Alteței Sale regale principelui și apoi Majestății Sale regelui Carol I., ba chiar 'mi se făcū și distinsa onoare să fiū invitat și la masă în cîteva rînduri dimpreună cu ceialalți colegi academicieni. Eră decî pentru mine o dătorință sîntă ca să fiū și eū la gară spre a'Î aduce omagiile mele de întîmpinare și să presînt și primului ministru al Romîniei și membrului și secretarului Academiei Romîne, Escelintii Sale d-lui D. A. Sturđa, respectuoasele mele sălutarî colegiale. Ca cetățean austriac mă sîmțiiū de asemenea îndătorat ca să mă presînt mai întiiū guvernătorului Bucoviniī, baronului Frideric Bourguignon de Baumberg, și să'î comunic scopul pentru care am venit și eū la gară, cu rugarea ca să 'mi se permită să staū mai în frunte, și să fiū presîntat regelui, dacă acesta s'ar scoborî din vagon și ar exprimă această dorință. Acesta îmi promise cu binevoință, ba încă îmi împărtăși, că el are ordin mai înnalt ca să întîmpine pre regele Carol I., dacă acesta ar voi să se deie jos, saū să'l chîeme în cupeū. Eū mă presîntaiū apoi și consulului Romîniei, d-lui Constantin M. Cogălniceanul.

Îeșînd pe peron și aședîndu-mă mai de o parte, însă înnăntea publicului adunat, stărui secretariul presidial dela guvern, chiar în mai multe rînduri, ca numai decît să intru în rîndul publicului asistent. Nu 'î-am făcut pe voie. La admonirea din urmă sosî trenul regal, și eū am rămas mai îndărăpt pe locul deșert rezervat guvernătorului Bucoviniī, consulului regal romînesc, și primariului orașului.

Majestatea Sa regele Carol I. avū binevoința să se scoboară din cupeū și să convorbească nu numai cu guvernătorul Bucoviniī și cu consulul regal, dar' și cu cîteva alte persoane, între carile mă distinsē și pre mine, ba încă mă presîntă și Alteței Sale regale, principelui moștenitorii, Ferdinand. Convorbiiū puțin și cu Esc. Sa ministrul președinte, dl D. A. Sturđa, și cu mareșalul curții regale, dl generalul M. Vlădescu.

La întoarcerea regelui Carol I. mă duseiū iarăș la gară. Peronul gării eră acū separat prin o șfară de locul de așteptare și de eventuală deștîndere a regelui. Aflaiū acoloá și pre arhimandritul Juvenal Ștefanelli, despre a căruia presîntă se înterasese regele la ducerea sa. Îmbii întrarăm pe locul de așteptare. Se află acoloá și guvernătorul Bucoviniī, dar' cu astădată nu în uniformă. Vēdîndu-ne pe locul rezervat, stărui în mai multe rînduri pelîngă noi ca numai decît să trecem pe sub șfară în locul

celui alt public. Arhimandritul J. Stefanelli doriă și stăruia ca să fie presîntat regelui Carol I. ca unul care poartă dela dînsul medaliea de Bene Merenti, pentru mai multe serieri didactice bisericești ce le publicase pentru școlile seminariale din Romîniea. Guvernătorul țării însă nu ni consideră dorința, ci stăruie, chiar cu amerințări, ca să trecem pe sub șfară în rîndul publicului asistent. N'avurăm încotró și trecurăm pe sub șfară, detot îndărăpt. Poate că'î părău rēu pentru purtarea sa umilitoare față de noi, căci, dupăce 'i-am împlinit poronca, veni de vreo doauē ori la noi, se scusă cu mîntinerea ordinii, și ni promise că vom fi chemați și presîntați regelui, dacă acesta 'și-ar exprima dorința. Într'adevăr furăm chemați și presîntați, spre marea noastră satisfacere !

#### § 148. Desvoltare intelectuală și stremur de emancipare fiască.

Sîmțămîntul de tată și de mamă este unul dintre cele mai expansive, mai nobile, mai soțiabile și mai înnălțătoare; prin el a ajuns omul la cunoștința puterilor creative din natură, prin el a venit la coordonarea acestora și apoi la subordonarea lor sub o putere unică, auiversală, mai superioară și centrală; prin el s'a avîntat omul la concepțiunea unui sîngur Deu, a unui Domn Deu sau Dumneđu, și tot prin el s'a pus apoi în legătură și în asemănare cu această noauă creațiune a minții sale ! Tatăl pămîntesc, abia dupăce s'a cunoscut pre sine și pre deștinentii săi în ramificările lor, a prins a'și face închipuinți tot din ce în ce mai limpedi și mai precise despre Tatăl Ceresc. Cel puțin în mine, sîmțămîntul de tată, și încă de tată potențat, a deșteptat diverse reflecțiuni asupra doctrinelor filosofice, moraliste și soțiale, și a contribuit, în mod eminent, la înțelegerea acestora, la concordarea și la armonisarea lor spre deplina mea liniște și mulțămire sufletească.

Eram și eu acuma creatoriū de oameni ! Aveam și eu chipuri după chipul mîeū, dar' chipurile acestea nu'mi sēmēnaū întru toate ; ele dreptă aveaū suflet ca și mine, dar' nu și mișcare, minte, cugetare și conștiință ; ele nu îmblaū, nu vorbeaū, nici nu făceaū alta, decît dormiaū, și deteaū cîte un țipēt numai atunci cînd corpul lor sîmțlă vreo trebuință care trebuia să fie îndestulată de alții, fiindcă sîngure nu erau în stare să o îndestulede. Maica acestor chipuri, pururea pelîngă lînsele, grijă cu devotare fără margini pentru susținerea și desvoltarea lor. Cînd erau treze, le luam și eu în brațe, atrăgeam ochii lor spre ai mîei, mă uitam drept într'înșii, și, prin vorbe desmierdătoare, mă încercam să înrîuresc asupra nervilor lor sensitivi, să strecor în creerii lor cîte vreo senzațiune intelectuale, să deștept în ei germini minții și să'î desvolt spre primirea de închipuinți și spre combinarea acestora, să'î împing spre provocarea cugetării și spre căpētarea conștiinții. Dintru început, cînd vorbeam la feții mîei, nu observam la dînșii nici un efect altul, decît cîte o înholbare, care însă nu dură lung ațîntită la mine, ci se îndreptă îndată și în alte părți,



obosia de grabă și încetă repede, acoperită fiind de pleoape; mai târziu însă, treptat cu desvoltarea și întărirea corpului lor, se vedeau manifestându-li-se în față, prin câte vreun suris sau prin vreo posomorire, și în ochii lor, prin câte vreo strălucire sau vreo sârbeçală, toate acele senzațiuni ce li se transmiteau prin vorbire și prin căutătură. Mai apoi se arătau la ei mișcări în mușchii buzelor, scoaterea unor sunuri imitative, opintire spre articularea lor, necaz, supărare și chiar dispunere la plîns cînd nu li succedea manifestarea; după aceasta prinseră a cercă să se rădice, a avé plăcere cînd îi ținea în piciorușe, cînd îi țupăia, sau îi făcea să pășască, apoi a articula câte un ta-ta-ta, și ma-ma-ma, a gomăni câte puțin și, la anul, chiar și a vorbi.

Ce plăcere, ce bucurie, ce fericire, cînd observam cum se aprinde în creerii lor facla cugetării, cum luminează tot din ce în ce mai tare, și mai intensiv; cum încep a se ține singuri în picioare și a îmblă, și cum prind a căpeta minte și conștiință de sine, făcînd înșiși felurite observări și numindu-se și ei cu numele cu care erau chemați de toți! Ei prinseră acuma a se asemăna, întru toate, cu părinții, cu creatorii săi! Cu acest grad de desvoltare 'i-am luat, tot succesiv, sub nemijlocita mea îngrijire întrucît privia înmulțirea cunoștințelor și deșteptarea simțămintelor nobile și generoase; 'i-am găsit setoși și dornici de ași dá sama de toate câte vedeau și aușiau; înă puncau adeseori întrebări de cari te uimia; li dam la toate răspunsul potrivit și nu li ascundeam nimic din câte puteau pricepe și înțelege; căutam săși formeze închipuinți cît de multe, cît de felurite, cît de limpede și de precise, li procuram cărți potrivite de citire cu îndătorirea ca sămi povestească cele citite; nu'i lăsam singuri de sine; îi feriam de conveniri și jocuri cu alți copii pe aiură decît a casă; îi priveghiam și'i controlam neîncetat. Ei mă asculta, primia cu plăcere povețele mele și se țineau de ele, de aceea li și mergea cît se poate de bine la școală.

Ce dragălaş mai este copilul pînăcînd se simțește numai al părinților săi, și cît de admirabil devine el cînd începe a se simți și a se considera încă și al său și al unor cunoscuți detot binevoitori! Dar' cînd copilul începe a se simți și a se considera mai mult al său propriu, decît al părinților, atunci grijile acestora și neliniștea lor sint pentru dînșii un chin, și cînd tind să se deslipească deprăci de părinți și se simțesc numai ai săi și ai unor esterni mai mult decît ai părinților, atunci chinul sufleteșc al acestora se priface în mortificare. Ferice de copii, dacă părinții lor, în astfelu de stare sufletească se pot stăpîni și nu rostesc asupra feților săi cuvinte rele sau chiar blăstămuri! — Am observat curînd că nu toți copiii miei manifesta aceleaș dispozițiuni intelectuale, nici aceleaș aplecări sensuale. Esistă la ei oarecare deosebire precum în talente, în sîrguință și în năzuință spre învătătură, așa și în alte porniri și plăceri. Am căutat sămi dau sama despre acest fenomen atît de comun în toate familiile, și n'am putut găsi alte cauze decît doară dispozițiunile sufletești și corporale, în cari s'au aflat părinții în momentul plăsmuirii fătului, și mai ales senzațiunile intelectuale și

corporale ale mamei în tot timpul purtării lui. Cu cât aceste dispozițiuni și senzațiuni sînt mai senine și mai sublime, mai plăcute și mai constante, mai conștiute și chiar provocate cu intenționare: cu atîta mai superioară apare plăsmuirea și cu atîta mai favorabil se desvoltă ea și germinii tuturor calităților bune dintr'însa. În orice caz, aceste dispozițiuni și senzațiuni nu rămîn fără de nicîo înrîurînță! Asemenea am observat că și împrejurimea, în care vine saŭ petrece copilul decînd are conștiință de sine, încă exercită o puternecă înrîurînță asupra firii lui, asupra ivirii și desvoltării unor aplecări și porniri, cari nu le găsești la părinți; de aceea mă cuprindea o grijă febrilă, o neliniște mortificatoare, cînd ei se depărtaŭ de mine, cînd petreceau undeva sînguri de sine, cînd nu'i puteam priveghiă!

Dupăce mai înnăntaseră în studii, dupăce și înmagazinaseră în mînte oarecare sumă de închipuinți concrete și abstrase, dupăce și formaseră și ei o lume intelectuală și se desprinseseră a se folosi, cu oarecare abilitate, de ființele din ea: începură, cu multă încredere în sine, a discuta cu mine nu atîta spre a se lămurii și a se încredința: orîde oastea intelectuală de care dispuneaŭ ei, este ajungătoare, binedisciplinată și valabilă de a purta cu ea o luptă triumfătoare pentru esistența și propășire, cît mai vîrtos spre a accentua esistența și puterea acestei oști intelectuale și a o presupune, dacă nu mai superioară, apoi cel puțin egală în mulțime, în disciplină și în valoare tactică cu aceea de care dispuneam eu, și pre care o recrutaseŭ prin atîția ani de dîle cu o mare precauțiune în alegere! Pecît de tare mă bucuram de această îndîrjire intelectuală a copiilor miei, pe atîta de mult mă oțărîam uneori cînd se arătau prea încăpățînați în socotințele proprie și mai puțin dispuși a luă în considerare și cîntărire pre ale mele mai bătrînești și verificate prin o esperiință mai îndelungată.

Sîmțămîntul de valoare intelectuală și de demnitate personală, ori la care copil s'ar fi manifestat el, 'l-am considerat mai totdeauna nu atîta ca presupțiune deșartă, cît mai vîrtos ca semn de învigoșare și de măturire intelectuală. Rărirea apelului copiilor miei la povețele, la sfaturile și la socotințele mele, întru cît sîrguința și purtarea lor erau conforme cu ele, eră pentru mine un felîu de garanție, că ei se sîmțesc în stare a trăii și fără de mine, cu ticnă și cu bine, și'mi procură o mîngălare și liniște sufletească dintre cele mai fericitoare; numai un lucru mă puneă și mă ținea pe cugete, acela adecă: neîncetarea apelului lor la punga mea chiar și atunci cînd nu'l găsiam tocmai de mare nevoie și de neapărată trebuință. Apelul la pungă, adresat fără necesitate ne'nconjurabilă, 'l-am considerat pururea ca o sfiială de muncă proprie și ca o aplecare spre traîu comod și bun pe socoteala altora, decî ca stînd în contrast cu sîmțămîntul de valoare și de demnitate personală!

În familia mea, înloc de îndătinata sărbare a numelui de boteđ, am introdus sărbarea dîlei natale ca primul și cel mai însămnat moment din viața omului. Natalicescul, precum numiam noi pre acela, a căruia dî natală se sărbă, căpeta daruri folositoare, 'i se vorbea despre scopul vieții și

'i se făceau urări bune și călduroase pentru decursul ei; se declamau poezii potrivite, se ținea discursuri, și se cântă din piano, din scripcă și din flaută, după ce frățînii se deprinseseră cu manuirea acestor instrumente. Espunerea datinelor romane dela nașterea copilului și dela îmbrăcarea lui cu toga virilă încă nu se trecea cu vederea. Această espunere deșteptă în copil un interes pentru această ță de majorenitate, și îi dá un îndemn ca nu numai prin trecerea anilor, ci prin cultură și prin însușirea unor dexterități să se pregătească pentru ea și să se facă demn de sosirea ei.

Cînd fiul mîeu mai mare, Rem-Modest, 'și-a sãrbat țăna majorenității sale, nu eram a casă, ci în București, la Academia Romîna, de unde 'l-am emancipat prin un rãvaș, despre carele îmi scrise, că 'i-ar fi cãusat o emoțiune sufletească dintre cele mai mari și mai durabile. La sãrbarea însă a țălei de majorenitate a fiului mîeu al doile, Trãyan, am fost a casă și 'm'am propus sã'i fac o emancipare sãrbãtorescã. La finea unui prînd familiar, la care aũ asistat și cîțiva copii dela cumnatul mîeu I. Litvinuc, cari veniserã la gratulare, 'i-am citit urmãtoarea scrisoare de emancipare, pe care 'i-am și înmînat'o spre amintire:

„Iubite fiule!

„Legile Dumneștii sînt universale, direg toate întîmplãrile din largul univers, carile cad în cadrul lor special. Legile omenești însă, fiind emenate dintr'o înțelegință, dintr'o minte foarte mãrginitã și nu totdeauna luminoasã, vin mai adeseori în contradicere și în conflict cu legile universale și armonice Dumneștii.

„Între aceste legi neperfecte omenești numãr eu și legea majorenității, care, dela un timp anumit, dela 18, saũ 20, saũ 24 de ani împliniți, dechiarã pre copil nedependent de pãrinții sãi, îl desleagã de dorința supunerii cãtrã ei și oprește pe aceștia de a'și mai constrînge copiii majori la supunere și ascultare.

„Pãrinții, cu durere de inimã, trebuie sã se supunã acestei legi și sã asiste la spectacolul înfiorãtoriu, fiindcã'i nefiresc, de a vedé deslegați și despãrțiți de sine pre aceia cari represintã sucurile lor vitale, toatã gingãșia sufletului lor și îngrijirile lor cele mai sîrguincioase și mai devotate.

„Copiul, plin de conștiința insualității lor particulare și îmboldiți de puterea sufletului lor de a 'și-o manifestã pe deplin și pe întreg, așteaptã cu nerãbdare și cu plãcere sosirea acestui timp de majorenitate, binecuvîntã legea omenească care dã acțiunilor lor precum deplinã libertate așã și toatã rãspunderea, și se folosesc de virtutea legii, fãrã mãrginire, întru toate vișcãrile lor.

„Copiul sînt voioși pentru cãștigarea libertãții depline, pãrinții însă rãmîn cu grija în suflet și cu teama în inimã, ca nu cumva drãgãlașii lor copii sã facã întrebunțare nepotrivitã și rea de această emancipare și libertate!

„Desfãcîndu se prin legea majorenității legãturile de supunere și de

ascultare dintre copii și părinți, a rămas încă în deplină vigoare vechia lege morală care dice: „Onorează pre părinții tăi și ascultă de ei ca bine să-ți fie și să trăiești mulți ani pe pământ!

„Această lege este sădită în sufletul și inima omului încă de pe timpul, când, și fără de legea majorenității, se emancipau unii copii nu numai dela supunere și ascultare, dar' încă și dela alte datorinți către părinții lor. Această lege este o inspirațiune dela Acela carele a creat și susține întreg universul, și carele vofește ca toate ființele din acesta să trăiască și să se desvoalte în deplină armonie. Armonie însă nu există unde se desface unul de altul, sau unde lucră unul încontra voinții celui alt.

„Îmbele aceste legi le-aș asemăna cu două legi universale cunoscute sub numele de putere centrifugală și de putere centripetală. Legea majorenității civile curăspunde cu puterea centrifugală, iar' legea morală de legătură nedisolubilă între părinți și fiu curăspunde cu puterea centripetală.

„Acestei legi morale, eterne, dau eu, tatăl tău, preferință înaintea legii majorenității civile. Păstrarea și pădirea acesteia 'ți-o recomind cu tot adinsul. Aș dorî ca și de astăzi, 30. Septemvre st. v., sau 12. Optomvre st. n., din anul 1898 înaintea, această lege să nu dispară din sufletul tău, din inima ta, ci să-ți rămână luceafăr strălucitor în toată calea vieții tale și a urmașilor tăi!

„Cu această dorință intimă îți dau eu, tatăl tău, și-ți dă devotata și grijuliea ta maică, pelingă emanciparea legala civilă, încă și binecuvântarea părintască. Pleacă cu Dumneșeu de-ți caută norocul tău!

„Dr. I. G. Sbiera“.

#### § 149. Un neisbutit iubileu național și patriotic,

Îmi formase eu o convingere deplină că, în urma dorințelor și stăruințelor proprie, Români bucovineni numai sub glorioasa domnie a Marelui Împărat Francisc Iosif I. și prin înalta Lui înțelepciune și generositate, au isbutit să pună niște temelii solide pentru o cultură națională, și de aceea credeam că ei vor fi dispuși, că s'or grăbi chiar, ca să sârbeze iubileul duratei de cincideci de ani a acestei domnii nu numai în despărțire unii de alții, ca membri în diverse corporațiuni și oficii publice, ci încă și în solidaritate, în comun, și anumea ca Români recunoscători pentru facilitarea progresului ce 'l-au făcut în cultura națională. Nefind eu în dirigența partidului național, și negăsind cu cale ca să mă adresez de a dreptu la către ea cu poftirea ca să ia inițiativa pentru o astfel de sărbare românească, comună și solidară, am creșut că ea va luă îndemnul acesta din următorul apel ce 'l-am adresat, bătînd șeașă, și 'l-am publicat în „Patria“ anul II., Nr. 87 din 9. Faur 1898.

„Stimați colegi

„dela catedrele de limba și literătura românească de pe la școlile secundare din țară!

„Mișcările naționaliste și autonomiste dela 1848 au găsît un răsnet

vioiū și la poporul îndigean din Bucovina. Bărbați cu rară înțelegință și cu simțăminte generoase, percepîndu'l, l-au răsfrînt după caracterul și trebuințele țării.

„În memorabila petițiune din Juniu 1848, în nr. 2., acești providențiali bărbați au cerut cu înșistență, ca „pentru conservarea naționalității să se înființeze școli populare și o catedră pentru limba și literătura romînească; să se așeze în oficii numai bărbați cari vorbesc perfect limba țării, luîndu-se în privire îndigenii; ca toate oficiile țării să fie dătoare a primi petițiunii și în limba romînească și a le rezolvî tot într'aceasta;” iar venerabilul Consistoriu episcopesc, răspundînd prin scrisoarea sa din 17/29 Septemvre 1848 Nr. 3030 la o provocare guvernială din 6. Septemvre, își dăde părerea într'acolo, „că o catedră pentru limba și literătura romînească este de cea mai înaltă și mai urgentă necesitate;” și preasînțitul episcop Eugeniū Haeman, conștiut de puterea sa, într'un avînt generos al inimii sale, chiar a doăna și după înăntarea acestei păreri, decretă prin înalta orînduire arhiepiscopescă din 18/30 Septemvre 1848 Nr. 161, introducerea „la înstitutul teologic de aici, cu începerea anului școlastic curgătoru, a limbii romînești ca limbă a paradosirii tuturor științelor teologicești“.

„Însuși prealuminatul împărat Francisc Iosif I. a recunoscut îndreptățirea acestor pretensiuni firești, și, la 18 zile după suirea sa pe gloriosul tron strămoșesc, prin preafînalta rezoluțiune din 20. Decemvre 1848, comunicată prin emisul ministerial din 26. Decemvre 1848 Nr. 8306, a aprobat prea grațios înființarea doritei catedre de limba și literătura romînească la înstitutul de studii filosofice din Cernăuț, care s'a și inaugurat într'a 28. Faur 1849 decătră marele și iscusitul profesor Aron Pumnul.

„Această catedră cră pe atunci unica nu numai în Bucovina, dar și chiar în întreaga împărăție. De atunci încoace, catedrele de felul acesteia s'au înmulțit spre bucuria și mulțămirea noastră a tuturor.

„În anul acesta se împlinește un semisecol decînd s'au petrecut numitele întîmplări de cea mai mare însemnătate pentru consolidarea și avîntul culturii naționale în țară. Ele coincid cu jubileul de 50 de ani de gloriosă domnie a marelui nostru împărat. S'ar căde deci să le sărbătorească toată suflarea romînească din țară, și în special titularii tuturor catedrelor de limba și literătura romînească din Bucovina, aceia cari, în prima linie, sînt chemați să întretină și să cultive flacăra românismului și patriotismului în inimile fragede ale tinerimii școlare, și să interpreteze, înăntea ei, mărinimoasele și binevoitoarele intențiuni ale preagrațiosului și prealuminatului nostru împărat.

„Convins fiind că această idee va întîmpina o îmbrățisare călduroasă la valoroșii bărbați ai poporului îndigean și cu deosebire la colegii miei de profesiune, vin prin aceste șire să'i rog ca să binevoiască a în-dica, cît mai în grabă, o zi de întălnire și de consultare aici în Cernăuț.

„Cu tot respectul: Dr. Ion G. Sbiera“.

La acest apel a sosit numai un singur răspuns. Iată'!

„Suceava, în 13 Faur 1898.

„Mult prețuite domnule profesor!

„Valoroasa scrisoare a D-Tale din 6. Faur a. c. publicată în „Patria“ o salutăm cu entuziasm și'î acordăm tot consimțământul nostru. Sîntem veseli că D-Ta, seniorul dascalilor dela catedrele limbei romînești din scumpa noastră țară, ai rădicat cuvîntul într'o cestiune de eminentă însemnătate patriotică și națională. Rostul de inițiativă al D-Tale va află, de sigur, sprijinul cel mai călduros la toate sufletele luminate ale înțelegerii noastre. Noi Suceveniî Vă promitem tot concursul nostru posibil pentru promovarea și înscenarea acelei sărbări mărețe și memorabile. Sperăm că, prin conlucrare comună, vom ajunge la un rezultat frumos și înălțătorîu.

„Timp potrivit pentru consultare credem că ar fi Săptămîna Mare, înainte de sîntele Paști, căci atunci sîntem cu toții liberi de servițiu. Dacă însă stimații noștri colegi din Cernăuț ar fiesă un termin mai apropiat, în care noi cei din Suceava n'am puté participă, în cazul acesta declarăm a fi de acord cu toate cele hotărîte de colegiî noștri cernăuțeni.

Cu tot respectul ai D-Tale stimătorî

„V. Bumbac, m. p. — Gh. Buliga, m. p. — Eusebiu Popovicu, m. p.“

După aceasta, cu patru profesori romîni din Cernăuț, cari încă s'au anunțat la mine, am ținut o consultare în 7/19 Faur. Cu toții am fost de acord ca să se facă o manifestare romînească, patriotică națională, cu ocasiunea acestui iubileu, și apoi deciserăm ca mai întîiu, în particular, să ne punem în conțelegere cu bărbații din dirigența partidului național, cu mai alți politicieni fruntași și cu cîteva persoane din înaltul cler. Făcurăm și ceasta, dar' pretutîndinea întîmpinarăm, pelîngă consimțămînt în principiu, încă și o mulțime de nedumeriri și de obiecări, cari te făceau să cređi că simțămîntul de solidaritate în făptuiri naționale comune încă nu'î destul de vioiu și de puternec, ca să isbucnească spontan și să se realiseđe repede și fără greutate. Nu se finiră încă meditările și chipsuințele asupra modalităților înscenării acestei manifestări patriotice naționale, cînd sosi, într'a 10. Sept. 1898, zdruncinătoarea veste tristă că preaiubita împărăteasă Elisaveta a cădut jertfă unei mîni diavolești. Doliul ce a impresurat în mod îngrozitorîu nu numai curtea împărătească, dar' și inimile tuturor credincioșilor ei, a fost determinant pentru părăsirea, cu astă dată, a acestei manifestări patriotice naționale.

### § 150. Un vis curios.

Eram pe sfîrșite cu redactarea scrierii de față, înnăntam cît se poate de repede și mă legănam în plăcută sperîntă că, în decursul feriilor dela Crăciun, îi voiu pune căpétul. Ca alte dăți, așă și într'a 22. Dec. 1898 st. v., m'am sculat demineața, asodat din pat. Cînd mă ștergeam după spălare, m'a fulgerat, ca din sênin, din dreapta spre stînga și deacurmedîșul, o săgetetură

vehementă în mușchii dela spate, cam de desubtul coastelor. Nu mă putui urni din loc; numai cu anevoie m'am putut lăsa, cu față în sus, pe patul lângă carele mă aflam, și m'am învălit în așternutul încă cald. După un timp, tot frecându-mă, îmi părú că 'mi'î mai ușor și mai bine. Cercați să mă scol și să mă îmbrac ca să'mi continueț lucrul, dar' durerile se iviră din nou cu o putere tot crescîndă. Abiă fui în stare să mă las din nou pe pat, semi-îmbrăcat cum eram, și să mă învlesc. Mă temeam să înștiințed pre căseni ca să nu se spariie, dar' soțiea, vedînd că nu mă arăt printre căseni, veni la mine, și se minună aflîndu-mă așa în pat. Îi povestiîu întâmplarea, o liniștiîu însă și o opriîu, deocamdată, ca să trimeată după vreun medic. După un timp se alinaseră iarăș durerile; le simțiam numai cînd cercam să mă mișc mai tare și mai grabnic. Neputînd continua cu scrisul, am început a citi niște gazete. Spre doauă oare după amiațăđđi am luat puțînă gustare în pat, și începuî a citi iară. 'Mi se făcú somn; ațipiîu puțîn, dară mă simțiam detot treaz. Stînd așa culcat cu fața în sus, îmi părú că patul miei stă lângă alt părete; că păretele opus sēmēnă cu alt părete, din altă odaie, unde se află o sobă în partea despre picioare; că între acea sobă și părete se aflaî culcate, lângă olaltă, doauă mîțe, una albă și alta neagră; că mîța cea neagră se scormoni puțîn și împinse pre cea albă, care începú a spîndurá în jos. În momentul acesta veni repede din biblioteca mea, prin ușa deschisă din păretele, carele se află spre picioare dela patul miei, o mătăhală albă, în chip de femeie tînēră, se aruncă iute pe pîeptul miei, spre partea stîngă, și prinse a mă scormoni la inimă. Încă pînă nu se aședase cu temei, o înșfăcaî cu o mînă de un umăr și cu alta de celalalt umăr și, fără mare greutate, fiindcă eră ușoară și fără trup de carne, o rădicaî de pe mine și o întrebaî că ce voiește să facă? Ea, încercîndu-se să scape din mînile mele, îmi răspunse cu hotărîre: „Eú vreú să'ți scot inimă, să'ți curm viața! Eú sînt moartea!” — Auđînd aceasta, nu m'am spăriiat deloc, fiindcă acú demult eram împrietenit cu cugetul morții, ei, uitîndu-mă la ea drept în față și țînîndu-o tot în mînă, îi dîseiî într'un ton domol: „Da oare nu'î prea de grabă? Nu veđi cîți sînt pelîngă mine cari aú încă trebuința de ajutoriul și de sprijînul miei? Nu bagî în samă că nu sînt încă gata cu lucrările începute?” — „D'apoi cînd să vin?” mă întrepruse ea. — „Cînd te-oî chîemă eú!... Ba nu, nu așa” ... adaoseseî repede, fiindcă îmi aduseseî aminte că, în necazuri și supărări nesuportabile, mai adeseori eram bucuros și îmi doriam o liniște eternă, și apoi îi dîseiî: „Lasă, că 'ți-oî dá eú de știre cînd să vii!” — „Așa nu se poate! Doară eú să'ți dá de știre!” — „Ei bine, fie și așa”, îi răspunsei, „numai să'mi dá de știre cu mult mai înnăinte ca să mă pot pregăti!”

Dupăce'î spuseî cuvintele acestea, o lăsaî, nu știu cum, din mînă, și ea să grăbi să se cam mai ducă, iar' eú prinsei a mă înholbá pe împrejur, și mă convinsei că sînt tot pe acelaș loc ca mai înnăinte de visul acesta!

### § 151. O distincțiune surprinzătoare.

Încă înaintea și după ziua jubilară din 2. Decembrie 1898 se vorbea mult prin Cernăuț despre felurite distincțiuni și decorațiuni când venite dela Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I., când dela Maj. Sa Regele României, Carol I. Printre numele persoanelor destinate pentru vreo decorație figură și al mieu. Eu însă eram Toma Necredinciosul.

În numărul 227 din 15/27 Ianuară 1899 aduse ȋiarul din Cernăuț, „Patria“, știrea că „Majestatea Sa Regele României a conferit, din incidentalul primirii care 'i s'a făcut când cu trecerea sa prin Cernăuț“, la mai multe persoane diverse decorațiuni. Între aceste persoane eram numit și eu, dar' nici acuma n'am vrut să cred, măcarcă căpătăm și grătulări dela unii. Necredința mea se schimbă în certitudine abia când fui surprins, într'a 4. Faur, cu un emis dela guvernul local cu data din 2. Faur 1899 Nr. 340 Praes., prin carele 'mi se înmănuă următorul decret regal:

Carol I.

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională

REGE AL ROMÂNIEI,

La toți de față și viitori Sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru al Afacerilor Străine, Cancelar al Ordinilor, sub Nr. 26057

Am decretat și decretăm:

Art. I. Numim membru al Ordinului Coroana României, în gradul de Comandor, pe Di Sbierra (Ion G.), doctor în filosofie, profesor la universitatea din Cernăuți, membru al Academiei Române.

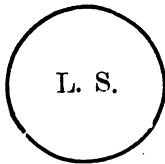
Art. II. Ministrul Nostru al Afacerilor Străine, Cancelar al Ordinilor, este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în Bucuresci, la 14 Decembre 1898.

(Semnat) Carol.

Ministrul Afacerilor Străine, Cancelar al Ordinilor,

(Semnat) D. Sturdza.



L. S.

Șeful Serviciului  
O. I. Lenș.

Nr. 3669.

Pentru conformitate cu Decretul  
original Secretariul General al  
Departamentului Afacerilor Străine  
N. Mișu.



# Tabla materiilor.

Cuvint cătră cititoriu . . . . . pg. 3—4.

## I. Tradițiunea familiară, pg. 5—21.

§ 1. Despre Turci și Tătari, pg. 5; — § 2. Originea numelui familiar, 6; — § 3. Cunoștinți dela tata despre familie, 7; — § 4. O neînțelegere cu unchișul Ioniță Sbiera, și cunoștinți familiare dela el, 7; — § 5. Un Ioniță Sbiera omorît, 9; — § 6. Bătălia dela Chițoveni, 10; — § 7. Un Ioniță Sbiera în Țibenî, 11; — § 8. Ioniță Sbiera face trei biserici, 12; — § 9. Niculaiu Sbiera vine la Horodnicul de jos, 19.

## II. Familia Sbiera în istorie, pg. 21—87.

§ 1. Îndemn la cercetări istorice, 21; — § 2. Originea numelor de familie și de localități, 22; — § 3. Numele Sbiera în localități, 23; — § 4. Vechietatea familiei Sbiera, 24; — § 5. O familie Spenea și Sperea, 25; — § 6. Numele Spenea și Sperea în localități, 25; — § 7. Este saū nu identitate între Spenea, Sperea și Sbiera?, 27; — § 8. Iuga, fiul lui Jiorj s. Giorgiū, 28; — § 9. Popa Iuga, 28; — § 10. Moșiile popii Iuga și ale familiei sale, 31; — § 11. Mihul s. Mihaiu, fiul lui Iuga, 32; — § 12. Șerviciile popii Iuga, 34; — § 13. Ignat Popescul, 36; — § 14. Familia Sbiera sub Ștefan cel Mare, 37; — § 15. Funcțiunile publice ocupate de Sbiera sub Ștefan cel Mare, 43 — § 16. Caracteristica numelui Sbiera, 44; — § 17. Concordanța tradițiunii familiare cu documentele istorice, 44; — § 18. Doaū urice de mare valoare pentru familia Sbiera, 46; — § 19. Numele Sima printre boierii dintre 1435 și 1523, 53; — § 20. Sbiera de sub Petru Rareș, 55; — § 21. Popesculenii sub Petru Rareș, 57; — § 22. Numele Popescul în localități, 58; — § 23. Un Sbiera sub Alesandru Lăpușeanul, 58; — § 24. Un Sbiera sub Bogdan Lăpușeanul, 60; — § 25. Ioniță Sbiera sub Ion cel Cumplit, 61; — § 26. Urmările omoririi lui Ioniță Sbiera, 65; — § 27. Un Sbiera sub Petru Șchiopul, 66; — § 28. Numele Sbiera într'o scriere literară, 67; — § 29. Petrașcu Sbiera sub Antoniu Ruset, 69; — § 30. Varlan Sbiera și frate-său sub Giorgiū Duca cel Bătrîn, 71; — § 31. Constantin Sbiera sub Mihaiu Racoviță, 72; — § 32. Ion Sbiera din Pirliseni, 72; — § 33. Ion Sbiera, ctitor bisericesc, 73; — § 34. Vasile Sbiera, reclamantul unei biserici, 81; — § 35. Niculaiu Sbiera, moșul autorului, 83; — § 36. Copiul moșului Niculaiu Sbiera, 84; — § 37. Copiul lui Giorgiū Sbiera, tata autorului, 85.

## III. Amintiri din viața mea, pg. 87—428.

### A. Timpul copilăriei, 1836—1845 . . pg. 87—92.

§ 1. Viața unversală, 87; — § 2. Nașterea, 87; — § 3. Un omēt mare, 88; — § 4. Înmorboșare și descūtare, 88; — § 5. Bucurie după însănătoșare, 88, — § 6. Pe-treței cu povești, 88; — § 7. Cucuși de grăunțe, 88; — § 8. O pedeapsă, 89; — § 9. O datină vitejască, 89; — § 10. Un cintec pe jumătate nepriceput, 90; — § 11. Învețătură rominească în casa părintască, 90; — § 12. Îndemnări la învețătură publică, 91.

**B. Timpul învățaturii publice primare, 1845—1849 . pg. 92—98.**

§ 13. Rădăuțul, pg. 92; — § 14. Limba nemțască ca piedică în continuarea dezvoltării mele mintale, 93; — § 15. Un curios fenomen mintal, 93; — § 16. Huțanii la țirg, 94; — § 17. Un rival la învățatură, 94; — § 18. Lectură privată și înfrințarea ei, 95; — § 19. Impresiuni din prima călătorie la Cernăuț, 95; — § 20. Învățămîntul limbii românești în a patra clasă primară, 96; — § 21. Spaîmă de Unguri, 96; — § 22. Cîntecul mamei cel de jale, 97; — § 23. Moscalii în Cernăuț, 98; — § 24. Închipuinți vage de o ordine soțială, 98.

**C. Timpul studiilor secundare, 1849—1857. . . pg. 98—110.**

§ 25. Întrarea în gimnasiu, pg. 98; — § 26. Stipendist, 99; — § 27. Moartea mamei, 99; — § 28. Friguri din nebagare de samă, 99; — § 29. Un vis, 100; — § 30. Lipsă de tact pedagogic, 101; — § 31. Opunere, pedeapsă și urmări, 102; — § 32. Un propus, 102; — § 33. Întreprindător de casă. Bibliotecă privată, 102; — § 34. Lărgirea și limpederea vederilor intelectuale, 103; — § 35. O avîntură nopturnă, 103; — § 36. Direcțiunea culturală pînă la 1848, 105; — § 37. Înfrințarea naționalistă a lui A. Pumnul, 106; — § 38. Cunoștință cu frații Hurmuzachi, 106; — § 39. Înființarea unei bibliotecii românești pentru studinți, 107; — § 40. Călătorie prin Bucovina, 107; — § 41. Din nou instructor de casă, 108; — § 42. Inspectoratul școlar și esaminul de maturitate, 108; — § 43. Piedici la continuarea studiilor, 109.

**D. Timpul studiilor universitare, 1857—1861. . . pg. 110—143.**

§ 44. Călătorie la Viena și studii juridice, pg. 110; — § 45. O neînțelegere curioasă, 112; — § 46. Greutăți la exprimarea cugetărilor în românește, 112; — § 47. Stăruinți pentru o Societate studințască universitară, 113; — § 48. Călătorie prin Banat și Ardeal, 114; — § 49. Întâlnire cu niște jandarmi, 120; — § 50. Frate-mieș ca teolog și instructor privat, 121; — § 51. Mișcări naționaliste și o spionare, 122; — § 52. Prelegeri și predici advocățești, 123; — § 53. Întoarcerea mea a casă prin Ardeal, 124; — § 54. O întîmpinare cu spaîmă pentru Dorneni, 129; — § 55. Întâlnire cu tata, 129; — § 56. Testamentul tatei, 130; — § 57. Cunoștința unei copile, și sfat amical, 130; — § 58. Întoarcerea mea la Viena, 131; — § 59. Pășire neisbutită spre activitate literară, 131; — § 60. O polemică ȋharistică, 132; — § 61. Moartea tătîni-mieș, 132; — § 62. Îndemnare la îmbrățișarea profesoratului, 133; — § 63. O carte interesantă de E. Hurmuzachi, 134; — § 64. Un apel studințesc către alegători, 134; — § 65. Port național la Romîni cîrturari bucovineni, 140; — § 66. O vizită la un nou guvernătorul al Bucovinei, 140; — § 67. Absolvirea studiilor și întoarcerea în patrie prin Galiția, 142; — § 68. Prodarea vișetii mele, 142.

**E. Starea generală a mișcărilor politice și culturale în Bucovina la finea studiilor mele universitare . . pg. 143—165.**

§ 69. Decursul culturii Romînilor bucovineni între 1775 și 1860, pg. 143; — § 70. Mișcări politice în imperiu, 152; — § 71. Mișcări politice în Bucovina pînă la 1861, 156; — § 72. Ivirea unei cestiuni rutene în Bucovina, 162; — § 73. Vederi limpedi naționale la episcopul Eugeniu Hacman, 163; — § 74. O șovăire și „Dorințele” clerului bucovinean, 163; — § 75. Furișarea unei cestiuni naționale rutenești în biserica din Bucovina, 164.

**F. Timpul profesoriei mele la gimnasiul superior din Cernăuț, 1861—1871. . . . pg. 165—246.**

§ 76. O abatere dela propunerile mele primitive, pg. 165; — § 77. Întrarea mea în gimnasiu, 166; — § 78. Chiemarea unui profesor, 167; — § 79. Limba romînească folosită la învățămîntul ei, 168; — § 80. Prelegeri asupra istoriei naționale și literare, 169; — § 81. Escursiuni maiale, 169; — § 82. Cărți didactice pentru școlii secundare, 171; —

§ 83. O soțietate literară românească în Bucovina, 171; — § 84. Căsătoriea frățini-mieū și preuțirea lui în Zăhărești, 179; — § 85. O baterie din parte-mi la ușa unei inimi, 180; — § 86. Doaūē clase de limba românească pentru Neromîni, 182; — § 87. Un blăstēm înfricoșat și o decisiune, 182; — § 88. Dispute de întroducere în viața publică, 183; — § 89. Pădicii în năzuinți culturale naționale, 185; — § 90. Stipendiști negrijenți, 187; — § 91. Teatru romînesc în Cernăuț, 187; — § 92. Petreceri naționale, 194; — § 93. O horă, 196; — § 94. O foaie periodică literară, 1865-1869, 197; — § 95. Moartea lui Aron Pumnul, 199; — § 96. Fundăciunea Pumnuleană, 200; — § 97. O Comisiune literară, 202; — § 98. Soțietatea literară și culturală ca censurătoare de cărți școlare, 203; — § 99. Membru al Academiei Romîne din București, 204; — § 100. Continuarea mișcărilor politice din imperiū, 209; — § 101. Continuarea mișcărilor politice în Bucovina, 216; — § 102. Mișcări autonomiste bisericești, 223; — § 103. Adversari josnici, 226; — § 104. O frică de nimică, 226; — § 105. Ivirea unui curent naționalist nemțesc și învioșarea celui rutenesc esistent, 227; — § 106. Candidat la deputăție, 228; — § 107. Un curent național jidănesc, 230; — § 108. O urare măgulitoare, 232; — § 109. O calificare de ideolog, 233; — § 110. Causela apunerii Foiș Soțietății, 233; — § 111. Moartea lui Alecu Hurmuzachi și trei răvașe dela el, 237; — § 112. Causela părăsirii profesurii mele gimnaziale, 244.

### G. Timpul custodiei mele la biblioteca Bucoviniī,

1871-1875. . . . . pg. 246-297.

§ 113. Primul post stabil, pg. 246; — § 114. Continuarea mișcărilor politice în împărăție, 247; — § 115. Continuarea mișcărilor politice în Bucovina, 250; — § 116. O suplică de iertăciune, 252; — § 117. Iubileul Mănăstirii Putnei de 400 de ani. 256; — § 118. A doaūa oară candidat la deputăție, 259; — § 119. Doaūē institute de creștere, 260; — § 120. Cestiunea limbilor în Comitetul dietal al Bucoviniī, 262; — § 121. Căsătoriea mea, 275; — § 122. O comisiune de cărți școlare primare, 282; — § 123. Iubileul centenariū al împreunării Bucoviniī cu Austria, 284; — § 124. Înființarea și inaugurarea universității Francisco-Iosefine, 286.

### H. Timpul docenturii mele universitare, dela 1875 pină

astădi 1899. . . . . pg. 297-428.

§ 125. Doaūē oficii deodată, 297; — § 126. O ospitalitate fără de individualitate, 299; — § 127. Un discurs inaugural și o surprindere, 301; — § 128. Greutăți la docentură și profesor definitiv, 315; — § 129. Frate-mieū paroh în Botoșana, și familia sa, 321; — § 130. O tănuire nenecesară, 326; — § 131. Mișcări politice în împărăție, continuare (§ 114, pg. 250), 327; — § 132. Mișcări politice în Bucovina, continuare (§ 115, pg. 252), 331; — § 133. Tendinți transparent învălitate, 340; — § 134. Un atac la esistența universității Francisco-Iosefine, și o desbinare la ea, 344; — § 135. Răsunete de 'ndoctrinare și ziduri de-apărare, 350; — § 136. Bucurii, nenorociri și griji familiare, 353; — § 137. Imputernicit general și epitrop bisericesc, 364; — § 138. Ambițiuni juste și ambițiuni nejustificabile, 370; — § 139. Castor și Polucș, 377; — § 140. Eū în fața auditorilor miei universitari, 379; — § 141. Veniamin Iliuț, 395; — § 142. Teatru, concerte, serate musicale declamatoare, prelegeri, 397; — § 143. Doaūē dani, 401; — § 144. Doaūē fapte bune ușor spulberate, 401; — § 145. Activitatea mea literară, 406; — § 146. Doaūē soțietăți: Romăniea Tinără și Frățiea, 410; — § 147. Regele Romăniei cu trecerea prin gara Cernăuț, 418; — § 148. Desvoltare intelectuală și stremur de emancipare fiăscă, 420; — § 149. Un neisbutit iubileu național și patriotic, 424; — § 150. Un vis curios, 426; — § 151. O distincțiune surprindătoare, 428.

